

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بَدَلُ الْفَتَاوَى فِي الْفَقْهِ الْحَنَفِيِّ

د افغانستان د اسلامي امارت د ستري محکمې
قاضي القضاة او د مرکزي دارالافتاء رئيس

مولانا مفتي نور محمد ثاقب
په مشرتابه کې

مکتبہ نور القرآن

دستخطی روم، پاکستان

بدرالفتاوى

فى الفقه الحنفى

لومړي ټوك

د افغانستان د اسلامي امارت د سترې محكمې قاضي القضاة
او د مركزي دارالافتاء رئيس مولانا مفتي

نور محمد ثاقب

په مشرتابه كې

د افغانستان د مركزي دارالافتاء لخوا صادر شوي مسائل

مرتب

مفتي محمد ابراهيم «خليل»

همكار

ابو خالد مولوى عبدالحى «مجروح»

ناشر

مكتبه نور القرآن النور كتب خانه مار كيت كاسى رود كوته

د موبایل شمېرې: ۰۰۳۲۱۲۵۸۹۶۷۳۱، افغان بېس: ۰۷۰۲۸۰۶۵۱۵

ددې کتاب د چاپ هر ډول حقوق له موږ سره خوندي دي

نور القرآن علمي اداره

کتاب پېژندنه :-

د کتاب نوم :	بدر الفتاوى فى الفقه الحنفى لومړي ټوک
تأليف:	د افغانستان د اسلامي امارت د مرکزي دارالافتاء علماء
تر نظارت لاندې:	د افغانستان د سترې محکمې قاضى القضاة
	او دارالافتاء رئيس مولانا مفتي نور محمد شاقب
ترتيب:	مفتي محمد ابراهيم «خليل»
همکار	: مولوى عبدالاحد «مجروح»
خپرونکي:	نور القرآن خپرونډويه ټولنه
	النور کتب خانہ مارکیټ کاسی روډ کوټه
چاپ ځای:	لاهور پاکستان
د خپریدو کال:	۲۰۱۵ میلادی د مارچ میاشت
د چاپ شمیر:	۱۱۰۰ عدد

دبدرالفتاوی نوې کمپیوټري نسخه

نوی ترتیب

① نوی فهرس:

پدې نسخه کې دټولو مسائلو فهرس په ترتیب سره راوړل شوی چې هره مسئله په اسانۍ سره پیدا کيږي۔

② فقهي تبويب:

درباب ټول مسائل په يوه کتاب اوباب کې جمع شوي دي، چې په اصل او قلعي نسخه کې دا ترتيب موجود نه وه۔

③ دټولو فتاواؤ حوالې داوسنيو چاپونوسره برابرول:

دټولو فتاواؤ حوالې داوسنيو چاپونوسره برابرې کړل شوې دي چې حواله په اسانۍ پکې پیدا کيږي لکه رشيديه، غفاريه، عثمانيه، حقانيه اونور چاپونه۔

④ مکرر مسائل ايستل:

مکرر مسائل تري نه ايستل شوي دي، په اصل کې دمختلفو خواؤ څخه استنتاوي راغلې وې اودمغروابونه ورکول شوي وو چې بعضې به پکې مکرر وونو هغه مکرر ورځيني ايستل شوي دي۔

⑤ داردو عباراتو ترجمه:

په قلعي نسخه کې ډيرځايونه دفتاوی دارالعلوم ديوبند، کفايت المفتي، امدادالفتاوی اونورو اردو فتاواؤ عبارات رانقل شوي وو چې پدې نسخه کې دهغو ټولو عباراتو ترجمه په لنډ ډول راوړل شوې ده۔

⑥ دارالافتاء مهر اوامضاء گانې:

پدې نسخه کې دمرکزي دارالافتاء مهر اودمفتيانوصاحبانو امضاء گانې دهرې مسئلې سره په هماغه شکل راوړل شوي کوم چې په قلعي نسخه کې موجود وو۔

دبدرالفتاوى دمضامينو فهرست

ددې نسخې په اړه لنډ وضاحت

د مرتب وينا ۱۸

باب الاذان

په مسجد کي اذان او په سپيکر کي خطبه څه حکم لري؟ ۲۱

کتاب الصلوة

دوهم جماعت او جمعه څه حکم لري؟ ۲۳

د مسجد امام په کوم وخت کي بايد ځواب شي؟ ۲۵

له مسجد څخه د ملا امام عزل په کوم وخت کي کيږي؟ ۲۵

له راديو څخه سماع د سجده تلاوت څه حکم لري ۲۷

په کوم مسجد کي د جمعي لمونځ کيدای شي؟ ۲۸

په هوايي ډگر کي د جمعي او اخترانو لمونځ جائز دی کته؟ ۲۹

په دوو نژدې جامع مسجدونو کي د جمعي لمونځ څه حکم لري؟ ۳۱

د اول خط جنګي طالبان به قصر کوي که پوره لمونځ؟ ۳۱

د قروي امام امامت د اهل اخيه لپاره جائز دی کته؟ ۳۴

د وطني امام د اقامت نيت د کوچيانو سره صحيح کيږي کته؟ ۳۵

کتاب الزکاة والعشر

چي زکاة نه ورکوي يا نني غنيانو (مرو) ته ورکوي دهغوئ څه حکم دی؟ ۳۶

د کورد نفقي پر تکثير يا موثر باندی زکوة شته او کته؟ ۳۷

له يو ځای څخه بل ځای ته د زکوة انتقال (ورل) څه حکم لري؟ ۳۸

بل ولايت ته د عشر او زکاة انتقال جائز دی کته؟ ۴۰

يا د زکوة وکيل خپلو قربانو ته دغه زکوة ورکولای شي کته؟ ۴۱

د ګمريک او ترانسپورټ مصارف څوک دي؟ ۴۲

يا پر عامو مسلمانو، معويينو د شهيد او وارثانو د تحريک پر فقرا، مسئولينو او تعليم او تربيه بيت

العمل مصروفولای شي؟ ۴۳

د عشر او زکوة عاملين چي سيدان وی د زکوة اخيستلئ څه حکم لري؟ ۴۵

- ۴۶.....ایا عاشر به دظاهري او باطنی مالونود و او زکوة راتولوی؟
- ۴۸.....په اجاره کي زکوة پر مؤجر دی که پر مستأجر؟
- ۴۸.....دا جاري زکوة پر مؤجر دی که پر مستأجر؟
- داهل ذمه په املاک کي عاشر دی که خراج؟ دولتی یا غیر دولتی املاک چي په اجاره ورکول شی عاشر يي
- ۴۹.....پر مؤجر دی که پر مستأجر؟ او دولتی املاک چي حکومت پخپله کرلی وی عاشر لري او کنه؟
- ۵۲.....په بیع وفا کي زکوة پر بائع دی که پر مشتری
- ۵۲.....د غرونو او صحراگانو په میوه کي عاشر شته او کنه.....
- ۵۳.....په لرگیو کي عاشر شته او کنه.....
- ۵۴.....په پروړ کي عاشر شته او کنه.....
- ۵۵.....عاشر د مصارفو تر یستلو وروسته وی او که مخکی.....
- ۵۶.....عاشر د مصارفو تر اخر اچولو وروسته وی که مخکی؟
- ۵۷.....خراج له مصارفو څخه مخکی وی که وروسته او د بزرگ لپاره له خراج څخه پرته څه شی شته او کنه.....
- ۵۹.....دمو ترانو پر تر میم او تیلو او نور وړتیا و د عاشر مصرفول څه حکم لري.....
- په فقیر د عاشر قبض کول او بیا ورځینی اخستل جائز دی او کنه او فقیر که ټینگ شی عاشر ځان ته
- ۶۱.....راوگرځوی نو څه حکم لري؟.....

کتاب الصوم

- ۶۲.....په رؤیت الهلال کی را دیو ته اعتبار شته او کنه.....
- ۶۳.....د را دیو په اعلان او د جنتري په حساب روژه نیول څه حکم لري.....
- ۶۸.....پیلو ټانو ته د پرواز پر مهال روژه ماتول څه حکم لري؟.....
- ۷۰.....درگ او غوښی په پیچکاری روژه ماتیدې او کنه.....

کتاب الحج

- ۷۲.....د سر درختو او تاکانو پر حاصلاتو حج فرض دی که پر قیمت.....
- ۷۲.....د حاجیانو و معلمینو او د اکثرانو ته د حاجیانو له پیسو څخه پیسي ورکول څه حکم لري.....

کتاب النکاح

- ۷۴.....په لفظ مضارع نکاح صحیح کیږي او کنه؟.....
- ۷۵.....دیوه سړی او یوې ښځې په گواهی نکاح منعقدیږي او کنه.....
- ۷۶.....په خط لیر لو نکاح صحیح کیږي کنه او وعده د نکاح او عین نکاح څه فرق لري.....

- ٧٩..... په عده كي نكاح څنگه ده
- ٨١..... تركونډيد ووروسته اختيار د بنځي دى او د پردى په نوم پيسي اخستل څنگه دى
- ٨٢..... د حنفى او شيعه ترمنځ نكاح څنگه ده
- ٨٤..... په عده كي د وفات د بنځي نكاح څه حكم لري
- ٨٦..... دمفقود د نكاح په هكله
- ٨٨..... پلار د نابالغي لور و كالت بل چاته ور كولاى شي او كنه
- ٨٨..... له مهر څخه پرته نورى زياتى روپي غوښتل

باب في حرمة المصاهرة

- ٨٩..... په حالت دمس كى د يوه جانب شهوت هم كفايت كوى
- ٨٩..... دمس پر مهال د دواړو جانب په شهوت راپاريدل او د دواړو يايوه انزاليدل
- ٩٠..... كه يو جانب ته شهوت پيدا شي او انزال وشي نو
- ٩٠..... د دوولس كلنى لور په مس سره حرمت دمصاهرت ثابتيږي او كنه
- ٩٢..... دخواښى سره په زنا متهم سړى لپاره خپله بنځه څنگه ده؟
- ٩٣..... په شهوت سره مسه كړى بنځى دمور سره نكاح څنگه ده
- ٩٤..... كه بنځه دعوى وكړي چي خسرا سره زنا وكړه نو
- ٩٦..... د بنځي دعوى چي خسرا سره زنا وكړه

باب الرضاع

- ٩٨..... رضاعت په شهادت يا په اقرار مع الاصرار سره ثابتيږي
- ١٠٠..... يوازي د بنځوپه وينا اثبات درضاعت كيږي او كنه
- ١٠١..... درضاعى ورور و زوى ته لور په نكاح وركول
- ١٠٣..... د تي نه رو د نكو نكاح سره روا ده

كتاب الطلاق

- ١٠٤..... دغه بنځه له ما څخه پاتى ده او درى لوتى وغورځولى ددى څه حكم دى
- ١٠٦..... دغصى پر مهال په ابد سره مقيد طلاق څه حكم دى
- ١٠٧..... د حلالى لپاره د زوج ثانى دخومره عمر كيدل ضرورى دى
- ١٠٨..... په يو فعل سره معلق طلاق حكم
- ١٠٩..... د معلق طلاق په صورت طلاق لازميږي كه كفاره ديمين

کتاب الجهاد

- ۱۱۰.....دمسلمانوله حمکی خخه د دفاع لپاره له کفارو مرسته غوښتل څنگه دی
- ۱۱۱.....موقت حکومت جوړول څرنگه دی
- ۱۱۲.....اسیرانو تبادله څه حکم لری
- ۱۱۳.....اوربند کول څه حکم لری
- ۱۱۴.....د حربی یا مستامن په پاتی شوی مال باید څه وشي
- ۱۱۶.....په بندیانو کارونه کولو څه حکم دی
- ۱۱۶.....له هزارگانو څخه نیول شویو موټرانو حکم
- ۱۱۷.....څوک چي د اسلامی تحریک په مقابل تبلیغات کوی

کتاب اللقطه

- ۱۱۹.....په ریاست حج و اوقافو کي له حاجیانو پاتي شوي آب زمزم او جای نماز څه حکم دی
- ۱۲۰.....کوم مالونه چي و نیول شی او مالکان یي معلوم نه وی

کتاب الشركة

- ۱۲۲.....د پلار په ژوند کي دخپل کسب کونکو زامنو گټه د چاده
- ۱۲۲.....دنورو وارثانوی اجازی په مشترکه ځمکه کي نه لان ایښودل
- ۱۲۳.....ځینی ورثاء که مشترکه ځمکه خرڅه کړی نور وارثان ټوله راگرځولای شی که خپل حق
- ۱۲۵.....مشترک مال رانیول یا خرڅول
- ۱۲۶.....که دوه شریکان له مشترک مال څخه حج وکړی نو دریم هم حق د حج لری او کنه
- ۱۲۶.....د مشترک مال بیع بی د شرکا له اجازي څنگه ده
- ۱۲۸.....آیا مور مشترک سرای خرڅولای شی
- ۱۲۸.....یو وارث که خپل موروشی دکان په دعوی وگټی نو نور حق پکی لری
- ۱۲۹.....په مشترکو پیسورانیول شوی ځمکه د چا حق کیږی
- ۱۳۰.....که د ځمکي رانیونکی یووی او قبالة د ټولو وروڼو پر نامه وی نو د شراکت په باب څه حکم لری
- ۱۳۱.....که له مشترکي ځمکي څخه هر وروڼه برخه خرڅه کړی نو
- ۱۳۱.....په گڼ ویش کي رانیول شوی یا خرڅه کړل شوی ځمکه یا قیمت د تقسیم پر مهال د چا کیږی

کتاب الوقف

- ۱۳۲..... وقف شوی سرای چي داستفادی ورنه وی شه حکم لری
- ۱۳۳..... عارضی مسجد شه حکم لری
- ۱۳۵..... پر مشترکہ ٹمکہ مسجد جوړول
- ۱۳۶..... د مسجد لپاره وقف شوی ٹمکی ٹخه نوره استفاده کول
- ۱۳۸..... د خرابه شوی مسجد شه حکم دی
- ۱۳۹..... نژدی ویوه مسجد ته بل مسجد جوړول
- ۱۴۰..... په یوه محله یا کلی کي څومره نژدی مسجد جوړیدائی شی
- ۱۴۱..... د مسجد ضرار تعریف
- ۱۴۱..... د مسجد په حریم کي د دکانو جوړولو حکم
- ۱۴۳..... پر عید گاه دیوال راگرځول او منبر پکی جوړول څنگه دی
- ۱۴۴..... د عید گاه لپاره د سړایو نونوولو شه حکم دی
- ۱۴۵..... پر مقبره بڼه یا ذراعت کول شه حکم لری
- ۱۴۶..... په عامه هدیره کي مؤمنان له دفن څخه منع کول
- ۱۴۷..... د مقبري خرڅول
- ۱۴۹..... وقف یوازی پر ذکور وړتیا او تسلیم ته اړتیا شته او کنه

کتاب الحدود والتعزیرات

- ۱۵۱..... مورچي خپل ماشوم تربغل لاندې کړی
- ۱۵۱..... مورچي کوچنی دخوبه مړکړی شه حکم لری؟
- ۱۵۲..... د موتر په چپه کیدو که سوار یان مړه شی پر موتر وړان څه شی لازمیږی او کنه
- ۱۵۲..... موتر وړان که یو انسان یا حیوان په موتر مړکړی
- ۱۵۳..... له موتر څخه ځان غورځونکی ضمان پر موتر وړان شته کنه
- ۱۵۴..... خطاء د چاد یوې پښی په پری کولو دیت لازمیږی او کنه
- ۱۵۷..... د تار یا کو او نورو مسکراتو دخوړلو په عذر قصاص ساقطیږی کنه
- ۱۵۹..... په قصاص کی چي صلح پر یو مقدار وشی دغه مقدار پر عاقله یا بیت المال راځی کنه
- ۱۶۰..... په قتل خطاء کی تعزیر شته کنه؟
- ۱۶۲..... آیا په حق العبد سره حق الله ساقطیږی او په قتل عمد کی تعزیر شته کنه

- ۱۶۳..... آیا خاوند هم دقصاص حق لری ولو که دقاتل وروروی
- ۱۶۴..... دخاوند په عفو قصاص ساقطیږي کڼه
- ۱۶۴..... دقاتل قربان څه جزاء لری او کڼه
- ۱۶۵..... که قاتل وتښتی نو دهغه یا دهغه دقريب مال قبضه کول څه حکم لری
- ۱۶۶..... قصاص که معاف کړل شی نو حکومت ته حق دتعزیر پاتیږي
- ۱۶۷..... که له نهايي فیصلی وروسته قصاص ثابت شی بیا عفو وشی تعزیر پر قاتل شته او کڼه
- ۱۶۹..... قسامه پر مالک دسرای وی که پر هستوگن
- ۱۷۱..... په قرائنو سره اثبات دقتل کیږي او کڼه او اهل محله که یو څوک متهم کړي قسامه ساقطیږي او کڼه
- ۱۷۳..... دسحاق حکم
- ..... دسرقی دحد جاری کولو شرط دادی چي اصل مالک به دعوی کوی اوده ته به خپل مال تسلیم شوی نه وی
- ۱۷۴..... دبی لمانځو لپاره څه تعزیر دی
- ۱۷۶..... دتارک الجماعت تعزیر
- ۱۷۷..... دډیرې لنډولو یا خړیلو تعزیر
- ۱۷۹..... دکبوتر باز تعزیر
- ۱۸۰..... دسروز اوریدونکی تعزیر
- ۱۸۱..... دچرس څکونکی تعزیر
- ۱۸۲..... دبنګی کروونکی حکم
- ۱۸۳..... بی محرمه له کوره وتونکی میرمنی تعزیر
- ۱۸۵..... دترافیکی قواعدو په خلاف کونکی ته تعزیر بالمال ورکول
- ۱۸۷..... دترافیکی قواعدو په خلاف کونکی ته تعزیر بالمال
- ۱۸۸..... دچا مال ضبطول
- ۱۸۹..... دتلیفون پر محصول نه تحویلولو تعزیر مالی څه حکم لری
- ۱۹۱..... جزاء دهغه خاښا نو چي په تجارتی اسنادو کي جعلکار کوی
- ۱۹۳..... اسیران چي په محبس کي سرکښی کوی څه جزاء لری
- ۱۹۳..... دمتنرد څه تعزیر دی
- ۱۹۴..... په قانونی توګه ممنوع مالونه که اهل عدل ته په لاس ورشی
- ۱۹۵..... څوک چي په خبرو اقرار نه کوی
- ۱۹۷..... دخاښ لپاره شفاعت کول څه حکم لری

- ۱۹۸..... که دیوه بندی جرم ثابت نه وی نو باید خه وشي
 ۱۹۸..... پر سرک باندی له شیان خرخولوخنه منع کیدونکی تعزیر
 ۱۹۹..... ضرب او حبس بیله قاضی نور مسئولین کولائی شی کنه
 ۲۰۰..... دلو طی، زانی، سارق او قطاع الطريق دزجراندا زاه
 ۲۰۲..... مجسمه اودسروز آلات که حکومت ونیسی

کتاب الیوع

- ۲۰۴..... په لاره کي بیع او شراء خه حکم لری
 ۲۰۵..... بولی یا بیع دمن یزید خه حکم لری
 ۲۰۸..... دبیع مواضعه (تلجئه) حکم
 ۲۱۰..... مفصل احکام دسر قلفی
 ۲۱۶..... یوازی بائع بیع فسخ کولای شی او کنه
 ۲۱۶..... مشتری چي مبیع پر دریم سړی خرخه کړی نو اول بائع حق درجوع پر مبیع لری او کنه
     حکومت یو څوک پر خپل ملک خرخولو مجبورولای شی کنه؟
     دغائب ملک په عمومی لاره گډول خه حکم لری؟
     که جائزوی نو غائب ته به د کوم وخت قیمت ورکول کیږی؟
     اودغه اجباری رانیول شوی ملک بیرته حکومت خرخولای شی کنه؟
 ۲۱۸..... او خلک یا اصلی مالک قبضه پر کولای شی او کنه؟
 ۲۲۱..... دلاری جوړولو لپاره دجامحه که په زور رانیول خه حکم لری
 ۲۲۳..... مشتری که بی دشمن له ادا کولو مبیع خرخه کړی او مرشی نو بائع به خه کوی؟
 ۲۲۴..... دشریکانو بی اجازی مشتری که خمه خرخول حال دا چي په شریکانو کی صغیران هم وی خه حکم لری
 ۲۲۵..... پورور کونکی که په غبن فاحش سره له پوروروی خریداری وکړی حق درجوع لری کنه
 ۲۲۵..... دیتیم حصه نورور شاه خرخولای شی او کنه
 ۲۲۷..... په دري کاله کی دآبادولو په شرط چي ښاروالی خمکی خرخوی جواز لری کنه
 ۲۲۸..... له نورو دکانونو خه مخالف جنس په یوه دکان کي خرخول
 ۲۲۹..... یو چاته په بیع او اجاره کي اختیار ورکول
 ۲۳۰..... دخریداری په خمه که کی حدود اعتبار لری که جریونه
 ۲۳۱..... په مخکنی حکومتو کی چي چادولتی شیان رانیولی وی

باب الربا

- ۲۳۳..... دودی په قرض ورکول
- ۲۳۴..... دغنمو تبادله په اوږدو سره څه حکم لری
- ۲۳۴..... له مشترک مال څخه په دی شرط قرض اخستل چي راتلونکی گټه به ټوله دپور ورکونکي وی
- ۲۳۵..... کومه مؤسسه چي د تجارت په غرض خلکو ته قرض ورکوی

کتاب الاجاره

- ۲۳۷..... د مشاع اجاره ابتداء صحیح کیږي کنه؟
- ۲۳۹..... دریگو او د پرو اجاره څه حکم لری
- ۲۴۰..... د دلالی او اجرت د دلالی څه حکم دی
- ۲۴۱..... دیو چاسره تر اجاره کولو وروسته بیا هغه شی وبل ته په اجاره ورکول
- ۲۴۲..... که دی تردو مړه په زیاتو خرڅ کړی نوزیاتی ستادی
- ۲۴۳..... که دی تردو مړه په زیاتو خرڅه کړه نوزیاتی روپی ستادی
- ۲۴۴..... د بایسکلانو په اجرت ساتلو حکم
- ۲۴۵..... په شرطو لود ضمان اجاره فاسد یری او کنه
- ۲۴۷..... په مرگ دمؤ جریا مستاجر اجاره باطل یری او کنه
- ۲۴۷..... گورواڼی په دودی او شپنی په وریانو او مرغومانو څه حکم لری
- ۲۴۸..... د اجاری تر مودی پوره کید وروسته که مؤ جر غائب وی
- ۲۴۹..... پر اجیر مشترک ضمان شته او کنه
- ..... تریشر چي دکار په جریان او رواخلي ضمان یي پر چادی او تریشروال حق دمزدوری لری او کنه

- ۲۵۱..... د کرایي شی که غلاشی نو
- ۲۵۲..... کرایه دار چي په دکان مصرف وکړی ددی رجوع پر مالک کولای شی کنه؟
- ۲۵۵..... دلومړی مستاجر تر تصرف مخکي که په زیات قیمت بل مستاجر پیدا شی نولومړی اجاره فسخ کیږی کنه

کتاب الودیعة والعاریة

- ۲۵۶..... دودیع، امین او وکیل حکم یودی چي ضمان ورباندي نشته قسم به ورکول کیږی
- ..... مستعیر چي په ځمکه کي درختی کښیږدی وارث دمعیبر رجوع پر درختو هم کولای شی که پر نفس ځمکه؟

کتاب الهبه

- ۲۶۰..... هبه دمشاع څه حکم لری او په هبه کې قبل القبض رجوع څنگه ده.
- ۲۶۱..... قبالة دیو چاپر نامه جوړول معنی دهی لری او کڼه.
- ۲۶۲..... بله پوښتنه.....
- د هبه خط په لیکلو دهی څه حکم دی او دغه هبه خط قبل القبض د ملک حجة دی کڼه او په داسی
- ۲۶۳..... هبه خط کې رجوع څنگه ده؟
- ۲۶۴..... موهوب له چي په هبه شوی ځمکه کې تصرف وکړی و اهب حق در رجوع لری او کڼه.
- ۲۶۵..... بی د قبضی له موهوب له دپلار هبه و زوی ته څنگه ده؟
- ۲۶۶..... د تقسیم پر مهال که پلار ځنی ورته پریریدی نو هغوی د حق دعوی کولای شی او کڼه؟
- ۲۶۷..... دپلار و اولاد ته مشترکه یا جلا جلا ځمکه هبه کول.
- ۲۶۸..... د ځینی زامنو په نوم رانیول شوی ځمکه د چاده.
- ۲۶۹.....

کتاب الغصب

- ۲۷۰..... د عقار د غصب حکم.
- ۲۷۱..... د بیت المال کوم اجناس چي غصب شی.
- ۲۷۲..... د توپکیانو په کورونو کې په اثبات رسیدلی دولتی اجناس.
- ۲۷۳..... چاچي سلاح وړی وی.
- ۲۷۴..... مغصوب غنه که د غاصب پر نور مال قدرت و مومی نو.
- ۲۷۵..... د غصب په ځمکه تصرف کونکی حق د تصرف لري کڼه؟

باب الضمان

- ۲۷۶..... په ضیاع سره د بیل د مال ضمان لازم میری.
- ۲۷۸..... د بیل د مال پر اتلاف مجبور کړل شوی ضمان لازم میری او کڼه.
- ۲۷۹..... د ب غیا نو سره د جگ پر مهال تلف شوی مالونه ضمان لری او کڼه.
- ۲۸۰..... حکم د ډډ و د سرو زرو.
- ۲۸۱.....

کتاب الدعوی

- ۲۸۴..... د مدعی په قول کې که تناقض راشی نو توفیق ته آیا اړتیا شته؟
- ۲۸۵..... کوم څوک چي پخپل ژوند کې دعوی ونکړی و رشاء یې حق د دعوی لری کڼه؟
- ۲۸۶.....

- دارث په دعوی کي مرور د زمان ته اعتبار شته او کنه..... ۲۸۷
- پر مورث که دعوی ونشی پروارث دعوی صحیح کیږي او کنه؟..... ۲۸۹
- د مالکانه تصرفاتو کولوسره بیله عذره دمشری په ژوند کي سکوت اودمشری پراولادودعوی..... ۲۹۰
- دغه مدعی بهاماستا پرپلار خرڅه کړي وه..... ۲۹۲
- د مالکانه تصرفاتو لولیدلو سره بی له عذر سکوت دعوی باطلوی..... ۲۹۳
- پس له او یا کاله دعوی دمیراث څه حکم لري..... ۲۹۵
- پس دمروړ له زمانه اوبی وقاضی ته له حاضریدو دعوی کول..... ۲۹۷
- دمروړ زمان څومره موده ده اوشرعی قباله اعتبار لري کنه؟..... ۲۹۹
- مدعی که دعوی وکیل بل څوک جوړ کړي نودمدعی علیه رضا غواړي کنه؟..... ۳۰۱
- مرور د زمان په دعوی دمیراث کي څه حکم لري..... ۳۰۲
- ذوالید طولانی په مقابل کي دسند شرعی اعتبار لري او کنه..... ۳۰۴
- که مدعی دخپل ملک دعدم اقرار وکړي په خارج دمحکمه کي نو..... ۳۰۴
- پس له پنځه ویشته کلونو یوورور په بل دعوی کولانی شی کنه؟..... ۳۰۵
- دمیراث دعوی پس له ۴۲ کلونو څه حکم لري..... ۳۰۶
- په ذوالیدی کي اعتبار ید مقدم لره دی که مؤخر لره..... ۳۰۷
- قباله ججت گرځي کنه؟..... ۳۰۸
- آیا اعتبار شرعی حدودو ته دی که نقشی ته؟..... ۳۰۸

کتاب القضاء والشهادات

- والی یا اولسوال تعین دقاضی کولانی شی او کنه..... ۳۱۰
- والی که د امیر المؤمنین خلاف حکم وکړي؟..... ۳۱۱
- کشف موضوعاتو به قاضی پخپله کوی که څنگه؟..... ۳۱۲
- بیله رسمي محکمی فیصله ملزم ده کنه؟..... ۳۱۴
- دولایت او محکمی له خوا مامور شوی رسمی بلل کیږي کنه؟..... ۳۱۵
- شهود که دمفتی په مخکي تیر شي اوقاضی فیصله وکړي نو..... ۳۱۶
- بی دقاضی له حضوره اقرار صحت لري کنه؟..... ۳۱۷
- آیا دیوی محکمی فیصله امیر عملی کولانی شی؟..... ۳۱۸
- دوسی چي له اولسوالی څارنوالی ته یا محکمی ته ځي آیا دکتاب القاضی الی القاضی دی کنه؟..... ۳۱۹
- مدعی ته دشاهدانو حاضرولو لپاره باید څومره وخت ورکول شي..... ۳۲۰

- ۳۲۲..... شاهی دتسامع خه حکم لری.....
 ۳۲۴..... شرعی قباله حجت ده او عمل یی پر مقتضا ضروری دی.....
 ۳۲۵..... دمشهود به معاینه د شاهد لپاره شرط ده.....

کتاب الصلح

- ۳۲۷..... په یوه مصلح صلح را تلاشی کنه؟.....
 ۳۲۸..... صلح چي واقع سی بیا ما تیرې کنه؟.....
 ۳۲۸..... پس له صلحی نه یو فریق حق در جوع لری اونه یی وارث اویا نه یینه قبلېږی اونه اقرار.....
 د محکمی جوړ شویو لیکونو خه حکم دی او پس له صلحی طرفین در جوع حق لری کنه
 ۳۳۰..... او په حدودو کي غلطی شېده کنه ابراه د مریض خه حکم لری او مرض موت خه ته وائی؟.....
 ۳۳۲..... پر صلح بدل اخستل او د مدعی علیه دانکار سره صلح کول څنگه دی.....
 ۳۳۳..... د پیسوپه مقابل د خپل میراث له حق څخه ابراه یله دعوی صحیح کیږی کنه او حکم دیع لری کنه؟.....

کتاب الوکالة

- ۳۳۵..... آیا وکالت ورکول د محکمی په حضور شرط دی.....
 ۳۳۵..... وکیل تر عمل کولو وروسته معزولېږی او کنه؟.....
 ۳۳۶..... وکیل د غائب پر خپل وکالت پاتېږی تر څو چی خیانت پکی څرگند نشی.....

کتاب الشفعه

- ۳۳۸..... د کان شفعه لری او کنه؟.....
 ۳۳۹..... د فضولی په بیع کي دعوی د شفعی صحت نه لری تر څو چی مالک اجازه ونکړی.....
 ۳۴۰..... د شفعی په دعوی کي که مدعی علیه حاضر نشی د مدعی په جانب فیصله څنگه ده؟.....
 ۳۴۱..... د شفیع تر مرگ وروسته وارث حق د دعوی لری کنه؟.....
 ۳۴۲..... د شفیع د محکمی سره متصله ځمکه که بائع و مشتری ته وېځنې نو.....
 ۳۴۳..... په ځمکه کي د خپل حق د دعوی گټلو وروسته په پاتی ځمکه د شفعی دعوی کول.....
 ۳۴۴..... په بیع فاسد کي تر هغو شفعه نه صحیح کیږی تر څو حق د فسخ ساقط شی.....

کتاب المزارة

- ۳۴۶..... د مزارة په هکله دارغستان د علماء کرامو څو مهمی مسئلې.....
 ۳۴۸..... د ځینی موادو د قرار داد په سپار لویو فیصدی گټه اخستل څه حکم لری؟.....

کتاب الحجر

- د انحصاراتوله لوری پرخینی موادو کنترول لگول څنگه دی؟ ۳۵۰
 ناقصه یا تروخت تیره دواو اخر څونکی حکم ۳۵۲

کتاب احياء الموات والشرب

- غرني درختی او ځمکي بی دامام له اجازی مملو که گرځی کنه؟ ۳۵۳
 دامام په اجازه د ځمکي احياء باعث د ملک دی که چا غصب کړه بیرته به وررد وی ۳۵۳
 حکومت چي موات ځمکه چاته تقسیم کړی رقبه یې د چاده؟ ۳۵۷
 په دولتی ځمکو کی جوړ شوی سړایونه حکومت پ ښکولای شی کنه؟ ۳۵۸
 په مخکي حکومتونو کی چي کومی دولتی ځمکي قبضه شوی دی څه حکم لری؟ ۳۵۹
 په مخکنی حکومتونو کی پرخلگو ویشل شوی دولتی ځمکو څه حکم دی؟ ۳۶۱
 سرکاری ځمکه چي د توپکیانو په وخت کي چارانیولی وی نو ۳۶۳
 تقسیم د مرعی دخلکو ترمنځ څنگه دی؟ ۳۶۴
 په مرعی کي نه تغیر کول جائز دی نه بیع او نه څوک ځنی منع کیدلای شی ۳۶۵
 په مرعی کي د سړای جوړول احياء کنه؟ ۳۶۶
 اړتفاق څه ته وائی ۳۶۷
 په قلعه جوړولو احياء ثابتیږی کنه؟ ۳۶۸
 دار تیار مهال په مرعی کي تقسیم یا عمارت کیدای شی کنه؟ ۳۶۹
 د مرعی تعریف په مرور د زمان مرعی ملک گرځی کنه په مرعی کي حکومت
 تصرف کولای شی کنه او د کلی او مرعی ترمنځ ویا له مانع له مرعی والی گرځی کنه؟ ۳۶۹
 د دښتونو او غرونو لرگی له مباحاتو څخه دی کنه؟ ۳۷۲
 د غره له لرگیو څخه څوک منع کولای شی کنه او تقسیم پکي کول څنگه دی؟ ۳۷۴
 په تقسیم کي داو بوهغه قدیمه طریقه معتبره ده ۳۷۵
 تقسیم د شرب آیا پریخوانی طریقه پاتیری که څنگه؟ ۳۷۷
 په قدیمه ویا له کي نوی تگیران جوړول څه حکم لری ۳۷۹
 کومه ویا له چي په یو قوم پوری خاصه وی تغیر پکي کول څنگه دی؟ ۳۸۲
 د کاریز چینی او شاه حریم څومره دی ۳۸۳
 د کاریز او چینی حریم څومره دی؟ ۳۸۵

- ۳۸۶..... کاري ز مخکي داو بو تر ظهور حريم نه لري او پس له ظهوره حکم د چيني لري.
- ۳۸۸..... دکاري ز او به چي پر مخ د خمکي ښکاره شي نو څومره حريم لري؟
- ۳۸۸..... که و ا تر پمپ يا کاري ز و ډير لري کاري ز ته ضرر رسوي نو.....
- ۳۸۹..... دکاري ز حريم داو بو ښکاري د و د ځای سره وي که د اصل منبع سره.....
- ۳۹۰..... د قدیم کاري ز له حريمه بهر نوی کاري ز که د قدیم کاري ز او به جذب او و چي کړی نو.....

کتاب القسمة

- ۳۹۱..... آیا قاضی لره دا حق شته چي د شرکاء تر منځ جبراً تقسیم وکړي؟
- ۳۹۲..... تقسیم په غیاب کي دیوه وارث څنگه دی؟

باب الحقوق

- ۳۹۳..... حق العبور له موټرانو اخستل څنگه دی.....
- ۳۹۴..... آیا قدیمه لاره خمکي وال بندولانی شي.....
- ۳۹۶..... یو تعمیر د ډومره جکول چي له کلکینا نو څخه د بل صحن معلومیږي دا خو به ضرر فاحش نه وي.....

کتاب الصيد والذباح

- ۱۹۸..... دکلاشنکوف یا کمر شکن ښکار څه حکم لري؟
- ۴..... ذبح تر حلقوم کنسته څنگه ده؟

کتاب الحظر والاباحه

- ۴۰۱..... دا اخترا د جمعی دور ځي روغېر څنگه دی؟
- ۴۰۳..... افغانستان د کفار او اهل ذمه سره مصافحه او ملاقات څنگه دی؟
- ۴۰۴..... د قېت بال والی بال او نور سپورتی لوبو حکم.....
- ۴۰۵..... د سگریټ تاش شطرنج او کتار حکم څه دی؟
- ۴۰۶..... له راډیو څخه د قرآن سماع واجب ده کته؟
- ۴۰۸..... پر دیو الونو، کاغذونو او د موټرانو پر بیر غونو د قرآن آیتونه لیکل.....
- ۴۰۹..... امر بالمعروف او نهی عن المنکر څنگه کیږي؟
- ۴۱۱..... فوتو کان (عکسونه) اخستل یا استعمالول.....
- ۴۱۳..... دبیت الحال په استعمال کي خیانت څنگه راځي.....

کتاب الوصية

- ۴۱۴..... خپلی ښځې ته وصیت په دریمه د مال څنگه دی؟
 ۴۱۵..... د ورثه د تقسیم غوښتنې پر مهال آیا قاضی د صغیر له طرفه وصی ټاکلی شی؟
 ۴۱۶..... بې د قاضی له علمه آیا جد صحیح کولای شی چې د یتیمانو ولی وروړد میت گرځوی.....
 ۴۱۶..... خاوند خپله کور ولا د دریمې وصی گرځولای شی کنه؟

کتاب الفرائض

- دمړی ۲ وروڼه ۲ خوندی ۳ لورانې او یوه زوجه په میراث کې څومره څومره برخه لری..... ۴۱۷
 دمړی د وروڼو او خوندو ترمنځ تقسیم د میراث..... ۴۱۹
 د مناسخی یو صورت..... ۴۱۹
 د وراره په موجودیت وریره په میراث کې برخه نه لری..... ۴۲۳
 د څلور زامنو او درېو لوڼو ترمنځ تقسیم د میراث..... ۴۲۵
 د میراث د تقسیم یو صورت..... ۴۲۶
 د میت د ښځې درې لوڼو او د وراره د درې زامنو ترمنځ تقسیم د میراث..... ۴۲۸
 د اخت عینې اخوات علالتی او اخوة علالتی ترمنځ تقسیم د میراث..... ۴۲۹
 دمړی د درېو لوڼو یوه لمسی او یوې لمسی ترمنځ تقسیم د میراث..... ۴۳۰
 آیا مفقود په میراث کې ونډه لری کنه؟..... ۴۳۱
 د مفقود په مال به څه کیږي؟..... ۴۳۲

اللهم اختم لنا بالخير والسعادة والبشارة

والايان

بسم الله الرحمن الرحيم

دمرتب وينا

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى

دفعه ارزښت او اړتيا دروښانه ورځي په خیر له چاپته نه ده ځکه هر انسان دیوہ مسلمان په حیث دخپل ژوند په هره شیبه کي دفعه او شریعت په رڼا کي خپله تگلاره ټاکي ، داځکه چي دضلالت او گمراهی دتورې او ورکې لاری لاروی پکي سرگردانه نشی ، که داسی وشي نو پایله به ئې ددنیا و اخرت خسران وي ، رحیم او کریم خدای ﷻ دسمې اوسیده لارې دټاکلو او ورښودلو لپاره په دنیا کی دانبیاء کرامو علیهم الصلاة والسلام لړۍ پیل کړي ده ، ترڅو پرېندگانو خپل حجت بشپړ کړی ، دانبیاء کرامو علیهم السلام لړۍ پر خاتم الانبیاء والرسل ددوو جهانوسردار حضرت محمد ﷺ باندی پای ته ورسیده ، خودانبیاء کرامو علیهم السلام دسلسلې دپای ته رسیدو مطلب دا نه دی چي راتلونکی نسلونه وسمې تگلاری ته اړ نه دی بلکه ددې کار ذمه واري په میراث کي دامت وعلماء کرامو ته ورپه برخه شوه چي دقرآن او حدیث په رڼا کي دوی دامت علمی تنده ورماته کړي ځکه دامام ابوحنیفه رحمته الله علیه او دده دگرانو شاگردانو رحمهم الله په هڅو دامت لپاره یوه داسی ذخیره تیاره شوه چي تر قیامت به راتلونکي نسلونه ورځینی مستفیدوی اودی .

او بل لوري امت هم ودې ته وهڅول شو: چي تاسو دخپلې لاري ټاکل علماؤ ته وسپاری په قرآن کریم کي ارشاد دی: (فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) او بل ځای ارشاد دي: (وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ)

علامه بیضاوی رحمته الله علیه فرمایي: وفي الآية دلالة على وجوب المراجعة الى العلماء فيما لا يعلم (بیضاوی) ځکه په دینی تړون کي دهر امتی ذمه واری جوړیږي چي خپله فریضه ترسره کړی ، هسی نه چې د(فان الجحیم هی الماوی) مصداق وگورئ. (العیاذ بالله)

دهمدې ذمه واری په اساس دافغانستان تکړه او محققینو علماء کرامو دطالبانو داسلامی دورې په اوږدو کي دمولوی مفتی نور محمد «ثاقب» صاحب تر مشرتابه لاندی په ډیره لنډه او اضطراری موده کي وامت ته دمشکلاتو دحل لاره وښوده:

چې په دې خدمت کي ورسره برخه اخیستوونکي علماء کرام په لاندې ډول دي:

- ① مولوی عبد الحکیم صاحب
- ② مولوی ندامحمد الحقانی فاضل وفاق المدارس
- ③ مولوی احمد نوری
- ④ مولوی محمد مسلم حقانی
- ⑤ مولوی محمد اخلاص برکتی
- ⑥ مولوی زمان شاه صاحب
- ⑦ مولوی عبد الله صاحب مشهور په خطیب صاحب اروزگانی
- ⑧ مولوی حمد الله صاحب
- ⑨ مولوی عبدالستار صاحب
- ⑩ مولوی خلیل الله صاحب
- ⑪ مولوی محمود میوندوال صاحب

اوداسی نور تکره اوجید علماء کرام چې د ټولو نومونه مو وانه خیستل ددوی په کوشش دافغانستان له مرکزي دارالافتاء څخه خپرو شویو مسائلودا ټولگه تیاره شوه چې د مرکزي دارالافتاء دمفتیانو لاس لیکونه هم ورباندی ثبت شوی ،خوبنده یواځي په دی فکر ودې علمي ټولگي ته دخپل نمگړی فکر سره سم دترتیب ورکولو هڅي وکړی چی دالله ﷻ په دربار کی دښه نیت اودهمت سره سم هڅو هم ډیر قدروی ،کنه زه دخپلې پوهې له مخې هیڅ کله ددې وړنه یم خو چې دا کار نور دامت په گټه تمام شی ځکه می ددې تبویب یاداردو عباراتوپښتورتجمله پکي اضافه کړل: خوداول ناس اول الناس په اساس په دې ترتیب اوتبویب کي دخطا رامنځته کیدل هم څه بعیده نه ده ځکه له ښاغلیو علماؤ کرامو څخه هیله ده چې که کومه داسی خطا په نظور وشي دهغې موږ ته خبر را کول شی ترڅو په راتلونکو چاپو کی اصلاح شی په پای کی داله العلمین ذات څخه دادعاده: چي په دی فتاوی کی هر ډول سعی کوونکی په خپل مغفرت ونازوی ،اود ټول امت دخلاصون ذریعه ئي وگرزوی.امین

دعاغوښتونکی محمد ابراهیم خلیل
ولد حاجی ملا عبدالحق مرحوم

دقلمی نسخی (۲۰۴) مخ

— (استفتاء پوسل درى) —^{۱۳}

نہا د آکالون مٹکے داکر نیمہ دندرو کالون پہ اجارہ اویں فی داکلور و مٹویدیم
نومون مٹکے راگر خو د مٹکی ددو کلو حاصلات فی دوی جوی فی دی ددی پہ
مرگ سرہ اجارہ باطلیری کہ یا -

(الفنّوى)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

البواب ومنه الصدق والصواب

اجاره به مرگ دهن چاه عقد اجاری دده دباره شویوی که منوجوی بامناجر
 خج کبی بی چه فرورت نوی که مرگ دمنناجر به لارکی دمنناجر دغه فرورت
 موجود ندی بسب بدی لاندی منلی

(وتنفذ) بلا حيلة الى الفسخ (بحق أحد صاحدين) عند تألاجهما مطلقا
(معد حال نفسه) بالضرورة كونه في طريق مكة (واحكام في الطريق الى الزمان بما كان والله
كل من وقع له عقد الاجارة اذا مات تنفس الاجارة بموته ومن لم يقع له العقد
لا ينفذ المقدومه الغادر الفسخ بما كان والله
ويؤدى الى اعراف

۳۲۹

مسئولین نور و شرف ناقصه
رئیس دارالافتاء مرکزی
حکومت اسلامی افغانستان -

محمد نواز مسعود

مفتی محمد شفیع

العبد الاعرج نذرا محمد

باب الاذان

بہ مسجد کی اذان اوپہ سپیکر کی خطبہ خہ حکم لری ؟

پوئنتنہ: ما حکم الاذان سوى الاذان في وقت الخطبة في داخل المسجد هل له كراهية ام لا؟ وما حکم الخطبة في لاوڊ سپیکر (مکبر الصوت) هل لها كراهية ام لا؟ ینواتو جروا .

المستفتی: (الحاج مولوی محمد نور خطیب جامع مسجد محمد افضل خان)

الجواب بسم الله الرحمن الرحيم به مسجد کی دنه اذان کول خہ پروا نه لري اودا چي د فقهي دځينو کتابونوله عباراتو خه کراهيت معلومېږي هغه په اعتبار دنه پوره والی د مقصود د اذان دی چي هغه تبليغ اور رسول د آواز دی ، غير حاضرینوته لکه د بیان خه چي ددغولاندی عباراتو معلومېږي او که مقصود د اذان پوره کیدی په داخل د مسجد کی هم لکه اذان په لاوڊ سپیکر سره بیا کراهيت نشته ، او هر چي خطبه په اسپیکر کی ده هغه جائز ده مکرو نه ده اود علماء اتفاق دی پر جواز د لمانځه او امامت او اذان په اسپیکر کی نوجي لمونځ او امامت جائز دی خطبه په طریقہ اولی سره جائز ده ، په اعلاء السنن پنځم ټوک مخ (۲۳۵۱ ، ۲۳۵۲) ، کي ئي لیکلی دی :

واعلم ان الاذان لا يكره في المسجد مطلقاً كما فهم بعضهم من بعض العبارات الفقهية وعمّموه هذا الاذان (الاذان بين يدي الخطيب) بل مقيد بما اذا كان المقصود اعلام ناس غير حاضرين (الى قوله) في الجلابي انه يؤذن في المسجد او مافي حكمه لافي البعيد منه قال: الشيخ فقوله في المسجد صريح في عدم كراهة الاذان في داخل المسجد وانما هو خلاف الاولى اذا امت الحاجة الى الاعلان البالغ وهو المراد بالكره المنقولة في بعض الكتب ،

اوپه جديد فقهي مسائل جلد ۱ ص ۵۲ کي ئي لیکلی دی :

لاؤڊ سپیکر کے ذریعہ نماز درست ہے یا نہیں ، ابتداء میں ہندو اور ہندو علماء کے درمیان اس مسئلہ میں اختلاف تھا ، بعض حضرات کی رائے تھی کہ لاؤڊ سپیکر کی آواز بعینہ امام کی آواز نہیں بلکہ اس آواز کی بازگشت ہے اس طرح آواز ہر مقتدیوں کی نقل و حرکت گویا امام کی ، بجائی ایک دوسری آواز کی بناء پر ہوگی اور یہ بات جائز نہیں ہے ، کہ مقتدی امام کی بجائے کسی اور کی آواز پر نقل و حرکت شروع کر دیں اس کی مقابلہ میں کچھ لوگوں کا خیال تھا کہ اس کے باوجود نماز کی لاؤڊ سپیکر کا استعمال صحیح ہے ، اور شریعت میں اس کی نظیر موجود ہے کہ نماز کے باہر کے ایک شخص کی تلقین پر نمازوں کی نقل و حرکت کی چنانچہ جب بیت المقدس کے بجائے خانہ کعبہ کو قبلہ بنا لیا اور مدینہ کے

مضافات کی بعض مساجد میں جہاں بیت المقدس ہی کی طرف رخ کر کے لوگ نماز ادا کر رہے تھے قبلہ کی تبدیلی کے ایک شخص نے اطلاع دی اور بسوں نے اپنا رخ بدل لیا ظاہر ہے یہ نقل و حرکت ایک ایسی شخص کی آواز پر عمل میں آئی جو نمازی باہر تھا اب یہ بات پایہ تحقیق کو پہنچ چکی کہ لاؤ سپیکر کی آواز امام کی نقل اور اس کا ترجمہ نہیں ہے، بلکہ بغیر امام کی وہی آواز ہے جو اس کی زبان سے نکلتی ہے اس طرح اب لاؤ سپیکر سے نماز و امامت کے جواز پر علماء کا اتفاق ہو چکا ہے (۱) واللہ اعلم وعلہم اتم

مولوی محمد تقی عثمانی

مولوی محمد تقی عثمانی

مولوی محمد تقی عثمانی

مولوی نور محمد نائب و خانقاہ اسلامی امارت دوار الانعام رئیس

(۱) دوبارہ: دسپیکر پر ذریعہ لمونخ صحیح دی اوکھن؟ پہ پیل کی دھند اولہ ہند بہر علماء ترمنخ پہ دی مسئلہ کی اختلاف و: دخیونیا غلیورایہ داوہ چي دسپیکر آواز بعینہ دامام آواز نہ دی، بلکہ ددہ آواز آزانگہ دہ پہ دی ڈول پہ دی آواز باندی بہ دمقتد یا نقل او حرکت گواکی دامام پر خای دیو بل آواز پہ وجہ وی، اودا خبرہ جائز نہ دہ چي مقتدی دامام پر خای دکوم بل چاہہ آواز نقل او حرکت وکری، ددوی پہ مقابل کی دخیون خلکو خیال داوہ: چي سرہ لہ دی دلمانخہ لپارہ دسپیکر کارول صحیح دی او پہ شریعت کی ددی نظیرو جود لری، چي لہ لمانخہ دیاندی دیوہ سری پہ تلقین لمونخ کوونکو نقل او حرکت وکری، خککہ کلہ چي دبیت المقدس پر خای بیت اللہ شریفہ قبلہ وگزرول شوہ اود مدینی پہ شاوخوا کی پہ خینو مسجد ونو کی چیری چي دبیت المقدس پر لور پہ مخ کولو خلکو لمونخ کاوود قبلہ دبدلید ویوہ سری خبرور کری اوتو لو خیل مخونہ وارول ہنکارہ خبرہ دہ دغہ نقل او حرکت دیو داسی سری پہ آواز پہ عمل کی راغلی کوم چي لہ لمانخہ دیاندی و، اوس داخبرہ پہ تحقیق رسید لی دہ چي دسپیکر آواز دامام نقل اودھفہ عکس نہ دی بلکہ بعینہ دامام ہم ہفہ آواز دی کوم چي ددہ ترخولہ راوزی، پہ دی ڈول اوس پہ سپیکر سرہ دلمانخہ او امامت پر جواز د علماء اتفاق راغلی دی (مرتب)

کتاب الصلوة

دوهم جماعت او جمعه څه حکم لري؟

پوښتنه: دوهم جماعت او دوهمې جمعې په هکله مفتیان صاحبان څه حکم کوي، جواز یا ثواب لري که چیري ئې لري په کوم صورت کي ئې لري؟ (ریاست ارشاد و اوقاف)
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب: بعون ملهم الصدق الصواب:

دیوه ښار په څو مسجدونو کی د جمعې دلماڅه تعدد جائز او صحیح دی، او په یوه مسجد کي تکرار د جمعې دلماڅه مکروه دی:

تعدد جمعې ایک شهر میں دو مسجدوں میں یا زیادہ میں عند الحنفیہ درست ہے کما فی الدر المختار الخ لیکن ایک مسجد میں تعدد جماعت مکروه ہے بس دوسری جماعت جمعہ کی اس صورت میں مکروه ہے جیسا کہ تمام نمازوں کی جماعت ثانیہ کو اس مسجد میں جس میں امام و مؤذن مقرر ہوں فقہاء فی مکروه لکھا ہے اور خصوصاً جمعہ پر نی کی بعد جامع مسجد کو بند کر دینی کا حکم دیلے (۱۰۰) شامی میں ہے:

والظاهر انه يغلق أيضاً بعد إقامة الجماعة لئلا يجتمع به احد بعدها.

(فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۵ ص ۸۱، ج ۳ ص ۳۹)

او د دوهم جماعت په باره کی علماء داسی وایي: چي هغه دمحلې مسجد چي خپل امام او مؤذن ولري هلته دوهم جماعت مطلقاً یعنی که اذان اقامت وی او که نه که تغیر د هیئت سابقه وی که نه وی مکروه دی تکرار جماعت در مسجد محلله که امام و مؤذنش معین باشند، اگر چه بلا اذان و اقامت و بتغیر هیئت باشد مکروه است کما فی الشامی الخ عزیز الفتاوی ص ۱۹۰ او هکذا فی فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۳ ص ۳۵- او په فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۳ ص ۳۹ کی یې په ډیرود لاثلو کرا هت ثابت کړی دی، حضرت مولانا مفتی رشید احمد صاحب دامت برکاتهم په خپله رساله (الوصیة الاخوانیة فی حکم

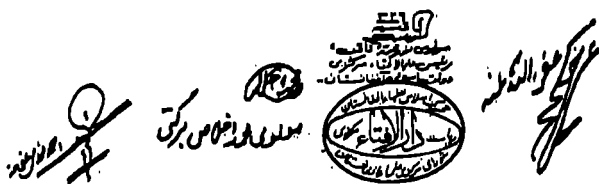
تعدد جمعې په یوه ښار کی په دوو یا زیاتو مسجدونو کي عند الحنفیة صحیح دی کما فی الدر المختار خو په یوه مسجد کي تعدد د جماعت مکروه دی نو د جمعې دوهم جماعت په دی صورت کی مکروه دی لکه چي د ټولو لمونځونو دوهم جماعت په هغه مسجد کی چي پکی امام او مؤذن مقرر وی فقها، مکروه لیکن دی او په تیره بیا چي ترجمې کولو وروسته د جامع مسجد د بندولو حکم کړی دی، په شامی کی دی: دمحلې په مسجد کی د جماعت تکرار چي ټاکلی امام او مؤذن لري که څه هم بېله اذان و اقامته او د هیئت له بدلولو سره وی مکروه دی۔ (مرتب)

الجماعة الثانية) كي لاندی توضیحات کری دی،

اول دوهم جماعت (۷) صورته لري (۱) دلاری مسجد یعنی چي تاکلی امام یامقتدی و نه لري (۲) هغه مسجد چي خپل امام اومؤذن نه لري (۳) هغه دمحلې مسجد چي بیگانه خلگوتر مخه جماعت پکښي کری وی (۴) هغه مسجد چي دمحلې خلگوبی اذانه یابي اعلانه داذان جماعت کری وی (۵) هغه مسجد چي دمحلې خلگوجماعت سره له اعلانه داذان کری وی اودوهم جماعت له اذانه سره اداکړل شی (۶) چي دوهم جماعت بیله اذانه اداکړل شي اماپرهیئت داول جماعت وی (۷) چي دوهم جماعت بیله اذانه اداکړل شی سره له تغیر په هیئت کي داول جماعت: په اولوخلورو صورتو کي دوهم جماعت جائزڅه چي افضل دی اتفاقاً اوپه پنځم اوشپږم صورت کي مکروه تحریمی دی اتفاقاً اوپه اووم صورت کي اختلاف دی امام صاحب رحمته الله علیه یې مکروه بولی، اوامام ابویوسف رحمته الله علیه نې جائزبولی.

دوهم: مراد دتغیرڅخه دهیئت اولی ليري کیدل دی له محاذاة څخه دمحراب صرف ليري کیدل له محراب څخه اوبیرته دریدل پرمحاذاة دمحراب کفایت نه کوي (دریهم) دامام صاحب رحمته الله علیه اوامام ابویوسف رحمته الله علیه دقولونوپه منځ کي تطبیق دادی، چي دامام صاحب دکراهت له اثبات څخه مرادی کراهت تنزیهی، اودامام ابویوسف رحمته الله علیه له قول څخه نفی دکراهت مرادده دکراهت تحریمی نوددواروشیخینو مراد یودی چي ثبوت دکراهة تنزیهیه دی.

(من الوصية الاخوانية فی حکم الجماعة الثانية المطبوعة فی احسن الفتاوی ج ۳ ص ۳۲۱) والله اعلم وعلمه اتم

مولوی احمد نوری مولوی ذاکر احمد تاحاتی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی امارت اسلامی افغانستان

د مسجدا مام په کوم وخت کي باید خواب شي ؟

پوښتنه : د مسجدا مام په کوم وخت کي دامامت څخه جواب کيدای شي چي دمقتدی اقتدا ورپسې څرنگه وی ؟

(دارشاد او اوقافو رياست)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب :

کوم امام چي دامامت قابل وی که په یو مسجد کي امام شي هغه وخت خواب کيدای شي چي یو خیانت ، فسق او فساد ځینی ښکاره شي او که داشیان نه وی پکښي نویيائي عزل صحت نه لري او که دکلی خلگوله ده څخه کراهه کاو ونودا کراهه که په یو شرعی وجه و هم دده عزل کيدای شي ، او که له شرعی وجې پرته و ونویي صحت نه لري ، مطلب :

لا یصح عزل صاحب وظیفه بلاجنحة وعدم اهلیة (ردالمحتار ج ۳ ص ۴۲۳ ط رشیدیة) رجل ام فوما هم له کارهون فان کان الکراهه لفساد فيه اولانهم احق بالامامة منه کبره له ذالک وان کان موافق بالامامة لا یکره لان الجاهل والفاسق یکره العالم والصالح (فتاوی قاضیخان بهامش الهندیة ج ۱ ص ۹۲ ط دارالاشاعت قندهار و هکذا فی فتاوی الهندیة ج ۱ ص ۸۷ ط دارالاشاعة قندهار و ردالمحتار ج ۱ ص ۴۱۳ ط رشیدیة)

له مسجد څخه د ملا امام عزل په کوم وخت کي کيږي ؟

پوښتنه : جناب محترم فضیلت مآب د مرکزي شوری رئیس صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ! محترمه ۱ ما په ۲۷/۴/۸۱ د خپل محلی په موافقه لیکلی تصدیق او دوخت د محکمی د قاضی په استیذان او برعلاوه د طالبانو کرامو د تحریک د لومړی قاضی الحاج مولوی پاسنی په حکم او تائید یوه ، جامع او مدرسه می په دولتی مخکې کي چي مخکې دغه مخکې خرڅول کیده ماوگرزوله او په لوواله کي واقع ده جوړه کړه او په شخصی تلاش اوسعی می غیر د دغه محلی د همکارۍ د مختلفو منطقو د خلگو په مرسته دخدای جل جلاله په فضل پرېښود وروله او فعلا په هغه جامع کی په سلگونو مصلیان فرض لمونځ ادا کوي او هم (۱۵۰) تنه طالبان او هلکان تدریس کوی د زیاتو خلگو د سهولت سبب وگرزیدی الحمد لله لیکن اوس د ځینو خود غرضو خلگو او معاندو لخوا چي په محلی کی محدود دی او مخکې هم لیکلی اسناد لرم ځینی مشکلات رامنځته کوي او غواړی چي زما تصرف او وظیفه ته خنډ واقع کړی او ماله دغه ځایه

خُخه ليزي کړي، څنگه چي زه يو ملا امام عالم يم او د تحريک غړي يم نه غواړم چي غير شرعي اقدام وکړم نو په همدغه لحاظ ستاسو محترم او مدبرانه حضور ته عارض او احترامانه توقع لرم چي په دې باب ماته شرعي فتوی راکړي اوزمادغه درخواست و محترم رئيس صاحب ته د دارالافتاء تقديم اوراجع کړي چي ددغه اسنادو او اوصافو په لرلو سره زه دنوموړي حقيقت لرم کته؟ په دې باب کي زماسره همکاري وکړي. (ومن الله التوفيق)

(قاري عبد الباقي دهيتت د خريداري د شعبی عضو)

بلاط

جناب فضيلت آف رئيس صاحب دارالافتاء السلام عليكم! در مورد موضوع مذکور ابراز نظر شرعي فرمايد و السلام

الحاج مولوی عبدالودود اخاند

رئيس شوری مرکزی علماء ۱۳۷۲/۳/۲۲

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلوة على اهلها

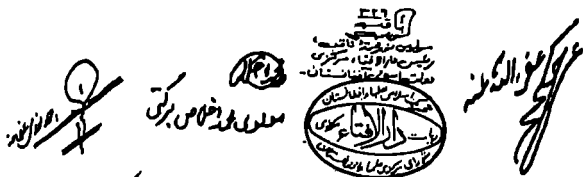
اما بعد: فنقول ومن الله التوفيق محترم و څرنگه چي امامت او جوړول د مدرسي او تدريس په امر د قاضي صاحب دوخت و و نو د امام مور هيڅ وخت له خپلې وظيفې څخه څوک نشي معزولولای تر هغه وخته چي په ده کي کوم خيانت، فسق او فساد نه وي پيدا شوی او که خيانت فسق او فساد پکي پيدا شونودی مستحق د عزل دی که څه هم امير مقرر کړی وي، او امام د محلی چي عالم باعمله وي فاسق اوبی دينه نه وي اهل د محلی يې نشي معزول کولای او امام چي فاسق فاجر نا اهل وي بيا نو حق د عزل لري ځکه چي امامت يې مکروه تحریمی دی، په سبب دلاندینی مسئلي:

تنبیه: قال: فی البحر و استفيد من عدم صحة عزل الناظر بلاجنة عد مهال صاحب وظيفه فی وقف بغیر جنحة وعدم اهلية الخ و فی آخر الفن الثالث من الاشياء اذ اولی السلطان مدرسا لیس باهل لم تصح توليته لان فعله مقيد بالمصلحة خصوصاً ان كان المقرر عن مدرس اهل فان الاهل لم ينزل و صرح البزازی فی الصلح بان السلطان اذا اعطی غیر المستحق فقد ظلم مرتين بمنع المستحق واعطائه غیر المستحق (رد المحتار ج ۳ ص ۴۲۳، مطلب لا یصح عزل صاحب وظيفه بلاجنة وعدم اهلية - کتاب الوقف ط رشیدیة) وان اختار بعض القوم لهذا البعض لهذا فالعبرة

لا اجتماع الاكثر رجل ام قوماً وهم له كارهون فان كان الكراهة لفساد فيه اولانهم احق بالامامة منه كره له ذلك وان كان هواحق بالامامة لا يكره لان الجاهل والفاسيق يكره العالم والصالح .

(فتاوى قاضيان بهامش الفتاوى الهندية ج ١ ص ٩٢ كتاب الصلوة ط دار الاشاعة قندهار وكذا في الهندية ج ١ ص ٨٧ كتاب الصلوة ط دار الاشاعة العربية قندهار وكذا في رد المحتار ج ١ ص ٤١٣ كتاب الصلاة ط رشيدية) فان اختلفوا فالعبرة بما اختاره الاكثر . قال في شرح المشكوة لعله محمول على الاكثر من العلماء اذا وجدوا والا فلا عبرة لكثرة الجاهلين قال تعالى : ولكن اكثرهم لا يعلمون وان قدموا غير الاولى فقد اساءوا ولكن لا يأتون كذا في التجنيس وفيه لوام قوماً وهم له كارهون فهو على ثلاثة اوجه ان كانت الكراهة لفساد فيه او كانوا احق بالامامة منه يكره .

قال الحلبي : وينبغي ان تكون الكراهة تحريمية لخبر ابي داود : ثلاثة لا يقبل الله منهم صلوة وعدّ منهم من تقدم قوماً وهم له كارهون وان كان هواحق بهامشهم ولا فساد فيه ومع هذا يكرهونه لا يكره له التقدم لان الجاهل والفاسيق يكره العالم والصالح وقال عليه السلام : ان سرکم ان تقبل صلوتکم فليؤمکم علمائکم فانهم وفد فيما بينکم وبين ربکم وفي رواية : فليؤمکم خيارکم (حاشية الطحطاوي على مراقى الفلاح شرح نور الايضاح ، فصل في بيان الاحق بالامامة : ص ٢٤٤ ط انصاري كتب خانة افغانستان) والله اعلم بالصواب

مولوي ذاهمداختاني مولوي احمد نوري مضي من مولوي نور محمد نائب رئيس دارالافتاء مركزي امارت اسلامي افغانستان

له راديو خغه سماع دسجده تلاوت خه حكم لوي

پوښتنه : بخواندن آيت سجده از طريق راديو سجده واجب ميشود ياني بينوا تو جروا

(به احترام برادر شماعبد الواحد)

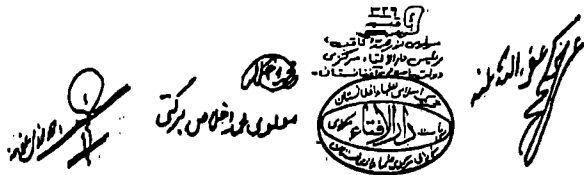
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب والله الموفق للصواب

که په راديو کې قاري دسجدي آيت تلاوت کړي نو ايا پر سامعينو به د تلاوت سجده لازميږي کنه ؟ خلاصة الجواب : بظا هره ده چي دا آله په دې حال اوزمانه کي ايجاد شوی ده ددې حکم په صريحو

الفاظو كي دفتي په كتابونوپا په نصوصو دكتاب اوسنت كي نه پيدا كيږي، قواعد او اصولو او نظائرو څخه ددې حكم معلومېږي دفتهاؤ په كلام كي ددې يو نظير د امد كوردي چي صوت صدي يعني اواز يا زگشت چي دڅه گنبدې يا كوهي څخه اوريدل كيږي د اواز خپله د متكلم اصلي آواز نه دي بلكه دهغه عكس دي چي ديو غبرځي شعور شې په ذريعه انسان ته رسيږي، ځكه فقهاء د اتلاوت نه دي گرزولي، اود وجوب سجده دپاره تلاوت صحيحه شرط دي ځكه چي سجده تلاوت چي د بازگشت په ذريعه واوريدل شي پراوريدونكي يې سجده نه لازميږي - ولاتجب اذا سمعهم ان طيرو المختار وان سمعهم الصدى لاتجب عليه (الفتاوى الهندية ج ٨ ص ١٣٢ ط دار الاشاعة العربية قندهار) لکن احتياط دادي، چي سجده تلاوت وکړي. (آلات جديدة ص ١٢٢) والله اعلم

مولوي محمد اسماعيل مولوي نور محمد شاتب رئيس دارالافتاء مرکزی امارت اسلامی افغانستان

په کوم مسجد کي د جمعې لمونځ کيدای شي؟

پوښتنه: د جمعې لمونځ په کومو مساجدو کي کيدای شي په کومو شرائطو مشروط دی اوله ښار څخه که فاصله وی لکه هوايي ميدان حکم څه دی؟

(دارشاد او اوقافورياست)

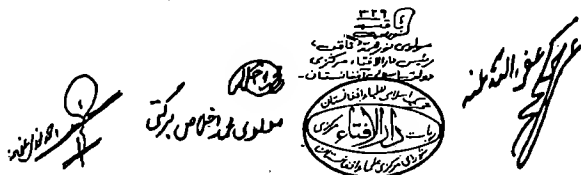
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصديق والصواب،

احکام او شرائط د جمعې عامو کتابونو دفتي ذکر کړی دی او اختلاف پکښي شته اود فاصلي د مقدار لپاره ټاکلی اندازه نشته خو هوائي ميدان يا نور فوجي يافوجي ځايونه چي د ښار د ضرورتو لپاره جوړ شوی وی هغه حکم دفناء دمصر لري جمعه پکښي جائزه ده خصوصاً که په امر د امير المؤمنين يو مسجد پکښي جوړ شوی وی چي دابعينه امر دی په جمعه سره.

نناء مرده مقام ېې جو شمېرک ضرورتات کي لي معين هو معن قبرستان کوږ اډالتي يا کموډور يا جگي مشق يا فوجي اجتماع

دېره كې ميدان هوايې اژه اور رڼاوي استيشن وغيره^(۱) (احسن الفتاوى ج ۴ ص ۱۳۳)
 في فتاوى الدينارى: اذنبى مسجدنى الرستاق بامر الامام فهو امر بالجمعة اتفاقاً على مقال السرخسى آه
 والرستاق القرى (ردالمحتار: ج ۱ ص ۵۹۰ طرشيديه كوئته) والله اعلم

مولوي نور محمد نائب رئيس دارالافتاء مركزى امارت اسلامى افغانستان

به هوائي ډگر كي دجمعي او اختر اوفو لمونځ جائز دى كنه ؟

پوښتنه: په هوايي ميدان كى دقندهار لمونځ دجمعي او اختر روادى كنه ؟
 توجيبو او توجرو اجزا كم الله تعالى خير الجزاء

(المستفتى ملا اختر محمد منصور)

بسم الله الرحمن الرحيم

الفتوى بعون الملك العلى الاعلى
 كله چي يو شرط له شرطونو څخه دلمانځه دجمعي (مصر) يعنى ښار او يافنا دښاروه يعنى
 شاوخوا دښار چي جوړه كړاى شوى وي دښار دگټولپاره نوپه همدې اساس هوائي ميدان
 دقندهار فناء دښار بلل كيږي، لمونځ دجمعي او اختر پكښي روادى دښار دفناء دليبروالى
 او نژدېوالى هيڅ فرق نه راځي، لكه په الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ۱ ص ۵۹ كي
 ليكل شوى دى

(اوفنايه) بكسر الفاء (وهوما) حوله (اتصل به) اولاكما حرره ابن الكمال وغيره (لاجل مصلحه
 كدفن الموتى وركض الخيل والمختار للفتوى تقديره بفرسخ ذكره الولوالجى.
 اودفناء دتقدير په اړه په فرسخ يابل څه سره صاحب ردالمحتار هم په دغه ذكر شوى

^(۱) ژباړه: فناء دمصرفه ځاى دى كوم چي دښار دارتياوو لپاره ټاكل شوى وي، مثلاً هديره، دانباراچولوځاى
 يادآسانو زغلولوځاى ياد جنگى مشق، ياد فوجى غونډى اونورو لپاره ميدان، هوائي اژه اوريل گاډى استيشن
 اونور (مرتب)

صفحه کي ليکلی دی: چي خلاصه دهغه عدم اعتبار د تقدير او تحديد دی په باره دفنا کنبی: اعلم ان بعض المحققين اهل الترجيح اطلق الفناء عن تقديره بمسافة وكذا محرر المذهب الامام محمد وبعضهم قدره بها وجمله اقوالهم في تقديره ثمانية اقوال واتسعة غلوة ميل ميلان ثلاثة فرسخ فرسخان ثلاثة سماع الصوت، سماع الاذان والتعريف احسن من التحديد لانه لا يوجد ذلك في كل مصر وانما هو بحسب كبر المصرو صغره الخ وهكذا په احسن الفتاوى ج ۴ ص ۱۳۳ کنبی په عنوان د سوال او جواب کي ذکر شوی دی:

فناء مصر ده مقام ہے جو شمر کی ضروریات کي لئے متعین ہو مثلاً قبرستان مگر اڈالٹی یا گھوڑو ڈیا جنگی مشق یا فوجی اجتماع وغیرہ کیلئے میدان ہوا لئے اڈہ اور ریلوی اسٹیشن وغیرہ۔

فناء شمر سے اتصال ضروری نہیں اور نہ ہے اس کی مسافت اور وسعت کی کوئی تحدید ہے بلکہ شمر کی حیثیت کی مطابق اس کی فناء مختف ہوگی (۱)۔

او بل علاوہ پردغہ ذکر شوی بیان دا خبرہ ہم ده کوم مسجد چي میدان هوایی کی جوړدی غالباً په امر دامیر المؤمنین سره به وی او کله چي په امر دامام سره مسجد په یو کلی کی جوړشی دغه امر دی په جمعی سره لکه په رد المحتار ج ۱ ص ۵۹۱ کنبی لیکیلی شوی دی و هذا الذم یتصل به حکم فان فی فتاوی الدیناری اذ ابنی مسجد فی الرستاق بامر الامام فهو امر با لجمعة اتفاقاً علی ماقال السرخسی آه فافهم والرستاق القری کما فی القاموس واللّه اعلم بالصواب.

مولوي احمد نوري مخني عز مولوي عبدالکريم عا الله عز مولوي نور محمد ثاقب و افغانستان اسلامي امارت دارالافتاء رئيس

(۱) ژباړه: فناء، دمصر هغه ځای دی کوم چي د ښار دارتياوو لپاره ټاکل شوی وی، مثلاً هديره، د انبار اچولو ځای یا د آسانو زغولو ځای یا د جنگی مشق، یا د فوجی غونډی او نورو لپاره میدان، هوایي اڈه اوریل گاډی اسټیشن او نور دفنا اتصال له ښار سره ضروری نه دی او نه ددې مسافتی او وسعت (فراخی) کوم تحدید شته، بلکه د ښار د حیثیت سره سم به دهغه فناء، مختلف وی (مرتب)

به دوونزدی جامع مسجدونو کي دجمعی لمونځ څه حکم لري ؟

پوښتنه: پخوانی مسجد جامع وو په بالا کرزکی چي دجمعی لمونځ په کي کیدی بیا هغه جامع مسجد خراب شو، اوس هغه ته نژدی مسجد چي هغه هم پخوا خراب شوی وو اوس جوړ شوی دی دجمعی لمونځ په کي شروع شوی دی آیا اوس دغه دجمعی لمونځ صحت لري کته؟ (المستفتی معلم عبد الله)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب: حامداً ومصلياً

مسئله داده: چي دوه مسجدان چي هغه هم سره متصل وی او دواړه هم نژدی سره واقع وی نو دجمعی لمونځ پکښی صحیح دی.

(وتودی فی مصر واحد بمواضع كثيرة) مطلقاً علی المذاهب وعلیه الفتوی (مطلقاً) قوله ای سواء كان المصر كبيراً أو لا وسواء فصل بين جانبيه نهر كبير كبغداد أو لا وسواء قطع الحيسر أو بقي متصلاً وسواء كان التعدد فی مسجدین او اکثره کذا یسفاد من الفتح ومقتضاه انه لا يلزم ان يكون التعدد بقدر الحاجة كما يدل علیه کلام السرخسی (الدر المختار ورد المحتار ج ۱ ص ۵۹۵ طالبانو رشیدیة) وتجاوز الجمعة فی موضعین فی مصر واحد فی قول ابی حنیفة رحمته الله وابی یوسف رحمته الله (الفتاوی الخانیة بهامش الفتاوی الهندیة ج ۱ ص ۱۷۶) (سئل) فی صلاة الجمعة هل تؤدي فی مصر واحد فی مواضع كثيرة (الجواب) نعم كما ذكره فی التنویر وقال السرخسی: هو الصحيح من مذهب ابی حنیفة رحمته الله وبه تأخذ الخ (الفتاوی الکاملية ج ۱ ص ۷ وهکذا فی فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۵ ص ۵)

احمد رازی غنی عنہ

داول خط جنگي طالبان به قصر کوي که پوره لمونځ ؟

پوښتنه: ددارالافتاء ومحترمو علماء کرامو ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته وبعد: دجنگ داول خط طلباء کرام چي په حالت دقرار او فرار کي دی که دوی نیت داقامت وکړي آیا ددوی دغه نیت صحت لري او کته؟ دوي به دلمانځه اتمام کوي او که قصر موږ ته صحیح معلومات راکړي

(دچهار آسياب داول خط دمستولینو او طالبانو له طرفه)

به مقام محترم رياست دارالافتاء تحريک اسلامي ده چهار آسياب زړورو د سنگر غښتليو طالبانو کرامو په عاجله توگه داسې فتوی غوښتي ده څرنگه چې موږ په سنگر کې قرار لرونو بعضی وايي چې خپل لمونځونه په مسافرانو صورت ادا کړئ او بعضی وائي چې دمقیم په توگه ئې ادا کړئ نوموړ ته په دې باره کې شرعی فتوی راکړئ چې خپل لمونځونه څرنگه وکړو، دا دې موضوع مو تاسی ته راجع کړه چې دگرانو طالبانو د لمونځو په باره کې ژر تر ژره فتوی راکړئ. والسلام عليكم

(مولوی محمد اعظم عضو دیوان امنیت عامه تمیز)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب: رمنه الصدق والصواب:

هغه ځايونه چې اول خط بلل کيږي هغه ځايونه دا قامت نه دی که طالبان دا قامت يعنی د (۱۵) شپونيت وکړي دغه نيت ئې صحت نه لري، لمونځ به قصر کوي که په حال د جنگ کښي وی او که په حال د محاصري د کلي يا قلعه کې وی د کلي له داخلیدو وروسته او په مخکه د کفر کې وی او که په مخکه د اسلام کې وی د باغيانو سره او د محاصره په مصر کې وی او که په غیر مصر کې ځکه حال د دوي مخالف ده د قصد او عزم د دوي سره حال د دوي کله پرمختگ وی کله پرشاتگ وی او کله پرځای پاته کيدل وی، دا حکم دلاندی ذکر کيدوونکو کتابونو څخه معلوم دی:

حاصر قوم مدينه فی دار الحرب او اهل البغي فی دار الاسلام فی غیر مصر ونوو الاقامة خمسة عشر يوماً قصرُوا لان حالهم مترددين قرار وفرار فلا تصح نيتهم وان نزولاً في بيوتهم كذا في التمراتشي (الفتاوى الهندية ج ۱ ص ۱۴۰ ط: دار الاشاعة العربية قندهار) فنقول: انما تصح نية الاقامة اذا كان الموضع الذي نوى الاقامة فيه محلاً للاقامة حتى ان اهل العسكر اذنوا للاقامة في دار الحرب خمسة عشر يوماً او اكثر وهم محاصرون اهل مدينة لا تصح نيتهم وفي المضمرات وقال: زفر بن علقمة ان كانت القوة والشوكة للغزاة صحت نية الاقامة منهم والافلا وقال: ابو يوسف بن علقمة ان كانوا نزولاً في الابنية صحت وان كانوا في الخيام لم تصح والاصح ما قلنا. اهل البغي اذا امتنعوا في دار البغي وحاصروا هم لا تصح من الاقامة.... الخ (فتاوى ائمة اربعة ج ۲ ص ۹: قديمي كسب خله كراچي)

(قوله واذا دخل العسكر ارض الحرب فنووا اقامة خمسة عشر يوماً لم يتموا) ظاهر هذا ولو كانت الشوكة لهم لان حالهم مبطل عزيمتهم لانهم بين ان يغلبوا فيقرروا وبين ان يغلبوا فيفرروا فلم يكن دار اقامة كالمغارة الخ (الجواهر القلندية ج ۱ ص ۱۰۳ ط مکتبه حقانيه ملتان)

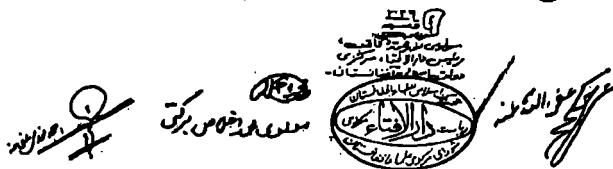
الرجى به فتاوى هندية كى قيدد «غير مصر» ذكر شوخاوس به مورد هغه كتابونه ذكر كرو چي
داقيدنه معتبرى

به الطحاوى على الدر المختار ج ١ ص ٣٣٣ ط دار المعرفة بيروت) كنبى ئى ليكلي دى : قال فى الشرنبلالية
معربا للعناية التعليل يدل على ان قوله فى غير المصر ليس بقيدحتى لوزن لوامدينة اهل البغى وحاصروهم فى
الحصن لم تصح نيتهم ايضا لان مديتهم كالمفازة عند حصول المقصود لا يقيمون فيها... الخ
اوپه رد المحتار ج ١ ص ٥٨٢ ط رشيديه كوئته) كنبى ليكلي دى:

ثم اعلم ان التقييد بغير المصروع فى الجامع الصغير والهداية والكز وغير هاهو هوهم صحة نية الاقامتو
لوزن لوافى مصر وحاصروا حصنا فيه قال فى المعراج لان اطلاق ما ذكر فى المبسوط يدل على انه ليس كذلك
واطال فى بيانه وكذا نص فى العناية على انه ليس بقيد كما يقتضيه التعليل الا ترى وذكر عبارته الشرنبلالى ومشى
عليه فى منته (قوله للتردد بين القرار والقرار) الاول بالقاف والثانى بالقاء اى فكانت حالتهم تنافى عزيمتهم
والاطلاق شامل لما اذا كانت الشوكة لعسكر نالا احتمال وصول المدد للمعدوا وجود مكية كمافى الفتح الخ.

اوپه منحة الخالق على هامش البحر الرائق ج ٢ ص ٢٣٤ ط رشيديه كوئته) كى ليكلي دى
(قول المصنف او حاصروا اهل البغى فى دارنا فى غيره) اى غير المصر ظاهره انه لو حاصروهم فى المصر
لا يقصرون ووقع التقييد به ايضا فى الجامع الصغير والهداية والدرر وما هب الرحمن وعبارة الهداية وكذلك
ان حاصروا اهل البغى فى دار الاسلام فى غير مصر او حاصروهم فى البحر لان حالهم مبطل عزيمتهم آه وقد صرح
بهذا المفهوم العينى فى شرح هذا المختصر بقوله واما اذا حاصروهم فى مصر من امصار المسلمين تصح نيتهم
للاقامة بلا خلاف آه وصرح فى النهر ايضا بانهم يمتون ولم يتعرض له الزيلعى والمقدسى كالمؤلف لكن قال فى
العناية : قوله لان حالهم مبطل عزيمتهم يشير الى ان المحل وان كان صالحا لكن ثمة مانعا آخر وهو انهم انما يقيمون
لفرض فاذا حصل انزعجوا فلا تكون نيتهم مستقرة وهذا التعليل يدل على ان قوله فى غير مصر وقوله فى
البحر ليس بقيدحتى لوزن لوامدينة اهل البغى وحاصروهم وهم فى الحصن لم تصح نيتهم ايضا لان مديتهم
كالمفازة عند حصول المقصود لا يقيمون فيها آه وفى معراج الدراية هم التقييد بقوله فى غير مصر وفى البحر يوههم
لهم لوزن لوامدينة اهل البغى وحاصروهم وثم فى الحصن تصح نية الاقامة لكن اطلاق ما ذكر فى المبسوط يدل
على انه ليس كذلك فانه قال وكذا اذا حاربوا اهل البغى فى دار الاسلام اما التعليل فيشمل المفازة والمدينة الا انه قيد
فى الجامع الصغير بغير المصر وبالبحر لانه فى عدم الجواز ابعاد عن توهم الجواز فى غير المصر او البحر ثم بسط
الكلام فى توجيهه فراجعوه وقدا طلقه فى السراج والذخيرة والحاصل ان المفهوم من عبارات المتن كالهداية ان
عسكرنا لو حاصروا اهل البغى والعسكر داخل المصر من ديار الاسلام تصح نيتهم للاقامة والمفهوم من اطلاق

المبسوط والسراج والخيرة وهو مقتضى التعليل انها لا تصح وظاهر كلام العناية والمعراج اختياره وبه جزم الشرع لا لى فى نور الايضاح . والله اعلم .

مولوی محمد ابراهيم صاحب مولوی احمد نوری

مولوی نور محمد نائب و افغانستان و اسلامی امارت و مرکزی دارالافتاء سرپرست

دقروی امام امامت داهل اخبیه لپاره جائز دی کنه ؟

پوښتنه : بعضی ملایان قروی امامت داهل اخبیه و په مفازاتو کي کوی داصحت لري او کنه او مفازاة کوم خای ته ویل کیږي کوم حدلري او کنه ؟

(المستفتی ملاشاه ولی - له هلمند ولایته)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

دقروی امام امامت داهل اخبیه لپاره صحیح دی ځکه صحت د امامت پرقروی او غیر قروی پوري اړه نه لري لکن که اهل اخبیه نیت د اقامت وکړي په داسی مفازاة کښي چي اوبه او واینه دومره کافی کیږي چي مده د اقامت وی نومقیمین گرزوي او قروی مسافر دی که ئې نیت د اقامت کړی وی هم اعتبار نه لري ، نودغه قروی امام به قصر کوي او اهل اخبیه مقتدیان به ئې اتمام کوي : په الدر المختار علی هامش رد المحتار ج ۱ ص ۵۸۳ طر شیدیي (کي راغلی دی :) بخلاف اهل الاخبیه (کرب و ترکمان) نوواها) فی المفازة فانها تصح

(فی الاصح) وبه ښی اذاکان عند هم من الماء والكلاء ما یكفيهم مدتها لان الاقامة اصل الا اذا قصدوا موعداً بینهما مدة السفر فيقصر ان نوا سفرأ والا ولونوی غیرهم الاقامة معهم لم یصح فی الاصح . په البحر الرئق ج ۲ ص ۲۳۵ طر شیدیي کوته) کښي راغلی دی :

وقيد باهل الاخبیه لان غیرهم من المسافرين لونوی الاقامة معهم فمن أبی یوسف رحمه الله وروایتان وعندی حنیفة رحمه الله لا یصیرون مقیمین وهو الصحیح کذا فی البدائع .

په فتح القدیر ج ۲ ص ۳۹۹ ط دار صادر بیروت کنبی راغلی دی:

امان ليس من اهل البادية بل هو مسافر فلا يصير مقيماً بنية الإقامة في مرعى او جزيرة .

مفازة هغه خای ته ویل کیږي چي گمان دهلاکت پکښی وی یعنی له ابادی څخه دومره لیری وی چي گمان دهچولا وه کیدلوپکښي کیږي

په حاشیه دطحاوی علی الدر المختار ج (ص ۳۳۳ ط دار المعرفه بیروت) کنبی راغلی دی:

(قوله في المفازة) هي الموضع المهلك مأخوذاً من فوزاً بالتشديد اذا مات لانها مظنة الموت وقيل من

فاز اذا نجوا وسلم سميت به تفاقواً لا بالسلامة . والله اعلم بالصواب

مولوي عبدكريم مكي الله عن مولوي محمود ميوندوال مولوي زهرا محمد خان مولوي نور محمد ثاقب و افغانستان و اسلامي ادارت و مركزي دارالافتاء مشر

دوطني امام داقامت نيت دكوچيانوسره صحيح كيږي كنه ؟

پوښتنه: و حضور ته دمحترم رئيس صاحب دارالافتاء او همكارانو ته السلام عليكم بعدا:

دكوچيانوداقامت نيت خو په دښت او صحراكي هم صحيح كيږي اماكه امام ثي وطني

سړي وي ددغه امام وطني نيت په دغو كووچيانوسره په دښت كي صحيح كيږي كنه ؟

(المستفتي ملا احمد شاه دمركزي محكمي محرر)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك العلي الاعلى:

محترم مستفتي صاحب وطني او قروي سړي چي امام ودریږي دكوچيانوسره په يوداسی

دښت او صحري كي چي دهغو نيت داقامت صحيح كيږي په هغه صحري كي ددغه قروي

اووطني امام نيت داقامت ورسره نه صحيح كيږي بلکه دی مسافر بلل كيږي كه مسافه

دسفر كي ووپه الدر المختار بهامش ردالمحتار ج (ص ۵۸۳ ط رشيديه كوئته) کنبی

راغلی دی:

(بخلاف اهل الاخبية) كعرب وترکمان (نواها) في المفازة فانها تصح (في الاصح) وبه يفتي

اذا كان عند هم من الماء والكلاء مايكفيهم مدتھا لان الإقامة اصل الا اذا قصدوا موضعاً بينهما مدة

اذا كان عند هم من الماء والكلاء ما يكفيهم مدتها لان الإقامة اصل الا اذا قصدوا موضعاً بينهما مدة السفر فيقصرون ان نوا سفرأ والا لا ولونوى غيرهم الإقامة معهم لم يصح في الاصح.

په البحر الرئق (ج ۲/ص ۱۲) کنبی راغلی دی

وقيد باهل الاخبية لان غيرهم من المسافرين لونوى الإقامة معهم فعن ابی یوسف رحمہ اللہ روايتان وعندابی حنیفة رحمہ اللہ لا یصیرون مقیمین وهو الصحیح کذا فی البدائع.

په فتح القدير ج ۲ ص ۳۹۹ ط دار صادر بیروت کنبی راغلی دی:

امامن ليس من اهل البادية بل هو مسافر فلا یصیر مقيماً بنية الإقامة فی مرعى او جزیرة . والله اعلم .

محمد رفیع الدین

محمد رفیع الدین

احمد نوری مولوی محمود میوند وال مولوی نور محمد ثاقب دافغانستان و مرکزی دارالافتاء رئیس

کتاب الزکاة والعشر

چی زکاة نه ورکوي یائي غنیانو (مرو) نه ورکوي دهغوی خه حکم دی ؟

پوښتنه: کوم خلک چي مالداروی او خپل زکاة اغنیانو ته ورکوی او یائي نه ورکوي ، په دې باره کی به موږ ته د شرعی احکامو له رویه فتوی راکړئ . والسلام

(ملا محمد حسن رحمانی دکندهار والی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك العلي الاعلى :

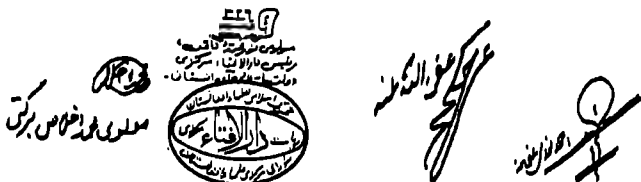
مالدار خلک چي خپل زکاة مالدارو او غنیانو ته ورکوي ، هغه اغنیاء چي پر هغوی زکاة نه کیږي لکه د سوال ظاهر چي هم دغسی دي دالکه نه ورکړه ده ځکه چي داتولو متونود فقه شریفې او فتاواوو لیکلی دی: چی غنی ته زکوة قصد او ورکړی زکوة یې نه کیږي.

فی البحر الرائق من المجلد الثاني باب المصروف ص ۴۲۶ ط رشیدیہ کوئته (قوله وغنی یملک نصاباً) لا يجوز الدفع له لحديث معاذ رضی اللہ عنہ المشهور خذها من اغنیائهم ورد هافي فقرائهم .

باقی تارکین د زکاة چي زکاة نه ورکوي که نه ورکوونکي د زکاة داموال ظاهره وو وی نو اسلامي حکومت او امام د مسلمانانو ته اجازه ده د شریعت له طرفه څخه چي په زور

اوجبرني خيئي واخلي كه په رضائي نه وركوي لكه تاسود البحر الرائق اوله حواله وگوري
چي په صراحت سره ذكر دى چي ابوبكر صديق رضي الله عنه قتال اعلان كړى وو دمانعينو دزكاة
سره او كه نه وركوونكي دزكاة داموال باطنه وو وي نويي پس له پوره معلوماتو څخه چي
دى تارك دزكاة دى نودى مرتكب دمعصيت بلل كيږي ، حكم ئي داسى دى لكه حكم
دتارك الصلوة او خوروونكى دروژې بې له شرعى عذره چي هغه تعزير دى په بندي
كولو سره يا په بل شى سره چي ترڅو توبه وباسي .

فى الفتاوى الكاملية : (ص ۴۷) فائدة : قال فى الاشباه كل مرتكب معصية لاحد فيها ففيها
التعزير آه ونقله فى الدرر ونقل محشيه ابن عابدين عن الفتح انه يعزرن من شهد شرب الشاربين ويعزرن
من معه ركوة خمر والمفطر فى رمضان وكذا المسلم يبيع الخمر ويأكل السر باو المغنى والمخت
والنائه يعزرون ويحبسون حتى يحدثوا توبة ، ومن يتهم بالقتل والرقه يحبس ويخلد فى السجن
الى ان يظهر التوبة وكذا من قبل اجنبية او عاتقها او مسها بشهوة وذكر فى البحران الحاصل وجوبه
باجماع الامة لكل مرتكب معصية ليس فيها حدمقدر آه . والله اعلم

مولوى احمد نوري مولوى نور محمد ثاب

د كورد نفقي پر ټكټرياموټر باندې زكوة شته او كنه ؟

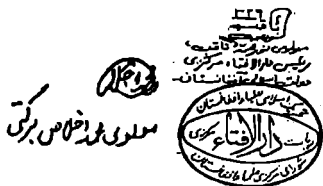
پوښتنه : كه څوك ټكټرياموټر د كورد نفقي (خواري) لپاره واخلي او مزدوري په كوي آيا په
دغه ټكټريكي يا موټر كي زكاة شته كنه ؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامداً ومصلياً

په ټكټر او موټر كي چي مزدوري په كوي د فروش لپاره نه وي اكر كه يې په نيت كي فروش
وي په آخيري كي زكوة نشته اذ اشترى جوالق بعشرة آلاف درهم ليواجر هامن الناس فعال
عليها الحول فلا زكوة فيها لانه اشتراها للغلة لا للتجارة فان كان فى نيته انه يبيعهها آخر افلا عبرة
لهذا وكذلك الجواب فى ابل الحمالين وحمرك المكارين (التاتار خانية ج ۲ ص ۱۸۲ ط قديمى كتب

لهذا وكذلك الجواب في ابل الحمالين وحمرا المكارين (التاتارخانية ج ۲ ص ۱۸۲ ط قديمي كتب خانه كراچي، و خلاصة الفتاوى ج ۱ ص ۲۴۰ ط رشيديه كوثمه) والله اعلم.

مولوی محمد اظہار الحق

مولوی محمد اظہار الحق

مولوی محمد اظہار الحق مولوی احمد نوری مولوی نور محمد ثاقب و افغانستان اسلامی امارت و مرکزی دارالافتاء رئیس

له یوه ځای څخه بل ځای ته د زکوٰۃ انتقال (وړل) څه حکم لري ؟

پوښتنه: بحضور محترم رئیس صاحب دارالافتاء قندھار السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ۱ بعد: دریاست عمومی عشر و زکوٰۃ له طرفه و ټولو مربوطه ولایاتو ته د عشر رئیسان مقرر او معرفی شوی چي خپلو حوالی او اطرافو څخه د عشر اصناف را جمع کړي د قندھار د ولایت تقدې پیسې هغه اندازه چي دمحل دامامانو د ضرورت څخه اضافه وی وریاست عشر ته تحویل شوي چي په نتیجه کي مبلغ (۱۲) زره لکه افغانی په ظرف د څلورو میاشتو کي د ټول افغانستان د ولایاتو مسکینانو، معیوبینو، ګوډیانو، یتیمانو او بیوزلو ته توزیع شوی تنها و تنها په ولایاتو کي غنم پاته دی چی د هغو په انتقال او توزیع کي ستاسو امر ته سترګي په لاره یو چي هلته توزیع او یا مرکز ته راوړل شي، چي د ټول افغانستان و مستحقینو ته تقسیم او د تمام تحریک په نفع کي مصرف شي با احترام.

(ملاحید الله اخندزاده رئیس عمومی عشر تاریخ ۱۳۷۵/۸/۱۵)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامداً ومصلیاً

محترم رئیس صاحب د عشر او زکوٰۃ باید خپله مصلحت ته وګوري چي ایا مصلحت به داوی چي په هغو ولایاتو کي چي غنم پکښي جمع شوی دی تقسیم شی او که مرکز ته را انتقال شی او د مرکز له طرفه تقسیم شی، د مشرانو تر نظارت لاندی. هر چي مسئله د انتقال د زکوٰۃ دیوه ځایه بل ځای ته ده حکم ئي د شریعت له نگاه په لاندی ډول دی: نقل زکوٰۃ او د عشر دیوه ځایه وبل ځای ته مکروه تنزیهی دی لکن که چیری واقرباؤ محتاجانو ته وی او یا و محتاجینو فقیرانو ته وی چي تر دغه ځای تر فقیرانو احوال وی او یا واصلح ته

تردغواوياواورع ته تردغواوياواورع للمسلمين ته تردغواوياواورع طلباؤته دعلم اويا وركول
دزكوة مخكي تروخت و اوياددارالحرب خخه ودارالسلام ته وه په دغوصورتونوكي
مكروه نه دى په غيرددغوصورتونوكي جائزدى لكن مكروه دى.

وكره (نقلها الالى قرابة واحوج) اصلح اوورع اوانفع للمسلمين (اومن دارالحرب الى دارالاسلام
اوالى طالب علم) وفى المعراج التصديق على العالم الفقير افضل (اوالى الزهاداوا كانت معجلة) قبل
تمام الحول فلايكروه خلاصة (الذرا المختار على هامش ردالمحتار ج ۲ ص ۷۵ ط رشيديه كوئته
،الفقه الاسلامى ج ۳ ص ۱۹۷۷ ط رشيديه، والذرا المنتقى على هامش مجمع الانهر ج ۱ ص ۳۳۳ ط
مكتبه غفاريه كوئته) قوله: (وكره نقلها الى بلد آخر لغير قريب واحوج) اما الصحة فلاطلاق قوله
تعالى [انما الصدقات للفقراء] من غير قيد بالمكان واما حديث معاذ رضي الله عنه المشهور خذها من
اغنيائهم ورددها في فقراتهم فلاينفى الصحة لان الضمير راجع الى فقراء المسلمين لاالى اهل اليمن
اولانه ورد ليبان انه عليه الصلوة والسلام لا طمع له فى الصدقات ولانه صح عنه انه كان يقول لاهل
اليمن اتئونى بخميس اوليس وهما الصغار من الثياب آخذه منكم فى الصدقة مكان الشعير والذرة
اهون عليكم لاصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فان كان فى زمنه فهو تقرير وان كان فى زمن
ابى بكر رضي الله عنه فذاك اجماع لسكوئتهم عنه وعدم الكراهة فى نقلها للقريب الجمع بين اجري الصدقة
والصلة وللأحوج لان المقصود منها سد خلة المحتاج فمن كان أحوج كان اولى وليس عدم الكراهة
منحصرأ فى هاتين لانه لو نقلها الى فقير فى بلد آخر اوورع واصلح كما فعل معاذ رضي الله عنه لايكروه
..ولايكروه نقلها من دارالحرب الى فقراء دارالاسلام وكذا لايكروه نقل الزكوة المعجلة مطلقاً
...والمعتبر فى الزكوة مكان المال فى الروايات كلها أه البحر الرائق ج ۲ ص ۴۳۶ ط رشيديه كوئته)
وفى منحة الخالق على البحر الرائق بعد نقل قول الزيلعى اقول يؤخذ منه انها كراهة تنزيه آه (ج ۲ ص
۴۳۶) والله اعلم

مولى محمد رضا بركتى

مولى احمد نورى

مولى احمد نورى مولوى زمان شاه مولوى نور محمد ثاقب و افغانستان اسلامى امارت دمركزى دارالافتاء رئيس

بل ولايت ته دعو اوز كاة انتقال جائز دى كنه ؟

پوښتنه: د طالبانو د اسلامي تحريك د دار الافتاء محترم مقام ته ۱ څرنگه چي د طالبانو اسلامي تحريك غواړي عشر اوز كاة له ځينى مستعدو ولاياتو څخه هغو ولاياتو ته چي دا اقتصاد په لحاظ كمزوري وي انتقال كړي دا چي دا موضوع د شريعت له نگاه څنگه ده ؟
(المستفتى حافظ عبد المجيد رئيس شهداء ومعلولين)

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده ونصلی علی رسولہ الکریم

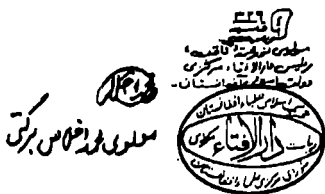
الجواب باسم ملهم الصواب

د عشر اوز كاة انتقال له يوه ښاره بل ښار ته له ضرورت پرته مكروه تنزيهي دى او بڼه پر ضرورت جائز دى بيله كراهته يعنى د بل ښار فقراء د زكاة وركوونكي د ښار تر فقراء ډير او وي يا قريبان وي يا صالحين او تقوى داره وي ، يا يې نفعه و مسلمانانو ته ډيره رسيږي بلكه د ضرورت له مخي دغه انتقال اولى او بهتر دى

ويكره انتقال الزكوة من بلد الى بلد - الا ان ينقلها الانسان الى قرابته او الى قوم هم احوج من اهل بلده لمافيه من الصلة او زيادة دفع الحاجة ولو نقل الى غيرهم اجزاء وان كان مكروها لان المصرف مطلق الفقراء بالنص . الهدياه ج ۱ ص ۱۹۰ ط رشيديه كوته (قوله الا ان ينقلها) استثناء من كراهة النقل (فتح القدير ج ۲ ص ۲۱۷) قوله هم احوج من اهل بلده (وكذلك اذا كان الفقير الذى فى بلد آخر اوع واقف للمسلمين بتعليمهم شرائع الاسلام الا ترى ان معاذ) كيف نقلها من اليمن الى المدينة لهذه المعانى (الكفايتم فتح القدير ج ۲ ص ۲۱۷) واما الى قوم هم احوج من اهل بلده فلان المقصود سد حاجة الفقير فمن كان احوج كان اولى وقصد عن معاذ) انه كان يقول باليمن اتونى بخميس وليس آخذ منكم فى الصدقة فانه ايسر عليكم واقف للمهاجرين بالمدينة والخميس

الثوب الصغير طوله خمسة ازرع واللبس الخلق (العناية على هامش فتح القدير ج ۲ ص ۲۱۷) وكرهه (نقلها الى قرابة ... او احوج) او اصلح او اوع واقف للمسلمين (الدر المختار) (قوله وكرهه نقلها) والمتبادر منه ان الكراهة تنزيهية تأمل فلو نقلها جاز (رد المحتار ط رشيديه ج ۲ ص ۷۵) فاما اذا لم يكن فقراء تلك البلدة محتاجين للحال او كانوا محتاجين الا ان فقراء بلدة اخرى اكثر حاجة فالصرف الى فقراء بلدة اخرى اولى (التاتار خانية ج ۲ ص ۲۸۲ ط قديمى كتب خانه كراچى) ويكره هل الزكوة من بلد الى بلد الا ان ينقلها الانسان الى قرابته او الى قوم هم احوج اليها من اهل بلده (الهنديه ج ۱ ص ۱۹۰ ط دار الالهة العربية ، بحر الرائق ج ۲ ص ۴۳۶ ط رشيديه كوته ، والاختيار ج ۱ ص ۱۴۲ ، والفقه الاسلامى وادلته ج ۳ ص ۱۹۷۷ ط رشيديه ، واما المفتين ج ۲ ص ۴۶۶ ، واحسن الفتاوى ج ۴ ص ۲۲۵ ، ومجمع الانهر فى شرح ملتنقى الابحر وعلى

هاشم الدرالمفتي في شرح الملتقى ج ١ ص ٢٢٦-٢٢٥

عبدالحق محمد رفیع الرحمن

محمد رفیع الرحمن

مولوی محمد فاضل وفاق المدارس مولوی نور محمد نائب و افغانستان و اسلامی امارت دمرکزی دارالافتاء رئیس

اباد زکوٰۃ وکیل خیلو قربانوتہ دغہ زکوٰۃ و رکولای شی کتہ ؟

پوشتہ: محترم رئیس صاحب دارالافتاء السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته !

محترم حاجی رئیس صاحب زہ غنی یم یوسری دزکاة پیسی راہری دی . زہ یم خیل مسکین پلاریا مسکینی موریابالغ زوی یالورتہ چي مسکینان وی و رکولای شم کتہ ؟ بہ دی ارہ درخہ فتوی غوارو (المستفتی عبد الله)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب :

وکالہ بہ زکاة کی صحیح دی لکن وکالہ پردوہ قسمہ دی : یووکالہ بہ روکولوکی دزکاة عام وی یعنی وهرچاتہ چي یی و رکوی بہ دغہ صورت کی ئی وهرمسکین تہ و رکول صحیح دی اوضمان پروکیل نشته اودوہم صورت دادی کہ ئی وکیل تہ معین شخص ورنسودلی وی بہ دې صورت کی خوگ وایي ضمان پروکیل باندی شته اوخوک وایي ضمان نشته داچي ضمان شته ترجیح لري اود ترجیح قول صحیح دی .

هکذا فی الفقه الاسلامی ج ٣ ص ١٩٧٦ ط رشیدیہ کوئتہ) وان امرہ بالدفع الی شخص معین فدفعما للوکیل لغیرہ فقیہ قولان عندالحنفیة قول بانه لا یضمن آہ و قول رجحہ ابن عابدین یضمن آہ .

هغه دول وکالہ کی چي عام وی وهرمسکین تہ و رکول دزکاة روا دی کہ شہم زوی یالورد وکیل وی اویائی زوجہ وی .

هکذا فی الفقه الاسلامی ج ٣ ص ١٩٧٦ ط رشیدیہ) و ردالمحتار ج ٢ ص ١٢ ط رشیدیہ کوئتہ) وللوکیل ان ینفق الزکاة لولده الفقیر و زوجته الفقیرة اذالم یأمرہ بالدفع الی شخص معین آہ . والله اعلم وعلما تم

محمد رفیع الرحمن

احمد نوری العبد الاحقر محمد مولوی محمود میوند وال

عبدالحق محمد رفیع الرحمن

دگمرک او ترانسپورټ هواند چاته بايد ورکول سي ؟

پوښتنه: ويټيمانو او معيوبينو ته په قانوني شکل له گمرک او ترانسپورټ څخه تقسيم صحت لري او کنه ؟

(المستفتي حافظ عبدالمجيد د شهداؤ او معلولينو رئيس)

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده ونصلی علی رسولہ الکریم

الجواب باسم ملهم الصواب:

د غنیمت پنځمه برخه یاد معدن او رکاز مبلغ په یتیمانوباندي مصرف کیدلای شي او هغه شيان چي پيدا شوی وی چي هغه ته اللقطات وايي ياد داسی شخص ترکه چي دهغه وارث نه وی پاته شوی په معيوبينو باندي مصرف کیدلای شي نو که دگمرک او ترانسپورټ مبلغ دمذکوره اشياؤ څخه وی نو په یتيمانو او معيوبينو مصرف کيدای شي خو معيوبين به فقراء وی او هم دنفقې برابرولو قریب به نه لري

(والثانی) خمس الغنائم والمعادن والرکاز ویصرف الیوم الی ثلاثة اصناف الیتامی والمساکین وابن السبیل (الهندي ج ١ ص ١٩٠ ط دارالاشاعة العربيه قندهار، وبدايع الصنائع ج ٧ ص ١٢٤ ط ايج ايم سعيدکراچی) قوله المال المستخرج من الارض له اسام ثلاثة الكنز والمعدن والرکاز، فالکنز اسم لما دفنه بنو آدم والمعدن اسم لما خلقه الله تعالى فی الارض يوم خلق الارض والرکاز اسم لهما جميعاً (العناية علی هامش فتح القدیر ج ٢ ص ١٧٩)

(والرابع) اللقطات وما اخذن من ترکه الميت الذي مات ولم يترك وارثاً... وهذا النوع یصرف الی انفقة المرضى وادويتهم وهم فقراء... والی نفقة من هو عاجز عن الکسب وليس له من تجب علیه نفقته (الهندي ج ١ ص ١٩١ ط دارالاشاعة قندهار، وبدايع الصنائع ج ٢ ص ٦٩ ط ايج ايم سعيدکراچی) والله اعلم

عبدالله محمد مولوي نور محمد نائب

د افغانستان اسلامي امارت د مرکزي ادارا لخوا مشر

د افغانستان اسلامي امارت د مرکزي ادارا لخوا مشر

د افغانستان اسلامي امارت د مرکزي ادارا لخوا مشر

ایابر عامو مسلمانانو، معیوبینو دشهداؤ

وارثانو دتحریک پرفقراء مسئولینو او تعلیم اوتریبه بیت المال مصروفولای شي؟

پوښتنه: جناب محترم رئیس صاحب دارالافتاء اوستاسو ملگرو علماء کرامو څخه ددې فتوی غوښتونکی یوچي کوم عشراوزکوة دبیت المال حق ده دبیت المال څخه مصرف په دغو څلورو فریقو جواز لري او که ئي نه لري: (۱) عام مساکین (۲) دوهم معیوبین دجهاداو وارثین دتحریک دشهداؤ (۳) درېیم مسئولین دتحریک چي فقیران وی (۴) تعلیم اوتریبه

(المستفتی عبدالمجید دشهدانو او معلولینو دریاست رئیس)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب وهو ملهم الصواب

په استفتاء کي چي اول او درېیم فریق دی یعنی عام مساکین او دتحریک مسئولین چي فقراء وی دوي مصرف دعشراوزکوة دی یعنی ورکول دعشراوزکوة دوي ته بې شکه صحیح ده، اوهرچي دوهم او څلورم فریق دی یعنی معیوبین دجهاداو دتحریک د شهیدانو وارثان او تعلیم اوتریبه دامصرف دخراج (مالیه) اودجزیې دی، که څه هم دامام (باجا) لپاره جائزده چي دبیت العشر څخه قرض وکړي بیت دخراج اوجزې لره ئې ورکړي اوداسی بالعکس اوداقرض په څلوروواړو بیوت دمال کښي صحیح کیږي.

زیات تفصیل به دلاندی عبارتو څخه معلوم شي

په الدرالمختار او ردالمحتار ج ۳ ص ۳۰۶ - ۳۰۷ ط رشیدیة کوئته (کي په بیان دمصرف دخراج اوجزیه وغیرهما کي لیکلی دی:

(وکفاية العلماء) والمتعلمين تجنيس وبه يدخل طلبة العلم فتح (والقضاة والعمال) ككتبة قضاة وشهود وقسمة ورقباء سواحل (ورزق المقاتلة وذرائعهم) ای ذراري من ذکر مسکین واعتمده فی البحر (قوله وكفاية العلماء) هم اصحاب التفسير والحديث والظاهر ان المراد بهم من يعلم العلوم الشرعية فيشمل الصرف والنحو وغيرهما حموى عن البرجندي ط وفي التعبير بالكفاية اشعار بانه لا يزداد عليها وسيأتي بيانه وكذا يشعر باشتراط فقرهم لكن في حظر الخانية سئل على الرازي عن بيت المال هل للاغنياء فيه نصيب قال لا الا ان يكون عاملاً او قاضياً وليس للفقهاء فيه نصيب الا فقيه فرغ نفسه لتعليم الناس الفقه أو القرآن آه قال في البحر: ای بان صرف غالب اوقاته فی العلم

ولیس مراد الرازی الاقتصار علی العامل او القاضی بل اشار بهما الی کل من فرغ نفسه لعمل المسلمین فیدخل فیہ المفتی والجنّدی فیستحقان الکفایة مع الغنی... آه
 وفسر الذراری فی شرح درر البحار بالزوجة والاولاد- نقل الشیخ عیس السفطی فی رسالته مانصه قال ابویوسف فی کتاب الخراج ان من کان مستحقاً فی بیت المال وفرض له استحقاقه فیہ فانه یفرض لذریته ایضاً تبعاً له ولا یسقط بموته وقال صاحب الحاوی الفتوی : علی انه یفرض لذراری العلماء والفقهاء والمقاتلة ومن کان مستحقاً فی بیت المال لا یسقط ما فرض لذراریهم بموتهم آه . قلت لكن قول الملتون الآتی ومن مات فی نصف الحول حرم من العطاء ینافی ذلك الا ان یجاب بان ما یرجى علی الذراری عطاء مستقل خاص بالذراری لاعطاء المیت بطریق الارث بین جمیع الورثة تأمل لكن مامراً عن الحاوی لم أره فی الحاوی القدسی ولا فی الحاوی الزاهدی وراجعت مواضع كثيرة من کتاب الخراج فلم أره فیہ والله اعلم نعم قال الحموی فی رسالته وقد ذکر علمائنا انه یفرض لاولادهم تبعاً ولا یسقط بموت الاصل ترغیباً آه و ذکر العلامة المقدسی ان اعطائهم بالاولی لشدة احتیاجهم سیمأ اذا كانوا یجتهدون فی سلوک طریق آبائهم آه .
 و ذکر فی (رد المحتار ج ۲ ص ۶۳ ط رشیدیہ کوئته) وقال الشرنبلالی فی رسالته ذکر وانه یرجب علیه (ای الامام) ان یجعل لكل نوع منها یتمایز یخصه ولا یخلط بعضه ببعض وانه اذا احتاج الی مصرف خزانه و لیس فیها ما یفئ به یرتفع من خزانه غیر هائم اذا حصل للثی استقرض لها مال یرد الی المستقرض منها الا ان یرتفع من الصدقات او خمس الغنائم علی اهل الخراج وهم فقراء فانه لا یرد شیئاً لاستحقاقهم للصدقات بالفقر وكذا فی غیره اذا صرفه الی المستحق... آه .
 اودا خبری مضمون په فتاوی ہندیہ (ج ۱ ص ۱۹۱ دار الاشاعۃ العربیہ قندھار) کی اوہم په البحر الرائق ج ۵ ص ۲۰۰ ط رشیدیہ کوئته کی ذکر شوی دی

مولوی محمد رفیع صاحب برکت

مولوی محمد رفیع صاحب برکت

مولوی محمد رفیع صاحب برکت

مولوی عبدالحکیم عینی عز مولوی نور محمد نائب
 دمرکزی دارالافتاء سہرست

دعش اوز کوة عاملین چي سيدان وی ذر کوة اخيستل فی خه حکم لري؟

ریاست عمومی عشرو زکاة ولایت کندهار

بہضور جناب رئیس صاحب تمیز السلام علیکم ورحمة اللہ وبرکاتہ !

اما بعد: ریاست عشرو زکاة در ولایات و ولسوالی هامر بوطه خود عاشرین و عاملین برایی فراهم آوردن عشرو زکوة مؤظف و مقرر نموده کہ بعضی افراد آنان سادات میباشند کہ قابضین و آخذین عشر میباشند و مایان در قبض و اخذ عشر موصوفان متردد میباشم لطفاً مطابق شریعت غراء تا امرا جراء کار و وظیفه شان عنایت فرمائید احترام (ملاحمید اللہ اخذ زاده رئیس عمومی عشرو زکوة)

ملاحظه شد ۱۸/۵/۱۳۷۵

ریاست محترم دارالافتاء در مورد ابراز نظر شرعی فرمایند ! والسلام

(مولوی خلیل اللہ فیروزی رئیس عالی تمیز)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

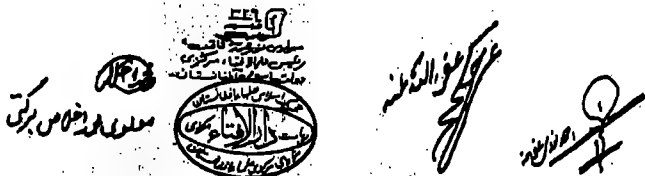
الجواب ومنه الصدق والصواب:

اگر عاشرین و عاملین سادات و بنی هاشم باشند و امام برایشان رزق مقرر نماید لکن بغیر از عشرو زکوة پس درست است و آنجا کہ ذکر میشود کہ عاشرین و عاملین بنی هاشم و سادات نباشند - مراد آن اینست کہ اگر رفتن و خوردن برای خوایشان از آن عشرو زکوة کہ آنها از مسلمین جمع کردند صحیح نیست زیرا کہ خوردن آن عشرو زکوة برای شان حلال نیست - جهت تنزیه قرابہ نبی کریم ﷺ از شبہہ چرک و مراد این نیست کہ مقرر کردن آنها بوظیفہ عاشرین و عاملین درست نیست بلکه درست است و برای ایشان رزق از دیگر حصہ بیت المال مقرر گردد -

اعلم ان هذا لشرط اعنی كونه غير هاشمی عزاه في البحرالى الغاية ولم ار من ذكره غيره وهو مخالف لما ذكره في النهاية وغير هافي باب المصرف انه اذا استعمل الهاشمی على الصدقة لا ينبغي له الا ختمها ولو عمل ورزق من غير هافلا بأس به آه. و مراده بلا ينبغي لا يحل كما عبر به الزيلعي هناك وهذا كالصريح في جواز نصب عاملاً فيحمل ما هنا على انه شرط لحل أخذه من الصدقة ويدل عليه تعليل صاحب الغاية وبقوله لمافيه من شبهة الزكاة فان مفاده انه يجوز كونه هاشمياً اذ اجعل له الامام شيئاً من بيت المال او كان لا يأخذ شيئاً مما يأخذه من المسلمين وسند كرفي باب المصرف تمامه. (رد المحتار ج ۲ ص ۴۲ ط رشيدية كوئته)

فلا تحل للعامل الهاشمی تنزيهاً لقرابة النبي ﷺ عن شبهة الوسخ وتحل للفنى لانه لا يوازي الهاشمی في

كمباسطه في الفتح قال في النهر وفي النهاية استعمل الهاشمي على الصدقة فأجرى له منها رزق لا ينبغي له اخذهُ ولو عمل ورزق من غير هافلا بأس به قال في البحر وهذا في صدقة توليته وان اخذهُ منها مكروه لا حرام آه . والمراد الكراهة التحريم لقولهم لا يحل لكن مأمراً من ان شرائط الساعى ان لا يكون هاشمياً يعارضه وهذا للذي ينبغي ان يعول عليه آه . مافي النهر اقول الظاهر ان الاشارة في قوله وهذا الى ما ذكره هاشمياً صحة توليته ووجهه ان ما ذكره هنا صريح في عدم حل الاخذ مما جمعه من الصدقة لامن غيره فلا دليل حيشذ على عدم صحة توليته عاملاً ان رزق من غير هافلا قد منا ان اشتراط ان لا يكون هاشمياً نقله في البحر عن الغاية ولم آره لغيره على انه في الغاية علل ذلك بقوله لمافيه من شبهة الزكاة كما عللوا به هنا فعلم ان ذلك شرطاً لحل الاخذ من الصدقة لالصحة التولية فلا يعارض ما هنا كما قدمناه هناك والله تعالى اعلم (رد المحتار ج ٢ ص ٦٤ ط رشيديه كوتيه) فان عمل الهاشمي عليها ورزق من غير هافلا بأس به - هكذا في الخلاصة - (الفتاوى الهندية ج ١ ص ١٨٨ ط دار الاشاعة قندهار)

مولوي محمد مسلم حاتني مولوي محمد اكليم مولوي نور محمد نائب و مركزي دار الافتاء رئيس

ابا عاشر به دظاهري اوباطني مالونود و اوزكوة را تولى ؟

پو بختنه - ددار الافتاء محترمي اداري ته ! السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

دهغو كسانوزكوة چي مالداروي مثلاً دترياكوتجاران يادنور موادو تجاران چي له هغوي سره نغدي روپي - وي ايازكوة تي عاشران تولى دمقدس شريعت له نگاه څخه څنگه دى ؟ (المستفتي ملا محمد حسن رحمانى دكندهار والى)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

ظاهري مالونه لكه حيوانات دامفوز دى دمسلمانانو امام لره هغه كه په ښاري وي كه په كليو كي وي او كه په صحراء كي وي اوزكوة دباطنى مالونوپه شهر كي او كه په كليو كي وركول ئې په خپل مالكانو پوري تعلق لري هرچاته چي بي وركوي وركولاى يي شى چي مصرف دزكوة وي حكومت ئې په زور نشى ځينى اخيستلاى اخيستونكى دزكوة داموال

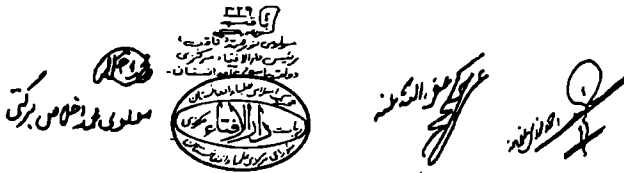
ظاهره وحي داسلامى حكومت لخوا مقرر كرل شوي وي ، په علم فقه شريفه كي ورته ساعى ويل كيږي او عاشرهغه چاته ويل كيږي چي امام دمسلما نانيي نصب كړى په يولارباندى په صحراء كي چي زكاتونه دهغو تجارانوڅخه واخلي چي مالونه تيروي پردغه لارباندى دغه عاشرته بياحق شته داخيستلود زكوة دهرقسم مالونوكه اموال ظاهره وي او كه باطنه او اموال باطنه لكه سره زراو سپين زر.

في مجمع الانهر من المجلد الاول (ص ٢٨٧ ط مكتبه غفاريه كوئته) (ولامديون مطالب) ولو بالجبر والحبس طلباً واقعاً (من العباد) وهواما الامام في الاموال الظاهرة اى السوائم او الملاك في الاموال الباطنة فان الملاك نوابه لان حق الاخذكان للامام في الاموال الظاهرة والباطنة الى زمن عثمان ففوض الاموال الباطنة الى اربابها خوفاً عليهم من السعاة سوء -

وايضاً من هذا المجلد (ص ٣٠٩ ط مكتبه غفاريه كوئته) (باب العاشر) (هومن نصب) اى نصبه الامام (على الطريق) احترازاً عن الساعى وهوالذى يسعى في القبائل لياخذ صدقة المواشى في امكانها فلا يصح ان يكون عبداً ولا كافراً لعدم الولاية فيهما ولا هاشمياً لمافيه من شبهة الزكوة وبه يعلم حكم تولية الكافر في زماننا على بعض الاعمال ولا شك في حرمة ذلك (لياخذ صدقات التجار) المارين باموالهم عليه فيأخذ من الاموال الظاهرة والباطنة وهذا بان لا يكون في المصر ولا في القرى بل في المفارة قالوا انما ينصب لياً من التجار من اللصوص ويحميهم منهم - فيستفاد منه انه لا بد ان يكون قادراً على الحماية لان الجباية الحماية وانما سمي بالصدقة تغليباً لاسم الصدقة على غيره هـ وايضاً من هذا المجلد (٣١٠ ط مكتبه غفاريه كوئته) (اودعى الاداء بنفسه الى الفقراء في المصر) لان الاداء كان مفوضاً اليه فيه وولاية الاخذ بالمرور ولدخوله تحت الحماية وانما قال في المصر لانه لو ادعى الدفع اليهم بعد الخروج من المصر لا يقبل (في غير السوائم) لان حق الاخذ في السوائم للامام في المصر وغيره ثم اذالم يجز الامام دفعه يضمن عندنا قيل الزكوة هو الاول والثاني سياسة وقيل هو الثاني والاول يتقلب نفلاً هو الصحيح .

وفي البحر الرائق من المجلد الثاني باب العاشر (ص ٢٠٣ ط رشيديه كوئته) وحاصله ان مال الزكوة نوعان ظاهره وهوا المواشى والمال الذى يمر به التاجر على العاشر وباطن وهوالذهب والفضة واموال التجارة في مواضعها اما الظاهر فللامام ونوابه وهم المصدقون من السعاة والعشار وولاية الاخذ للاية (خذ من اموالهم صدقة) ولجعله للمعاملين عليها حقاً فلولم يكن للامام مطالبته لم يكن له وجه ولما اشتهر من بعثه النبي ﷺ للقبائل لاخذ الزكوة وكذا الخلفاء بعده حتى قاتل الصديق مانعى الزكوة

(خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً) ولجعله للعاملين عليها حقاً فلولم يكن للامام مطالبتهم لم يكن له وجه ولما اشتره من بعثه ^{عليه السلام} للقبائل لاخذ الزكوة وكذا الخلفاء بعده حتى قاتل الصديق مانعى الزكوة ولا شك ان السوائم تحتاج الى الحماية لانهاتكون فى البرارى بحماية السلطان وغيرهما من الاموال اذاخرجه فى السفر احتاج الى الحماية بخلاف الاموال الباطنة اذالم يخرجها مالکها من المصر لفقد هذا المعنى .

مولوى احمد نورى مولوى محمد اخصاص برکتى مولوى نور محمد ثاب ريس دارالافتاء مركزى دولت افغانستان

به اجاره كى زكوة پرمؤجر دى كه پرمستأجر؟

پوښتنه :- له محترمو علماء كرامو څخه دا پوښتنه كوم چي يوسرى په اول پسرلي كى چمن اجاره كړي مثلاً په (۲۰) لکه اوگته (۲۹۰) لکه شي زكوة يي پرمؤجر دى كه پرمستأجر؟
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامداً ومصلياً

مخكه چي اجاره كړائى شى نو كه په اجرة كامله يعنى اجر مثل سره وى چي هغه د دغې زمكې پوره اوموافق اجر وى نو عشر يي پرمؤجر يعنى مالک د زمكې دى او كه اجاره په اجر مثل سره نه بلكه په كم سره وى نو عشر ييا پرمستأجر يعنى اجاره دار دى.
هكذا فى ردالمحتار ج ۲ ص ۶۰ ط رشديه كوئته وتنقيح حامدية ج ۱ ص ۱۰) فان امكن اخذ الاجرة كاملة يفتى بقول الامام والافيقولهما لما يلزم عليه من الضرر الواضح الذى لا يقول به احد.

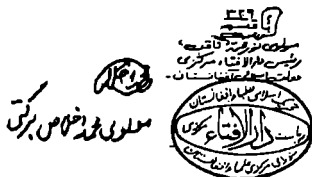
مولوى زاهد احمد نائى

دا جاري زكوة پرمؤجر دى كه پرمستأجر؟

پوښتنه :- كه زمكه اجاره كړله شى د حاصلو په وخت كى عشر پر چا باندي دى آيا پرمؤجر دى كه پرمستأجر؟

(المستفتى مولوى احمد الله فانى)

پوره او موافق اجر وی نو عشری پرمؤجر یعنی مالک دزمکې دی او که اجاره په اجر مثل سره نه بلکه په کم سره وی نو عشری یا پرمستأجر یعنی اجاره دأردی.
هکذا فی ردالمحتار ج ۲ ص ۶۰ ط رشیدی کوته و الفتاوی تنقیح الحامدی ج (ص ۱۰) فان امکن اخذ الاجرة كاملة یفتی بقول الامام والافقوله ما یلزم علیه من الضرر الواضح الذی لا یقول به احد . والله تعالی اعلم .

عبدالله بن محمد

مولى احمد نورى

مولوى احمد نورى مولى محمد اخص برکتى مولوى عبدالحکیم مولى نور محمد نائب و افغانستان اسلامى امارت و مرکزى دارالافتاء رئيس
داهل ذمه په املاکوکي عشردى که خراج ؟

دولتي يا غير دولتي املاک چي په اجاره ورکول شي عشری

پرمؤجر دی که پرمستأجر؟ او دولتي املاک چي حکومت پخپله کرلي وی عشرلري او کنه ؟
پوښتنه جناب محترم د تمیز عالی رئیس صاحب السلام علیکم

مورد عشر د ټولولو اداره دلاندى موضوعاتو سره مخامخ یو که لطفا دهغوی په باب شرعی فتوی راکړی دیر ممنون به سو هغه املاک چي داهل ذمه وویعنی (هندوانو) دی په هغوکی عشرسته او که خراج او که دواړه اندازې ټولموره وی هغه شخصی املاک چي په اجاره ورکول شوی وی آیا عشری پرمؤجر او که پرمستأجر دی هغه املاک چي دولتی وی او بیا په اجاره ورکول شوی وی عشری پر چا دی همدارنگه هغه املاک چي دولتی وی او دولت پخپله کرلی وی آیا عشرلری که نه او ټولموروی که لطفا د دغه درو گونو موادو په باب شرعی فتوی راکړی دیر به ښه وی والسلام-

(الحاج ملا حمید الله اخندزاده د عشر مسئول)

ریاست دارالافتاء در مورد فتوی شرعی بدهند والسلام

(مولوی خلیل الله رئیس عالی تمیز ۷۵\۵۱)

بسم الله الرحمن الرحيم

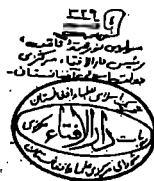
الجواب بعون الملك الوهاب

هغه املاک چې د اهل ذمه (هندوانو) دى په هغو کې خراج ده بيا خراج په دوه قسمه ده يو خراج مقاسمه ده چې واجب بعض د هغه مال خارج وى لکه خمس وغيره بل خراج موظف ده چې واجب يوشى وى پر ذمه باندې چې واجب وى په مجرد قدرت على الا تنافع بالارض سره اگرکه خارج موجوده نه وى هم حضرت عمر رضی الله عنه په خراج موظف کښى وضع کړى وه په هر جريب چې اوږه ورته رسيږي يوه پيمانه دغنمو او يو درهم او يا يوه پيمانه دور بشو او يو درهم او په هر جريب دتر کارى وضع کړى وى پنځه روپى او په هر جريب د نو دخرماد انگور وغيره چې ونى يو بل ته متصلى ولاړى وى وضع کړى وى لس روپى (عشرة دراهم) او په هغو اشيائ کښى چې مقررى د حضرت عمر رضی الله تعالى عنه نه وى نو په هغو کښى به مطابق د طاقت خراج وى او غايه د طاقت نصف د خارج ده پس زياده په نصف باندې په هغو اشيائ کي او هم په خراج مقاسمه کي جائز نده او همدارنگه جائز نده زياده په مقررى د حضرت عمر رضی الله عنه باندې په هغو اشيائ کي چې هغه مبارک مقررى کړى ده هغه املاک چې په اجاره ورکول شى عشرى پر مؤجره که ده پوره اجرة اخستلو او پر مستاجره که مؤجر کم اجرة ځنى اخستلو هغه املاک چې دولتى وى او په اجاره ورکول شى په هغو کښى اجرة ده چې دغه اجرة بيا په حق کې دامام خراج ده که دراهم وي خراج موظف ده او که بعض خارج وى نو خراج مقاسمه ده - هغه املاک چې دولتى وى او دولت پخپله کړلى وى په هغو کښى عشر شته؛

(قوله وخراج ان اشترى ذمى ارضا عشرية من مسلم) اى يجب الخراج لان فى العشر معنى العباداة والكفر ينافيها ولا وجه الى التضعيف لان الكلام فى غير التغلبى بخلاف الخراج لانه عقوبة والاسلام لا ينافيها كالحق وبه اندفع قول ابي يوسف من تضعيف العشر عليه وقول محمد ببقاء العشر البحر الرائق ج ٢ ص ٢١٦ طر شيديه كوثه)

(وهو) اى الخراج (نوعان خراج مقاسمة ان كان الواجب بعض الخارج كالخمس ونحوه وخراج وظيفة ان كان الواجب شياء فى الذمة يتعلق بالتمكن من الا تنافع بالارض كما وضع عمر رضی الله عنه على السواد لكل جريب) هو ستون ذراعا فى ستين بذراع كسرى سبع قبضات وقيل المعتبر فى كل بلدة عرفهم وعرف مصر التغير بالقدان فتح وعلى الاول المعول بحر (يبلغه الماء صاعا من بر او شعير ودرهما) عطف على صاع من اجود النقد زيلعى (ولجريب الرطبة خمسة دراهم ولجريب الكرم او النخل متصلة) قيد

فيهما (ضعفها ولما سواه) مما ليس فيه توظيف عمر (كزعفران وبستان) هو كل أرض يحوطها حائط وفيها اشجار متفرقة يمكن الزرع تحتها فلو ملتفة أي متصلة لا يمكن زراعة أرضها فهو كرم (طاقته و) غاية الطاقة (نصف الخارج) لان التنصيف عين الانصاف (فلايزاد عليه) في خراج المقاسمة ولا في الموظف على مقدار ما وظفه عمر رضى الله تعالى عنه الخ (الدراهم المختار على هامش ردالمحتار ص ۲۸۴ ط رشيديه كوئته) فان امكن اخذ الاجرة كاملة يفتى بقول الامام والا فبقولهما لما يلزم عليه من الضرر الواضح الذي لا يقول به احد والله تعالى اعلم ۱۲ (ردالمحتار ج ۲ ص ۶۰ ط رشيديه كوئته) اودعه تطبيق به ما بين دقول داماد صاحب اودقول دصاحبينو كنبى به امداد الفتاوى ج ۳ ص ۵۸ كنبى هم ذكر شوى دى قلت وهذانوع ثالث يعنى لاعشرية ولاخراجية من الاراضى تسمى ارض المملكة وارضى الحوزو هو مامات اربابه بلا وارث وال لبيت المال او فتح عنوة وابقى للمسلمين الى يوم القيامة وحكمه على ما فى التاتارخانيه انه يجوز للامام دفعه للزراع باحد طريقين اما باقا متهم مقام الملاك فى الزراعة واعطاء الخراج واما باجار تها لهم بقدر الخراج فيكون المأخوذ فى حق الامام خراجا ثم ان كان دراهم فهو خراج موظف وان كان بعض الخراج فخر اج مقاسمة واما فى حق الاكرا فاجرة لا غير الخ (ردالمحتار ج ۳ ص ۲۸۰ ط رشيديه كوئته) فى التاتارخانية السطان اذ دفع اراضى لامالك لها وهى التى تسمى الاراضى المملكة الى قوم ليعطوا الخراج جاز وطريق الجواز احد شيئين اما اقامتهم مقام الملاك فى الزراعة واعطاء الخراج او الاجارة بقر الخراج ويكون الماخوذ منهم خراجا فى حق الامام اجرة فى حقهم اه (ردالمحتار ج ۲ ص ۶۰ ط رشيديه كوئته) اودعه عبارة به منحة الخالق على البحرائق ج ۵ ص ۱۷۸ ط رشيديه كوئته كنبى هم ذكر شوى ده به اراضى دبيت المال او اراضى دووقف كى عشر شته به (ردالمحتار ج ۳ ص ۲۷۹ ط رشيديه كوئته) كى به دى و دلائلو سره عشر به اراضى دووقف كى ثابت كرى ده او به الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۱۱۰ ط مكتبة حبيبيه كوئته كنبى ليكلى قد تقرر او اراضى بيت المال يسلك بها مسالك ارض الوقف خيرية من العشر والخراج الخ ۱۲

په بيع وفاكي زكوة پر بائع دى كه پر مشترى

پوښتنه: يوه سړى ځمكه په بيع وفارانيوله د حاصلاتو زكوة يې پر مشترى (رانيونكي) دى او كه پر بائع (خرڅونكى) دى

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامدا ومصليا

په بيع وفاكي زكوة پر مشترى دى كه چيزى كښت په كرلى وو او تاوان يې ځمكى ته نه رساوه او كه چيرى و ځمكى ته تاوان رساوه نو زكوة يې بيا پر اصلى مالك دمخكى كيږي هكذا فى ردالمحتار على الدر المختار ج ٢ ص ٥٩ ط رشيديه كومته وفى البزاية بعد التقابض ان لم تنقصها الزراعة فالعشر على المشتري وان نقصها فعلى البائع الخراج والعشر والله تعالى اعلم بالصواب مولوى ندامحمد الحقاني

دغرونو اوصحراگانوپه ميوه كي عشرشته او كنه

محترم د تميز رياست!

دليك لرونكى ورور سره د باداغيسى دپسته لغ په باب مفاهيمه اود استفتاء تحريرى شرعى فتوى په هكله لطف وكړى- والسلام

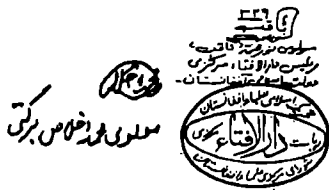
(امير المؤمنين ملا محمد عمر مجاهد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب دغرونو اوصحراگانوپه ميوه جاتو كښى عشرشته كه حمايه كوى امام داهل حرب اوبغاة اوقطاع الطريق څخه او كه امام ئي حمايه نكوى نوبيا پكښى عشر نشته اوداييا پشان دصيده او بله خبره داده چې ميوه جات دغرونو مباح دى دټولو مسلمانانو دپاره نو چې كله ورسپړى داميوه جات نوبيا جائز نه ده، نه امام اونه بل چالره چې منع كړى مسلمانان له دى ميوه جاتو څخه

(وكذا) (يجب العشر) (فى ثمرة جبل او مفازة ان حماه الامام) (لانه مال مقصود لان لم يحمه لانه كالصيد) (قوله فى ثمرة جبل) (يدخل فيه القطن لان الثمر اسم لشيء متفرع من اصل يصلح للاكل واللباس كما فى الكرمانى وفى القاموس انه اسم لحمل الشجر والمشهور ما فى المفردات انه اسم لكل ما يستطعم من احمال الشجر ويجب العشر ولو كان الشجر غير مملوك ولم يعالجه احد وخرج ثمره شجر فى دار رجل ولو بستانا فى داره لانه تبع للدار كذا فى الخانية ط عن القهستاني (قوله ان حماه الامام) الضمير عائذ الى المذكور وهو

العسل والتمر والظاهر ان المراد الحماية من اهل الحرب والبغاة وقطاع الطريق لا عن كل احد فان ثمر الجبال مباح لا يجوز منع المسلمين عنه وقال ابو يوسف لاشئ فيما يوجد في الجبال لان الارض ليست مملوكة ولها ان المقصود من ملكها النماء وقد حصل آه) الدر المختار ورد المحتار ج ۲ ص ۵۳ ط رشديه كوثته صاحب در المختار داخل عبارت دحاشية الطحطاوى على الدر المختار ج ۱ ص ۴۱۸ ط دار المفارقة بيروت تخذه ي نقل كرى ده او طحطاوى بياد عبارت دحاشية الحلبي على الدر المختار تخذه راقل كرى ده ۱۲

عبدالحق مفتی لکھنؤ

۱۲

مولوی عبدالحکیم عنی اللہ عزہ مولوی محمد مسلم حقانی مولوی نور محمد ثاقب و افغانستان و اسلامی امارت و دار الافتاء رئیس

پہ لرگیو کی عشر شتہ اوکنہ

پوہنتہ: محرم رئیس صاحب دار الافتاء السلام علیکم ورحمة اللہ محترمه مونہ د عشر مسئولینوتہ د عشر پہ باب معلومات راکری چی لرگی چی خرخ کرل شی پہ دوه سوه لکه افغانی یادوه لکه کلدار ی نو عشر پکبشی شتہ اوکنہ (المستفتی ملا نعمت اللہ اخند)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله الملك العلى الاعلى

محترم مستفتی صاحب د عشر د مسئولینو او نورو عامو مسلمانانو د شرعی معلوماتو لپاره د لرگو د عشر په باب به موږ د اعراض او گذارش وړاندی کړو چې لرگی پر دوه ۲ ډوله دی یو هغه ډول لرگی دی چې د مخکی څخه و اخستل شی او ټول کړی شی چې په هغه لرگو سره قصد او اراده د استغلال یعنی د گټی او نفع د مخکی شوی وی نو په دغه قسم لرگو کی عشر لازم دی او بل هغه ډول لرگی دی چې پر دغه مذکور صفت نه وی یعنی چې په هغه سره قصد او اراده د استغلال د مخکی نه وی شوی نو په دغه دوهم قسم لرگو کی عشر واجب اولازم نه دي د اول قسم لرگو مثال لکه په یو مخکه کی نهال شانی وسی په دی غرض او قصد چې د دغه نهالانو څخه چې غټ شي لرگی به اخستل کیږی او بیا به خرڅیږی او یا به په بله فائده راوستل کیږی د دوهم قسم لرگو مثال چې عشر پکبشی لازم نه دي لکه دیو مخکی څخه لرگی ټول کړل شی چې هغه

داسی نه وی داستغلل دمخکی خخه نه شمیرل کیږی بلکه ضمنا اوتبعاً په گنتی دمخکی کی راشی لکه درختو بڼاخلی چې پریکړی شی:

فلا عشر فی الحطب والحشیش والقصب والطفاء والسعف لان الاراضی لاتستمنی بهذه الاشياء بل تفسدها حتی لو استمنی بقوائم الخلاف والحشیش والقصب وغصون النخل او فیها دلب او صنوبر ونحوها وكان یقطعه ویبیهه یجب فیه العشر کذا فی محیط السرخسی (الفتاوی الهندیة ج ۱ ص ۱۸۶ ط دارالاشاعة قندهار) وایضاً فی هذه الصفحة ولا عشر فیما هوتابع للارض کالنخل والاشجار وکل ما یرج من الشجر کالصمغ والقطران لانه لا یقصد به الاستغلال کذا فی البحر الرائق ولوجعل ارضه مشجرة او مقصبة یقطعها ویبیهه فی کل سنة کان فیه العشر (الفتاوی الخانیة علی هامش الفتاوی الهندیة ج ۱ ص ۲۷۶ ط دارالاشاعة قندهار) (قوله حتی لو اشغل ارضه بها یجب العشر) فلو استمنی ارضه بقوائم الخلاف وما شیهه او بالقصب او بالحشیش وكان یقطع ذلک ویبیهه کان فیه العشر غایة البیان ومثله فی البدائع وغیرها (ردالمحتار ج ۲ ص ۵۵ ط رشیدیة) واللہ تعالی اعلم بالصواب

مولوی محمد رفیع صاحب برکت

عبدالحکیم عفی الله عنہ

مولوی نور محمد نائب رئیس

مولوی عبدالحکیم عفی الله عنہ مولوی ذاکر الحقانی مولوی محمود میوند وال

مولوی مفتی نور محمد نائب رئیس مومی دارالافتاء مرکزی دمسین قنای سره محمد دولت اسلامی طلباء افغانستان

په پورې کي عشرسته او کنه

پوښتنه جناب محترم رئيس صاحب دارالافتاء دهغه مخکي چې دغنمو کښتونه کړي دهغه حاصلاتو خخه بين عشرونه اخستل کيږي داسي وقت اوزمان راسي چې په اصطلاح پورې کاوي په پوره قيمت خرڅيږي چې دهغه دقيمت خخه عشر اخستل کيږي که څنگه هيله ده چې شرعي قاطع امر راعطاء کړي په احترام

(المستفتي ملاحميد الله اخند مسئول عشر روزکوة)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

مسئله داده: چې په کښت دخرما کی او پروړو کی زکوة نشته او که پروړو مقصود گرځیدلی وونوبیا زکوة شته او مقصود والی د پروړو په هغه وخت کی دی چې تر دانو تر پخید و مخ کی واخستل شی او په دیرو والی د قیمت سره مقصود والی د پروړو نه دي :

ولا يجب العشر في التبن ولا في الحطب والحشيش والتبن والصنوبر والقصب الفارسي ولا في سعف النخل ولا في الطرفاء ولا في الدلب وشجر القطن والباذنجان (الفتاوى قاضيخان بهامش الفتاوى الهندية ج ۱ ص ۲۷۶ ط دار الاشاعة العربية قندهار) الا فيما لا يقصد به استغلال الارض (نحو حطب وقصب) فارسي (وحشيش) وتبن وسعف وصمغ وقطران وخطمي واشنان وشجر قطن وباذنجان وبزربطيخ وقثاء وادوية كحلبة وشونيز حتى لو اشغل ارضه بها يجب العشر (قوله وتبن) بالباء الموحدة قال في الفتح غير انه لو فصله قبل انعقاد الحب وحب العشر فيه لانه صار هو المقصود وعن محمد في التبن اذا بيس العشر (الدر المختار وردالمحتار ج ۲ ص ۵۵ ط رشديه كوتنه) والله اعلم بالصواب

مجلس شورای اسلامی
کتابخانه و اسناد

کتابخانه و اسناد

کتابخانه و اسناد

امير نورى محمى عزى مولوى محمود ميوندوال

مولوى مفتى نور محمد ثاقب

عشر دمصار فوتريستلووروسته وى او كه مخكي

محترم ددارالافتاء مقام ته السلام عليكم پس له سلامه عرض دادى چې غنمو جواريو او نورو دانو كښى حكم مفتى به په څه شان دى يعنى لود لوگرو او مصرف دماشين كښى هم عشر پر مال ك دمخكى دى يا اول بايد ذكر شوى مصارف ترى ليرى شى او بيا عشر وركړى شى په دى حصه كي كه رساله چاپ شى نو ډير خلك به له تشويش څخه خلاص شى او بخاص كه مووسه وى نو د شرعى حكم سره موږ پوه كړى والسلام

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب منه والصدق والصواب

مسئله داده د حاصلاتود كنبت عشر چي وركول كيبي ناولا به دتول حاصلاتود كنبت چي مصارف ئ نه خنى ايستل شوى وى عشر به وركوى ثانيا به بيا مصارف وركول كيبي : (بلا رفع مؤن) اى كلف (الزرع) وبلا اخراج البذر لتصريحهم بالعشر فى كل الخارج (الدر المختار بهامش رد المحتار ج ٢ ص ٥٦ ط رشيديه كوته) وفى مسقى مطر اوسيح اى ماء اودية ... ونصفه (فى مسقى غرب اودالية بلا رفع المؤن) اى يجب العشر فى الاول ونصفه فى الثانى بلا رفع اجرة العمال ونفقة البقر وكرى الانهار واجرة الحافظ ونحو ذلك (وبلا اخراج البذر) فان شراح الهداية وغيرهم صرحوا بوجوب العشر فى كل الخارج (درر الحكام ج ١ ص ١٨٧) ولا تحسب اجرة العمال ونفقة البقر وكرى الانهار واجرة الحافظ وغير ذلك فيجب اخراج الواجب من جميع ما اخرجته الارض عشرا او نصفها كذا فى البحر الرائق (الفتاوى الهندية ج ١ ص ١٨٧ ط دار الاشاعة قندهار) قال رحمه الله (لا ترفع المؤن اى فى كل ما اخرجته الارض لا تحسب اجرة العمال ونفقة البقر وكرى الانهار واجرة الحافظ وغير ذلك) (تبيين الحقائق ج ٢ ص ايج ايم سعيد) وهكذا فى فتح القدير ج ٢ ص ١٩٤) والله اعلم بالصواب.

امد نوری

عبدالله بن محمد

امد نوری عنی عبد الله الاحمد احمد النحانی مولوی محمود میوند وال مولوی مفتی نور محمد ثاقب

عشر دمصار فوتر اخر احو لو وروسته وى كه مخكى؟

د افغانستان د علماء دشورى د دارالافتاء عالى مقام ته السلام عليكم ورحمة الله وبعد محترمه ازه ملاجمعه خان د قشله جديد په مجبور آبادكى ملايم دمحل خلك ټول دولتى كار كوونكى او په دولتى مخكه پراته دى او هم كومى زراعتى مخكى چي كرى هغه هم دولتى دى نو كله چي د زكاة مسئله مابين ته سى دوى لومړي ټول مصارف خنى وباسى بيا د پاته مبلغ زكاة باسى نو پوښتنه داده چي زكاة بايد دسره څخه ويستل سى او كه د

مصارفو خخه وروسته هيله ده معلومات راته راكړي والسلام- (المستفتى ملا جمعه خان)

بسم الرحمن الرحيم

الجواب ومنه التوفيق على الصواب

هركله چې عشروړكول كيږي نو مصارف به نه ځني ايسته كيږي بلكه دتوله كښت خخه به عشروړكول كيږي: (بلارفع مؤن)

اي كلف (الزرع) وبلا اخراج البذر لتصريحهم بالعشر في كل الخارج (الدرا المختار بهامش ردالمحتار ج ۲ ص ۵۶ ط رشيديه كوټه) ولا تحتسب اجرة العمال وثقفة البقرو كرى الانهار واجرة الحافظ وغير ذلك فيجب اخراج الواجب من جميع ما اخرجته الارض عشر او نصفاً كذا في البحر الرائق (الفتاوى الهندية ج ۱ ص ۱۸۷) (وهكذا في الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۱ ص ۱۰ ط مكتبه حبيبيه كوټه)

په دولتي مخكوكي چې دولت پنخپله كرلي وي او په اجاره يي نه وي ورکړي عشرسته او که ي په اجاره ورکړي وي نو په هغه کي اجرة دی چې دغه اجرة په حق کي دامام خراج دی

وکذا ملک الارض ليس بشرط للوجوب لوجوبه في الاراضى الموقوفة (الفتاوى الهندية ج ۱ ص ۱۸۵ ط دارالاشاعة قندهار) نعم قد تقرر ان اراضى بيت المال يسلك بها مسالك ارض الوقف خيرية من العشرو الخراج (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۱۱۰ ط مكتبه حبيبيه كوټه) واستدل على اثبات العشر في اراضى الدولة في (ردالمحتار ج ۳ ص ۲۷۹ ط رشيديه كوټه) بدلائل كثيرة وفي التارخانية السلطان اذا دفع اراضى لا مالک لها وهى التى تسمى الاراضى المملکة الى قوم ليعطو الخراج جازو طريق الجواز احد شيئين اما اقامتهم مقام الملاك فى الزراعة واعطاء الخراج او الاجارة بقدر الخراج ويكون الماخوذ منهم خراجا فى حق الامام اجرة فى حقهم... آه (ردالمحتار ج ۲ ص ۶۰ ط رشيديه پاکستان) والله اعلم وعلمه اتم واكمل

مولوى احمد نورى عفى عنه مولوى ندامحمد الحفاني

خراج له مصارفو خخه مخکي وي

که وروسته اود بزگر لپاره له خراج خخه پرته څه شی شته او که نه

جناب محترم رئيس صاحب دارالافتاء د تحريک مقدس ترکنترول لاندی په اکثره ولاياتو کي د هندوانو مخکي باغونه جايدادونه وجود لري چې د نوموړو د حاصلاتو خخه د مقاسمی خراج اخستل كيږي هغه مخکي چې مسلمانانو په اجاره ځني اخيستی وي او يا بزگرانوته ورکړه سوي وي او په زرو لکونو افغاني مصارف ي په روزنه کي لگيدلي وي خراج د عشر په قياس دتولو مصارفو مقدم يا خنگه اجراء ات تر سره کړو مفصل واضح

شرعی امر ته انتظار لیدل کیږي همد غه رنگه دبزرگر دحصى په هکله معلومات غواړو
چې څه شی ځنی علاوه ورڅخه اخستل کیږي که څنگه ؟
(المستفتی ملاحمید الله اخند مسئول عشروزکوة)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك العلي الاعلى

داولی پوښتنی په جواب کی به موږ داو وایو په کومک دلوی اوتوانا خدای جل جلاله
سره چې خراج مقاسمه کوم چې تاسو په استفتاء کی ذکر کړي دی دایه ټولو احکامو کی
په مثل د عشر دی نو عشر خو مقدم دی تر ټولو مصارفو نو خراج مذکور په استفتاء کی
هم مقدم دی تر ټولو مصارفو لیکن په یو خوا احکامو کی مخالف دی د عشر څخه یو دا چې
مصارف د خراج مغایر دی د مصارف د عشر څخه بل دا چې حصص د خراج مفوض دی رای
دامام المسلمین لره او حصص د عشر شرعی دی تعلق په شریعت پوری لری لکه شارع یی
تعین کړي دی چې هغه عشر او نصف عشر دی او بل دا چې امام او نائب د ده لره جائز دی
چې خراج معاف کړی ولی په شرط د دی خبری چې دامعاف کړی سوی به داهل څخه
د مصرف د خراج وی او که مصرف نه وی نوبیادی خیرات کړی او په عشر کی هیڅ چا لره
دا حق نه دي حاصل چې معاف کړی

قال الخیر الرملی خراج المقاسمة كالموظف مصرفا وكالعشر مأخذالافرق فيه بین الرطاب
والزروع والكرم ونخل المتصل وغيره فيقسم الجميع على حسب ما تطبق الارض من النصف
او الثلث او الربع او الخمس وقد تقرر ان خراج المقاسمة كالعشر لتعلقه بالخارج ولذا يتكرر بتكرر
الخارج في السنة وايضاً يفارقه في المصرف فكل شيء يؤخذ منه العشر او نصفه يو خدمته خراج
المقاسمة وتجري الاحكام التي قررت في العشر وفاقا وخلافا ردالمحتار ج ۳ ص ۲۸۴ وهكذا في
الاختیار لتعليل المختار ج ۴ ص ۱۴۴ وهكذا في حاشية الطحطاوى ج ۲ ص ۴۶۵ ط دارالمعرفت
بيروت) وتقديره مفوض الى رأى الامام ردالمحتار ج ۴ ص ۱۸۴ (ترك السلطان) او نائبه
(الخارج لرب الارض) بان اخذه منه ثم اعطاه اياه جاز عند الثاني وحل له لو مصرفا والاتصدق به
به يفتى النخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ۳ ص ۲۸۹ ط رشيدية كوتته)

د دوهمی پوښتنی په جواب کی داویل کیږي چې دبزرگر دحصى د خراج څخه علاوه بل
شی نه اخستل کیږي بس هم دغه د خراج حصه ورلره کا فی کیږي

(ولا يؤخذ العشر من الخارج من ارض الخراج) لانهما لا يجتمعان خلافا لما في الدر المختار على هامش رد المحتار ج ۳ ص ۲۸۹ والله اعلم وعلمه اتم

Handwritten signature.

Handwritten signature.

مولوي احمد نوري محني عز مولوي محمود ميروال مولوي نور محمد ثاقب رئيس مومي دار الافتاء مركزى امامت اسلامي افغانستان

دموترانو پرتو ميم او تيلو اونورو او تيا ود عشر مصرفول څه حكم لري

پو بستنه څه وايي علماء د دين مبين او مفتيان د دارالافتاء

هغه عشر ونه چې راجمع شى بيائى عاملين او عا شرين پرهغو شيانو لکه موتران او مو ترسي کلان مصرف کولاشى چې هغه په ترميم شى او که څنگه ؟ او خريدارى دروغنياتو د مو ترانو په کولاشى او که نه ؟ او دغه عاملين دخپلو احتيا جاتو په لحاظ په خپلو اوطا قو کښى مصرف ځينى کولاشى او که نه ؟ او په دغه عشر وباندې بغيرد عاملينو د حکومت نور موظفين مو تران په رانيولای شى او که نه بيا نو توجروا

(ملاحميد الله مسئول عمومي عشرو زکوة)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب وهو ملهم الصواب:

مصرف د عشر عين مصرف د زکوة ده چې په مصرف کښى به هم فقروى او هم قبض اود مو ترانو او مو ترسي کلانو په رانيولو او ياد هغه په ترميم کولو کښى او ياد دروغنياتو په رانيولو کښى او ياد نور وفوجى وساتلو په رانيو لو کښى قبض نشته لهذا عشر پدى شيانو خرچ کول درست نه ده او د اشيان مصالح د مؤمنينو دى چې په دى کښى صلاح د مؤمنينوده او په کومو شيانو کى چې صلاح د مؤمنينو دى په هغو شيانو مصرف او خرچ دخراج او جزية څخه کيږي نو ځکه پکار ده چې په دى ذکر شوو شيانو کښى د بيت المال دخراج او جزية څخه رقم خرچ شى البته که رقم دخراج او د جزية موجود نه وي نو امام له عشر څخه قرض ورکولاشى چې خرچ شى په دغه شيانو خود قرض او ضرورى دى او عاملين او عا شرين که څه هم اغنيا وي بيا هم دوى خرچ کولای شى د عشر او زکوة څخه په

قد رد كفاية اود عمل (متوسط مقدار) چې کافی کيږي دد وی اود اعوانو ددوی دپاره په موده دتلو اوراتلو کښی او حرام ده پردوی اتباع دخواهاشاتو په خوراگونو کښی او په خښلو کښی او په لباس کی ځکه دامحض اسراف ده او په امام باندی ضروری ده چې داسی اشخاص راه انتخاب کوی ددی کار دپاره چې راضی کيږي په متوسط مقدار بدون داسراف اود تقدير څخه په الدر المختار علی هامش رد المحتار ج ٣ ص ٣٠٢ ط رشيدیه کوته) کښی په بیان دمصرف دخراج اود جزیه کښی لیکلی دی:

(مصالحتا کسد ثغور وبناء قنطرة وحسر وكفاية العلماء) وبه یدخل طلبة العلم فتح (والقضاة العمال) ککتبة قضاة وشهود وقسمة ورقباء سواحل (ورزق المقاتلة وذرائعهم) الخ

او په الفتاوی الهندیه ج ١ ص ١٩٠ ط دار الاشاعة العربیة قندهار) کی لیکلی دی:

والثالث الخراج والجزية وماصولح عليه بنونجران من الحلل وبنوتغلب من الصدقة المضاعفة وماخذها العاشر من المستأمنين وتجار اهل الذمة كذافي السراج الوهاج وتصرف تلك الى عطايا المقاتلة وسدالثغور وبناء الحصون ثمة والى مراصد الطريق فى دارالاسلام حتى يقع الامن عن قطع اللصوص الطرق والى اصلاح القناطر والجسور كذافي محيط السرخسى والى كرى الانهار العظام التى لا ملك لاحد فيها كالجيحون والفرات ودجلة كذافي شرح الطحاوى والى بناء الرباطات والمساجد وسد البثق (معناه كسر شرط النهر) وتحصين ما يخاف عليه البثق والى ارزاق الولاة وأعوانهم والقضاة والمفتين والمحاسبين كذافي محيط السرخسى والمعلمين والمتعلمين كذافي لسراج الوهاج ويصرف الى كل من تقلد شيئا من امور المسلمين والى ما فيه صلاح المؤمنين كذافي محيط السرخسى) وقال الشرنبلالى فى رسالته ذكر وانه يجب عليه ان يجعل لكل نوع منها بيتا يخصصه ولا يخلط بعضه ببعض وانه اذا احتاج الى مصرف خزائنه وليس فيها ما يضى به يستقرض من خزائنه غيرها ثم اذا حصل للتي استقرض لها مال يرد الى المستقرض منها الا ان يكون المصروف من الصدقات او خمس الغنائم على اهل الخراج وهم فقراء فانه لا يرد شيئا لاستحقاقهم للصدقات بالفقر وكذا فى غيره اذا صرفه الى المستحق اه رد المحتار ج ٢ ص ٦٣ ط رشيدیه کوته)

اودغه اخيږي بيان په الفتاوى الهندية ج ١ ص ١٩١ كښی او په البحر الرائق ج ٥ ص ٢٠٠ ط رشيدیه کوته) کښی هم ذکر شوی ده:

(قوله والعامل) تقدم تفسيره فى باب العاشر وعبر بالعامل دون العاشر ليشمل الساعى ايضا وقد

منا الفرق بينهما ما يكتفيه واعوانه بالوسط مدة ذهابهم وايا بهم مادام المال باقيا الا اذا استغفرت كفايته الزكاة فلا يزداد على النصف لان التنصيف عين الانصاف قيد نابا لوسط لانه لا يجوز له ان يتبع شهوة في المأكل والمشرب والملبس لانها حرام لكونها اسرافا محضا وعلى الامام ان يبعث من يرضى بالوسط من غير اسراف ولا تقتير كذا في غاية البيان البحر الرائق ج ۲ ص ۴۲۰ ط رشيديه (بقدر عمله) ما يكتفيه واعوانه بالوسط لكن لا يزداد على نصف ما يقبضه (قوله ما يكتفيه واعوانه) بيان لقوله بقدر عمله وقد مناته يعطى مالم يهلك المال والا بطلت عماله ولا يعطى من بيت المال شيئا كما في البحر الخ (قوله بالوسط) فيحرم ان يتبع شهوته في المأكل والمشرب لانه اسراف محض وعلى الامام ان يبعث من يرضى بالوسط بحر (قوله لكن الخ) اى لو استغفرت كفايته الزكاة لا يزداد على النصف لان التنصيف عين الانصاف (الدر المختار ورد المحتار ج ۲ ص ۶۵ ط رشيديه سركى رو دو كوثته -

منى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء مركزى

به فقير دى عشر قبض كول اوبياورخيني

اخستل جائز دى او كنه اوفقير كه ٲينگ شي عشر خان نه را وگر خوى نوخه حكم لوى ؟

پوشتنه محترم رئيس صاحب دار الافتاء السلام عليكم

محترم مورديو مدرسى دپاره عشر ٲولوى په امر دلولى ملا صاحب نود عشر وركو نكو دغارى خلا صيد و لپاره مور د احييله كوله چې يونفر باندى به موقبض كړى هغه به بيا مدرسى ته ورو بخښى آيا په دغه حيله سره دهغو غاړي خلاصيرى او كه يا ؟ او كه دغه كس پردغه عشر ٲينگ سى آيا حق دغه عامل لره سته چې جبراً ځنى واخلى او كه يا ؟

(استفتاء از جانب منسوبين مدرسه ناحيه كرز ولايت قندهار)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامدا ومصليا حيله دمصرف كولو دزكاة په مسجد باندى اوياد مدرسى جوړولو او پل جوړولو باندى دارنگه ده چې زكوة به اول وار په يو مسكين قبض كوى بيا كه مسكين په مسجد او يا په مدرسه مصرف كړل صرف كيدلى جواز لرى په زورد مسكين څخه څوك نسى اخستلاى او ثواب ټي دمسكين كيږي ثواب داصلى مالك نه كيږي او غاړي داصل مالك په خپل زكاة سره خلاصى دى

هكذا فى الفتاوى الهندية ج ۶ ص ۳۹۲ وكذلك فى جميع ابواب البر التى لا يقع بها التملك كعمارة

المسجدو بناء القناطر والرباطات لايجوز صرف الزكاة الى هذه الوجوه والحيلة له ان يتصدق بمقدار زكاته على فقير ثم يأمره بعد ذلك بالصرف والى هذه الوجوه فيكون للمتصدق ثواب الصدقة ولذلك الفقير ثواب بناء المسجد والله اعلم وعلمه أتم

مجلس شورای اسلامی
مجلس شورای اسلامی

مجلس شورای اسلامی

مجلس شورای اسلامی

مولوي زاهد مولوي حنفي احمد نوري عني عن مولوي محمود مودال مولوي مفتي نور محمد نائب رئيس عمومي دارالافتاء مركزي

كتاب الصوم

به رؤيت الهلال كي راديوته اعتبار سته او كنه

پوښتنه: محترم رئيس صاحب دارالافتاء و اعنای شان السلام عليكم ورحمة الله محمد پرؤيت حلال رمضان و ايميد بخدا راديو اعتبار سته يا نه؟

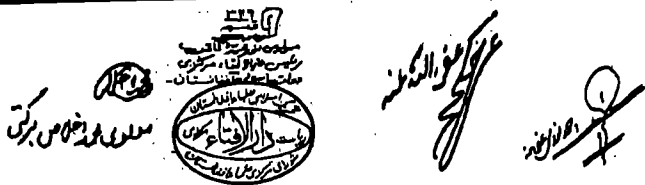
پينواتو جروا با احترام

المستفتي برادر شماعبد الواحد

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصدق والصواب

خلاصة الجواب: د سعودي دراديو يانورو اسلامي مملکتونو دراديوگانو په اعلان سره موږ کولای شو چې ملت ته دروژي خبر ورکړو لکن په مراعاة دخو شرائطو سره يودا چې دغه اعلان او خبر دهغه مملکت به په فيصله د علماء دهغه مملکت وي او بل دا چې نشر کونکي به ثقه او معتمد خلق وي يعنی دغه نشر کونکي به بي احتياط اوبی باکه کسان نه وي او بل دا چې ددغه مذکوره شرائطو پوره تحقيق او تفتيش به مخ کی (پخوا) تر قبول او عمل دا اعلان وي داځکه چې د شرائطو پوره پوره معلومات وشي امداد المفتين ص ۴۷۷ لکن داختر په باره کی دیوی راديو په اعلان سره اکتفاء نه کيږي ترڅو پوري چې لس شلو يعنی ډيرو راديوگانو اعلان نه وي کړی دمختلف استيشنونو څخه ځکه چې ډيرو راديوگانو اعلانونه په نزد علماء دديو بند په خبر مستفيض کښی داخل دی او په خبر مستفيض سره ساقطیږي شرائط دشهادت چې هغه شرط دی په ليدلو دمیاشتي داخترکی خو په دی شرط چې دمملکت یا شهر مفتی اوقاضی دغه خبر مستفيض تسليم کړی صرف دعوامو فيصله نوی امداد المفتين ص ۴۷۸ والله اعلم

مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

درادیو بہ اعلان اودجنتری بہ حساب روزہ نیول خہ حکم لری

د افغانستان داسلامی دولت ددارالافتاء ریاست السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته
 څرنگه چې دروژی مبارکه میاشت راروانه ده مود غواړو چې په لنډوالفاظوسره ستاسو
 څخه استفتاء وکړو ادسعودی درادیو په اعلان سره مودکولای سوچي خپل ملت ته
 دروژی خبرور کړو ۲ چونکه بعض خلق دجنتری دحسابه یاداحتیاط له کبله روزہ نیسی
 حکم ئ څه شی دی هغه صحیح قوی حکم که مودته لطفا روښانه کړی څومودی
 هیوادوالو ته په لنډوالفاظو کښی نشرکړو والسلام -

(مولوی سالمی رئیس حج و اوقاف ۱۱۸۱۱۳۷۵)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب

(۱) ادسعودی درادیو یانورو اسلامی مملکتونو درادیو گانو په اعلان سره مودکولای شو
 چې ملت ته دروژی خبرورکړو لکن په مراعات دخو شرائطوسره یو داچي دغه اعلان او
 خبردهغه مملکت به په فیصله دعلماء دهغه مملکت وی اوپل داچي نشرکونکی به تغه
 اومعتمد خلق وی یعنی دغه نشرکونکی به بی احتیاط اوبی باکه کسان نوی اوپل دا چې
 ددغه مذکوره شرائطو تحقیق اوتفتیش به مخ کی (پخوا) ترقبول اوعمل دااعلان وی
 داڅکه چې دشرائطوپوره پوره معلومات وشي په امداد المفتین ص ۳۷۷ کښی لیکلی:

بلال رمضان کی باری میں جب تصریحات فقهاء مطلع غبار الودھونی کی صورت میں صرف ایک ثقہ اور مجتبر صادق
 کی خبر ثبوت کی گئی کافی ہے باقاعدہ شہادت شرعیہ اور اس کی جملہ شرائط ضروری نہیں اس لی بلال رمضان کی عام
 رویت کی خبر یا کسی باقاعدہ قاضی مفتی کی سامنی شہادت گزینی اور اس کی فیصلہ دخی کی اطلاع اگر کس ریڈیو میں
 علماء کی فیصلہ کی مطابق ثقہ لومگوں کی انتظام سی نشر کیجائیس جس میں مغالطہ دوربی احتیاطی کا خطرہ نہ رہے

تو دوسری شہروں میں جہاں یہ خبر سنی جاتی اس کا قبول کرنا اور اس خبر ثقہ کی بناء پر ماضی ہستی میں روزہ کا اعلان کر دینا جائز ہے لیکن اس پر عمل کرنی اور قبول کرنی سی ہلی اس کی تحقیق ضروری ہے کہ جن نشر کا محوس سی یہ خبر نشر ہوئی سی وہاں اس کا معقول انتظام ہے کہ بدون علماء کہ فیصلہ کی کوئی خبر ہلال کی متعلق نشر نہیں کی جاتی اور جب تک اس کی تحقیق سو ہلال رمضان میں بھی اس کا قبول کرنا درست نہیں (۱)۔

(رہوت ہلال میں ریڈیائی خبروں کی شرعی حیثیت) اس کے متعلق جو فتویٰ میری رسالہ کشف الظنون میں مجھ پر ہوا ہے وہ ہی صحیح اور معمول بہ ہے ہلال رمضان کی خبر میں چونکہ شہادت شرط نہیں اس لے جس جگہ خبر دینے والی کی آواز نہ پائی جائے اور اس کا ثقہ ہونا معلوم ہو یا کسی ریڈیو اسٹیشن کی متعلق یقینی ذرائع سے یہ معلوم ہو کہ اس میں خبر ہلال کی اشاعت علماء کے فتویٰ اور شرعی ضوابط کے مطابق نشر کی جاتی ہے تو دوسرے شہروں میں اس عمل جائز ہے (۲)۔

امداد المفتین ص ۷۸ (بمقت ریڈیو) ہاں اگر عام روت ہلال یا کسی قاضی مفتی کے سامنے شہادت گزرنے اور اس کے فیصلہ کی اطلاع مختلف شہروں اور مختلف اطراف کے دس بیس ریڈیو نشر گاہوں سے آجائی تو اصطلاح فقہاء میں یہ خبر مستفیض ہو جائے گی جس میں شرائط شہادت ساقط ہو جاتی ہیں ایسی صورت میں ہلال رمضان وہلال

(۱) ترجمہ دروژی دمیاشتی پہ ارہ دفقہا دخر گندونی سرہ سم کہ ہر آسمان گرزوی نو یواخی دیوہ ثقہ اود معتبر صادق خبر دثبوت کفایت کوی باقاعدہ شرعی شہادت اود ہفہ تول شرطونہ ضروری نہ دی خکہ دروژی دمیاشتی دعام رویت خبر یا د کوم باقاعدہ قاضی مفتی ومختہ دشاہدی لیریدو اود ہفہ دفیصلہ کولو خبر نیا کہ پہ کومہ رادیو کی دعلما د فیصلی سرہ سمہ دثقہ خلکو پہ انتظام خبرہ شی چی پکی دمفا لٹی اودی احتیاطی خطر نہ وی نو پہ نورو بنارو نو کی چیری چی داخبر واریدل شی ددی قبول اودی ثقہ خبر پہ وجہ پخپل کلی کی دروژی اعلان کول جائز دی خولہ عملی کولو او قبولو مخکی ددی تحقیق ضروری دی چی دخبرونی لہ کومو خایونو چی داخبر خبر شوی دی ہلتہ ددی معقول انتظام شتہ چی بی دعلماہ فیصلی ہیخ خبر دمیاشتی پہ ارہ نہ دخبری بی اوترخو چی ددی تحقیق نہ وی دروژی دمیاشتی پہ ارہ ہم ددی قبول صحیح نہ دی (مرتب)

(۲) (دمیاشتی پہ لیدنہ کی دخبرونو شرعی حیثیت) ددی پہ ارہ چی کومہ فتویٰ زما پہ رسالہ کشف الظنون کی چاپ شوی دہ ہفہ صحیح اومعمول بہ دہ دروژی دمیاشتی پہ خبر کی خوشہادت شرط نہ دی خکہ کوم خای چی دخبر ورکونکی آواز ور ورسیبی اود ہفہ ثقہ والی معلوم وی یاد کوم رادیو اسٹیشن پہ ارہ پہ یقینی وسیلو دامعلوم وی چی پہ ہفہ کی دمیاشتی دخبر خپرونہ دعلما دفتویٰ اود شرعی دقاعدہ سرہ سم کیبری نو پہ نورو بنارونو کی پہ دی عمل کول جائز دی لیکن داختر پہ بارہ کی دیوی رادیو پہ اعلان سرہ اکتفا نہ کیبری ترخو پوی چی لس شلو یعنی دیرواد یوگانو اعلانونہ نہ وی کپی دمختلفو اسٹیشنو ختہ خکہ چی دیرواد یوگانو اعلانونہ پہ نیز دعلما دیوبند پہ خبر مستفیض کی داخل دی اوپہ خبر مستفیض سرہ ساقطیری شرائط شہادت چی ہفہ شرط دی پہ لیدلود میاشتی داختر کی خو پہ دی شرط چی دملکت یاشہر مفتی اوقاضی دغہ خبر مستفیض تسلیم کر فی صرف دعوامو فیصلہ نہ وی

عیدین دونوں میں ریڈی کی طبرہ عمل اداس کے مطابق روزہ رکھنا یا افطار کرنا درست ہوگا بشرطیکہ مفتی قاضی اس چیز پر خبر مستفیض تسلیم کر لیں عوام خود اس کا فیصلہ نہ کری قال شمس الائمة الحلوانی الصحيح من مذهب اصحابنا ان الخبر اذ استفاض وتحقق فيما بين اهل البلدة الاخرى يلزمهم حکم هذه البلدة انتهى آہ رسائل ابن عابدین ص ۲۰۲ ج ۱ (*)

دجنتری دحسابہ روزہ نیول اوماتول جائز اور واندی جنتری لہر ہیخ اعتبار یہ شرع شریف کی نشتہ پہ (الدر المختار ج ۲ ص ۱۰۰ طر شیدیہ) کنبی راغلی دی ولا عبرة بقول الموقتين ولو عدولا علی المذهب قال فی الوہابیة وقول اولی التوقيت ليس بمو جب وقيل نعم والبعض ان كان يكثر آه پہ ردالمحتار ج ۲ ص ۱۰۰ رشیدیہ کی دی بل فی المعراج لا يعتبر قولهم بالا جماع ولا يجوز للمنجم ان يعمل بحساب نفسه وفي النهر فلا يلزم بقول الموقتين انه ای الهلال يكون فی السماء ليلة كذا وان كانوا عدولا فی الصحيح كما فی الايضاح پہ مجموعة الرسائل لابن عابدین ج ۱ ص ۲۵۳ کی ذکر دی وانه لا يعتمد علی ما يخبر به اهل الميقات والحساب والتنجيم لمخالفتة شريعة نبينا عليه افضل الصلوة والتسليم۔

پہ فتاوی دارالعلوم دیوبند کلان ج ۲ ص ۳۶۹ کی لیکلی دی:

اور جنتری اور تارہ اعتبار نہ کرنا چائے (۲) دروڑی پہ بارہ کی بہ داوواو چہ دشبک پہ ورخ روزہ نیول کوم ممانعت نہ لری روادہ کہ پہ قصد اونیت جزما دنفلو سرہ اوبی دترددخخہ اوبی دنیت دماسوی دنفلو خخہ وی بلکہ پہ بعض اوقاتو کی لا مستحب گرخی روزہ نیول پہ نیت دخالص نفلو سرہ چہ پہ دغہ ورخ موافق شی ددہ دعادت سرہ او مرادد خواصو خخہ چہ فقہاء رحمہم اللہ ذکر کری دی ہغہ خوک دی چہ پوہیپی پہ کیفیت دیوم الشک بانندی اوکہ نہ پوہیدہ ہغہ دجملی دعوا مو خخہ دی

پہ الفقہ علی المذاهب الاربعہ ج ۱ ص ۵۵۳ ط داراحیاء التراث بیروت) کنبی لیکلی دی: وینوب صومہ بنیة التطوع ان وافق اليوم الذي اعتاد صومه ولا باس بصيامه بهذه النية وان لم

(*) زیارہ (۱) پیری رادیوگانی (ہو کہ عام رویت دھلال یادکوم قاضی مفتی ومختہ دشہادت لیریدو اودہغہ دلیصلی خبرتیا لہ مختلفو بنارونو اودبیلا بیلولورو لسو شلو رادیوگانولہ خبرونی خا یو نو خخہ راشی نو دلفقہا پہ اصطلاح داخبر مستفیض گرخی چہ پکی دشہادت شرطونہ ساقطیپی پہ داسی صورت کی درمضان اوخترانو پہ میاشتنہ پہ دوارو کی درادیو پہ خبر عمل اولہ ہغہ سرہ سم روزہ نیول اوماتول صحیح کیپی پہ دی شرط چہ مفتی قاضی پردی شی خبر مستفیض تسلیم کری عوام پخپلہ ددی فیصلہ ونکری (مرتب) (۲) ترجمہ: پہ جنتری اوتارہاورنہ دی کول پکار

یوافق عادته ویكون صومه باطلا اذا صامه مترددا بین الصوم والافطار الخ او به الدر المختار علی هامش ردالمحتار (ج ۲ ص ۹۵ ط رشیدیہ کوئٹہ) کنبی ذکر دی (ولایصام یوم الشک) هو یوم الثلاثین من شعبان وان لم یکن علة ای علی القول بعدم اعتبار اختلاف المطالع لجواز تحقق الرویة فی بلدة اخرى واما علی مقابله فلیس بشک ولا یصام اصلا شرح المجمع للعینی عن الزاهدی (الا نفلا) ویکره غیره.

او پید (ج ۲ ص ۹۷) کنبی راغلی دی
و (کل من علم کیفیة صوم الشک فهو من الخواص والافمن العوام والنیة) المعبرة هنان بنوی التطوع علی سبیل الجزم الخ

او پید فتاوی دارالعلوم دیوبند کلان ج ۲ ص ۳۹۷ کنبی راغلی دی:

اور اگر محض بہ نیت نفل رکھے تو درست ہے۔ بر حال اگر چنانکہ جزا کی تودہ روزہ رمضان شریف کا ہو جاوے گا (۵)
او پید طحطاوی علی مراقی الفلاح ص ۵۳۴ ط مکتبہ انصاریہ ہرات افغانستان کنبی لیکلی دی:

(و کرہ فیہ) ای یوم الشک (کل صوم) من فرض و واجب و صوم رد فیہ بین نفل و واجب (الا صوم نفل جزم بہ بلاتردید بینہ و بین صوم آخر الخ)

داچی دیو مملکت او بنار رویت پہ بل مملکت او بنار کی معتبر پیری نزدی وی او کہ لیری وی بناء دی پر مذهب دجمہور علماء چھی ہغہ مذهب مختار او مفتی بہ دی ہغہ داچی اختلاف د مطالع لہ اعتبار نشتہ۔

پہ الفقہ علی المذاهب الاربعۃ ج ۱ ص ۵۵ دار احیاء التراث بیروت کنبی راغلی دی:
اذ اثبت روية الهلال بقطر من الاقطار وجب الصوم علی سائر الاقطار لافرق بین القریب من جهة الثبوت والبعد اذا بلغهم من طریق موجب للصوم ولا عبرة باختلاف مطلع الهلال مطلقا عند ثلاثة من الائمة وخالف الشافعية فانظر مذہبہم تحت الخط

(۱) او پید الفقہ الاسلامی ج ۳ ص ۱۲۵۷ ط رشیدیہ کوئٹہ) کنبی راغلی دی:

المطلب الثالث اختلاف المطالع اختلف الفقهاء علی رأین فی وجوب الصوم وعدم وجوبه (۱)
علی جمیع المسلمین فی المشارق والمغارب فی وقت واحد بحسب القول باتفاق مطالع القمر
او اختلاف المطالع ففی رأی الجمهور یوحد الصوم بین المسلمین ولا عبرة باختلاف المطالع -

^۱ زیارہ: او کہ صرف دنگلو پہ نیت ونیسی نو صحیح دی پہر حال کہ دمیاشتی خبر راغلی نو داروژہ در رمضان دمیاشتی عمرخی۔

اوپہ ج ۳ ص ۱۲۵۸ کنبی دی:

قال الحنفیة اختلاف المطالع ورؤية الهلال نهلا قبل الزوال وبعده غير معتبر على ظاهر المذهب وعليه اكثر المشايخ وعليه الفتوى فيلزم اهل المشرق برؤية اهل المغرب اذ اثبت عندهم رؤية اولئك بطريق موجب كأن يتحمل اثنان الشهادة او يشهد اعلى حكم القاضي او يستفيض الخبر بخلاف ما اذا اخبر اهل بلدة كذا رآوه لانه حكاية -

اوپہ عزیز الفتاوی ص ۳۷۲ کنبی لیکلی دی:

اور یہ ہی مسلم ہے کہ صحیح اور مختار مذهب کے موافق اختلاف مطالع صوم و فطر میں مجتہد نہیں اہل مغرب کی رؤیت سے اہل مشرق پر حکم ہو جاتا ہے اور جبکہ معتبر دراج اور ظاہر الرویت و مفتی بہ عدم اعتبار اختلاف مطالع ہے تو پھر اس میں بحث کرنا ہم مقلدین کے لئے بی موقع ہے کیونکہ فقہاء محققین کی توضیح اس کے بارہ میں ہمارے لئے کافی جت ہے (۴۴) الخ

اوپہ اعلاء السنن ج ۲ ص ۲۸۴۲ ط دار الفکر بیروت کنبی ذکر دی:

وفی الدر المختار واختلاف المطالع ورؤيته نهار اقبل الزوال وبعده غير معتبر على ظاهر المذهب وعليه اكثر المشايخ وعليه الفتوى بحر عن الخلاصة (۱۵۲:۲) الدر المختار مع رد المحتار -

اوپہ فتاوی دارالعلوم دیوبند کلان ج ۲ ص ۳۸۵ کنبی راغلی دی:

عند الحنفية اختلاف مطالع كاعتبار نہیں ہے اہل مشرق کی رؤیت اہل مغرب کے لئے لازم ہو جاتے ہے و برعکس اگر بطریق معتبر ثابت ہو جاوے (۴۴)

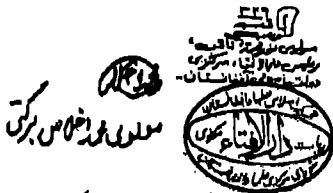
(۲) كذا في الشامي الخ اوپہ طحطاوی علی مرقی الفلاح ص ۵۴۰ ط مکتبہ انصاریہ ہرات کنبی ویلی دی (واذا ثبت) الهلال (فی) بلدة وی (مطلع قطر) ها (لزم سائر الناس فی ظاهر المذهب وعليه الفتوى) وهو قول اكثر المشايخ - والله اعلم وعلمه اتم

۴۴

(۴۴) گو ہمدغہ خبرہ منل شوی دہ چہ دصحیح او مختار مذهب سرہ سم اختلاف دمطلع بہ صوم او فطر کی معتبر نہ دی دغرب والو بہ رؤیت وشرق والو تہ حکم متوجہ کیہی اوکلہ چہ معتبر او راجع ظاہر الروایۃ اومفتی بہ دمطالع داختلف اعتبار نشتہ نو بیا بہ دی کی بحث کول زمونہ مقلدینو لہارہ ہی خاہ دی خکہ چہ دمحققینو فقہاؤ خرکندونہ ددی بہ ارہ زمونہ لہارہ کافی حجت دی (مرتب)

(۴۴) زیارہ : داخانو پہ نزد مطالع داختلف اعتبار نشتہ داهل مشرق رؤیت داهل مغرب لہارہ لازمیہی اوددی برعکس کہ پہ معتبرہ طریقہ ثابت شی (مرتب)

عزیز الرحمن

۱۳۷۵

مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان مولوی محمد اعجاز برکتی، مولوی عبدالکیم، مولوی زاهد اسمانی

پیلوټانو ته د پرواز پر مهال روژه مانول څه حکم لري؟

پوښتنه: جناب محترم مولوی صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته
صحت مود لوی خدای ډډر بار خه غواړم هیله کوم دلاندی موضوع شرعی مسئله راته
بیان کړی - څرنگه چې د افغانستان د اسلامی حکومت د هوایی قواوو پیلوټان چې د جهاد
په صف کېښي ولاړدی د پرواز معین وخت یی نه دي معلوم هر دم امکان ددی شته چې
د دولت د ښمنان د مجاهدینو پر صفونو باندی حمله وکړی او هوایي فوځ باید خپله
وظیفه اجراء کړی او د شرعی اولی الامر د خوا ورته د پرواز امر کیږی او د جسمانی
امکاناتو او د مسلکي طبی د اکثرانو د خوا دوی نس پرواز او یا د هغه پیلوټ پرواز چې
د سگریټو او نسواړو عمل ولری او روژه یی وی امکانات یی دیر سته چې طیاره سقوط
وکړی او طیاره او پیلوټ او مسافرین یی د مینځه ولاړشی هیله کوم شرعی مسئله یی
راته توضیح کړی والسلام -

(دهوایی قواوو قومندان برید جنرال غلام جیلانی پیلوټ)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب

اوسنی حالت جنگی حالت ده مثلاً اوس د جدی میاشت سنه ۱۳۷۵ هـ ش ده او بالفعل او
یقینی جنگ او جهاد د مفسدینو سره جاری ده بالخصوص په دوه محاذونو کې چې یو
محاذ د کابل شمال او بل محاذ د باد غیس او فاریاب سرحدات دی او جهاد چې بالفعل
او یقینی وی دروژي پر پښوډل روادی چې د جهاد د پاره قوي وی او بیاني قضائي راوړی
په بل وقت کېښي او بالخصوص دهوایي قوی خودیر لوی رول ده په جهاد کېښي او هر پرواز

چې کيږي دمخه د پيلوټ خان مړولو ته او خوراک کولو ته سخت ضرورت ده او که خوراک ونکړي د بړ خطر ددی ده چې طياره سقوط وکړي او طياره او پيلوټ او ورسره نور- د مينځه ولاړ شي او د اشوی هم دی نو هغه پيلوټان چې هغوی وظيفه داروی يعنی د هغوی د وظيفی نوبت وی په ورځو درمضان کښی باک نشته چې روژه پرېږدي او بيايی قضای راوړي بل وقت خو کوشش د اېکارده چې خوراک خفيه (پټه) طريقه سره وکړي:

الغازی اذاعلم انه یقاتل العدو فی رمضان وهو یخاف الضعف فله ان یفطر کذا فی محیط السرخسی فان لم یتم فی القتال فلا کفارة علیه لان فی القتال یحتاج الی تقديم الافطار لیتموی ولا کذا لک المرض هکذا فی الظهيرية فی المقطعات) الفتاوی الهندية ج ۱ ص ۲۰۸ ط دار الاشاعة العربيه قندهار)

وکذا الرجل اذا کان بازاء العدو وهو یخاف الضعف علی نفسه فله ان یفطر مقيما کان او مسافرا (فتاوی قاضیخان علی هامش الهندية ج ۱ ص ۲۰۲ ط دار الاشاعة العربيه قندهار) فالجهاد ولو بدون سفر سبب من اسباب اباحة الفطر للتقوی علی لقاء العدو وعملا بالثابت فی السنة عام فتح مکه (الفقه الاسلامی وادله ج ۳ ص ۱۶۹۹ ط رشیدیہ کوئته) او بل دوی مکلف دی د حکومت لخوا په دی کار او حال دا چې دروژی سره خشية د هلاک ده په دی کار کی:

وکذا الذی ذهب به موکل السلطان الی العمارة فی الايام الحارة اذا خشی الهلاک او نقصان العقل کذا فی فتح القدير الفتاوی الهندية ج ۱ ص ۲۰۷ ومثله فی البحر الرائق ج ۲ ص ۴۹۲ ط رشیدیہ کوئته

او بل دا دا چې د داسی تکلیف نوبت وی چې دهغه سره روژه پرېښودل ورته روا وی نو که روژه ئ پرېښوده مخکښی د تکلیف د ظهور څخه هم روا ده نو هغه پيلوټان چې هغوی وظيفه دار دی يعنی د هغوی د وظيفی نوبت وی په رمضان کښی او د دوی گمان وی د جهاد په مبارو غیره سره هغوی ته روا ده پرېښودل دروژی په داسی طريقه چې د سره بي نیت ونکړي نه داسی چې یو اړي نیت وکړي او بيايی ماته کړي او هرکله چې داروژه پرېښودله بيا به ئې قضایي راوړي په بل وقت کښی او دابه داسی وی لکه د چا دحمی نوبت وی یاد ښځی د حیض نوبت وی او روژه پرېږدي مخکښی د راتلو ددی تکلیف څخه

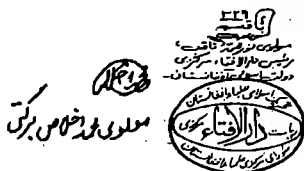
وفي الخلاصة لو كان له نوبة حمى فاكل قبل ان تظهر يعني في يوم النوبة لا بأس به (فتح القدير ج ٢ ص ٢٧٢) ومن له نوبة حمى او عاده حيض لا بأس بفطره على ظن وجوده -

(الفقه الاسلامي ج ٣ ص ١٦٩٩ ط رشيديه)

رجل له حمى غب فافطر على ظن ان يومه يوم المرض وماحم فيه كان عليه الكفارة وكذا اذا فطرت المرأة على ظن ان يومها يوم حيض فلم تحض في ذلك اليوم كان عليها الكفارة لوجود الافطار في يوم ليس فيه شبهة الاباحة قال مولانا رضى الله تعالى عنه هذا اذا نوى الصوم ثم افطر بعد طلوع الفجر فان لم ينو الصوم في ذلك اليوم كان عليه القضاء دون الكفارة (الفتاوى قاضي خان على هامش الهندية ج ١ ص ٢٠٣)

وفي الخلاصة لو كان له نوبة حمى فاكل قبل ان تظهر يعني في يوم النوبة لا بأس فان لم يحم فيه كان عليه الكفارة كما لو افطرت على ظن انه يوم حيضها فلم تحض كان عليها الكفارة لوجود الافطار في يوم ليس فيه شبهة الاباحة وهذا اذا فطر بعد مانوى الصوم وشرع فيه اما لو لم ينو كان عليه القضاء دون الكفارة كذا في فتاوى قاضيخان -

(البحر الرائق ج ٢ ص ٤٩٣ ط رشيديه كوئته) والله اعلم.

Handwritten signature and the text 'امام محمد باقر' (Imam Muhammad Baqir).

Handwritten signature and the text 'امام محمد باقر' (Imam Muhammad Baqir).

مولوي احمد نوري مولوي محمد اghلاص برکتی مولوي نور محمد نائب رئيس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

دوگ اوغویی به بیچکاری روژه ماتیری اوکنه

پوښتنه: محترمينو اساتذو ددارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وبعد ددی مسئلی پوښتنه لرم چي په ستن (بیچکاری) روژه ماتیری کنه اودغو بنی اودرگ تفرقه وکړی چي پوه شو - والسلام

(المستفتی ملا حبیب الله)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

روژه په ستن نه ماتیرې خواه دغوبنی اوکه درگ وي چونکی ستن په وقت کښی د مجتهدین اوسابقو مصنفین نه وه نو خود په عبارتو ددوی کی صراحتاً ستن نه ده ذکر شوي لکن دعام عبارتو څخه ددوی دامعلومیرې چې په ستن روژه نه ماتیرې لکه علماء دهند اونور عاموو مفتیانو چې هم دغه معلوم کړی ده عامه قاعده او قانون په دغه باب کښی چې د عبارتو څخه د مصنفین معلومیرې هغه دادی کچیری یو شی وجوف ته د دماغ او یا دمعدی ته د طرف د منا فذ داخل شونو ماته ونکی دروژی دی اوکه د طرف مسام ورداخل شو هغه روژه نه ماته وی لکه چې په رد المحتار ج ۲ ص ۱۰۶ طر شیدیه کوته کی راغلی،

(قوله وان وجد طعمه فی حلقه) ای طعم الکحل اوالدهن کما فی السراج وکذالو بزق فو جدولونه فی الاصح (بحر) قال فی النهر لان الموجود فی حلقه اثر داخل من المسام الذي هو خلل البدن والمفطر انما هو الداخل من المنافذ للاتفاق علی ان من اغتسل فی ماء فوجد برده فی باطنه انه لا یفطر وانما کره الامام الدخول فی الماء والتلف بالثوب المبلول لمافیهم من اظهار الضجر فی اقامة العبادة لالانه مفطر -

او په طحطاوی ج ۱ ص ۴۵۲ ط دار المعرفه بیروت کښی راغلی دی لاندی تردغه قول: الدر المختار (واقطر فی احلیله ماء اودهن او ان وصل الی المثانة علی المذهب قوله وان وصل الی المثانة) عندهما لانه ليس بین المثانة والجوف منفذ ووصول البول من المعدة الی المثانة بالترشح وقال ابو یوسف یفطر لوجود المنفذ بینهما -

نه جوف د دماغ او نه جوف دمعدی درگ او یا بدن سره منفذ لری لکه علماء ددیوبند چې ورو سته تردیر تحقیق دغه معلوم کړی ده کچیری دواء و دماغ یا معدی ته داخل شوه نو هغه د طرف د مسام او پر طریق د ترشح داخل شوی ده او دغه قسم دخول روژه نه ماته وی ددغه مسئلی تحقیق په کتاب آلات جدیده ص ۱۵۳ کی شوی دی والله اعلم

مولوی محمد رفیع الرحمن
مولوی محمد رفیع الرحمن
مولوی محمد رفیع الرحمن

مولوی محمد رفیع الرحمن

مولوی محمد رفیع الرحمن

مولوی عبدالحکیم حنی الله عز مولوی محمود میوندوال

کتاب الحج

دسر درختو اوتا کانو پر حاصلاتو حج فرض دی که پر قیمت

پوښتنه: دسر درختو اوتا کانو پر حاصلاتو حج فرض دی او که پر قیمت یی؟
(ملا احمد شاه دمرکزی محکمی محرر)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك العلي الاعلى

محترم مستفتی صاحب دسر درختو اوتا کانو حاصلات اوپیداوارچی دسلانه اوکلنی خرج څخه دیو سری اودکورنی دهغه زیات نه وی حج فرض نه دي اودجائداد پر قیمت باندی هغه وقت فرضیت دحج ثابتیږی چې دخرج شوی حصی څخه دزادواراحلی کفایت کیږی اوباقی یی دومره جائداد پاته شي چې دده اودکورد ضروریاتوپوره کفایت کوی، ولوکان عنده طعام سنه ولو اکثر لزمه بیع الزامدان کان فیه وفاء کما فی اللباب وشرحه (ردالمحتار ج ۲ ص ۱۵۶ ط رشیدیہ کوئته) وهکذا فی فتاوی دارالعلوم دیوبند کلان ج ۶ ص ۵۱۵ وهکذا فی التاتارخانیة ج ۲ ص ۳۲۸ ط قدیمی کتب خانه کراچی.

وان کان صاحب ضیاع ان کان له من الضیاع مالو باع مقدار ما یکفی لزاده وراحلتہ ذاهبا وجائیا ونفقة عیاله واولاده وبقی له من الضیعة قدر ما یعیش بغلة الباقي یفترض علیه الحج والا فلا التاتارخانیة ج ۲ ص ۳۲۷ ط قدیمی کتب خانه) وهکذا فی احسن الفتاوی ج ۴ ص ۵۴۲ وهکذا فی فتاوی دارالعلوم دیوبند کلان ج ۶ ص ۵۳۷ وامداد الفتاوی ج ۶ ص ۱۹۱ واللہ تعالی اعلم

عزیز الرحمن

محمد رفیع الرحمن

مولوی احمد نوری خنی عز مولوی محمود میوندوال مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء مرکزی امارت اسلامی افغانستان

د حاجیانو ومعلمینو اوډاکترانو ته د حاجیانوله پیسو څخه پیسی وړکول څه حکم لری

محترم ددارالافتاء لوی ریاست څرنگه چی دمعمول اوضرورت په منظور دافغانستان داسلامی امارت دحجاجو لپاره خواتنه معلمین اوډاکتران دخدمت دکبله په کاردی چی ورسره ولاړسی چونکه اسلامی دولت داقتصاددضعف له وجه نشی کولای چې دتیر کال

په شان د بیت المال دلاری ورسره د معلمینو تعاون وکړی کچیری د حاجا جود مصارفو څخه
څه اندازه مبلغ واخستل شی اودغه نوموړی مشکلات په حل کړی د شریعت حکم څرنگه
دی که لطفا راته تشریح کړی - والسلام

(له ارشاد او او قافو لخوا)

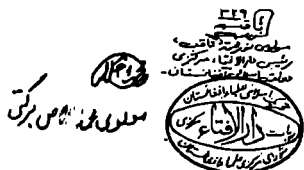
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامد او مصليا

ددغه معلمينو او اداكترانو مصرف د حاجيانو د پيسو څخه وركول جائز دی ځكه دغه د
حوائج عامه څخه دی حوائج عامه چې بيت المال پر داسې نه شی كولای دخلقو څخه ئې
اخستل جائز دی په رد المحتار كې راغلی دی ج ۲ ص ۱۲۲

وقال ابو جعفر البلخي ما يضر به السلطان على الرعية مصلحة لهم يصير ديننا واجبا وحقا مستحقا
كالخراج وقال مشايخنا وكل ما يضر به الامام عليهم لمصلحة لهم فالجواب هكذا حتى الحرة
اجراسين لحفظ الطريق واللصوص ونصب الدروب الخ.....

لكن دغه معلمين او اداكتران به اندازه د ضرورت وى (خبرتيا) دغه معلمين او اداكتران چې
خدمت او تعليم ته د حاجانو معين شى پر هغوى خدمت فرض عين كيږي داسې نه دی لكه
عام علماء چې په حاجيانو كې ولاړ شى يا اداكتران ځكه هغوى د پاره د دغه خدمت معين
شوى نه دی بايد دغه معلمين او اداكتران خپله دغه وظيفه كې قصور ونكړي لكه چې په
الاحكام السلطانية كې د ماوردى ص ۲۴ كې راغلى دی په فرق كې د محتسب چې د پاره
دامر با المعروف او نهى عن المنكر متعين شوى وى او د متطوع چې دغه وظيفه پر
محتسب فرض ده او پر متطوع فرض كفايى ده - (الفرق بين المتطوع والمحتسب من تسعة
اوجه احدهما فرضه متعين على المحتسب بحكم الولاية وفرضه على غيره داخل فى فروض
الكفاية دغه ښه په الاحكام السلطانية كې دابى يعلى ص ۲۸۴ كې هم راغلى (والله اعلم)

مولوی محمد اظہار الحق برکتی

عبد الحق محمد الشناوی

مولوی محمد اظہار الحق برکتی

مولوی محمد اظہار الحق برکتی عبد الحق محمد الشناوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلام افغانستان

كتاب النكاح

به لفظ دمضارع نكاح صحيح كبرى او كنه؟

پوښتنه: كه يوسرى چې دلور پلاردى اوبل سړى چې اجنبى دى دغه اجنبى سړى دلور پلارته وايي چې فلانئ سړى وایي چې دى زما خسردى پلارئ لورما ته راكړى ده او دغه فلانئ هم دلته حاضر دى دلور پلار ووايي چې دركوم يې په ۱۲ سوه لكه افغانى هغه فلانئ ووايي چې زما قبوله ده نور خلق هم په دغه ځاى كى حاضر دى او دغه سړى يوه لور لري بله نه لري آيا په دغه الفاظو سره نكاح وشوه كيا بينواتو جوړوا -

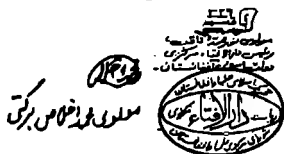
(المستفتى مولوى عبد السلام)

بسم الله الرحمن الرحيم

هو الله تعالى المستعان

اما بعد فنقول وبالله التوفيق دانكاح كه څه هم په لفظ دمضارع سره ده صحيح كبرى كه نوم دلور هم نه وي ذكر شوى په دى لاندې مسئلو سره

فقوله انزو جك ينعقد به النكاح ايضاً لانه يحتمل الحال كما فى كلمة الشهادة وقدر ادابه التحقيق لا المساومة بدلالة الخطبة والمقدمات بخلاف البيع كما فى البحر عن المحيط والحاصل انه اذا كان حقيقة فى الحال فلا كلام فى صحة الانعقاد به وكذا اذا كان حقيقة فى الاستقبال لقيام القرينة على ارادة الحال و مقتضاه انه لو ادعى ارادة الاستقبال والوعد لا يصدق بعد تمام العقد با لقبول ويأتى قريباً ردالمحتار ج ۲ ص ۲۸۷ ط رشيديه كوتته (مايويده رجل له ابنة واحدة فزوجها من رجل وقال زوجتك ابنتى ولم يذكر اسمها فقال الزوج قبلت جاز (فتاوى قاضي خان بهامش الفتاوى الهندية كتاب النكاح ج ۱ ص ۳۲۴ ط دار الاشاعة العربية قندهار وقال فى المحيط لوقال زوجت بنتى منك ولم يزد على هذا وله بنت واحدة جاز (خلاصه الفتاوى ج ۲ ص ۵ ط رشيديه كوتته)

عبد الفتاوى

بدر الفتاوى

مولوى محمود ميوند وال مولوى محمد مولوى مفتى نور محمد ثاقب رئيس عمومى دارالافتاء مركزى

دیوہ سری اویوی بنشی بہ گواہی نکاح منعقد پری اوگنہ

پوہنتنہ : مدعی شاہ ملنگ دادعوہ کوی چہ حاجی ملا میراجان چہ زما وروردی زما وزوی تہ چہ حاجی محمدنعیم نو میپی خپلہ لور چہ دیونیم کال وہ وربخنلی دہ اوس نوموری حاجی ملا میرا جان انکار کوی نوزہ پردہ باندی دہ شاهدان دہ دخولی لرم چہ یومرجان نو میپی اوبل محمد ہاشم دی اودنکاح پہ وقت کی ٹی یوامیر محمد ووچہ ہفہ اوس وفات شوی دی اویوہ بنسخہ وہ اویوزہ حاضروم اونکاح ٹی پخپلہ ملا میرا جان وتہلہ اودخبر شاهدان نورہم دیر دی محترمو علماء کرامو زہ ددغہ دعوی پہ شریعت مقدس کی حق لرم کہ یا -

(المستفتی حاجی قاری علی محمد)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب بعون اللہ تعالیٰ

پہ انعقاد کی د عقد نکاح شہادت شرط دی یعنی عقد دنکاح لہ حضور ددووکسانو شہادانو یا یو سری دو بنشی شرط دی محترم مستفتی وایی چہ پہ وقت دنکاح کی یو امیر محمد وُو اویوہ بنسخہ وہ نو بنا پردغہ قول دمستفتی نصاب دشہادت پورہ نہ دی نو شرط د عقد موجود نہ شو نو عقد صحیح نہ شو حکمہ چہ دہلک پلار او انجلی پلار خو عاقدان دی پہ نصاب کی دشہادت شمار نہ دی ہلہ پہ شہادت کی شمارل کیبری چہ ہلک یا انجلی بالغ و عاقل وی پہ عقد کی دنکاح حاضری ویشترط العدد فلا ینعقد النکاح بشاہد واحد ہکذا فی البدائع ولا یشتراط وصف الذکورہ حتی ینعقد بحضور رجل وامرأتین کذا فی الہدایۃ (الہندیہ ج ۱ ص ۲۲۷ ط دارالاشاعہ قندھار)

لوزوجت المرأة بنتها البالغة برضاها بحضرة رجل وامرأة جاز بحضرتها وان كانت غائبة لم یجز لما قلنا وان كانت البنت صغيرة لم یجز سواء كانت حاضرة أولا لعدم الانتقال کالاب اذا زوج الصغرة بحضرة رجل واحد (تبيين الحقائق ج ۲ ص ۴۵۷ ط قدیمی کتب خانہ کراچی) ولوزوج بنته البالغة العاقلة بمحضر شاهد واحد جاز ان كانت ابنته (حاضرة) لانها تجعل عاقدة (والالا) الاصل ان الامر متى حضر جعل مباشر (الدر المختار علی سامش ردالمحتار) قوله ولوزوج ابنته الخ (وقيد بالبالغة لانها لو كانت صغيرة لا یكون الولی شاهدا لان العقد لا یمكن نقله اليها) (ردالمحتار ج ۲ ص ۲۹۸ ط رشیدیہ کوئٹہ)

هر چې شاهدان دخولي د ملا میراجان دی یاد خبر اوتسامع شاهدان دی هغه هله معتبر دی چې انعقاد عقد نکاح موجود سی ځکه چې دهغوڅو اظهار او اثبات په وقت کی د مخاصمی کیږی اظهار او ثبات د عقد د نکاح خو غیرده له انعقاد د عقد د نکاح څخه په شهادت د فاسقین انعقاد راځی او اثبات نه راځی؛

قوله لو فاسقین الخ اعلم ان النکاح له حکمان حکم الانعقاد وحکم الاظهار فالاول ما ذکره والثاني انما يكون عند التجاحد فلا يبقل في الاظهار الاشهاد من تقبل شهادته في سائر الاحكام (الخ رد المحتار ج ۲ ص ۲۹۶ ط رشیدیہ کوئته)

الحاصل چې مدعی په خپله د امنی چی په وقت کی د انعقاد نصاب د شهادت پوره نه وؤنوبه د اثبات شاهدان څه فائده ورور سوی اودعوه به ئې کله معتبر سی والله اعلم وعلمه اتم واحکم

په خط لیر لونکاح صحیح کیږی کله او وده د نکاح او عین نکاح څه فرق لری

پوښتنه: کله چې یو سړی د انجلی پلار و بل چاته خط ولیکی چې ماخپله فلانی لور چې په دی نامه بله لور نه لرم تاته په نکاح درکړه دغه نکاح کله صحیح او منعقد ه گرځی او په دی مسئله کښی د قضاء اودیانه فرق راځی او کله اودوعدی د نکاح اودعین نکاح جداوالی اوفرقت به څرنکله معلومیږی- والسلام

(استفتاء خاص امیر المؤمنین)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامد او مصليا-

که دیو چاله طرفه وبل چاته دخط په ذریعه نکاح ولیکل شی دغه نکاح هغه وقت صحیح او منعقد ه گرځی چې هغه څوک چې داخط ورته راغلی ده شاهدان را حاضر کړی اودغه خط ورته ووايي او یاددی خط مضمون ورته ووايي چې داسی ماته لیکل شوی د نکاح په باره کښی اوییا دوی ته ووايي چې تاسو شاهدان اوسی چې ما قبوله کړه او شاهدان به دوه سړی اویایو سړی اودوه ښځی وی تنها ښځی نه کافی کیږی او که داسی یی نه وی کړی اگر چې خط راغلی وی خونکاح نه ده شوی؛

قال في الفتح ومن اشتراط السماع ما قدمناه في التزوج بالكتاب من انه لا بد من سماع الشهود مافي الكتاب المشتمل على الخطبة بان تقرأ المرأة عليهم او سماعهم العبارة عنه بان نقول ان فلانا كتب

الی یخطبونی ثم تشهدہم انہا زوجتہ نفسہا (ردالمحتار ج ۲ ص ۲۹۶ ہکناج ۲ ص ۲۸۸ طر شیدیہ)
وفتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۷ ص ۹۹ و ج ۷ ص ۱۰۰ وعزیز الفتاوی ص ۴۱۰ والبحر الرائق ج ۳ ص ۱۵۶ طر شیدیہ)
اس صورت کے موافق یہ بھی جائز ہے کہ عورت مرد کو خط لکھے اور مرد دو گواہوں کے سامنے اس کا خط پڑھے اور
رکھ دے کہ میں نے اس عورت سے نکاح کیا فرض یہ کہ اگر دو گواہوں کے سامنے ہو کر لے اس خط کو پڑھ دیا
اور قبول کر لیا تو نکاح ہو گیا (۵) عزیز الفتاوی ص ۴۱۰

سوال زید نے ہنی لڑکی بکر کو دیا اور اس سے یہ کہا کہ میں نے ہنی لڑکی تم کو دی اس کے زید نے بکر کو خط لکھا
اور تین آدمیوں کے دستخط کرائے تو خط پر نکاح جائز ہوا یا نہیں الجواب - اگر زید نے بکر کو خط اس مضمون کا بھیج دیا
کہ میں نے ہنی دختر کا نکاح تم سے کیا اور مکتوب الہی نے اس کے مضمون کو حاضرین کو سنایا اور قبول کیا تو نکاح
منفقد ہو گیا نقطہ (۵۵) (فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۷ ص ۱۰۲)
اوکلہ چہ شاهدان نہ وی دایجاب او قبول پر وقت نود انکاح منعقد نہ دہ
نہ قضاء اونہ دیانہ اودانکاح نہ دہ نہ عند اللہ اونہ عند الناس پہ عزیز الفتاوی ص ۴۱۲
کنسی لیکلی دی

پس معلوم ہوا کہ بلا صود جیسا کہ قاضی کی نزدیک نکاح نہیں ہوتا دیانہ وما بینہ و بین اللہ بھی نہیں ہوتا در حقوق
زوجت کچھ لازم نہیں ہوتی اور ضرورت استشہاد کی احادیث لانکاح الابشہود وغیرہا کے صحیح ہے اور تفصل
اس کی فتح القدیر (۵۵۵) - اوپہ فتاوی دارالعلوم دیوبند جلد ۷ صفحہ ۹۳ کنسی ہم لیکلی دی:
دو گواہوں کا بوقت ایجاب و قبول موجود ہونا اور ایجاب و قبول کو سنا ضروری ہے اور شرط انعقاد نکاح کے ہے بدون
دو گواہوں کے موجود ہونے کے بوقت ایجاب و قبول کے نکاح منعقد نہ ہوگا نہ عند اللہ اونہ عند الناس اور دلیل

(۴) گویا یہ ددی صورت سرہ سم داهم جائز دی چی میرمن و نارینہ تہ خط و لیکلی اونارینہ ددو گواہانو پہ مخکی ددی خط
دوای اودوینا و کری چی ماددی میرمنی سرہ نکاح و کرہ لندہ داجی کہ خاوند ددو گواہانو پہ مخکی دغہ خط و زانی او
قبول ہی و کر نو نکاح و شہ (مرتب)
(۵) ترجمہ: پویشنہ زید خیلہ لورو بکر تہ و کرہ او غفہ تہ داوویل چی ماخیلہ لورو تاتہ و کرہ ددی زید و بکر تہ خط و لیکلی
اودو دیو کسانو خندہ دستخط پر واخیستی نو پہ خط نکاح جائز شوہ او گنہ؟ جواب کہ زید و بکر تہ خط ددی مضمون
ولہی چی ماد خیلہ لور نکاح لہ تاسرہ و کرہ او مکتوب الیہ ددی مضمون پہ حاضرین و اورای او قبولہ کرہ نو نکاح
منفقدہ شوہ فقط
(۶) ترجمہ پس معلوم ہوا کہ وہ چی پہلہ شاہدانو لکہ غنگہ چی دفاضی پہ نرہ نکاح نہ صحیح کیہی دیانہ او ما بینہ و بین اللہ
ہم نہ صحیح کیہی اودو زوجت حلقو ہیغ شن نہ لازم ہیہی او ضرورت داستشہاد دا حدیث لانکاح الابشہود اونورو پہ وجہ
دی او تفصیل ددی پہ فتح القدیر کی راغلی دی

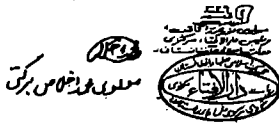
اس کے یہ عبارت کہ ہے و شرط حضور شاعین... الخ (۵۵۵۵)

اوپہ احسن الفتاویٰ کبھی پہ حوالہ دالدر المختار ورد المحتار سرہ لیکلی دی چی پر
خوک و بل چاتہ و وائی چی ماتاتہ خپلہ لوردر کرہ اگر چی لفظ دنکاح یاد کری خوقرائن
دنکاح موجود نہ وی لکہ ذکرده مهر او وجود دشہو دواوتقدم دخطبی وغیرہ نودی سرہ
نکاح منعقدہ نہ گرخی داوعده دنکاح دہ.

اگر لفظ نکاح بھی ایسی طریقہ پر کہاکہ محض وعدہ کا محتمل بھی ہو اور محض وعدہ پر قرائن بھی موجود ہوں تو بھی
نکاح منعقد نہ ہوگا (۵)۔

(۱) کما فی شرح التنویر والثانی المضارع المبدوء بھمزۃ اونون اوتاء کتز و جینی نفسک اذالم ینو
الا استقبال و کذا نا متزو و جک او جتک خاطبا لعدم جریان المساومة فی النکاح او هل اعطیتینہا
فقال اعطیت ان کان المجلس للوعد فوعد وانکان للعقد فنکاح اه و بہ علم ان المبدوء بالھمزہ کما
لا یصح فیہ الاستبعاد لا یصح فیہ الوعد بالتزوج فی المستقبل عند قیام القرینۃ علی قصد التحقیق
والرضا کما قلناہ انفا فافھم ج ۲ ص ۲۸۷ رشیدیہ

بیان مذکور سے ثابت ہوا کہ صورت سوال میں قرائن نکاح (ذکر مهر وغیرہ) نہ ہونے کے وجہ سے نکاح منعقد نہ
ہوگا صرف وعدہ نکاح ہے (۵) احسن الفتاویٰ ج ۵ ص ۱۷ واللہ اعلم وعلمہ اتم

مجلس شورای اسلامی
وزارت عدالت
دفتر مشاورت

مولوی محمد املاص برکتی مولوی ذاکر محمد مولوی محمد نوری مئی اللہ مولوی نور محمد ثابت رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

پہ وعدہ کی نکاح خنگہ دہ

پوینستہ خہ و ابی علما ددین متین پہ دی مسئلہ شرعیہ کبھی چی دیوی بنشی نکاح پہ

(۵۵۵۵) ترجمہ دایجاب او قبول پر مہال ددو و گواہانو موجودیت او ایجاب او قبول اوریدل ضروری دی او دنکاح دانعقاد شرط
دی بی ددو و گواہانولہ موجودیہ پروضت دایجاب او قبول نکاح نہ منعقد پیری نہ عند اللہ اونہ عند الناس اودلیل ددی
ددر مختار دغہ عبارت و شرطہ حضور شاہدین الخ دی (مرتب)

(۶) ترجمہ: کہ دنکاح لفظ ہم پر داسی طریقہ کنینیبود چی صرف دوعدی احتمال ہم لری اوصرف پر وعدہ قرائن ہم
وجود لری نو ہم نکاح نہ منعقد پیری

(۷) کہ ذکر شوی بیان خخہ ثابت شو چی دپو بنشتی پہ صورت کی دنکاح دقرائن (دمہر او نورو یادونہ) دنیست والی لہ املہ
نکاح نہ منعقد پیری صرف وعدہ دنکاح دہ (مرتب)

سنة ١٣٧٨ له جمال ولد فيض الله سره ترله سوى وه اوس په سنة ١٣٧٧ كښى دغه ښځه دجمال نومى پرنامه باندې راواده سوى خوڅرنگه چې جمال مخ ته ترواده ١٥ شپې وفات سوى ووپه اوبو كښى او له موږ څخه ئې د اښځه په غدر واده كړه ځكه موږ نه وو خبر چې داسې په اوبو كښى مړ سوي دى اوبيا فيض الله نامى چې دجمال پلار وو په عده كښى او په ناخبر تيا كښى وبل كو چنى زوى ته نكاح وروترله حاصل داچې دهغى ښځى له عدې څخه ١٥ ورځې تيرى سوى وى چې دادويمه نكاح ددى ښځى فيض الله ودغه بل زوى ته وكړه ايا په عده كښى نكاح سته كه نسته ايا چې څوك ديوه دپاره وكالت وركړى د بل دپاره نكاح كيږي كنه يعنى دغى ښځى او مور كى خپل دنكاح وكالت دجمال په باب كښى دوى ته وركړى دوى پر خپل سرباندى دجمال دمړنى له وجهى وبل چاته دغه نكاح وكړله چې دوى په دى نكاح نه خبرى نه راځي وى يعنى څوك داجنبى ښځى نكاح بغير له وكالته له بل چا سره كولاى سى كنه ؟

بسم الله الرحمن الرحيم
نحمده ونصلى على رسوله الكريم

الجواب باسم ملهم الصواب

هغه ښځه چې خاوند او ميره ئې وفات سى كه ميره ته واده سوى وى كه نوى ميره ئې صغير وى كه بالغ وى ښځه صغيره وى كه بالغه وى په هر صورت كى دغه ښځه متوفى عنها زوجها بلل كيږي پرمتوفى عنها زوجها په اتفاق دڅلورو مذهبو بلكه په اجماع دامت سره څلور مياشتى اولس ورځې عده واجب ده نو چې په دغه عده كى دغه ښځى نكاح دهر چا سره وسى نكاح ئې باطله ده ځكه چې اوله نكاح تر څلور مياشتى او لس ورځې پورې باقى پاته ده نو چې اوله نكاح باقى ده اودوهمه چې نكاح باطله ده نود وكالت او فضولى دييان هيڅ ضرورت هم نسته -

العدة واجبة شرعا على المرأة بالكتاب والسنة والاجماع اما الكتاب فقوله تعالى فى .. عدة الوفاة والذين يتوفون منكم ويذرون ازواجا يتربصن بانفسهن اربعة اشهر وعشرا (الفقه الاسلامى ج ٩ ص ٧١٦٧ ط رشيديه) وتجب العدة كذلك بالاتفاق بعد وفاة الزوج فى العقد الصحيح ولو قبل الدخول... لاطلاق الايات القرآنية مثل والذين يتوفون منكم الآية (الفقه الاسلامى ج ٩ ص ٧١٧) واستدل بالآية على وجوب العدة على المتوفى عنها سواء كان مدخولا لها أولا (روح المعانى ج ٢ ص ١٤٩) هذا من

اللہ للنساء اللاتی یتو فی عنہن ازواجہن ان یعتدون اربعۃ اشہرو عشرۃ لیل و هذا الحکم یشمل الزوجان المدخول بہن و غیر المدخول بہن بالاجماع (تفسیر ابن کثیر ج ۱ ص ۳۷۱) عدۃ المتوفی عنہا زوجها اربعۃ اشہرو عشر... و بہ قال جمہور العلماء (الخازن ج ۱ ص ۱۷۵) فقد علم من ہذہ الایۃ ان عدۃ المرءۃ الّتی توفی عنہا زوجها اربعۃ اشہرو عشر لیل مع ایام یعنی لا تنکح زوجا اخر فی ہذہ المدۃ (التفسیرات الاحمدیۃ ص ۱۴۶) ان عدۃ النساء اللاتی یعوت ازواجہن اربعۃ اشہرو عشرۃ ایام لا یتعرض فیہا الزواج (تفسیر المرافی ج ۲ ص ۱۹۱) ہذہ الایۃ فعدۃ المتوفی عنہا زوجها (الجمع لاحکام القرآن ج ۳ ص ۱۷۵) فتشمل الصغیرۃ و الکبیرۃ و المدخول بہا و غیر ہا (الفتوحات الالہیۃ ج ۱ ص ۱۹۰) و اما السنۃ فقول النبی صلی اللہ علیہ وسلم لا یحل لامرأۃ تؤمن باللہ و الیوم الاخر تحد علی میت فوق ثلاث الاعلی زوج اربعۃ اشہرو عشر و امر النبی صلی اللہ علیہ وسلم فاطمۃ بنت قیس ان تعتد عند ابن ام مکتوم و احادیث اخری و اما لاجماع فقد اجمعت الا مۃ علی وجوب العدۃ (الفقہ الاسلامی ج ۹ ص ۱۷۶۷) و عدۃ الحرۃ فی الوفاۃ اربعۃ اشہرو عشر (الہدایۃ ج ۲ ص ۴۰۲ طرشیدیہ کوئٹہ)

سواء كانت مدخولا... بہا ولا صغیرۃ او کبیرۃ (فتح القلید ج ۴ ص ۱۴۱ و الکفایۃ ج ۴ ص ۱۴۱) و العدۃ للموت اربعۃ اشہرو عشر مطلقا و طئت اول الدر المختار ج ۲ ص ۶۵۵ ہکذا فی فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۱ ص ۲۹۱ و البحر الرائق ج ۴ ص ۲۱۷ طرشیدیہ کوئٹہ لا یجوز للرجل ان یتزوج زوجۃ غیرہ و کذا المعتنۃ کذا فی السراج الوہاج سواء كانت العدۃ عن طلاق او وفاۃ (الہندیۃ ج ۱ ص ۲۸۰ طر لا اشاعۃ قندھان) و لا یجوز نکاح منکوحہ الغیر و معتنۃ الغیر عند الكل - (التاتار خانیۃ ج ۳ ص ۸ ط قدیمی کتب خانہ کراچی)

اور نکاح فاسد و باطل میں بقول محققین کچھ فرق نہیں ہے مختلف نسخ کے (فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۱ ص ۳۰۰) (۱)

فیہ انہ لا فرق بین الفاسد و الباطل فی النکاح بخلاف البیع... اما نکاح منکوحۃ الغیر و معتنۃہ فالمدخول فیہ لا یوجب العدۃ ان علم انہا لغیر لانہ لم یقل احد بجوازہ فلم ینعقد اصلا و المختار ط کراچی ج ۲ ص ۶۵۹ طرشیدیہ

مولوی محمد رفیع الرحمن برکتی

مولوی محمد رفیع الرحمن برکتی

مولوی محمد رفیع الرحمن برکتی

مولوی احمد نوری رضی عنہ مولوی نذیر احمد اسحاقی

نر کونید و وروسته اختیار دینخی دی اوډېردی په نوم پیسی اخستل څنګه دی

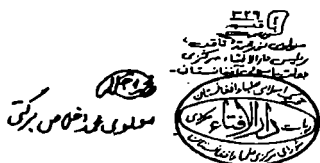
و مقام ته د محترم رئیس صاحب دار الافتاء السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته محترم مازما اخنځی چې د تریاګو معامله یې کوله او په وقت کې د حکومت دخلق زما دغه اخنځی په نسبت د نه اوبو په شهادت رسیدلی دی چې زما د اخنځی د مرګ شاهدان موجود و نه ولاکن فعلا هغه شاهدان مړه شوي دی او بیا د طرفه څخه زما د اخنځی د پلار زموږ څخه په باره کې زما د خور ۷ لکه پرده غوښتله چې موږ د دغه پردې دور کولو توان او طاقت نه درلودی اوس بیا د دغی زما د خور لیورونه وماته وایي چې ته څلور سوه لکه پرده راګرځه او یا بیرته خپله خور په ۸۰۰ لکه روپۍ په نکاح راګرځه نوزه ستا د مقام څخه هیله کوم چې درو په دشریعت وماته معلومات راګرځی چې زه ستا د معلومات سره سم د هغه کار په باره کې دخپل خور دور کړنګ کار وکړم دا به ستا لویه وسیله وی په احترام -

(المستفتی ملا امیر محمد اخند ولسوالی موسی قلعه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب:
ښځه چې کونډه سی دخپل اختیاریده چې بالغه وی په زور ئي هیڅوک نسې کولای او نه ئي په زور هیڅ څوک ورکولای سی وبل ته هکذا فی فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۸ ص ۸۲
سوال زید کی لږکی یوه هوګی تو اس آه الجواب یه لږکی خود مختار ه آه (۱)

وهکذا فی الهدایة ج ۲ ص ۲۹۳ ط شیدیه کوئته ولا یجوز للولی اجبار البکر البالغة علی النکاح لانها حرة فلا یكون للغير علیها ولا یت الاجبار وهکذا فی الهدایة ج ۲ ص ۲۹۵ ط رشیدیه کوئته ولواستائن الثیب فلا بد من رضاها بالقول وهکذا فی فتاوی قاضی خان بهامش الهندیة ج ۱ ص ۳۵۸ ط طرا الاشاعة قندهار ولا یزوج البکر البالغة ابوها علی کره منها خلافا للشافعی رحمه الله وفی الثیب لا یجوز بالا جماع - او پرده اخستل روانده او که دښخی رضا راغله په مهر کی دښخی اختیار دی

مولوی احمد نوری عفی عنہ مولوی محمد آصفی عفی عنہ مولوی محمود میوند وال

دحنفی اوشیعہ تو منخ نکاح خنکہ ده

بمختور محترم محکمہ شریعہ ولایت قندھار السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ اباجہ برادر ام کل محمد نام چندین سال قبل فوت کر دیکه است از این که زه متوفی از اہل مذہب جعفری شیعہ بودہ فعلا دختہر برادر امی خواہد بدون مشورہ من بہ عقد نکاح یک نفر شیعہ جعفری را آورد از این کہ دختہر مذہب امام صاحب بودہ و برادر زادہ من میباشندی خواہم کہ مذکورہ را بہ نکاح یک نفر شیعہ جعفری عقد شود از این مخاطبہ محکمہ محترم عارض شدم امیدوارم کہ غلام نبی را کہ پدر سر شیعہ مذہب است بہ محکمہ حاضر و بالغ این عمل آن شود با احترام

(المستقی نور محمد ولد حاجی عبدالرؤف باشندگان ناحیہ ۵ شہر قندھار)

و حضور تہ دم محترم رئیس صاحب دار الافتاء السلام علیکم بعد ادعارض عارضہ مو تاسو تہ رجع کرہ کچیری دحنفی مذہب انجلی نکاح نہی داهل تشیع والووسرہ صحیح کیڑی فتوی راکہی چہ نکاح نہی وروترو او کہ صحت نہ لری چہ ددغہ نکاح خنکہ ممانعت وکړو۔ ومن اللہ التوفیق۔

(دکندهار ولایت مرکزی عدلیہ محکمہ)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

اما بعد فاقول وبالله التوفیق

الكفاة یعنی مساواة مخصوصة به ما بین کی دزو جین به نکاح کی معتبردی به لزوم کی دنکاح یعنی قریبا نو لره فسخ دنکاح به وخت دنه مساواة کی شته یعنی نکاح نہی صحیح کیڑی خو کہ دقریبا نو خوبنه نه وی فسخ کولای شی پر ظاهر روایة = اما فتوی پردی ده چہ به وقت کی دنه مساواة چہ قریبان نہی راضی نه وی بیخی نہی عقد دنکاح نه صحیح کیڑی به سبب ددی لاندنیو مسئلو: ولو کان الزوج مبتدعا والمرأة سنية لم یکن کفوہا کما فی التفت انتہی۔

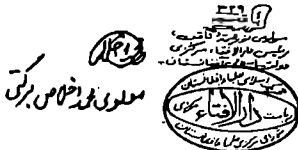
و همیکه ظاهر کرید که مبتدع کفو سنی نهی تواند شد سنین و به عقد مذکور منعذہ کرید و صحیح نشد و سنین ست مختار عند الفقهاء و برین است فتوی۔

کما فی الکفاية امرأة زوجت نفسها من غیر کفوہ یصح ولكن لا ولیاء حق الا اعتراض وروی الحسن عن ابی حنیفة ؓ ان النکاح لا ینعقد و به اخذ كثير من مشايخنا وقال شمس الائمة السر

خسى هذا قرب الى الاحتياط فليس كل ولي يحسن المرافعة الى القاضي ولا كل قاضي يعدله انتهى الخ الكفاءة معتبرة قالوا معناه معتبرة في اللزوم حتى ان اعدمت جازا للولي البسخ وهذا بناء على ظاهر الرواية من ان العقد صحيح وللولي الا عراض اما على رواية الحسن المختار للفتوى من انه لا يصح الخ واما عدم فاذن نكاح از غير كفوء -

يسر د. بحر افق وجميع الانس وغيره مرقوم است و الله تعالى اعلم بالصواب حرر محمد عبد الحى عا الله تعالى عنه بمجموعة الفتاوى كتاب الخرج باسم خلاصة الفتاوى كتاب الخرج ج ۲ ص ۴۶-۴۷ ط رشيد كوته

(و تعتبر) الكفاءة (ديانة) وهي التقوى فالمبتدعى ليس كفوءا للمسنية كما في التفت (الدر الممتقى في شرح الملتقى على هامش مجمع الانهر كتاب النكاح ج ۱ ص ۵۰۲ ط مكتبة غفاريه كوته لكن المروى عن الحسن رحمه الله تعالى عن ابي حنيفة رحمه الله تعالى بطلان النكاح من غير الكفوء وبه اخذ كثير من مشايخنا قال شمس الائمة السر خسى وهذا قرب الى الاحتياط فليس كل ولي يحسن المرافعة الى القاضي ولا كل قاض يعدل والا حوط سد باب الزوج من غير كفوء قال الامام فخر الدين رحمه الله تعالى والفتوى على قول الحسن رحمه الله تعالى في زماننا قال في البحر المفتى به رواية الحسن رحمه الله تعالى عن الامام رحمه الله تعالى من عدم انعقاده اصلا اذا كان لها ولي ولم يرض به قبل فلا يفيد الرضاء بعده واما تمكينها من الوطء فعلى المفتى به هو حرام كما يحرم عليه الوطء لعدم انعقاده واما على ظاهر الرواية ففي الولوجية ان لها ان تمنع نفسها ولا تمكنه من الوطى حتى يرضى الولي... آه وفي البحر ايضا قال صدر الاسلام لوزوجت المطلقة نفسها من غير كفوء ودخل بها الزوج ثم طلقها لا تحل للزوج الاول على ما هو المختار وفي الحقائق هذا مما يجب حفظه لكثرة وقوعه وفي فتح القدير لان الغالب في المحلل كونه غير كفوء واما لو باشر الولي عقد المحلل فانها تحل آه وكذا لو لم يباشره لكنه رضى به نهر اقول اى رضى به قبل العقد فلا يفيد الرضاء بعده كما مر الفتاوى تنقيح الحامدية كتاب النكاح باب الكفوء ج ۱ ص ۲۱ سئلت عن حرة اصلية تزوجت بعتيق غير كفوء هل لا ينعقد هذا النكاح فالجواب نعم لا ينعقد هذا النكاح على المفتى به وهو رواية الحسن رحمه الله تعالى عن ابي حنيفة رحمه الله تعالى قال في البحر المفتى به رواية الحسن رحمه الله تعالى عن الامام رحمه الله تعالى من عدم انعقاده اصلا اذا كان لها ولي ولم يرض به قبل فلا يفيد الرضى بعده آه من التنقيح والله تعالى اعلم (الفتاوى الكاملية باب الاولياء والاكفاء ص ۲۲ ط مكتبة حقانيه پشاور) والله تعالى اعلم

محمد باقر خراساني

محمد باقر خراساني

مولوي احمد نوري حنفی عن مولوي نذير محمد حقانی مولوي نور محمد ثاقب رئيس دار الافتاء مركزی دولت اسلامی افغانستان

به عده كي دوفات دبنخي نکاح خه حکم لری

پوښتنه: څرنگه چې زه عبد الغياث دمحمد هاشم خان زوی دکند هار ولایت دشورابک داولسوالی دابادی کاریز دکلی اوسیدونکی یم ددارالافتاء دمحترم رئیس دحضورخه دلاندی موضوع په هکله دشرعی فتوی غوښتونکی یم (۱) کچیری دیوی بنځی میړه وفات شی اوحال داچې عده ئې پوره سوی نه وی دغه بنځه کولای شی چې بل څوک ئې وکړي (۲) کچیری دبنځی میړه مړشی عده ئې پوره نه وی دا بنځه پریو سړی باندی نعره کولای شی اوکنه (۳) کچیری یوه بنځه چې کونډه وی اوعده ئې نه وی وتلی دیوه مجبوریت په اساس یعنی دپناه لپاره یوه کورته ورغله اوهغوی په دی خبره مجبوره کړه کچیری ته زموږوکورته پناه راوړی نوته په دی مجبوره اومکلفه یې چې حتمی اوضروری به زموږ په کورکی پریوه سړی نعره کوی نو بنځه په دی باندی مجبوره شوه چې په وقت دعدی کی ئې پریوه سړی ددوی په کورکی نعره وکړه حال داچې داسړی اوددی بنځی ترمینځ نه نکاح شوی اونه شاهدان موجوددی یوازی ددی کور والاڅخه ماسواونوپه دی وقت کی دبنځی قریبان راغلل اوبنځه ئې دعدده په وقت کی بوتله اوڅه چې دابنځه قریبانو ته ولاړه نودعدی په وقت کی ئې وویل چې دا سړی زه نه کوم نواوس دغه سړی په دی بنځه باندی شرعی حق لری اوکنه چې وئې کړی-

(عبد الغياث ولد محمد هاشم خان)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصديق والصواب

یوه بنځه چې کونډه شی میړه یی مړشی اودا په عده کی وی نو نکاح کول یی ناروا دی او که نکاح وشي هغه نکاح باطله دی اوبیرته یی جلاکول سره ضروری ده هر کله چې عده ختم شی بیا که بنځه اوسړی دواړه په نکاح راضي وه نونوی نکاح به کوی او که هریو ددوی څخه ناراضه ووکه بنځه ناراضه وه او که نرنودوی به پرنوی نکاح نشی مجبوره کولای اونه په مابین کی ددوی څه شرعی حقوق شته نه مهر پر سړی لازمیری که دخول ئې نه وی کړی-

لايجوز للاجنبي خطبة المعتدة صراحة سواء كانت مطلقة ام متوفى عنها زوجها (الفقه الاسلامی ج ۹ ص ۷۱۹۷ ط رشیدیہ کوئته وهکذا فی البحر لرائق ج ۴ ص ۲۵۵ ط رشیدیہ کوئته)

وفیه قوله ولا تخطب معتدة ای تحریم خطبتها انتہی وھکذا فی ردالمحتار ج ۴ ص ۶۷۲ ط رشیدیہ کوئٹہ و الفتاوی الہندیہ ج ۱ ص ۵۳۴ و بدائع الصنائع ج ۳ ص ۳۲۳ ط رشیدیہ کوئٹہ (و اذا تزوجت فالنکاح باطل لانھا ممنوعة من الزواج) (الفقه الاسلامی ج ۹ ص ۷۱۹۸ ط رشیدیہ)

عدت وہ یعنی حتمی غماز دھما کے چار ماہ دس یوم بین اس مدت سے مکمل نکاح نہیں ہو سکا اور جو نکاح عدت میں ہوا وہ باطل ہے منعقد نہیں ہوا اس میں طلاق کے ضرورت نہیں ہے اور نہ عورت اسے مرد سے نکاح کرتی ہے مجبور ہے بعد گزرنی عدت کے جس ہے چاہے نکاح کہے اور ایسے ناجائز نکاح میں بلا دخول و محبت کے مھر لازم نہیں ہوتا لکن محبت ہو گے ہے تو مھر مثل لازم ہے (۱) فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۳ ص ۸۴۸ سوال زید کا نکاح عدت گزرنے سے مکمل گھنٹہ دہندہ کے ساتھ غلطی سے ہو گیا تو وہ نکاح نافذ آیا نہیں الجواب وہ نکاح نافذ صحیح نہیں ہوا المجربات فتاوی دارالعلوم دیوبند یعنی عزرا الفتاوی ص ۴۸/۱۰۰

وحکم الزواج الباطل انه لا يترتب عليه شيء من اثار الزواج الصحيح فلا يحل فيه الدخول بالمرء ولا يجب به مهر ولا نفقة ولا طاعة ولا يثبت به توارث ولا مصاهرة ويجب عدم التمكين من الدخول بينهما فان دخلا فرق القاضي بينهما جبر اولاعدة فيه بعد التفريق كالموقوف قبل اجازته (الفقه الاسلامی ج ۹ ص ۶۶۰۵ ط رشیدیہ کوئٹہ)

اود مستفتی دبیان خنہ معلو میری چہ پہ مابین ددوی کی شاہدان ہم نشستہ باید وویل شی چہ نکاح بیلہ شاہد انو صحت نہ لری لکہ البحر الرائق (ج ۳ ص ۱۵۵ ط رشیدیہ) کنبی راغلی دی

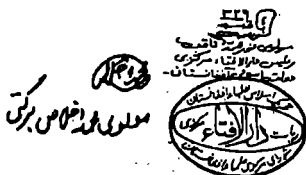
قوله عند حرین الخ متعلق بین عقد بیان للشرط الخاص به وهو الاشهاد فلم يصح بغير شهود لعديث الترمذی البغایا اللاتی ینکحن انفسهن من غیر بینة ولما رواه محمد بن الحسن مرفوعا لانکاح الابشهود فکان شرطا انتہی -

بلاوجہ کی شاہدیں جو بہا بہ قبول ہوا وہ غیر مجبر اور لازم ہے نہ نکاح منعقد نہیں ہوتا اور اس حالت میں مقارنت و جماعت نہ ہے... الخ

(۲) ترجمہ: دکنو دی یعنی متوفی عنہا زوجہا مدہ خلور میاشتی لس ورخی وہ تردی مودہ مخکی نکاح نشی کید ائ او کو مہ نکاح چہ پہ عدہ کی وشوہ ہفتہ باطلہ وہ منعقدہ نہ شوہ پہ دی کی و طلاق نہ ضرورت نشہ اونہ دامیر من لہ دی سری سرہ بر نکاح کولو مجبورہ وہ ترعدی تیریدو وروستہ چہ لہ چاسرہ وغوازی نکاح دی وکری اوپہ داسی ناروا نکاح کی بیلہ دخولہ او کو روالی مہر نہ لازم میری کہ کو روالی شوی دی نو مہر لازم دی -

(۳) زیارہ پوہنشتہ: دزید نکاح ترعدہ تیرید و یو ساعت دوہ ساعتہ مخکی دھندی سرہ پہ غلطی سرہ وشوہ نو دانکاح نافذہ شوہ اوکنہ خواب دانکاح نافذہ او صحیح نہ شوہ -

(۳۳۳) فتاوى دارالعلوم دیوبند یعنی عزیز الفتاوى ص ۴۱۲ و هكذا فى فتاوى دارالعلوم دیوبند ج ۷ ص ۹۴ والله اعلم بالصواب

عزیز الفتاوى

مجلس دارالافتاء

مولوى نور محمد نائب رئيس دارالافتاء مركزى دولت اسلامى افغانستان مولوى محمد اخصا ص برکتى مولوى احمد نوري عفى عنى

دمفقود دنكاح په هكله

پوښتنه: د كندهار د دارالافتاء رئيس صاحب السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترمه ستا صحت دلولى خداى جل جلاله څخه غواړو وروسته زموږ يو مجاهد ورور طالب العلم ملا عبد الغفار د آب خرما په سيمه كې زخمى سو او پاته سوسره له دوو ملگرو وروسته يو ملگرى ئ راخلاص شو وى ويل چې هغه ما وليدل چې تپيان شول او زه هم تپى وم بيا مخالفين راغلل ما ځان په مړۍ واچاوه څما څخه تير شول چې هغوى طرف ته ورغلل ماضربى واوريدي اوس د ملا عبد الغفار د خسر گنى لخوا د اويل كيږي چې دادوركو په مسئله كې ده او دغه مسئله هم سته-

لواخبر ها واحد بموت الغائب واخبر ها اثنان بحياته انكان المخبر بالموت شهدانه عاين موته اوشهد جنازته وكان عدلا وسع المرأة ان تزوج بآخر بعد انقضاء العدة (الفتاوى الكاميلى ص ۱۳۳ ط مكنه حقانيه پشاور) (المستفتى محمد سرور طالب العلم مسئول غنم توپچى)

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده ونصلى على رسوله الكريم

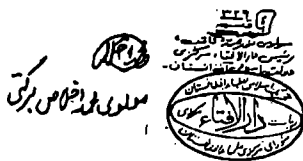
الجواب باسم ملهم الصواب

مذكوره مسئله دمفقود مسئله ده دمفقود په مسئله كې مفتى به قول دادى چې دمفقود دولادت څخه ترنوى ۹۰ كاله پورې به د هغه زوجه انتظار كوي او مصنف دردمحترارد جامع الفتاوى په حواله ليكي كه چيرى يوشخص په ځاى كې د هلاكت ورك شو لكه د دښمن په ملاقات كې

(۳۳۳) بې دگواهانو له مړ جوړېته چې كوم ايجاب او قبول وشوهغه نامعتبر او كالدعم دى داسې نكاح نه منعديږي او په دې حالت كې نژدېكت او كورو الى زناده (الخ مرتب)

یاد قطع الطريق سرہ یایہ پہ داسی مرض کی سفرو کړی چې د هغه مرض څخه غالباً هلاکت راتلی
یایی په دریاب کی سفرو کړی نو حکم دی دده په موت سره وشي ځکه چې په داسی حالاتو کی
غالباً موت واقع کیږي مگر بیا هم تیریدل ددرازی زمانی ضروری دی د دی لپاره چې د هغه په
موت سره ظن غالب حاصل شي او صرف ددینمن په ملاقات یاد دریاب په سفر سره دی پر هغه
دموت حکم نکیرې مگر په هغه صورت کی که دغه مفقود ملک عظیم هو او مستفتی چې کوم
عبارت د الفتاوی الکاملیه ص ۱۳۳ نقل کړیدی هغه صحیح دی مگر هلته ذکر د معاینی او
د جنازی د لمانځه د حضور شوی دی او په استفتاء که معاینه یعنی په خپلو سترگو سره لیدل
دموت نشته اود مفقود په مسئله کی علما کرام کوشش کوی انشاء الله په لنډه موده کی به یو
مشفق علیه صورت د ټوله مفقود ینو په باره کی اعلان کړي -

(قوله علی المذهب) وقيل يقدر بتسعين سنة بتقديم التاء من حين ولادته واختاره في الكنز وهو الارق
هناية وعليه الفتوى ذخيرة (ردالمحتار ج ۳ ص ۳۶۲ طرشيديه كوتمه) وقال الزيلعي لانه يختلف وعلى
هنايتي على مافي جامع الفتاوى حيث قال واذا فقد في المهلكة فموته غالب فيحكم بموته كما اذا فقد في
وقت الملاقة مع العدو او مع قطاع الطريق او سافر على المرض الغالب هلاكه او كان سفره في البحر و
ما شبه ذلك حكم بموته لانه الغالب في هذه الحالات وان كان بين احتماليين واحتمال موته ناشئ عن دليل
لا احتمال حياته ... لكن لا يخفى انه لا بد من مضي مدة طويلة حتى يغلب على الظن موته لا بمجرد فقد
عند ملاقات العدو او سفر البحر ونحوه الا اذا كان ملكا عظيما (ردالمحتار ج ۳ ص ۳۶۳ طرشيديه كوتمه) والله اعلم

عبدالحق عظیمی

مولانا محمد نور

مولانا احمد نوری عفی عنہ مولانا محمود میوند وال مولانا محمد احمداختانی

پلار دنا بالفی لورو کالت بل چاته ور کولای شی اوکنه

پوښتنه: بیوه صغیره انجلی ده پلار ولایت پر کولای شی آیا په وخت دنکاح او ورکولو داپلار ددی انجلی وکالت بل چاته ورکولای شی که څنگه والسلام

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب: دصغیری پلارچی دخپلی صغیری لوردور کولو لپاره وکالت وبل چاته ورکړی او وکیل ددغه صغیری نکاح دکوم چا سره وکړی نو عقد دنکاح صحیح او نافذ دی ومن امر رجلا بان یزوج ابنته الصغیره فزوجها والاب حاضر بشهادة رجل واحد سواهما جاز النکاح (هدایه ۲ ص ۲۸۷ ط رشیدیہ کوئته) سوال (۸۷۸) ایک شخص لے اپنے خر کو اپنا مپ هک دیا اده که دیکه لیری دختر نابله نکاح میرا خر حان چا په کردی اب بکر شخص مذکور کا خر اپنے نواي نکاح کردی تو بلا اجازت انکی والد کی نکاح درست ہے یا نہیں جواب بل اس صورت میں نابله کی نکاح کا اس کا باب ہے لیکن بکر باب لے نابله کی نانا کو اجازت دی دی لور اس ہے نکاح کرایا تو نکاح صحیح ہے (*) (فتاوی دارالعلوم دہلوی ص ۸۷ م ۳۷) فلوزوج الا بعد حال قیام الا قرب توقف اجازتہ (الدر المختار ج ۲ ص ۳۴۱ ط رشیدیہ کوئته پاکستان)

له مهر څخه پرته نوری زياتي روپي غوښتل

پوښتنه: ددی انجلی نکاح په مهر شرعی سره بسته شوی ده اوس دانجلی پلار دنورو پیسو حق لری اوکنه؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامدا ومصليا

کوم مقدار دمهر چي دښځي له طرفه پر زوج باندي لازم شی له هغه څخه سوانور شی

(*) ترجمه: پوښتنه: بیوه سړی و خپل خسر ته لیکلی او په خوله وویل چي زما دنا بالفی لور نکاح چي چیری وغواری زما خسر دی وکړی اوس که دنوموړی خسر دخپلی لمسی نکاح وروکړی نو بی ددی دپلار له اجازي نکاح صحیح ده اوکنه ځواب په دی صورت کي دنا بالفی دنکاح ولی ددی پلار دی څو که پلار دنا بالفی ونیکه ته اجازه وکړه او هغه نکاح وروکړه نو داسی نکاح صحیح ده (مرتب)

غوڻبتل حرام اور شوت دی -

ومن السحت ما ياخذ الصهر من الختن بسبب بنته بطيب نفسه حتى لو كان بطلبه يرجع الختن به (ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۱ طرشيديه كوئته) والله اعلم بالصواب

باب في حرمة المصاهرة

به حالت دمى کي دیوه جانب شهوت هم کفایت کوی

پوڻبتنه: وحضورته ددار الافتاء دمحر مو علماء کرامو السلام علیکم ورحمة الله وبر کاته وبعد دحرمت مصاهرت په صورت کي دفعهی کتابونه لیکي چي که دمى په حال کي انزال وشي نو حرمت دمصاهرت نه ثابتیږي اوس عرض دادی چي مونږته په مذکوره مسئله کي پوره معلو مات دمعتدو کتابونو په حواله را کول شي چي دمى په حال کي شوت دجانبينو څخه ضروري دی او که دجانب واحد څخه هم کفایت کوی (المستفتی حاجی نیک محمد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله تعالى

دجانب واحد څخه هم کفایت کوی -

ولا يشترط شهو تهما جميعا بل يكفي اشتهاا احدهما اذا كان الآخر محل الشهوة واشتهاا احد هما عند المس ايهما كان الذكر او الانثى الماس او الممسو (الفتاوى التاتارخانيه ج ۲ ص ۴۶۰ ط قديمی کتب خانه کراچی)

دمى پر مهال ددواړو جانبو شهوت راپاړيدل او ددواړو بيايوه انزاليدل

پوڻبتنه: دمى حالت کي که جانبينو ته شهوت پيدا شو دواړه انزال شواو که يواځي نارينه اوي يواځي ښځه انزال شوه نو څه حکم لری؟

(المستفتی حاجی نیک محمد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامد او مصليا

كه دواړه انزال شى خو واضح ده چې حرمت نه راځي-

و شرطه ان لاينزل حتى لو انزل عند المس او النظر لم تثبت به حرمة المصاهرة كذا فى التبيين قال الصدر الشهيد وعليه الفتوى (الفتاوى الهندية ج ١ ص ٢٧٥ ط دار الاشاعة قندهار)-

او كه شهوة دواړو ته پيښ وي او يوازى نارينه انزال شى حرمة مصاهرة راځي ځكه چې پر ښځه دغه عبارت تطبيق كيږي: وفي الهداية ومن مسته امرأة بشهوة حرمت عليه امها وبنتها وقال الشافعي لا تحرم (الفتاوى التاتار خانيه ج ٢ ص ٤٦٤ ط قديمى كتب خانه كراچى)-

او كه يوازى ښځه انزال شى هم حرمة مصاهرة ثابت دى ځكه چې پر نارينه دغه قول تطبيق كيږي-وعلى هذا الخلاف اى بين الحنفية والشافعية مسه امرأة بشهوة ونظره الى فرجها الخ (الفتاوى التاتار خانيه ج ٢ ص ٤٦٤ ط قديمى كتب خانه كراچى)

كه يو جانب ته شهوت پيدا شي او انزال وشي نو

پوښتنه: دمس په حالت كى كه يواځى نارينه ته يا يواځى ښځى ته شهوت پيدا شي او انزال شى نو څه حكم دى؟

(المستفتى حاجى نيك محمد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

كه يو طرف ته شهوة او انزال پيښ شى او بل طرف ته نه وي پيښ نو حرمة نه راځي- ووجود الشهوة أحدهما يكتفى و شرطه أن لاينزل حتى لو أنزل عند المس أو النظر لم تثبت به حرمة المصاهرة... ولومس فانزل لم تثبت به حرمة المصاهرة فى الصحيح لانه تبين بالانزال انه غير داع الى الوط كذا فى الكافى الفتاوى الهندية ج ١ ص ٢٧٥ ط دار الاشاعة العربية قندهار)

ددوولس كلني لوريه مس سره حرمت دمصاهرت ثابتيږي او كنه

بمخبر جناب محترم رئيس صاحب ثورى مركزى علماء افغانستان السلام عليكم

محترم ښه دى. بستر خود بوديم كه اراده نمودم كه بازن مكلو خوش حال ناييم و ميكد دست بيايش دراز كردم و محض زن ام بدختر خوش كه عمر آن به دوازده ساگى قريبا بود و منى منفيرو بود كه از صفت آن معلوم ميشود و ستم بر خود اكون برهم تشويش واقع بهر ديد كه

حرمت معاشرت و تناسل بکرمیده باشد امیدواریم از روی مهربانی شرعاً برائیم حکم دهید۔ والسلام۔

(المستفتی حمد الله مسکون ولسوالی شاه ولیکوٹ)

وکتل شوہ ۱۳۷۲\۹\۲۰

جناب محترم رئیس صاحب دار الافتاء مرکزی السلام علیکم لطفاً نوموڑی عارض تہ

شرعی فتویٰ ورکری: والسلام

الحاج مولوی عبد الودود (بنوری)

رئیس شوری مرکزی علماء افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامد او مصليا

عمر متقی صاحب مس کردن و دست زدن و دختر حرمت معاشرت یعنی حرمت زوجہ کہ مادر دختر باشد بر زوج میاوردن شرط

کہ این مس و دست زدن بشوہ باشد و بلا حیولت و پردہ کہ مانع حرارت دست باشد و دختر مشہا باشد کہ نہ سالہ باشد یا زائد از آن

و لیکن یک سخن قابل غور است کہ علامہ شامی بحوالہ الفتح نقل کرده کہ اگر یک کسی منتشر الالہ باشد تلاش و طلب میکند زن خود را

بس دخول کرد بین دوران و دختر آن زن بنا بر خطاء حرام نہ شود ماد آن دختر تا حلیکہ زیادت انتشار نہ شدہ باشد و مکر حوالہ بر علم مبتلابہ

است و ہم شہوت کہ اعتبار در شمع دارد و وقت مس کردن و نظر کردن است نہ بس از آن حد و اندازہ شہوت در صورت مس

و نظر مرد متحرک آتہ است و زیادت آن کہ پیش از آن در متحرک بود بنا بر قول مفتی بہ سوال (۵۳۴) شخصی در حالت شہوت دختر

خود کہ زوجہ خود نہ داشت بکرفت چون معلوم نمود کہ دختر است نہ زوجہ او فرود است برداشت زوجہ اش بر و حرام خواہ شد یا نہ؟

(الجواب)

در مختار میں ہے۔

و کذا لو فرغت فدخلت فراش ابیہا عریانة فانتشر لها ابوہا تحرم علیہا و فی الشامی (قوله

فدخلت فراش ابیہا) کنی بہ عن المس والا فمجرد الدخول فی الفراش بغير مس لا يعتبر

شامی ج ۲ ص ۳۰۷ ط رشیدیہ کویتہ)۔

اس روایت سی معلوم ہو کہ حالت شہوت میں بلا حیولت مس کرنا دختر مشہا حرام

کرتا هي / اس کی مان کو یعنی اپنی زوجہ کو " فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ج ۷ ص ۳۳۱ -

(قوله ليست بمشتهاة به يفتى) کذا فی البحر عن الخانية ثم قال فأفادانه لا فرق بین ان تكون سميئة اولاً ولذا قال فی المعراج بنت خمس لا تكون مشتهاة اتفاقاً وبنت تسع فصاعد امشتهاة اتفاقاً وفيما بین الخمس والتسع اختلاف الرواية والمشايع والاصح انها لا تثبت الحرمة ردالمحتار ج ۲ ص ۳۰۷ ط رشیدیہ کوئتہ (والعبرة للشهوة عند المس والنظر لا بعدهما وحدهما فيهما تحرك الله اوزياته به يفتى الخ قال فی الفتح وفرع عليه مالو انتشر وطلب امرأته فاولج بین فخذی بنتها خطأ لا تحرم امها مالم يزد الا انتشار (الدر المختار على هامش ردالمحتار وردالمحتار ج ۴ ص ۳۰۲)

دخوابی سرہ پہ زنا متهم سری لپارہ خپلہ بنخہ خنگہ ده؟

پوښتنه: و حضور ته دعالي جناب محترم دشواي آخذ زاده صاحب السلام عليكم ورحمة الله وبركاته زه عبد الله د ملاجلال اخند زوى دشناه چوى دكلى دشاه وليكوت دولسوالى اوسيدونكى داسى عرض لرم - محترما يونفر چې ابراهيم نوميرى خپله يوه لور چې شافعه نوميرى تقريباً ۲۰ شل كاله كيږي چې په حلال نكاح سره وعبد الحميد ته ورکړې ده موږ صحيح اومعتبر معلومات لرو چې دغه عبد الحميد نامى دخپلى خوابى سره چې ددغه شافعى نامى موده فعل دزنا كړى دى نوموړى عبد الحميد نامى لادرکه دى ددى شافعى نومى موراو پلاردواړه مړه دى او هيڅ څوك نه لرى نو ستاسو دمحترم حضور څخه داسى هيله كوو چې دغه شافعه نامه ودغه عبد الحميد نامى ته دشريعت دنگاه څخه رواده كنه ددى په هكله شرعى مسئله غوراو -
والسلام (عبدالله جان) برياست محترم دارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته ددغى مسئلى حل ستاسى څخه اميد لرو چې وشى والسلام -

(اخذ زاده صاحب عبد الغفور سينانى)

رئيس ستره محكمه ۱۳۷۵/۱۲/۱۹

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب

دغه عبد الحميد نامى سرى چې دده زنا دخپلى خوابى سره دده په اقرار يا شرعى شهادت سره چې هغه شهادت د دوسرو يا يوه سرى دوو ښځودى ثابت شوى وي نو حرمت مصاهره (يعنى) حرمت دخسرگنى راځي دغه شافعه نامى چې دده بنخه ده پرده باندى

(په زجه له دى روايت څخه معلوم شو چې مشتهاة لور په حالت دشهرت كي بيله حائله مسه كول ددى مو يعنى خپله كورولا حراموى (مرتب)

دابددپاره حرامیبری اوکه په صرف آوازہ سره وی بغیر د اقرار او شهادت شرعی څخه نوییانه حرامیبری د اددہ ښځه ده۔

(ولغیر هامن الحقوق سواء كان) الحق (مالا او غیره کنکاح و طلاق الخ رجلان اور جل وامرأتان الخ) الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج ۴ ص ۴۱۳ ط رشیدیہ (قوله لغیرها) ای لغیر الحدود و القصاص و مالا یطلع علیها الرجال منح (ردالمحتار ج ۴ ص ۴۱۳) و فتاوی دارالعلوم دیوبند مدلل ج ۷ ص ۳۲۸ -

اوکله چې حرمت مذکوره ثابت هم شی په فوق الذکر حجت شرعی سره بیا هم دشافعه نکاح نه روا کیږي دبل زوج او میړه سره ترڅو پوری چې عبد الحمید متارکت نه وی کړي او عده ئ ختم نسی (یعنی) وه نه وایي چې داماپریښووله او یا قاضی جد او الی رانه ولی په ما بین ددوی کښی۔

وبحرمة المصاهرة لا یرفع النکاح حتی لا یحل لها التزوج باخرا لا بعد المتارکة و انقضاء العدة الخ (قوله لا بعد المتارکة) ای وان مضی علیها سنون کما فی البرازیه و عبارة الحاوی لا بعد تفريق القاضی او بعد المتارکة الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار و ایضاً ردالمحتار ج ۲ ص ۳۰۷ ط رشیدیہ کوته) و فتاوی دارالعلوم دیوبند ج ۷ ص ۳۳۳ واللہ اعلم

عبدالحق محمد اظہار حسین برکتی

مولوی محمد اظہار حسین برکتی مولوی عبدالحق محمد اظہار حسین برکتی مولوی احمد نوری مفتی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

په شہوت سره مسه کړی ښځي د مور سره نکاح څنگه ده

زید وایي چې ماز ښځه په شہوت مسه کړي وه انزال اونه انزال می هیږدی خودہ آله سرمی لوندوو بیازښځه بل چا وکړه په نکاح مائې مور چې ښځه ده په نکاح وکړه اوس زما نکاح دهندی سره صحیح ده کیا دشریعت دنگاه څخه جواب را کړي الله جل جلاله دی ثواب درکړی - والسلام

(الحاج مولوی بهاء الدین حقانی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

کچیری یو سری یوه ښځه مس کړې په شهوت سره او انزال نشی موری پر حرامه ده خوا
مذی یی راخارج شی او که نشی نو دغه زید چې زینب ئی په شهوت سره مس کړې ده که
انزال شوی نه وی نو د زینب مور چې هنده نو میږی پر حرامه ده هر چې لوند والی ده آله
دی هغه معتبر نه دي ځکه چې هغه مذی خارج شوی ده۔

من نظر الى فرج امرأة بشهوة ولمسها بشهوة حرمت عليه امها وبنتها وحرمت على ابنه وابيه
الاختیار لتعلیل المختار ج ۳ ص ۸۸) وفي الهداية ولو مس فانزل فقد قيل يو جب حرمة
المصاهرة والصحيح انه لا يوجبها (الفتاوى التاتارخانية ج ۲ ص ۴۶۰ ط قديمی کتب خانه کرچی
(سئل ابوالقاسم عن رجل صافح ربيبته وانزل المذی هل يوجب ذلك حرمة؟ قال اذا كانت
الشهوة متحركة عند ملاقة يده يد هاجرمت عليه امها الخ) (الفتاوى التاتارخانية ج ۲ ص ۴۶۱)

مولوی احمد نوری

مولوی احمد نوری

مولوی احمد نوری مفتی مزمولوی مفتی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی امارت اسلامی افغانستان

که ښځه دعوی وکړې چې خسر راسره زنا وکړه نو

پوښتنه: په حضور د جناب محترم مولانا صاحب سرپرست دارالافتاء السلام علیکم ورحمة الله
محترم څرنګه چې یو عالم دی لوری چاته په مخی ورکړې وه پس له یوی یادوو میاشتو
دغه نجلی دخسر او خوانبی له مخه وویل خپل پلارته چې زما ددی کوره او دخسر څخه
ډیر بد راځی ما کورته بوزه پلار کورته بوتله پس له څه وخته پلاری وویل چې انجلی
درځه کورته هغه په ډیره ناراضی وویل چې زه نه ځم هلته څما خسر یوه پلا ماته لاس
واچاوه بیامی خوانبی خسرته بد اورد وویل نو خوانبی ډیره سخته ووهله دوی وډځی
وروسته بیا خسر وویل چې اوبه راوړه زیر خانی ته خوانبی هم د ډاره وویل ورئ وږه ما
چې اوبه ورورې هالته ئی زه ونيولم اوزناتې راسره وکړه نو اوس زه نه ځم پلار ئی حکومت
ته اطلاع ورکړه او خسر منکر دی اوقاضی وایی چې انجلی پلاس ورکړه نو آیا دغه عالم
اوس څه وکړی قضاء او دیانتا او سیاستا څه لار د ګرځیدو شته ګنه؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

کچیری انجلی داو وایی چھی زما خسر زما سرہ زنا وکرہ نودا ضرورت لری چھی اثبات بہ
یہ کوی اودا انجلی میرہ بہ ہم ددی نجلی تصدیق کوی اوبیابہ دانجلی پردغہ میرہ
حرامیری اوسرہ جلا کیری بہ اوکہ یہی میرہ تصدیق ونکری نوپہ دی سرہ حرمت نہ راخی
اونہ حکم پہ جلا والی سرہ کیدلای شی اگرکہ انجلی اوخسر دوارہ اقرار پہ زناسرہ وکری
تزوج بکرا فوجد ہا ثیبا و قالت ابوک فضنی ان صدقہا بانت بلا مهر والا لاشمنی (الدر المختار
علی ہا مش ردالمحتار ج ۲ ص ۳۰۳ ط رشیدیہ کوئٹہ) البحر الرائق ج ۳ ص ۹۴ الفتاوی الہندیہ
ج ۱ ص ۲۷۶ (قولہ فوجد ہا ثیبا) الذی فی البحر فلما اراد مجامعتہا وجدہا ثیبا بغير جماعہ امالو
جامعہا فمقتضی قولہم ان الوطء فی دار الاسلام لا یخلو عن حد او مهر لزوم المهر (طحطاوی
علی الدر المختار ج ۲ ص ۱۵ دار المعرفۃ بیروت) رجل قبل امرأۃ ابیہ بشہوۃ او قبل الاب امرأۃ
ابنہ بشہوۃ وہی مکرمۃ وانکر الزوج ان یکون بشہوۃ فالقول قول الزوج وان صدقہ الزوج وقعت
الفرقۃ ویجب المهر علی الزوج ویرجع بذلک علی الذی فعل ان تعدد الفاعل الفساد وان لم
یتعد لا یرجع وفقی الوطء لا یرجع وان تعدد بالوطء الفساد لانه وجب الحد والمال مع الحد لا
یجتمع (الفتاوی الہندیہ ج ۱ ص ۲۷۶ ط دار الاشاعۃ قندھار)

سوال زید مگرے کی میں نے اپنے بے کی عورت کو شہوۃ سے سے کیا ہے یا زید کے بھئی ہا اس کے عورت حرام ہوئے یا نہیں اگر حرام ہو
گئے تو نکاح طہ ہو کیا یا تفریق قاضی کے ضرورت ہے اگر ہے تو کون تفریق کر سکتا ہے اور تفریق کا کیا طریقہ ہے جواب زید کا سنا بھئی ہجرت
نہیں ہو سکتا لیکن اگر بیانیہ اس کے تصدیق کرتا ہی اور کوہوں سے لیا مس ملت ہے جس سے حرمت مہارت ملت ہو جائے تو بے
بہ عورت محسوسہ پدرا شہوۃ حرام ہوئے لہذا بلا مآذرت غور یا تفریق قاضی نکاح نہ ہوگا (*)

فتاوی دارالعلوم دیوبند یعنی عزیز الفتاوی ص ۵۶۶ -

اوہمدا اورنگہ دامی مسئلہ پہ امداد الفتاوی ج ۲ ص ۳۲۰ کفایت المفتی ج ۵ ص ۱۸۷ کبھی

(۱) ترجمہ ہویشہ: زنا اقتراد کوی چھی ماد خیل زوی کور والا پہ شہوت سرہ مسہ کرہ آیا دزید پر زوی خپلہ بنخہ حرامہ
شو اوکنہ کہ حرامہ شوہ نو نکاح ماتہ شوہ کہ دقاضی وتفریق تہ ایتیا شتہ کہ شتہ نو خوک تفریق کولائی شی اود تفریق خہ
طریقہ دہ؟ خواب دزید وینا پر زوی حجتہ نشی کید لائی خوکہ زوی ہم ددہ تصدیق کوی اوپہ گواہانو داسی مس ثابت دی
چھی بر خضہ حرمت دھن مہارت ثابت شی نو پر زوی دغہ دہلا پہ شہوت سرہ مسہ کری میر من حرامہ شوہ خوکہ بی دخواندہ
منکر کی یاد قاضی لہذا نکاح نہ مانتیری (مرتب)

ذکر شوی ده نود مذکورہ عباراتو خخه دامعلومه شوه چې قاضی صاحب چې دافصله کړی ده چې انجلی دی دخپل خاوند په لاس ورکول شی دافصله صحیح او پرځای ده که یی میره تصدیق دښځی نه وی کړی اوکه میره ئې تصدیق کړی وی نو بیا پر حرامیږی البته که داخسر داسی ډیر بی باکه سړی وی نو حکو مت دی نورز جزاو تعزیر ورکړی بغیر دراگر څید ود انجلی خخه واللہ اعلم

مولوی محمد رفیع حسن برکتی

مولوی محمد رفیع حسن برکتی

مولوی محمد رفیع حسن برکتی

مولوی احمد نوری حنی عز مولوی محمد اخص برکتی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

دښځي دعوی چي خسرا سره زناو کړه

پوښتنه: محترم ددارلافتاء رئیس صاحب السلام علیکم ورحمة الله محترمه یوسړی په خپله مېرور باندی متهم شوی چې موضوع ئې په لاندی ډول ده ۱ چې ددغه سړی خپله ښځه راغلی یو عالم ته چې یو تعویذ راوکره چې زما میره څما په مېرور باندی پسې دی او بد فعل ورسره کوی اودغه ښځه دوه واره دغه عالم ته ورغلی ده اودغه عالم شاهدی اداکوی ۲ دوهم دغه ښځی یو ملنگ ته ویلی چې یو دم راوکره چې زما میره زما په مېرور باندی پسې دی او ملنگ زما دمېرور خخه پوښتنه وکړه چې رښتیا ده هغی وویل چې هو ملنگ دستی ووتی چې دلته دقهر اور اوری ۳ نوموړی نفر خپله مېرور دپلارد کوره خخه را وستله او په لاره کښی ئې خپله مېرور سره بد کاری کوی او ترکی پر راغلی څرنگه چې شرعی حکم وی معلومات را کړی والسلام-

(قوماندان ملا حاجی محمد اخند مسئول ولسوالی ارغستان)

بسم الله الرحمن الرحيم

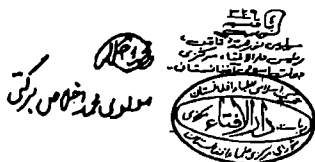
الجواب بعون الملك الوهاب-

دغه سړی یعنی خسر چې پخپله مېرور باندی متهم شوی ده دمتهم شخص په باره کښی حکم داده چې تعزیر ورکول شی او حبس شی او همدارنگه سړی چې هغه تقبیل دا جنیبه ښځی وکړی او یا ورسره معافقه وکړی او یا یی مس بالشهوة وکړی نو هم به حبس کیږی تر هغو چې توبه وباسی-

ويجوز الحبس بالتهمة لما روى ان رسول الله صلى الله عليه وسلم حبس رجلا بالتهمة الخ
بذائع الصنائع ج ۷ ص ۸۱ ط ايچ ايم سعيد كراچي) ومن يتهم بالقتل والسرقة يحبس ويخلد في
السجن الى ان يظهر التوبة وكذا من قبل اجنبية او عاقبتها او مسها بشهوة وذكر في البحر ان الحاصل
وجوبه باجماع الامة لكل مرتكب معصية ليس فيها حد مقدر... آه (الفتاوى الكاملية ص ۴۷ ط
مكتبه حقايقه پشاور) نقلا عن الاشياء والدر المختار ورد المختار -

او هر چي داخبره چي دانبخه (ميرور) په خپل ميره باندي حرام پي او كه يانو او يو چي
مسئله داده چي يونبڅه اقرار وكړي چي زما خسر ماسره زنا وكړه نو كه ئي اثبات د زنا وكړو
او ميره ئي تصديق وكړي نو پردغه ميره حرام پي اوسره جلا كيږي او كه داسي نه وو نو
بيا حرمت نه راځي او هر چي دغه نور قرائن دي دغه هم موثر نه گرزي په جلا والي دنبڅه
كښي دخپل ميره څخه -

تزوج بکرا فوجدها ثيبا وقالت ابوک فضنی ان صدقها بانت بلامهر والا لا شمنی (الدر المختار
على هامش رد المختار ج ۲ ص ۳۰۳ ط رشيديه کوئته) وكذا البحر الرائق ج ۳ ص ۹۴ وكذا الفتاوى
الهندية ج ۱ ص ۲۷۶ قوله (فوجدها ثيبا) الذي في البحر فلما اراد مجامعتها وجدها ثيبا بغير جماعه
امالوجامعها فمقتضى قولهم ان الوط في دار الاسلام لا يخلو عن حد او مهر لزوم المهر
(الطحاوى على الدر ج ۲ ص ۱۵ ط دار المعرفة بيروت) رجل قبل امرأة ابية بشهوة او قبل الاب
امراة ابته بشهوة وهى مكروهه وانكر الزوج ان يكون بشهوة فالقول قول الزوج وان صدقه الزوج
وقعت الفرقة ويجب المهر على الزوج ويرجع بذلك على الذى فعل ان تعمد الفاعل الفساد وان لم
يتعمد لا يرجع وفي الوط لا يرجع وان تعمد بالوطء الفساد لانه وجب الحد والمال مع الحد
لا يجتمع (الفتاوى الهندية ج ۱ ص ۲۷۶ ط دار الاشاعة قندهار ومثله في فتاوى دارالعلوم ديوبند
يعنى عزيز الفتاوى ص ۵۳۶ وامداد الفتاوى ج ۲ ص ۳۲۰ وكفايت المفتى ج ۵ ص ۱۸۷) والله اعلم

مولوي احمد نوري
مولوي محمد اخص برکتی

مولوي احمد نوري معني عز مولوي محمد اخص برکتی مولوي نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

باب الرضاع

رضاعت به شهادت يابه اقرار مع الاصرار سره ثابتي

پوښتنه: ددار الافتاء محترم رئيس صاحب ماخپل لور گل رام نامه د عبد المنان زوی ته چې میراجان نومېږي په شرعي او مسلماني په نکاح دري کاله کيږي چې می ورکړي وه او پس له نکاح زما ورنډاري وويل چې دغه میراجان دلس کالودي مایه دوه کلني په عمر چې دی په تی کی ووتی می ورکړي زما په یادنه وو اوس ماستاسی لور گل رام نامی ته هم تی ورکړي دی چې ددوی دنکاح ورسته پېښه شوي دی زه غواړم چې څلور شاهدانی ښځی اویو نر یعنی دمیراجان پلار وایي چې دغه ښځه زما وزوی ته تی ورکړي دی اوزه محمد ابراهیم اوزما ماینه هم وایي چې ستا ورنډاری دغه دوو ته تی ورکړي دی هیله لرم چې ددغه موضوع شرعی فیصله زړپلاس کی راکړي چې زه په دنیا او آخرت کښی مسئول نه شم.

(په درناوی محمد ابراهیم ۱۳۷۵\۵\۸)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

رضاع یعنی تی ورکول ثابتيږي په اقرار مع الاصرار سره او که انکار موجودوی نویا به ثابتيږي په شهادت ددوه عاد لانو سړیا نو اویا شهادت دیو عادل سړي اودوه عادلانی ښځوسره اونه ثابتيږي په خبر دیوکس سره خواه ښځه وی او که سړي هم مخکښی د عقد دنکاح څخه او هم بعد دنکاح څخه او کله چې رضاع ثابت شی اونکاح شوی وی نو تفريق په ما بین دزوج اوزوجه کی دقاضی دخواه صورت نیسی - او کله چې دا شهادت مذکوره موجودشی اوتفريق راشی نو که داتفریق قبل الدخول وی په دی زوجة باندی پس هیڅ شی نه کيږي هغی لره او که بعد الدخول وی بیوا اجيږي هغی لره کوم چې اقل وی په مهر مسمی او مهر مثل کښی او واجب نه ده هغی دپاره نفقه اونه سکني او که خبر ورکونکی په رضاع باندی یوکس وی او په زړه کښی واقع شی چې دی صادق ده نویا اولی اوبهتر پرهیز کول دی دنکاح څخه او که یوسړی نکاح وکړه دیوښځی سره بلی ښځی وويل چې ماتا سودا وروته تی درکړي ده نویا دلته څلور وجی دی که دواړوي تصدیق وکړو نکاح فاسدده او مهر نشته ښځی لره که دخول نه وی شوی که دواړوي تکذیب وکړو اودا خبر ورکونکی عادل هوی نویا بهتره جدائی ده او که دخول نوی شوی سړی لره افضل

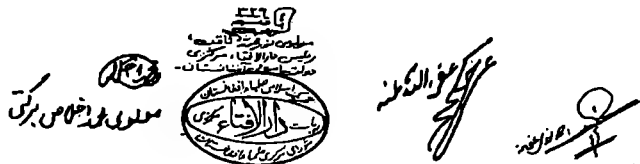
داده چې نصف مهر هغی ته ورکړی او ښځی لره افضل داده چې هیڅ شی وانځلی او که دخول شوی وی بیاسړی لره افضل داده چې پوره مهر اونفقه اوسکني ورکړی او ښځی لره افضل داده چې اقل دمهر مثل او مهر مسمی واخلی نه نفقه اوسکني

الرضاع (حجته حجة المال) وهی شهادة عدلين او عدل وعدلتين لكن لاتقع الفرقة الا بتفريق القاضي لتضمنها حق العبد (وهل يتوقف ثبوته على دعوى المرأة الظاهر لا) لتضمنها حرمة الفرج وهی من حقوقه تعالى (كما في الشهادة بطلاقها) الخ (قوله حجته الخ) ای دليل اثباته وهذا عند الانكار لانه يثبت بالاقرار مع الاصرار كما مر (قوله وهی شهادة عدلين الخ) ای من الرجال وافادانه لا يثبت بخبر الواحد امرأة كان اورجلا قبل العقد او بعده وبه صرح في الكافي والنهاية تبعا لما في رضاع الخانية لو شهدت به امرأة قبل النكاح فهو في سعة من تكذيبها لكن في محرمات الخانية ان كان قبله والمخير عدل ثقة لا يجوز النكاح وان بعده وهما كبيران فلا حوط التنزه وبه جزم البزازی معللا بان الشك في الاول وقع في الجواز وفي الثاني في البطلان والدفع اسهل من الرفع ويوفق بحمل الاول على ما اذا لم تعلم عدالة المخبر او على ما في المحيط. من ان فيه روايتين ومقتضاه انه بعد العقد لا يعتبر اتفاقا لكن نقل الزيلعي عن المغني وكراهية الهداية ان خبر الواحد مقبول في الرضاع الطارئ بان كان تحته صغيرة فشهدت واحدة بان امه او اخته ارضعتها بعد العقد قلت ويشير اليه ما مر من قول الخانية وهما كبيران لكن قال في البحر بعد ذلك ان ظاهر المتن انه لا يعمل به مطلقا فليكن هو المعتمد في المذهب قلت وهو ايضا ظاهر كلام كافي الحاكم الذي هو جمع كتب ظاهر الرواية و فرق بينه وبين قبول خبر الواحد بنجاسة الماء او اللحم فراجع من كتاب الاستحسان (تنبيه) في الهندية تزوج امرأة فقالت امرأة ارضعتكما فهو على اربعة اوجه ان صدقاها فسد النكاح ولا مهر ان لم يدخل وان كذباها وهی عادلة فالتنزه المفارقة والا فضل له اعطاء نصف المهر لو لم يدخل والا فضل لها ان لاتاخذ شيئا ولودخل فالا فضل دفع كماله والنفقة والسكنى والا فضل لها اخذ الاقل من مهر المثل والمسمى لالنفقة والسكنى (الدر المختار وورد المختار ج ٢ ص ٤٤٨ ط رشيديه كوئته)

ولا يقبل في الرضاع الا شهادة رجلين اورجل وامرأتين عدول كذا في المحيط - ولا تقع الفرقة الا بتفريق القاضي كذا في النهر الفائق واذا شهد رجلان عدلان اورجل وامرأتان و فرق بينهما فان كان قبل الدخول بها فلا شي لها وان كان بعد الدخول بها يجب الاقل من المسمى ومن مهر المثل ولا تجب النفقة والسكنى كذا في البدائع ولو شهد رجلان عدلان اورجل وامرأتان بعد النكاح عند

ها لا يسمعها المقام مع الزوج لان هذه شهادة لو قامت عند القاضى يثبت الرضاع فكذا اذا قامت عندها كذا في فتاوى قاضيخان وان كان المخبر واحد او وقع في قلبه انه صادق فالاولى ان يتنزه ويأخذ بالثقة وجد الاخبار قبل العقد او بعده ولا يجب عليه ذلك كذا في المحيط الخ (الفتاوى الهندية ج ۱ ص ۳۴۷ ط دار الاشاعة قندهار)

مولوی عبدالحکیم عفی اللہ عنہ مولوی محمد مسلم حاتی منشی نور محمد نائب سرپرست دارالافتاء مرکزی افغانستان

یوازی دښخو په وینا اثبات در ضاعت کبری او کنه

پوښتنه: محترم و مکرم مولوی ثاقب صاحب رئیس دارالافتاء ته السلام علیکم ورحمة الله
 څرنگه چې بی بی هاجره د ملا محمد یار اخندلور چې و عبدالحليم د عبدالله زوی په نکاح
 شرعی باندی ورکړی وه او بی بی مریمه چې د عبدالله لورده و عبدالرشید ته چې دعطاء الله
 زوی ده په موخی باندی یو دبله سره ورکړی وی او ددوی په منځ کی ایجاب او قبول هم سوی وو
 وروسته له ۵ میاشتو د عبدالحليم مورو ویل چې دغی بی بی هاجری ته ماتی ورکړی ده
 وروسته بیا ۳ ښخو نورو هم وویل چې دغی نجلی ته د عبدالحليم مورنی ورکړی ده چې هغه
 ښخی عبارت له (دبی بی هاجری مور - انا - اودبی بی هاجری د اکاښخه) او همدارنگه
 د عبدالحليم موروئ چې په یقین سره د ملا محمد یار اخند په ورونو کی ویوه ته ماتی ورکړی
 ده لیکن داسی راته معلوم نه ده چې کوم یولره او اوس نو مونږ ته د اعراض وړاندی کړ چې
 شریعت څرنگه فیصلی کوی موږ ته اطمینان راکړی -

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک العلی الاعلی

د اولی اودوهمی پوښتنی دواړو په جواب کی به موږ د اووایو چې یوازی دښخو په قول
 سره چې نارینه نه وی ورسره که هرڅو نه زی اثبات در... ع اوتی رودلو نه په کیږی په وقت
 دانکار کی نو اوس دلته په اول صورت کی څلور ښخی دی نارینه نسته او په دوهم صورت
 کی یوه ښخه ده او نارینه نسته او په دغه وروستی صورت کی شک هم واقع دی ولی دغه

نسخه وایې چې ماد ملا محمد یار په ورونوکی یوه ورورته تی ورکړې دی اورا معلوم نه دي چې کوم یودی اوپه شک سره هم رضاع نه ثابتیږي هادایوه خبره ده چاته چې دیوثقه مخبر په خبر سره اعتماد او اطمینان حاصل سی اودغه مخبر صادق وبلل سی اگرکه یوه نسخه وی نور رضاع احتیاطا ثابتیږي۔

(سئل) فی شهادة النساء وحدهن علی الرضاع هل تقبل (الجواب) حجة الرضاع حجة المال وهو شهادة عدلين او عدل وعدلتين ولا یثبت بشهادة النساء وحدهن لکن ان وقع فی قلبه صدق المخبر ترک قبل العقد اوبعده کما فی البزازیة (اقول) ای ترک احتیاطا وذكر فی البحر عن الکافی والنهاية انه لا یثبت بخبر الواحد ولورجلا قبل العقد اوبعده ثم ذکر عن محرمات الخانیة انه لو اخبر عدل ثقة یؤخذ بقوله ولا یجوز النکاح وان اخبر بعد النکاح فالاحوط ان یفارقها الخ (الفتاوی تنقیح الحامدیة ج ۱ ص ۳۴ ط مکتبه حبیبیه کوئته) وهکذا فی الدر المختار علی هامش ردالمحتار وردالمحتار ج ۲ ص ۴۴۸ ط رشیدیہ کوئته) وانکان المخبر واحد او وقع فی قلبه انه صادق فالاولی ان یتنزه ویأخذ بالثقة وجد الاخبار قبل العقد اوبعده ولا یجب علیه ذلک کذا فی المحيط الفتاوی الهندیة ج ۱ ص ۳۴۷ ط رشیدیہ کوئته (قوله ثم لم یدر) اخذ من ذلک ان الرضاع لا یكون محرما الا اذا علمت المرضعة قاله صاحب النهر حاشیة الطحطاوی علی الدر المختار ج ۲ ص ۹۴ ط دارالمعرفة بیروت وهکذا فی الاختیار لتعلیل المختار ج ۳ ص ۱۲۰ والدر المختار علی هامش ردالمحتار وردالمحتار ج ۲ ص ۴۳۹ ط رشیدیہ کوئته)

مولوی احمد نوری عفی عنہ

در ضاعی ورور و زوی نه لور په نکاح وړکول

پوښتنه: السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته محترمینو علماؤ دوه د اکازامن چی ده مور شیدی سره خورلی وی د یوه اکازوی لورده بل اکا وزوی ته روایت لری که یا مسئله تحریری را کړی ډیر لطف او مرحمت به مووی په درناوی۔

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

دوہ کسان چہ سرہ تی و خوری داد و اہ رضاعی ورونہ بلل کیپی دہ دغہ یوہ لورد دی بل رضاعی وریہ دہ اور رضاعی وریہ پہ سری باندی حرامہ دہ لکہ نسبی وریہ پہ تبیین الحقائق ج ۲ ص ۳۲۳ ط ایچ ایم سعید کی د بیان شخہ د محرما تو نسبہ وروستہ ذکر سوی دی۔

(والکل رضاعاً) ای یحرم علیہ جمیع من تقدم ذكره من الرضاع وھن امہ وبتہ واختہ وبنات اخوتہ وعتہ وخالثہ وام امرتہ وبتھا وامرأۃ لبیہ وامرأۃ ابنہ کل ذلك یحرم من الرضاع کما یحرم من النسب لقولہ تعالیٰ واماھاتکم اللاتی ارضعنکم واخلواتکم من الرضاۃ ولقولہ ﷺ: یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب۔

او ھمداسی بیان پہ البحر الرائق ج ۳ ص ۹۴ کنبی ھم ذکر شوی دی او پہ الفتاوی الھندیۃ ج ۱ ص ۲۷۷ ط دار الاشاعۃ کی پہ باب د محرما تو کنبی ذکر شوی دی: (القسم الثالث المحرمات بالرضاع) کل من تحرّم بالقرابة والصهریة تحرّم بالرضاع علی ما عرف فی کتاب الرضاع - کذا فی محیط السرخسی - اود دی حدیث نہ چہ یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب چہ کوم صورتونہ مستثنی دی پہ ھغو کنبی ھم استثناء رضاعی وریری نہ دہ شوی چہ ھغو صورتونہ د استثناء ابن وھبان پہ شرح المنظومۃ کی خہ د پاسہ ۲۰ تہ رسولی او صاحب البحر الرائق ۸۱ تہ او صاحب النہر الفائق ۱۰۸ تہ او صاحب الدر المختار ۱۲۰ تہ رسولی دی او بعضونور مقادیر ھم بنوولی دی۔

فہی مائتہ وعشرون وھذا من خواص کتابنا (قولہ وھذا من خواص کتابنا) اعلم ان ابن وھبان فی شرح منظومتہ اوصلھا الی نیف وستین وینھا صاحب البحر وزاد علیھا حتی اوصلھا الی احدی وثمانین وقال انہ من خواص ھذا الکتاب اوصلھا فی النہر الی مائتہ وثمانیۃ وقال انھا من خواص کتابہ فاراد الشارح ان یوصلھا الی مائتہ وعشرین (الدر المختار ورد المحتار ج ۲ ص ۴۴۲ ط رشیدیہ کوئتہ)

مجلس عرضہ ص برکتی

عبدالمجید محمد علی

محمد علی محمد علی

مولوی محمد علی صاحب مولوی محمد علی صاحب مولوی عبدالمجید صاحب مولوی نور محمد صاحب سرپرست دارالافتاء مرکزی ادارت اسلامی افغانستان

دتي نه رودنگو نکاح سره رواده

پوښتنه: ديو سړی رضاعی خورده چې ددغه رضاعی خورئ بيا بله کشره نسبى خورده ددغه سړی کشر نسبى وروردی دده دهغه رضاعی خورده کشرى نسبى خورده ددغه سړی د کشر نسبى ورور سره نکاح صحيح ده او کيا احوال دادی چې دواړوتی هم نه دي رودی لی بينوا بالبرهان واجر کم علی الرحمن -

(المستفتی حاجی فدامحمد تلکان)

بسم الله الرحمن الرحيم

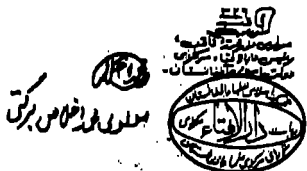
الجواب ومنه الصدق والصواب

ذکر کړه شوي دي په غايه کي که چيری يوځای دوی ښځی وی چې ديوی ښځی لپاره زامن وه اود هغه بلې ښځی لپاره لونى وی اوس هغه ښځه چې دهغی لپاره لونى دی تى ئ ورکړی يوه زوی ته دهغی ښځی چې دهغی لپاره زامن دی نو لونى ددغه ښځی حرامی دی پردغه زوی باندی بشخصه او نه دي حرامی يوه ددغه لونو څخه پر ورور زامنو باندی ددغه ښځی ځکه چې نه دي جمع شوی دوی پر تى باندی ديوی ښځی -

ذکرت فى الغاية ولوان امرأة لها بنون واخرى لها بنات فارضعت التى لها بنات ابنا من بنى الاخرى فان بناتها تحرم على ذلك الابن بعينه ولا تحرم واحدة من بناتها على سائر بنى المرأة لعدم اجتماعهما على ثدى امرأة واحدة (لسان الحکام بهامش معين الحکام ص ١١٤)
ولوان امرأتين لاحدهما بنون وللأخرى بنات فارضعت التى لها البنات ابنا واحدا من بنى المرأة الاخرى لم يجرز لذلك الابن ان يتزوج بتلك المرأة التى ارضعته ولا بواحدة من بناتها ويجوز لسائر البنين ان يتزوجوا تلك المرأة وبناتها ايتهن شاؤوا (الفتاوى التاتار خانية ج ٣ ص ١٦٩ ط قديمى کتب خانه کراچى)

(سئل) فى امرأتين اجنبيتين ارضعت كل واحدة منهما اولادا معلومين للأخرى ثم ولدت احدهما ذكرا والاخرى انثى ولم يجتمعا على ثدى واحد بان لم يرضع الذكر من ام الانثى ولا الانثى من ام الذكر اصلا فهل يسوغ للذكر التزوج بالانثى (الجواب) نعم حيث لم يكن بينهما رضاعا وتحل اخت اخيه رضاعا كما فى التنوير وغيره الفتاوى تنقيح الحامدية ج ١ ص ٣٤ ط مكتبه حبيبته كوته (وتحل اخت اخيه رضاعا) الدر المختار بهامش رد المحتار ج ٢ ص ٢٢٢ ط رشيديه كوته (والبحر الرائق ج ٣ ص ٣٩٦ ط رشيديه كوته)

وهكذافي مجمع الانهرج ۱ ص ۳۷۷ ط مکتبه غفاريه کوته (و فتاوى دارالعلوم ديوبند کلان ج ۸ ص ۳۸۷ واللّه اعلم

عبدالحق عابدی

مجلسی مؤلف

مولوی احمد نوری مخنی من مولوی محمد میوند وال مولوی ذمهر اسفانی مولوی نور محمد ثاقب رئیس عمومی دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی علماء افغانستان

کتاب الطلاق

دغه ښځه له ماڅخه پاتې ده اودری لوتې وغورځولي ددې څه حکم دی؟

پوښتنه: ومحترم ریاست ته ددارالافتاء مرکزی وبعد یوسری دقهر په حال کی وویل خپل پلار او داکازوی ته چې دغه ښځه زما دخواڅخه پاته ده اودری لوتې ټې وغورځولي اوبښځه هم تروسه راوده سوی نه وه -

(المستفتی عبيد الله ولد عبد الله)

بسم الله الرحمن الرحيم

يعون الملك العلي الاعلى

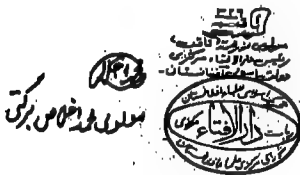
دقهر په حال کی په بعض الفاظو سره چې دمیر دخواصا دشری یو طلاق بائن واقع کیږي اګر که دطلاق کوونکی نیت هم نه وی دغه حال دقهر او غضب دلیل دی پروقوع دطلاق باندی په استفتاء کی لفظ مذکور ددغه الفاظو څخه دی - صرف په تجدید دنکاح سره (یعنی نوی کیدو) دنکاح سره روا کیږي اونور نودری لوتی غورځول په شریعت مقدس کی هیڅ اعتبار نه لری -

وانما يفهم الطلاق منها بالقرينة اودلالة الحال وهي حالة مذاكرة الطلاق او الغضب (الفقه الاسلامی ج ۹ ص ۶۸۹۹ ط رشیدی) (باب الکنايات) (کنايته) عند الفقهاء (مالم یوضع له) ای الطلاق (واحتمله) وغيره فالکنايات (لاتطلق بها) قضاء (الابنية اودلالة الحال) وهي حالة مذاكرة الطلاق او الغضب الخ الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج ۲ ص ۵۰۱ ۵۰۲ ط رشیدی کوته (هکذافي فتاوى دارالعلوم ديوبند کلان ج ۹ ص ۱۳۶ سوال (۴۵۰/۲) رجل طرح ثلاث مدرات الى امرأته وقال انت اورچلی جامیری مھر مين نه بتيه ماحکم طلاقه ای هی بائنه بتطبيقه

واحدة ام مطلقة بثلاث مغلظة فلا تحل له من بعد حتى تنكح زوجا غيره جواب (۲) فی الشامی
فلا يقع بالقاء ثلاثة احبار اليها او بامرها بحلق شعرها وان اعتقد الالقاء والحلق طلاقا انتهى
وقوله انه چلی جا الخ انكان بنية الطلاق تقع به واحدة بائمة كما مر فقط فتاوی دارالعلوم دیوبند
کلان ج ۹ ص ۳۸۵ (۳۸۶) هکذا فی ردالمحتار ج ۲ ص ۲۵۳-

سوال (۳۳۱) ایک شخص فی کما کہ میں نے فلان شخص کی بیٹی ہوڑے اس لفظ ہوڑ کو آپ صاحب کیا تریج دتی ہیں کیونکہ
بعض علماء اس لفظ کو بائن کہتے اور بعض صریح آپ کتابوں کے حوالہ سے جواب تحریر فرما دیں الجواب لفظ ہوڑا ترجمہ ہے
سرک اور فارک کاپس جیسی کہ لفظ کنایات میں سے ہے ان کا ترجمہ بھی کنایہ ہے نیت یا دلالت حال سے طلاق واقع ہو کے
اور ہوڑے کا لفظ ہماری عرف میں جیسا کہ نکاح سے ہوڑے ہولا جاتا ہے نفقہ وغیرہ کے غرضہ لینے اور حقوق زوجیت کے
ادانہ کرنے پر بھی ہولا جاتا ہے (۱) فقط واللہ تعالیٰ اعلم کذا فی الدرالمختار باب الکفایات
فتاوی دارالعلوم دیوبند کلان ج ۹ ص ۳۷۲

وله ان يتزوج مطلقة المبانة بدون الثلاث في العدة وبعدها لان حل المحلية باق اذواله بالثالثة
ولم توجد وانما يجوز لغيره في العدة تحرزا عن اشتباه الانساب وهو معدوم في حقه (الاختیار
لتعلیل المختار ج ۳ ص ۱۵۰ واللہ اعلم

مولوی محمد رفیع الرحمن برکتی

مولوی محمد رفیع الرحمن برکتی

مولوی احمد نوری عفی عنہ مولوی محمود میمنہ وال مولوی مفتی نور محمد ثاقب رئیس عمومی دارالافتاء مرکزی و مسین قضائی سرگودھ
امارت اسلامی افغانستان

(۱) ترجمہ: ہو بیستہ (۴۳۲) یہ سری وویل چی ماد فلانی سری لور پریسودہ دغہ لفظ دپریسودہ تاسو صاحبہ خہ ترجیح
ورکوی خکہ چی خینی علماودی لفظ تہ بائن وایی او خینی صریح تاسود کتابونوپہ حوا، خواب ولیکی الجواب: لفظ
دپریسودہ ترجمہ دہ دہ سرحتک او فارکتک نولکہ خنگہ چی لفظ لہ کنایا توخخہ دی دغہ ترجمہ لہ کنایا توخخہ دہ پہ
نیت یا دلالت حال سرہ طلاق واقع کیچی اود پریسودہ لفظ زمونپہ عرف کی لکہ خنگہ چی لہ نکاح خخہ پریسودہ لہ لہارہ
ویل کیچی دغقی اودنرود خیرنہ اخستلو اودزوجیت دحقونہ ادا کولو لہارہ ہم ویل کیچی (مرتب)

دفعی پرمهال په ابد سره مقید طلاق څه حکم دی

پوښتنه: څرنگه چې یو سړی په کور کښې خوشکه کړې وه و خپلې کورواله یې دخوشکۍ په جریان کښې دغه الفاظ استعمال کړې وه چې یعنی (پرماد ابد دپاره طلاقه یې) نو ستاسې د محترم حضور څخه هیله کېږي چې دامکان تر څه ددغې موضوع حل په لاس را کړئ و السلام - (المستفتی محمد کبیر)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك العلام

په دغه صورت د طلاق کی چې په استفتاء کی ذکر سوی دی یو طلاق بائن واقع کیږي ځکه چې ابد داسی وصف دی چې په طلاق کی مفید د زیاده او شدة ګرځي او هر هغه وصف چې مفید د شدة او زیاده وی په هغه سره طلاق درجعی څخه بائن ته اوړي لکه په فتح القدير کی چې وايي: الاصل انه اذا وصف الطلاق بما لا يوصف به يلغو الوصف ويقع رجعيان نحو طلاقا لا يقع عليك او على اني بالخيار وان كان يوصف به فاما ان لا ينبئ عن زيادة في اثره كقوله احسن الطلاق الخ فيقع به رجعيان الخ او ينبئ كاشده واطوله يقع به بائنا (فتح القدير ج ٣ ص ٣٩٠) وهكذافي الفقه الاسلامي ج ٩ ص ٦٩١٣ طرشيديه كوثته (ولو قال انت طلاق كل يوم او ابدا او طالق الايام او قال انت طالق اليوم وغدا او بعد غد فهي واحدة الفتاوى الهندية ج ١ ص ٣٦٧ طار الاشاعة قنهار) او طلاق په حال کی د غضب ٣ قسمه دی که غضب داسی درجی ته رسولی وو چې په خپلو اقوالو او افعالو هيڅ نه پوهیدی ياداسی درجی ته رسیدلی وو چې په اقوالو او افعالو کی يی خلل او اضطراب پيدا شوی وو نو طلاق يی نه واقع کیږي او که پخپلو اقوالو او افعالو پوهیدی او خلل او اضطراب هم نه وو پکښی کی نو بيا طلاق واقع کیږي -

يفهم مما ذكر ان طلاق الغضبان لا يقع اذا شتد الغضب بان وصل الى درجة لا يدري فيها ما يقول ويفعل ولا يقصده او وصل به الغضب الى درجة يغلب عليه فيها الخلل والاضطراب في اقواله وافعاله وهذه حالة نادرة فان ظل الشخص في حالة وعي وادراك لما يقول فيقع طلاقه وهذا هو الغالب في كل طلاق (الفقه الاسلامي ج ٩ ص ٦٨٨٢ طرشيديه كوثته) وهكذافي رد المحتار ج ٢ ص ٤٦٣ طرشيديه كوثته (والله اعلم

مولوي محمد رفيع حسن برکت

مولوي احمد نوري

مولوي احمد نوري

مولوي احمد نوري مخي عز مولوي زاهد اسحاق

د حلالی لپاره د زوج ثاني دخومره عمر کیدل ضروری دی

پوښتنه جناب فضيلت مآب د دارالافتاء محترم رئيس صاحب السلام عليکم محترما زموږ د علماء د مرکزی شوری څخه يو نفر داسی استفتاء کړې ده که يوه ښځه په کلمات ثلاثه سره طلاقه شی نو زوج آخری څومره کوچنی وي چې بيا زوج اول ته رواشی او همدارنگه څومره کوچنی وي چې دخول ي جواز پيدا کوي و زوج اول ته او په حديث شريف کی خوداسی راغلی دی حتی تذوق عسيلته وي ذوق عسيلتک نوموړه دغه موضع و تا سو ته راجع کړه هيله ده چې شرعی فتوی ورکړی السلام

(الحاج مولوی عبد الودود اخند رئيس شوری مرکزی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک العلام

يو ښځه چې په ثلاثه سره طلاقه شی نو زوج اول ته نه روا کيږي تر څو چې زوج ثاني يي په نکاح نکړي په نکاح صحيح سره او بيا دخول په ونکړي او بيا بينونه په طلاق يا موت سره رانشی او عده تيره نشی او شرط په دخول کی ايلاج دی چې مراد ځنی التقاء الختانیين دی نه انزال نو که چيري زوج ثاني دو مره کوچنی وو چې قادر پر ايلاج نه و نو تحليل نشی راتلای او که صبی مراهق وو چې مثل دده جماع کولای شی نو بيا تحليل راتلای شی لکه په الاختيار کښی چې وايي:

والمبائة بالثلاث لا تحل له حتى تنكح زوجا غيره نکاح صحيحا ويدخل بها ثم تبين منه الخ والشرط هو الا يلاج دون الانزال وان يكون المحلل يجمع مثله الخ قوله وان يكون المحلل الخ ولا يجوز صغير لا يقدر على الايلاج لعدم الوطء المراد من النكاح (الاختيار لتعليل المختار ج ۳ ص ۱۵۰ ط رشيديه کوته) وهكذافي ردالمحتار ج ۲ ص ۵۸۳ والفتاوى الهندية ج ۱ ص ۴۷۳ ط دار الاشاعة قندهار) وفيها ويشترط ان يكون الايلاج موجبا للغسل وهو التقاء الختانیين (وهكذافي الفقه الاسلامی ج ۹ ص ۷۰۰ ط رشيديه کوته) والله تعالى اعلم

مولوی محمد خاص برکتی

مولوی محمد رفیع الدین

مولوی محمد رفیع الدین

به یوفعل سره معلق طلاق حکم

پوښتنه، و محترمو علماؤ ته ددارالافتاء السلام ورحمة الله وبركاته

ستاسو محترم حضور څخه داسی شرعی پوښتنه لرم عبد الجبار د حاجی امان الله زوی دخپلی ښځی په باب ومورته داسی وویل که بیا دغه زما ورور دغه څیره وکړه دغه ښځه پر ما خورده درې وارنې وویل دغه درې واره ئې تپ کړی دی وروسته ئې دیو عالم څخه پوښتنه کړی وه هغه ورته ویلی وه چی نه ده طلاق ده نور علماؤ څخه یې پوښتنه کړی وه هغوی ته داسی وویل چی ما خپلی ښځی ته درې واره طلاق ورکړی دی دحقیقت تفصیل ئې ورته کړی نه وونو علماؤ ورته ویلی وه چی طلاق ده که تاسو موږ ته شرعی حکم راکړی خبر به مونصیب شی والسلام.
(مستفتی مولوی گل محمد صاحب)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب

هرچی قول اول وارد عبد الجبار دی په باب دخپلی ښځی کی هغه تعلیق دی بالفعل طلاق نه دی هرچی اخبار عبد الجبار دی دطلاق دوهم وارنور و علماؤ ته احوال دادی چی ده طلاق نه ده ورکړی هغه اخبار کاذب دی حکم داخبار کاذب په باب دطلاق دادی چی طلاق ددغه مخبر کاذب دیانه واقع نه دي یعنی چی دښځی دخواه دعوه وقاضی ته ونه سی اوښځه ددغه سړی مزاحم ونه ګرځی ددغه سړی اودښځی په مابین کی معاش جائز دی دیانه مسؤلیت نشته طلاق واقع نه وی اوکچیری ښځه ددغه زوج مزاحم وګرزی مرافعه وقاضی ته وکړی قاضی به حکم په فرقه کوی لکه په البحر الرائق کی راغلی دی په (ج ۳ ص ۴۲۸ طر شیدیه کوته)

لواکره علی ان یقر بالطلاق فاقر لایقع کما لو اقر بالطلاق هازلا او کذباً کذا فی الخانیة من الاکراه ومراده بعدم الوقوع فی المشبه به عدمه دیانه لما فی فتح القدر ولو اقر بالطلاق وهو کاذب وقع فی القضاء آه وصرح فی البزازیة بان له فی الدیانة امساکها الخ (وهکذا فی ردالمحتار ج ۲ ص ۴۵۷ طر شیدیه کوته) وفی الکاملية ص ۲۶ ط حقایقه پشاور والله اعلم

مولوی محمد رفیع صاحب برکت
مجلس دارالافتاء
کراچی

مولوی محمد رفیع صاحب برکت
کراچی

مولوی عبدالحکیم حسنی الله عزوجل مولوی محمد رفیع صاحب برکت مولوی نور محمد ثاقب دین دارالافتاء مرکزی دہلی اسلامی افغانستان

دمعلق طلاق بہ صورت طلاق لازمیری کہ کفارہ دیمین

پوہنتہ : من قال لغيره ان بعت لك الثوب فامرأته طالق فباع له الثوب أفيه كفارة يمين أم وقوع الطلاق بينا وتوجروا (المستفتى مولوی محمد حسن ریاست استیناف)

بسم الله الرحمن الرحيم

(الجواب والله الموفق للصواب)

فقهاء کرام پر تعلیق دطلاق اطلاق دیمین کوی لکن بہ وقت دحنت یعنی دوجود دشرط کی صرف طلاق واقع کیہی نہ کفارہ وبعبارة آخري دیمین با لطلاق بہ صورت حنت کنبی طلاق واقع کیہی نہ کفارہ۔

رجل قال اگر من هرگز کشت کنم بهذه القرية فامرأتي طالق قالوا ان زرع فيها زرعاً او فالى زوال فطنا كان حاشا الخ الفتاوى قاضیخان علی هامش الہندیہ ج ۱ ص ۴۷۳ ط دارالاشاعہ قندھار) رجل حلف بالفارسية وقال هرگاه که من این کار کنم فکنا - فهذه جملة الفاظ الفارسية هروقت وهرگاه وهرچی گاه وهرزمان وھمی وھمیشہ وھربار فی واحدة منها يتكرر الحنث بتكرار الفعل فی قولهم وهو قوله هر بار كما لو قال بالعربية كلما دخلت الدار فامرأته طالق فدخل الدار مرارا يتكرر الطلاق بتكرار الدخول وفيما سواها من الفاظ زمان وهرگاه لا يتكرر الحنث بتكرار الفعل ولا يحنث الا مرة واحدة الخ (الفتاوى قاضیخان علی هامش الہندیہ ج ۱ ص ۴۷۳) فقال أئمة المذاهب الاربعة يقع الطلاق المعلق متى وجد المعلق عليه سواء أكان فعلاً لا أحد الزوجين أم كان أمراً سماوياً وسواء أكان التعليق قسماً وهو الحث على فعل شيء أو تركه أو تأكيد الخبر أم شرطاً يقصد به حصول الجزاء عند حصول الشرط آه (الفقه الاسلامی وادلته ج ۹ ص ۶۹۷۲)

مولوی محمد حسن برکتی

مولوی محمد امجد الحسنانی

مولوی نور محمد ثاقب

مولوی محمد امجد الحسنانی

مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

کتاب الجهاد

دمسلمانو له ځمکې څخه ددفاع لپاره له کفارو مرسته غوښتل څنگه دی

پوښتنه: ماذايقول علماء الشريعة الاسلامية في حكم المسئلة التالية في ضوء احكام القرآن والسنة اولا - هل يجوز للمسلمين اوالحكومة الاسلامية دعوة الكفار من الصليبيين واليهود وغير هم من اعداء الاسلام الى دفاع اراضي الاسلام والمسلمين مع ان المسلمين قادرون بانفسهم بالدفاع عن اراضيهم مع انهم لم يكونوا مهديدين من قبل الكفار (المستفتى قارى محمود شاه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

لايجوز للمسلمين ولا للحكومة الاسلامية الاستعانة بالكفار في امور الحرب الا عند الحاجة كما في الدر المختار - ومفاده جواز الاستعانة بالكافر عند الحاجة وقد استعان عليه الصلوة والسلام باليهود على اليهود ورضخ لهم آه وفي ردالمحتار قوله عند الحاجة) اما بدونها فلا لانه لا يؤمن بغيره آه ج ۳ ص ۲۵۷ ط رشيديه كوثه) وكذا في مجمع الانهر شرح ملتقى الابحر ج ۲ ص ۴۳۴ ط مكتبه غفاريه) وفي البحر الرائق ج ۵ ص ۱۵۲ ط رشيديه) ويشترط في الاستعانة عند الحاجة ان لا تكون لهم راية تخصهم بل يكونون تحت راية المسلمين كما في حاشية الطحاوي على الدر المختار قال في الفتح ولا باس ان يستعان بالمشرکين على قتال المشرکين اذا خرجوا طوعا ورضخا لهم ولا يسهم ولا تكون لهم راية تخصهم ولا يثبت عن النبي ﷺ انه سهم لهم ولعل رد من رده في غزوة بدر جاء ان يسلم آه ج ۲ ص ۴۵۱ ط دار المعرفه بيروت) وايضا يشترط ان يكون الاسلام هو الغالب كما في اعلاء السنن (ص ۵۲ ج ۱۲) وفي شرح السير ولا باس بان يستعين المسلمون باهل الشرك على اهل الشرك اذا كان حكم الاسلام هو الظاهر عليهم لان رسول الله ﷺ استعان يهود قينقاع على بنى قريظة وخرج صفوان مع النبي ﷺ حتى شهد حنين والطائف وهو مشرك ففرنا انه لا باس بالاستعانة بهم وما ذلك الانظير الاستعانة بالكلاب على المشرکين والى ذلك اشار رسول الله صلى عليه وسلم بقوله ان الله تعالى يؤيد هذا الدين باقوام لا خلاق لهم في الاخرة آه وفي الفتاوى التاتارخانية ج ۵ ص ۱۵۶ ط قديمي كتب خانه كرچي) وفي شرح الطحاوي ولا ينبغي للامام ان يستعين باهل الذمة على القتال مع اهل الحرب الا ان يكون الاسلام هو الغالب فلا باس بان يستعين بهم حيث ذآه والله اعلم بالصواب

مولوي محمد زکریا خان صاحب

مولوي محمد زکریا خان صاحب

مولوي محمد زکریا خان صاحب

مولوي جېدا نعيم مني الله عز مولوي زمان شاه مولوي نور محمد نائب سرپرست دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

موقت حکومت جوہول خرونکھ دی

پوہنہ تاسیس حکومت موقت در شیرت محمدی چ حکم وارو میزواتر جوا

(المستفتی الحاج مولوی خلیل اللہ فیروزی رئیس ریاست عالی تمیز)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب بعون ملہم الصواب

تقدیم امام بوقت معین در شیرت جائز است در مختار ہاشم ردا المحتار ج ۱ ص ۴۰۶ آرد:

و کذا صبی و ینبغی ان یفوض امور التقليد علی وال تابع له و السلطان فی الرسم هو الولد و فی الحقیقة هو الوالی لعدم صحة اذنه بقضاء و جمعة کما فی الاشیاء عن الیزایة و فیها لوبلغ السلطان او الوالی یحتاج الی تقلید جدید (انتهی) و در دالمختار (قوله و کذا صبی ای تصح سلطنته للضرورة لکن فی الظاهر لاحقیقة قال فی الاشیاء ج ۳ ص ۲۳ ط ادارة القران کرچی) و تصح سلطنته ظاهراً قال فی الیزایة مات السلطان و اتفقت الرعية علی سلطنة ابن صغیر له ینبغی ان یفوض امور التقليد علی وال و بعد هذا الوالی نفسه تبعاً لابن السلطان لشرفه و السلطان فی الرسم هو الابن و فی الحقیقة هو الوالی لعدم صحة الابن بالقضاء و الجمعة ممن لا ولاية له آئی لان هذا الوالی لو لم یکن هو السلطان فی الحقیقة لم یصح اذنه بالقضاء و الجمعة لکن ینبغی ان یقال انه سلطان الی غایة و هی بلوغ الابن ثلاثاً یحتاج الی عزله عند تولیة ابن السلطان اذ ابلیغ تامل (انتهی) (قوله و فیها) ای فی الاشیاء عن الیزایة ایضاً و ذکر ذالک بعد مامر بنحو ورقه فافهم و ذکر الحموی ان تجدید تقلیدہ بمعلو غه لا یكون الا اذا عزل ذالک الوالی نفسه لان السلطان لا ینعزل الا بعزل نفسه و هذا غیر واقع آه قلت قد یقال ان سلطنته ذالک الوالی لیست مطلقة بل هی مقبودة بمدة صغر ابن السلطان فاذا بلغ انتهت سلطنة ذالک الوالی کما قلنا (نفاً در مختار ج ۱ ص ۴۰۶ ط رشیدیہ کوئته) الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۷۰۲) آرد و یری الدكتور السنهودی ان روح النظام الاسلامی لا تتنافی اسراء اطلاقاً مع توقیت الخلافة بمدة زمینة محدودة اذا تضمن عقدة الخلافة ذالک آه و نیز تقدیم امارت و قضاء جواز دارد کما فی اکثر کتب الفقه مثل ردا المختار ج ۴ ص ۳۸۰ ط رشیدیہ کوئته فتح القدیر ج ۶ ص ۲۵۸

مدنی محمد حسن برکتی

عبدالحکیم

محمد نور

مولوی احمد نوری عنی عز مولوی عبدالحکیم عنی اللہ عز مولوی نور محمد ثاقب دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

اسیران و تبادلہ خہ حکم لوی

پوہنتہ : تبادلہ مجوسین طلبہ کرام ہمراہ مخالفین در کسیر محلی جواز دارد و یا خیر می تواند بود

(المستفتی الحاج مولوی خلیل اللہ فیروزی رئیس ریاست عالی تمیز)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب بعون ملہم الصواب

تبادلہ مجوسین طلبہ ہمراہ مخالفین جائز است زیرا کہ در متحد الفقہاء آورده است کہ برای امام رک کردن الاسلامی الاثنائی اسراء بنائے بدون شی جائز است بناء علی ہذا رک کردن اسراء بمقابل اسراء طلبہ کرام بطریق اولی جائز است :

وبعد الانہزام یقتلون مدبرہم واسراء ہم ویجہزون علی جریحہم واصلہ قولہ تعالی وان طائفتان من المؤمنین اقتتلوا فاصلحو ایینہما فان بقت احداہما علی الاخری فقاتلوا للتي تبغی حتی تفری الی امر اللہ وان عفا الامام عن اسراء ہم فلا بأس به ایضاً (تحفہ الفقہاء ج ۳ ص ۳۱۴) ودر تبادلہ مجوسین ہمراہ کفار اختلاف بین ابی حنیفہ رحمہ اللہ تعالی وصاحبین رحمہما اللہ تعالی هست واز بعضی کتب فقہ مثل طحطاوی وفتح القدر جواز تبادلہ مجوسین مسلمین ہمراہ کفار معلوم میشود وحریم (فداء ہم) بعد تمام الحرب اما قبلہ فیجوز بالمال لا بالاسیر المسلم در و صدر شریعہ و قالایجوز وهو اظهر الروایتین عن الامام (شمس) الدر المختار بہامش الطحطاوی (قولہ و قالایجوز) وبہ قالت الائمة الثلاثة لان تخلص المسلم اولی من قتل الکافر لا تنفع بہ لان حرمتہ عظیمة واما الضرر الذي يعود علينا بدفعہ الیہم یدفعہ ظاہر المسلم الذي يتخلص منهم لانه ضرر شخص واحد فيقوم بدفعہ واحد مثله ظاهراً في تكافئان وتبقى فضیلة تخلص المسلم وتمکینہ من عبادۃ ربہ وقد ثبت ذالک عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم (طحطاوی ج ۳ ص ۴۴۷ ط دار المعرفۃ بیروت) ودر فتح القدر (ج ۵ ص ۲۲۰) ذکر شدہ وجہ الروایۃ الموافقة لقول العامة ان تخلص المسلم اولی من قتل الکافر والانتفاع بہ لان حرمتہ عظیمة وما ذکر من الضرر الذي يعود علينا بدفعہ الیہم بدفعہ ظاهراً المسلم الذي يتخلص منهم لانه ضرر شخص واحد فيقوم بدفعہ واحد مثله ظاهراً في تكافئان فان ثم يبقى فضیلة تخلص المسلم وتمکینہ من عبادۃ اللہ كما ينبغی زیادة ترجیح ثم انه قد ثبت ذالک عن رسول اللہ ﷺ اخرج مسلم فی صحیحہ و ابو داؤد و الترمذی عن عمران بن حصین ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فدی رجلین من المسلمین برجل من المشرکین آه

دحربي يامستامن په پاتي شوی مال بايد څه وشي

پوښتنه: تاريخ ۱۲-۲-۱۳۷۵ د دارالافتاء محترمينو علماء کرامو ته السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وبعده د شوروی اتحاد د بندي پيلوټانو بعضی شخصي سامانونه لکه توشان يا نور شيان پاته دي چې ددی شيانو په باب سوز صليب والا هم پوښتنه کوي موږ ته معلومات نسته چې ايا دا شيان موږ ورکړو که څه په وکړو په دي باب هيله منديو چې ده شريعت مقدس په رڼا کي موږ ته فتوي راکي چې موږ يې دا سامانونه ورکړو که څه په وکړو - والسلام

(الحاج ملا محمد حسن اخند د جنوبي ولاياتو تنظيمه رئيس)

بسم الله الرحمن الرحيم

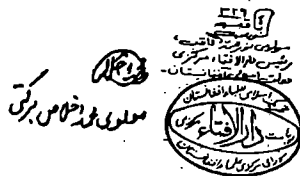
الجواب بعون الملك الوهاب

که داروسي پيلوټان په امان اواجازه د طالبانو سره داخل شوي وي زموږ دي دارته نوبيا چې دوي عود وکړو خپل دار حربي ته او شخصي مالونه او سامانونه يې پاتي شول داشيان ددوي دي په حال د ژوند ددوي کښي او که دوي مړه وي نو بيا هم ددوي د وارث دي اوددوي خيانت کولو سره لکه دوي چې رباني ته مرمي راوړي وي ددوي دا عهدنه مياتيري او امان نه ختميري البته که داروسي پيلوټان بغير د امان اواجازي د طالبانو داخل شوي وي زموږ دارته نو بيا دوي اوددوي ټول سامانونه فيي غرخي د مسلمانانو دپاره - فان رجع الحربي المستامن الى دار الحرب وترک وديعة عند مسلم او ذمی او ديني عليهما حل ذمه بالعود الى دار الحرب وماکان في ايدي المسلمين او الذميین من ماله فهو باق على ماکان عليه حرام التناول (الفتاوى الهندية ج ۲ ص ۲۳۵ ط دار الاشاعة قندهار)

قوله ولوان حريبا دخل دارنا بامان ثم عاد الى دار الحرب وترک وديعة عند مسلم او ذمی او ديني في ذمتهم فقد صار ذمه مباحا بالعود وما في دار الاسلام من ماله له مادام حيا وان مات فهو لورثته (فتح القدير ج ۵ ص ۲۷۲) (اومات فقط) بلا غلبة عليه (فديته وترضه ووديعته لورثته) لان نفسه لم تصر مغنومة فكذا ماله كما لو ظهر عليه فهرب فماله له (قوله فماله له) وكذا دينه ويلزم من ذلك انه لو ارسل من يأخذه وجب تسليمه كما لا يخفى (الدر المختار ورد المحتار ج ۳ ص ۲۷۵ ط رشيديه كوته) - اودا چې ددوي په خيانت کولو سره ددوي امان نه ختميري په (رد المحتار ج ۳ ص ۲۷۳) کي ليکلي دي: وذكر في موضع آخر ان المستامن لو قتل مسلما ولو عمدا او قطع

الطريق او تجسس اخبار نافعت بها اليهم اوزنى بمسلمة اودمية كرها اوسرق لا ينقض عهده آه
ملخصا او همداسي ذكرشوي په (الفتاوى السراجية ص ۲۵ ط ايچ ايم سعيد كراچي
(كنبي هم او كه روسي پيلوتان بغير امان خخه داخل شوي وي زموږ دارته موږ وويل
چې ددوي ټول سامانونه في ګرځي په (رد المحتار ج ۳ ص ۲۷۲ ط رشيديه كوټه) كنبي
ليكلي دي: قيد بالمستأمن لانه لو دخل دارنا بلا امان كان وما معه فيمن ولوقال دخلت بامان الا ان
يثبت الخ... او په (فتاوى التاتارخانيه ج ۵ ص ۱۹۰ ط قديمي كتب خانه كراچي) كنبي
ليكلي دي:

اذا دخل الحربي دارنا بغير امان واخذه واحد من المسلمين لا يخص به الاخذ ويكون فينا
لجماعة المسلمين هذا قول ابي حنيفة رحمه الله وفي الخانية بيع ويوضع ثمنه في بيت مال
المسلمين -م- وقال ابو يوسف ومحمد هو لا اخذ الخ او په (تحفة الفقهاء ج ۳ ص ۳۰۴) كنبي
ليكلي دي ولوان حربيا دخل دار الاسلام بغير امان يصير فيمن لجماعة المسلمين حتى لو اسلم
قبل ان يأخذه واحد من المسلمين فانه لا يعتق وهذا عند ابي حنيفة فاما عندهما فيصير ملكا
للاخذ حتى لو اسلم قبل الاخذ يكون حرا او په فتاوى السراجية كنبي ص ۶۵ ط ايچ ايم سعيد
ليكلي دي حربي دخل البنا بغير امان فاخذه رجل منا فهو فيمن لعامة المسلمين وقال ابو يوسف
ومحمد رحمهما الله هولذي اخذه -اود فيمن مصرف جميع المسلمين دي يعني ټول
پكنبي حصه لرلاي شي او امام به يي په خلكو تقسيموي په تكملة دي (فتح الملهم ج ۳
ص ۷۸ ط مكتبه دارالعلوم كراتشي) كي ليكلي دي: قال ابن رشد في بداية المجتهد ۱: ۳۸۹
قال قوم: الفئ يصرف لجميع المسلمين الفقير ولغنى ويعطى الامام منه المقاتلة والولاة والحكام
وينفق منه في النواصب التي تنوب المسلمين كبناء القناطر واصلاح المساجد وغير ذلك ولا خمس
في شيء منه وبه قال الجمهور وهو الثابت عن ابي بكر وعمر رضي الله عنهما الخ. والله اعلم

عبدالله بن محمد

مولوي محمد عطاء الله خان

مولوي محمد مسلم حقاني مولوي عبدالحكيم رضي الله عنهما مولوي عبد الله صاحب
مولوي نور محمد نائب سرپرست دارالافتاء مركزي تحريك اسلامي علماء افغانستان

په بنديانو کارونه کولوڅه حکم دی

پوښتنه کوم اشخاص چی زموږ سره په محبس کي بنديان دی زموږ لپاره په هغوی باندی دمحبس دیوال جوړول جواز لری که نه اجرة نه ورکوو خودوی ورکوو-

المستفتی مولوی آغالالی

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب

دشریعت په مقدس دین کي دبند اصل مقصد دادی چې دبند په وقت کی بندی شخص دخلو هغه تصرفاتو څخه بندشی څرنگه چې ده مخکی تر بند کول باقی حکومت دبندی څخه دمزدور کارنسی آخستلای مگر که یی په خپله رضاڅه خدمت کاوه :

ان الحبس الشرعی فی اصله لیس هو الحبس فی مکان ضیق وانما هو تعویق الشخص ومنعه من التصرف بنفسه سواء اكان فی بیت ام مسجد الخ (الفقه الاسلامی ج ۸ ص ۵۹۶۷ ط رشیدیة) لاینبغی للقاضی ان يضرب محبوسا فی دین ولا غیره ولا یصفد ولا یقید ولا یغل ولا یمد ولا یقیمه فی الشمس (الهندیة ج ۳ ص ۴۱۴ ط دارالاشاعة قندهار والبرزایة علی هامش الهندیة ج ۵ ص ۲۲۴ ط دارالاشاعة قندهار وردالمحتار ج ۴ ص ۳۴۹ ط رشیدیة کوئته) وفی کفالة الاصل لایضرب المدیون ولا یؤاجر (خلاصة الفتاوی ج ۴ ص ۴۵ ط رشیدیة کوئته) والبحر الرائق ج ۶ ص ۴۷۶ ط رشیدیة کوئته

مولوی محمد رفیع صاحب برکت

محمد رفیع صاحب برکت

مولوی محمد رفیع

مولوی احمد نوری سنی ۱۹۰۶-۱۳۷۶ مولوی نذیر احمد حقانی مولوی محمود میوند وال مولوی

منشی نور محمد ثاقب رئیس عمومی دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

له هزارگانو څخه نیول شویو موثرانو حکم

پوښتنه : دهزارگانو موثران چی موثر نیولی دی دهغوی استعمال موثر ته جائز دی کنه؟
(المستفتی مولوی آغالالی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب

هزاره گان ۲ قسمه دی اول هغه هزاره گان چې د طالبانو سره جنگ او مقابلې کوی د هغو حکم د باغیانو دی یعنی د هغو سره که د بیت المال شی و نیول شی هغه به بیت المال ته تسلیم شی او که د هغو شخصی ملکیت و نیول شی هغه حکومت بنا بر ضرورت استعمالولای شی ورنه ورته ساتی به ئې کوم وخت چې دوی تسلیم شی بیرته به هغه ورته و سپارل شی دوهم هغه هزاره گان دی چې هغه یاد هغو موثران یا نور اموال شخصیه و نیول شی د هغو حکم داسی دی لکه د نورو اشخاصو د اموالو -

واما اموالهم فيحبسها عنهم الامام الى ان يزول بغيهم فاذا زال ردها اليهم لان اموالهم لا تحتل التملك بالاستيلاء لكونهم مسلمين (الفقه الاسلامي ج ۷ ص ۵۴۸ ط رشيديه) و اما اصاب المسلمون منهم من كراخ او سلاح و ليس لهم اليه حاجه قال اما الكراخ فيباع ويحبس الثمن ... حتى يتفرق جمعهم فيرد ذلك على صاحبه (المبسوط ج ۶ ص ۱۳۵ ط غفاريه كوئته) ولا يؤخذ مال على سبيل التملك بطريق الاعتنام ... فان التملك بالقهر ينخص بمحل ليس فيه عصمة الاحراز بدار الاسلام (المبسوط ج ۶ ص ۱۳۵ ط غفاريه كوئته) والله اعلم وعلمه احكم

عبدالله بن محمد بن عبدالمطلب

الإمام الخميني

مولوی احمد نوری منی عز مولوی محمود میوندوال مولوی مفتی نور محمد ثاقب رئیس عمومی دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی علماء افغانستان

شوگ چې د اسلامي تحریک په مقابل تبلیغات کوی

پوښتنه: که یو شوک د اسلامي تحریک په مقابل کی مخالف تبلیغات وکړی ولوکه هر شوک وی د دغسی چاسره څرنگه عمل باید وشی
(المستفتی: د تحقیق مدیریت داستخباراتو خانګه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصدق والصواب

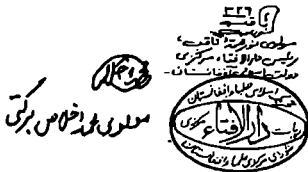
دغه سړی چې پر خلاف د اسلامي ډلی تبلیغات کوی او خلق و فاسدی لاری ته رابولی او جاسوسی کوی اول

دی تعزیر پہ وھل اوپہ بند و رکڑی چھ تائب شی کہ نہی دغہ عمل ترتوبی وروستہ بیا بیا مکرر کاوہ اوپہ وھلو او بند نہی نہ پری بنودی نئی قتل جائز دی۔

وقال الداودی الجاسوس يقتل وانما فی القتل عن حاطب لماعلم النبی صلی اللہ علیہ وسلم منه ولكن منه الشافعی وطائفة رحمهم اللہ تعالی ان الجاسوس المسلم یعزر ولا یجوز قتله وانکان ذاهیئة عفی عنه لهذا الحدیث وعن ابی حنیفة والاوزاعی رحمهما اللہ تعالی یوجع عقوبة ویطال حبسه الخ (عمدة القاری ۱۴ ص ۳۵۶ ط رشیدیہ کوئٹہ) وفي المجتبی الاصل ان کل شخص رأى مسلما یزن ان یحل له قتله وانما یمتنع خوفا من ان لا یصدق انه زنی) وعلى هذا القیاس المكابر بالظلم وقطاع الطريق وصاحب المكس وجميع الظلمة بادنی شیء له قيمة) وجميع الکبائر والاعونة والسعاة یباح قتل الكل وثاب قاتلهم آه وافتی الناصحی بوجوب قتل کل مؤذآه (الدر المختار علی هامش الطحطاوی ج ۲ ص ۴۱۱ ط دار المعرفہ بیروت) (قوله یباح قتل الكل) ای تعزیر ان لم یتزجروا کما افاده صدر کلامه (الطحطاوی علی الدرج ۲ ص ۴۱۱ ط دار المعرفہ بیروت) ومن لم یندفع فسادہ فی الارض الا بالقتل قتل مثل المفرق لجماعة المسلمین والداعی الی البدع فی الدین الخ ثم قال والخلاصة انه یجوز القتل سياسة لمعتادی الاجرام ومدمنی الخمر ودعاة الفساد ومجرمی امن الدولة ونحوهم (الفقه الاسلامی ج ۷ ص ۵۵۹۴)

سوال: جو مسلمان کافر حکومت کا جاسوس بن کر مسلمانوں کے خیرے راز اسرک بچھائے یا حکومت کافرہ کے تعاون سے وہاں کے مسلمانوں کو ستائے اور ان کے فوج کو ظلم پر آمادہ کرے ایسے مسلمان کا شرعی حکم کیا ہے؟ اس کا قتل کرنا جائز ہے یا نہیں بخیر و خیرا الجواب باسم ملھم الصواب اگر بدو قتل کوئی تدبیر اسکی فھمائش کے لئے کار کر نہ سوتو اسے قتل کرنا جائز ہے (*)

قال الامام القرطبی رحمہ اللہ تعالی فان کان الجاسوس کافر افعال الاوزاعی رحمہ اللہ تعالی یكون نقضا لعہدہ وقال اصیغ الجاسوس الحریری یقتل والجاسوس المسلم والنمی یعاقبان الان تظاهرا علی الاسلام فیقتلان الخ (احکام القرآن للقرطبی ج ۱۸ ص ۵۳) احسن الفتاوی ج ۶ ص ۲۹

عزیز الرحمن

محمد رفیع

مولانا عبدالحکیم مبنی اللہ عز مولانا محمد اعجاز برکتی مولانا محمد امجد الحقانی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

(*) کوم مسلمان چي د کفارو جاسوس شی د مسلمانانو پټ رازونه هغوی ته وررسوي یاد کافر حکومت په مرسته دهغه خای مسلمانان زوروي اود هغوی فوج پر ظلم راپاروي داسی مسلمان شرعی حکم څه دی دده وژل روادی او که نه؟ بیټواتو جرو۔ الجواب: باسم ملھم الصواب که بیلہ وژلو کوم تدبیر دده دپوه کولو لپاره مؤثر نه وي نو دده وژل جائز دی۔

کتاب اللقطه

به ریاست حج و اوقافو کی له حاجیانو پاتی شوی آب زمزم اوجائی نماز و خه حکم دی

پوښتنه :- محترم جناب منسل ریاست دارالافتاء ولایت قندهار استقامی کردو ایکه در سال قبل در موسم حج از کمنداد و حاج حاجی مثلاً اندونیزیا و افغانستان یک مقدار آب زمزم و جای نماز قایلین دی که جزیرای معمولی ریاست حج و اوقاف ولایت قندهار مانده است که صاحبش تا امر وزیر پیدا شده است اکنون استقامی می کردو از مقام عالی درباره چه تقسیم بکیریم و بی باید شود و السلام -

(المستفتی مسئول ریاست حج و اوقاف ولایت قندهار)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

هر هغه اشیاء چې پیدائی کړې یو څوک هغه دوه نوعی دی ۱ هغه اشیاء دی چې مالک ئې طلب نکوی (۱) لکه نواة (۲) قشر الرمان (۳) بطیخ او دغه اشیاء هم پیداسی په مواضع متفرقه کی نو د دغه پید اکونکی ته داشته چې وایی خلی او نفع پروا خلی ۲ نوع هغه اشیاء دی چې مالک ئې طلب کوی (۱) لکه نقدین (۲) او عروض نو آخدی واخلی دغه اشیاء او حفاظت دی وکړی تر هغه وخت چې مالک ئې پید اکیري او قشور او نواة چې مجتمع وي همدغه نوع څخه دی اوس چې مالک پیدانسی پس د تعریف او اعلان څخه مسئله داده چې افضل دپاره وپید اکونکی دلقطی داده چې امام ته به ئې ورکړی او بیا چې امام ته ئې ورکړه نو امام بیا مخیردی که ئې قبلوی او که ئې نه قبلوی او که ئې قبوله کړه نو بیا د لره خیار دی که ئې فقیرانو لره ورکوی او که ئې قرض ورکوی یو ماره سړی لره لکه په (الفتاوی البزازیة بهامش الفتاوی الهندیة ج ۶ ص ۲۱۹ ط دارالاشاعة قندهار) کی لیکلی دی:

ثم ما يجده نوعان نوع لا يطلبه مالکة كالنواة وقشر الرمان والبطيخ في مواضع متفرقة له ان يأخذ ويتنفع بها ولكن لا يصير ملكا لاحد ولو وجدها مالکها في يده له اخذها الا اذا كان قال حالة الرمي من اخذه فهو له لقوم معلومين ولم يذکر السر خسی رحمه الله تعالى هذا التفصيل وكذا الحكم في النقاط السنابل بعد جمع غيره بعد دناءة وقال بعض المشايخ ليس للرامي اخذها وان لم يقل وقت الاثناء من اخذه فهو له لمعلومين ونوع يطلبه مالکة كالنقدین والعروض ونحوها فیا خذه ويحفظه الى ان يوجد صاحبه والقشور والنواة المجتمعة من هذا النوع الخ.....

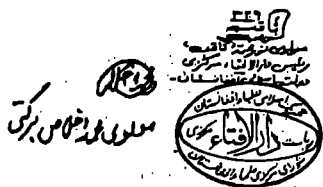
او همدارنگه په (الفتاوی التاتارخانية ج ۵ ص ۵۸۵) کښی لیکلی دی:

بينه شهود الالباس بهم قوما من اهل التجارة معروفين رد عليه متاعه واشهد عليه وضمنه المتاع اوقيمته ان جاء مستحق له وان لم يأت له طالب بيع المتاع والسلاح وصير ثمنه والمال الذي اصيب معهم الى بيت المال فان هذا وشبهه مما يذهب به الولاية ولا يحل لهم ولا يسمعهم الا ان يرفعوه اليك آه به (الفقه الاسلامي كى ج ۵ ص ۵۲۳) كى راغلى دى النوع الثالث الاموال التى تؤول ملكيتها للدولة من الافراد اويكون للدولة عليها الولاية فالاولى مثل مايؤول الى بيت المال كالاموال الضائعة او التى لا وارث من لا وارث لها لان بيت المال وارث له... آه

به تقريرات الرافعى رد المحتار ج ۱۳۹ ط رشيديه كوئته كبنى تفسير د اموال ضائعه به دى عبارت شوى دى اى التى لها مستحق لكنه غير معلوم آه او هم ئي هلته تركه دميت چې وارث نه لرى د اموال ضائعه شخه گر خولى ده او به الفتاوى الهندية ج ۱ ص ۱۹۱ ط دار الاشاعة قندهار) كبنى راغلى دى به بيان ديوت دييت المال كبنى :

والرابع اللقطات هكذا فى محيط السرخسى وما اخذ من تركه الميت الذى مات ولم يترك وارثا او ترك زوجا او زوجة وهذا النوع يصرف الى نفقة المرضى وادويتهم وهم فقراء والى كفن الموتى الذين لا مال لهم والى اللقيط وعقل جنايته والى نفقة من هو عاجز عن الكسب وليس له من تجب عليه نفقته وما اشبه ذلك كذا فى شرح الطحاوى... آه والله تعالى اعلم

عبد الحكيم محمد

مولوى احمد نوري

مولوى احمد نوري عفى عنه مولوى عبد الحكيم عفى الله عن مولوى زمان شاه مولوى محمد اخلص برکتی

مولوى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء مركزى دولت اسلامى افغانستان

کتاب الشـرکـة

دپلار په ژوند کې دخپل کسب کونکو زامنو گټه دجاده

پوښتنه : باسمه تعالی و به نستعین محترمینو دارالافتاء اساتذو ته لومړی تحیه سلام وړاندی کیږی السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته وبعد محترمینو اساتذه وزه عبد الحییب دستوفیت مسئول دیوی مسئلی پوښتنه په لاندی ډول کوم مثلاً دیوسړی ۶ زامن وی او غټان شی پلارنې مسکین وی شی نه لری اوزامن نې څه اندازه دنیا کسب کړی بیایود زامنو وفات شی ترکه جوړه نشی اوما ل ډیر لږ کسب سوی وی تقریباً (۱۰) کاله پس پاته ۵ ډیر مال وگټی او یو ددغه پنځو څخه وفات شی تقسیم خوپه منع دوروونکی نه وی سوی اوس ځان پوه کړم چې پلارنې یو حصه دحق پیدا کوی په ترکه دمیت زوی کښی اویا مال دپلار بلل کیږی

(مستفتی عبد الحییب)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

مسئله داده چې په مذکوره صورت کی دمستفتی پلار دخپل دغه میت زوی په متروکه کی چې د هغه دخپل ځان کسب ووحق دمیراث لری اوکل مال دپلار حق نه کیږی په الفتاوی تنقیح الحامدیة کی لیکلی دی:

واما قول علماء ناب وابن یکتسبان فی صنعة واحدة ولم یکن لهما شیء ثم اجتمع لهما مال یكون كله للاب اذا كان الابن فی عیاله فهو مشروط کما یعلم من عباراتهم بشروط منها اتحاد الصنعة وعدم مال سابق لهما وكون الابن فی عیال اییه فاذا عدم واحدا منها لایكون کسب الابن للاب الخ والله اعلم بالصواب الفتاوی تنقیح الحامدیة ج ۲ ص ۱۷ ط مکتبه حبیبیه کوئته

مولوی احمد نوری مری

دنورو وارانانو بی اجازی په مشترکه ځمکه کې نهالان ایښودل

پوښتنه : محترم رئیس صاحب دارالافتاء السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته اما بعد : موږ موروثي ځمکه چې راپاتی ده پر هغه موږ آبادی کړی او نهالان موږ کښی ایښی دی نو اوس زموږ عمه یعنی دپلار خور په دی آبادی او نهالانو کښی چې موږ پخپله کښینول حق لری که

موږيو دکان چې په هرات بازار کې ۱ - ناحیه مربوط موقعیت لري د حاجي محمد اسلم دورثي څخه رانيولی دی چې عبارت دی د گلالی ظاهر جان محمد هاشم عبدالسلام گل غوثی نامه گل حرمه چې خوندی ټپي دی او مور ټپي بي بي خاتمو چې ددوی مشترک دکان وو موږ رانيوی په حضور د شاهدانو چې موږي څلورم خريداران يو چې داورثي پر خرڅ کړي دی اوس ددوی دوو ټنورو وروڼو مخالفت کړی دی چې موږ حقوق لرو په دی دکان کې ستاسو محترم مقام څخه هیله کوو چې د شریعت مطابق موږ ته فتوی راکړي مهرباني به مووی ومن الله التوفيق

(المستفتی حاجي عبد الله ولد محمد سرور)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم

الجواب باسم ملهم الصواب

په مذکور صورت کې دورثه و څخه کومو اشخاصو (چې عبارت د مور خوندو او څلورو وروڼو څخه دی) چې مور ته دکان خرڅ کړي دی بناء پر تقسیم د میراث د مسئلې ددوی په حصه کې بیع صحیح او نافذ ده او کومو اشخاصو چې (عبارت د نورو دوو وروڼو څخه دی) اجازه نه وه کړې د بیع څخه مخکې د مور څلورو وروڼو ددو و خوندو سره شریکان وه اوس د مشتری سره شریکان دی ټوله دکان دخپلې حصې پر بنیاد نشي راغرزولای ځکه چې د خرڅونکو له طرفه ملکیت و مشتری ته نقل شوي دی او یو شریک د بل شریک بیله اجازې څخه خپله حصه پر اجنبی خرڅولای شي اوس دکان چې هر څه قیمت لري هغه به دورثه وو پر حصو باندې تقسیم شي دغه دوه وروڼه چې دعوي کوی دوی دخپلې حصې حقداره دي:

اذاباع الرجل مال الغير عندنا يتوقف البيع على اجازة المالك (الهندية ج ۳ ص ۱۵۲ ط دار الاشاعة قندهار) لایجوز تصرف احد الورثة في مال الاخر لانه اجنبی (الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۳۴۹۳ ط رشیدیہ کوئته) بیع الفضولی موقوف على اجازة المالك الفقه الاسلامی ج ۴ ص ۳۷۲ (المادة ۱۰۸۸) الشریک مخیران شاه باع حصته من شریکه وان شاء باعها من اجنبی بدون اذن شریکه (شرح المجلة سليم باز ص ۶۰۸ ط حنفیه کوئته)

د میراث د تقسیم صورت یې داسی دی اصل مسئله ۸ څخه ده او تصحیح یې ۱۱۲ څخه

کېږي په ۱۱۲ کی ثمن دموردی چې ۱۴ دی باقی للذکر مثل حظ الاثینین خوندوته ۷-۷-
رسيږي او وروڼوته ۱۴-۱۴ رسيږي .

والثالث ان لاتكون بين سهامهم ورموسهم موافقة فيضرب كل عدد رؤس من انكسرت عليهم
السهم في اصل المسئلة سراجي ۲۲ ط حافظ كتب خانه کوته

۱۱۲

مسئله ۸

زوجہ	بنت	بنت	۷	ابن	ابن	ابن	ابن	ابن	یت
۱			۹۸						
۱۴	۷	۷		۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴

والله اعلم بالصواب

مولوی عبدالکیم خنی اللہ عز مولوی احمد نوری خنی عز مولوی محمود میوند وال

مولوی مفتی نور محمد ثاقب رئیس عمومی دارالافتاء مرکزی امارت اسلامی افغانستان

مشترک مال را قبول یا خرخول

پوښتنه داده چې که یوسری مشترک مال خرخ کړی اویائی رانیسی او خبرهم وی بغیرد
شریک له اجازت اورضائیت خنخه نوداسی سودا فاسده ده او که یا ؟
(مستفتیه بی بی روزی گله)

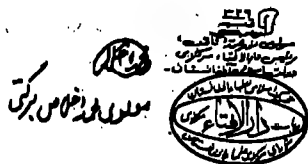
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

کوم شخص چې داسی شی خرخ کړی چې دبل چا حق پکښی کی وی نودغه خرخوونکی
شخص پنخپله حصه کی اصل دی دده په خپله حصه کی یی بیعه صحیح ده اودشریک په
حصه کی فضولی دی که چیری هغه شریک اجازه وکړی نوپه ټوله مبیعه کی د مشتری
ملکیت ثابتیږی ورنه دشریک حصه به وشریک ته تسلیمیږی نود بیع نفاذ پرا اجازه موقوف
دی :

اذاباع الرجل مال الغير عندنا يتوقف البيع على اجازة المالك ويشترط لصحة الاجازة قيام العا
قدين والمعقود عليه (الهندية ج ۳ ص ۱۵۲ ط دارالاشاعة قندهار) (وقف بيع مال الغير) ای علی

الاجازة (رد المحتار ج ۴ ص ۱۵۲ ط رشيديه كوتته) لنفاذ العقد شرطان ۱ الملك ۲ الا يكون في المبيع حق لغير البائع ان كان في المبيع حق لغير البائع كان العقد موقوفا غير نافذ الفقه الاسلامي ج ۵ ص ۳۳۳۷ ط رشيديه كوتته) واللّٰه سبحانه اعلم

مولى احمد نوري

مولى احمد نوري

مولى احمد نوري مولى منقى نور محمد شافى رئيس مولى دارالافتاء مركزى امارت اسلامى افغانستان

که دوه شریکان له مشترک مال څخه حج وکړي نو دوی هم حق دحج لری او که

پوښتنه : درى وروړنه په ویش سره گډدی دپلار میراث ټي هم سته په دى گډویش کی ددو وروړنو حجونه وکړه دهغه څخه وروسته ددوي په مابین کی تقیسم راغلی اوس دغه دریم وروړپه دي گډویش کی دحج حق لری او که نه اوپه وخت دحج کښی دغه یو وروړ اجازة کړي وه چې دوي ولاړشی والسلام-

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامد اومصليا

دغه وروړ چې د مال مشترکه څخه ټي دحج کولو دپاره نور وروړونوته اجازة کړی ده په دى صورت کی دي تر خپل حق په خپله تیر سوی دی اوس که دباقي ورثه ووا اجازه وه د مال مشترکه څخه حج کولای سی او که دورثه ووا اجازه نه وبياد مال مشترکه څخه حق دحج نه لري:

الماده (۱۰۷۵) کل من الشركاء فى شركة الملك اجنبى فى حصة سائر هم فليس احدهم وكيلا عن الآخر ولا يجوز له ثم ان يتصرف فى حصة شريكه بدون اذنه (شرح المجله لسليم باز ص ۶۰۱ ط حنفیه كوتته) واللّٰه اعلم بالصواب

د مشترک مال بيع بي د شرکا له اجازي څنگه ده

پوښتنه : یوسړی مړسوی دی ۱ ښځه ۵ زامن غټان ۲ الوڼی غټانی یوزوی صغیر یوه لور صغیره ټوله ۱۰ نفره سوله مړی دخپلی دریمه وصی خپله ښځه کړی ده یو باغ چې مشترک دی ویشل سوی نه دي دورثه ووپه مابین کی دغه مشترک دی ددوی او اکا د زامنو تقسیم

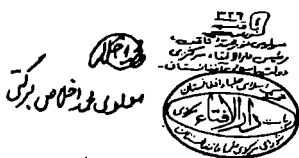
نه دي سوي اود چاحصه نه ده معلومه دغه باغ غتها نوزامنو اواکا زامنو خرش كړي دي بيله اجازي دمور اود خوندو اود صغير اود صغيري دغه باغ كوچني اوغې تاكان لري تخمين ۵ مياشتي كيږي چې خرش كړي دي موريي چې وصي ده او خوندی او صغير او صغيره ټوله په ناراضه دي اوس شرعي فتوى غواړي چې ټوله باغ راكړځي او كه دريمه دمري اود مور حق اود خوندو حق او صغير او صغيره حق راكړزي.

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك المستعان

دغه باغ چې بعضي شركاء خرش كړي دي بغير د اجازي دنورو شركاء يابه مشتري قبض كړي وي يانه په دواړه صورتونو كي په هغه اندازه چې دناراضه شركاء حق دي بيع باطله ده خو كومه اندازه چي پاته شوه د باغ په صورت دنه قبض كي مشتري لره اختيار شته چې غواړي يي كي يي بايع ته وررده وي او په صورت كي د قبض به كتل كيږي چې هغه باقي پاته قابل د استفادي دي ځكه كه وونوهغه د مشتري دي او كه نه و نوده لره اختيار دي چې غواړي يي كه يي بايع ته ورمسترده وي حاصل دادی چې ټوله باغ نه راكړځي بلكه هغه حصي راكړځي چې اصحاب يي ناراضه وي اود دوي (يعني خرشونكو) دخپل حق په باره كي بيع صحيح ده:

ان استحق بعض المعقود عليه قبل القبض ولم يجز المستحق بطل العقد في القدر المستحق الخ وللمشتري الخيار في الباقي ان شاء رضى به بحصته من الثمن وان شاء رده سواء احدث عبياً في الباقي ام لا الخ وان كان الاستحقاق بعد قبض البعض دون البعض او بعد قبض الكل بطل البيع في القدر المستحق ثم ينظر في حالة قبض الكل ان كان استحقاق ما استحق يوجب العيب في الباقي بان كان المعقود عليه شيئاً واحداً كالدار والسيارة والدابة ونحوها فالمشتري بالخيار في الباقي الخ وان كان استحقاق ما استحق لا يوجب عيباً في الباقي بان كان المعقود عليه شيئين كالدابتين الخ فانه يلزم المشتري الباقي بحصته من الثمن لانه لا ضرر في تبعيضه فلم يكن له خيار الرد (الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۴۳۹۵ ط رشيديه كوئته) وكذا في ردالمحتار ج ۴ ص ۲۲۴

محمد باقر محمد باقر

محمد باقر محمد باقر

مولوي زهير اعظمي مولوي محمود ميوند وال مولوي احمد نوري ختي مزي مولوي مفتي نور محمد ثاقب رئيس عمومي دارالافتاء مركزي دولت اسلامي افغانستان

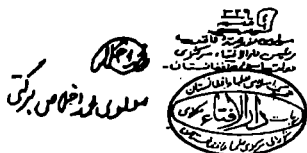
آيا مور مشترک سراى خرخولای شي

پوښتنه : و حضور ته د محترم رئيس صاحب دارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته و بعد هليه كوم چي مونږ ته دارامعلومه كړې چې ديوه وفات شوى شخص په وارثانو كې مور زوجه كوچنې لور او عيني خوردى آيا يوازې مور كولائى شي چي مشترك سراى خرڅ كړې د باقى ورثاء يې اجازه سره والسلام -

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

شرکت د شرکاؤ د مال موروث شرکت ملک بلل کیږي او په شرکت ملک کي قانون شرعي دادی چي هر یوله شرکاء څخه د دغه شرکت اجنبی بلل کیږي په منع د تصرف مضرکي په مال دخپل ملگری کی نومورنشی کولای چې دنورو ورثه ووحصی په دغه سراى کی بغیر د اجازت څخه خرڅ کړي صرف خپله حصه خرڅي ولای شي بی د اجازت دنورو څخه (وهی ضربان شرکة ملک وهی ان یملک متعدد) اثنان فاکثر (عینا) او حفظا کثوب هبه الريح فی دارهما فانهما شریکان فی الحفظ قهستانی (اودینا) علی ماهو الحق فلودفع الخ (بارث اوبیع اوغیر هما) بای سبب کان جبریا او اختیاریا ولو متعاقبا کما لو اشتری شیئا ثم اشرك فيه آخر منية (کل) من شرکاء الملک (اجنبی فی) الامتناع عن تصرف مضر فی (مال صاحبه) لعدم تضمنها الوكالة (فصح له بیع حصته ولومن غیر شریک بلا اذن الا فی صورة الخلط) الخ (الدرا المختار علی هامش حاشية الطحطاوی ج ۲ ص ۵۱۱ ط دارالمعرفة بیروت) وایضاً فی الفتاوی الکاملية ص ۴۹ ط حقانیه پشاور والله اعلم بالصواب

موروث د شرکاء ملک (اجنبی فی) الامتناع عن تصرف مضر فی (مال صاحبه) لعدم تضمنها الوكالة (فصح له بیع حصته ولومن غیر شریک بلا اذن الا فی صورة الخلط) الخ (الدرا المختار علی هامش حاشية الطحطاوی ج ۲ ص ۵۱۱ ط دارالمعرفة بیروت) وایضاً فی الفتاوی الکاملية ص ۴۹ ط حقانیه پشاور والله اعلم بالصواب

مولانا محمد اکرم منی الله عن مولانا محمد اسماعیل مولانا محمود میوند وال مولوی نور محمد نائب رئیس عمومی دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی طلبة افغانستان

یو وارث که خپل موروثي دکان په دعوی وگټي نو نور حق پکي لري

پوښتنه : که یوله ورثاؤ څخه پر خپل موروثي دکان دیواجنبی سړی سره دعوی وکړي اوله اجنبی څخه وگټي او مصرف د دعوی له مشترک مال څخه وکړي اوس دغه گټل شوی دکان مشترک د ټولو ورثاؤ دی او که تنها د دعوی کونکی؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

دغه دکان مشترک دی دټولو ورثاؤ ترمنځ ځکه چې په دې ځای کې وارث په عوض دمورث دی او حکم د وارث لپاره یا پروارث باندی بعینه حکم دی پر مورث باندی؛
احد الورثة يصلح خصما عن المورث فيما له وعليه ويظهر ذلك في حق الكل الا ان له قبض حصته فقط اذا ثبت حق الكل وانما يثبت لو ادعاه وقضى به اما لو ادعى حصته فقط وقضى بها فلا يثبت حق الباقيين (جامع الفصولين ج ۲ ص ۲۵)

مولوي محمد امجد الحقاني مولوي محمود ميوندوال

په مشترک و پيسورانيول شوی ځمکه د چاق کبري

پوښتنه : يوه سړی د پلار تر مرگ وروسته په مشترک مال ځمکه رانيوله او قباله يې پر خپل نامه وليکله او پيسی يې له مشترک مال څخه ورکړی د تقسيم پروخت آيا دغه رانيول شوی ځمکه درانيو نکي ده او که دټولو ورثاؤ مشترکه ده او که قيمت دمخکي له شخصي پيسو څخه ورکړی بيا دغه رانيول شوی ځمکه د چاده ؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

که مشتری په وقت کې درانيولو د دغه مخکي نسبت و ځان ته وکړی چې زه يې رانيسم يا يې مطلق وويل يعنی نسبت يې و ورته ووته نه وکړی نو دغه مخکي يوازی د مشتری ده مشترکه نه ده او که يې داسی وويل چې زه يې دټولو ورثه د پاره رانيسم او بايع وويل چې زه ي د هغو د پاره درياندی خرڅوم نو بيا د ورثه د اجازه غواړی که دهغو خوښه سوه نود ټولو مشترکه ده او که يې نه سوه خوښه يوازی دده ده ځکه ورثه ټول يود بل په مال کې فضولی گرځی او شراء د فضولی دغه حکم لری چې تير سو او قباله پر خپل نامه جوړول حجة نه دی؛
شرکه الاملاک... وهی نوعان شرکه اختيار و شرکه جبر وهی التي تثبت لشخصين فاکثر بغير فعلهما کان يرث اثنان شيئا فيكون المورث مشتركا بينهما شرکه ملك و حکم هذه الشرکه بنوعها هوان کل واحد من الشريكين كانه اجنبي في نصيب صاحبه فلا يجوز له التصرف فيه بغير اذنه اذ لا ولاية لاحد هما في نصيب الاخر (الفقه الاسلامي ج ۵ ص ۳۸۷۷ ط رشيديه کوئته)
مکذافي بدائع الصنائع ج ۶ ص ۶۵ ط ايچ ايم سعيد کراچی) وکل اجنبي في قسط صاحبه تبين

الحقائق ج ۴ ص ۲۳۵ ط ایچ ایم سعید) واما حکم شراء الفضولی فجمله الکلام فيه فان... اضافہ الى نفسه کان المشتري له سواء وجدت الاجازة من الذي اشترى له او لم توجد... واراضاف العقد الى الذي اشترى له بان قال الفضولی للبائع اوقال البائع... بعت هذا العبد من فلان بكذا وقبل المشتري الشراء منه لاجل فلان فانه يتوقف على اجازة المشتري له

(بدائع الصنائع ج ۵ ص ۱۵۰ ط ایچ ایم سعید کراچی)

او کہ یو طرف نسبتہ و مشتری ته و کړی او بل طرف یی و نکړي هم یوازى د مشتری گړځی ځکه چې نسبتہ په طرفینو کی غواړی:

او قال البائع للفضولی بعت منك هذا العبد بكذا فلان فقال اشتريت لا يتوقف وينفذ الشراء عليه لانه لم توجد الاضافة الى فلان في الايجاب والقبول وانما وجدت في احدهما واحدهما شطر العقد فلا يتوقف لما ذكرنا (بدائع الصنائع ج ۵ ص ۱۵۰ ط ایچ ایم سعید کراچی)

یادونه:- که چیری دغه رانیوونکی درانیو لو تر مخه اجازه دنورو ورثه څخه اخیستی وه نودغه مځکه مشترکه ده او که یی دهغوی اجازی رانیولی وه نو هغه دی چې حکم یی تیر شو او یوازى دا خبره چې د مشترک مال څخه یی پیسی ورکړی دی ددی حجة نه گړځی چې مځکه دی مشترکه شی بلکه یوازى دهغه مصرف سوى مال ضمان پرده دی فقط وما اشتراه احدثهم لنفسه یكون له ویضمن حصه شركائه من ثمنه اذا دفعه من المال المشترك (الفتاوى الکاملیه ص ۵۰ ط مکتبه حقانیه پشاور)

مولوی محمود میوندوال مولوی ندامحمد الحقانی

که دځمکي رانیونکي یووی اوقباله دټولوروپو پر نامه وی نو د شراکت په باب څه حکم لری
پوښتنه: که یوله وروپو مځکه په قیمت رانیسی اوقباله دټولوروپو پر نامه واخلی آیادغه ځمکه مشترکه ده که یواځی درانیونکی ده

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

که دغه رانیوونکی دهغه نوروپه وکاله یا په اجازه دغه مځکه رانیسی نو مشترکه گړځی او که یی دهغوی اجازی دځان دپاره رانیسی یوازى دده گړځی او که یی دهغوی اجازی دهغودپاره رانیسی نو بیا هغه تفصیل پکښی دي لکه د مځکی سوال په جواب کی چې تیر سو -
وما اشتراه احدثهم لنفسه یكون له ویضمن حصه شركائه من ثمنه اذا دفعه من المال المشترك

الفتاوى الكاملية ص ۵۰ ط مکتبه حقانيه پشاور) - مولوی ذہمہ اعجازی مولوی محمود میوندوال

کہ لہ مشترک کی خُمکی خُخہ ورورور خہ برخہ خرخہ کُری نو

پوہنتنہ : کہ لہ ورورنو خُخہ ہر یودھغی مَخکی خُخہ چي رانیولی اوقبالہ پرخپل نامہ لری
خہ قدر خُمکہ خرخہ کُری دغہ بیع صحیح دہ اوکنہ کہ صَحی شی نو دغہ دَخُمکی قیمت
مشترک دی اوکنہ؟

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب بعون ملہم الصواب

کہ دغہ مَخکہ درانیولو پہ وقت کی مشترکہ گُرخی دلی وی نوہرورور خپلہ حصہ خرخولای
سی اوقیمت یی ددہ کیڑی اود ورورنو پہ حق کی فضولی گُرخی چي تفصیل یی دخلورم
سوال پہ جواب کی تیر سو او کہ درانیولو پہ وقت کی یوہ ورور یوازی دخیل خان دپارہ
رانیولی وہ نو ہغہ نورورونہ تُولہ فضولی بلل کیڑی اوقیمت ہم یوازی دھغہ یوہ و
رور کیڑی:

فکل اجنبی فی مال صاحبه فصَح لہ بیع حصتہ ولومن غیر شریکہ (الفتاویٰ الکاملیہ ص ۴۹ ط حقانیہ پشاور)

مولوی ذہمہ اعجازی مولوی محمود میوندوال

پہ گد ویش کی رانیول شوی یاخرخہ کُری شوی خُمکہ یا قیمت دتقسیم پر مہال دچا کیڑی

پوہنتنہ : پہ گد ویش کی یوہ ورور خُمکہ رانیولی اوبل مَخکہ خرخہ کُری وی دتقسیم پر
وخت دنومورو مَخکو قیمت اومصرف دورورنو ترمنخ پہ خہ دول تقسیم کیڑی آیا دھغہ وخت
قیمت بہ منخ تہ راوری او کہ دتقسیم دورخی؟

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب بعون ملہم الصواب

دغہ مَخکہ کہ یی دنورو پہ اجازہ رانیولی وہ نو مشترکہ گُرخی پہ وقت کی دتقسیم کہ
پخپلہ دغہ مَخکہ نہ تقسیمیدل نو قیمت دتقسیم دورخی معتبر دی او کہ یی دھغوی اجازی
رانیولی وہ نوہر خہ قیمت چي یی دمشترک مال خُخہ اخیستی دی دھغہ ضامن دی گتہ د
مَخکی یوازی ددہ دہ اودخرخولو پہ صورت کی ہم دودہ صورتہ دی کہ دغہ خرخول دتُولو پہ
اجازہ وہ نو ہغہ قیمت بہ ددوی پہ مایین کی ویشل کیڑی او کہ ددوی بی اجازی خرخہ سوی

وه او متروكة دمورث وه نو په هر څو چې يی خرڅه كړی وه دنورو ورثه وود حصی ضامن دی؛
سئلت عن ورثة لهم مال ورثوه من مورثهم فعمل فيه احدهم بدون اذن الباقيين فربح فهل لا يكون
الربح بينه وبين سائر الورثة فا لجواب نعم لا يكون لهم فيه حظ (الفتاوى الكاملية ص ۵۳ ط
حقانيه پشاور) ويضمن حصته شركائه من ثمنه اذا دفعه من المال المشترك (الفتاوى الكاملية
ص ۵۰) ولما باعه وسلمه للمشتري بلا اذن شريكه او وهبه وسلمه كذلك وهو ظاهر متعدد فيضمن
والله اعلم (الفتاوى الخيرية ج ۱ ص ۱۱۱)

مولانا محمد سید ذوال مولانا محمد احمداحمداحمداحمدا

كتاب الوقف

وقف شوی سرای چي داستفادی وړنه وی څه حکم لری

پوښتنه : محترم ددارالافتاء رئيس صاحب السلام عليكم وبعد زموږ یوسرای دمسجد
دامام لپاره زمانیکه وقف کړیدی اوس فعلاً دگذاری څخه وتلی دی اوزه ددغه سرای په
عوض بل سرای په دغه اندازه جوړول غواړم چې دمسجد دپاره شي وقف کړم چې امام
دمسجد پکښی گذاره کوی نوزه ددغه سابقه سرای څخه شخصی استفاده کولای سم کیا؟
(المستفتی الحاج عبدالقاهر خان امیر مخصوص)

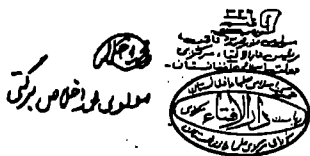
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

محترمو چې واقف په وخت کی دوقف کیدو دسرای شرط دبدلید ونه وی کړی نو برابره
خبره ده که شي شرط دنه بدلید وویلی وی یا شي سکوت کړی وی نو اوس داوقفی سرای په
داسی حال کی وی چې بالکل نفع نه په اخستل کیږی اونه له دغه سرای څخه کوم شي
حاصلیږی چې ددغه سرای موقوفه ترمیم په وشي نوپه دغه وقت کی شي تبدیل په بل سرای
یا مخکه سره روادی چې په اذن دقاضی وی چې دی صاحب دعلم او عمل وی اودا تبدیل
هغه وقت جائز دی چې دغه دواړه موقوفه سرايو نه په یوه محله کی وی او یا دغه سرای چې
په بدل دهغه بل سرای کی دی دابه په ادونه محله کی نه وی بلکه په اعلى محله کی به وی
او که په ادونه محله کی وونودا تبدیل بیا جائز نه دی؛

والثاني ان لا يشترطه سواء شرط عدمه او سکت لکن صار بحيث لا ينتفع به بالكلية بان لا يحصل منه شيء
اصلا او لا بقی بموته فهو ايضاً جائز على الاصح اذا كان باذن القاضي ورأيه المصلحة فيه (ردالمحتار ج ۳)

ص ۴۲۴ ط رشيديه كوئته) والمعتمد انه بلا شرط يجوز للقاضي بشرط ان يخرج عن الانتفاع بالكلية وان لا يكون هناك ريع للوقف يعمر به وان لا يكون البيع بغبن فاحش وشرط في الاسعاف ان يكون المستبدل قاضي الجنة المفسر بذى العلم والعمل ثلاثا يحصل التطرق الى ابطال اوقاف المسلمين كما هو الغالب في زماننا آه ويجب ان يزداد آخر في زماننا وهو ان يستبدل بعقار لا بدراهم ودنانير فانا قد شاهدنا النظر يأكلونها وقل ان يشتري بها بدلا ولم نراحد امن القضاة فتش على ذلك مع كثرة الاستبدال في زماننا آه (وذكر بعد خمسة اسطر من البيان) وفي القنية مبادلة دار الوقف بدار اخرى انما يجوز اذا كانتا في محلة واحدة او محلة الاخرى خيرا وبالعكس لا يجوز وان كانت المملوكة اكثر مساحة وقيمة واجرة لاحتمال خرابها في ادون المحليتين لدناءتها وقله الرغبة فيها آه (ردالمحتار ج ۳ ص ۴۲۵ ط رشيديه كوئته) والمعتمد انه يجوز للقاضي بشرط ان يخرج عن الانتفاع بالكلية وان لا يكون هناك ريع للوقف يعمر به وان لا يكون البيع بغبن فاحش كذا في البحر الرائق وشرط في الاسعاف ان يكون المستبدل قاضي الجنة المفسر بذى العلم والعمل كذا في النهر الفائق (الفتاوى الهندية ج ۲ ص ۴۰۱) والله اعلم

عزیز الرحمن

مولوی احمد نوری

مولوی احمد نوری مفتی عہد مولوی نذیر احمد خان مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

عارضی مسجد خہ حکم لوی

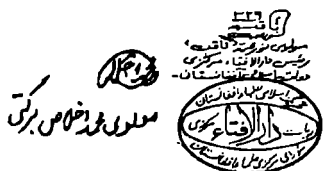
دصحت عامی و محترم ریاست ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته دمو اور ماشوم کلینک چې د باقی تعمیر کار شروع کړی دی خو څو اطاقونه چې دخلقیانو په وخت کې برای نام مسجد سوی و نودصحت عامی دمقام څخه داهيله کوو چې تعمیر بیرته پر هغه خپل پخوانی حالت جوړسی البته ستاسی دخبرتیا دپاره مودغه مکتوب درواستوی چې مودته لازم هدايت وکړی ومن الله التوفیق پوښتنه : جناب محترم رئیس دارالافتاء مولوی نور محمد ثاقب صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته موضع اصلا په تاسی پوری اړه لری لطفا ځای دنژدی څخه وگوري نو خپل نظر دلیک په واسطه دکلینک ومسؤلینوته خبر ورکړی په احترام.

(محمد معصوم افغانی دعامی روغتیا مرکزی رئیس)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب وهو ملهم الصواب : په عارضی مسجد جوړولوسره هغه ځای مسجد نه گرځی

اوداداسی وی لکه مسجد دییت (کور) اوپہ اتفاق دامت سرہ مساجدو دیوتو یعنی ہفہ
 خایونہ چہ پہ کورونو کنبی دننہ دلمانخہ دپارہ جوہ شوی وی پہ حکم دمساجد کنبی نہ
 دی دمرکزی دارالافتاء یوہیئت دمور اوماشوم کلینک تہ ورغلی وہ اوپخپلہ ٹہ ہفہ اطا
 قونہ ولیدل چہ دخلقیانو پہ وخت کنبی ترینہ برای نام اوبرای نمایش مسجد جوہ شوی وہ
 ہلتہ صرف یوہ نیمہ دروازہ بندہ شوی اوپوہ نیمہ خلاصہ شوی وہ اونور ہیخ شہ
 اثار دمسجد نہ وہ علاوہ پردی داکلینک دزنانہ دہ چہ دمسجد ہیخ ضرورت نشتہ اوکہ شوک
 سپی لمونخ کوی نو دہغوی دپارہ دکلینک ترخنک یوہ لویہ جامع شتہ اوہل ہلتہ چہ کوم
 خلک دترمیم پہ کاراختہ ول ہغوی وویل چہ کہ دمسجد ضرورت پینش شی نومونہ ارادہ لرو
 چہ پہ دی لویہ ساحہ دکلینک کنبی بیایو مستقل مسجد جوہ کپرو نولہذا کہ دکلینک تعمیر پہ
 ہفہ پخوانی حالت باندی جوہ شی ہیخ مضائقہ اوباک نشتہ: ولو اتخذ فی بیتہ موضعا للصلاة
 فلیس لہ حکم المسجد اصلا (الشرح الکبیر للشیخ ابراہیم الحلبي ۶۱۴ ط سہیل اکیڈمی لاہور)
 عارضی طور پہ مسجد بنائی سہ وہ جگہ مسجد نہ ہوگی اور یہ ایسے مسجد ہو جائے گے جسے حدیث میں ہے: **بِرَّ خُورِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَمَّ زَمَانًا**
 ایسے گمروں میں مسجدیں ناز و شکوہ لکن اتفاق امت جو جگہ گمروں کے اندر نماز کے لئے بنائے جاتی ہے وہ احکام مسجد میں نہیں ہوتے لکن
 اہتمام نماز اور پاک و صفائی وغرہ ان سے بے حاصل ہو جاتا ہے جب ضرورت نہ ہے کہ منہم کردی جائے گے (*) و هذا اللذی ذکرناہ
 ملخص مافی الشامی واللہ تعالیٰ اعلم (فتاویٰ دارالعلوم دیوبند المسمی امداد المفتین ص ۷۷۱)
 اوپہ ردالمحتار دابن عابدین الشامی ج ۳ ص ۴۰۵ ط رشیدیہ کوئٹہ) کی داسی عبارتہ ہم شتہ چہ
 وائی: ولاهل المحلة تحويل باب المسجد خانيه وفي جامع الفتاوى لهم تحويل المسجد الى
 مكان اخر ان تركوه بحيث لا يصلی فيه... الخ

عبدالحق عظیمی

محمد رفیع

(*) ترجمہ: پہ عارضی تو کہ مسجد جوہ ولو ہفہ خای مسجد نہ گمراہی اوداہ داسی مسجدشی لکہ چہ پہ حدیث کی دی چہ
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حکم وکری چہ پنخپلو کورونو کی مسجدونہ جوہ کری (مشکوٰۃ) خود امت پہ اتفاق سرہ کوم
 خای چہ پہ کورونو کی دلمانخہ لپا رہ جوہ یہی دہفہ احکام دمسجد نہ وی خود لمانخہ اہتمام اوپا کی اونور لہ دوی شخہ ہم
 حاصل یہی کلہ چہ ضرورت نشی پاتی رنگول کپری (مرتب)

مولانا محمد مسلم خانی مولانا عبدالحکیم عفی اللہ عنہ مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد نائب سرپرست دارالافتاء مرکزی امارت اسلامی افغانستان

پر مشترکہ خیمکہ مسجد جوہرول

پوہنتنہ : و شریف مقام تہ درئیس صاحب مقام عالی دارالافتاء تہ احترامانہ صمیمانہ السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ اما بعد محترم زہ نور علی د حاجی عبد الصمد زوی دہلمند دولایت دباگران ولسوالی اوسیدونکی یوہ پوہنتنہ لرم ہغہ داچہ زموږ دکلی ټول خلک څہ اندازہ پہ تشویش کی دی څرنګہ چہ زموږ مسجد شریف پر مشترکہ مخکہ جوړ او بناء دی څہ خلق مویہ پاکستان کی دی څہ خلک مویہ شمال یعنی پہ مزارہ شریفہ کی مخکی پیدا کړی دی اما اکثریت خلک مودلته دی کہ وموږتہ یو فتوایی مسئلہ را کړی چہ زموږ لمونځ خوبہ پہ خطرکی نہ سوا ی کیدای زموږ طرف تہ کہ یو رحمتی نظرو کړی عینی مہربانی بہ دی وی پہ زیات احترام . (مستفتی نور علی)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب ومنہ الصدق والصواب

مسئلہ داده چہ پر مشترکہ مخکہ باندی تصرف کول دمسجد دبناء بغیر درضاء دشریکانو داصحیح نہ دی اودا مسجد شرعی مسجد نہ دی اولمونځ پکښی مکروہ دی لکہ پہ (البحر الرائق ج ۵ ص ۳۲۹ ط رشیدیہ کوئتہ) کی لیکلی دی : والحاصل ان وقف المشاع مسجد اومقبرہ غیر جائز مطلقا اتفاقا الخ او همدارنگہ پہ (الفتاوی الہندیہ ج ۲ ص ۳۶۵) کښی لیکلی دی و اتفاقا علی عدم جعل المشاع مسجد اومقبرہ مطلقا سواء کان مما لایحتمل القسمۃ اویحتملہا هکذا فی فتح القدر - او همدارنگہ پہ امداد المفتیین ص ۸۱۳ کښی لیکلی دی

یہ جگہ مشترک ہے دونوں بھائیوں کے اولاد میں لہذا کسی ایک شریک کی وقف کرنی سے اور سہرناہ سے یہ جگہ مسجد شرعی نہیں ہوتی جب تک تمام شریکاء بعد بالغ ہونے کے اپنے خوشی سے سہرناہ کی اجازت نہ دیا اس وقت تک یہ جگہ مسجد شرعی نہیں ہو سکتی (*) لمافی البحر الرائق من الوقف والحاصل ان وقف المشاع مسجد اومقبرہ غیر جائز مطلقا اتفاقا الخ وهکذا فی کفایت المفتی ج ۷ ص ۵۷ ط دارالاشاعت کراچی) لایجوز التصرف فی مال غیرہ بلا اذنہ ولولا یتہ الافی مسائل مذکورہ فی الاشباہ (الدر المختار بہامش ردالمحتار ج ۵ ص ۱۴۰ ط رشیدیہ کوئتہ)

(*) زیارہ : داغای مشترک دی ددارو ورونو پہ اولادہ کی څککہ نو دکوم یوہ شریک پہ وقف کولو اومسجد جوړولو داغای شرعی مسجد نہ شو ترڅو ټول شریکان وروستہ تر بالغیدو پخپلہ خوښی دمسجد جوړولو اجازه ونکړی تر هغو داغای شرعی مسجد نہ کړی (مرتب)

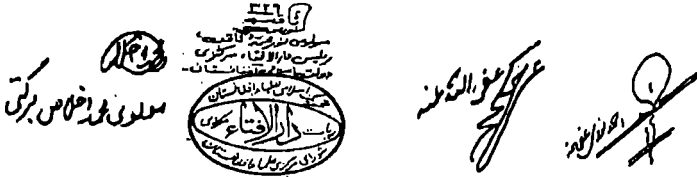
عمر محمد خاں، الشہنشاہ
مسلوی و خواص برکتی

اگر اس زمین کو جو ہائے تعمیر مسجد خدیقی تھی ابھی وقف نہیں کیا تھا تو اس کو فوجت کے دوسری زمین سمجھ کے لئے خرید سکتے ہیں
(۴) مزید الفتاوی ص ۵۴

(۴) ترجمہ کہ دغدہ عثمکہ دمسجد ودانولولپارہ رائیولی وہ تراوسہ وقف کری نہ وہ نوچی دا خرغہ کری بلہ عثمکہ دمسجد لپارہ رائیولائی شی۔

او کہ یو شو عمر پہ یو خای کی شوک لمونخ و کپی بغیر لہ دی خخہ چہ داخای دمسجد دپارہ وقف شوی وی نوپہ دی سرہ دغہ خای حکم دمسجد نہ پیدا کوی بلکه شخصی استفادہ ترینہ کیدلای شی حاصل داچہ دمسجد دپارہ وقف کیدل شرط دی:

عارضی طور پر مسجد بنانے سے وہ جگہ مسجد نہ ہوگی (**)/ ملہ / دالمفتیین ص (۷۷)
واللہ تعالیٰ اعلم

مولوی احمد نوری عفی عنہ مولوی نور محمد نائب رئیس عمومی دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی طلباء افغانستان

دخوابہ شوی مسجد خہ حکم دی

پیونستہ: حضور عالیقدر فضیلت پناہ محترم رئیس صاحب مقام عالی دارالافتاء احتراماً السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ابعد بایان الہی قریہ گاری مروط و لولای ذہ ولایت قدردار حیک حاجی شیر علی و در محمد تاج حضور مدوحی برض سیر سامن ایکہ مہربانہا بہتر معلوم است کہ دلت ولایت قدردار بار تصادات تمام خراب و حریق شدہ خانہ مردم و مسجد خراب است اکنون بایان الہی قلا در قریہ مذکورہ دو باب مسجد داشتہ اکنون بہ اتفاق ارادہ الہی مسجد برای ناز در کجاکہ و مست داشتہ باشد بناء و اعمار نایم از مقام محترم دارالافتاء استقامہ نیام کہ در باب مسجد سابقہ کہ بالکل از زمین رفتہ و خراب است شریعت غراہ محمدی چہ حکم سیکند و برای بایان چہ میفرمایند عرضہ امیر میفرمایند موجب تعمیل است والسلام.

بسم اللہ الرحمن الرحیم
بعون الملک العلی الاعلی

محترم مستقی صاحب این باب مسجد کہ در مورد آن استقامہ نایدی تاہر چند کہ از زمین رفتہ خراب و ویران شدہ باشد حتی کہ صارف و خالی زمین نامذہ ہم از حکم مسجد خارج و بیرون نہ شود تا قیام روز قیامت مسجد میماند بناء بر قول مفتی بہ از اقوال مجتہدین مارحمم اللہ تعالیٰ و زیج وقت ازان بغیر از مسجد کار و کم صورت بند و نہ خرید و فروخت آن جائز است:

ولم یدکر المصنف حکم المسجد بعد خرابہ و قد اختلف فیہ الشیخان فقال محمد: اذا خرب و لیس

(***) پہ عارضی توہم مسجد جوہر و لودا خای مسجد نہ ہوگی -

له مايعمر به وقد استغنى الناس عنه لبناء مسجد آخر اولخراب القرية اولم يخرّب لكن خربت القرية بنقل اهلها واستغنوا عنه فانه يعود الى ملك الواقف اوورثته وقال ابو يوسف هو مسجد ابدالى قيام الساعة لايعود ميراثا ولايجوز نقله ونقل ماله الى مسجد آخر سواء كانوا يصلون فيه اولا وهو الفتوى كذا فى الحاوى القدسى وفى المجتبى واكثر المشايخ على قول ابى يوسف ورجع فى فتح القدير قول أبى يوسف بانه الاوجه (البحر الرائق ج ۵ ص ۴۲۱ وايضاً فى ج ۵ ص ۴۲۲ ط رشيديه كوئته) وبه علم ان الفتوى على قول محمد فى آلات المسجد وعلى قول ابى يوسف فى تايد المسجد الخ (هكذا فى ردالمحتار ج ۳ ص ۴۰۶ وهكذا فى احسن الفتاوى ج ۶ ص ۴۵۶ فى ضمن السؤال والجواب وهكذا فى التتار خانية ج ۵ ص ۵۷۴ ط قديمى كتب خانه كراچى) وهكذا فى عزيز الفتاوى ص ۲۰۴ فى ضمن السؤال والجواب واللّه تعالى اعلم بالصواب.

مدولى محمد خاص بركت

عبدالحق محمد الشافعى

محمد رفيع الدين

مولوى محمد سيوذا وال مولوى نذير احمد خانى مولوى احمد نوري مولى منقى نور محمد ثاقب

رئيس عمومى دارالافتاء مركزى ومعين قضايى ستره محكه امارت اسلامى افغانستان

نژدى ويوه مسجدته بل مسجد جوړول

پوښتنه: په يوه کلی کې ديوه شخص لخوا مسجد جوړشوى او نسبت يې ځان ته کوى خو نور مقتديان ورسره مخالفت لرى مسجدته نه ورځي آيا مخالفين بل مسجد په نژدى حدودو کې جوړولای شى يا خير.

(رياست ارشاد و اوقاف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

که په څه وجه د مقتديانو تر مابين اختلاف پېښ وي نو بايد خلق د کوشش وکړي چې مابين کى د دوى صلح وکړي او که صلحي امکان نه درلودى نو بيا د اجائز ده چې بل مسجد جوړکړي البته د مسجد جوړول د پاره د فخر او مباهات او يا د پاره د دى چې دهغه بل مسجد جماعت لېشى او يا په بل فاسد نيت ثواب خوبالکل نه لرى البته په بعض ځايو کې مستلزم د ګناه دى او که يو مسجد په دغه سى فاسد نيت جوړشى هم دغه مسجد داسى حکم لرى لکه

په صحيح نيت چې جوړشوى وي احترام يې واجب دى لمونځ پكښې كول دهرچا دپاره صحيح دى كه څه هم دجوړونكي دپاره ثواب نه لري البته اگر سمه كې نمازوي او كې دې په خلاف يو توخترتو او س وقت يې په كېس مي صلحې كوشش كې جالې اورا يې په مسجد مي سب نمازوي ليكن اكر يې صورت نه يو سكه توخترتو دوسري مسجد قرب مي بهي نالينا درست په (*) (امداد المفتين ص ۷۶۴) اكرلا دې شرعي بېلي مسجد كې جماعت كم كې يا محض فردي هېلت كې دوسري مسجد نالينا يې توبانې والو كې بېلې ثواب كې گناه يوگا ليكن جرما دې نې يې ده بحر حال واجب الاحرام اور تمام احكام مي مسجد كا حكم ركعتي يې (***) (امداد المفتين ص ۷۶۵)

مولانا احمد نوري حنفى عز مولوى محمد ميو نذال مولوى زاهد اصفاني مولوى نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء مركزى دولت اسلامى افغانستان
په يوه محله يا كلي كې خومره نژدى مسجد جوړيداي شي
پوښتنه : په يوه محله يا كلي كې په خومره اندازه كې مسجد جوړيداي شي . (رياست ارشاد و اوقاف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب په يوه محله كې بايد دونه مسجدونه جوړشي چې په واقع كې ورته دخلقو ضرورت وي معين اندازه نه لري او كه ضرورت شرعى دېل مسجد دپاره نه وي نو جوړول يې مناسب نه دى هكذا فى امداد المفتين ص ۷۶۶

مولانا احمد نوري حنفى عز مولانا زاهد اصفاني مولانا محمد ميو نذال مولوى نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء مركزى دولت اسلامى افغانستان
په يوه محله يا كلي كې خومره نژدى مسجد جوړيداي شي
پوښتنه : په يوه محله يا كلي كې په خومره اندازه كې مسجد جوړيداي شي . (رياست ارشاد و اوقاف)

(*) زياره : څوكه دمسجد دلمونځ كوونكو ترمنځ په كومه وجه اختلاف وي نو غوره خو په دغه وخت همدغه دى چې پخپل مينځ كې دصلح كوشش وشي او په يوه مسجد كې ټول لمونځونه وكړي څوكه داسې صورت نشي كيدلاى نو بيا نو دى بل مسجد جوړول صحيح دى -

(**) ترجمه : كه بيله شرعى وجې دلموړى مسجد دجماعت كمولو يا صرف دفخرا و نامه لپاره نور مسجدونه جوړكړي دى نو جوړونكو ته به دثواب پرځاى گناه وي څوكوم مسجدونه چې جوړشوى دى هغه په هر حال واجب الاحرام او په ټولو احكامو كې دمسجدونو حكم لري (مرتب)

دمسجد ضرار تعريف

پوښتنه : مسجد ضرار کوم مسجد ته ويل کيږي ؟

(رياست ارشاد و اوقاف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

مسجد ضرار دهغه مسجد ته ويل کيږي چي لاندی څلور شيان پکي وی :

۱ دمسلمانانو جماعت ته ضرر رسول

۲ دکفر حمايت کول

۳ په مسلمانانو کي تفريق اچول

۴ دخداي اور رسول په خلاف جنگ کونکو ته کمک ورکول بعينه دامضمون په امداد المفتين ص ۸۰۸ کي ذکر شوی دی واللہ سبحانه وتعالی اعلم بالصواب.

مولوی محمد رفیع الرحمن بک

عبدالحق عظیمی

مولوی محمد رفیع الرحمن بک

مولوی احمد نوری محضی عز مولوی محمود میوندوال مولوی ذاکر الحقانی مولوی نور محمد ثاب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

دمسجد به حريم کي ددکانو جوړولو حکم

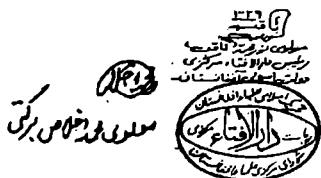
پوښتنه : وډير معزز او قدر دان مقام ته ددارالافتاء مرکز دکندهار السلام عليكم ورحمة الله وبركاته اما بعد حفظکم الله تعالی محترما دمطلق مسجد او خصوصا دهغه مسجد جامع چي ايريا او حريم يي ډير کم وی چې دهغه مسجد لوازم نسی پکښی تهيه کيدلای مگر په ډير کم او ناقص ډول سره لکه داود سونو دخای او غسل خانۍ وغيره ددغه مسجد دحريم څه حکم دی خلق چې دغه حريم قبضه کړی اودکانونه ورباندی جوړ کړی لکه څنگه په مخکي رجيم کی ددغه مسجد نيمه حصه قبضه شوی ده اودکانونه يی ورباندی جوړ کړی دی په ملحوظ دبعضو سائطو سره ستاسودعالی حضور څخه په دی هکله دشرعی فتوی په هيله يو چې دمسلمانانو دپاره دقناعت وړ اودليل وبرهان وگرځی والسلام (مولوی عبد الرحمن مسئول ولسوالی بند کجکی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

دمسجد دحريم حكم دمسجد دی لکن و مسجد ته جنوب نشی داخلیدای او حريم ته دمسجد داخلیداشی لکه مولانا مفتی محمد کفایت الله رحمه الله تعالى په کفایت المفتی کی ج ۳ ص ۱۰۷ ویلی دی پردغه حريم قبضه کول او دکانونه ور باندی جوړول جائز نه دي نه دپاره دغاصب جائز دی نه دپاره دمتولی دغه جوړول دپاره دمتولی هغه وقت جائز دی که داوول څخه واقف دپاره ددکانویوه حصه دزمکی جلاکړی وه او که ئې داوول څخه نه وه جلاکړی بلکه اول وار ئې ټول مسجد کړی وه وروسته ددکانو جوړیدل جائز نه دي که څه هم واقف وایي چې زمانیت داو و چې څه حصه به دکانونه کوم دپاره دمصرف دمسجد لکن جلاکړی ئې نه وه ددغه محترم مستفتی په صورت کی دغه دکانونه نړیږی حق دقرار نه لری دغه حکم دلاندی معتبر وکتا بود عبارتو څخه معلوم دی لکه فتاوی دارالعلوم دیوبند امداد المفتین ص ۷۶۰ کښی ذکر دی دلیل ئې دغه عبارت دالبحر الرائق ج ۵ ص ۴۲۱ طر شیدیه کوته) ګرزولی دی:

لوی بی یتا علی سطح المسجد لسکنی الامام فانه لا یضرفی کونه مسجد لانه من المصالح فان قلت لوجعل مسجدا ثم اراد ان یبنی فوقه یتا للامام او غیره هل له ذلك قلت قال فی التاتار خانیة اذ بنی مسجد او بنی فوقه وهوا فی المسجد فی یته فله ذالک وان کان حین بناء خلی یته و بین الناس ثم جاء بعد ذلک یتا لایترکه و فی جامع الفتاوی اذ اقال غنیت ذلک فانه لا یصلق آه فاذا کان هذا فی الوقف فکیف بغیره فمن بنی یتا علی جدار المسجد وجب هدمه ولا یجوز أخذ الاجرة وهکذا فی الدر المختار علی هامش ردالمحتار (ج ۳ ص ۴۰۶ طر شیدیه کوته) وقال الفقیه ابو اللیث لا یجوز لقیم المسجد ان یجعل شیئا من المسجد سکانا ومستغلا (الفتاوی المهدیه فی الوقائع المصریه ۲ ۴۷۲ ط المکتبه العربیه کوته) والمراد بالمستغل ان یؤجر منه شیء لاجل عمارته وبالسکنی محلها وعبارة البرازیه علی مافی البحر ولا مسکنا وقدر د فی الفتح مباحته فی الخلاصه من انه لو احتاج المسجد الی نفقه یتوجر قطعة منه بقدر ما ینفق علیه بانه غیر صحیح قلت وبهذا علم ایضاً حرمة احدث الخلووات فی المساجد کالتی فی رواق المسجد الاموی ولا سیما ما یرتب علی ذالک من تغذیر المسجد بسبب الطبخ والفصل ونحوه ورأیت تألیفا مستقلا فی المنع من ذالک (ردالمحتار ج ۳ ص ۴۰۶ طر شیدیه کوته) والله اعلم

مولوی احمد نورى
مولوی محمد اخص برکتی

مولوی احمد نورى مخي عز مولوی محمد اخص برکتی مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

پر عید گاہ دیوال را اگر خول او منبر پکی جو رول خنگہ دی

پوہنتہ دیوال را اگر خول پر عید گاہ او منبر جو رول جائز دی او کنہ ؟

(المستفتی الحاج ملا محمد حسن اخند)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب بعون الملک الوہاب

دیوال پر عید گاہ جائز دی ہم بناء دمنبر جائز دہ پر راجع قول باندی پہ فتاوی تاتا رخانیۃ ج ۲ ص ۷۶ ط قدیمی کتب خانہ کراچی) کی راغلی دی :

واما مصلی العید فقد اختلف المشايخ والصحيح ان له حكم المسجد في يوم العيد الى ان يصلى العيد حتى انها لولم تكن الصفوف متصلة جازت صلواتهم ثم اذا صلى العيد خرج عن حكم المسجد حتى لو دخل الناس في الجبانة والمرأة في الحيض في المحوط لا بأس والمراد بالمصلى والجبانة داخل الجدران المبنية لصلوة العيد... آه
پہ صلوة مسعودی (ج ۲ ص ۱۸۲) کی راغلی دی :

و ناز گاہ عید را حکم چیست خواجہ امام زاہد فرالدین گفته است کہ حکم مسجد دارد از برای آنکہ مسجد جای را بچیند کہ ویرا چار دیوار و دیوے جامعہ گذارد ویرا محراب بود این برہ در ناز گاہ عید موجود است پس حکم مسجد دارد و بخ....

پہ الدر المختار کی راغلی دی :

(ولأبأس باحراج منبر إليها) لكن في الخلاصة لأبأس ببنائه دون اخراجه به ردالمحتار کی راغلی دی (ج ۱ ص ۶۱۳ ط رشیدیہ) (قوله لكن في الخلاصة... الخ) ومثله في الخانية فانهما قالوا ولا يخرج المنبر الى الجبانة يوم العيد واختلف المشايخ في بئانه في الجبانة الخ (ثم قال) وفي الخلاصة عن خواهرزاده هذا في بناء حسن في زماننا وهكذا في البحر الرائق (ج ۲ ص ۲۷۸ ط رشیدیہ کوئتہ) پہ فتاوی (ہندیہ ج ۱ ص ۱۵۰ ط دار الاشاعۃ قندھار) کینی راغلی دی ولا يخرج المنبر الى الجبانة يوم العيد واختلف المشايخ في بناء المنبر في الجبانة قال بعضهم لا يكره وقال بعضهم يكره كذا في فتاوی قاضیخان والصحيح انه لا يكره كذا في الغرائب -

مولوی محمد عطاء اللہ منہ

مولوی احمد نوری مضمیٰ عز مولوی محمد اخص برکتی مولوی نذیر احمد خاں فاضل وفاق المدارس مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی

دعید گاه لپاره دسرایونونړولو څه حکم دی

پوښتنه : سرايونه چې خلقو پر دښت ځمکه جوړ کړی وی دپاره دعید گاه ئې نړیدل و حکومت ته جائز دی کنه ؟

(المستفتی الحاج ملا محمد حسن اخند)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب

سرایونه چې پر سرکاری ځمکه جوړ شوی وی که په اجازه د امام وی که څه هم امام متغلب وی جوړه ونکړي ئې مالک دی امام حق دنړید و نه لری او که په اجازه دامام نه وی نو امام لره حق دنړیدو شته ځکه دپاره داحیاء اجازه د امام په نزد دامام ابو حنیفه رحمه الله تعالی شرط ده او که سلطان نه وو نو امیر چې غلبه ئې پریو ځای کړی وی او مستقل وی په حکم کښی او یا خلقو اتفاق پر کړی وی پر منزله دسلطان دی په فتاوی هندیه کی راغلی دی (ج ۵ ص ۳۸۶ ط دارالاشاعة قندهار) :

ومن احيا ارضا ميتة بغير اذن الامام لا يملكها في قول ابي حنيفة رحمه الله تعالى الخ وهكذا في قاضيان ج ۱ ص ۲۷۹ علی هامش الهندية په ردالمحتار کی راغلی دی (ج ۴ ص ۳۴۲ ط رشيدیه کوته) ثم ان الظاهر ان البلاد التي ليست تحت حكم سلطان بل لهم امير منهم مستقل بالحكم عليهم بالتغلب او باتفاقهم عليه يكون ذلك الامير في حكم السلطان فيصح منه تولية القاضي عليهم والله اعلم

مولانا محمد رفیع حقاني

مولانا محمد رفیع حقاني

مولانا محمد اخلاص برکتی مولانا احمد نوری مری مولانا ذمیر احسانی مولانا عبدالحکیم مری مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء

مرکزی دولت اسلامی افغانستان

برمقبره بناء ياذراعت كول خه حكم لوى

پوښتنه: دکندهار ددارالافتاء محترم مسئول ته السلام عليكم
محترما دميرويس روغتون په محوطه کي دپخواڅخه يوڅو قبرونه موجود دي او اوس د f
موسيقي لخوا په ميرويس روغتون دمنطقه پاکی او هموار کاري کار شروع دی
نودادی دپورته قبرونه دشرعی حکم په خاطر مي تاسوته خبر درکي هيله ده چې هدايت
وکړي چې نوموړي مقبري همواري کړو که يا؟ والسلام
(دميرويس روغتون رئيس ملا اکبر شاه اخند)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

کچيري زمکه وقف شوی و دپاره دمقبري نوئي تحول و بل شئ ته جائزه دی که خه هم
مردگان خاوري شی او که زمکه دپاره دمقبري وقف شوی نه وی نوئ تحول و بل شئ ته لکه
بناء او زراعت وغيره جائز دی هغه وقت چې مردگان زاړه او خاوري شی.

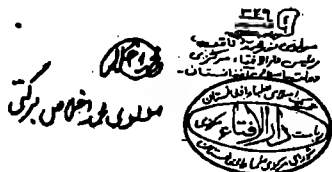
ولولې الميت وصار تر ابا جاز د دفن غيره في قبره وزرعه والبناء عليه (تبیین الحقائق ج ۱ ص
۵۸۹ ط ایچ ایم سعید) سئل القاضی الامام شمس الائمة محمود ^{رح} عن المقبرة فی تقری اذا
ندرس ت ولم یبق فیها اثر الموتی لا العظم ولا غیره هل یجوز زرعه او استغلالها قال لا ولها حکم
المقبرة کذا فی المحيط (الفتاوی الهندیة ج ۲ ص ۴۷۰ ط دار الاشاعة قندهار)

قال المصحح تحت هذه العبارة قوله قال لا هذا لا ینافی ما قاله الزیلعی فی باب الجنائز من ان
المیت اذا بلی وصار تر ابا جاز زرعه والبناء علیه آه لان المانع هنا کون المحل موقوفا علی الدفن
فلا یجوز استعماله فی غیره فلیتأمل ولیحرر... آه

دغه مضمون په فتاوی دارالعلوم دیوبند کی هم ذکر شوی دی (ج ۵ ص ۳۷۹)

وقال الزیلعی ولولې الميت وصار تر ابا جاز د دفن غيره في قبره وزرعه والبناء عليه... آه قال فی الامدادو بخالفه
ما فی التاتار خانیة اذا صار الميت تر ابا فی القبر یکره دفن غيره فی قبره لان الحرمة باقية وان جمعو اعظامه فی ناحیه
تم دفن غیره فیہ تبرکا بالجیران الصالحین ویوجد موضع فارغ یکره ذلك اه قلت لكن فی هذا مشتة عظيمة
والاولی اناطه الجواز بالیلا اذ لا یمکن ان یعد لكل میت قبر لا بد فن فیہ غیره وان صار الاول تر ابا لاسی فی الا
مصار الکبيرة الجامعة والازم ان تعم القبور السهل والوعر علی ان المع من الحفر الی ان لا یعی عظم غیره اول
امکن ذنک لبعض الناس لكن الکلام فی جعله حکما عاما لكل احد فتأمل (رد المحتار ج ۱ ص ۶۵۹ ط نوریة
کوئته)

حاصل دادی کچیری دغه زمکه دپاره دمقبری وقف نه وی نود هغو قبرونه چې مردگان ئې خاوری وی همواری ئې جائز ده او هغه قبرونه چې مردگان ئې خاوری نه وی همواری ئې جائز نه ده - البته دارومدار د خاوری کیدوپه غالب ظن ده نوکه غالب گمان داوی چې مردگان خاوری شوی دی بیا همواری د قبرونو جائز ده ۱۲ کفایت المفتی ج ۷ ص ۱۱۸

عبدالحکیم بنوری
مدرسہ دارالافتاء

مولانا محمد مسلم حقانی مولوی عبدالحکیم بنوری مولوی نور محمد ثاقب سرپرست دارالافتاء مرکزی تحریک طلباء کرام
په عامه هدیره کی مؤمنان له دفن څخه منع کول

پوښتنه: بحضور محترمین علماء کرام شوری مرکزی علماء السلام علیکم عرض ایښه یان چنډین فکر که بطور رسمی خصه تعین شده د قبرستان شرفقدار ندام و برای تدفین مردگان مردم مانعت ینمایند امید وارم که برای یایان یک راه حل پیدا شود. اکثر شرعاً یایان در مقبره مسلمانان حق داشته باشیم امید است که از طریق اعلان مردم فهاذه شود که یایان را زدن مردگان در متاع بلع شوند و اگر کدام مانع شومعی وجود داشته باشد امید است که برای یایان یک راه حل دیگر بنجده و یایان از مثل خلاص نمایند بید از مرحت شانه خاوه بود و السلام (عارضین حمید الله و حاجی سردار محمد و حاجی عبد الله و غیره)

ملاحظه شد

بریاست محترم دارالافتاء مرکزی السلام علیکم دربارہ موارد فوق ابراز نظر شرعی
بفرمائید والسلام

الحاج مولوی عبد الودود بنوری رئیس شوری مرکزی علماء
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

هغه مقبره چې وقف سوی وی دپاره دعام مسلمانانو هیڅ څوک نشی کولای چې دغه مقبری څخه دچامری منع کړی ځکه چې په هغه کی حق دعامو مسلمانانو ثابت دی او که داسی مقبره وه چې هغه د خاص قوم یا یو خاص کورنی یا یو خاص محلی دپاره وقف وه

نوپہ ہفہ کی یوازی دھفہ قوم یا کورنی یا محلّی حق دی بل شوک نسی کولای چہ بی اجازی ہلتہ خپل مری بنخ کری بلکہ خپلہ واقف لرہ داحتہ نستہ چہ مقبرہ یی عامہ وقف کری وی اوییا شوک منع کوی:

فان شرائط الواقف معتبرۃ اذ الم تخالف الشرع وهو مالک فله ان يجعل ماله حيث شاء مالم یکن معصیۃ وله ان یخص صنفًا من الفقراء ولو کان الوضع فی کلہم قربۃ (رد المحتار ج ۲ ص ۳۹۵ ط رعیبہ کوئتہ) ابراء وقف میں جب زمین کو عام مسلمان کی دفن اموات کے لئے وقف کر دیا گیا تو اب اس کے کسی حصہ کو واقف اپنی خاندان یا اور مخصوص لوگوں کے لئے معین نہیں کر سکتا کیونکہ اب تمام زمین کے ساتھ حق عامہ مطلق ہو گیا اور سلب حق کا خود واقف کو بھی بعد تہامی وقف کے اختیار نہیں رہا (*)

وفی فتاوی الشیخ قاسم وماکان من شرط معتبر فی الوقف فلیس للواقف تغیرہ ولا تخصیصہ بعد تقریرہ ولا سیما بعد الحکم آہ فقد ثبت ان الرجوع عن الشروط لا یصح الا التولیۃ مالم یشرط ذلک لنفسہ (رد المحتار)

کلمات الحنفی (ج ۷ ص ۲۹) قبرستان وقف میں کسی کو دفن کئے سے روکنا درست نہیں ہے (**) (عزیز الفتاوی ص ۳۴۳) واللہ اعلم بالصواب

مولانا محمد رفیع صاحب
مدنی و دینی امور

مولانا محمد رفیع صاحب
مدنی و دینی امور

مولانا محمد رفیع صاحب
مدنی و دینی امور

مولانا احمد نوری عفی عنہ مولانا محمود سبزواری مولانا محمد امجدی

دمقبرہ خروخول

پوبنتنہ : جناب محترم رئیس صاحب دارالافتاء السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ عزت مندہ زموہد ہیرہ چہ تقریباً ۹۰ کالہ سابقہ لری او موہد دیوال ہم پراگرزولی دی دتوپکیانو پہ وقت کی دغہ زموہد ہیرہ پر خپل سریوہ توپکی پر بل توپکی خرشہ کری دہ چہ اوس ئی رانیونکی دعوہ کوی پہ دی موردکی ستا سودلوہ حضور خخہ ہیلہ لرو چہ شرعا

(*) ترجمہ : پہ پیل کی دو وقف چہ کلہ حکمکہ دعا مو مسلمانانو دمرود دفن لپارہ وقف کرل شوہ نو اوس ددی کو مہ برخہ واقف دخیلی کورنی یاد نور و خاصو خلکو لپارہ نشی معینولائی حکمہ چہ اوس دتولی حکمی سرہ عام حق تہون و موندی اود حق سلبلو واک دو وقف تریشپر کید و ورستہ پنخیلہ و واقف تہ ہم نہ پاتیہی (مرتب) (**) ترجمہ : پہ وقف ہدیرہ کی شوک لہ بنخولو خخہ منع کول صحیح نہ دی

معلومات را کړې دیره مهرباني به مووی والسلام-

(المستفتی غلام نبی د عبد القادر زوی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

مقبره ۲ قسمه ده يوه عامه ده يوه خاصه ده عامه مقبره داده چې هر څوک کولای شي چې خپل مړی پکښې ښخ کړي په داسی مقبره کی باید لاندی ۳ شروط مراعاة شوی وی یو دادی چې متعین کړی به یی وی دغه مخکه دمقبری دپاره دوهم داچې یو متولی ته به یی سپارلی وی دریم داچې وقف ددغه ځمکی به ابدی وی په وقت سره به یی نه وی مقید کړی دداسی مقبری حکم دادی چې نه یی څوک دعوي کولای شي نه یی څوک مالک کیدلای شي ځکه چې ابدی وقف پکښی کی دی بلکه تصرف به یی دمتولی پلاس کی وی او خاصه مقبره داده چې خپله یوه ټوټه مخکه متعین کړی دپاره دښخولو دخپلو اقرباء دمرو او وقف کړی یی نه وی او بیگا نه چاته اجازه نه وی چې خپل مړی پکښی ښخ کی دداسی مقبری حکم دشخصی ملک دی هم یی بیع صحیح کیږی هم یی یو څوک مالک کیدلای شي داسی مقبره که یو چاربل چاپه خپل سرخرڅه کړی وی نو خرڅونکی یی غاصب بلل کیږی اودغه بیع چې غاصب کړی ده موقوفه ده پرا اجازه د مالک که مالک اجازه وکړی نو مخکه دمشری ده او غاصب به هغه قیمت مالک ته ورکوی او که یی اجازه نه وکړه مخکه به مالک ته ورکوی او بایع به هغه اخستل شوی قیمت مشری ته ورردوی او که دسره غاصب دغه مخکه خرڅه کړی نه و نو پرده لازم ده چې اصل مالک ته به یی ردوی:

وشرائطه (ای الوقف) ثلث منها ان یکون مقسوما ومنها ان یکون مخرجا عن یدہ مسلما الی المتولی وان یشرط فیہ التابید الخ (خلاصة الفتاوی ج ۴ ص ۴۰۸ ط رشیدیہ کوئته) المغضوب ان کان عقارا یلزم الغاصب رده الی صاحبه من دون ان یرفعه ویقتسه (شرح المجلة لسیم رستم باز نمادة ۹۰۵ ص ۵۰۱ ط مکتبه حفید کوئته) ان اثبت المستحق ملکیه المبیع کله بالینه ففضی له به فی مسح بیع بل یسح سوفا علی اجازه المستحق الخ (الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۴۳۹۶ ط رشیدیہ کوئته) وفي الجملة ان تصرفات الفضولی جائزة موقوفة علی اجازه صاحب الشان عند البیئنیة وتصرفات الفضولی مثل بیع المسلم فیہ والمغضوب وبيع الوکیل الخ (الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۳۳۴۰ ط رشیدیہ کوئته) و خلاصة الفتاوی ج ۴ ص ۲۷۱ واللہ تعالی اعلم

مولوی احمد نوری عفی عنہ مولوی نذیر محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی

وقف یوازی پر ذکور و ثناء خہ حکم لری او تسلیم نہ اړ نیاشته او کنه

پوښتنه: یوه سړی خپل مال په داسی ډول وقف کړ چي زمامل او جایداد زما تر مرګ وروسته پر ذکور و وراثت باندی وقف دی او تصرف د مال او ملک به مشر ذکور کوی او اناث یی ورڅخه محروم کړ آیا دغه وقف صحیح دی او کنه چي په ژوند کي یی نه وی ورتسلیم کړی او که په ژوند کي ورتسلیم کړی څه حکم لری؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

دغه وقف پر دغه طریقہ چي مستفتی ذکر کړي دی صحیح دی د دریمي څخه د مال د میت او هغه نوری ۲ حصی څخه هم صحیح دی که نورو ورثه وو اجازه کول او که یی اجازه نکول صحت نه لری بلکه هغه دوی حصی میراث دی ولو علق الوقف بموته الخ (الفتاوی الهندیة ج ۲ ص ۳۵۱ دارالاشاعة قندهار) خوش شرط دادی چي واقف به دغه وقف په حاله کی د صحت کړی وی نه په حال کی د مرض موت څخه چي وقف په مرض موت کي حکم د وصیت لري او د تسلیم په باره کی د امام محمد صاحب او امام ابو یوسف صاحب رحمهما الله تعالی اختلاف دی امام محمد صاحب تسلیم و متولی ته شرط د وقف بولی او امام ابو یوسف صاحب صرف الفاظ د وقف کافی بولی تسلیم شرط نه بولی خوا کثر علماء د امام ابو یوسف صاحب قول ته ترجیح ورکوی ولی په دی کی هم احتیاط دی هم سهوله:

لو وقف ارضه علی ولده الذکور یدخل فیہ الذکور دون الاناث (الفتاوی الهندیة ج ۲ ص ۲۷۳) هکذا فی مجمع الانهر ج ۲ ص ۵۷۶ ط غفاریه کویته والجوهرة النيرة ج ۲ ص ۲۳ ط حقانیة و درر الحکام شرح غرر الحکام ج ۲ ص ۱۴۰) ولا شک ان الوقف فی مرض الموت وصیة ردالمختار ج ۳ ص ۳۹۸ ط رشیدیہ کویته وهکذا فی الفتاوی تنقیح الحامدیة ج ۱ ص ۱۱۲ ط حبیبیہ کویته والفقه الاسلامی ج ۱ ص ۷۶۸۴ ط رشیدیہ کویته والاختیار لتعلیل المختار ج ۳

ص ٢٥ و امداد الفتاوى ج ٢ ص ٥٦٨) وقال ابو يوسف رحمه الله تعالى يزول الملك بمجرد القول وقال محمد رحمه الله تعالى لا يزول حتى يجعل وليا ويسلمه للوقف اليه كذا في الهداية (لسان الحكام بهامش معين الحكام ص ٨٦) قال الصدر الشهيد ومشايخ بلخ يفتون بقول ابي يوسف ونحن نفتي بقوله ايضا لمكان العرف (البحر الرائق ج ٥ ص ١٩٠) والمختار فيها ما ذكرنا من قول ابي يوسف (تاتار خانية ج ٥ ص ٤٦٩ ط) قديمي كتب خانه ملتان هكذا في الفتاوى الهندية ج ٢ ص ٢٥١ و درر الحكام ج ٣ ص ١٣٤ فلذا كان قول ابي يوسف اوجه عند المحققين وفي المنية الفتوى على قول ابي يوسف وهذا قول مشايخ بلخ (فتح القدير ج ٥ ص ٤٢٤ هكذا في ردالمحتار ج ٣ ص ٤٠١) والاخذ بقول الثاني اى قول الامام ابي يوسف رحمه الله احوط واسهل الخ وبه يفتي (الدر المختار بهامش ردالمحتار ج ٣ ص ٤٠١) هكذا في البحر الرائق ج ٥ ص ٣٢٩ ط رشيديه كوثته (وكذا) (بكل ما هو ارفع للوقف فيما اختلف العلماء فيه الدر المختار بهامش ردالمحتار ج ٣ ص ٤٤٠ هكذا في الفقه الاسلامي ج ١٠ ص ٧٦٩)

مولوي محمد يوسف برکتی

مولوي محمد يوسف برکتی

مولوي محمد يوسف برکتی

مولوي محمد يوسف برکتی

کتاب الحدود والتعزیرات

مورچی خیل ماشوم تربغل لاندي کرې

پوښتنه : علماء دين مقدس اسلام درين مسئله چې مي فرمايند که مادر اولاد خود را زير بغل
خطا وسهوا بميراند بينوا تو جروا - (المستفتی مولوی باری داد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

پر مورچی فرزند تربغل لاندي مړکړی دیت او کفاره شته هرچي فرق په مایین دمور اوپلار
اودعام خلقو دی هغه په قتل عمد په باره کی دقصاص دی نه په دیت او کفاره کی ؛
والرابع ماجری مجراه مجری الخطاء کنائم اقلب علی رجل فقتله لانه معذور کالمخطی وموجه
ای موجب هذا النوع من الفعل وهو الخطاء وماجرى مجراه الکفارة والدية علی العاقلة الدر
المختار علی هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۳۷۷ ط رشیدیہ کوئته وهکذا فی بدائع الصنائع ج ۶ ص
۳۰۰ ط ایچ ایم سعید)

مورچی کوچني دخوبه مړکړی څه حکم لوی ؟

پوښتنه : مورچی کوچنی مړکړی اعنی دخوبه کفاره پرشته کنه ؟

(المستفتی ملا عبد الحبيب)

بسم الله الرحمن الرحيم

بعون خالق الدنيا :- مورچی فرزند تربغل لاندي مړکړی دیت او کفاره شته هو چې فرق په
مایین دمور اوپلار او دعام خلقو کښی دی هغه په قتل عمد کښی په باره دقصاص کښی
دی نه په دیت او کفاره کی ؛

والرابع ماجری مجراه مجری الخطاء کنائم اقلب علی رجل فقتله لانه معذور کالمخطی وموجه ای
موجب هذا النوع من الفعل وهو الخطاء وماجرى مجراه الکفارة والدية علی العاقلة (الدر المختار علی
هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۳۷۷ ط رشیدیہ کوئته وهکذا فی بدائع الصنائع ج ۶ ص ۳۰۰ ط ایچ ایم سعید)

مورچی کوچني دخوبه مړکړی

مورچی کوچني دخوبه مړکړی

مولوی محمد اخصاص برکتی مولوی احمد نوری منی منزه مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

دموتريه چيه كيدوكه سواريان مړه شي پرموتروان څه شى لازمېږي او كنه

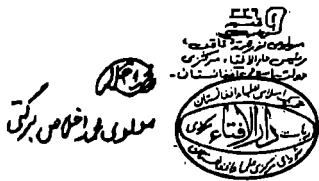
پوښتنه : علماء دين مقدس اسلام دين سلكه چي ميغرياندك مورتروان بدون قصور مورتروان چي شودو سواريان كنه شونديز مواتو جروا -
(المستفتي مولوي باري داد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

پرموتروان چي مورتروان ورڅخه چيه شى دمالو ضمان او د انسانانو ضمان نشته او كه دده دعمل په واسطه نه وو چيه شوى لكه پر پول ورشى مورتروان په خبرنه وي پول مات شى نو دمالو ضمان هم پري نشته:

وما تلف بعمله كتخريق الثوب من دقه وزلق الحمال و انقطاع الحبل الذى يشد به الحمل وغرق السفينة من مدها مضمونه الخ ولا يضمن به بنى آدم يعنى ممن غرق فى السفينة او سقط من الدابة وان كان بسوقه وقوده لان ضمان الادمى لا يجب بالعقد وانما يجب بالجناية ولهذا لا تتحمله العاقلة الا اذا كان بالجناية وقيل هذا اذا كان كبير امين يستمسك على الدابة ويركب وحده والا فهو كالمتاع والصحيح انه لا فرق آه (تبين الحقائق ج ۶ ص ۱۳۵ - ۱۴۱ ايج ايم ط سعيدو كذا فى الدر المختار على هامش رد المحتار ج ۵ ص ۴۶ ط رشيديه وكذا مجمع الانهر ج ۳ ص ۵۴۵ ط غفاريه كوئته) ولا يضمن الادمى اذا هلك بغرق السفينة او بسقوط الدابة الخ (شرح المجله سليم باز ص ۳۳۱ ط حنفيه كوئته)

مولوي محمد عطاء الله

برکتی

مولوي نمان شاه مولوي محمد اعلاص برکتی مولوي عبدالله مولوي نور محمد نائب سرپرست دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

موتروان كه يو انسان يا حيوان به موتري مړ كړي

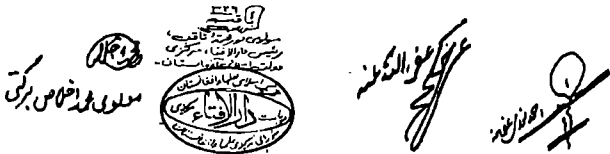
پوښتنه : علماء دين مقدس اسلام دين سلكه چي ميغرياندك مورتروان انسان يا حيوان بدون قصور مواتو جروا -
(المستفتي مولوي باري داد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

که موټروان انسان یا حیوان په موټر مرکزي ضمان ته شته:

الاصل ان المرور في طريق المسلمين مباح بشرط السلامة فيما يمكن الاحتراز عنه ضمن الراكب في طريق العامة ما وطئت دابته وما اصاب يدها او رجلها او اسها الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۴۲۷ ط رشيديه ومجمع الانهر ج ۴ ص ۳۷۲ ط غفاريه) قال في الحاوي الزاهدي اصاب العجلة صيبا فكسرت رجله وصاحبها راكب عليها وقال كنت نائما فعليه ارش الكسر آه (الخيرية على هامش الحامدية ج ۲ ص ۳۱۹ ط حبيبيه كوئته) والله اعلم

مولوي محمد اظہار علی برکتی مولوي عبداللہ مولوي نور محمد نائب سرپرست دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

له موټر څخه خان غور ځونګي ضمان پر موټروان شته ګنه

پوښتنه : دمحرترم ریاست ته ددارالافتاء السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته وبعد عرض دادی چې یوسری موټروان وی اودی خپل موټر چلوی اوبل څوک چې په دی موټر کی ورسره ناست وی یاکوچنی وی یا لوی سړی وی هغه پخپله دموتړ څخه ځان وغورځوی اومرسی آیاپردی موټروان باندی ضمان یعنی دیته شته اوکیا جواب راکړی په حواله دکتاب سره اجر موپر الله تعالی -

(المستفتی داسلام خادم امیر المؤمنین)

(مجاهد ملا محمد عمر اخوند)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصدق والصواب

که یوسری موټروان وی اودی خپل موټر چلوی اوبل څوک چې په دی موټر کښی ورسره ناست وی اوسفرکوی هغه پخپله دموتړ څخه ځان وغورځوی اومرسی په موټروان هیڅ ضمان نشته ځکه چې ضمان دانسان لازمیږي په جنایه اودلته موټروان جنایه نه ده کړی

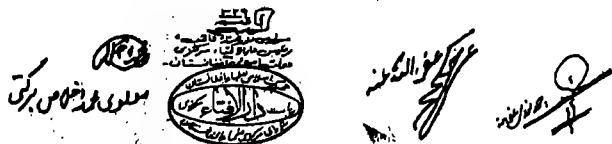
اوددی داسی مثال ده لکه یوسری ناست وی په کشتی کی او هلاک شی په غرق دکشتی سره او یا په یوی بلی دابه باندی سوری او غوزارشی له دابی شخه نوهیڅ ضمان نشته په شرح المجله دسلیم باز کبسی په (ص ۳۳۱ ط حنفیه کوټه) باندی لیکلی دی:

ولا یضمن الادمی اذا هلك بفرق السفینه او بسقوط الدابة ولو سقطت بسوق المکارى او قوده ولا فرق فيما اذا كان الادمی ممن یستمسک علی الدابة ام لا لان ضمان الادمی لا یجب بالعقد بل بالجناية وهذا یس بجناية لکونه مأذونافیه آه.....

او په (تبیین الحقائق شرح کنزالدقائق ج ۶ ص ۱۴۱ ط ایچ ایم سعید) کبسی لیکلی دی:

(ولا یضمن به بنی ادم) یعنی ممن غرق فی السفینه او سقط من الدابة وان كان بسوقه وقوده لان ضمان الادمی لا یجب بالعقد وانما یجب بالجناية ولهذا لا تتحمل العاقله الا اذا كان بالجناية وقيل هذا اذا كان کبیرا ممن یستمسک علی الدابة ويركب وحده والافهو کالمتاع والصحيح انه لا فرق - او همدغه مضمون په الدر المختار ورد المختار (ج ۵ ص ۴۷) کبسی هم لیکلی ده او په مجمع الانهر شرح ملتقى الابرار (ج ۳ ص ۵۴۶ ط غفاریه کوټه) کی لیکلی دی:

لکن لا یضمن به ای بفرق السفینه (الادمی) من مدها (ممن غرق فی السفینه او سقط من الدابة) وانکن بسوقه او قوده لان ضمان الادمی لا یجب بالعقد بل بالجناية وما یجب بها یجب علی العاقله والعاقله لا تتحمل ضمان القود وهذا یس بجناية لکونه مأذونافیه قيل هذا الکلام اذا كان ممن یستمسک علی الدابة ويركب وحده والافهو کالمتاع والصحيح انه لا فرق فيه - او همداسی په الدر المنتقى شرح الملتقى په هامش دمجمع الانهر (ج ۳ ص ۵۴۶) کی هم لیکلی دی واللہ تعالی اعلم وعلمه اتم

مولوی احمد نوری مفتی من مولوی زاهد امتحانی فاضل وفاق المدارس مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

خطا د جادیوی پښې په پری کولو دیت لازم پری او کنه

پوښتنه : مدعی امیر محمد ولد مأمور زه خدای نور په کلاشکوف ویشتلې او پښه می قطع سوي ده قصدا مدعی علیه خدای نور وایي چې د تعرض تیاری ووما کلاشکوف پاکوی نو پدغه زما علم نه وه څه څه می کفاک کش کړی بالاخر ضربه وسوه شاجورته زما فکر نه وه

امير محمد ولگیدی زماقصده وه داکارخطاً وو دوی انډیولان په یوه اطاق کی او انډیولان هم وایي چې خطاً کاروو پښه دساق په نيمی قطع شوي ده او فخذ د بند پورته پلی پري شوی او کار نه کوی ترزنګانه کښته قطع شوی ده۔

(ریاست محکمه نظامی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك العلام

قطع کول د پښی په مایین کی دساق یا د فخذ که عمدا وی که خطاً وی مستلزم دی د یت لره چې هغه نصف د یت کامله دی په یوه پښه کی اود یت کامله دي په دواړو پښو کی ولی که دا قطع خطاً وه خو واضح ده چې قصاص نشته د یت غواړی او که عمدا وه نو په نصف ساق یا نصف فخذ کی مماثلة نشي را تلاي نو هم قصاص نشته د یت دی لکه په مجمع الانهر کښی چې وایي:

فيقتص بقطع اليد من المفصل وان كانت اكبر من يد المقطوع وكذا الرجل اذا قطعت من المفصل للمماثلة لامن نصف الساق حيث لا يمكن المماثلة ايضا مجمع الانهر ج ۴ ص ۳۳۲ ط غفاريه کوته کل قطع من مفصل ففيه القصاص في ذلك الموضع فاما كل قطع لا يكون من مفصل بل يكون بكسر العظم فانه لا يجبا لقصاص عندنا كذا في المبسوط الفتاوى الهندية ج ۶ ص ۹) فان لم يمكن (ای المماثلة) لا يجب الا الدية الدر المنتنقى بهامش (مجمع الانهر ج ۴ ص ۳۲۳ ط غفاريه وما فی البدن اثنان ففيهما الدية في احدهما نصف الدية وهي الاذن والعيان الخ واليدان والرجلان الخ) الاختيار لتعليل المختار ج ۵ ص ۳۸) وهكذا في مجمع الانهر ج ۴ ص ۳۴۶ و بدائع الصنائع ج ۶ ص ۳۹۳ ط رشیدیہ۔

اوپه صورت کی د استفتاء چې مقطوع دعوی د عمد کوی نو پرده باندي لازم ده چې اثبات د عمد به کوی لکه په الفتاوی التنقیح الحامدية کښی چې وایي:

اذا طلب الرجل المضروب من الضارب القصاص حيث كان عمدا يقتص منه بعد الثبوت الشرعي السن بالسن (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۲۵۱)

حاصل دا چې دعوی د عمد ثبوت شرعی غواړی پاته شوه د یت موضوع که چیري دغه قطع عمد او نو د یت په مال کی د قاطع دی او که خطاً وه نو د یت پر عاقله دي چې هغه دیوان دی که د اهل دیوان خنغه ویاخیل قوم او قبیله ده پر هغه ترتیب چې په معاقل کی علماء کرامو ذکر کړی دی او که ټی عاقله نه درلوده یا یي درلوده خو په مایین کی ددوي تناصر او شفقت نه وو لکه چې دا حال د اکثر اهالی وو د نن زمانی دی نوبه وگورو که یي قوم یا ورته درلوده نو دده یعنی د قاطع په خپل مال کی

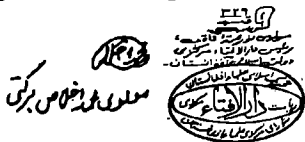

دی او که بی قوم او ورثه نه درلوده نو ديه پر بیت المال دی؛

اذالم تكن لقاتل الخطأ عاقلة تجب الدية في ماله وكذا العمد المحض اذا واجب الدية يجب في ماله في النفس وفيما دون النفس والخطأ فيهما على العاقلة (الفتاوى الهندية ج ۶ ص ۸۷) ويحمل على القول بسقوط العاقلة في زماننا كما ذكره العلائ والحانوتي لان التناصر متلف الان لغلبة الحسد والبغض وتمنى كل واحد المكره لصاحبه الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۲۷۴) وفيه في الصفحة المذكورة قال الفقيه ابو جعفر انه لا عاقلة للعجم وبه كان يفتي ظهير الدين المرغيناني (وهكذا في الخانية بهامش الهندية ج ۳ ص ۴۴۸ والفتاوى الهندية ج ۶ ص ۸۴ وذكر في كتاب الولاء ان بيت المال لا يعقل من له عشيرة او وارث سواء كان مستحقا للميراث بان كان حرا مسلما او لم يكن بان كان كافرا او عبدا الفتاوى الهندية ج ۶ ص ۸۴ وقال صاحب البزازية مائنه وان لم تكن له عشيرة ولا ديوان فعاقلة بيت المال في ظاهر الرواية وعليه الفتوى (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۲۷۴)

او که داديه پر عقله وؤ نو عاقله به داديه په دري ۳ کاله کی ادا کوي پر داسی طريقه چې هر يو د عاقله څخه به يو درهم يا يو درهم او ثلث درهم په کال کی تأديه کوي چې پر هر واحد د عاقله په ۳ کاله کی ۳- يا ۴ درهمه شی او په خپله دغه جاني هم حکم د عاقله لري چې ۳- يا ۴ درهمه به په ۳ کاله کی ورکوي او که ديه دده په خپل مال کی شو نو دي به هم دغه ديه ټوله کامل په ۳ کاله کی ادا کوي؛

وذكر الناطفي رحمه الله تعالى ان دية القتيل تكون على عاقلة في ثلاث سنين ولا تكون على كل واحد من العاقلة اكثر من ثلاثة دراهم او اربعة دراهم (الفتاوى الخانية بهامش الهندية ج ۳ ص ۴۴۸ ط دار الاشاعة قندهار) وهكذا في (الفتاوى الهندية ج ۶ ص ۸۳) وفيها ثم القاتل احد العواقل يلزمه من الدية مثل ما يلزم احد العواقل عندنا كذا في المبسوط وهكذا في (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۲۷۴) وفيها فتعين المصير الى ما نقله عن اكثر المواضع من وجوبها في ماله في ثلث سنين فانه لا اشكال فيه الخ واذا فقد بيت المال ووجبت الدية على المسلم في ماله صار كالزعمى فتجب عليه في ثلاث سنين ابتداءها من يوم القضاء لا من يوم الجناية فاغتنم هذا المقام (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۲۷۵ ط حبيبيه) كونه والله اعلم

مولوي احمد نوري مضمی من مولوي زاهد اصفهاني فاضل وفان المدارس مولوي نور محمد نائب رئيس دار الافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

مولوي احمد نوري مضمی من مولوي زاهد اصفهاني فاضل وفان المدارس مولوي نور محمد نائب رئيس دار الافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

دتریا کو اونیورو مسکراتو دخور لو به عذر قصاص ساقطیری کنه

پوښتنه : المسکر من اکل الجبوب المروجة بین الفسقة تأکل للهو هل یسقط بسکر حاصل من اکلها القصاص املا ؟

(رئیس ریاست استیناف مولوی احمد جان فیضی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

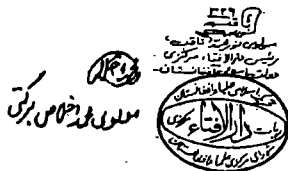
دغه گولی چې راکټ یا رونا ل یا نور نومونه لری اوفساق اوفجاری دندی دپاره استعمالوی اوددی په استعمالولو سره حد دسکر ته رسیږی حرامی دی په هیڅ وجه ئی خوراک جائز نه دي او که یی څوک استعمالوی هغه فاسق دی اوددی حرمة دتریاکو (آفیون) څخه زیات دی ځکه چې آفیون دنداوی دپاره استعمالیږی اما دا گولی بغیر دسکر څخه نور هیڅ مفاد نه لری اویو څوک چې نشه شوی وی په حرامه طریقه سره هغه په حکم کی دجوړسږی دی زجرا په ټولو احکامو کی مکلف دی سوی له یو څو معدودو اومحصورو مسائلو څخه اقراری په حقوقو دبندگانو سره صحیح کیږی په حال کی دندی او همدارنگه یی طلاق واقع کیږی او که یو څوک مرکي قصاص ځنی اخسته کیږی اوداسی نور احکام او که نشه سوی وی په حلاله طریقه سره مثلا دواپی وخورل په قصد دشفاء هغه نشه شواو یا نوری حلالی طریقی هغه سږی بیپه حکم کی دمکلف نه دي ځکه چې مستحق دزجر نه دي مستحق دزجر هغه څوک دی چې دپاره دتلهی یوشی استعمالوی اوددی بیان څخه هغه تعارض چې په اقوالو کی دفقهاء راغلی دی په حل او حرمت کی دبنگو (بنج) چې بعض فقهاء یی حلال بولی اوبعض حرام هغه هم دفع شوی کی که بنگی څوک دنداوی یا تغذی دپاره وخوری نو حلالی دی او که یی دتلهی دپاره وخوری نو حرامی دی اوداحکم دی دنورو مسکراتو هم :

(ویحرم اکل البنج والحشيشة) هی ورق القنب (والافیون) لانه مفسد للعقل ویصد عن ذکر الله وعن الصلوة (الدر المختار بهامش ردالمحتار ج ۵ ص ۳۲۵) یحرم کل ما یزیل العقل من غیر الاشرية المانعة کالبنج والحشيشة والافیون لما فیها من ضرر محقق ولا ضرر ولا ضرار فی الاسلام (الفقه الاسلامی ج ۷ ص ۵۵۰۵ ط رشیدیة) (قوله وممن جزم الخ) قد علمت اجماع العلماء علی ذالک (ای علی حرمة الحشيش) (ردالمحتار ج ۵ ص ۳۲۷) السكر من البنج ولبن

الرمكة حرام بالا جماع كذا في جواهر الاخلاط (الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٤١٥) ومن سكر من البنج يقع طلاقه ويحد لفسو هذا الفعل بين الناس وعليه الفتوى في زماننا كذا في جواهر الاخلاط (الفتاوى الهندية ج ١ ص ٣٥٣ ط) دار الاشاعة قندهار والبحر الرائق ج ٣ ص ٤٣٢ ط رشيديه كوئته وهكذا في كفايت المفتي ج ٧ ص ٧٣ وفتاوى دارالعلوم ديوبند ج ٩ ص ١٢٣ و ج ١٤٠ وغمر عيون البصائر ج ٢ ص ١١٧ وردالمحتار ج ٢ ص ٤٦٠ وقدمنا هناك عن النهر انه صرح في البدائع وغير ها بعدم الوقوع لانه لم يزل عقله بسبب هو معصية والحق التفصيل ان كان للتداوى فكذلك وان للهو وادخال الافة قصدا فينبغي ان لا يتردد في الوقوع قلت ويدل للاول تعليل البدائع وللثاني تعليل العلامة قاسم وقد منا هناك ايضا عن الفتح ان مشايخ المذهبين من الحنفية والشافعية اتفقوا على وقوع طلاق من غاب عقله بالحشيشة وهي ورق القنب بعد ان اختلفوا فيها قبل ان يظهر امرها من الفساد (ردالمحتار ج ٢ ص ١٨١) السكر وهو نوعان سكر بطريق مباح كالخمر او اي مسكر آخر حتى البيرة الخ حتى قال وقال جمهور الفقهاء (غير المذكورين) يفرق بين السكر بمباح فليس لعبارة اي اعتبار وبين السكر بمحرم فتقبل عبارته زجراله وعقابه على تسببه في تعطيل عقله فتعد تصرفاته من قول او فعل صحيحة نافذة عقابا وزجراله ولا مثاله سواء في ذلك الزواج والطلاق والبيع والشراء والاجارة والرهن والكفالة ونحوها (الفقه الاسلامي ج ٤ ص ٢٩٧٣ ط رشيديه كوئته) اما اقرار السكران فجائز اذا كان سكره بطريق محظور ويصح في كل حق الا فيما يقبل الرجوع كالحدود الخالصة لله تعالى (شرح المجلة سليم باز المادة ١٥٧٣ ص ٨٤٠) وهكذا في الفتاوى الهندية ج ٤ ص ١٧٠ وبدائع الصنائع ج ٧ ص ٢٢٣ والفقه الاسلامي ج ٦ ص ٣٨٧ وشرح المجلة الاتاسي ج ٤ ص ٦٠٢ والدر المختار بهامش ردالمحتار ج ٤ ص ٥٢٢ والبحر الرائق ج ٧ ص ٢٥٠ والقصاص من السكران واجب لانه حق ادمي وقياسا على ايجاب حد الشرب عليه وسد للذرائع امام المفسدين الجناة فلو لم يقتص منه لشرب ما يسكره ثم يقتل ويزنى ويسرق وهو بمأمن من العقوبة والمأثم ويصير عصيانه سببا لسقوط عقوبة الدنيا والاخرة عنه (الفقه الاسلامي ج ٧ ص ٥٦٦٥) وهكذا في اعلاء السنن ج ١٨ ص ١٣١ وخلاصة الفتاوى ج ٢ ص ٧٥) وبين في التحرير حكمه انه ان كان سكره بطريق محرم لا يبطل تكليفه فتلزمه الاحكام وتصح عباراته من الطلاق والعناق والبيع والاقرار وتزويج الصغار من كفه والاقراض والاستقراض لان العقل قائم وانما عرض قوت فهم الخطاب بمعصية فبقى في حق الاثم ووجوب القضاء (ردالمحتار ج ٢

(ص ۴۵۹) وفي الاشباه ان السكران بمحرم كالصاحي الافى مسائل (شرح المجلة سليم باز ص ۸۶۰) اما السكران فلايد خل فيهم لانه مخاطب زجراله وتشديد اعليه لزوال عقله بمحرم ولذلك قال في منية المفتي صلح السكران جائز (شرح المجلة سليم باز ص ۸۳۰ وللاناسي ج ۴ ص ۵۳۷) التصرفات تنفذ من السكران كما تنفذ من الصاحي كذا في الكافي (الفتاوى الهندية ج ۴ ص ۱۷۰) وهكذا في البحر الرائق ج ۳ ص ۲۴۷ والفتحه الاسلامي ج ۶ ص ۲۶۵ وج ۶ ص ۳۸۷ وبدائع الصنائع ج ۷ ص ۲۲۴ والفتاوى البرازية بهامش الهندية ج ۶ ص ۴۳۰) وفيها زنى اوسرق حال سكره يحد-

اوسكر يوازي به شرابو پورى خاص نه دي بلكه دهر محرم شى خخه چې سكر راشي دهغه حكم هم دغه دى چې ذكر شو لكه دتيرو عباراتو خخه چې صراحة معلوم پيږي او (رد المحتار ج ۲ ص ۴۶۰) كنبى وايي وبقوله يفتي لان السكر من كل شراب محرم وهكذا في البحر الرائق ج ۳ ص ۲۴۸) حاصل دا چې د فقهاء په عبارتو كى كه خه هم دراكتياد نورو گوليو په نومونو تصريح نه ده شوى لكن اصل وجه د حرمت چې هغه سكر په وجه دتلهي دى په دى گوليو كى موجوده ده نو افينون چې دتلهي دپاره مستعمل شى اوسرى نشه كړى فقهاء هغه ته حكم د جوړ اود هوښيار سړى وركړى دى چې دوا هم استعماليداي شى نو دغه گولى چې سړى نشه كړى په طريق اولى بايد د جوړ او هوښيار حكم ولري ولي وضع يي دتلهي اوسكر دپاره ده نور هيڅ مفاد نه لري نو ځكه اقرار ده په حقوق العباد سره په حالت كى دنشى صحيح دى او طلاق يي په حالت كى دنشى واقع كيږي او قصاص يي واجب دى او همدارنگه صلح او نور عبادات يي صحيح كيږي كه خه هم نشه وي دپاره د زجر والله اعلم

محمد باقر...

...

مولوي عبدالحكيم عني الله عز، مولوي محمد اخلاص برکتی، مولوي نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان به قصاص کي چي صلح پريو مقداروشي دغه مقدار پريو عاقله يابيت المال راخي کنه پوښتنه: بمقام محترم دارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وبعد دغزني دوليت له طرفه زموږ څخه دقتل دديت پيسی طلب كړی موږ ورته وويل چې دديت حق پرييت المال نسته دوی وويل چې محكمی فيصله كړی ده چې حق پرييت المال دی اوس فيصله راوړی

تاسی ئې وگوری چې صحیح ده کڼه والسلام.

(مولوی صاحب احمد اللہ نانی)

بسم الله الرحمن الرحيم

لجواب بعون ملهم الصدق والصواب

څرنگه چې دقتل دوسییه موږ مطالعه کړه دا راته معلومه سوه چې جانبین دواقعی څخه وروسته صلح کړي ده اوپه صلح کی چې کوم شی معلوم اومتعین شی هغه پرعاقله نه دي یعنی بیت المال ته نه راجع کیږی:

ولا تعقل عاقلة جناية عبد ولا عمد ولا مالزم بصلح او اعتراف ولا مادون نصف عشر الدیت لقوله عليه السلام لا تعقل العواقل عمدا ولا عبدا ولا صلحا ولا اعترافا ولا مادون ارش الموضحة بل الجاني (قوله ولا مالزم بصلح) ای عن دم عمد او خطاء آه ط فانه على القاتل حالا الا اذا اجل فہستانی (قوله او اعتراف) ای بقتل خطاء فانه على المقر فی ثلاث سنين قہستانی (ردالمحتار ج ۵ ص ۴۵۵) ومثله فی طحطاری علی الدر المختار ج ۴ ص ۳۱۳ (ولا تعقل عاقلة جناية العبد والعمد ولا مالزم صلحا ولا اعترافا لما روينا ولانه لا يتناصر بالعبد والقرار والصلح لا يلزمان العاقلة تصور ولايته عنهم (تبیین الحقائق ج ۷ ص ۳۶۹ ط ایچ ایم سعید) ومثله فی البحر الرائق ج ۸ ص ۴۰۱) وكذلك اذا صلح من الجناية على مال لا يجب على العاقلة ويجب على القاتل فی ماله حالا لانه ما وجب بنفس القتل وانما وجب بعقد الصلح فان جعله مؤجلا يكون مؤجلا والا فيكون حالا كمن المبيع (تحفة الفقهاء ج ۳ ص ۱۹) والله اعلم

عزیز الدین

محمد

مولوی مہدیکلم مئی اللہ عزوجل مولوی احمد لوری مئی مولوی عبداللہ مولوی نور محمد نائب سرپرست دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

په قتل خطاء کي تعزیر شته کڼه؟

پوښتنه: بمقام محترم ریاست عالی دارالافتاء السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته محترما د جرائم قتل خطا مانند قتل خطا د علامت تراکی حلاوه بدیت وپرداشت جبران خساره به مقرر مطابق احکام فقه حنفی شریعت غزالی محمدی باجرم مجازاة تعزیری تطبیق شده می تواند

یا غیرہ بابت و معلومات اریبہ خوانند فرمود در این اواخر چند قطعه اقرارنامی شارنوالی مرافعه مرات بہ این شارنوالی واصل گردیده کہ در آن بہ جزارت کہدام مجازۃ تعزیری دہ خنق قتل حادثات تراکیبی موجودیت ایک قرار ریاست شارنوالی ولایت مرات ہم شینہام ہذا عرض ملاحظہ تقدیم است در حصہ مطابق احکام شریعت غرامی محمدی بہ این شارنوالی ہدایت و معلومات اعطاء خوانند فرمود تا بعد ابلات آن اجراء آت کہ در نظر است مرعی بکرو دونما بختہ فاند ایکبہ بعض اشخاص معینہ خاطری کہ ہدایات تراکیبی را مراعات میکنند از دست نشان چند مرتبہ سسل جنایت قتل خطا بہ وجود میاید والسلام (المستفتی مولوی اللہ نظر رئیس شارنوالی مرافعه کنند ہار)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب باسم ملہم الصواب

در ان جنایت حاکم تعزیر اوادہ می تواند کہ در آن جنایت حدود و قصاص و کمازہ نباشد و در صورت قتل خطا شریعت مقدس برای قاتل کمازہ مقرر کردہ است علاوہ بر این خاطی معذور ہم شمردہ شود بناہ بر معذور ترش باتفاق قہامہ و قتل خطا تعزیر نیست:

فکل من اتی فعلا محرما لاحد فیہ ولاقصاص ولاکفارة فان علی الحاکم ان یعززه بعمیراہ زاجرا لہ عن العودۃ من ضرب اوسجن اوتوبیخ (الفقه علی المذاهب الاربعۃ ج ۵ ص ۳۹۷) ان الدیۃ فی الخطا مائۃ من الابل علی العاقلۃ... و هذا قول ابن مسعود اخذوا بہ ولانہ اخف فکان الیق بحالۃ الخطا لان الخاطی معذور (الفقه علی المذاهب الاربعۃ ج ۵ ص ۳۶۸ ط بیروت الہدیۃ ج ۴ ص ۵۸۱) ولاقصاص فی الخطا وشبہہ باتفاق الفقہاء وانمالہ عقوبتان فقط اصلیۃ وھی الدیۃ والکفارة وتبعیۃ وھی الحرمان من المیراث والوصیۃ-- ولاتعزیر فی الخطا باتفاق الفقہاء (الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۳۲۸)

بہ شخض مذکور را کہ ہدایات تراکیبی مراعات نمیکنند نام مطابق رأی خودش بناہ ریاست و مصلحت تعزیر اوادہ می تواند تعزیر کر فقن مال زیرا کہ تعزیر بالمال جائز نیست: تصرف الحاکم علی الرعیۃ منوط بالمصلحۃ (الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۲۸۰ و شرح المجلۃ سلیم باز م ۵۸ ص ۴۲) وفی شرح الانار التعزیر بالمال کان فی ابتداء الاسلام ثم نسخ والحاصل ان المذہب عدم التعزیر باخذ المال (البحر الرائق ج ۵ ص ۴۱) واللہ اعلم وعلمہ احکم-

مولوی محمد میوند وال مولوی احمد نوری مئی من مولوی ذہبہا الحانی

آيا به حق العبد سره حق الله ساقطيزي اوبه قتل عمد كي تعزير شته كنه

پوښتنه: ددارالافتاء محترم رئيس صاحب السلام عليكم ورحمة الله وبركاته په دغه وسيله د لاندې مسئلې په هكله هغه موضوع چې حق العبد په عفو او يا شبهې سره ساقط شي حق الله يې ساقطيزي او كه څنگه د مثال په ډول په قتل عمدي يا خاطايي كي كه چيري حق العبد ساقط شي آيا حق الله يې هم ساقطيزي او هم مفصل معلومات راكړي چې په قتل عمد كي تعزيري جزاگانې شته او كنه د شرعي معلوماتو غوښتونكي پو ترڅو دهغه پر اساس د قضيو او دعو اگانو په حل او فصل كي لازم اجراءات وشي والسلام-

(دلولي څارنوالی سرپرست مولوی عبد الشکور)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک العلام

په قصاص كي دوه حقه دي يو حق العبد دي بل حق الله په بل تعبير حق السلطان دي حق العبد چې ساقط شي حق السلطان پاته دي دسلطان دپاره حق دتعزير شته لكه په الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۲۹۱ كي راغلي دي:

اذا عفى ولى القتيل مطلقاً عن القاتل عمد اصح العفو وبقي عند الحنفية والمالكية حق السلطان في عقوبته تعزير الان القصاص فيه حقان حق الله وحق المجتمع او الحق العام وحق المجنى عليه... آه په الفقه على المذاهب الاربعه ج ۵ ص ۲۶۵ كي راغلي دي:

ولا يقال اذا عفى اولياء الدم عن القاتل كان اطلاقه خطراً على الامن لاننا نقول ولى الدم فى الغالب يصّر على القصاص واذا فرض وعفاه عنه ولكن روى الحاكم ان اطلاقه يهدد الامن العام فله ان يعزره بما شاء وله ان يجعله تحت المراقبة التى تحول بينه وبين العدوان حتى يتحقق من حسن سلوكه ج ۵ ص ۲۶۵)

حق السلطان يعنى تعزير چې وروسته ترسقوط دقصاص پاته شو دهغه كيفيه (يعنى بنديا وهل يا غير) او اندازه مفوض راى ته دسلطان ده يا راى ته دهغه شخص چې آمير دغه كار ته مقرر كړى وي ځكه دهر تعزير حكم هم دغه دي چې مفوض راى ته دامام دي چې په راى كي دامام كوم قسم تعزير او اندازه مفيد گوزي هغه تعزير به وركوي اختلاف دتعزير په اختلاف دجرائم او اشخاصو هم شته لكه په البحر الرائق ج ۵ ص ۱۴ كي راغلي دي:

وصرح السرخسي بانه ليس فى التعزير شئ مقدر بل مفوض الى رأى القاضى لان المقصود منه زجره واحوال الناس مختلفة فيه وفى الشافى التعزير على مراتب تعزير اشراف الاشرف وهم العلماء والعلوية بالاعلام وهو ان يقول القاضى انك تفعل كذا وكذا فينجز به وتعزير الاشرف وهم

الامراء والذهاقين بالاعلام والجبر الى باب القاضي والخصومة وتعزير الاوساط وهم السوقه بالجبر والحبس وتعزير الاخسة بهذاكله وبالضرب آه په (الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۳۱۳) كى راغلى دى اذاسقط القصاص فى القتل العمد كان التعزير عقوبة بدلية عنه لكن هذا التعزير امر واجب ام جائز وقد اشترناه فى حالة عفو ولى الدم قال المالكية يجب التعزير اذالم يقتص منه والعقوبة هى جلد مائة وحبس سنة عملا باثر ضعيف عن عمر رضى الله عنه وقال الجمهور لا يجب التعزير وانما يفوض الامر للحاكم يفعل ما يراه مناسبا للمصلحة فيؤدب الشرير بالحبس او بالضرب او بالتأنيب ونحوها

او تعزير دمتهم بالقتل ياسرقه مخكى تراثبات جائز دى په بند سره په دى شرط چې تهمت به په دوو مستورينو شاهدينو ياه يوه عادل شاهد سره ثابتيږي يعنى چې يو عادل شاهد يادوه مستورين شاهدين شاهدى پرقتل ياسرقه اداء كړى نو تهمت دقتل ياسرقه ثابتيږي تعزير بالحبس ئې جائز دى نفس قتل او سرقه په دغه شاهدانونه ثابتيږي ترهغه وخت چې دوه عادلان شاهدان شاهدى اداء كړى په (الدر المختار على هامش رد المحتار كى ج ۳ ص ۲۰۶) راغلى دى:

وفى كفاية العينى عن الثانى من يجمع الخمر ويشربه ويترك الصلوة احبسه او ادبه ثم اخرجه ومن يتهم بالقتل والسرقة وضرب الناس احبسه واخذه فى السجن حتى يتوب لان شره اعلى الناسى وشر الاول على نفسه - په (ردالمحتار ج ۳ ص ۲۰۶) كى راغلى دى :
ذكر وافى كتاب الكفاية ان التهمة تثبت بشهادة مستورين او واحد عدل فظاھر انه لو شهد عند الحاكم واحد مستور وفاسق بفساد شخص ليس للحاكم حبسه آه وهكذا فى البحر الرائق ج ۵ ص ۴۳ والله اعلم

مولانا عبدالحكيم مولانا محمد اخصاس برکتی مولانا محمد اصفی مولانا احمد نوری عفی عنہ مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان
مولوی محمد اخصاس برکتی
مولانا محمد اصفی
مولانا احمد نوری
مولانا محمد ثاقب
مولانا محمد اخصاس

آيا خاوندنهم دقصاص حق لري ولوكه دقاتل وروروي

پوښتنه: محترم دارالافتاء محكمه عدليه تميز السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترما زمالور چې ورکړي مي وه وحمد الله ته اغاجان چې دحمد الله وروروي زمالور ئې په قتل

ورسوله چي اڃاڃان په ولسوالۍ کښې په حضور د شهودو اقرار کړې دى فعلا په قوماندانۍ کښې دوليت بندى دى او هغه اقرار و دوسه هم په قوماندانۍ کښې ده هغه زما زوم هم په خپل ورور عارض دى ايا دى حق په قصاص کښې لري کيا؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه العون على الصواب

د عارض زوم چي دمقتولى زوج كيږي حق په قصاص کښې لري ځکه چي دى هم دورثه څخه دى قتيل صاحب الحق فى القصاص او مستوفيه اولى الدم هو عند الحنفية والحنابلة والصحيح عند الشافعية كل وارث يرث المال سواء اكان من ذوى الفروض ام العصبه اى جمع الورثه نساء ورجالا ازواجاً وزوجات (الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۲۷۸) وهكذا فى ردالمحتار ج ۵ ص ۴۰۲ وبدائع الصنائع ج ۷ ص ۲۴۲

مولوى احمد نوري عني مر مولوى زاهد احمد تاحتي

د خاوند په عفو قصاص ساقطېږي كنه

پوښتنه: (كه خاوند) حق په قصاص كي ولري چي خپل حق معاف كړي زما (پلار) حق د قصاص څي كنه؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه العون على الصواب

په عفو سره د اولياء قصاص د قاتل څخه ساقطېږي او هغه نور اولياء له دمقتول حق د ديه پاتېږي: واما اذا تعدد الاولياء فعفا احدهم سقط القصاص عن القاتل لان القصاص لا يتجزء وهو شئ واحد فلا يتصور استيفاء بعضه دون بعض ويبقى للآخرين حصتهم من الدية (الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۲۹۰) وهكذا فى بدائع الصنائع ج ۷ ص ۲۴۶

مولانا احمد نوري عني مر مولانا زاهد احمد تاحتي

د قاتل قريبان څه جزاء لري او كنه

پوښتنه: زه عارض يم پر حمد الله او اڃاڃان او يو ټي بل ورور عبد الكريم نوميږي او يو ټي پلار دى حق د قصاص پريوه مقررائي پردانورو به څه جزاوى كيا؟ چي حمد الله او اڃاڃان او عبد الكريم درى سره د عبد الاحد زامن دي والسلام -

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه العون على الصواب

پلار او ورونه دقاتل که شریکان او معاونین دقتل وه مثلاً یوه نیولی وواوهغه بل واژه یا یوه پیره کول یا یوه تشویقاوه و قتل ته نوپر هغه باندی تعزیر دی او پر قاتل قصاص دی او په دی حکم کی قریب دقاتل اویبگانه فرق نه لری یوازی دقرابة په واسطه دهیڅ جزاء مستحق نه دی:

وبناء علیه لوا مسک رجل شخصاً ليقْتله اخر یضمن القتال فقط عند الحنفية الخ ويجب التعزیر علی المسک من غیر حبس (الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۲۴۶ وهکذا ج ۶ ص ۲۳۷)

خو شرط دادی چې دغه معاونین دقاتل به یوازی معونه کړی وی او په قتل کی به یی برخه نه وی اخستی او په قاتل کی به شروط دقصاص ټول جمع شوی وی والله اعلم وعلمه اتم

مولوی احمد نوری مری مری مولوی نذیر احمد خان

که قاتل وتبستی نو ددهغه یا ددهغه دقریب مال قبضه کول څه حکم لری

پوښتنه: ډیر محترم داسلامی امارت ددارالافتاء دریاست مقام ته السلام علیکم ورحمت الله وبرکاته محترمه زه اغامحمد دشرعی مسئلی دجواب غوښتونکی یم هیله لرم چې پرشرعی اصولوباندی جواب را کړی څرنگه چې یونفریه کلی او منطقه کښی دوه نفره په قتل رسولی وه وروسته قاتل وتبستیدی دپخوانیو قوماندانانوله خوا دقاتل پلارونیول سو وروسته دطالبانو داسلامی تحریک ترراتک وروسته دقاتل پلارازاد شو څه موده وروسته په کډه باندی پاکستان ته ولاړی کوچ ئې وکړی اوس دمقتولینو وارثان راولپسوی چې دقاتل دپلار ملک ئې قبضه کړی حاصلات ئې خپل ځان ته وړی ایاداشرا جواز لری اوکنه بینواتوجروا -

(المستی افهم)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم الملهم الصواب

مسئله داده چې پرموروثی ملک قبضه کول که دمسلمان وی او که دهندووی جائز نه ده نواوس دمقتولینو وارثان چې دقاتل دپلار ملک یی قبضه کړی دی دشرعی جواز نه لری

یوازی دمقتولینو وارثان چي ولی دقاتل دی جائز دی دوی تره قصاص نه قبضه دملک په احکام القرآن ج ۱ ص ۱۸۵ کبسی لیکلی دی:

قال الله تعالى: كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ وَقَالَ تَعَالَى: وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ
وقال تعالى وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا وَقَدْ اتَّفَقُوا أَنْ الْقَوْدَمَرَادُ بِهِ وَقَالَ تَعَالَى:
إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوِّيْتُمْ بِهِ وَقَالَ: فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ
فاقتضت هذه الايات ايجاب القصاص لاغير ويدل عليه ايضاً قوله تعالى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ -

وبمثله قدورد الاثر عن النبي صلى الله عليه وسلم في قوله لايجل مال امرئ مسلم الا بطيية من نفسه وهكذا في معارف القرآن پ ۲ ص ۱۲۵ وپ ۲ ص ۱۲۷ وهكذا في امداد المفتيين ص ۸۱ وعزيز الفتاوى ص ۶۹۵ والله تعالى اعلم

مولوی احمد نوری عفی عنہ

قصاص که معاف کرل شي نو حکومت ته حق دتعزیر پاتېږي

پوښتنه: بحضور محترم ریاست عالی دارالافتاء السلام علیکم اگر بالای یک شخص بسبب جرم قتل دمحکمانی فیصله قصاص
صدور یافته کن قتل از اجزاء قصاص اولیاء و ورثه مقتول صلح نمایند بدل صلح روپه را ندهند نمایند و از قصاص محکوم بعد ازین در مورد حق
الله تعالی قاتل مذکور مجازاة میگرد و یا حکم سابق قصاص مستحق الله تعالی میگرد و یا جزا و جزا

(مولوی حمید الله فائز معاون ریاست عالی تمیز)

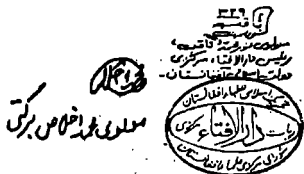
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

د فقهاء د عبارتو څخه داسی معلومېږي چې هر کله قصاص ساقط شي نو حاکم لره اختیار
شته دده دتعزیر لپاره څکه چې په قصاص کی حق الله تعالی او حق العبد دواړه شته نو دیو
په سقوط سره بل نه ساقطېږي بلکه حاکم په هغه کی اختیار دراره دی:

اذ اسقط القصاص بعفولی القاتل او بموت الجانی او بغير هما طبقت عقوبتان اخريان وهما - ۱ -
الدية الخ - ۲ - التعزیر الذی هو بدل حتمی ايضاً عند المالكية وباختیار الحاکم عند الجمهور)

افقه الاسلامی ج ۶ ص ۲۹۷) اذا سقط القصاص فی القتل العمد كان التعزیر عقوبة بدلیة عنه الخ وقال الجمهور لا یجب التعزیر وانما یفوض لامر الحاكم یفعل ما یراه مناسبا للمصلحة فیؤدب الشریر بالحبس أو الضرب أو التأنیب ونحوها (الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۳۱۲) مانص علیه من التعزیر كما فی وطء جاریة امرته أو المشتركة وجب امتثال الامر فیه ومالم ینص علیه اذ ارى الامام المصلحة أو علم انه لا ینزجر الابیه وجب لانه زاجر مشروع لحقه تعالی کالحد وما علم انه لا ینزجر بدونه لا یجب (رد المحتار ج ۳ ص ۲۰۵) والله اعلم وعلمه اتم واحکم

عزیز الله العبد المذنب

مولوی احمد نوری

مولوی احمد نوری عفی عنہ مولوی ذہب احمد تھانی مولوی محمود میوند وال مولوی نور محمد ثاقب رئیس عمومی دولت اسلامی افغانستان

کہ نہ نہایی فیصلی وروستہ قصاص ثابت شی بیاعفوء وشی تعزیر پر قاتل شتہ اوکنہ

پوینستہ : محترم ریاست دارالافتاء السلام علیکم بدمہ استقامہ ماد موضوع است کہ حکم حکمہ قصاص قاتل صادر شود کہ در ضمن حکم حق الله تعالی ساقط میگردد لکن قتل از استیفاء قصاص عنود صلیح صورت بگیرد آیا از سقوط قصاص حق الله تعالی میکند یا نہ
در شرح المجلد ۵۱ می نویسد: الساقط لا یعود کما ان المعدوم لا یعود ودر ماده ۵۲ مینویسد اذا بطل الشیء بطل ما فی ضمنه کہ از منہوم کلی مادہ اولی بطر میرسد کہ حق الله تعالی کہ بموجب حکم قصاص گردیدہ باطل نگردد واز مادہ دوم بطر میرسد کہ قصاص کہ بسبب صلیح باطل گردیدہ یس حق الله تعالی کہ بموجب حکم قصاص ساقط شد سقوط آن باطل گردید باید عود نماید وکدام سائل کہ تا تخریر نموده محل تطبیق آن سقوط قصاص است کہ قتل از اصدار حکم قصاص صورت گرفتہ باشد وناخن فی سقوط قصاص است کہ بعد از اصدار حکم قصاص صورت گرفتہ باشد لهذا آرزو من کہ در موضوع ناخن فی یک جزئیہ فقیہ را دریافت شود
(مولوی حمید الله فائز معاون ریاست عالی تمیز)

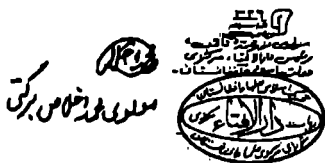
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

دفعهء دعباراتو دعووم شخه داسى معلوميرى چې قصاص ساقط شى نودتعزير په باره كى دحاكم اختيارشته كه داسقوطى مخ كى تركضا موى كه وروسته ولى عفو اوصلح هم مخ كى تر قضاء صحيح كيږي هم وروسته او عام عبارتونه مطلق راغلى دى چې هروقت قصاص په عفو ساقط شى نو تعزيري عقوبة بدلية ثابتيږي او هغه مواد چې مستفتى را نقل كړى دى چې:

الساقط لا يعود اذا بطل الشى بطل مافى ضمنه هغه مواد ددى حكم سره هيڅ تنافى نه لري ځكه چې تعزير يو داسى عقوبة دى چې په بدل كى دقصاص ثابتيږي او په عوض كى دهغه راځي نه دقصاص په سقوط سره دده سقوط راځي او نه تعزير دقصاص په ضمن كى پروت دى ځكه فقهاء چې تعزير عقوبة بدليه بولى او مبدل نه د مبدل منه په ضمن كى وى نه ورسره لازم وى او په عفو يا صلح سره صرف دا ولياء حق ساقطيږي دمقتول حق لانه ساقطيږي نو تعزير چې حق الله تعالى دى هغه خو بيخي نه ساقطيږي:

العقوبة البدلية الثانية للعدم التعزير اذا سقط القصاص فى القتل العمد كان التعزير عقوبة بدلية عنه (الفقه الاسلامى ج ٦ ص ٣١٢) اذا عفا ولى القتل مطلقا عن القاتل عمد اصح العفو وبقي عند الحنفية والمالكية حق السلطان فى عقوبته تعزير الان القصاص فيه حقان حق الله الخ وحق المجنى عليه (الفقه الاسلامى ج ٦ ص ٢٩١) اذا سقط القصاص بعفو ولى القتل او بموت الجانى او بغير هما بقي عقوبتان اخريان وهما البدية الخ والتعزير الذى هو بدل حتمى ايضا عند المالكية وباختيار الحاكم عند الجمهور الفقه الاسلامى ج ٦ ص ٢٩٨ صلح الاولياء وعفوهم عن القاتل يسقط حقهم فى القصاص والدية لاحق المقتول (كنافى المنية الاشباه والنظائر ص ٢٨٩) المالكية والحنفية رحمهم الله تعالى قالوا ان للحاكم حقا على القاتل اذا عفا عنه اولياء الدم وله ان يجلد مائة جلدة ويسجنه سنة كاملة وبه قال اهل المدينة (الفقه على المذاهب الاربعة ج ٥ ص ٢٤٥)

مولوى محمد اسحاقى مولوى احمد نوري
مولوى محمد اسحاقى مولوى احمد نوري

مولوى محمد اسحاقى مولوى احمد نوري
مولوى محمد اسحاقى مولوى احمد نوري

قسامه پر مالک دسرای وی که برهستوگن

پوښتنه: ددارالافتاء ولور مقام ته السلام عليكم ورحمة الله وبركاته یونفر چې عبدالرازق نوښیدی په سنه (۱۳۷۰) کی دلوی اختر په ورځ دکور دسامان دپاره بازار ته وتلی وو دهغی ورځی څخه لادرکه سوی دی ترشپږ او یاسنی پوری لادرکه وپس له هغه څخه دگرشک په ولسوالی دفاروق خان په سرای کی مپیداسو چې اصلی دسرای مالک خپله فاروق خان دی په هغه وقت کی فاروق خان مهاجرؤ دگرشک ته دخلیانو دلاسه خپل سرای ته نه سوور تلای په ذکر شوی سرای کی دسیدنبی او محمدنبی په نومانو خلک پراته وه چې هغه خپله زبردسته خلیان وه نوردوه مړی ئې هم کړی وه اوس دغه دوه نفر په دغه اقرار کوی چې په هغه تاریخ کی چې مقتول درک وسو موږ په دغه سرای کی وواو په دی اقرار نه کوي چې موږ وژلی دی اوبی غیر ددوي اقرار څخه نور شاهدان هم سته چې په هغه وخت کی دوي په دی سرای کی وه اوس چې موږ دوي راگیر کړه حکومت بندیان کړه نو دگرشک دمحمی قاضیانو وویل چې پنځوس قسمونه اودیت دسرای اصلی مالک ته کیږی چې فاروق خان دي اوبعض علماء وایی چې ددوي وجود په دغه سرای کی دقرینه قاطعه بلل کیږی ایادغه نه راتگ دفاروق خان وخپل سرای ته دهغه دپاره غدرنه بلل کیږی چې دانور باره راگیرسی دا جریان موتاسی ته عرض کړڅنگه چې تاسی ته شرعی معلومات وسی (المستفتی الحاج ملا حبیب الله اخند ولسوال سنگین)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامد او مصليا

دقسامه دپاره خپل شرائط سته چې ټول په کتابونو کښی دفتھی حنفی ذکر شوی دي دمحترم مستفتی سوال یوازی دادی چې قسامت پر مالک دهغه سرای دي چې مقتول پکښی پیداشوی دي او که پرساکن دهغه سرای دی په دغه مسئله دامام صاحب رحمه الله تعالی اوامام ابویوسف رح په مابین کښی اختلاف دي امام ابوحنیفه رحمه الله تعالی یې پر مالک بولی اوامام ابویوسف رحمه الله تعالی ئې پر ساکن بولی لکن داکثر فقهاء عبارات دلالت کوی پرترجیع دقول دامام ابوحنیفه رح او حضرت علامه تهانوی رحمه الله تعالی په اعلام السنن کښی وائی چې دغه اختلاف دعصراوزماني دی: قال ابوحنیفه اذا وقع القتل فی ملک احدوا السباکن غیره فالقسامه علی المالك و: ال ابویوسف

القسامة على السكان (اعلاء السنن ج ١٨ ص ٢٨١) وان كان العسكر في ارض رجل فالقسامة والدية عليه كذا في محيط السرخسي (الهندي ج ٦ ص ٨٢) وهكذا في الدر المختار على هامش الطحطاوى ج ٤ ص ٣١١) قال ولا تدخل السكان في القسامة مع الملاك عند ابي حنيفة وهو قول محمد وقال ابو يوسف وهو عليهم جميعا الخ (الهداية ج ٤ ص ٦٣٥)

دعادت ثخنة دهداية هم ترجيح دقول دامام ابو حنيفة رح معلوميرى حكه چې دليل ئي ددغه قول آخر كړي دى:

وبخلاف ما اذا كانت الدار في يده وديعة لان هذا لضمان ضمان ترك الحفظ وهو انما يجب على من كان قادرا على الحفظ وهو يد اصاله لا يد نيابة ويد المودع يد نيابة وكذا المستعير والمترهن وكذا الغاصب لا يده يد امانة لان العقار لا يضمن بالغصب عندنا تبين الحقائق ج ٦ ص ١٨٤ وكذا في تكملة البحر الرائق ج ٨ ص ٣٩٦ قوله دون السكان كالمستأجرين والمستعيرين فالقسامة على اربابها وان كانوا اغيبا (تاتارخانيه) (ردالمحتار ج ٥ ص ٤٤٧) قال العبد الضعيف وظنى ان الخلاف خلاف العصر والزمان فلعل الدار كانت تعرف بربها وتنسب اليه في عصر الامام لتعهده لها واختلافه اليها لحفظها وكانت تعرف بالسكان في عصره الخ (اعلاء السنن ج ١٨ ص ٢٨٣)

او كچيرى دغه ساكنان دسراى اهل دحكومت وه او خلكيان وه مالك دسراى ددوي دلاسه مهاجر وه لكه چې مستفتى ذكر كړى دي نوبيا دغه قتيلى هدر كيږي لكه چې الدر المختار په لفظ دينبغى ذكر كړى دى:

واما الاراضى التى لها مالك اخذها وال ظلما فينبغى ان يكون القتيلى فيها هدرالانه ليس على الغاصب دية الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ٥ ص ٤٤٦)

هر چې دا خبره دقرينى قاطعى ده دغه قرينه قاطعه نه بلل كيږي حكه چې قرينه قاطعه دى ته وايي چې هغه يقين او جزم فائده كوى لكه چې په (مجلة الاحكام المادة ١٧٤١) كښى ذكر شوى دى:

القرينة القاطعة هي الامارة البالغة حداليقين مثلا اذا خرج احد من دار خالية خائفا مدهوشا وفى يده سكين ملوثة بالدم فدخل فى الدار فى الحال وشوهد فيها رجل مذبوح فى ذلك الوقت فلا يشبهه فى ان قاتله هو ذلك الرجل ولا يلتفت الى الاحتمالات التى هي امحض اتوهم كالقول ان الرجل انما قتل نفسه والله تعالى اعلم -

پہ قرآنو سرہ اثبات دقتل کیری

اوکنہ او اهل محلہ کہ یو خوک متهم کری قسامہ ساقطیری اوکنہ

پوښتنه : دمحکمہ ابتدائیه اولسوالی پشنهاد ومقام ته دمحترم رئیس صاحب دارالافتاء محترم یونفرپه نامه دملاقیوم یوڅو میاشتی دمخه اولسوالی ته راغلی او اولسوال ته ئې وویل چې زمازوجه بنجمنامه دفضل محمد لور پر ماطلاقه ده په ثلاثه وكلما طلاق سره اولسوال قهرورته وکړی چې داڅه وایي هغه ملاقیوم و اولسوال ته وویل چې وابه ئې وری چې ملاقیوم مری کری دی نویا اولسوال ومحکمې ته ملاقیوم راوستوی او خپله ښځه ئې په محکمہ کی په ثلاثه كلما طلاق سره طلاق کړه نو ماقاضی دمحکمې ملاقیوم ته وویل چې ولی ښځه طلاقه وی ملاقیوم وویل چې زمادا اکا زوی سید محمد نام باندي زماشک دي چې زما دښځی سره کارلری اوقاضی ورته وویل چې تاو لیدی ملاقیوم وویل چې یوه شپه زه راغلم نودغه سید محمد نام زما په سرای کی پروت وه اویده وه اوزما ښځه څلوریا پنځه گزه اندازه جدا ییده وه نوزما دبدکاری گمان دي پرښځه او پرسید محمد نام باندي ماقاضی وملاقیوم ته وویل چې دا قصه څه وخت وه ملاقیوم وویل چې څلویښت شپې دمخه دا قصه وه نوماورته وویل چې ته ولی اطلاع نه کوي اوددغه سید محمد کور چیری دی چې ستاسرای ته راغلی وه ملاقیوم راته وویل چې دغه سید محمد زمادا اکا زوی دي اوزما سره په کورکی وه اوماستر نه ځنی کاوی نوماقاضی دمحکمې طلاقنامه دده ولیکل او ښځه می پلارته پلاس ورکړه کورته پلار بوتله پس ددوو میاشتو څخه دغه سید محمد نام په قتل ورسیدی دماخستن داذا نو پروخت ورور دمقتول اولسوالی ته اطلاع را کړه چې زما ورور په قتل ورسیدی اولسوالی چې کوشش وکړی قاتل معلوم نسواو ملاقیوم هم دوطنه څخه فراره سوی وه پس دیوڅو مودی څخه ملاقیوم په فرست کی پیدا سونود اولسوالی په ذریعه پنجوائ ته حاضر سو چې دتوله وطن اوزموږ ولسوالی گمان دقتل پر ملاقیوم وه ملاقیوم اوس منکر سو چې مادا قتل نه دی کری بیاموږ دوطن (۵۰) یا (۶۰) نفره جمع کړه بطور دقسامی اورته وموویل چې موږ قاتل غواړو ستاسی دقربی څخه اوتاسوته قسم درکوواهل قریه وویل چې موږ قسم نه اخلویقین مودادي چې قاتل ملاقیوم دی ولی چې دغه مقتول دبل چاسره عداوت نه درلودی نوزما قاضی دپنجوائ دمحکمې نظر په وینا داهل قریه اود اولسوال صاحب په وینا سره چې اولسوال صاحب ته ملاقیوم چې والله چې واورې چې ملاقیوم قتل کړی دي په وخت کی دطلاق دغه وینا ملاقیوم کړي ده او بل اهل قریه چې موږ را جمع کړل دهغو هم یقین چی دا قتل ملاقیوم کړی دی نوموږ ستاسو دحضور څخه

په دغه موضوع کی فتوا غواړو چې خدا نا خواسته موږ غلط نه سواودغه پشنهاد موستاسي
حضور ته وړاندي کړی چې لطفا فتواي را کړی والسلام

(مستفتی مولوی داد محمد قاضی محکمه پنجوايي)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

دغه مذکوره قرائن په استفتاء کښی قرائن قاطعه نه دي چې حکم په ثابت سی ځکه قرینه قاطعه نه ده چې ده یقین حد ته رسیدلی وي نو دغه ملا عبد القیوم په دغه قرائن قاتل نه ثابتیږي:

القرينة القاطعة هي الامارة بالافعة حد اليقين مثلا اذا خرج احد من دار خالية خائفا مدهوشا في يده سكين ملوثة بالدم فدخل في النار وروي فيها شخص منبوح في ذلك الوقت فلا يشبهه في كونه قاتل ذلك الشخص ولا يلتفت الى الاحتمالات الوهمية الصرفة كان يكون الشخص المذكور انما قتل نفسه (المجلة المادة ١٧٤١)

هر چې قول د اهل محلی دی چې موږ قسم نه اخلو یقین امر دادي چې قاتل ملا عبد القیوم دی ولی چې دغه مقتول د بل چا سره عداوت نه درلودی اول خودغه قول شهادت نه دي اویل دغه اهل محله متهم په دفعه د خصومة لځپلو ځانو څخه دی نویي قول معتبر نه دي:

ولا تقبل شهادتهم اي اهل المحلة به اي بالقتل على غيرهم اي على غير اهل المحلة الذي ادعى الولي القتل عليه هذا عند الامام خلافا لهما ولا تقبل شهادة اهل المحلة على بعضهم لو ادعاه اي الولي اجماعا لان الخصومة قائمة مع الكل لامر انهم كانوا اخصاء في هذه الحادثة او بالشهادة تقطع الخصومة عن نفسه فكان متهما في هذه الشهادة فلا تقبل شهادته (مجمع الانهر ج ٢ ص ٦٧٩ وص ٦٨٠ وبطل شهادة بعض اهل المحلة بقتل غيرهم خلافا لهما او بقتل واحد منهم بعينه للتهمة) (الدر المختار على هامش رد المحتار ج ٥ ص ٤٥٠)

هر چې قسامه ده لپاره دا ولياء دمقتول حق د قسامه پراهل محلی سته که نه چېری اولياء دمقتول دعوه کوي په دعوي سره دقتل پردغه معين د اهل محلي نه چې حق د قسامه نه ساقطیږي:

فان ادعى الولي على واحد من غيرهم كان ابراء منه لاهل المحلة وسقطت القسامة عنهم وان ادعى الولي على معين منهم لا تسقط وقيل تسقط (الدر المختار على هامش رد المحتار) (قوله لا تسقط) اي في ظاهر الرواية (رد المحتار ج ٥ ص ٤٤٥)

اهل محلی والا که چېری قسم نه اخلی وائي چې موږ قسم نه اخلو کچیري دعوي دقتل خطاوي نو قاضی به قضاء په دیت وکړي او که دعوي دقتل عمد وي قاضی به نه بنديان کړي تر هغه پوري

چې قسم اخلي بيا به قضاء په ديت وکړي ومن نکل حبس حتی يحلف کما ذکر هذافي دعوى العمد اما في الخطاء فيقضى بالدية على عاقلتهم ولا يجسبون كما في البرهان وغيره (الدر المنتقى على هامش مجمع الانهر ج ۲ ص ۶۷۹)

دسحاق حکم

پوښتنه: محترم ددارالافتاء مرکزي رئيس صاحب ته زه ملا بخت محمد دشپږمې آمنيټي حوزي مسئول ستاسي له حضور څخه استفتاء کومه دوه ښځي چې په خپل مابين کي درجالوناوړه اعمال ترسره کوي يعنې يوه ښځه دېلي ښځي سره ايلاج کوي او خپل ځان په يوه ورځ شپږ کرته معذوره کوي په شريعت غراء محمدي کي څه حکم لري شرعي حکم راته واضح کړي والسلام-
(ملا بخت محمد قوماندان حوزه ۶ کندهار)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب والله الموفق للصواب دمستفتي داستفتاء څخه دوه سوالونه صراحة دي اول دادي چې دسحاق حکم څه شئ دي په شريعت غراء محمدي کي دوهم سوال دادي چې دفاعل دمساخه څه حکم دي دوه سوالونه ضمني دي اول دسحاق حکم په فساد دروژه او عدم فساد کي څنگه دي دوهم دمضاجعه حکم په جواز او عدم جواز کي څنگه دي جواب دسوال اول دسحاق حکم دادي چې سحاق حرام دي لکه زنا اولواطه چې حرام دي اما حرمة المساخقة بين المراتين جواب دسوال دوهم دفاعل دمساخه حکم تعزيري دي چې تعزير به ورکول کيږي:

انقد صرح ان المرأة المساخقة عاصية فقد ات منكر افوجب تغيير ذالك باليد كما امر رسول الله صلى الله عليه وسلم من رأى منكر افلغيره الخ والسحاق وهو فعل النساء بعضهن ببعضهن حرام ايضاً ويعزر فاعل المساخقة ولو كان ذالك بين رجل وامرأة او بين رجلين وروى البيهقي عن ابي موسى الاشعري رضى الله عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا اتى الرجل الرجل فهما زانيتان واذا اتت المرأة المرأة فهما زانيتان وعن واثلة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم سحاق النساء بينهن زنا (الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۲۴)

جواب ددريم سوال داول جزء دادي چې مساخقة د دوو ښځو روژه فاسده وي په شرط د انزال: وان تساحت امرتان ان انزلا وانزل محبوب بالسحاق فسد الصوم (الفقه الاسلامي ج ۲ ص ۶۷۳)

ددريم سوال ددوهم جزء جواب دادي چې مضاجعة جائزه ده

واما المضاجعة فلا يجوز ان يجتمع رجل وامرأة غير زوجته في مضجع واحد لا متجدين ولا غير متجدين ولا يجوز ان يجتمع رجلان ولا امرأتان في مضجع واحد وقد نهى عن المكالمة او المكاعمة ومعناها

اثبات په اقرار یا شاهدانو کوی او که چیری اصل مالک محکمی ته رانسی او دعوی ونکړی دخپل مال یو ازی دسارق په اقرار یا په شاهی د شاهدانو حدنشی جاری کیدلای حتی که سارق حکومت ونیسی او شاهدان شاهی اداء کړی چې دفلانی مال یې غلا کړی دی او فلانی غائب وی حاضر نه وی په دی صورت کی هم حدنشی جاری کیدلای او که چیری مال و مالک ته سپارل شوی وی وروسته حاضری ده د مالک و محکمی ته او طلب کول د جاری کولو د حد هم صحت نه لری ولی مال چې وده ته و سپارل شونو بیادی دعوی نشی کولای د مال او مراد مالک څخه په دی ځای کی مسروق منه دی

من سرق سرقة وردھا علی المالك قبل الارتفاع الی الحاكم لم یقطع (الفتاوی الهندیة ج ٢ ص ١٨٤ ط دار الاشاعة قندهار الدر المختار وردالمحتار ج ٣ ص ٢٢٩ فتح القدير ج ٥ ص ١٦٢ البحر الرائق ج ٥ ص ٦٣ الفقه الاسلامی ج ٦ ص ١٢٦) قوله (وطلب المسروق منه شرط القطع) ای وطلبه المال فلا قطع بدونه لان الخصومة شرط لظهورها اطلقه فشمّل ماذا قرر او اقيمت علیه البينة لاحتمال ان یقر له بالملك فیسقط القطع فلا بد من حضوره عند الايام والقطع لتتفی تلك الشبهة وبما ذكرناه ظهر ان ما فی التبیین معزیا الی البدائع من انه اذا قرأه سرق من فلان الغائب قطع استحسانا ولا ینتظر حضور الغائب وتصدیقه فانما هو رواية عن ابی یوسف وليست هذه عبارة البدائع فان عبارته قال ابو حنیفة ومحمد الدعوی فی الاقرار شرط حتی لو اقر السارق انه سرق مال فلان الغائب لم یقع مالم یحضر المسروق منه ویخاصم عندهما وقال ابو یوسف الدعوی فی الاقرار لیست بشرط الی آخره (البحر الرائق ج ٥ ص ٦٢ الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج ٣ ص ٢٢٧ فتح القدير ج ٥ ص ١٥٨) ولا یقطع السارق الا ان یحضر المسروق منه فیطالب بالسرقة وقال ابو یوسف رحمه الله تعالی اقطعه والصحيح ظاهر الرواية كذا فی زاداللفهاء (الفتاوی الهندیة ج ٢ ص ١٨٣) وبعضها یخص ارباب الاموال والحقوق وهو الخصومة والدعوی ممن له ید صحیحة حتی لو شهد واثه سرق من فلان الغائب لم تقبل شهادتهم مالم یحضر المسروق منه ویخاصم لما ذكرنا ان كون المسروق ملكا لغير السارق شرط لكون الفعل سرقة ولا یظهر ذلك الا بالخصومة فاذا لم توجد الخصومة لم تقبل شهادتهم ولكن یحبس السارق لان اخبارهم اورث تهمة ویجوز الحبس بالتهمة لما روی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم حبس رجلا بالتهمة (بدائع الصنائع ج ٧ ص ٨١) فقد صرح بانه لا یملك طلب القطع الا ان یقال انه لا یملك طلب القطع مجردا عن طلب المال والظاهر ان الشرط انما هو طلب المال ویشرط حضرته عند القطع لا طلبه القطع اذ هو حق الله تعالی فلا یتوقف علی طلب العبد (البحر الرائق ج ٥ ص ٦٣ ردالمحتار ج ٣ ص ٢٢٨) نوددی تو لو عبارتو څخه د معلومه شوه چې مسروق منه ته که مال رسیدلی و وتردعوی او طلب دمخه

نویا حده جاری کیږي او که محکمی ته راغلی او طلب دمال یی وکړي او اثبات د دعوی یی وکړي
نویا حده جاری کیدلای سی په دی شرط چې په وقت کی د اجرا حده به هم مسروق منه حاضروی.

عبدالله بن محمد بن عبدالمطلب
عبدالله بن محمد بن عبدالمطلب

مولوی محمد اخلاص برکتی مولوی احمد نوری ضعی عنده مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

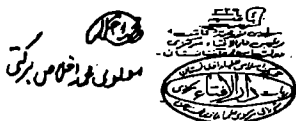
دبي لمانځولپاره څه تعزیر دی

پوښتنه : کوم خلق چې لمونځ نه کوي دهغو په شریعت کی څه تعزیر دی ؟
(المستفتی مولوی شاکری معاون ریاست امریالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

هغه څوک چې تارک الصلوة وی هغه فاسق دی تعزیر ئې حبس دی ترهغه وخت پوری چې
تائب کیږي ولمانځه ته متقاعد کیږي څوک وایي و دی وهی ترهغو پوری چې وینی ئې
وبهیري په الدرالمختار علی هامش ردالمحتار (ج ۱ ص ۲۵۹) کښی راغلی دی وتارکها
عمد امجانة اي تکاسلا فاسق یحبس حتی یصلی لانه یحبس لحق العبد فحق الله تعالی
احق وقیل یضرب حتی یسبل منه الدم) وهکذا فی الدر المنقی علی هامش مجمع الانهر
ج ۱ ص ۶۷ ودررالحکام فی شرح غررالحکام ج ۱ ص ۵۰

عبدالله بن محمد بن عبدالمطلب
عبدالله بن محمد بن عبدالمطلب

مولوی محمد اخلاص برکتی مولوی عبدالحکیم ضعی عنده مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

د تارک الجماعة تعزیر

پوښتنه : کوم خلق چې تارک الجماعة وی دهغوی په شریعت کی څه تعزیر دی ؟
(المستفتی مولوی شاکری معاون ریاست امریالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

ترک دجماعت ترک دست مؤکده یاد واجب دی تارک دجماعت مستحق دتعزیر دی تحکمه
چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلی دی:

لقد هممت ان امر اصحابی ان یجمعوا خطبا و امر بالصلوة فیؤذن لها و تقام ثم یتخالف الی منازل قوم
لا یحضرون الصلوة فاحرقها علیهم به (معین القضاة والمفتین ص ۷۰)

(په حواله دبازایه او انقرویه) کی راغلی دی من لایحضر الجماعة یجوز تعزیره باخذ المال
چونکی تعزیر بالمال په مذهب کی منسوخ دی الا پر طریق دحبس دمال نوتعزیر ددغه
شخص مفوض رأی لره دحاکم دی اویا رأی لری دهغه چا چې ودغه کارته معین شوی وی
لکه حکم داکثر تعزیر اتو چې هم ددغه دی په (تاتارخانیه ج ۵ ص ۱۳۸) کی راغلی دی:

وفي نصاب الاحتساب الفرق بین الحد والتعزیر من وجوه احدها ان الحد مقدرو التعزیر مفوض
الی رأی الامام ... آه

مولوی محمد اخص برکتی

عبدالحکیم منی

مولوی محمد اخص برکتی

مولوی محمد اخص برکتی مولوی زاهد احمد اتحانی مولوی عبدالحکیم منی عز مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
دیریری لنډولو یا خریلو تعزیر

پوښتنه: کوم خلک چې بیرته لنډوی یا بیرته خړی دهغوی په شریعت کې څه تعزیر دی؟
(المستفتی مولوی شاګری معاون ریاست امر بالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

دیریری پرېښوول تر قبضې پورې واجب د خریل اولنډیکول کم تر حد دقبضې غیر جائز
او مکروه تحریمی دی دوام ئې فسق دی هر چې قبضه کول دی (یعنی پری کول دهغه
اندازی چې تر قبضې زائدوی) هغه جائز دی بلکه بعضی علماؤ مستحب بلکه سنة بللی
دی چونکه خریل دیریری یا کمول کم تر قبضې غیر جائز کاردی چې دشرع شریف لخوا مقرر
معین حد نشته او هر غیر جائز کار چې دشرع شریف لخوا ورته معین حد نه وی مقرر شوی په

هغه کارکی تعزیر شته نودغه عمل کونکی سری ته باید محترمین منصوبین د امر بالمعروف ونهی عن المنکر تعزیر موافق د مصلحت سره ورکړی په الفتاوی تنقیح الحامدیه ج ۱ ص ۲۲۹ کی راغلی دی:

وقد ذکر العلامی فی الدر المختار من الحظر والاباحه عن المجتبى والبزایة اذا قطعت شعر رأسها اثمت ولعنّت وان باذن الزوج لانه لا طاعة للمخلوق فی معصية الخالق ولذا یحرم للرجل قطع لحيته والمعنى المؤثر التشبه بالرجال وقال العلامی فی کتاب الصوم قبیل فصل العوارض ان الاخذ من اللحية وهى دون القبضة كما يفعله بعض المناربة ومختة الرجال لم یبحه احد واخذ كلها فعل یهود ومجوس الاعاجم فحيث ادمن على فعل هذا المحرم یفسق... آه
په شیخ دمشکوة کی ج ۱ ص ۲۱۸ راغلی دی:

وخلق کردن یه حرام است وروش افرنج و بنود و جالتان بست که ایشان را قنندریه کوبند و گذاشتن آن به قدر قبضه واجب است و آن که آن راست بکوبند بمنای طریقه سلوک درین است یا بهمت آن که ثبوت آن بست است چنانکه نماز عید راست کند
آه. په بریقه شرح طریقه محمدیه ج ۴ ص ۸۳ کی راغلی دی:

واما انكانت اكثر من القبضة فيجوز قص الزائد بل مستحب وفي الاختيار سنة لانه طول فاحش وخلاف زينة وفي الصرة عن النهاية واجب وروى انه صلى الله عليه وسلم كان يأخذ من طول لحيته وعرضها وعن الفتاوى من سعادة المرء خفة لحيته وكان ابن عمر رضى الله تعالى عنهما يقطع الزيادة وبه أخذ ابو حنيفة وابو يوسف رحمهما الله تعالى به بل نحى د (بريقي ج ۴ ص ۱۸۴) كنبى راغلى دى وعن النصاب لايجوز حلق اللحية الخ به الفقه الاسلامى (ج ۳ ص ۵۶۹) كنبى راغلى دى وقد حرم المالكية والحنابلة حلقها واعتبر الحنفية حلقها مكروها تحريما والمنون فى اللحية هو القبضة واما الاخذ منها دون ذلك او اخذ كلها فلايجوز... آه په معين الاحكام ص ۲۳۱ كى راغلى دى:

وقال ابن قيم الجوزية اتفق العلماء على ان التعزير مشروع فى كل معصية ليس فيها حد بحسب الجنانية فى العظم والصغر وحسب الجانى فى الشر وعدمه وهكذا فى معين القضاء والمفتين (ص ۷۰)

مولوى محمد رفيع صبرى

عبدالحق عظیم الدہلوی

مولوى محمد اعجاز

مولوى محمد اعجازى مولوى محمد اخلاص برکتى مولوى عبدالحكم عمنى مولوى نور محمد ثاقب رئيس دار الافتاء دولت اسلامى افغانستان

دکبوتر باز تعزیر

پوښتنه : کوم خلک چي کبوتری په هوا کوی دهغوی په شریعت کي څه تعزیر دی ؟
(المستفتی مولوی شاکری معاون ریاست امر بالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

دکبوترو په هوا کول چې خلقتو ته ضرر په رسېږي مثلاً پرېام خيژي دخلقو کورونه معلومېږي يا دېرې پسي غورځوي دخلقو سامانونه په ماتېږي يا پر خلقو مو بڼلي يا نور ضررونه خلقتو ته په رسېږي غير جائز کار دی محتسب به دغه عمل کوونکي په اشد منع منع کوي او تعزير به ورکوي که چيرې ددغه کار څخه شي لاس نه اخيستي نو کوترې به ورذبح کړي او نفس آموخته کول دکبوترو ياد نور و مرغانو جائز دی هر چي په قفص کي اچول دمرغانو دی دغه مکروه دی لکن تعزير نه لري په الدر المختار علی هامش رد المحتار (ج ۵ ص ۲۸۴) کي راغلي دي:

ويكره امساك الحمامات انكان يضر بالناس فان كان يطيرها فوق السطح مطالعا على عورات المسلمين ويكسر زجاجات الناس برميها تلك الحمامات عزرو منع اشد المنع فان لم يمنع بذلك ذبحها المحتسب و صرح في الوهبانية بوجوب التعزير وذبح الحمامات ولم يقيد به بامر ولعله اعتمد عادتهم واما الاستئناس فمباح الخ...

په رد المحتار کي راغلي دي:

(قوله ولم يقيد به بامر) من الاطلاع على العورات وكسر الزجاجات قال شارحه العلامة عبد البر ولم اطلاق التعزير لغيره من المتقدمين (قوله واما الاستئناس فمباح) قال في المجتبى رامزا لا باس بحبس الطيور والدجاج في بيته ولكن يعلفها وهو خير من ارسالها في السكك آه وفي القنية رامزا حبس بليل في النعس و - تلفها لا يجوز آه اقول لکن فی فتاوی العلامة قاری الهدایة سئل هل يجوز حبس الطيور المفردة وهل يجوز عتقها وهل في ذلك ثواب وهل يجوز قتل الوطا ويوط لتلويثها حصر المسجد بخرها الفاحش فاجاب يجوز حبسها للائستئناس بها واما اعتاقها فليس فيه ثواب وقتل المؤذي منها ومن الدواب جائز آه قلت ولعل الكراهة في الحبس في القفص لانه سجن وتعذيب دون غيره كما يؤخذ من مجموع ما ذكرنا وبه يحصل التوفيق فتأمل.

هم دغه مضمون په بريځه شرح طريقه محمديه ج ۴ ص ۷۹ كي راغلی دی.

عبدالحق نورالله

مولوي محمد اخلاص برکتی

مولوي محمد اخلاص برکتی مولوي مذهب احمد خان مولوي عبدالحکيم عني عن مولوي نور محمد نائب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

دسروز اوریدونکي تعزیر

پوښتنه: کوم خلک چي سروز اوري دهغوی په شریعت کي څه تعزیر دی؟

(المستفتی مولوی شاکری معاون ریاست امر بالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

اوریدل دالات دلهو معصیت دی او حرام کار دی البته که له وجهی د ضرورت و ونو جائز دی لکن دغه جواز هم مشروط دی په دی شرط چي په خپل قصد او اختیار به غوړنه ورته نسی دغه ضرورت عام دی دینی وی لکه ډول دپاره دغزا مثلاً او یاد نیاوی وی لکه ډول دپاره د تجارت مثلاً دغه اوریدونکی اووهونکی ته بلا ضرورت به امام تعزیر ورکوی هغه تعزیر چي دامام په رأی مفید وی په الاختیار (ج ۴ ص ۱۶۵) کی راغلی دی:

قال واستماع الملاهی حرام كالضرب بالقضيب والدف والمزامور وغير ذلك فان سمعه بفتة يكون معذورا ويجب ان يجتهد ان لا يسمعه الخ ثم قال وقال ابو يوسف في دار يسمع منها صوت المزامير والمعازف ادخل عليهم بغير اذنهم لان النهي عن المنكر فرض ولو لم يجز الدخول بغير اذن لامتنع الناس عن اقامة هذا الفرض رجل اظهر الفسق في داره ينبغي للامام ان يتقدم عليه فان كف عنه والان شاء حبسه او ضربه سياطاً وان شاء ازعجه عن داره الخ....

په بريځه شرح محمديه (ج ۴ ص ۵۱) کی راغلی دی:

ومنها ای من افات الاذن استماع الملاهی بلا اضطرار کذلک المذکور قبله دینی او دنیوی کالتجارة مثال للدينوى والغزو والحج مثالان للدينية اذالم يمكن كل واحد منها الا مع استماع الملاهی.

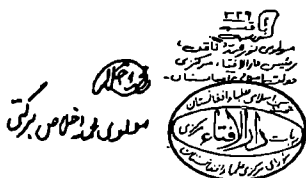
هر چي غزلی دی کچیری ذکر د شراب یا هلکانو یا نور غیر جائز شیانو پکښی وی نو ویل او اوریدل او جوړیدل ټپ ټول ناجائز دی او که ذکر د مدائحو د اسلام او د قرآن یاد نورو محترم

شيانو پکښی وی نو جائز دی لکن په دی شرط چې داسی ډیر به نه وی چې دنورو عباداتو ی مشغول کړی په فتاوی خانیه علی هامش الهندیه ج ۳ ص ۴۰۶ کښی راغلی دی:

واما قراءة اشعار العرب ما كان فيها من ذكر الفسق والخمر والغلام فمكروه لانه ذكر الفواحش.

په بریقه (ج ۴ ص ۲۶) کښی راغلی دی:

والثالث الشعر وهو جائز اذا خلا عن الكذب والرياء وهجومالايحوز هجوه بل يجب تعظيمه واحترامه وعن ذكر الفسق والتغنى وآفات المدح والاسكثار منه والتجرد له حتى يشغله عن بعض الواجبات والسنن وقلمايخلو عن هذه الافات... آه

د مولوي محمد احمداختي

د مولوي محمد احمداختي

مولوي محمد احمداختي برکتی مولوي محمد احمداختي مولوي عبدالحکیم غني غزني مولوي نور محمد ثاقب رئيس دار الافتاء دولت اسلامي افغانستان

د چرس څکونکي تعزیر

پوښتنه: کوم خلک چي چرس څکوی دهغوی په شریعت کي څه تعزیر دی؟
(المستفتی مولوی شاکری معاون ریاست امر بالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

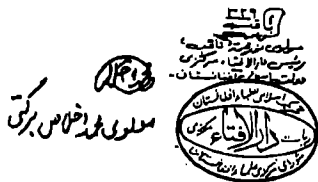
الجواب ومنه الصدق والصواب

د چرسو څکول غیر جائز دی تعزیر یې مفوض دی رأی دمام لره عدم جواز یې د ډیرو وجوده څخه دی اول بدن لره مضر دی په بریقه ج ۴ ص ۹۳ کي راغلی دی:

اعلم ان اسباب الحرمة امور الاسكار كالخمر او النجاسة كالبول والدم او المضرة كالطين والحجر او الاستفذار كالمنى والمخاطة او الخبث كالخفساء او القاتلية كالسم فماعتادو امن الدخان فقيل انه مضر بالبدن كمارءيت ان اكثرهم مرضى والحكم فى مثله بالنظر الى الجنس لالى كل فرد فردا وه دويم مفتردى مقرر حرام دى لحدیث ام سلمة رضى الله تعالى عنها قالت نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن كل مسكرو مفتر.

درېیم د چرسو څکول دپاره دلهودی مانع د عبادات دی لکه دغه وجه د حرمت د بعض مشروباتو ده که څه هم فی نفسها حلال وی په (رد المحتار ج ۵ ص ۳۲۳) کي راغلی دی:

اقول الظاهر ان مرادهم التحريم مطلقا وسد الباب بالكلية والّا فالحرمة عند قصد اللّه وليست محل الخلاف بل متفق عليه آه خلورم دغه يونوى مكروه كاردى په ردالمحتار ج ۵ ص ۳۲۷ كنى ليكلى دى اقول ظاهر كلام العمادى انه مكروه تحريما ويفسق متعاطيه فانه قال فى فصل الجماعة ويكره الاقتداء بالمعروف باكل الرباوشى من المحرمات اويد اوم الاسرار على شئ من البدع المكروهات كالدخان المبتدع فى هذا الزمان ولا سيما بعد صدور منع السلطان... آه

عبدالمعز الدين

عبدالمعز الدين

مولوى عبدالمعز ملى من، مولوى محمد اخلاص برکتى، مولوى نذير احمد اعطاني مولوى نور محمد ثاقب رئيس دار الافتاء دولتي اسلامي افغانستان

دبنگي کرونگي حکم

پوښتنه: کوم خلک چي بنگي کړى دهغوى په شان کي څه حکم کول پکار دى؟
(المستفتى مولوى شاکرى معاون رياست امرى بالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

زراعت دچر سوغير جائز دى بايد حکومت ښې بند کړى بلکه بندول ښې لازم دى ځکه زراعت ښې خاص دپاره دچر سودى بل هيڅ قصد نه دى پکښى نوپه منزله دهغه الات دلهودى چي بغير ليهو دبل شئ دپاره نه مستعمل يږي په ردالمحتار ج ۵ ص ۱۴۹ کي راغلى دى: وهذا اختلاف اى لاختلاف بين ابى حنيفة وصاحبين رحمهم الله تعالى فى الضمان بكسر الات للهو فيما يصلح لعمل آخر والالم يضمن اتفاقا... آه

عبدالمعز الدين

عبدالمعز الدين

مولوى عبدالمعز ملى من، مولوى محمد اخلاص برکتى، مولوى نذير احمد اعطاني مولوى نور محمد ثاقب رئيس دار الافتاء دولتي اسلامي افغانستان

بي محرمه له كوره ونونكي ميرمني تعزير

پوښتنه: کومى ښځى چې بى محرمه له كوره وزى دهغوى څه تعزير دى؟

(المستفتى مولوى شاكري معاون رياست امر بالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

ښځه كه د كوره وتله كه په اندازه د سفرو وتله دغه وتل ئې بى محرمه جائز نه دي خامخا
يازوج يا محرم قريب به ورسره وي حتى كه د پاره د حج وي هم ئې دغه حكم دى په بريځه ج ۴
ص ۱۷۸ كښى راغلى دى:

ومنها اى من الافات سفر الحرة بلا زوج ولا محرم ولوللحج لانه ليس بفرض عليها عند عدم الزوج
والمحرم.

هر چې دغه روزانه خروج دى هغه درې قسمه دى:

(۱) اول هغه دى چې بى اذن د زوج هم جائز دى لكه د پاره د ملاقات د مور او پلار په هفته كى
يانور محرم قريبا ن په كال كى:

فعلى الصحيح المفتى به تخرج للوالدين فى كل جمعة باذنه وبغير اذنه ولزيارة المحارم فى كل
سنة مرة باذنه وبغير اذنه الخ (البحر الرائق ج ۴ ص ۱۹۵)

كه چيرى قابله وي يا غسالة وي او يانې پريوچا حق باندې وي بى اذن د زوج وتلاى شى.
فان كانت قابلة او غسالة او كان لها على آخر حق تخرج بالاذن وبغير الاذن الخ البحر الرائق ج ۴
ص ۱۹۵ وفتح القدير ج ۴ ص ۲۰۸)

دغه رنگه كچيرى يو مسئله ورپښه شوه او زوج ددى د پاره سوال ديو عالم څخه نه كاوه
اوبى رضا د زوج وتل د دغه مسئلې د پاره جائز دى:

(فان وقعت لها نازلة ان سأل الزوج من العالم واخبرها بذلك لا يسعها الخروج وان امتنع من
السؤال يسعها ان تخرج من غير رضا آه) (فتح القدير ج ۴ ص ۲۰۸ والبحر الرائق ج ۴ ص ۱۹۵)

(۲) هغه دى چې په اذن د زوج وتلاى او بى اذنه نشى وتلاى لكه د پاره د تعليم د مسائلو
غير له هغه مسئلې څخه چې ورپښه شوى وي.

(وان لم يكن لها زلة ولكن ارادت ان تخرج لتتعلم مسألة من مسائل الوضوء والصلوة ان كان
الزوج يحفظ المسائل ويذكر معها له ان يمنعها وان كان لا يحفظ الاولى ان يأذن احيانا وان لم يأذن

فلا شيء عليه ولا يسعها الخروج مالم يقع لها نازلة (فتح القدير ج ۴ ص ۲۰۸ والبحر الرائق ج ۴ ص ۱۹۵)
 كه چيرى خروج دپاره دملاقات دموراوپلارووپه كم دهفتى كى يادپاره دملاقاة دنورو
 محارم قريبانو په كم كى دكال وونوپه اذن دزوج جائز دى (واما الخروج للاهل زائد اعلى
 ذلك فلها ذلك باذنه (البحر الرائق ج ۴ ص ۱۹۵)

(۳) درييم هغه خروج دى چې مطلقا غير جائز وي لكه دپاره دملاقات داجانب ياخروج
 وبازارته ياوودوته ياغيره ددغه قسم شخصه وفيما عداذلك من زيارة الاجانب وعبادتهم
 والوليمة لا يآذن لها ولا تخرج ولواذن وخرجت كانا عاصيين (البحر الرائق ج ۴ ص ۱۹۵)
 ددغه درى قسمو دپاره نور امثال هم شته لكن دغه مذكور افراد او امثال دپاره دتوضيح موږ
 ذكر كړى دى دپادور خبره داده چې هروقت بنسخته دكوره خارجيږي كه په اذن دزوج وي كه بى
 اذن دزوج وي داشروط دى چې په ستركى به وزى په زينت كى به نه وزى عطربه ئې نه وي
 لگولى.

(حيث ابحنالها الخروج فانما يباح بشرط عدم الزينة وتغير الهيئة الى ما لا يكون داعية الى نظر
 الرجال الخ (فتح القدير ج ۴ ص ۲۰۸) دزوج دپار حق دتعزير شته چې بنسخته ئې بى اذن نه وي په
 هغه صورتوكى چې بى اذن ئې وتل غير جائز وي.

(وكما يجوز ضربها للخروج اذا كان الخروج بغير حق الخ البحر الرائق ج ۵ ص ۴۰۹ دسلطان
 دخواتعزير وبنسخته ته جائز دى (اباح التعزير للنساء عند الحاجة الى ذلك) الفتاوى التاتارخانية
 ج ۵ ص ۱۴۳) وان روى المحتسب رجلا مع امرأة فى الطريق يتحدثان فمادايصنع بهما الجواب
 روى ان عمر رضى الله تعالى عنه رأى رجلا مع امرأة يتحدثان فى الطريق فعلاهما بالدرة فقال
 الرجل هي امرأة فقال له لو كانت امرأة تك فلم لاتدخلها فى بيتك الحديث (الفتاوى التاتارخانية
 ج ۵ ص ۹۷ ط قديمي كتب خانه كراچي) والله اعلم

Handwritten signature in black ink.

Handwritten signature in black ink.

مولوي محمد افضل برکتی مولوي عبدالحکيم مني من مولوي نذير محمد اتحاني مولوي نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

دترافیکی قواعدو په خلاف کونکي ته تعزیر بالمال ورکول

پوښتنه : دتمیز ریاست عالی مقام ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته څرنگه چې ستاسو حضور ته معلومه ده په اوسنیو شرایطو کی دنقلیه وساتلو اذدحام دیر زیات دی او خصوصاً په داخل دښار کښی ددغو وساتلو تگ اوراتگ خورا دیر دی چې اکثره موټروانان ترافیکی قواعد او مقررات نه مراعته وی اود ترافیکوله مسئولینو سره جنجال کوی موپه دغه دوه کاله کښی چې په هر رنگ او طریقه ددوی داصلاح په منظور چلند ورسره وکړ کومه مثبت نتیجه ئې ورنکړه ستاسوله عالی حضور څخه هیله کوم که چیری شرعی موانع نه وی دتنبییه مالی امر راکړی چې دمتخلفینو موټروانانوسره دسرغړونی اود تخلف په وخت کښی ورته رسماً دتنبییه پارچې ورکول سی څرنگه چی په نورو ولایتو کښی هم معمول ده اوروپی ددولت په نامه بیت المال ته تحویل سی له یوی خوابه دمتخلفینو داصلاح سبب وگرځی اوله بلی خوابه دبی وزلو او غریبو خلکو سره دضرورت په وخت کښی دبیت المال له طرفه ددغو پیسو ورسره مرسته اوکومک وسی څرنگه چی لازمه بولی هدایت راکړی. والسلام.

(المستفتی دترافیکو مدیر)

محترم قوماندان صاحب ترافیک قندهار هرگاه این موضوع بعد از ملا حظہ والی صاحب قندهار از طریق ولایت به شورای عالی علماء مرکز راجع شود بهتر میگردد تادرین باره شرعاً قریصا درگردد. مولوی عنایت الله (غبرگی)

محترم ددارالافتاء رئیس صاحب مقدم دغه موضع تعقیب کړی دیر آذیت روان دی امید دی په دی هکله فتوی ورکړه سی.

(ملا محمد حسن رحمانی والی قندهار ۲-۷-۱۳۷۵)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

نه تعزیر بالمال جائز نه دی هرچی په یو قول کی دامام یوسف رحمة الله تعالی علیه دجواز راغلی دی بعض فقهاء وایی چی داضعیف روایت دی لکه په ردالمحتار ج ۳ ص ۱۹۵ کی لیکلی دی:

قال فی الفتح وعن ابی یوسف رح يجوز التعزیر للسلطان باخذ المال وعندهما وباقی الائمة

لا يجوز آه ومثله فی المعراج وظاهره ان ذالك رواية ضعيفة عن ابی یوسف فی الشر نبلاية ولا يفتی بهذا لما فيه من تسليط الظلمة على اخذ مال الناس فيا كلونه آه مثله فی شرح الوهبانية عن ابن وهبان انتهى .

بعض فقهاء معنى دتعزير بالمال داكوى چى امام به مال دجانى شخه بندكرى شخه موده چى جاني په لارشى بيادى پريوطريقه وجاني ته وركرى اومعنى دتعزير بالمال دانه ده چى حاكم به ئې دحان دپاره اوياديبيت المال دپاره اخلى لكه چى ظلمه ئې توهم كوى خكه چى دپاره ديومسلمان جائز نه دى چى دبل مال پرته له طريق شرعى وخورى په ردالمحتار كى ليكلې دى (ج ۳ ص ۱۹۵)

ان معنى التعذير بالمال على القول به امساك شىء من ماله عنه مدة لينزجر ثم يعيده الحاكم اليه لان يأخذه الحاكم اولنفسه اولبيت المال كمايتوهمه الظلمة اذلايجوز لاحد من المسلمين اخذمال احدغير سبب شرعى انتهى

وهكذا فى البحر الرائق ج ۵ ص ۴۱ الدر المختار ج ۱ ص ۳۲۶ كى ليكلې دى:

لا باخذ مال فى المذهب (بحر) وفيه عن البزازية وقيل يجوز ومعناه يمسكه مدة لينزجر ثم يعيده له فان ائیس من توبته صرفه الى مايرى وفى المجتبى انه كان فى ابتداء الاسلام ثم نسخ... آه

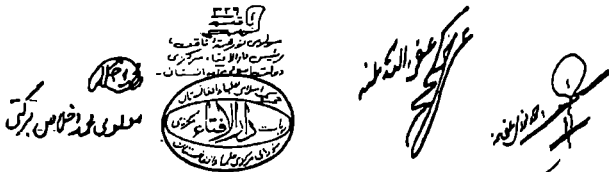
په البحر الرائق ج ۵ ص ۴۱ كى ليكلې دى:

وفى المجتبى لم يذكر كيفية الاخذ وارى ان يأخذها فيمسكها اليس من توبته يصرفها الى مايرى وفه شرح الاثار التعذير بالمال كان فى ابتداء الاسلام ثم نسخ الحاصل ان المذهب عدم التعزير بأخذ المال... آه

اوپه فتح القدیر ج ۵ ص ۱۱۲ كى ليكلې دي:

وعن ابی یوسف يجوز التعزير للسلطان بأخذ المال وعندهما باقى الائمة الثلاثة لايجوز ومافى الخلاصة سمعت من ثقة ان التعذير باخذ المال اورى القاضى ذالك اوالوالى جاز ومن جملة ذالك رجل لا يحضر الجماعة يجوز تعزيره باخذ ان لمال مبنى على اختيار من قال بذالك من المشايخ كقول ابی یوسف... آه حاصل تعزير بالمال جائز نه دي لكن په طريقه دامساك جائز دى لكه چى سابق ذكر شوى نوغوره طريقه داده چى ددغو موتهوالا چى خلاف قانون كوى موتهنى حبس شى اويابوبله طريقه چى ستاسوپه نظر مفیده وى خوپیسی به نه اخیسته كيږي خكه چى جائز هم نه ده په دغه طريقه چى سوال كېنى ذكر شوى دى اودبى

پروا خلقو لاس هم ازاديږي اوبدنامي هم ده والگه تعالى اعلم.

مولوى عبدالحکيم عني عن مولوى عبدالله مولوى نور محمد نائب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

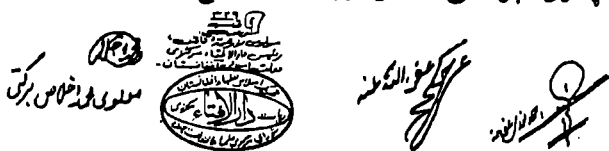
د توافيکي قواعدو په خلاف کونکي ته تعزير بالمال

پوښتنه: د دارالفتوى محترم رئيس صاحب السلام عليكم ورحمة الله وبركاته د کندهار ترافيکو مدیریت تاسي محترم حضور ته داسي پېشنها دکوو اکثرا ډيريوان چې قانون د ترافيکونه مراعاتوي او د ترافيکو دلخراشي واقعي منع ته راوړي په داخل د شهر کښي د سرعت له امله خطر ناکي پېښي منع ته راځي نو مخکښي د ترافيکو د قانون له مخي تاډبي جزايه نقي جريمي کيدل و وچي پېښي بيت المال ته تحويليدی او دغه ډيريوان بي له جريمي څخه په هيڅ رقم نه اصلاح کيږي نو ستاسي له محترم حضور څخه هيله کوو چې په دغه هکله موږ ته شرعي فتوي راکړي ترڅو د ترافيکي پېښو په بڼه توگه مخنيوی وشي او مسلمانان به له مرگه خلاص شي والسلام. (د ترافيکو مدیریت مدير ملا عبد الباري)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب

محترمه لکه څرنگه چې په دی هکله موږ تاسو ته مخکي هم فتوي ليکلي وه په تاريخ ۹-۷-۷۵ د فقه حنفي دکتابو مطابق تعزير بالمال (جرمانه) ناروا عمل دی تاسو بايد ودي ته يوه بله طريقه و سنجوي که د موټر بندي کول وي که موټروان او که بله لاروي هغه په تاسو پوري اړه لري د جرماني اخستل ناروا عمل دی هيڅ لارې د جواز نشته. والسلام

مولوى عبدالحکيم عني عن مولوى محمد اعلاص برکتى مولوى احمد نوري عني عن مولوى نور محمد نائب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

دجمال ضبطول

پوښتنه: و حضور ته د محترم مقام عاليه محکمه تمیز مرکزی ولایت کندهار السلام علیکم ورحمة الله خرنګه چی څه وخت مخکښی تاسو ته هم معلومات شته چی لس زره نوټونه دډر لخوا چاپ شوی وه اود طالبانو لخوا اعلان وشو چې دغه جعلی نوټونه بنددی بنادر دی اساس دیو صراف څخه موږ دوه سوه لکه افغانی ضبط کړی مذکور صراف وویل چې ما د هرات څخه په صرافي کي رانیولی دی مانه دی پیژندلې په دغه باب شرعی معلومات راکړي چی موږ دغه مبلغ مذکور صراف ته ورکړو او که خرنګه ستاسو د هدایت په انتظار یو. والسلام -

(مولوی محمد سلیم د کندهار ولایت د احتساب ریاست)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

دغه ضبط کول د پیسو تعزیر بالمال دی او تعزیر بالمال روانه دی او که چیری یو څو موده ئې دغه پیسی بندولی چې د دغه صراف خیال داشی چی نی را کوی دپاره د زجر خویرته ئې پریو طریقو ورکړی نوصحیح ده لکن ښه خبره داده چی یوه بله طریقو د تعزیر غوره کړی چی ستاسو په خیال کی مفیده وی دغه عمل د صراف د قبیلې څخه د غش المبیعات او تدلیس الاثمان دی باید سخت انکار پړوسی چې څوک بل وخت د غسی عمل ونکړی عام خلق خطا نکړی په معاملاتو کی گډوډی رامیانځ ته نکړی په (الدر المختار ج ۱ ص ۳۲۶) کی لیکلی دی:

لا باخذ المال في المذهب (بحر) وفيه عن البزازية وقيل يجوز ومعناه ان يمسكه مدة لينزجر ثم يعيده له فان ايس من توبته صرفه الى مايري وفي المجتبى انه كان في ابتداء الاسلام ثم نسخ... آه

په البحر الرائق ج ۵ ص ۴۱ کی لیکلي دی:

وفي المجتبى لم يذكر كيفية الاخذ وأرى ان يأخذها فيمسكها فان ايس من توبته يصرفها الى مايري وفي شرح الآثار التعزير بالمال كان في ابتداء الاسلام ثم نسخ والحاصل ان المذهب عدم التعزير بأخذ المال... آه

په (رد المحتار ج ۳ ص ۱۹۵) کی لیکلی دی چی روایت د جواز د تعزیر بالمال دامام ابی یوسف رحمه الله روایت ضعیفه دی تعزیر بالمال خو جائز نسو لکن پر دغسی اعمالو باید

امام تعزير ورکړی دغه خلق مستحق دتعزير اتودی په الدرالمختار ج ۱ ص ۳۲۷ کی لیکلی دی وعزر کل مرتکب منکر او مؤذی مسلم بغير حق بقول او فعل آه
په (الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۷۶۸) کی لیکلی دی:

المعاملات المنکرة کالربا والبيوع الفاسدة ومما منع الشرع منه کالغش والتدليس وبخس الكيل والميزان وعلى المحتسب انكاره والمنع منه والزجر عليه والتاديب عليه حسب الاحوال اذا كان متفقا على حظره واما المختلف فيه بين الفقهاء بالحظر والاباحة فلا دخل له في انكاره... آه
په (الفقه على المذاهب الاربعة ج ۵ ص ۴۰۰) کی لیکلی دی:

ومن هذه الجنایات ان یختلي بامرأة محرمة او یشهد زورا او یغش شخصا او یخدعه او یحتال علیه او یقامر او یبذر ماله فيما یؤذی الناس او یسعی بالنمیمه بین الناس او یطفف الكيل والميزان او یضرف وقته فی الملاهی او غیر ذالک مما لا یمکن حصره ههنا فکل جنایة لم یضع لها الشارع حدا ولا کفارة فان للحاکم ان یعاقب علیها بالسجن او الضرب بحسب ما یراه زاجر للمجرم... آه
په احکام سلطانیة لابى الحسن الماوردی ص ۲۵۳ کښی لیکلی دی:

ومما یتعلق بالمعاملات غش المبیعات وتدليس الاثمان فینکره ویمنع منه ویؤدب علیه بحسب الحال فيه روى عن النبى صلى الله علیه وسلم لیس منامن غش فان کان هذا الغش تدلیسا على المشتري ویخفی علیه فهو اغلظ الغش تحريما واعظمها مأثما فالانکار علیه اغلظ والتاديب علیه اشد وان كان لا یخفی على المشتري کان اضعف مأثما والین انکارا وینظر فی مشتریة فان اشتراه لیبعه من غیره توجه الانکار على البائع لغشه والمشتري بابتیاعه لانه قد یبعه لمن لا یعلم بغشه فان كان یشتريه لیستعمله خرج المشتري من جملة الانکار ونفرد البائع وحده وكذلك القول فی تدليس الاثمان آه والله تعالی اعلم

مولوی عبدالحکیم عفی عنہ مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
د تلیفون پر محصول نه تحویلولو تعزیر مالی خه حکم لری

پوښتنه: الی حضرت مفتی صاحب رئیس دارالافتاء کندهار السلام علیکم ورحمة الله
خرنگه چې په تیرو حکومتو کی چاچې به محصول دتلیفون پروقت اوزمان تحویل نکړی

پرهغه نهرباندى جريمه راوتله دولت به خنى اخستل څنگه چې اوس حكومت د طلباى كرامودى د شريعت د نگاه څخه موږ جريمه واخلى يانه هيله كوو په دى حصه كى معلومات او هدايت راكړى ډيره مهربانى به مووى ومن الله التوفيق.

(مولوى عبد العزيز رئيس مخابرات ٢٩ - ١٠ - ١٣٧٦)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

مسئله داده چې په تيرو حكومتوكى چا چې به محصول د تليفون پروخت اوزمان تحويل نكړى پرهغه نهرباندى به جريمه راوتله نودغه جريمه د تعزير بالمال دى او تعزير بالمال جائزه دى هر چې په يوقول كى دامام ابويوسف رحمه الله تعالى جواز راغلى دى بعض فقهاء وايي چې د اضعيف روايت دى لكه رد المحتار ج ٣ ص ١٩٥ كى ليكلى دى:

قال فى الفتح وعن ابى يوسف رحمه الله يجوز التعزير للسلطان باخذ المال وعندهما وباقى الائمة لا يجوز آه ومثله فى المعراج و ظاهره ان ذلك رواية ضعيفة عن ابى يوسف قال فى الشر نبالية ولا يفتى بهذا لما فيه من تسليط الظلمة على اخذ مال الناس فيا كلونه آه ومثله فى شرح الوهبانية عن ابن وهبان انتهى.

او بعضى فقهاء معنى د تعزير بالمال د كوى چې امام به مال د جاني څخه بند كړى څه موده چې جاني په زجر شى بيادى پريو طريقه و جاني ته ور كړى او معنى د تعزير بالمال دانه ده چې حاكم به ئې د ځان د پاره او يا د بيت المال د پاره اخلى لكه چې ظلمه ئې توهم كوى ځكه چې د پاره د يو مسلمان جائزه دى چې د بل مال پرته له طريق شرعى و خورى په (رد المحتار ج ٣ ص ١٩٥) كى ليكلى دى:

ان معنى التعزير بالمال على القول به امساك شى من ماله عنه مدة لينزجر ثم يعيده الحاكم اليه لان يأخذه الحاكم لنفسه اولبيت المال كما يتوهمه الظلمة اذ لا يجوز لاحد من المسلمين اخذ مال احد بغير سبب شرعى انتهى وهكذا فى البحر الرائق ج ٥ ص ٤١

او په الدر المختار ج ١ ص ٣٢٦ كى ليكلى دى:

لا باخذ مال فى المذهب (بحر) وفيه عن البزازية وقيل يجوز ومعه ان يمسه مدة لينزجر ثم يعيده له فان ايس من توبته صرفه الى ما يرى وفى المجتبى انه كان فى ابتداء الاسلام ثم نسخه... آه او په البحر الرائق ج ٥ ص ٤١ كى ليكلى دى:

وفی المجتبى لم يذكر كيفية الاخذ وارى ان ياخذها فيمسكها فان ايس من توبته يصرفها الى ما يرى وفي شرح الآثار التعزير بالمال كان في ابتداء الاسلام ثم نسخ والحاصل ان المذهب عدم التعزير باخذ المال... آه

اوپه فتح القدیر ج ۵ ص ۱۱۲ کنبی لیکلی دی:

وعن ابی یوسف رحمه الله يجوز التعزير للسلطان باخذ المال وعندهما وباقي الائمة الثلاثة لا يجوز وما في الخلاصة سمعت من ثقة ان التعزير باخذ المال ان روى القاضي ذلك او الوالى جاز ومن جملة ذلك رجل لا يحضر الجماعة يجوز تعزيره باخذ المال مبنى على اختيار من قال بذلك من المشايخ كقول ابی یوسف رحمه الله تعالى.

الحاصل تعزير بالمال جائز نه دي لكن په طريقه دامساک جائز دی لکه چې سابق ذکر شو نوغوره طريقه داده چې ددغو تليفون والاچي خلاف دقانون کوی تليفون شي قطعه شي اويایو بله طريقه چې ستاسوپه نظر مفیده وی خوپيسی به نه اخیسته کیږي ځکه چې جائز نه دی په دغه طريقه چې په سوال کنبی ذکر شوی والله تعالی اعلم بالصواب

جزاء دهغه خانقا نوچي په تجارتی اسنادوگي جعلکار کوی

پوښتنه: برباست محترم دارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته تعقيب فيسلة تاريخ ۱۷-۴-۱۳۷۵ شورای عالی طباطبائي عرض میگرد د باره کاسیکه لقب یا جعلکاری در اسناد تجارتی یا نمره نموده و به خواره دولت تمام می شود تقریبا از هزار لک الی ده هزار لک افغانی خیانت با دولت کرده د باره جزا این گونه اشخاص شرعا حکم چه می باشد در حکومت های سابق قانون موجود است که اگر کسی جعلکاری می نمود و جعل سازی آن ثابت می شد آن وقت به علاوه اصل مبلغ به عوض مثلاً ده افغانی مبلغ ۲۰ بیست افغانی و د پنجمی اخذ می شد از مقام محترم در زیر توضیحات فرماید که شرعا این اجرات چه طور بود. والسلام-

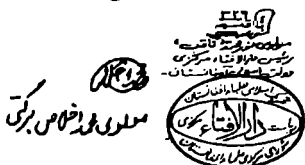
(مولوی عبدالولی رئیس اطاق تجارت)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جواب ومنه الصدق والصواب: برای مرتکبین چنین جنایت تعزیر داده میشود که بر انواع مختلف میباشد مثل ضرب و حبس و کوشائی و سخن زشت و طعنه پشانی ترش و دشنام بغیر از دقت و غیره که برای قاضی منوط است اما اگر ضرب باشد آن از

۳۹ در زیادت جائز نیست و کم ازان دست است و هر چه تنزیر باشد المال است مثل دو چند محصول و غیره بشرط امام ابو حنیفه و در
رحمهما الله تعالی و باقی اندر رحمهم الله جائز نیست و کدام روایه ضعیفه که از امام ابی یوسف رحمه الله آمده نقوی بران داده میشود و تنزیر درین
زمان مراعات نمیشود آن طریقه و کیفیت که در مذهب امام ابی یوسف ذکر شده لهذا تنزیر باشد المال دست نیست

و یکون به ای بالضرب و بالحبس و بالصفع علی العنق و فرک الاذن و بالکلام العنیف و بنظر القاضی
له بوجه عبوس و شتم غیر القذف مجتبی و فیه عن السرخسی لایباح بالصفع لانه من اعلی
مایکون فی المتانہ ص ۵۵۲ فی نصاب الاحتساب و من موجبات التعزیر کتابه الصکوک
والخطوط بالتزویر آه من الاستخفاف فیصان عنه اهل القبلة (لاخذ المال فی المذهب) بحروفه
عن البزازیة و قیل یجوز و معناه آن یمسکه مدة لینزجر ثم یعیده له فان ایس من توبته صرفه الی
مایری و فی المجتبی انه کان فی ابتداء الاسلام ثم نسخ و التعزیر لیس فیه تقدیر بل هو مفوض الی
رای القاضی و علیه مشایخنا زیلعی لان المقصود منه الزجر و احوال الناس فیه مختلفة بحر (قوله)
لا باخذ المال فی المذهب قال فی الفتح و عن ابی یوسف یجوز التعزیر للسلطان باخذ المال و عند
هما و باقی الائمة لا یجوز اه و مثله فی المعراج و ظاهره ان ذالک روایه ضعیفه عن ابی یوسف قال
فی الشربلالية و لا یفتی بهذا لما فیه من تسلیط الظلمة علی اخذ مال الناس فیا کلونه اه و مثله فی
شرح الوهبانية من ابن وهبان (قوله و فیه الخ) ای فی البحر حیث قال و افاد فی البزازیة ان معنی
التعزیر باخذ المال علی القول به امساک شیء من ماله عند مدة لینزجر ثم یعیده الحاكم الیه لان
یاخذہ الحاكم لنفسه اولیبت المال کما یتوهمه الظلمة اذ لا یجوز لاحد من المسلمین اخذ مال احد
بغیر سبب شرعی و فی المجتبی لم یذكر کیفیة الاخذ و اری ان یاخذ هافیم حکما فان ایس من
توبته یصرفها الی مایری و فی شرح الانثار التعزیر بالمال کان فی ابتداء الاسلام ثم نسخ اه
و الحاصل ان المذهب عدم التعزیر باخذ المال الدر المختار و رد المحتار ج ۳ ص ۱۹۵ ص ۱۹۶

عبدالحق محمدی

محمد علی محمدی

مولانا محمد مسلم حقانی مولوی عبدالحق محمدی مولوی نور محمد شاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

اسيران چي په محبس کي سرکښي کوي څه جزاء لري

پوښتنه : بنديان چي په محبس کي سرکښي کوي مسئول دمحبس ته جواز شته چي جزاء ورکړي کنه که جواز وي هيله کوم چي اندازه يي راته معلومه شي ؟

(دامنيي قومانداني لخوا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله تعالى

بنديان په محبس کي چې څرنگه سرکښي کوي که چيغې اوناري وهي يادرواږي ټکوي کوټه قلفه دي شي نوروڅه جزاء ورکوي او که دنورو بنديانو سره جنگ کوي اوپوچ وايي نوياهغه قسم جزاء گاني پرسته لکه دمحبس دباندي چې خلکوسره جنگونه وکړي ياپوچ ووايي.

عبدالحکیم مخي

۱۳۶۰/۱۰/۲۰

مولوي عبدالحکيم مخي عز مولوي ذمعه افغاني مولوي محمد خالص برکتی مولوي احمد زری مخي عز مولوي نور محمد ثاقب رئيس د دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

دمتمرد څه تعزیر دی

پوښتنه : هغه شخص چي متمر دوی حبس يي جواز لري کنه که وی ترکومی اندازه به وی ؟
(دامنيي قومانداني لخوا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله تعالى دتمرد شخص حبس جائز دی اندازه ئې مفوض رای ته دحاکم وقاضی ده لکن په شرط دثبوت دتمرد مثلاً مديون شخص دی پورددائن نه ورکوي وخت دپور پوره وی اومديون قدرت هم پرلری اودائن هم طلب کوي دحبس په بدائع الصنائع ج ۷ ص ۱۷۳ کې راغلی دی :

واماشرائط الوجوب ای وجوب الحبس فانواع منها بعضها يرجع الى الدين وبعضها يرجع الى المديون وبعضها يرجع الى صاحب الدين اماالذي يرجع الى الدين فهو ان يكون حالا الخ واماالذي يرجع الى المديون فمنها القدرة ومنها المظل ومنها ان يكون من عليه الدين ممن سوى الوالدين لصاحب الدين الخ

واما الذي يرجع الى صاحب الدين فطلب الحبس من القاضي... الخ

مولوی محمد رفیع برکتی

عزیز الرحمن اللہ

محمد رفیع

مولوی عبدالکیم عینی مر مولوی زہد الحقانی مولوی محمد اہلس برکتی مولوی احمد زوری عینی مر مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

پہ قانونی تو کہ مصنوع مالونہ کہ اہل عدل تہ پہ لاس ورشی

پوښتنه: ددارالافتاء محترم مقام تہ السلام علیکم ورحمة اللہ وبرکاتہ خہ مودہ مخکی یوہ اندازہ چرس تریاک او هیروئین دهرات دگمرک خخه و قندهار تہ را انتقال شوی دی خرنکه چپ مالکان ئی اوس د امارت لوړ مقام تہ عارض شوي دی او دخپل ذکر شوی موادو غوښتنه کوی نو پورته موضوع ستاسو حضور تہ عرض شول خرنکه دشرعی فیصلی پہ اساس لازمه بولی موږ تہ به لارښوونه وکړی. والسلام.

(ملا محمد عثمان معاون دگمرک)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله تعالى

حكم دهغه مالو چې قطاع الطريق او بغاة او غاصبانو دخلقو خخه په ظلم او غصب اخستی وی وروسته دهل عدلو په لاس ورشی دادی کچیری مالکان ددغه مالو معلوم شی په شاهدانو یا قسم سره په وخت دعدم د شاهدانو مالکانو تہ به تسلیم پړی او که ئی مالکان معلوم نشی نو بیت الحال تہ به داخل پړی لکه په کتاب الخراج ص ۱۸۳ دامام ابویوسف رحمه الله تعالی کښی ویلی دی:

واما ما سألت عنه یا امیر المؤمنین مما تنصیبه ولا تک فی الامصار مع اللصوص اذا اخذوا من الامانة والمتاع والسلاح وغير ذلك فما احسبت معهم من شیء فنقدم الی ولا تک فی ان یصیر الی رجل من اهل الامانة والصلاخ فیصیره فی موضع حریز فان جاء له طالب واقام بذلک بینة شهودا لا بأس بهم قومان اهل التجارة معروفین رد علیه متاعه واشهد علیه وضمنه المتاع او قيمته جاء مستحق له وان لم یأت له طالب بیع المتاع والسلاح وصیر ثمنه والمال الذی اصیب معهم الی بیت المال... آه لکن دغه نیول شوی شیان په خپل مابین کی فرق لری هر چې تاریاک دی هغه مال متقوم دی

بیع او شرا می صحیح ده لکه په الدر المختار علی هامش رد المحتار ج ۵ ص ۳۲۳ کی وایي
او ماهران اکثران وایي چې دواکی ئې هم استعمال ږیردی او که ئې یوسړی عادی شی
داسی عادی که ئې ونه خوری هلاکپری یقینا هلاکت معلوم وی نو ئې خوراک ورته حلال
بلکه واجب دی خو په دی شرط چې تدریجا به ئې کموی چې عادت ئې ختم شی لکه په
ردالمحتار ص ۳۲۸ کی وایي دغه ټول دلائل دتاریاک دتقوم دی نودغه تاریاک چې
دتورن څخه نیول شوی دی چې مالکان ئې شاهدان تیرکړی او یا قسم واخلی هغوته دی
تسلیم شي او هر چې چرس دی هغه خاص دلهو دپاره مستعملپری هغه دی مالکانوته نه
تسلیمپری بلکه ودی سیخل شی په نیت داحتساب هر چې هیروئین دی غالب داده چې هغه
بلانشی بله فائده نه لری نو چرس او هیروئین چې په نیت داحتساب و سیخل شی مناسب
کاردی لکه هغه الات دلهو اولعب چې بلالهو اولعب په بل شي کی نه مستعملپری په تبیین
الحقائق ج ۵ ص ۲۳۷ کی راغلی دی:

ومن کسر معزفا اوراق سکرًا ومنصفا ضمن وصح بیع هذه الاشياء وهذا عند ابی حنیفة رحمة
الله تعالی وقال لا یضمنها ولا یجوز بیعها لانها معدة للمعصية فیسقط تقومها کالخمر ولانه فعله
باذن الشرع لقوله علیه الصلوة والسلام بعثت بکسر المزامیر و قتل الخنازیر و لقوله صلی الله
علیه وسلم اذارأی احدکم منکر افلینکر ییده الحدیث و الکسر هو الانکار بالبد و لهادو الفعل بامر
اولی الامر کالامام لا یضمن فبامر الشرع اولی الخ وروسته تر خوسطر ئې ویلی دی والفتوی فی
زماننا علی قولهما لکثرة الفساد فیما بین الناس والله اعلم.

مولوی محمد اکرم عفی عنہ مولوی محمد احماد برکتی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
مولوی محمد رفیع برکتی مولوی محمد رفیع برکتی مولوی محمد رفیع برکتی

خوک چې په خبر و اقرار نه کوی

پوښتنه: یو نفر چې سلاح فروش وی یا مخ کی یا اوس بیار او ستل شی دتحقیق په وخت کی
دخبر و دلاری اقرار و نکړی نو دشریعت په چوکاټ کی څنگه عمل ورسره وشي؟
(دتحقیق مدیریت داستخباراتو څانگه)

بسم الله الرحمن الرحيم

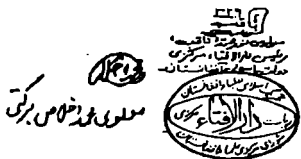
الجواب باسم ملهم الصدق والصواب

سلاح فروش چې سلاح دييت المال خرخوی يعنى دييت المال سلاح ٿي وڀري وى اويائي
 خرخوی کچيري اقرار کوي اوياشاهدان عادلان ورباندى وى خوجوره خبره ده اوکونه
 شاهدان عادلان وى اونه اقرار کوي اوتهمت ٿي په دغه کارهم ثابت وى هم ٿي بندهم وهل
 روادى بناپررمى دامام تهمت په دوو ۲ مستورينو شاهدينو اويايو شاهد عادل سره
 ثابتيږي اويادغه سږى مشهور په دغه عمل وى اوياعلامات ددغه عمل پرينکاره ٿي په
 دغه وقتوکي ٿي بندياوهل جائزدي په اندازه درأى دامام.

قلت وفيه من الكفاية معزيا للبحر وغيره للقاضى تعزيز المتهم النخ الدر المختار (قوله للقاضى
 تعزيز المتهم) ذكر وافي كتاب الكفاية ان التهمة تثبت بشهادة مستورين او واحد عدل فظا هره انه
 لو شهد عند الحاكم واحد مستور وفاسق بفساد شخص ليس للحاكم حبسه بخلاف ما اذا كان
 عدلا او مستورين فان له حبسه (بحر) النخ ردالمحتار ج ۳ ص ۲۰۵ وعن الحسن يحل ضربه حتى
 يقر ما لم يظهر العظم النخ الدر المختار.

وروسته ټي دپاره دتائيد ويلى دي:

ثم نقل عن الزيلعي فى آخر باب قطع الطريق جواز ذلك سياسة واقره المصنف تبعا للبحر وابن
 الكمال زاد فى النهر وينبغى التحويل عليه فى زماننا لغلبة الفساد النخ الدر المختار (قوله ثم نقل
 المصنف وقوله جواز ذلك اى جواز ضرب المتهم حيث قال نقلا عن الزيلعي ومنها اى من
 السياسة ما حكى عن الفقيه ابى بكر الاعمش ان المدعى عليه اذا انكر فلا مام ان يعمل باكبر رأيه
 فان غلب على ظنه انه سارق وان المسروق عنده عاقبه ويجوز ذلك كمالوراه الامام مع الفساد
 فى مجلس الشرب وكمالوراه يمشى مع السراق النخ ردالمحتار ج ۳ ص ۲۱۴

محمد رضا حسن برکتی

محمد رضا حسن برکتی

مولوى عبدالحکیم عني من مولوى محمد اخلاص برکتی مولوى محمد اسحاقى مولوى نور محمد ثاقب رئيس دار الافتاء دولت اسلامى افغانستان

دخائن لپاره شفاعت کول څه حکم لری

پوښتنه: دهر مجرم بندی په باب واسطه دشریعت په چوکاټ کې څنګه ده؟

(دتحقیق مدیریت داستخباراتو څانګه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

شفاعت او واسطه کول په باب دحدود کې وروسته تر اثبات په نزد دحاکم جائز نه دي مخکې له اثبات په نزد دحاکم بیا جائزه لکه عفو چې جائزه هر چې شفاعت دی په باب دقصاص کې هغه جائز دی په هروقت کې ځکه عفو په کښې جائزه هر چې شفاعت دی په باب دتعزیر کې یعنی چې یوسری داسې عمل کړی وی چې تعزیر پر وی یو بل کس ددغه سړی واسطه شی او شفاعت شي کوی کچیرې په داسې شي کی وی چې نظام ته دعام ملت مخل وی نو شفاعت او سفارش پکښې جائز نه دي او که په دغه شان نه وی نو جائز دی په هغو مواضع کښې چې شفاعت جائز وی دحاکم دپاره شي قبول هم جائزوالا فلا په غیر کې ددغه مذکور امور و شفاعت کول جائز دی بلکه ثواب پر مرتب کېږي که په صحیح نیت وو.

الحد عقوبة مقدرة وجبت حقا لله تعالى زجر افلاتجوز الشفاعة فيه بعد الوصول للحاكم آله الدر المختار (قوله فلاتجوز الشفاعة فيه) تفریع علی قوله تجب الخ قال فی الفتح فانه طلب ترك الواجب ولذا انكر صلى الله عليه وسلم علی اسامة بن زيد حين شفع فی المخزومية التي سرق فقال اتشفع فی الحد من حدود الله قوله بعد الوصول للحاكم واما قبل الوصول اليه والثبوت عنده فتجوز الشفاعة عند الراجع له الى الحاكم ليطلقه لان وجوب الحد قبل ذلك لم يثبت فالوجوب لا يثبت بمجرد الفعل بل علی الامام عند الثبوت عنده كذا في الفتح وظاهره جواز الشفاعة بعد الوصول للحاكم قبل الثبوت عنده وبه

صرح عن الحموي ردالمحتار ج ٣ ص ١٥٢ وهكذافي البحر الرائق ج ٥ ص ٢-

په الفقه علی المذاهب الاربعه ج ٥ ص ٥ په بیان کې دحدیث دشفاعت داسامة بن زید راغلی دی: و یوخذ من هذا الحديث انه لا يحل لحاكم ان يقبل الشفاعة في حد من حدود الله تعالى الاتي ببيانها كما لا يحل لاحد ان يشفع في حدوده الى الحاكم وهذا ما لا خلاف فيه بين العلماء واما قبل الوصول الى الحاكم فان الشفاعة تصح كما يصح العفو بشرط ان يكون مستحق العقوبة غير معروف بالجرائم هذافي الحدود واما في القصاص فان الشفاعة فيه تجوز لانه حق العبد وله ان يعفو

مولوی محمد خورشید برکتی

مولوی محمد اخصاص برکتی

مولوی عبدالحکیم منی

مولوی عبدالحکیم منی عز مولوی ذمہ امتحانی مولوی محمد اخصاص برکتی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

که دیوه بندی جرم ثابت نه وی نو باید خه وشي

پوښتنه: که چیری دیو بندی جرم ثابت نه وی څنگه باید وکړو؟

(د تحقیق مدیریت داستخباراتو څانګه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب دغه بندی چي جرم يي ثابت نه دی متهم دی په جرم سره بیان دمتهم په تفصیل سره مخکي (د څوک چي په خبرو اقرار نه کوي تر عنوان لاندی) ذکر شو اعادی ته ضرورت نشته والله تعالی اعلم

مولوی محمد خورشید برکتی

مولوی محمد اخصاص برکتی

مولوی عبدالحکیم منی

مولوی محمد اخصاص برکتی مولوی عبدالحکیم منی عز مولوی ذمہ امتحانی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

پرسرک باندی نه شيان خرڅولو څخه نه منع کيدونکي تعزير

پوښتنه: د دارالافتاء محترم مقام ته د ښاروالی ریاست دهغه خلګوپه باب استفتاء غواړي کوم چې پرسرک شيان خرڅوي او یا پرپیاده رو شيان خرڅوي څرنگه عمل کولاشي ایا دوی شيان ضبط کولای شي کنه په هغه وقت کښي کوم چي دوی د ښاروالی خبره ونه مني اود خلګو سخت مزاحم واقع سي؟

(المستفتي ملا هدايت الله رئيس ښاروالی قندهار)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الجواب بعون ملهم الصواب

په لاره کی دشیانو خرخول حلال نه دی که یی خلقوته ضرر رساوه او حکومت ته دالازمه ده چې منع یی کړی لکن نه په ضبط کولو سره ددوی دمال تحکمه چې ضبط کول دمال تعزیر مالی دی او تعزیر مالی حرام دی؛

رجل یبیع علی الطريق ان کان لا یضر بالمارة لسعة الطريق یحل الشراء منه وان اضر بالمارة لا یحل الشراء منه (الفتاوی البزازیة بهامش الهندیة ج ۴ ص ۵۲۳) وفی شرح الاثار التعزیر بالمال کان فی ابتداء الاسلام ثم نسخ والحاصل ان المذهب عدم التعزیر باخذ المال (البحر الرائق ج ۵ ص ۴۱) وعزر کل مرتکب منکر او مؤذی مسلم بغير حق بقول او فعل آه (الدر المختار بهامش رد المحتار ج ۳ ص ۱۹۹) لا یجوز التعزیر باخذ المال فی الراجع عند الایمة (الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۲۰۱) که چیري دغه بائعین نه منع کیدل او حکومت ئې مصلحت په هلاکیدلو کینی و لیدی نو حکومت ته هلاکیدل جائز دی په (فتاوی هندیة ج ۵ ص ۳۵۴) کی راغلی دی؛
المحتسب اذا نهی قطاءا وضع القطن علی طریق العامة فلم یعتنع فاوقد المحتسب النار فی قطنه واحرقه یضمن الا اذا علم فسادا فی ذلك ورأى المصلحة فی احراقه فلا یضمن کذا فی الخلاصة ۱۲

عبدالحکیم مولا محمد نور

مولوی عبدالحکیم مولا محمد نور مولا محمد نور

ضرب او حبس بیله قاضي نور مسئولین کولای شي کنه

پوښتنه : ضرب و زور و حبس بدون امر و اجازه قاضي برای قماندان آخيه و جاني و د ل سوال جواز دارد يا نه اگر نه داشت باشد بايد برای تکمالايات از مرکز مکتوب امامداري شود و ایشان نمیده شود (المستفتی مولوی محمد الله فائز)

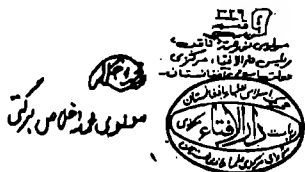
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الجواب حامدا ومصليا

تیزه برای غیر قاضی نیز جائز است مثل زوج و مولی و معلم و غیران بشرط مصلحت و فکر دقیق و فهم عمیق و تفصیل آن در کتب فقهیه

ذکورات کن مصلحت آنست که تعزیر بان کس حواله شود که صاحب رای و فکر باشد و غیران من شود.

وزاد بعض المتأخرين ان الحد مختص بالامام والتعزير يفعله الزوج والمولى وكل من رأى احد اياها المعصية رد المحتار ج ۳ ص ۱۹۴

محمد رفیع الله

محمد رفیع الله

مولوی عبدالحکیم منی من مولوی عبداللہ نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

دلوطی، زانی، سارق اقطاع الطريق دزجراندا زاه

پوښتنه : مرکزی دار الافتاء ته په لاندی مجرمینو کی دامیر دزجرحد او صلاحیت رات معلوم کړی ۱ لوطی ۲ زانی ۳ قطاع الطريق ۴ غل.

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعنون الله الوهاب

دلته ۲ خبری دی یو خوددی مجرمینو خپلی اصلی جزاگانې دی او بل دامیر لخوا صلاحیت دزجرده ددوی دپاره هر چې ددوی اصلی جزاگانې دی هغه خولکه عامو کتابونو چې لیکلی چې دزانی جزاء رجم او سنگساره ده که محصن (شادی شده) وه او سل دُری دی که غیر محصن وه او دسارق (غل) جزاء قطع دید (لاس) ده او دقطاع الطريق جزاء داده کله چې ونيول او ټینګ شی په داسی حال کې چې هغوی قتل نه وی کړی او مال ې هم نه وی وړی نو جس کیږي به پس له تعزیر څخه تر څو چې توبه وکړی او یا مړه شی او که ټینګ شول په داسی حال کې چې هغوی مالونه دخلکو وړی وی نو بڼی لاس او چپه پښه به ې پرېکیږي او که ټینګ شول په داسی حال کې چې تنها قتل ې کړی وه نو به دوی هم قتل کړل شی او که ټینګ شول په داسی حال کې چې ې قتل کړی وی او هم ې مالونه وړی وی نو جزاء ې قطع او قتل او زړه ول دی تردری ۳ ورځو پوری او دلوطی په جزاء کېږي دصحابه کرامو اختلاف ده لکه په تبیین الحقائق وغیره کی لیکلی چې بعضی وايي چې په اوردی و سوزول شی او بعضی وايي چې دجګ ځای (کمر) څخه دی راغوزار کړل شی او بعضی

وایی چې په یو بدبویه خای کښی دی و اچول شی چې هلته د بدبویی څخه مړشی او بعضی وایی چې دیوال دی ورباندی ونړیږی او ترینه دی لاندی کرل شی او بعضی بیاد اوای چې حکم ئې حکم دزانی دی چې یارجم او یا جلده او هرچې دامیر او سلطان لخوا صلاحیت او اندازه دزجرده ددی مجرمینو دپاره نوهغه داده چې امام او امیر لره صلاحیت شته ده دقتلولو ددوی آن په شمول دسارق اود لوطی چې دوی معتادوی ددی فعل سره او مکرر ورځنی صادروی کله چې امام لره معلوم شی مصلحت په قتل ددوی کښی نو قتل به ئې کړی سیاست بلکه هر مفسد اوساعی بالفساد فی الارض چې وی نو امام لره جائز دی چې دفع دشر دده وکړی په قتل دده سره په ردالمختار ج ۳ ص ۱۹۶ کی لیکلی دی:

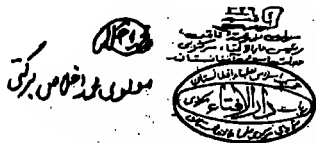
ان من اصول الحنفية ان مالا قتل فيه عندهم مثل القتل بالمثل والجماع في غير القيل اذا تكرر فللإمام ان يقتل فاعله وكذلك له ان يزيد على الحد المقدر اذ ادى المصلحة في ذالك ويحملون ما جاء عن النبي صلى الله عليه وسلم واصحابه من القتل في مثل هذه الجرائم على انه ردى المصلحة في ذالك ويسمونه القتل سياسة ومن ذالك ما سيذكره المصنف من ان للإمام قتل السارق سياسة اى ان تكرر منه الخ او به الدر المختار بهامش ردالمختار ج ۳ ص ۱۷۱ کښی لیکلی دی ولواعتماد اللواطه قتله الامام سياسة... الخ

اوپه البحر الرائق ج ۵ ص ۱۶ کی لیکلی، ولواعتماد اللواطه قتله الامام محصنا کان او غیر محصن سياسة الخ او په الفتاوی الهندیة ج ۳ ص ۱۵۰ کښی هم دغه مضمون لیکل شوی ده او په تبیین الحقائق ج ۳ ص ۱۸۱ کښی لیکلی دی حتی لوړدی الامام فی قتل من اعتاده مصلحة جاز له قتله.

اوپه الدر المختار بهامش ردالمختار ج ۳ ص ۲۲۵ کښی لیکلی دی: (للإمام قتل السارق سياسة) لسیه فی الارض بالفساد درو هدا ان عا دواقتله ابتداء فليس من السياسة في شيء نهر... الخ

اوپه الدر المختار ورد المختار ج ۳ ص ۱۹۷ کی لیکلی دی: (وعلى هذا) القياس (المكابر بالظلم وقطاع الطريق وصاحب المكس وجميع الظلمة بادنئ شيء له قيمة) وجميع الكبائر والاعونة والسعاة يباح قتل الكل ويثاب قاتلهم انتهى وافتي الناصحي بوجوب قتل كل مؤذ (قوله وجميع الكبائر) فيشمل كل من كان من اهل الفساد كالساحر وقاطع الطريق واللص واللوطي والخناق ونحوهم ممن عم ضرره ولا ينزجر بغير القتل او به الدر المختار

ورد المحتار ج ٣ ص ٢٣٦ كنبى ليكلى دى (قتل به) سياسة لسعيه فى الارض بالفساد وكل من كان كذا لك يدفع شره بالقتل (قوله وكل من كان كذلك) كاللوطى والساحر والعوانى والزندق والسارق كما قدمناه فى اوائل باب التعزير .... الخ

مولى احمد نوري

مولى احمد نوري

مولى احمد نوري مولى زاهد احماني مولى نور محمد ثاقب رئيس دار الافتاء دولت اسلامي افغانستان

مجمعه اودسروز آلات كه حكومت ونيسي

پوښتنه: د قندهار د مركزي دارالافتاء و محترم رئيس صاحب او اعضا ته السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وروسته زموږ انډيوالان د خلكو څخه داسي شيان تينگوي چې قيمت يې ډيري روپي وي خو په شريعت كې ناروا وي لكه مجسمي چې قيمت يې ٥ لكه ٦ لكه وي يا لكه تپيونه چې قيمت يې ٢٠ لكه ٣٠ لكه وي خودسروز په حالت كې يې تينگ كړي يا لكه ويډيو چې قيمت يې ٣٠ لكه وي يا لكه پنج بكس چې قيمت يې ډيري روپي وي يا نور شيان چې دسروز سامان وي يا د قتل آله وي هيله كوو چې په دغه حصه كې فتوى راكړي چې موږ دغه شيان مات كړو او كه يې بيت المال ته تسليم كړو او كه يې مالكانو ته بيرته وورد كړو؟ (الحاج مولى بهاء الدين حقاني)

معاون رياست امر بالمعروف

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب

دويډيو او مجسمي استعمال او راښودل او خرڅول شرعا حرام دي ځكه چې د ادواړه د مال متقوم د جملې څخه نه دي مال متقوم وهغه شي ته وايي چې وهغه شي ته د انسان طبيعت بلان كوي او د وقت حاجت لپاره ذخيره كيدلای شي او شرعا مباح او نفع پري اخستل جائز دي نوويډيو او مجسمه اگر چې مال دي ليكن متقوم نه دي نو استعمال يې حرام دي او بيع يې باطل ده نو داسي شيان بايد دخپلو مالكانو څخه زجرا ضبط او ددوي په حضور كې ضائع شي په مذكور عمل به ودوي او ټولو مسلمانانو ته عبرت حاصل شي.

المادة ٢١١ بيع غير المتقوم من المال باطل وكون غير المتقوم من المال له معنى عرفي ومعنى

شرعی نقله فی ردالمحتار عن ابن کمال حیث قال المتقوم علی ما ذکر فی التلویح ضربان عرفی و هو بالاحراز .... و شرعی و هو اباحه الانتفاع به و هو المراد بالمتقوم المنفی ههنا شرح المجلة للاناسی ج ۲ ص ۱۰۴ و المال مایمیل الیه الطبع و یمكن ادخاره لوقت الحاجة و المتقوم مایمكن ادخاره مع اباحه شرعا (الفقه الاسلامی ج ۴ ص ۳۵۷)

دسروز اله که یو چا د بل چا ورماته اوضاع کره امام ابو حنیفه رحمته الله و ایی ماتونکی دهغه د قیمت ضامن دی او حضرات صاحبین رحمهما الله و ایی ضامن نه دی اوفتوای پر قول د صاحبین دی او که دامام په اجازه دسروز اله ماته سی بالاتفاق ئی ضمان نشته نوحاصل دادی چې طالبانو اعلانونه کری دی چې په افغانستان کی سروز بنددی بیا هم چې شوک تجاوز کوی دامیر المومنین په اجازه دی دداسی کسانو سره دهاتیدو عمل وشی اوتیپ دی ورمات سی؛

ومن كسر لمسلم بربطاً (وهو آلة الطرب عناية طرب آلة موسيقى فرهنگ نوی ص ۴۰۱) فهو ضامن وبيع هذه الاشياء جائز وهذا عند أبي حنيفة رحمه الله وقال ابو يوسف ومحمد رحمهما الله لا يضمن ولا يجوز بيعها و قيل الفتوى في الضمان على قولهما (فتح القدير ج ۸ ص ۲۹۳) اذا كسر بربط انسان او طنوره او دغه او ماشیه ذلك من آلات الملاهي فعلى قولهما لا ضمان وعلى قول أبي حنيفة رحمه الله يجب الضمان وذكر في الجامع الصغير ان على قول أبي حنيفة رحمه الله يضمن اذا فعل باذن الامام قال القاضي الامام صدر الاسلام الفتوى على قولهما لكثرة الفساد فيما بين الناس (الهندية ج ۵ ص ۱۳۱) -

پنجه بکس یا بله اله دقتل دی ورخخه ضبط شی په خاطر د ټنگیدلو د امنیت دخلیفه دو وظائف سیاسو څخه یوه وظیفه داده چې خلیفه به آمن راوی نوکه داسی شیان ازادوی بیا به امن نشی راتلای الوظائف الساسیه .... اولاً المحافظة على الامن والنظام العام في الدولة (الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۷۰۰) بیا به کتل کیږي چې آیاداد بیت المال دی که ده دوی شخصی دی دهغی مطابق دی معامله ورسره وشی.

مولوی محمد رفیع الرحمن

محمد رفیع الرحمن

محمد رفیع الرحمن

مولوی محمد رفیع الرحمن مولوی محمد رفیع الرحمن مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

كتاب البيوع

په لاره کي بيع او شراء څه حکم لري

پوښتنه: محترمو علماء کرامو السلام عليكم ورحمة الله وبرکاته لوی څښتن تعالی موپرموږاوتوله نړی باندی سایه دائم قائم ولره څه وایي علماء دین متین په دغه لاندی مسئله کښی چې یو سړی دسړک پر غاړه ددکان په منځکی یوشی خرڅوی او هغه دکاندارنه وی په خوشحاله (اول) داگټه څنگه ده حلاله ده اوکنه (دوهم) دغه دکاندار پر دغه سړی چې ددکان ومخ ته ناست دی حق پرلری چې ولاړتې کړی کنه؟ ددغه مسئلې حل که دشریعت په رڼاکړی راته روښانه کي ستاسی به ډیر شفقت وی فقط والسلام.

(المستفتی طیب محمد شهرکندهار)

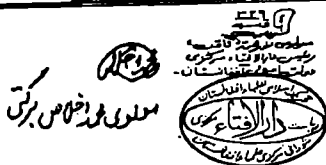
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

داول سوال جواب که چیری یو سړی (رجل) چې بيع کوی په یو لار باندی که چیر ضرر نه رساوه په تیریدونکی باندی دوجه څخه دلوی والی دلاری نو اوس روادی رانیول (شراء) ددغه سړی څخه او کچیری ضرر رساوی په تیریدونکی باندی نو اوس روانه ده شراء ددغه سړی څخه که څه هم لار لویه وی او یو چا ویلی دی چې دا شراء ددغه سړی څخه مکروه ده. رجل یبيع على الطريق وان كان لا يضر بالمارة لسعة الطريق يحل الشراء منه وان اضر بالمارة لا يحل الشراء منه وان كان الطريق واسعا وقيل يكره (الفتاوى البزازية بهامش الهندية)

ددویم سوال جواب هیڅ څوک نشی منع کیدای له تصرف څخه په خپل ملک کښی همیسه او هغه وقت بیامنع کیداشی که چیری ضرر رساوه وغیرته او هغه ضرر ضرر فاحش وی او ضرر فاحش هغه شی دی چې منع کوی حوائج اصلیه یعنی منفعة اصلیه مقصوده دبناء لکه سکنا او یا ضرر رسول دی بناء ته چې هغه سبب دانهدام دبناءشی چونکه دا ضرر ددکان دار فاحش نه ده نو منع نشی کیدای:

لا يمنع احد من التصرف في ملكه ابا الا اذا اضر بغيره ضرر افاحشا كما يأتي تفصيله في الفصل الثاني الضرر الفاحش هو كل ما يمنع الحوائج الاصلية یعنی المنفعة الاصلية المقصودة من البناء كالسكنى او يضر البناء بان يجلب عليه وهنا يكون سبب انه دامه المادة (١١٩٧) والمادة (١١٩٩) من مجلة الاحكام والله اعلم بالصواب

معاونت مولوي نور محمد ثاقب

معاونت مولوي نور محمد ثاقب

مولوي نذير احمد احمدي مولوي احمد نوري عمي عز مولوي نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

بولي ياببع دمن يزيده حكم لري

پوښتنه: و حضور ته د محترمو علماء کرامو السلام عليكم ورحمة الله وبركاته بعدا عرض دادی دغه خلور نفرولکه حاجی باران حاجی عبد الباقي اکبر خان بلوڅ او علی سعید پاکستانی بولی یا لیلان کښی حاضر اود ټولو څخه مواضاوی اخستی دی چی که هر چا بولی وگتله بیا حق ده شکایت نه لری اوس بیا هغه کسان ترقیمت یوسل او پنځه ویشته لکه کالداري زیادت ورکوی اوس تاسی فیصله وکړی چی موږ څه وکړو اوبل مودا وعده د بولی مخ کښی وشوه چی ددی کان څخه به څوک هیڅ یوشی نه وړی اوبل پر حاجی عبد الباقي بولی ختمه سوه اوپه دوه لکه او پنځویشته زره کالداري مو تر ییعه سو با احترام.

(ملاحیدرشاه مسئول معدن وصنائع)

جناب محترم ملاحیدرشاه اخند السلام عليكم وبعده ډیری د څرخ موضوع ته دارالافتاء ته حواله کړه چی گناه موپه غاړه نسی والسلام-۱۷-۶-۱۳۷۵ وکتل سوو حضور ته د محترمو علماء کرام السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وبعده محترمو دغه د ډیری موضوع باید تر جدي نظر لاندی ونیول شی با احترام.

(ملاحیدرشاه)

محترم د علماء کرامو شوری د دارالافتاء ریاست د معادن او صنائع رئیس د ډیری په باب د ملاحیدرشاه اخند معلوماتی لیک درته درولیل شو هیله ده شرعی معلومات را کړی رسما ورسره لاتراوسه پروتوکول هم نه دي لاسلیک سوی اوبل داچی دا چاری خود ملاحیدرشاه اخند اړوندی مگر موږ ورته د دومره مودی یعنی یو کال خبره نه وه کړی تاسی لیکلی را کړی والسلام.

(د اسلامی تحریک امیر محترم امیر المؤمنین ملا محمد عمر اخند) ۲۰-۶-۱۳۷۰

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

دهلمند ددبری دمعاملی په باره کی چی محترم امیر المؤمنین یوه داپو بنسټه کړی چی تر اوسه پروتو کول رسمانه دی لاسلیک شوی اوبله ئې داپو بنسټه کړی چی رئیس د معادن اوصنائع ته ددومره مودی نه و ویل شوی د دی حکم په شریعت کښی څه ده نود اولی پوښتنی په جواب کښی ویل کیږی چی عقد یوواری وشي اگرکه زبانی وی په شریعت کښی دا عقد پوره دی اوتر لاس لیک پوری موقوف نه گرځي لکه په عامو کتابونود فقه کی ذکر شوی دی اود دویمی پوښتنی په جواب کښی ویل کیږی چی رئیس د معادن اوصنائع که مطلق وکیل اونائب د امیر المؤمنین وی اووکالت اونیابت د ده مقیدنه وی نوییاد ده له خواکه هر قسم بیع وشي اوتر هری مودی پوری چي وی بیاصحیح ده لکه دامعلومیږی د تحفة الفقهاء ج ۳ ص ۲۳۴ الفتاوی الهندیة ج ۳ ص ۵۸۸ اوکه وکالت د ده مقیدوی مثلاً د امیر المؤمنین له خواورته یوه خاصه موده بنودل سوی وی اویا هغه وکیل تری خلاف ورزی کړی وی نوییاد ده وکالت اونیابت ختمیږی اودی برطرف کیږی اوتعین د آمر معتبردی لکه د الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج ۴ ص ۴۵۳ څخه معلومیږی باقی خبره داده چی دایبع ددبری په طریقه د بولی سره دایبع د من یزید ده اوجائزده خو په دی شوی بیع کی یاد ددبری د اینده خرڅلولو دپاره چی کومه لائحه وضع شوی ده په دی کښی بعضی مادی اوبعضی قیوددی چی قابل د ملاحظی دی (اول) داچی د دی کان څخه به طالبان یابل قراردادی ډیره نه وړی ترڅود دغه قراردادی قرارداده وی پوره شوی (دوهم) داچی مشتری به پنځوس لکه کالداری د مخه تسلیموی د ضمانت په شکل اوکه قرار دادی ترمعین وقت تیرشی پنځوس لکه ئې ضبط کیږی (دریم) داچی دغه ددبری د استخراج ماشین به په اینده کښی د طالبانووی بناء په ضرورت د هغه وقت په قیمت اوداسی نور نوکه دامادی اوقیود محض وعدی وی خو خبره آسانه ده ځکه په شریعت کښی که پروعده باندی وفاو شوه خودیر ښه ده اوکه وفاو نشوه گناه خوده لکن پرعقد باندی کوم اثر نکوی اوکه داشروط وی د مقتضیانو اومایعاتود عقد څخه نه دي اوپه دي کي نفع ده یود بائع اود مشتری د پار اوبعضی ددی شرطو خلاف د عرف دی نوداشروط شروط فاسده دی په دی سره عقد فاسد گرځي اوعقد فاسد واجب الفسخ دی نوییاباید دا عقد

فسخ شي اونوی بولی وشى اود اينده د پاره داتول شرطونه د لاتیخه شخه لیری شی؛
 وخلوه عن شرط مفسد وهو كل شرط لا يقتضيه العقد ولا يلائمه ولم يجز العرف به وفيه نفع
 لاحد المتعاقدين الخ (شرح المجله للاتاسی ج ۲ ص ۳۴۷) اوهمداسی په (الفتاوی الهندیه ج ۳
 ص ۱۳۳) کبشی هم ذکر دی لكل من المتعاقدين فسخ البيع الفاسد المادة (۳۷۲ -) اللام بمعنی
 علی مثلها فی قوله تعالی وان اسأتم فلها کما فی الزیلعی والنهر ای یجب علیهما فسخه وقد تبع فی
 هذه العبارة الهدایة والکنز لکن ان کان قبله (ای القبض) فلكل الفسخ بعلم صاحبه لا برضاه
 وانکان بعده فانکان الفساد فی صلب العقد بانکان راجعا الی البدلین المبیع والثمن کبیع درهم
 بدرهمین وکالبیع بالخمیر والخنزیر فکذلک وانکان بشرط زائد کالبیع الی اجل مجهول اوبشرط
 فیه نفع لاحد هما فکذلک عندهما لعدم اللزوم وعند محمد لمن له منفعة الشرط واقتصر فی
 الهدایة علی قول محمد ولم یذكر خلافا (بحر) وافادان من علیه منفعة الشرط یفسخ بالقضاء
 والرضاء علی ما قال محمد ردالمحتار عن القهستانی (شرح المجله للاتاسی ج ۲ ص ۳۶۳)
 اوپه کفایت المفتی کی په ج ۸ ص ۴۳ باندی صریح لیکلی چی په نیلام (بیع من یزید) بولی
 کبشی چی د بیعانی د ضبط کولو خبره وشى د اشرط فاسد مفسد د عقدده نود دی وجی
 شخه عقد فاسد گرخی اود دی فسخ پرعاقدينو واجب ده شرعا البتہ په فتاوی دارالعلوم
 دیوبندی معنی امداد المفتین ج ۲ ص ۸۴۳ کی بعد د دی شخه چی بیعانه ضبط کول ئی
 ممنوع نبودلی ذکر کړی دی چی که په صورت د عدم ضبط کی بائع د پاره قوی اندیبننه د
 نقصاناتو نه وی بیایو تدبیر شته هغه داچی شخه وخت لپاره دی دایعانه خان سره وساتی چی
 هغه ورکونکی د بیعانی پوه شی چی بیعانه ضبط شوه خویادی په کومه طریقه لکه هدیه
 وغیره شوه ورورسوی اوبل په لاتیخه کی دا ذکر دی چی د پنخویشو موثرانو قیمت به دمخ
 اداء کیږی دا پیشکی قرض دی واخیستل ئی مکروه دی لکه په امداد الفتاوی ج ۳ ص ۲۰
 کبشی ذکر شوی دی. واللہ اعلم بالصواب.

مسلوی محمد اخص برکتی

عبدالحق محمد زکریا

محمد زکریا

مولوی عبدالکريم عني مرمر الله سلم حقل مولوی حواشه مولوی جلاله مولوی محمود سومر مال مولوی زور محمد نائب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

دبیح مواضعه (تلجته) حکم

پوښتنه : استقامه از ریاست دارالافتاء افغانستان مقیم قندهار مختبراً تاریخ ۹-۱۲-۱۳۵۸ دین وره حاجی محمد قاسم اخندزاده یک خط بطور بخشش حقوق بعض وره برای بعض آنها از حصص میراث مال متروکه شان ترتیب شده که چه در ظاهر شروط آن بطور الفاظ و شواهد تکمیل شده اما در اصل مواضع بود درباره دفع قانون حکومت تره کی فلیذا واقع در تاریخ ۹-۱۲-۱۳۵۸ بود اما تاریخ تحریر خط ۹-۱۲-۱۳۵۵ گرفته شده فلیذا بعض وره که اولاد عبدالرزاق اخندزاده که یسر مورث مذکور است مواضع مذکور قناعت ندارند و انکار میکنند علاوه بر آن مواضع که بیان شده شاهدان هم وجود برقرار عبدالرزاق اخندزاده موجود است که بعد از آن خط مواضع بر حقوق باقی وره قناعت داشت و بعض اثار قناعت شبان مثل انضیه و یادکر حقوق اشتراک هم اثبات موجود بود در وقت حیات عبدالرزاق اخندزاده و بعد از موت مذکور خود و ارثان عبدالرزاق اخندزاده متروک اما خلا قناعت ندارند و از مواضع مذکور انکار نمیانند فلیذا از حضور ریاست دارالافتاء استقامه میخواهم اگر حقوق بایان از طریق شریعت دارند برای بایان قنایت فرماید والسلام

(محمد اسلم ۲۰-۲-۱۳۷۶)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

مواضعه (تلجته) حکم دهزل لری او تصرفات او عقود دهازل لغودی سوی له ۵ خایه خنه چې هغه عبارت دی دزواج طلاق رجعة اعتاق یمین خنه اوسوی له دی پنخو خنه هرڅه عقود او تصرفات چې محل او خای دو قوع یی مال وی دهازل د طرفه صحت نه لری نوددی وجهی بیع دهازل او اقرار دده او هبه و دیعة عاریة اوداسی نور صحت نه لری او نه دده پر عبارت کوم اثر مرتب کیږی.

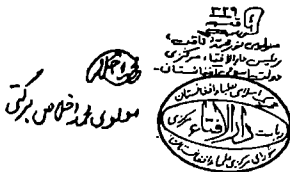
والاظهر ان جميع التلجئة والهزل سواء فی الاصطلاح (شرح المجلة للاناسی ج ۲ ص ۴۳) تمتع التلجئة کالهزل الا انه اعم منها لما فی المغرب التلجئة ان یا تری امرابطنه خلاف ظاهره ففی انما تكون عن اضطرار ولا یكون مقارنا والهزل قد یدکون مضطر الیه وقد لا یدکون وقد یدکون سابقا ومقارنا قال فی التقرير والظاهر سواء (طحطاوی علی الدر المختار ج ۳ ص ۵) وفضل الحنفیة والحنابلة واكثر المالکة بین عقود المبادلات المالیه و غیرها فقود المبادلات المالیه کالبيع

اوالتي محلها المال كالهبة والوديعة والعارية لا يترتب على عبارة الهازل بها اي اثر لعدم تحقق الرضا او القصد الذي تقوم عليه واما التصرفات الخمسة التي سوى الشارع فيها بين الجذ والهزل وهى الزواج والطلاق والاعتاق واليمين فصحوا عبارة الهازل فيها ورتبوا عليها اثارها الفقه الاسلامي التلجئة او المواضعة هي ان يتظاهر او يتواطأ شخصان على ابرام عقد صوري بينهما اما بقصد التخلص من اعتداء ظالم على بعض الملكية او باظهار مقدار بدل اكثر من البذل الحقيقي ابتغاء الشهرة الخ (الفقه الاسلامي ج ۴ ص ۱۹۳) فقال الحنفية والحنابلة انه (اي بيع التلجئة عقد فاسد غير صحيح كحالة الهزل تماما) (الفقه الاسلامي ج ۴ ص ۱۹۴) وهكذا في شرح المجلة للاتاسي ج ۲ ص ۴۳۰ ورد المحتار ج ۴ ص ۸ وكذا لا يصح اقرار التلجئة شرح المجلة لسليم باز ص ۸۶۳ وللأتاسي ج ۴ ص ۶۰۷-

او كه ددو و كسانو ترمايين اختلاف راغلى يوه ويل چې دا اقرار اقرار د تلجئة و و او بل ويل چې دا اقرار جدى و و حقيقى و و نواول ته مدعى ويل كيږي شاهدان پرده دي او د و هم ته مدعى عليه ويل كيږي:

وان ادعى احدهما ان هذا اقرار هزل و تلجئة و ادعى الاخر انه جد فاقول لمدعى الجذ وعلى الاخر البينة كما في التتارخانية شرح المجلة لسليم باز ص ۸۶۳ وللأتاسي ج ۴ ص ۶۰۷ (تنبيه) دهزل دپاره شرط دادى چې صراحة به په ژبه دا وای چې زه دا بيع دهزل كوم صرف تقاضا د حال كفاية نكوى او دا ويل شي په وقت كى د عقد شرط نه دي بلكه ترمنځه چې ووايي هم صحت لري لكه رد المحتار ج ۴ ص ۸ كښى چې وايي:

و شرط اى شرط تحقيق الهزل واعتباره فى التصرفات ان يكون صريحا باللسان مثل ان يقول انى ابيع هازلا ولا يكتفى بدلالة الحال الا انه لا يشترط ذكره فى العقد فيكفى ان تكون المواضعة سابقة على العقد الخ والله اعلم بالصواب

مولوي محمد رفيع

مولوي احمد نوري

مولوي احمد نوري عفي عن مولوي زهير محمد خان مولوي نور محمد ثاقب رئيس دار الافتاء دولتي اسلامي افغانستان

مفصل احكام دسر قلفي

پوښتنه : په باره دخلو الحوانيت (سرقلفي) كى چى دمخلفو ځايونو څخه دافغانستان داسلامى دولت مركزى دارالافتاء ته ډيرى استفتاء گانې راغلي بالخصوص دتميز دعالى رياست دديوان تجارت لخوا مكرره استفتاء شوى ده .

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصدق والصواب

ډيرى مودى راپه دى خوا د مخلفو ځايو څخه دافغانستان داسلامى دولت مركزى دارالافتاء ته دسر قلفي په باره كښى استفتاء گانې راغلي دي او هم دتميز دعالى رياست دديوان تجارت لخوا مكرره استفتاء شوى ده لهذا د مركزى دارالافتاء د علماء ډير محنت او تتبع څخه وروسته دغه يوه فتوى دخلو الحوانيت (سرقلفي) په باره كښى ترتيب كړى ده چې په لاندې ډول ده اصل دخلو الحوانيت (سرقلفي) چې بناء پر عرف او عاده باندې ډيرو معتبرو كتابونو د عبارتو څخه ثابتيږي او دخلو الحوانيت ډير اقسام او ډيرى طريقې په كتابونو كى ذكر شوى خو موږ به دلته شپږ قسمونه او طريقې بيان كړو او داخلو (سرقلفي) خرڅيږي او هبه كيږي او په ميراث وړل كيږي او هم گرو (رهن) كيږي وغير ذلك ځكه چې دملك حكم لري او دسر قلفي دوكان چې هدم (ونريږي) دسر قلفي والا دپاره حق دابقاء او د اعادى شته ده چې دى په وركولو د اجرة دمثل دمخكى قائم او ثابت وي -

(تفصيل) موږ چې دا وويل چې اصل دسر قلفي ډيرو معتبرو كتابونو د عبارتو څخه ثابتيږي د نمونې په طريقه به ووايو چې په رد المحتار ج ۵ ص ۱۸ كتاب الاجارة كى ليكلي: نعم يفتى به فيما دعت اليه الحاجة وجرت به في المدة المديدة العادة وتعارفه الاعيان بلانكير كالخلو المتعارف فى الحوانيت الخ اوبياي ويلي فيفتى بجواز ذلك قياسا على بيع الوفا لذي تعارفه المتأخرون احتيالا على الربا الخ اوبياي ويلي ومن القواعد الكلية اذا ضاق الامر اتسع حكمه فيندرج تحتها امثال ذلك مما دعت اليه الضرورة والله اعلم آه ملخصا -

او ددى رد المحتار څخه دغه عبارة په شرح المجلد دسليم باز ص ۲۴۸ كښى هم نقل شوى ده او په الاشباه والنظائر دابن نجيم كښى ليكلي دي:

المذهب عدم اعتبار العرف الخاص لكن افتى كثير باعتباره وعليه فيفتى بجواز النزول عن الوظائف وبلزوم خلو الحوانيت... الخ

اوددى الاشباه والنظائر شخه دغه عبارة په الدرالمختار اورد المختار ج ٤ ص ١٧ كتاب البيوع كى هم نقل كړى ده اوپه الدرالمختار على هامش ردالمختار ج ٣ ص ٢٧٧ قبيل كتاب الكفالة كښى هم نقل شوى ده اوپه الطحطاوى على الدرالمختار ج ٤ ص ١٠ ليكلي: (قوله وبلزوم خلوا الحوانيت الخ مما يستدل به على جواز ذلك ما في واقعات الضريرى الخ اوپه ردالمختار ج ٤ ص ١٩ كتاب البيوع كښى ليكلي دى وممن افتي بلزوم الخلو الذى يكون بمقابلة دراهم يدفعها للمتولى او المالك العلامة المحقق عبد الرحمن آفندى العمادى صاحب هدية ابن العماد اوبيايى ويلي فيفتى بجواز ذلك للضرورة قياسا على بيع الوفا-

اوداچى موريو ويل چې دخلو الحوانيت شپږ قسمونه او طريقي به بيان كړونو ه (١) طريقه داده چې مالک دكان يو چاته دكان ورکړى او يو مقدار پيسى ورخځه واخلي غيردکرايه بيا کرايه په قدر دمثلي داجرة اداء کړى شى او که قدر دمثلي اداء نشى دا عين رباگرځى او مالک د دكان دغه صاحب دخلو نشى ويستلى د دكان شخه او نه دا دكان بل چاته په اجاره ورکولای شى ترڅو چې هغه مقدار پيسى بيرته نه وى ورکړى او په دى قسم کښى فرق نشته په ماين دشخصى او ووقفى اودولتى زمکه کښى په ردالمختار ج ٤ ص ١٩ كتاب البيوع كى ليكلي دى:

وممن افتي بلزوم الخلو الذى يكون بمقابلة دراهم يدفعها للمتولى او المالك العلامة المحقق عبدالرحمن آفندى العمادى صاحب هدية ابن العماد وقال فلا يملك صاحب الحانوت اخراجه ولا اجارتها لغيره ما لم يدفع له المبلغ المرقوم فيفتى بجواز ذلك للضرورة قياسا على بيع الوفا الذى تعارفه المتأخرون احتيالا على الربا الخ قلت وهو مقيد ايضا بما قلنا بما اذا كان يدفع اجر المثل والا كانت مسكنه بمقابلة مادفعه من الدراهم عين الربا كما قالوا فيمن دفع للمعترض دارا اوليسكنها او حمارا ليركبه الى ان يستوفى قرضه انه يلزمه اجرة الدار او الحمار الخ اوپه الطحطاوى على الدرالمختار ج ٣ ص ١٠ كښى ليكلي واعلم ان الخلو يثبت فى الارض المملوكة لما ذكره المؤلف فى كتاب الوقف ان وقف البناء بدون الارض صحيح وان الخلو يتحقق ولو الارض مملوكة على ما عليه الفتوى انتهى اوپه ردالمختار ج ٥ ص ١٨ كتاب الاجارة كښى ليكلي نعم يفتى به فيما دعت اليه الحاجة وجرت به فى المدة المديدة العادة وتعارفه الاعيان بلانكير كالخلو المتعارف فى الحوانيت وهوان يجعل الواقف او المتولى او المالك على الحانوت قدر معين يؤخذ من الساكن ويعطيه به تمسكا شرعيا فلا يملك صاحب الحانوت بعد ذلك اخراج الساكن الذى ثبت له

الخلو ولا اجارتها لغيره مالم يدفع المبلغ المرقوم فيفتى بجواز ذلك قياساً على بيع الوفا الذي تعارفه المتأخرون احتياجاً على الربا حتى قال في مجموع النوازل اتفق مشايخنا في هذا الزمان على صحة بيعاً لا يضطرر الناس الى ذلك ومن القواعد الكلية اذا ضاق الامر اتسع حكمه فيندرج تحتها امثال ذلك مما دعت اليه الضرورة والله اعلم... آه ملخصاً -

اوپه شرح المجلة دسليم باز ص ٢٤٨ كنبی هم داراز نقل شوی دی دویمه طریقه داده چې مستأجر په دکان دمؤجر کنبی جدک جوړ کړی لکه الماری یا نور الات دصناعة نوپه دی سره دمستأجر دپاره حق دقرار ثابتیږي چې دا کار په اذن دمؤجر وکړي او هم اداء داجرة دمثل ددکان کوی غیر له جدک څخه په الفتاوی تنقیح الحامدية ج ٢ ص ١٩٩ باب مشد المسكة کنبی لیکلی دی :

وهذا الكردار يوجد في زماننا ايضاً في الحوانيت ويسمى جدكا وهو ما يبنيه المستأجر في الحانوت من ماله لنفسه وما يضعه فيها من الات الصناعة ونحو ذلك من الاعيان القائمة فيها باذن المتولين له بذلك او لمن باعه ذلك ويثبت له بذلك حق القرار مادام يدفع اجرة مثل الحانوت خالية عن جدكه... آه

اوپه الفتاوی المهدية فی الوقائع المصرية ج ٥ ص ٤٣ کتاب الاجارة کی لیکلی دی :
سئل فی رجل يملك جدكا فی حانوت بحجة شرعية والهانوت المذكور ملك لآخر وصاحب الجدک ساکن فی الحانوت المذكور ويدفع اجرة الحانوت لمالكها وهي اجرة مثلها فهل اذا اراد المالك للحانوت اخراجه منها لايكون له وليس له زيادتها عن اجرة المثل بدون رضاه (اجاب)
ليس لمالك اجر المثل اذا ثبت ما ذكر بطريق شرعي والله تعالى اعلم.

او همدارنگه په الفتاوی المهدية ج ٢ ص ٤٥٧ کتاب الوقف کنبی هم مضمون ذکرده په عنوان دسوال اوجواب سره دریم قسم او طریقه داده چې مخکه مملوکه یا موقوفه اویا سلطانيه کي مستأجر تعمیر بناء کړی په اذن دمالک یا دناظر په شرط دقرار نو بانی لره حق دقرار شته په دي شرط چې اجرة مثل دمخکي قطع نظر دبناء څخه ادا کوی په ردالمحتار کنبی لیکلی دی :

قال فی جامع الفصولین وغيره بنی المستأجر او غرس فی ارض الوقف صار له حق القرار وهو المسمى بالکردار له الاستبقاء باجر المثل آه اوپه الفتاوی المهدية ج ٥ ص ٤٩ کنبی لیکلی دی :
سئل فی جماعة يملكون مكانا استأجره منهم رجل بازيد من اجر المثل واذنوه بالبناء فيه لايكون له

خلو باحق البقاء والقرار فبنى وعمر حسب الاذن منهم وجعله معدا للصباغة ووضع يده عليه مدة نحو اربع سنوات ثم باع ذلك الخلو لرجل آخر ووضع يده عليه مدة تزيد على خمس عشرة سنة وهو يدفع اجرة المثل وزيادة للمالكين ثم بعد تلك المدة قام المالكون الان يريدون ابطال ذلك الخلو واجارة المكان لغيره ويزيدون عليه الاجرة تعنتا فهل اذا كان ذلك الخلو ثابتا باعترافهم واطلاعهم وأخذهم الاجرة تلك المدة لا يجابون لما ذكر ولا يواجرونه لغيره حيث كان يدفع صاحب الخلو اجرة المثل وزيادة (اجاب) اذا ثبت الخلو المذكور مستوفيا شرائط الصحة وواضح اليد قائم بدفع اجر مثل ذلك المكان بقطع النظر عما حدث فيه لا يكون لمالكى المكان المذكور ابطال الخلو بدون وجه شرعى ولا اجارة المكان من غير صاحب الخلو والله تعالى اعلم.

اوپه الفقه الاسلامى وادلته ج ٨ ص ٢٢٣ كى هم دامضمون ليكل شوى ده او كچيرته صاحب دخلو بعض عماره كرى وى نودى شريك ده په دى مكان كى په اندازه دخيل عمارت بياكه عمارت ته په اينده كېنى حاجت وودى به په خپله اندازه مصرف برداشت كوى لكه په غمزعيون البصائر على الاشياء والنظائر دامام حموى كېنى په ج ١ ص ٣٢١ كى ليكلى دى: اماكن ايلة الى الخراب فيكربها ناظر الوقف لمن يعمرها ويكون ماصرفه خلو اله ويصير شريكا للواقف بمآزادته عمارته مثلا لو كانت الاماكن قبل العمارة بنصف كل يوم وصارت بعدها تكثرى بثلاثة انصاف فيكون صاحب الخلو شريكا بالثلث والثلثين فاذا احتاجت تلك المحلات الى عمارة كان على الواقف فى تلك الصورة مثلا الثلث وعلى صاحب الخلو الثلثان... آه

(٤) خلورم قسم او طريقه داده چې يوشخص اراده وكړى چې دكانونه ياسرايونه جوړ كړى مخكى دجوړولو دخلگو څخه پيسى واخلى ديويو دكان او يادسراى كيفيت او اندازه د دكان يادسراى ورته بيان كړى وروسته ترجوړيدوى څلگوته تسليم او كرايه پري مقرر كړى په دې صورت كى هم صاحب دخلوپه خپله حصه كى شريك بللى كيږى دخاوند دكان سره په غمزعيون البصائر ج ١ ص ٣٢١ كى ليكلى دى:

ووجه ان الواقف لما يريدان يبنى محلا للواقف فيأتى له اناس يدفعون له دراهم على ان يكون لكل شخص محل من تلك المواضع التى يريد الواقف بناءها فاذا قبل منهم تلك الدراهم فكانه باعهم تلك الحصّة بمادفعوه له وكأنه لم يقف جزء من تلك الحصّة التى لكل وغايته انه وظف عليهم كل شهر كذا فليس للواقف فيه بعد ذلك تصرف الا قبض الحصّة الموظفة فقط وليس له ان يوجهه لغيره وكأن رب الخلو صار شريكا للواقف فى تلك الحصّة... آه

(۵) پنجم قسم او طریقہ دادہ چہ مالک دکان و چاتہ دکان پہ خلو (سرقلفی) باندی ورکری او مالک و اخلی دسرقلفی والاخخہ یوم مقدار پیسی چہ داجزہ معجل دہفہ اجرة او کرایہ وی او ہفہ پیسی چہ میاشت پہ میاشت یا کال پہ کال پہ کرایہ کنبی ورکوی ہفہ جزاء آخر مؤجل مکمل داجرة وی یعنی ہفہ پیسی چہ مالک ٹی دمخہ اخلی پہ کرایہ کنبی حساب شی پہ الفقه الاسلامی وادلتہ ج ۴ ص ۷۵۱ کی لیکلی دی:

مقابل الخلو ان ما یؤخذ الیوم مما یسمی بالفروغ او خلو الرجل او الید لا مانع منه شرعا فی تقدیر نافل للمالک المؤجر ان یاخذ من المستأجر مقدار ما قطعوا من المال مقابل الخلو والفروغ و بعد المأخوذ جزء امعجلا من الاجرة المشروطة فی العقد و اما ما يدفع فی المستقبل شہریا او سنویا فہو بلا ضافة الی ماتم تعجیلہ بعد جزء آخر مکملا من الاجرة مؤجل الوفاء... الخ -

اوپہ ردالمحتار ج ۴ ص ۱۹ کنبی ہم مثل ددی بیان ذکرشوی دہ (۶) شپیم قسم او طریقہ دادہ چہ یوہ محکہ وقفی وی اود پارہ دتعمیر پہ اجارہ ورکول شی اود اجاری وقت معین وی مستاجر چہ تعمیر اوبناء پری وکری روستہ دتیریدو دوقت داجاری شخہ دامستاجر کولای شی چہ پہ اجرة مثل باندی راوگرخوی خو پہ دی شرط چہ وقف تہ ضرر و نرسپری اود او طریقہ پہ دولتی محکہ کی ہم کیدای شی محکہ دوقف اود بیت المال یوحکم دی اما پہ شخصی مملوکہ کنبی د او طریقہ نشی کیدای پہ مجموعۃ رسائل ابن عابدین ج ۲ ص ۱۴۸ کنبی پہ رسالۃ مسماۃ تحریر العبارة فیمن ہوا حق بالاجارة کنبی لیکلی دی:

وقال فی متن الملتقى وصح استیجار الارض للزرع ان بین ما یزرع او قال علی ان یزرع ماشاء وللبناء والغرس و اذا انقضت المدة لزمه ان یقلعها ویسلمہما فارغة الخ (ثم قال) وھکذا فی عامة المتون والشروح والفتاوی فلا حاجة الی التویل والاطناب الخ ثم قال لکن ذکر فی البحر عن القنیۃ مانصہ استاجر ارضا وقفا وغرس فیہا وبنی ثم مضت مدة الاجارة فللمستأجر ان یتبقیہا باجر المثل اذا لم یکن فی ذلک ضرر ولو ابی الموقوف علیہم الا القلع لیس لہم ذلک انتہی (ثم قال) قلت وحاصلہ ان کلام المتون والشروح وانکان شامل للوقف والملك لکن کلام القنیۃ حیث اعتضد بما ذکرہ الخصاص صار مخصصا لكلام المتون والشروح بالملك ویكون الوقف خارجا عن ذلک فللمستأجر الاستبقاء باجر المثل بشرط عدم الضرر علی الوقف اصلا.... آہ -

او ھمدارنگہ دغہ مضمون پہ منحة الخالق علی البحر الرائق ج ۷ ص ۳۰۵ کنبی ہم ذکرشوی دہ داوی یو شو طریقہ او اقسام دخلو (سرقلفی) اودا چہ موہ وویل چہ داخلو

(سرقلفى) خرخىپى او هبه كيپى اوپه ميراث وړل كيپى وغيره حكه چې غمز عيون البصائر على الاشباه والنظائر د حموى ج ١ ص ٣٢٢ كښى ليكلي دى:

وفائدة الخلو انه كالملك فتجرى عليه احكامه من بيع واجارة و هبة ورهن ووفاء دين وارث ووقف على الخلاف فى الاخير وهذه الامور تؤخذ من فتوى الناصر اللقانى حيث جعله كالملك ومنه يعلم انه لا مانع من تعدد الخلووات اذ الملك يتعدد... آه

اوپه الفقه الاسلامى ج ٤ ص ٧٥٢ كى ليكلي دى: و نقل فتوى الفارسيين بجواز بيع الخلو وقال الشيخ محمد يرم وما شبه الخلو بالمغارسة غير ان الخلو لا تحصل به ملكية الرقبة لتعلقه بالمنفعة... الخ

او همدارنگه دنوروديرو عباراتو د فقهاء شخه هم معلومىپى اوداچى موږ وويل چې د سرقلفى دكان ونړيپى د سرقلفى والادپاره حق د ابقاء اوداعاده كولو شته چې اجرة د مثل دمخكى اداء كوى په الفتاوى المهدية ج ٢ ص ٤٨٧ كښى ليكلي دى:

سئل فى بناء فى ارض موقوفة مستحق للبقاء والقرار تهدم ذلك البناء وصارت الارض خالية فهل لربه اعادته ثانيا كما كان اولا اجاب للمحتكر حق الابقاء والاعادة حيث كان قائما بدفع اجرة مثل الارض خالية عن البناء على ما عليه العمل والله تعالى اعلم

اوپه همدى الفتاوى المهدية ج ٢ ص ٤٩٥ كى هم ليكلي دى:

(سئل) فى دكان موقوفة آلت الى السقوط فجاء رجل واخذها من ناظر الوقف و بناها واصلاحها وكتب له الناظر حجة بان الباني صار له فى الدكان خلوا وانتفع وهو البناء الذى بناه وبقيت ارض الدكان وحيطا نها القديمة وقفا عليها الحكر كل سنة يؤخذ من الباني ثم باع الرجل ذلك الخلو لرجل آخر وصار ناظر الوقف يأخذ الحكر من المشتري ايضا ثم هدمت تلك الدكان هي وغير هافي طريق امر الحاكم بتوسعتها وتلف من ارضها مقدار الثلثين فى توسعة الطريق المأورها واخذ ذلك الرجل المشتري للخلو بدل ماكان يملكه من الحاكم الهادم للدكان فيما كان هدمه من الدكان وامره ناظر الوقف بعدم البناء فيما بقى من ارض الدكان ثم ان الناظر توجه للحج ورجع فوجده بانيا فى تلك محلا ففهل يكون متعديا بينائه لزوال معظم ماكان يملكه واخذ بدله وهل له قيمة ما بناءه منقوضا لتعديده ويرجع المحل وقفا خالصا لاشائبة ملك فيه (اجاب) للمحتكر حق الاعادة فيما من الارض التى كانت بيده مادام يدفع اجرة مثل الارض خالية عن بنائه وليس لنا ظر الارض معارضته ولا تكليفه القلع والحال هذه والله تعالى اعلم.

مولوی محمد خالص برکتی

مولانا محمد نوری

مولانا محمد نوری

مولانا محمد نوری عفی عنہ مولانا عبد اللہ مولانا محمد خالص مولوی ذہمہ احتاجی مولوی عبد الحکیم عفی عنہ مولانا زبان شاہ مولوی نور محمد

نائب رئیس دار افتاء دولت افغانستان

یوازی بائع بیع فسخ کولای شی اوکنه

پوښتنه : یو شخص چې د بل شخص څخه زمکه په بیع قطعی رانسی بائع ودغه مشتری ته زمکه تسلیم کړی او اندازه او حدود یې معین کړی بیا دغه بائع و مشتری ته وواښ چې دغه زمکه تر هغه اندازه ډیره ده چې بیع پرسوی وه راسه چې دوهم واریا زمکه بیرته اندازه کړو نو کچیری مشتری دپاره د دفع د جنجال دوباره زمکه ورسره اندازه کوی په دغه وخت کی داندازی بائع کوه لای سی چې بیع ماته کړی بیله رضاء د مشتری که یا شرعی فتوی غواړم اجر موروزی سه.

(مستفتی ملا فضل کرم اخند)

باسمه تعالی

الجواب حامد او مصليا

کچیری مشتری دبائع سره دوهم وار زمکه اندازه کړی د دفع د جنجال دپاره بائع نسی کولای چې په دغه وخت کښی داندازی بیع نقض کړی بی اختیار د مشتری ځکه چې بیع خوږه ایجاب او قبول سره تامیری وروسته تر ایجاب او قبول بیا یو حق د فسخ بی رضاء دغه بل نه لری اوفسخ چې ده رضاء د دواړو عاقدین غواړی:

واذا حصل الايجاب والقبول لزم البيع ولا خيار لواحد منهما الا من عيب او عدم رؤية (الهدایة ج ۳ ص ۲۵) للعاقدين ان يتقايلا البيع برضاهما بعد انعقاده المجلة المادة (۱۹۰) فالرضاء شرط الاقالة كما في سائر العقود (شرح المجلة لسليم باز ص ۹۲) والله اعلم بالصواب

مشتری جي مبيع بودریم سړی خرڅه کړی نواول بائع حق درجوع پر مبيع لری اوکنه

پوښتنه : اول سعید احمد ۶۸ زره رباله د عبد الرحمن نامی قرض داره وودوهم دغه قرضداره چې سید احمد نو میږی خپل ۲ دکانه یې په ۲ نیم سوه لکه په بیعه د سر قلفی ورکړل

درېم عبدالرحمن خپل ۶۸ زره ريال په كالداروڼې تسعير كړې سيد احمد نامې خپلې
افغانې په كالدارو واولې په دې وخت كې د سيد احمد تقريبا ۱۴ زره كالداری ورغلي چې
عبدالرحمن ور كړې څلورم عبدالرحمن نامې خپل دكانونه د تسليمې د خط سره واخيستل
تقريبا ۳ مياشتې بعد دكانونه ټې پرېل چا خرڅ كړل په هر علة چې وه هغه سړي دكانونه بيرته
عبدالرحمن ته پرېښودل پسله دې عبدالرحمن دكانونه وخپل اول مالک سيد احمد ته په
رضاد جانيين مسترد كړه عبدالرحمن ادعاء دخپلو پيسو وكړل اوس تقريبا دوه دري كاله
تيرسوي دې اوس عبدالرحمن نامې داته شپيته زره ريال له مستحق دې او كه د كالدارو چې
ريال په تبادلې سوي دي او كه دهغه افغانيو چې ۲ نيم سوه لكه دي چې هغه دكانونه ټې په
رانيولي وه والسلام -

(مستفتي اغا محمد ۱۲ سرطان ۱۳۷۶)

بسم الله الرحمن الرحيم

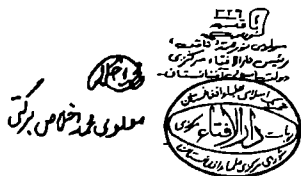
الجواب بعون ملهم الصواب

عبدالرحمن نامې نه ۶۸ زره ريال له مستحق دې نه د كالدارو نه د افغانيو بلكه هغه دكانونه
دده كيږي او په هغو كړي ده ته خپل قرض رسيدلى دې دې نشي كولای چې دكانونه سيد
احمد ته ورمسترد كي البته كه بيع وكې ددغه دكانو د سيد احمد سره (نوي بيع) نوصحت
لري او دا اقاله ځكه صحت نه لري چې عبدالرحمن دادكانونه پر دريم سړي خرڅ كړي دي
اودده د ملك څخه وتلى دې نوددي وروسته حق دا قالى قطعاً نه لري لكه خیار عيب چې په
بيع سره دمبيعي باطليږي اودا قانون د فقهاء دې چې هر شئ چې خیار عيب باطلوي نواقاله
هم باطلوي خیار عيب په بيع سره دمبيعي باطليدى نواقاله هم په بيع دمبيعي باطليږي:

وزاد صاحب المنع اذ باع المشتري المبيع من آخر ثم تقايلا ثم اطلع على عيب كان في يد البائع فاراد ان يرد
على البائع ليس له ذلك لانه بيع في حقه كانه اشتراه من المشتري منه (مجمع الانهر ج ۲ ص ۲۷) وهكذافي
(شرح المجلة للاتاسي ج ۲ ص ۷۲) ما يمنع الرد بالعيب يمنع الاقالة (فتح القدير ج ۵ ص ۲۵۱ ط
دار صادر بيروت) وهكذافي ردالمختار ج ۴ ص ۱۶۷ (ويمنع صحتها هلاك المبيع) ولو حكما كابات
الرد المختار بهامش ردالمختار ج ۴ ص ۱۶۷ وهكذافي مجمع الانهر ج ۲ ص ۷۳)

او بيع دمبيعي په هلاك حكمي كې داخل دي لكه چې وايي:

فلاتصح بعد هلاكه ولو حكما على الظاهر بان باعه ثم شراه (الدر المختار) قوله (بان باعه ثم شراه) من صور الهلاك حكما لان تبديل الملك كتبديل العين ولذا يمتنع بذلك رده بالعيب والرجوع في الهبة (ردالمحتار ج ٤ ص ١٨٦) والله اعلم بالصواب

عبدالحق بن عبدالمطلب

مولى عبدالحق بن عبدالمطلب

مولوى عبدالحق بن عبدالمطلب مولى عبدالحق بن عبدالمطلب مولى عبدالحق بن عبدالمطلب مولى عبدالحق بن عبدالمطلب

حکومت یو خوک پر خیل ملک خر خولو مجبور و لای شي کنه؟

د غائب ملک په عمومي لاره ګډول څه حکم لری؟

که جائزوی نو غائب ته به د کوم وخت قیمت ور کول کیږی؟

اودغه اجباری رانیول شوی ملک بیرته حکومت خر خولای شي کنه؟

او خلک یا اصلي مالک قبضه پر کولای شي او کنه؟

پوښتنه: د افغانستان د علماء د مرکزی شوری د دارالافتاء عالی مقام ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته محترما د کمونستی انقلاب په دوران کی دوخت حاکمانود کښه رښار ٤ ناحیو کی دخلگو کورونه او دکانونه تخریب شرقا او غربا شمالا او جنوبا سپرکان وایستل چې د ١٣٥٧ کال څخه دمخه د ترتیب شوی ماسټر پلان سره ئې داوولی ناحیه شرقی او غربی طرف سپرک او د څلورمی ناحیه شمالی او جنوبی طرف سپرک څه ناڅه مطابق دی چې ددی ٤ ناحیو د سپرکانو په ایستلو کی لاندنی مشکلات منځ ته راغلی چې په لاندی ډول ئې په عرض رسوو (١) یو تعداد خلگ چې کورونه یا دکانونه ئې تخریب او تعین سوی قیمت ئې د ښاروالی څخه اخستی او قبالی ئې دولت ته ورکړی او یو تعداد خلق چې اصلا په هغه وقت کی نه وه اوس حاضر او دهغه وقت په تعین سوی قیمت قناعت نه لری داسی وایی چې یادی داوسنی وخت قیمت را کول سی یادی زموږ د ملکیت باقی حصه چې په استملاک کی راغلی او تر سپرک اضافه ده موږ ته پاته سی که څه هم تیر کال مرافعی محکمی دیو استعلام په جواب کی سابقه تعین سوی قیمت تائید کړی ووپه دی هکله لازم هدایت وکړی که څه هم په سلو کی پنځه نوی خلگو تعین سوی قیمت اخستی دیرکم خلق پاته دی (٢) دیو

تعداد خلگوچی کورونه یاد کانونه ئی په سرک کی تخریب اوقیمت ئی نه دي اخستی په هغه وقت کی د بناروالی لخوا د سرک څخه اضافه حصه په نورو خلگو د قانونی مراحلو د صحنی کیدو وروسته څرخه سوی او شرعی قباله ورکړه سوي ده آیالومړی نفر چې کور ئی تخریب اوقیمت ئی نه دي اخستی او په استملاک کی راغلی مستحق دی او که دوهم نفر چې بناروالی همدغه ځای چې د لومړی نفر ووت تخریب سوی اوقیمت ئی نه دي اخستی ورباندی څرخ کړی او شرعی قباله ئی ورکړی مستحق دی (۳) بناروالی په نظر کی لری چې دنوموړو سرکانوپه توسعه کی اقدام وکړی دنوموړو سرکانو برچې (۲۰) مټره دی اوبعضی اضافه حصی بناروالی په هغه وخت د قانون مطابق څرخ کی اوزیاته برخه ئی یو تعداد خلگو په خپل سر قبضه کړی چې د سرک ماهیت او کیفیت ئی له منځه وړی چې په دی حصه کی دهغو خلگو ملکیت هم شامل دی چې قیمت ئی نه دي اخستی د شرعی احکامو مطابق بناروالی څنگه اقدام د سرکانوپه توسعه کی وکړی اود نوموړو سرکانو د پلان تطبیق پاته کیدونکی نه دی والسلام.

(ریاست بناروالی قندهار مدیریت املاک)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

څرنگه چې دمستفتی پوښتنه پرڅو جزئیاتو مشتمله ده نو دپاره د توضیح دمطلب باید دلاندی جزئیاتو لپاره جلا جلا جواب ووايو ترڅو چې شافی جواب د اصل استفتاء بڼه واضح سی اول سوال آیاد سرکانو جوړولو دپاره یو څوک مجبورول دخپل سرای یادکان څرخولو ته جائز دی کنه؟ جواب جائز دی که چیری مصلحت دعامو خلغو په نظر کی نیول سوی وو لکه په الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۵۱۸ کی چې راغلی دی:

وكذلك يحق للدولة التدخل في الملكيات الخاصة الشريعة التحقيق العدل والمصلحة العامة - خو په دی شرط چې دهغه وقت مناسب قیمت به ورکول کیږی او باید قیمت د قبض څخه د ملک مخ ته ورکول سی:

لدى الحاجة يؤخذ ملك كائن من كان بالقيمة بامر السلطان ويلحق بالطريق لكن لا يؤخذ من يده مالم يؤ
دله الثمن انظر الى مادتي (۲۵) انتهى (المجلة المادة ۱۲۱۶) وهكذافي شرح المجلة لسليم باز ص ۴۳
والا تاسی ج ۴ ص ۱۵۸ والفتاوی الخانیة بهامش الهندیة ج ۱ ص ۲۷۹ والفقه الاسلامی ج ۵ ص ۵۹۰

دوهم سوال آیا ملک دغائب گډول په لاریاندي جائز دی کنه؟

جواب که چیری قریب دغائب یا وکیل دده حاضر و ددهغه سره به بیع وشی او که دهغه نه و ونړد ضرورت په خاطر جائز دی کچیری ضرورت شدید وولکه الاشباه والنظائر ص ۸۵ کی وایي:

الضرورات تبیح المحظورات ومن ثم جاز الخ وكذا اتلاف المال واخذ مال الممتنع من اداء الدين بغير اذنه اوبه جامع الفصولین ج ۱ ص ۴۳ کی وایي اقول قداضطربت اراء هم وبيانهم فی مسائل الحكم على الغائب وله ولم يصف ولم ينقل عنهم اصل قوى ظاهر تبتنی علیه الفروع بلاضطراب ولا اشكال فالظاهر عندی ان يتأمل فی الوقائع ويلاحظ الحرج والضرورات فيفتی بحسبها جوازا وفسادا-

درېم سوال آیا دغه غائب که یو وقت حاضر شی آیاده ته به دکوم وقت قیمت ورکول کیږي دهغه وقت چې دده مال تلف شوی دی او که دهغه وقت چې دی حاضر شوی دی؟ جواب دهغه وقت قیمت معتبر یږي چې اتلاف دده مال شوی دی اوداځکه چې حکم داتلاف ضمان په باره کی حکم دغصب دی اوبه غصب کی قیمت دورخی دغصب معتبر یږي لکه په الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۷۵۰ کی چې وایي:

الواجب بالاتلافات المالية هو الواجب بالغصب وهو ضمان المثل ان كان المتلف مثليا وضمان القيمة يوم الاتلاف فيما لا مثل له الخ (وهكذا فی بدائع الصنائع ج ۷ ص ۱۶۸) وان كان المغصوب من القيميات وتلف فالواجب القيمة الخ وان كانت زيادة القيمة لتفسير الاسعار لم تضمن الزيادة لان نقصان القيمة لهذا السبب لا يضمن اذ اردت العين المغصوبة بذاتها فلا يضمن عند تلفها (الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۷۲۲) واما العقار كالارض والدار فلا يتصور وجود الغصب فيه لعدم امكان نقله وتحويله فمن غصب عقار افهلک فی يده بافة سماوية كغلبة سيل لم يضمنه عندهما لعدم تحقق الغصب بازالة اليد لان العقار فی محله لم ينقل فصار كمالو حال بين المالك وبين متاعه فتلغ المتاع اما لو كان الهلاك بفعل الغاصب كان هدمه فيضمنه لان الغصب اذا لم يتحقق فی العقار فيعتبر الاتلاف (الفقه الاسلامی وادلته ج ۶ ص ۴۷۹) طر شیدیه کوته

خلورم سوال: آیاده غائب سړی چې دسرای یوڅه حصه شي په سړک کی تللی اویوڅه حصه شي پاته ده ددغه باقی حصی حق لری کنه؟ جواب غاصب یا متلف چې یوځای قبض کړی اوضمان پری لازم شی نو دهغه ځای پس دضمان دده ملکیت گرځی مغصوب منه حق ددعوی بیانه لری لکن غاصب یا متلف ته حق دتصرف په دغه شی کی هغه وقت شته چې ضمان

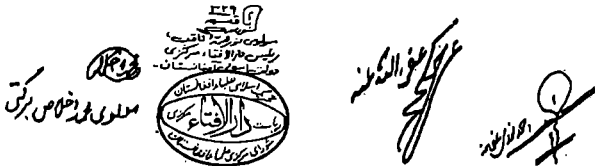
ورکړي لکه الفقه الاسلامي ج ۵ ص ۷۲۳ کی وایي:

قال الحنفية يملك الغاصب الشيء المغصوب بعد ضمائه من وقت وجود الغصب حتى لا يجتمع البذل والمبذل في ملك المالك الخ ولكن في رأى ابي حنيفة ومحمد رحمهما الله تعالى لا يحل للغاصب الانتفاع بالمغصوب بان ياكله بنفسه او يطعمه غيره قبل اداء الضمان الخ (هكذا في بدائع الصنائع ج ۷ ص ۱۵۲ وتبيين الحقائق ج ۵ ص ۲۳۰)

پنځم سوال: هغه حصه چې دلاری څه اضافه وي او ضرورت ورته نه وي آیا خرڅول یی پر غیر جائز دی کنه؟ جواب جائز دی لکه المجلة المادة ۱۲۱۷ کښی چې وایي:

يجوز ان يعطى رجل مازاد عن حاجة الطريق من جانب الميرى بشئ مثله ويلحقه بداره اذالم يضر ذلك بالمارين (سليم باز ص ۶۶۷ وهكذا ص ۴۳ والفتاوى الخانية بهامش الهندية ج ۱ ص ۲۷۹)

شپږم سوال: هغه حصه چې دلاری څخه اضافه وي قبضه کول یی دخلقودپاره جائز دی کنه؟ جواب قبضه کول یی دخلقودپاره بی اذنه د حکومت حرام دی والله اعلم

مولوی نذیر احمد خان مولوی احمد نوری عفی عنہ مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

دلاری جوړولو لپاره د چا ځمکه په زور را نیول څه حکم لری

پوښتنه: و محترم دکندهار د دارالافتاء رئیس صاحب ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته محترمه څرنگه چې په کلیو او دهاتو کی لاری بندی دی غټ غټ کلی دی چې خلک ښې طلب کوی چې لا ورته جوړی سی طالبان چې لاری جوړوی دخلگو په شخصی ځمکو کښی تیرېږی حتی د یتیمانو په ځمکو کی تیرېږی اود لار تیزول هم ضروری وی ځکه چې دیو غله اوقاتل وغیره مجرم نه کیږی چې لاری نه وی ځکه چې ۲ ساعته مزل لاره وی او هغه کار په یوه یا ۲ کسانو هم نه کیږی چې ډیر نفرنه وی ځکه چې مجرمین دکمزوری په صورت کی مقابله کوی نو بیا پردی ضرورت هیله لرم چې شرعی فیصله راکړی چې دخلگود اکثریت

رضاوى يونفر مانع وئى يايتميم يائي وارث مانع وى په داسى صورت كي لاره جوړول جائز دى كه يا هيله ده چې يوه شرعى فيصله راكړى موږ كوشش كوو پرهغه لاره لارى باسو چې ډير نقصان پكښى نه وى مثلاً پريوه طرف ډير درختى اوديوالونه وى موږ بله داسى لاره لټوو چې درختى اوديوالونه پكښى وى نه يا خولپوې نسبت وهغه بلى لارى ته نوهيله ده چې دامشكل ديو شرعى فيصلى په اساس راحل كړى والسلاام .
(ملا محمد حسن رحمانى والى قندهار)

جواب للاستفتاء بعون الله تعالى
مخكه چې په ملك كى دخلگووي تصرف دهیچا پكښى روانه دى بيله اجازى اوييله رضا داخوند دمخكى:
كما قال في تحفة الفقهاء ج ٣ ص ٣٢١ ارض مملوكة عامرة لا يجوز لاحد التصرف فيها والانتفاع بها الا برضا صاحبها -

په وقت د ضرورت كى امام لره تصرف په مخكه كى دبل سته اوچې دلاس داصلى مالك يي وباسى داهم رواده :

هكذا في الفقه الاسلامي ج ٥ ص ٥٢٣ فان لولى الامر عند الضرورة ان ينتزع الارض من ايدي واضعي اليد عليها ويعوضهم عنها اذا اقتضت المصلحة العامة نزعها -

نومعلومه سوه چې په عوض سره رواده په وقت د ضرورت كي مخكه ديتيم په حكم كي دوقف ده او مخكه د بيت المال هم په حكم كي دوقف ده .

هكذا في رد المحتار على الدر المختار ج ٣ ص ٤٣٥ ثم ان ارض اليتيم في حكم ارض الوقف كما ذكره في الجوهرة وافتى به صاحب البحر والمصنف كذا ارض بيت المال وهكذا في شرح المجلة سليم باز مادة ٥٨ ص ٤٢ التصرف على الرعية منوط بالمصلحة آه وكذا في ص ٤٣ وقد قالوا ايضا للسلطان ان يجعل ملك الرجل طريقا عند الحاجة وكذا تصرف القاضي فيما له فعله في اموال اليتامي والتركات والاقواف فانه مقيد بالمصلحة آه هكذا في شرح المجلة لسليم باز م ١٢١٦ ص ٦٦٧ لدى الحاجة يؤخذ ملك كائن من كان بالقيمة بامر السلطان ويلحق بالطريق آه هكذا في الخانية ج ١ ص ٢٧٩ على هامش الهندية قالوا للسلطان ان يجعل ملك الرجل طريقا عند الحاجة هكذا في الفقه الاسلامي ج ٥ ص ٥٠٩ ب - الاستملاك للمصالح العام وهو استملاك الارض بسعرها العادل جبراً عن صاحبها للضرورة او المصلحة العامة كتوسيع مسجد او طريق ونحوهما

وایضاً الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۵۱۸) وكذلك يحق للدولة التدخل في الملكيات الخاصة المشروعة لتحقيق العدل والمصلحة العامة - خوش شرط دادی چې دهغه وقت مناسب قیمت به ورکوی او باید قیمت د قبض څخه د ملک ترمنځه ورکول شی: لدی الحاجة یؤخذ ملک کائن من كان بالقيمة بأمر السلطان ويلحق بالطريق لكن لا يؤخذ من يده مالم يؤدله الثمن انظر الى مادتي ۲۵۱ - ۲۶۲ انتهى المجلة المادة ۱۲۱۶ - واللّه اعلم بالصواب

مولوی احمد نوری مخنی عز مولوی ذکاء امتحانی مولوی عمود میوندوال

مشتري كه بي دشمن له ادا كولو مبيع خرڅه كړی او پر شي نوبائع به څه كوی ؟

پوښتنه : غواړم ستاسود محترم حضور څخه مسئله یوسړی موټر خرڅه کړی پر بل چاباند نواوس هغه سړی هلاک او مړ سو نواوس به فعلاً رجوع پر چاکوی چې ثمن ئې نه وی تسلیم سوی بایع ته آیا پر ورثه د مشتری به رجوع کوی او که به پر مبیعه باندی حال دا چې مبیعه خرڅه سوی ده پر بل دریم چاباندی والسلام .
(المسفتی محمد هاشم)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

که چیری مشتری مبیعه قبض کړه اودی په حالت دافلاس کی وفات سو ترمنځه دادا کولو دشمن په دغه صورت کی بائع حق نه لري چی طلب در دوالی وکړی دمیت له ورثه څخه بلکه دغه بائع د مبیعی دشمن په باره کی دنورو غرماء سره بزابردی نو په صورت مسئله کی بائع اول پر مبیعه باندی چې د مشتری ثانی په دلاس کی ده په طریق اولی رجوع نسی کولای: اذا قبض المشتري المبيع ثم مات مقلساً قبل اداء الثمن ليس للبائع استرداد المبيع بل يكون مثل الغرماء (معین القضاة والمفتین م ۶۶۷ ص ۱۰۹) وقال الحنابلة والحنفية والمالكية صاحب المتاع اسوة الغرماء. بدلیل روایه ابی بکر بن عبد الرحمن عن ابی هريرة ومعناها ایما رجل مات او افلس فوجد عضو عرمانه ماله بعینه فصاحب المتاع اسوة الغرماء (الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۴۸۰) واللّه اعلم .

مولوی ذکاء امتحانی مولوی احمد نوری مخنی عز

د شريكانو بی اجازی مشترکه ځمکه

خرخول حال دا چې په شريكانو کي صغيران هم وي څه حکم لري

پوښتنه : و حضور ته د افغانستان د اسلامي دولت و مقام ته د کندهار د دارالافتاء جناب محترم رئيس صاحب السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترمه ! زه مولوی امين الله د محمد روستم زوی د شاه وليکوټ د ولسوالۍ مربوط عرض ستاسو مقام ته کوم چې يو ورور مشترکه ځمکه بيله مصلاحت خرڅه کړې په دغه وخت کې صغيران هم وي د دغې ځمکې بيع صحت لري او که به باطله وي د شريعت د نگاه څخه نوزه ستاسو د محترم مقام څخه اميد کوم چې وماته د دغې ځمکې د شريعت په حکم معلومات راکړي دا به ستاسو د شفقت څخه بعيد نه وي با احترام .

(المستفتی مولوی امين الله)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب

نحمده ونصلی علی رسولہ الکریم

کوم ورور چې دورته وویي له اجازی څخه مشترکه ځمکه خرڅه کړې ده د هغه بيع دده په خپله حصه کې صحیح ده او په ورته وویي چې کوم کسان بالغان دي د هغو په حصه کې بيع د هغو پر اجازه موقوفه ده که ټي اجازه کړې وي ددوی په حصه کې بيع صحیح ده که اجازه نه وي بيع صحیح نه ده او د صغيرانو په حصه کې ټي بيع باطله ده ځکه چې دغه د ځمکې خرڅوونکي د صغيرانو نه ولي دي نه وصى دي :

باع نصف البناء مع نصف الارض جاز سواء باعه من اجنبی او من شریکه (الفتاوی الهنديه ج ۳ ص ۱۵۶) اذ اباع الرجل مال الغير عندنا يتوقف البيع على اجازة... المالك ويشترط لصحة الاجازة قيام العاقلین والمعقود عليه... واذامات المالك لا ينفذ باجازه الوارث (الهنديه ج ۳ ص ۱۵۲) اما للولاية على مال الصغير القاصر فتكون لاحد الاولياء الستة الذين ذكرناهم سابقا وهم الاب ووصيه والجد ووصيه والقاضي ووصيه (الفقه الاسلامي ج ۴ ص ۱۴۳)

مولوی محمد رفیع الرحمن

مولوی محمد رفیع الرحمن

مولوی محمد رفیع الرحمن

مولوی محمد رفیع الرحمن مولوی احمد نوري مټي عز

پورورد کونکې که په غبن فاحش سره له پورورې خریداری وکړې حق درجوع لری کنه
پوښتنه زما پریو چاپور باندی دی نو دمدیون څخه مایوشی رانیوی مثلاً په ۱۵۰۰ هغه شی په
بازار کی په ۱۰۰۰ وونود دغه ۵۰۰ دپاره زه رجوع ومدیون ته کولای سم کنه؟
(المستفتی ملاشهاب الدین)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب

په صورت مذکور کی دغه زیادت د پنځه سوه غبن فاحش بلل کیږی که چیری ترقیمت د
قیمت کونکو نه لاندی کیدی په غبن فاحش کی کی دمیعی صفت بغیرد هغه د حقیقه څخه
کړی ووچې وهغه ته تغیر وای نور رجوع کیدلای شی ورنه رجوع نشی کیدلای :

واعلم انه لا رد یغبن فاحش وهو ما لا یدخل تحت تقویم المتقویمین فی ظاهر الروایة وبه افتی بعضهم
مطلقاً کما فی القنیة ثم رقم وقال ویفتی بالرد... ان غره ای غر المشتري البائع او بالعکس او غره
الدال فله الرد الخ (الدر المختار یهامش ردالمحتار ج ۴ ص ۱۷۸) وذلك کما لو وقع البیع بعشرة
مثلاً ثم ان البعض المتقویمین یقول انه یساوی خمسة وبعضهم ستة وبعضهم سبعة فهذا غبن فاحش
لانه لم یدخل تحت تقویم احد (ردالمحتار ج ۴ ص ۱۷۸) لیس للغبن الفاحش وحده فی ظاهر
الروایة اثر علی العقد فلا یجیز رد المعقود علیه اوفسخ العقد الا اذا انضم الیه تغیر (ای وصف المبیع
بغیر حقیقته) من احد العاقدین او من شخص اخر کالدال ونحوه وهذا ما اخذت به المجلة
(م ۳۵۷) لان الغبن المجرد عن کل خدیعة یدل علی تقصیر المغبون وعدم ترویه وسواله اهل
الخبرة ولا یدل علی مکر العاقد الاخر الفقه الاسلامی ج ۴ ص ۲۲۲) والله اعلم وعلمه اتم واحکم

مولوی زکریا محمدي

دیتیم حصه نورورثاء خر خولای شي او کنه

پوښتنه : محترم رئیس صاحب دارالافتاء په ورثه ووکنسی یو یتیم د ۹ نیم کالودی آیاد
دغه یتیم حصه دسرای څخه موریانا یا بل قریب خرڅه ولای سی کنه؟ بینوا تو جروا
(المستفتی حاجی میرآغا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

موریا نا دیتیم دمخکی دخرڅ تصرف نسی کولای حاصل دادی که یتیم وصی دپلاردرلود

به دري کاله کي دآبادولويه شرط چي بناړوالي حکمي خړغوي جواز لري کنه

پوښتنه : برباست دارالافتاء به علاني محرم شرع بين السلام عليكم ورحمة الله وبرکاته به سند ذیل شريعت چه ميږياند زيبکي از طرف دولت از ملکيت شخصي خريداري و اسلاک شده و بعدا طبق نقشه شري به فروش رسيده باده نفرداشت قانون : ساروالي خريدار بايد در ظرف سه سال به آبادي آن اقدام کند ولي اقدام نکرده : ساروالي طبق قانون خود بعد از ميلاسه سال ديايشتر طبق ماده ۳۷ و ۳۸ به ستودي آن اقدام و به نفردوم به فروش رسيده نفردوم به آبادي آن اقدام نکرده توانسته که آبادانيد خوش زين رابره : ساروالي واکزار شده : ساروالي به نفردوم به فروش رسيده که نفردوم طبق نقشه شري آباد نموده و از ظرف : ساروالي سند ملکيت و از برباست محکم قباله شري اخذ کرده است اکنون نفردول ادهاء ملکيت وارده : ساروالي نفردوم را که قباله شري بدست دارد مستحق ميدانند دين باره چه ميږياند تا مباد نفرداشت شريده مغراه محمد صلي الله عليه وسلم به قناعت مزاحمين پردازيم ومن الله التوفيق

بسم الله الرحمن الرحيم

بعون الله الملك العلى الاعلى

زيبکي از طرف دولت به فروش رسيده باده نفرداشت قانون : ساروالي که آن در ذیل استقاء مذکور است که خريدار بايد در ظرف سه سال به آبادي آن اقدام نايه چون اين قانون : ساروالي هايک شرط متعارف آنان است و شرط متعارف د شريعت طهره صحیح و معتبر است و لازم الوفا است اگر چه از متعقبات عقد نباشد و ملايم باو نباشد خواه عام باشد خواه خاص اگر چه که حادث باشد که در کتب فقهاء کرام يافته نميشود بعد از آن که مخالفت نص شرعي يعني کتاب و سنت و اجماع نباشد پس بناء بر اين شرط مذکور اقدام : ساروالي به ستودي آن زين طبق ماده مذکور استقاء از شري اول صحیح و بجا است و هم واکذا شستن شري دوم زين را بسبب توانستن بجا آوردن شرط مذکور و اخذ نمودن : ساروالي از وجاهت و معتبر است پس اکنون شري سوم که : ساروالي اورا منتحق ميدانند منتحق است چرا که انفاء و عمل نمودن شرط متعارف کرده : (المادة ۱۸۸) البيع بشرط متعارف وهو الشرط المعرف في عرف البلدة صحيح والشرط معتبر مثلاً لو باع فرواً على ان يخطط بها الظهارة او القفل على ان يسمره في الباب او الثوب على ان يرقعه يصح البيع ويلزم على البائع الوفاء بهذه الشروط وهذا اذا كان الشرط متعارفاً في عرف البلدة والا فالشرط مفسد والبيع فاسد راجع شرح المادة ۳۶ ولو باع الثمر على

الشجر وكان بعضه قد ادرك والبعض الاخر لم يدرك فشرط بقاءه على الشجر حتى ينضج صبح على قول محمد وبه يفتي (ردمحترار) شرح المجلة سليم باز ص ٨٨ العادة محكمة يعنى ان العادة عامة كانت او خاصة تجعل حكما لاثبات حكم شرعى مجلة الاحكام (المادة ٣٦) وايضا في شرح المجلة الاناسي ج ٢ ص ٦٤٤ ج ٢ ص ٦٥ ورسائل ابن عابدين ج ٢ ص ١١٤ الى اخر رساله نشر العرف في بناء بعض الاحكام على العرف والله تعالى اعلم

مولوي احمد نوري حفي من مولوي نذير احمد خان

له نورودكانونوخغه مخالف جنس به يوه دكان كي خرخول

پوښتنه : دهغه خلقو په باب چې په خپل دكان كي داسي اجناس خرخوي چې دهمساگانو ددكانونو سره ډير توپير ولري مثلاً د بزازانو د دكانو په مايين كي دپټاتو يا پيازو خرخول او همساگان شكايت ځني ولري والسلام .

(مستفتي ملا هدايت الله رئيس بنيار والي قندهار)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب يعون ملهم الصواب

هر سري كولاي سي چې په خپل دكان كي دخپلي خوښي اورضا مطابق شئ خرڅ كړي او هيڅ چا لرو دا حق نسته چې دي منع كړي ترڅو چې بل چاته يي ضرر فاحش نه وي رسولی او ضرر فاحش دي ته ويل كيږي چې يا منع دمنفعة اصليه مقصوده څخه راولي يا سبب دنريد لود همساگانو د بناء سي :

لا يمنع احد من التصرف في ملكه ابد الا اذا ضر بغيره ضرر فاحشا (المادة ١١٩٧) الضرر الفاحش هوكل ما يمنع الحوائج الاصلية يعنى المنفعة الاصلية المقصودة من البناء كالسكنى او يضر البناء بان يجلب عليه وهنا ويكون سبب انه دامه (المادة ١١٩٩) والله تعالى اعلم

مولوي عبد الحكيم حفي من مولوي نذير احمد خان

يوچاته په بيع او اجاره كي اختيار وركول

پوښتنه : يو تجار كه يوه كرايه كس ته رخت وركړي او درخت كزيه پنځوس روپي يي اونوموړي تجار كرايه كس ته ووايي چې دغه رخت كوټته ته ورسوه هر كله چې دورساوه

نوته اختيار من يی که ماته رخت را کوی یو گزیه پنخوس روپی تاته زه په گزه ۵ روپی کرایه درکوم او که تابل خاي خرخواوه ماته بیا خپلی روپی را که ستا خوبنه ده بینواتو جووا جزاکم الله خیرا و یو فقکم الله ددار الافتاء محترم رئیس صاحب استفتاء درته راجع شوه دمستفتی مشکل به حل کړی.

(الحاج مولوی خلیل الله فیروزی)
(رئیس ریاست عالی تمین)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله الوهاب

تجار چې دغه رخت گزیه پنخوس روپی پر کرایه کش خرڅ کړی که په عقد کښی دغه مذکور شرط ورسره کړی وی بیع فاسد جوړېږي او که ئې وروسته تر عقد دغه شرط ذکر کړی وی نو بیا عقد صحیح دی دغه شرط محض وعده ده او په الدر المختار کښی راغلی دی:

(ولایع بشرط) عطف علی الی التیروز یعنی الاصل الجامع فی فساد العقد بسبب شرط... الخ او په رد المحتار ج ۴ ص ۱۳۵ کی راغلی دی:

قوله ولا یبع بشرط شروع فی الفساد الواقع فی العقد بسبب الشرط لیهیه صلی الله علیه وسلم عن بیع بشرط لکن لیس کل شرط یفسد البیع (نهر) و اشار بقوله بشرط الی انه لابد من کونه مقارنا للعقد لان الشرط الفاسد لو التحق بعد العقد قیل یملتحق عند ابی حنيفة رحمه الله تعالى وقیل لا وهو الاصح کما فی جامع الفصولین والله تعالی اعلم

مولوی محمد امجد علی خان مولوی احمد نوری مخفی من مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
د خریداری په ځمکه کې حدود اعتبار لري که جریبونه
پوښتنه: و حضور ته ددارالافتاء محترم رئیس صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته زه
ملادریا شاه د صدو خان زوی د اجیرستان دولسوالی اوسیدونکی یم وروسته زه پوښتنه لرم
هغه دا چې ما (۱۰) جریبه ځمکه په گلو جان نامی باندي خرڅه کړی ده تقریبا ۲۸ کاله کیږي

دسابقه انقلاب په دورکی تدریجا تدریجا ده یوڅه نوره ځمکه لاندی کړه اوس موږ ورته وایو چې جریب راسره وکړه ځکه چې تاله موږه څخه خریداری کړي ده گلو جان نامی وارشان وایي چې موږ ټي نه جریبه وو ځکه چې زما حدود معلوم دی اوس موږ ته دشریعت له نظره داراته معلومه کړی چې دخیریداری په زمکه کی حدود معتبردی که جریب کوم دلائل چې دشریعت دی په دی باره کی چې کومه یوه ددی څخه آیا جریبی که حدودات معتبردی دشریعت غراء په رڼاکی ټي واضح کړی اوکوم دلائل چې دحدودو په باب وی هغه راته واضح ولیکی اوکه دجریبی په باب وی هغه راته واضح کړی اوپه کوم یوچې حکم سوی وی هغه راته لطفا ولیکی.

(والسلام المستفتی ملا عبد القدوس)

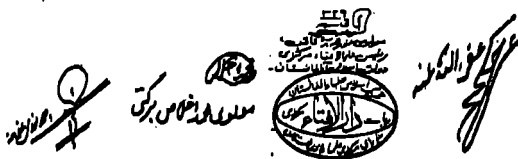
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

په دی باره کی چې دخیریداری په ځمکه کی حدود معتبردی که جریبونه بایدو وایو چې داپه عقد پوری اړه لری که عقد پر حدودو شوی ووحدود اعتبار لری اوکه عقد پر جریبونو شوی وو جریبونه اعتبار لری مثلاً که د عقد په وقت کی ویل شوی وه چې دغه ځمکه چې دغه یی حدود دی او ۱۰۰ گزه کیږی یا ۱۰۰ جریبه کیږی په دونه قیمت یی درکوم نو دا عقد پر حدودو دی وروسته که دا ځمکه کمه سوه یا بالاسوه قیمت تغیر نه پیدا کوی لکن مشتری لره اختیار د قبول اود رد د عقد شته په صورت دکمبودکی اوکه ویل شوی وی چې دغه ځمکه چې ۱۰۰ جریبه کیږی جریب په زر افغانی مثلاً درکوم نو دا عقد پر جریب شوی دی آینده جریب اعتبار لری که ځمکه هرڅو جریبه شوله دفی جریب قیمت به ورکوی او عقد پر دواړو (یعنی حدود او جریبونه) صحت لری.

کما یصح بیع العقار المحدود بالذراع والجریب یصح بیعه بتعین حدوده المجلة المادة ۲۲۱ انما یعتبر القدر الذی یقع علیه عقد البیع لا غیره (المجلة المادة ۲۲۲) وکما یصح بیع العقار بالکیل او بالحد و د یصح بیعه ایضاً بکلیهما فلو باع ارضا ذکر حدودها وقال ان مساحتها کذا ذراعاً کل ذراع بكذا صح وكانت العبرة للکیل لانه بتفصیل الثمن أصبح العقد واردا علیه اما لو باع ارضا بالف و ذکر حدودها و زرعا فالعبرة للحدود وفي الحالین اذا وجد الارض ازید او انقص من القدر الذی ذکر فی العقد فتجرى علیه احکام المادة ۲۲۶ شرح المجلة سلیم باز م ۲۲۲ ص ۱۰۷ و جاء فی المجلة المادة ۲۲۶ اذا بیع مجموع من المذروعات سواء كان من الاراضی او من الامتعة وسائر

الاشياء وبين مقداره وجملة ثمنه فقط او فصل اثمان ذرعيه ففي هاتين الصورتين يجري الحكم على مقتضى حكم الموزونات التي في تبويضها ضرر واما الامتعة والاشياء التي ليس في تبويضها ضرر كالجوخ والكرباس فالحكم فيها كالحكم في المكيلات مثلاً لو بيعت عرصة على انها مائة ذراع بالف غرش المكيلات فظهر انها خمسة وتسعون ذراعاً فالمشتري مخير ان شاء تركها وان شاء اخذ تلك العرصة بالف غرش واذا ظهرت زائدة اخذها المشتري ايضاً بالف غرش فقط الخ كذلك لو بيعت عرصة على انها مئة ذراع كل ذراع بعشرة غروش فظهرت خمسة وتسعين ذراعاً او مائة وخمسة اذرع خیر المشتري ان شاء تركها وان شاء اخذها اذا كانت خمسة وتسعين ذراعاً بتسعمائة وخمسين قرشاً واذا كانت مئة وخمسة اذرع بالف وخمسين قرشاً الخ (المجلة المادة ۲۲۶ وهكذا في شرح المجلة للاتاسي في تشريح المواد المذكورة) والله اعلم وعلمه اتم

مولوي محمد امين الله تعالى مولوي محمد ابراهيم برکتی مولوي نور محمد نائب رئيس دار الافتاء دولت اسلامي افغانستان

په مخکنې حکومتو کې چې چا دولتي شيان رانيولي وي

پوښتنه: د قندهار د مرکزي دارالافتاء ومحترم رئيس صاحب اوعضاء ته السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وروسته زموږ په منطقه کې يو تعداد خلق دی چې دولتي شيان ئې رانيولي دي د کمونستانو د حکومت په وخت کې يادرباني د حکومت په وخت کې چې هغوی ليلام وي اوليلام ئې تثبيت وي اودوی ياتولی وړکړی يائې بعضی قسطلونه وړکړی وي بعضی ئې پاته وي لکه موټران يادکانونه يا ژرندی يا تخمکی هيله کوو چې په دغه حصه کې فتوی راکړی چې ذکرسوی شيان دولتي دي اوکه دمشتريانود ی اوکه دولتي وي هغه روپی ئې دولت ورکوی کيا اوکه مشتريانووی پاته قسطلونه دولت په هغه قيمت ځنی اخلي اوکه په اوسنی قيمت والله اعلم

(الحاج مولوي بهاء الدين حقاني)

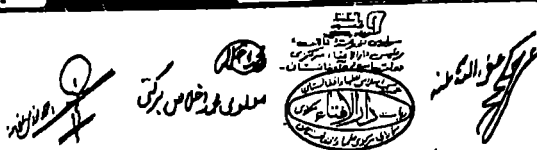
(معاون رياست امر بالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب

دیبع دانعقاد لپاره یو شرط دادی چې مبیعه به مملوک فی نفسه وی که چیری مبیعه مملوک فی نفسه نه وی دیبع دانعقاد شرط فوت شو و داسی بیع ته بیع باطله ویل کیږی دیبع باطلی حکم دادی چې په قبض باندی هم ملک دمبیعی و مشتری ته نه نقل کیږی نو حاصل دادی چې کمونستان یار بانیان یا توپکیانو چې دولتی ځمکی یاد کانونه یا ژرنندی یا موټران پر خلقو خرڅ کړي دی هغه ددوی بیع بیع باطله ده ځکه چې دغه شیان چې ذکر شول ټول دیبت المال دی و مذکور و کسانوته ملک فی نفسه نه دي ثابت بیع چې باطله سوه ملکیت و مشتریانوته نه دي نقل سوی دهغه وجه داده چې په مذکور و کسانو کی هر چا چې دیبت المال شی خرڅاوه هغه شخص نه خلیفه نه امام نه قاضی نه وکیل د امام و نو په دغه وجه ددوی بیع صحیح نه ده زموږ په نظر دحل مناسبه لاری داده چې کوم خلق د دولت له خوا څخه د مال مشتری سند په لاس کی لری دامیر المومنین په اجازه دی د موجوده وقت په قیمت د مذکور اشیاء د مشتریانو سره بیع تجدید سی که چیری دامیر المومنین رضا یت و وورنه نو داکار به نه کیږی په دی صورت کی دوی لوی فایدی شته اول دا چې کله بالکل ورڅخه ضبط او قبض شی درعیته ویر غټ نقصان دی او حال دا چې پر رعیت باندی دیر زیاد شفقت په کاردی خصوصا په موجوده اضطراری حالت کی دوهمه فایده داده چې رعیت به په نفرت کی نه واقع کیږی او کوم خلق چې سند د دولت له خوا نه لری دهغو څخه دی بیله چون وچرا ضبط شی.

الشرط الخامس وهو كون الملك للبائع فيما يبيعه لنفسه فيبطل بيع مالىس مملوكا له اذ باع لنفسه وان ملكه بعده شرح المجلة للاتاسى ج ۲ ص ۸۸ ومنها (ای من شرائط الانعقاد) فی المبيع وهوان يكون موجود وان يكون مملوكا فی نفسه وان يكون ملك البائع فيما يبيعه لنفسه فلا ينقد بيع الكلاء ولو فى ارض مملوكة له (الهنديّة ج ۳ ص ۲) الشرط الثالث للمعقود عليه ان يكون مملوكا فى نفسه اى محررا وهو مادخل تحت حيازة مالك خاص فلا ينقد بيع ما بمملوك لاحد من اناس (الفقه الاسلامى ج ۴ ص ۳۵۸) واما انواعه (ای البيع) فبالنظر الى مطلق البيع اربعة نالذ وموقوف وفاسد وباطل فالنافذ ما افاده الحكم للحال والموقوف ما افاده عند الاجازة والفاقد ما افاده عند القبض والباطل ما لم يفده اصلا (الهنديّة ج ۳ ص ۳) والله اعلم بالصواب

مولوی محمد امجد الحقانی مولوی محمود میوند وال مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

باب الربا

دودوی به قرض ورکول

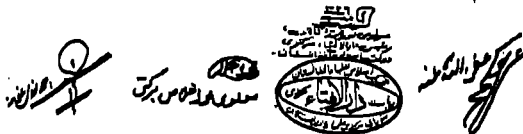
پوښتنه: دارغستان له اولسوالی علماء کرامو فتوی ورکړی ده چي ددودوی قرض ورکول او اخیستل روادی شرعی منع پکی نشته هیله لرو چي دامستله تصویب یا تردید کړی.

(المستفتی حاجی ملا محمد آخند دارغستان اولسوال)

بسم الله الرحمن الرحيم

د مرکزی دارالافتاء نظر

ذکرت فی ردالمحتار ج ۴ ص ۱۹۷ وج ۴ ص ۲۰۸ و طحطاوی علی الدر ج ۳ ص ۱۱۲ و الهندی ج ۳ ص ۲۰۱ و الفقه الاسلامی ج ۴ ص ۶۱۸ و فتح القدیر ج ۶ ص ۱۷۷ و تحفة الفقهاء ج ۲ ص ۱۷ فتوی الدرالمختار و ردالمحتار علی جواز استقراض الخبز و زنا و عدد او هو قول محمد رحمه الله و رجعه فی فتح القدیر و فتوی الهندی علی جواز استقراضه و زنا لا عدد او هو قول ابی یوسف رحمه الله تعالی علیه و المختار قول محمد رحمه الله تعالی لان فتوی اکثر الكتب علیه و عللوه بالتعامل و حاجة الناس کما فی تحفة الفقهاء و غیره و الله اعلم.

مولوی عبدالحکیم مخی مد مولوی محمد خلاص برکتی مولوی احمد زوری مخی مد مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

دغنمو تبادلہ پہ اوږوسره څه حکم لری

پوښتنه : محترمينو اساتذو ددارالافتاء ته السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وبعد پوښتنه لرو چي تبادلہ دغنمو په اوږو چي مقدار يواندازه وی صحيح دی کنه ؟

(المستفتی ملا عبد الحبيب)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

تبادلہ او بيع دغنمو په اوږو مطلقا غير جائز که په يوه اندازه وی او که نه وی :

وفی شرح در البحار ومنع اتفاقا ان يبيع البر باجزائه كدقيق وسويق ونخاله الخ رد المحتار ج ۲

ص ۲۰۸

او په الدر المختار علی هامش رد المحتار ج ۴ ص ۲۰۸ کښی راغلی دی :

لا يجوز بيع البر بدقيق او سويق وهو المجروش ولا يبيع دقيق بسويق مطلقا ولو متساويا لعدم المسوى فيحرم لشبهة الرباه والله اعلم.

مولانا محمد میوند وال مولوی عبد الحکیم عفی عنہ

له مشترک مال څخه په دی شرط قرض

اخستل چي راتلونکي گټه به ټوله دپور ورکونکي وی

پوښتنه : محترم مسئول ددارالافتاء قندهار محترمو موږ دوه شریکان یوهغه مال مشترک مویه (۵۰) زره نقد او ۲۰۰۰۰۰ پور دڅلورو میاشتو مو ورکړی اوس یو شریک دغه (۵۰ زره) نقدی اخلی او د ابل شریک ورته وایی چي صحیح ده دغه د مال مشترک گټه چي ټوله په دی معامله کښی شوی ده ځکه اصل سرمایه ۲۰۰۰۰۰ ده اوس ئې پنځوس زره گټلی څلور میاشتی بعد زما دی په دغه شرط ئې درکوم دغه ۵۰ زره نقدی اوس دغه زموږ طریقه صحیح ده او که نه اوبل صورت دغه د مال مشترک گټه په تقسیم سره ویشو هغه ۵۰ زره چي د وړي دی هغه گټه نه لری دا صحیح ده کنه بینو ابالصواب تو جو رواعند الوهاب.

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

محترم ورور مستفتی صاحب چونکه ستاسو د اشریک مال ربح او گټه کړي ده نو اوس به

تقسیم کیہی پہ وفق د شرط ستاسو کله چې په رأس المال اوربچ کی یوڅه مقدار نقدی روپی وی اونورپورووپه نقداوپور دواړوکی تاسو دواړه حق لري نواوس چې دایوشریک وایي چې دانقدی ټول ماته راګری ځکه چې زما ضروری پکار دی دالکه دي دهغه بل شریک دحصی په دغه نقدی مال کی دهغه څخه مطالبه کوی په طریقہ ددین او قرض سره اوس چې دابل شریک ورته وایي چې صحیح ده خو ځکه به ټوله زماوی اوزیاته حصه ترهغه چې په عقد کی شرط شوي وی درېڅ څخه په هر تقدیر دادواړه صورته اعتیاض او عوض اخستل بلل کیږی پر قرض اودین باندی دامعامله ناروا اوسود دی لکه په اعلاء السنن ج ۱۴ ص ۵۱۲ کی لیکل شوي دی ۴۸۵۸ :

عن علی امیر المؤمنین مرفوعاً (کل قرض جر منفعة فهو ربا) وقال الموفق فی المغنی وکل قرض شرط فيه الزیادة فهو حرام بلا خلاف قال ابن المنذر اجمعوا على ان المسلف اذا شرط على المستلف زیادة او هدیة فأسلف على ذالک أن أخذ الزیادة على ذالک ربا وقد روی عن ابی بن کعب وابن عباس وابن مسعود انه نهو اعن قرض جر منفعة ولانه عقد ارفاق وقربة فاذا شرط فيه الزیادة اخرجه عن موضوعه ولا فرق بین الزیادة فی القدر اوفی الصفة (اعلاء السنن ج ۱۴ ص ۵۱۳) واللہ اعلم بالصواب

وہدایت

مولوی ذمیر احمد خان مولوی احمد نوری مفتی مہر مولوی نور محمد نائب رئیس دار الافتاء دولت اسلامی افغانستان

گومہ مؤسسہ چې د تجارت په فرض خلکو ته قرض وړکوی

پوښتنه : دکندهارو محترم مقام دار الافتاء ته السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترمو اول موصحت و عافيت د خداوند متعال څخه مطلوب لرم او بل عرض او مطلوب دادی چې دلته یو مؤسسہ غواړی چی ویی روزگار ه خلکو ته پیسی ورکړی چې هغه خلک کاروبار په وکړی خو مؤسسہ غواړی چې یو معلوم شی پر خلکو مقرر کړی مثلاً یوه نفر ته سل دالر ورکوی خو ما هانه پنځه دالر غواړی آیا داسی صورت به جا تړوی که یا که جوازونه لری بل داسی صورت به وی چی هم دلته و خلکو ته دکار دپاره پیسی پیداسی او هم جوازولری محترمو هیله ده چی په دی ارتباط یوه مفیده لاره راته معلومه کړی والسلام.
(المستفتی والی کندهار ملا محمد حسن رحمانی ۷ - ۵ - ۱۳۷۵)

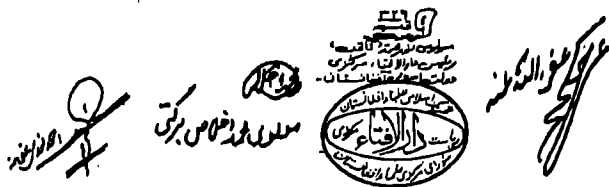
بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب ومنه الصدق والصواب

دایسی به پایہ طریقہ دقرض ورکوی اویاہ طریقہ دمضاربتہ اویاہ بلہ طریقہ کہ چیری بہ طریقہ دقرض وی اویاہم مؤسسہ یومعلوم شی مقررکری پرخلگو ماہانہ اویہ اخیرکبسی خپلی پورہ پیسی ہم غواری نودا پرقرض نفع شرط کول اواخستل دی داناجائزده اوکہ چیری بہ طریقہ دمضاربتہ وی اوداماہانہ نفع درب المال دپارہ پکبسی شرط وی کہ خلکو یعنی مضاربتینوگتہ کپی وی اوکہ تاوان نودامضاربتہ ہم فاسد اونا جائزده اوکہ چیری بل صورت وی دھنی نوتین پکارده چپیا وکتل شی چپ صحیح ده اوکہ نہ نوزمودہ مشورہ خوداده چپ یادی قرض ورکری خونفع دی نہ شرط کوی اویادی مضاربتہ صحیح وکری چپ ربح جزء شائع وی لکہ نصف یاثلث وغیرہ اودیو طرف لپارہ بہ تعین دیو قدر معین نکوی اوکہ مضارب نفع و نکری اویائی نقصان وکری ونورب المال بہ نفع نہ غواری؛

وامالذی یرجع الی نفس القرض فہوان لایکون فیہ جر منفعة فان کان لم یجز نحو ما اذا قرضہ دراهم غلہ علی ان یرد علیہ صحاحا او اقرضہ وشرط شرطالہ فیہ منفعة لماروی عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انه نہی عن قرض جر نفعا ولان الزیادۃ المشروطة تشبہ الربا لانہا فضل لا یقابلہ عوض والتحرر عن حقیقة الربا وعن شبهة الربا واجب هذا اذا كانت الزیادۃ مشروطة فی القرض فاما اذا كانت غیر مشروطة فیہ ولكن المستقرض اعطاه احودهما فلا بأس بذالک الخ بدائع الصنائع ج ۷ ص ۳۹۵) وفي الاشباہ کل قرض جر نفعا حرام (قوله کل قرض جر نفعا حرام) ای ذاکان مشروطا کما علم ما نقلہ عن البحر وعن الخلاصة وفي الذخیرة وان لم یکن النفع مشروطا فی القرض فعلی قول الکرخی لا بأس بہ ویأتی تمامہ رد المحتار ج ۴ ص ۱۹۴ المضاربة تفسد باشیاء منها اذا شرط لاحدهما من الربح ما یقطع الشریکة نحوان یجعل لہ دراهم مسماء مائة او اقل او اکثر فسدت المضاربة الفتاوی قاضیخان علی هامش الہندیة ج ۳ ص ۱۶۱ وبشرط ایضا ان یکون جزء اشیا کالنصف او الثلث لتحقق المشاركة بینہما فی الربح قل او اکثر فلو شرط لاحدهما قدر معین کمائة مثلاً فسدت المضاربة لقطع الشریکة فی الربح ولا احتمال ان لا یحصل من الربح الا مقدار ما شرط لہ راجع المادة ۱۳۳۷ وشرحها شرح المجلة لسلیم ہار ج ۲ ص ۷۴۷

او دغه مضمون په شرح المجلة للاتاسي ج ۴ ص ۳۳۳ کښي هم ذکر شوی ده ۱۲

مولانا محمد مسلم حاتني مولانا عبد الله مولوي نور محمد نائب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

کتاب الاجاره

دمشاع اجاره ابتداء صحيح کيړي کنه؟

پوښتنه :- محترم مولوي صاحب ثاقب عزتمنده څرنگه چې څه اندازه افواهي معلومات موږ تاسو محترم ته درکړي دي ستاسود هدايت سره سم مو اوس تحريري معلومات درولېدل ستاسو حضور ته يوه قطعه محکه دولتي موږ په اجاره ورکړي تير کال زموږ په فکر ټوله دولتي وه بالاخر په دغه محکه کښي يوه قطعه محکه رعيتي شوه داسناد د مخي اوس دغه مالک د مخکي زموږ څخه دخپل مخکي په اندازه غنم غواړي او هم بل کال دغه شخصي محکه حکومت په اجاره ورکړي او حال دادي چې دغه شخصي محکه او په نه لري زموږ په اوږو او پيړي او هم دغه شخصي محکه کښي اجاره دار پاليز کرلي اوزموږ په محکه ئي غنم او پيا زکرلي اوموږ دغه ټوله محکه په ۳۰ خرواره ورکړي آيا دغه سړي په دغه خپل پاليز کښي حق لري او يا زموږ په غنمو کي هم؟

(المستفتي دمخکو مسئول جمعه خان او غلام رسول)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

محترمو اجاره دمشاع که تقسيم قبلوي او که ئي نه قبلوي غير لخيله شريکه څخه ابتداء نه صحيح کيړي په قوله دامام ابو حنيفه رحمه الله تعالى او په قول دصاحبينو رحمهما الله تعالى په شرط دبيان دنصيب صحيح کيړي او اجاره ورکول خپل شريک ته دخپلي نصيب روادې که قسمته قبلوي يا ئي نه قبلوي که کرده خپله حصه ورکي يا بعضي اوشيعو عارضی اجاره نه فاسده وي په اتفاق سره دامامانور رحمهم الله تعالى - په سبب داو بيدو دشخصي مخکي په اوبود دولتي مخکي که په اذن سره وي که بي اذن وي هيڅ ضرر

يأتوا ن د شخصى مخكى وخاوندته نه رسوى .

اجارة المشاع فيما يقسم وفيما لا يقسم فاسدة فى قول ابى حنيفة رحمه الله تعالى وعليه الفتوى كذا فى فتاوى قاضى خان وعندهما يجوز بشرط بيان نصيبه الخ واجمعوا انه لو آجر من شريكه يجوز سواء كان مشاعا يحتمل القسمة او لا يحتمل وسواء آجر كل نصيبه او بعضه كذا فى الخلاصة والشيوع الطارى لا يفسدها اجماعاً كما لو آجر كل هائم تفاسخا فى نصفها او مات احدهما او استحق بعضها يبقى فى الباقي فى النصاب والصغرى الفتاوى الهندية كتاب الاجارة الباب السادس عشر فى مسائل الشيوع فى الاجارة (ج ٤ صفحه ٤٤٧ وج ٤ صفحه ٤٤٨) ولا يضمن من سقى ارضه او زرعه من شرب غيره بغير اذنه فى رواية الاصل وعليه الفتوى شرح وهبانية وابن الكمال عن الخلاصة لما مر انه غير متقوم الدر المختار بهامش رد المختار (ج ٥ صفحه ٣١٧) واما ضمانه بالاتلاف بان يسقى ارضه بشرب غيره فهو احدى الروايتين والفتوى على عدمه كما فى الذخيرة وهو الاصح كما فى الظهيرية وتامامه فى النهر رد المختار (ج ٤ صفحه ١٣٢)

نوحى اجاره صحيح سوه په سبب د شيوع عارضى نودى هغه د شخصى مخكى خاوندته پر قدر د مخكى دى غنم وركړى يعنى دغه خرواره غنم دى پر سركارى مخكه او شخصى مخكى باندې تقسيم سى هرڅه چې ورو رسیده هغه دى وركى كه دولتى مخكه او شخصى مخكه په قيمت كى سره برابره وه يعنى څلور گزه د شخصى مخكى په يولك افغانى او د دولت د مخكى څلور گزه هم په يولك افغانى وو تفاوت ئې نه درلود او په مقدار كى هم سره برابري وى يعنى دولتى مخكه سل (١٠٠) جريبه وه او شخصى مخكه هم سل (١٠٠) جريبه وه نو دى دا غنم سره نيمائى كى او كه يي تفاوت سره درلود يعنى دولتى مخكه (١٠٠) جريبه وه او شخصى (٢٠) جريبه وه نو دى پنځمه حصه وصاحب ته د شخصى مخكى وركړه سى او د شخصى او دولتى دپاره ئې غنم مذکور مقرر كړي دى نومستأ جرله اختيار دى چې هر قسم تصرف پكښى كوى كه په دواړه كى غنم كرى يا په دواړو كى پاليز كرى يا په يوه كى يوشى كرى په بله كى بل شى كړي:

وتصح اجارة ارض المزارعة مع بيان ما يزرع فيها او قال على ان ازرع فيها ما اشاء (الدر المختار بهامش رد المختار ج ٥ ص ٢٠) والله اعلم بالصواب .

دريگواو دبرو اجاره خه حکم لری

پوښتنه و محترم مولوی صاحب نور محمد ثاقب و حضور ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته (۱) ددغه ریگواو دبرو اجاره صحت لری چې حکومت یې پریوچا اجاره کړی او که یې نه لری ځکه چې دغه خوینا معلومه شی دی ځکه خلک یې په غلا خپلو کوروته وړی نود جنایي مدیریت ددغه مشکلاتو سره مخامخ دی ترڅو ددغه اجاری په باره کښی دصحت درلودلو اونه درلودلو په باره کښی پوره معلومات راکړی ځکه چې دغه ریگ خوینو کال دباران اوبه پریوه خواوړی اوبل کال یې پرېله خواوړی یو کال دیو سړی مخکه لاندی کړی اوبل کال یې دبل چا مخکه لاندی کړی وی نو ځکه دغه نامعلومه شی ددغه اجاره صحت لری او کیا ځکه چې نامعلومه شی دی والسلام.

(المستفتی مولوی صاحب محمد سلیم مدیر جنایي)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

مسئله داده چې ددغه ریگواو دبرو اجاره صحت نه لری ځکه چې داتملیک دعین دی او اجاره چې واقع شی پر عین باندی هغه جائزه اوصحیح نه ده لکه په الفتاوی البزازیة بهامش الفتاوی الهندیة ج ۵ ص ۴۷ کی لیکلی دی:

الاجارة اذا وقعت على العين لا يجوز فلا يصح استجار الاجام والحياض لصيد السمك اورفع القصب وقطع الحطب اويسقى ارضه او غنمه منها وكذا اجارة المراعى.

او همدارنگه په تبیین الحقائق ج ۵ ص ۱۰۵ کی لیکلی دی:

وقال الامام الاسيبجاى فى شرح الطحاوى التملك على ضربين تملك منفعة و تملك عين وكل وجه على وجهين امان يكون يبدل او غير بدل فتملك العين ببدل هو البيع و تملك العين بغير البدل هي الهبة والصدقة والوصية وما شابه ذلك وامتلك المنفعة ببدل فهي الاجارة و تملك المنفعة بغير بدل هي العارية او همدارنگه په ردالمحتار على الدرالمختار ج ۵ ص ۴۳ کښی لیکلی دی و ذکرهنا الاجارة اذا وقعت على العين لا تصح الخ و هکذا فی الاختیار لتعلیل المختار ج ۲ ص ۵۰ و ایضاً فی البدائع ج ۴ ص ۱۷۴ (و ج ۴ ص ۱۷۵) والله سبحانه وتعالى اعلم

مولوی احمد نورزی

مولوی احمد نورزی مخی عز مولوی زاهد اصفهانی

دلالی او اجرت ددلالی څه حکم دی

پوښتنه: دکندهار ولایت دامینې محترم قومندان صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته زه عبدالظاهر دپیر محمد زوی ددما ن ولسوالۍ اوسیدونکی محترمه! موږ د کشمشو په سرايکي ددلالۍ وظيفه اجراء کوو لکن بعض تجاران زموږ څخه دلالۍ په یوه نامه په بل نامه گرځوی کچیري دغه دلالۍ د شریعت مطابق ددی حق لری چې زموږ څخه وگرځوی موږ څه نه وایو کچیري حقیقت نه لری باید په آینده کی زموږ څخه دلالۍ ونگرځول شی په احترام.

(المستفتی عبدالظاهر ۲۸ - ۷ - ۱۳۷۶)

وکتل سو امریت جنائی دشرعی احکامو مطابق اجراءات وکړئ.

(حافظ عبدالمجید قوماندان امنیه کندهار)

دابتدائیة محکمی محترم مقام ته دعارض عارضه من حیث الارتباط تاسوته راجع سوه څرنگه چې پوهیږی اجراءات یی وکړی والسلام.

(مولوی محمد سلیم مدیر جنایي)

محترم ددارالافتاء رئیس صاحب ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته بعد دمستفتی عارضه درته راجع سوه امید دی چې مشکل ټی ورحل کړئ. ومن الله التوفیق.

(دکندهار ولایت ابتدائیة محکمه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم الجواب باسم ملهم الصواب ددلال اجرت او مزدوری اخستل روا او جائز ده لیکن دغه ددلالی اجرت او مزدوری به معلومه وی دلته غلبا ۳ صورته سته اول ۲ صورته د جواز دی دریم صورت دغه جواز دی (۱) دلال چې کوم شی وکوم شخص ته ورځرځوی یا ټی ورته رانسی داسي به ورته وائی چې فلان شی درته څرخوم یا ټی درته رانیسم مثلاً ۲۰ زره افغانی غواړم ۲ که ټی مزدوری معلومه نکره دعرف له وجهی حق د مزدوری لری مگر تراجر مثل به اضافه نه ورڅخه اخلی دغه ۲ صور ته جائز دی ۳ که دلال وچاته وویل چې فلان شی چې په کوم مقدار مبلغ مي درته څرخ کړی مثلاً ۵۰۰۰۰ افغانی ستادی هغه باقی زمادی دغه دریم صورت یی ناجائز دی مفتی رشید احمد صاحب دامت برکاته په احسن الفتاوی ج ۷ ص ۲۷۲ کی لیکلی:

سوال: دول کی اجرت جانیں سے شرعاً جائز ہے یا نہیں الجواب ومنه الصدق والصواب جائز ہے بشرطیکہ صاف طور پر اجرت معلوم کر لی جائے (۴) قال فی الشامیة عن البزازیة اجارة السمسار والمنادی والحمامی والصکاک وما لا یقدر فیہ الوقت ولا العمل تجوز لما کان للناس به حجة ویطیب الاجر المأخوذ لو قدراً جر المثل رد المحتار ج ۵ ص ۳۴ وایضاً فی بیوع الشرح واما الدلال فان باع العین بنفسه باذن ربها فاجرته علی البائع وان سعى بينهما وباع المالك بنفسه یعتبر العرف وفی الشامیة فتجب الدلالة علی البائع او المشتري او علیهما بحسب العرف جامع الفصولین رد المحتار ج ۴ ص ۴۶

سوال: زبیلے بکرسے کما کہ میں تمہاری بخش عمر کہ ہاتھ فروخت کرادتا ہو مگر اس شرط سے کہ مبلغ تین سو پچاس روپیہ تمہیں دے گا اور اس سے زائد تمہاری وصول ہو گا میں نے لوگ..... الجواب یہ معاملہ ناجائز ہے آہ احسن الفتاوی (۳۳) ج ۷ ص ۲۷۳ واللہ تعالی اعلم۔

دیو چاسرہ تو اجارہ کو لو وروستہ بیاہفہ شی وبل نہ بہ اجارہ وروکول

پوینتہ: محترم ریاست دارالافتاء السلام علیکم ورحمة اللہ وبرکاتہ چہ دوو کسانو تہ بناروالی دزمکی اجازہ وکری چہ دکان کی جو پر کرہ خودیوہ تاریخ مخ تہ وی دبل مؤخروی لکن دموخر تاریخ سری تصرف مخ تہ وکری یعنی خاورہ راوپی او وھفہ بل نفر چہ تاریخ پی مختہ و وھفہ تصرف وروستہ وکری دمخ کی خاوری شخہ دیو الونہ جو پر کری پہ دی کی شریعت شخہ حکم کوی چہ دادکان دچادی دجواب پہ انتظار.

(از طرف رئیس استثنیاف مولوی محمد داد گل صاحب)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم الجواب باسم ملهم الصواب پہ مذکور صورت کی کہ اول شخص تہ مخکہ تسلیم سوی وی نو بیا اجارہ ثانیہ صحت نہ لری:

رجل اجر داره من رجل وسلمها اليه ثم بعد ذلك اجرها من اخر لا يجوز ولا يتعقد الاجارة الثانية في حق الاخر حتى لو انفسخت الاجارة الاولى وسقط حق المستاجر الاولى لا يلزم ان يسلم الى الثاني (خلاصة الفتاوى ج ۳ ص ۱۱۹) وتسليم الدار والارض يتم بان يقف المشتري في داخلها او قريبا منها بحيث يرى جانب الارض او يقدر على اغلاق باب الدار فوراً (الفقه الاسلامي ج ۴ ص ۴۱۹) والقبض عند الحنفية يتم بالتخلية بان يخلى المالك بين المعقود عليه والطرف الاخر برفع الحائل بينهما على وجه يتمكن الاخر من الحيابة والتصرف في الشيء الفقه الاسلامي ج ۴

(۴) ترجمہ: پوینتہ: دلال اجرت لہ جانیینو شرعاً جائز دی او کہہ خواب جائز دی پہ دی شرط چہ پہ خرگندہ تو کہہ اجرت معلوم کر لی شی

ص ۲۴۶ والله اعلم وعلمه اتم واحكم

مولانا محمد نورى

مولى مولانا محمد محمود ميمون دال

که دی تردومره به زیاتو خرڅ کړی نوزياتي ستادی

پوښتنه و مقام ته دمحترم رئيس صاحب ددارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترمه! وماته عبد العظيم وويل چې زما په اندازه - ۱۹۶۰ ميتره مخكه في ميتر په ۲۳۰۰۰۰ افغانى ته خرڅه كړه او كه دى اضافې زما تر پورته قيمت دغه مخكه زما خرڅه كړه هغه اضافې پيسى ئې ستادى مافعال دغه مخكه په ۲۳۰۰۰۰ افغانى خرڅه كړي ده چې زما په اندازه ۱۹۶۰۰۰۰ لكه افغانى و عبد العظيم ته ورځي نوزه ستاد مقام څه هيله كوم چې درويه د شريعت وماته معلومات راكړي چې زه دغه ذكر شوى پيسى دده څخه واخلم او ماته درويه د شريعت روايښت لرى كه يا چې زه ستاد مقام د هدايت سره سم هغه كار وكړم او زما غاړې د خداى اور رسول پورې خلاصى وى

(المستفتى محمد ظاهر ولد محمد اسماعيل)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

كچيرى په وكاله كى اجرة شرط شوى وى نو وكيل مستحق د اجرة دى او كچيرى په وكاله كى اجرة نه وو شرط سوى او دا وكيل هم هغه څوك وو چې خدمت ئې په اجرة سره نه كاوه نو بيا دى متبرع دى نودده لپاره مطالبه نسته د اجرة او كچيرى دا وكيل هغه څوك وو چې خدمت ئې په اجرة سره كاوه نو بيا د دغه وكيل لپاره اجر مثل دى:

اذا اشترطت الاجرة فى الوكالة ووافها الوكيل استحق الاجرة اطلاقه يدل على انه لا فرق فيما اذا وقتا معلو ما لا يفاء الوكالة اولا وان لم تشترط ولم يكن الوكيل ممن يخدم بالاجرة كان متبرعا فليس له ان يطالب بالاجر واما اذا كان ممن يخدم بالاجرة فله اجر مثله لان المعروف عرفا كالمشروط شرطا المادة (۱۴۶۷) من مجله الاحكام مع شرحه لسليم باز ۷۸۹ الو كالة باجر تصح الوكالة باجر و بغير

(*) زياره پوښتنه زید و بکر ته وویل چې زه ستاګا مینه پر عمر خرڅوم څو په دې شرط چې درې نیم سوه روپۍ وناته درکوم او تردې زیاتې که مې خرڅوم ده مې واخستې هغه زه اخلم څو اب د معامله نا جائزه (مرتب)

اجر لان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان یبعث عمالہ لقبض الصدقات ویجعل لهم عمولۃ فاذا تمت
الوکالۃ باجر لازم العقودیكون للوکیل حکم الاجیر ای انه یلزم الوکیل تنفیذ العمل ویس له التخلی عنه
بدون عذر یمیح له ذلك واذالم یذكر الاجر صراحة حکم العرف فانکانت مأجورة عادة کتوکیل
المحامین وسما سرۃ البیع والشراء لزم اجر المثل ویدفعه احد العاقدین بحسب العرف وان کانت غیر
مأجورة عرفا کانت مجانا اوتبرعا عملا بالاصل فی الوکالات وهو ان تكون بغير اجر علی سبیل
التعاون فی الخیر الخ (الفقه الاسلامی ج ۴ ص ۱۵۱) واللہ اعلم بالصواب

مولانا احمد نوری عفی عنہ مولانا زکریا عثمانی مولانا محمود مودود

کہ دی تو دوسرہ پہ زیاتو خرخہ کرہ نوزیاتی رویہ ستادی

پوہنتنہ چہ یوسری بل چاتہ وواپی زما فلانی قطعہ مخکہ پہ لس لکہ افغانی راخرخہ کرہ
بالابود ترلسو لکوی ستادی ہغہ سری ٹہ پہ ۱۵ لکہ افغانی خرخہ کری دغہ پنخہ لکہ
افغانی د چادی اودغہ دلال تہ خہ شی شتہ؟

(ملا احمد شاہ دمرکزی محکمی محرر)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بعون الملک العلی الاعلی

محترم مستفسر صاحب دغہ مذکورہ معاملہ جائز نہ دہ فاسدہ دہ اود مخکی تول قیمت
اوبدل دمالک دی ددلال دپارہ اجر مثل دی یعنی دہغہ دکار پہ مثل مزدوری کیہی:

وال: نیلے کرسے کہہ میں تمہاری ہمیں عمر کر ہاتھ فروخت کرادیا ہو مگر اس شرط سے کہ مٹی تین سو پچاس روپیہ نہیں دنگا اور اس
سے زائد جتنی وصول ہو وہ میں لے لوں گا..... لی جواب یہ معاملہ ناجائز ہے (۴) الخ احسن الفتاوی من ج ۷ ص ۲۷۲ الی ج ۷ ص ۲۷۴

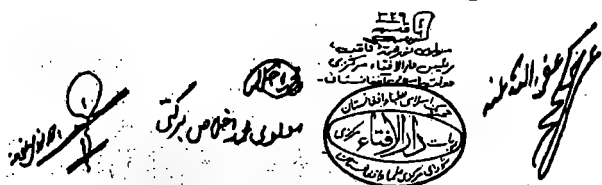
لما کانت الاجارۃ نوعا من البیع فتفسد بکلما یفسد البیع کجہالۃ ما جور او اجرۃ او عمل او مہ
(درمختار) الخ شرح المجملۃ لسلیم باز البنانی ص ۲۵۷

پہ دغہ مذکور شرح ص ۲۵۹ کی راغلی دی:
الاجارۃ الفاسدۃ نافذۃ حتی ان المستأجر فاسدا لو أجز اجارۃ صحیحۃ جاز لو بعد القبض انظر الی

(۴) زیارہ، پوہنتنہ زید و پکرتہ و ویل چہ زہ ستاگا مینبہ پر عمر خرخوم خوبہ دی شرط چہ دری نیم سوہ رویہ و تاتہ در کوم تردی
زیاتی کہ خرخومرہ وی ہغہ زہ اظم الخ خواب دما معاملہ ناجائزہ الخ (مرتب)

ماده ۵۸۸ لکن الاجر يملك فيها اجر المثل ولا يملك الاجر المسمى هكذا في الاختيار لتعليل المختار من ج ۲ ص ۵۷ الى ج ۲ ص ۵۸ والله تعالى اعلم وعلمه اتم

مولانا احمد نوري عفی عنہ مولانا محمود میوند وال مولوی نور محمد نائب رئیس عمومی دارالافتاء مرکزی امارت اسلامی افغانستان

دبائیسگلانو په اجرت ساتلو حکم

پوښتنه: جناب محترم رئیس صاحب دارالافتاء راجع به موضوع بانگل های که پیش روی دامن قومندانان از مراجهین میباشد قومندانان از جیب خودش مبلغ ۳۰۰۰۰۰۰ معاش میدهند. مبلغ فوق الذکر کسی این وظیفه را اجراء نمیکند به مرخص که این وظیفه سفرده شود اجراء آن میکنند حال این استقامت میکنم که مبلغ مذکور اورا می نشود فهدا نفر خاص سلاکه فی بانگل مبلغ ۵۰۰ افغانی اخذ نمایند درین موضوع برای من هدایت شرعی عطاء فرمایید و اگر از ان کسی بانگل با و موتر بگل با سرقه گردیده جواب آن به کدام مقام میرسد

(المستفتی ملا تاج محمد آخند)

بسم الله الرحمن الرحيم

بعون الملك العلی العلی

محترم مستفتی صاحب نوموړی شخص چې د قومندانان لخوا اجیر او ملازم مقرر شوی وو د عامو خلقو دبائیسگلانو د حفاظت لپاره په مقابل د ۳۰۰۰۰۰ افغانی معاش نوپه دغه وقت کی د ده اخستل درویدونورو عامو خلقو څخه جائز او روانه دی ځکه چې دی اجیر بلل کیږی او د اجیر خاص عمل دیو خاص مرجع لپاره وی لکه په الفقه الاسلامی (ج ۴ ص ۷۶۶) کی لیکل شوي دی:

والاجير نوعان اجير خاص واجير مشترك فالاجير الخاص او اجير الواحد هو الذي يعمل لشخص واحد مدة معلومة وحكمه انه لا يجوز له العمل لغير مستأجره -

او كله چې دده بى كفايتى د معاش په وجه د قومندانى سره خپل عقد د ملازمت فسخ او ختم كړى نو اوس په دغه وقت كى ده لره جائز دى چې د عامو خلقو لپاره خپل خان اجير جوړ كړى په مناسب اجرة سره هغه كه ۵۰۰ وى او كه زيات وى او كه كم وى نو دى په دغه وقت كى اجير مشترك بلل كيږي او دده عمل او كار د عامو خلقو لپاره وى او دده څخه كه بيا يېسكل ورك كړى شو ضامن د قيمت به دى وى او پرده تاوان دى بنا پر قول مختار او مفتى به دا قوالو څخه د علماء او مجتهدينو رحمهم الله تعالى لکن كه ورك كيدل او هلاك كيدل د بيا يېسكل په داسى آفت سره وى چې دهغه څخه حفاظت ممكن نه وى نو بيا دى ضامن نه دى لكه اور لكيدل يا سيلاب عام :

والاجير المشترك هو الذي يعمل لعامة الناس كالصباغ والحداد والكواء ونحوهم وحكمه انه يجوز له العمل لكافة الناس وليس لمن استأجره ان يمنعه عن العمل لغيره (الفقه الاسلامى ج ۴ ص ۷۶۶) وقال صاحبان واحمد فى رواية اخرى يد الاجير المشترك يد ضمان فهو ضامن لا يهلك فى يده ولو بغير تعد او تقصير منه الا اذا حصل الهلاك بحريق غالب عام او غرق غالب ونحوهما واستدلو افعال عمرو على الاتى بيا نه قال البغدادى عن بعض كتب الحنفية وبقول صاحبين يفتى اليوم لتغير احوال الناس وبه يحصل صيانة اموالهم (الفقه الاسلامى ج ۴ ص ۷۶۸) وهكذا فى شرح المجلة لسليم باز اللبثانى ص ۳۳۲) والله اعلم بالصواب

مولوي محمد امجد علي مولوي محمد امجد علي مولوي محمد امجد علي
مولوي محمد امجد علي مولوي محمد امجد علي مولوي محمد امجد علي
مولوي محمد امجد علي مولوي محمد امجد علي مولوي محمد امجد علي

مولوي امجد علي مولوي محمد امجد علي مولوي محمد امجد علي مولوي محمد امجد علي مولوي محمد امجد علي

په شرطو لود ضمان اجاره فاسديږي او كنه

پوښتنه : يوسړى تجار راو لاړشى كرايه كښ ته مال وركړى په كرايه چې لس روپى دركوم په يوه كزه كرايه خو په دې شرط چې دغه مال كه ورك يا هلاك سوتو به ئې ضامن يى او ماته به يې ضمان راكوى .

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله الوهاب

دغه تبار چې کرایه کش ته مال په دغه مذکور شرط ورکړی کچیری ئې دغه شرط د ضمان په داسی هلاکت کښی لگولی وو چې حفظ ئې د دغه هلاکت څخه ممکن نه وی نو شرط فاسد اجاره اتفاقا په فاسد پیری دا جاره فاسد حکم دادی چې دا جیر اجرت مثل لازم پیری که مال هلاک شو په اجیر ضمان نشته اتفاقا کچیری ئې دغه شرط د ضمان په داسی هلاکت کښی لگولی وو چې حفظ د دغسی هلاکت څخه ممکن وونو پر قول دامام ابو حنیفه رحمه الله تعالی اجاره فاسده ده او پر قول د صاحبان رحمهما الله تعالی اجاره صحیح ده ځکه چې دغه شرط د مقتضی د عقد څخه مخالف نه دی که چیری دغه شرط د ضمان نه وی هم پر اجیر باندی په دغه قسم هلاکت کښی ضمان شته پرایه د صاحبان رحمهما الله تعالی دغه رایه د پاره د فتوی راجع ده په تبیین الحقائق کښی راغلی دی؛

و یقولهما یفتی الیوم لتغیر احوال الناس وبه تحصل صیانة اموالهم وان شرط الضمان علی الاجیر المشترك فی العقد فان شرط علیه فیما لا یمکن الاحتراز عنه لا یجوز بالاجماع لانه شرط لا یقتضیه العقد وفيه منفعة لاحد العاقلین ففسدت وان شرط علیه فیما یمکن الاحتراز عنه فعلی الخلاف فغند هما یجوز لانه یقتضیه العقد عندهما وعنده یفسد لان العقد لا یقتضیه فیکون اشتراطه فیه مفسدا (تبیین الحقائق ج ۵ ص ۱۳۵)

اوپه حاشیه الطحطاوی علی الدر المختار (ج ۴ ص ۳۵) کې راغلی دی؛

وفي المحيط والخلاف فیما اذا كانت الاجارة صحيحة فان كانت فاسدة فلا ضمان بالاتفاق لان العین حیث تكون امانة لكون المعقود علیه وهو المنفعة مضمونة باجر المثل ابو السعود عن شرح المجمع لاین الملک (قوله وان شرط علیه الضمان) قال فی التبیین وان شرط الضمان علی الاجیر المشترك فی العقد فان شرط علیه فیما لا یمکن الخ قوله (خلافا لالاشیاء) ای من انه ان شرط ضمانه ضمن اجماعا آه حلبي وهو منقول عن الخلاصة قال الفقیه ابو اللیث الشرط وعدمه سواء لانه امین واشترط الضمان علی الامین باطل وبه یفتی آه وفي البزازیة والفتوی علی انه لا اثر له واشترطه وعدمه سواء.

مولوي احمد نوري مضمون مولوي محمد احمدي مولوي نور محمد نائب رئيس دارالافتاء مركزى دولت اسلامى افغانستان

په مرگ دمؤجریا مستاجر اجاره باطلیږي اوکته

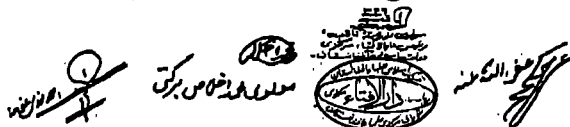
پوښتنه زما دا کالور مخکې ورکړي وه ددرو کالو په اجاره اوس می دا کالور مړه شوي ده نوموړ مخکې راگرځوود مخکې ددو وکلو حاصلات ټي دوی خوړلیدلی ددي په مرگ سره اجاره باطلیږي که یا ؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

اجاره په مرگ دهر چا چې عقد داجاری دده دپاره شوي وی که مؤجریا مستاجر فسخ کیږي چې ضرورت نه وي لکه مرگ دمستاجر په لار کې دمکې کي اودلته دغه ضرورت موجود نه دی په سبب ددي لاندې مسئلې:

(وتنفسخ) (بلا حجة الى الفسخ) (بموت احد عاقدین) عندنا لا یجوزونه مطبقا (عقدها لنفسه) (الضرورة) کموته فی طریق مكة ولا حاکم فی الطريق الخ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج ٥ ص ٥٧) کل من وقع له عقد الاجارة اذا مات تنفسخ الاجارة بموته ومن لم يقع له العقد لا یفسخ العقد بموته (الفتاوی الهندیة ج ٢ ص ٤٦٣) والله تعالی اعلم .

مولوي زاهد محمد قاضی فاضل وفق المدارس مولوي احمد نوري محي مولوي نور محمد نائب رئيس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

گوروانی په ډوډی او شپني په وړیانو او مرغومانو څه حکم لري

پوښتنه: دارغستان اولسوالی علماء کرامو دادوی مسئلې په دی ډول بیان کړی دی چې ۱ گوروانی په ډوډی سره جائز او روانه ده باید په پیسو او مثلی شیانو وکړه شی ۲ شپني په وړیانو او مرغومانو جائز او روانه ده باید په پیسو او مثلی شیانو وشی ستاسو څخه هیله ده چې دامسئله تصویب یا تردید کړی.

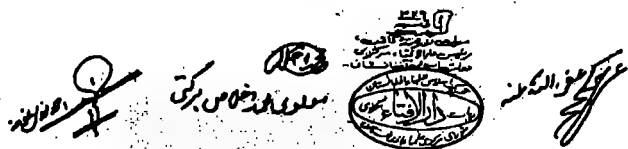
(المستفتی اولسوال ملا حاجی محمد اخند)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب ٢-١

عندنا صحیحتان لان معلومیة الاجرة ضروریة فی شرح المجلة للاتاسی وانکانت ای الاجرة

عروضا او ثيابا يشترط فيه بيان القدر والصنعة والاجل لانها لا تثبت في الذمة الا سلما فإعراضي فيها شرائط السلم وان كانت من العبيد والجواري وسائر الحيوانات فلا بد فيها من ان تكون معينة مشار اليها (ج ۲ ص ۵۴۸)

مولانا عبدالحکیم غنی اللہ عنہ مولانا احمد نوری غنی عنہ مولوی محمد اہلس برکتی مولانا ذہیر احمد خاں فاضل وفاق المدارس

مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

داجاری ترمودی پوره کید و وروسته که مؤجر غائب وی

پو بننتنه: مخک په اجاره اخستلی شوی د پنځو کالو په مده سره داجاری د بقاء په وقت کښی بیا تر لسو ۱۰ کلو پوری دمخکی مالک ورک دی او وارث ټپ هم معلوم نه دی اوس مخک په پرځه طریقه جواز د کرنی پیدا کولای شی دمستأجر سره.

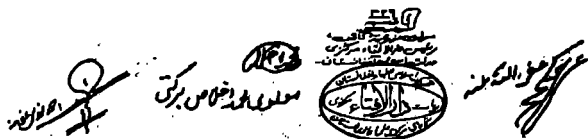
(المستفتی مولوی صاحب احمد الله نانی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك العلام كومه مخک په استفتاء کښی مذکورده هغه وقت جواز د کرنی پیدا کولای شی چې قاضی دورک شوی سړی پر مخک په یو محافظ اونگه بهان مقرر کړی چې دهغه سره به بیا عقد داجاری کیږی دا هغه وقت چې دورک شوی سړی د طرف شخصه وکیل نه وی او که ونود هغه سره به تجدید د عقد کیږی چې مده د عقد پوره شی مخک په دهغه وکالت اوس هم باقی دی دهغه په ورک والی سره دی معزول نه شمیرل کیږی او هغه مده چې دورک شوی داجاری دمدی شخصه وروسته پکښی کرهنه شوی ده په هغه کښی اجر مثل د مخکی لازمیه پرکرونکی باندی که عرف نه وواو که عرف ونویي بیا په عرف ده دهغه خای (فینصب له القاضی من یحفظ ماله ویستوفی حقه).

ای یقبض غلاته والدين الذی اقر به غرامه لانه من باب الحفظ فلا یخا صم فی الدین المبحود الذی تولاه المفقود ولا فی نصیب له فی عقال او عروض فی ید رجل لان وکیل القاضی بالتقبض لیس وکیل بالخصومة بالاجماع لکن لو قضی به نفذ وتامه فی البحر (مما) ای من شیء (لا وکیل له فيه) واما فی ماله فيه وکیل فیستوفیه الوکیل لانه لا ینزل بفقد مؤکله (مجمع الانهر ج ۱)

ص ۷۱۲) والبحر الرائق ج ۵ ص ۱۶۳ (الجواب) حيث زرع ارض الغير بغير اذنه يعتبر العرف فان اقسامو الغلة انصافا او ارباعا اعتبروا الا فالخارج للزراع وعليه اجر مثل الارض وقال في جامع الفتاوى ولو سكن دارا معدة للغلة او زرع ارضا معدة للاستغلال بغير استئجار يجب الاجر (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۱۱۴)

مولوی عبدالحکیم محی الدین مولوی احمد زوی محی مولوی محمد اظہار علی مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء مرکزی بدولت اسلامی افغانستان

پرواجیر مشترک ضمان شته اوکته

پوښتنه : دکندهار ولایت دارالافتاء ریاست لور مقام ته په احترام السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته دملا عبدالعزیز دباړ محمد دزوی دعرض په اساس په لاندی مضمون دی قومندانۍ ته عارض شوی واثي چې ماپه ضیائی مارکیټ کی دکندهار ښار (۶۶۵۴۹) کالدارو په قیمت مال او توکران رانیول او مال می گادی وان ته ورکړ چې دگرشک ا دی ته ئې انتقال کړی گادی له سرایه ووتله زه دڅه وخت دپاره په سرای کی وځنډیدم وروسته چې دگرشک ا دی ته ورغلم چې زما مال او گادی نه وه گادی وان په خپلو اظهاراتو کی وویل څرنگه چې زه دضیائی مارکیټ څخه راغلم دلته دسنگین موټر ته انتظار ووم او ۴۰ دقیقې هلته کښینستم په دی وخت کی طالب راغلی ماته ئې وویل چې لمانځه ته ولاړسه ماورته وویل چې دغه مال په گادی کی باردی طالب راته وویل چې څه ولاړسه اوزه ئې څو شلاقې ووهلم زه لمانځه ته ولاړم کله چې دلمانځه څخه راغلم نه گادی وه نه مال اونه هم طالب وومال واله راغلی ماته ئې وویل چې مال څه سو؟ ماورته وویل چې زه ئې په زوره لمانځه ته بوتلم چې راغلم نه مال وونه گادی اوهم دهغه طالب څخه چې موږ اظهارات واخستل هغه وویل زه دملابخت محمد په امرزه هره ورځ خلق لمانځه ته بیایم وایي ددغه گادی او مال څخه خبر نه یم دغه موضوع ستاسو حضور ته شرعی احکام دحکم سره سم داجراء تړاو فیصلی دپاره چې دعدلي محکمی فیضله هم سوی ستاسی حضور ته تقدیم شول په درناوی،

(مدیر جنایي الحاج عبدالقاهر)

بسم الله الرحمن الرحيم

بعون الله تعالى الجواب :

هر چي طالب دى هغه محتسب دى حق ددغه ورلره سته چي خلق جماعت ته ولاړكي حكه جماعت داسي مهم شرعي كاردى چي تارك الجماعة مستحق دتعزيردى په حديث شريف كى راغلى دى دابو هريره رضى الله تعالى عنه شخه روايت ده :

قال صلى الله عليه وسلم لقد همت ان آمر اصحابي ان يجمعوا احطبا و آمر بالصلوة فيؤذن بها و تقام ثم اخالف الى منازل قوم لا يحضرون الصلوة فاحرقها عليهم به (فتاوى بزازية علاه ماش الهندية ص ٢٢٧ ج ٦) كښى راغلى دى من لا يحضر الجماعة يجوز تعزيره باخذ المال.

محتسب ته چي اجازه د شرعي لخوا پيدا شوه چي خلق جماعت ته ولاړكي نو دغه ولاړيدل سبب د ضمان نه گرزي حكه په مجله ماده ٩١ كى راغلى دى :

الجواز الشرعي ينافى الضمان دغه محتسب داسي متسبب دور كيدونه دى چي ضمان پر لازم شى حكه پر متسبب چي ضمان لازميرى په شرط د قصد او تعدى په مجله ماده ٩٣ كى راغلى دى المتسبب لا يضمن الا بالتعمد او بالتعدى دريم شرط ي دادى چي دغه سبب به خامخا مفضى تلف لره وي ٤ شرط يي دادى چي په مابين كى د سبب او تلف به فعل د فاعل مختار نه وي راغلى الحاصل سبب چي موجب د ضمان گرزي په دغه څلورو شرائطو گرزي په دغه محتسب كى ظاهر معلوم ده چي دغه شرائط نشته مجموعا په شرح المجله للاتاسى ج ٣ ص ٤٦٤ كى راغلى دى :

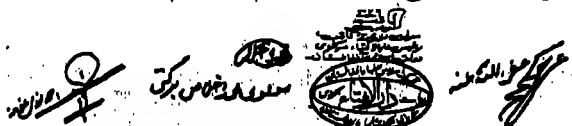
اعلم ان الائتلاف تسببا انما يكون موجبا للضمان بشروط اربعة احدها ان يصدر من فاعله عن عمد كما صرح به المادة ٩٣ وثانيها ان يكون متعديا في فعل ذلك السبب كما عرفت عنه المادة ٩٢٢ و ثالثها ان يكون ذلك السبب مفضيا للائتلاف لا محالة ورابعها ان لا يتدخل بين السبب والتلف فعل فاعل مختار... الخ

هر چي گادى وان دى هغه تقصير په محافظة كى د مال كړى دى حكه دغه گاديوان ولى گادى او مال داوداسه اولمانه خاى ته د ځان سره نه بيو له په مجله ماده ٦٠٩ كښى راغلى دى :

تقصير الاجير وهو عدم اعتناؤه في محافظة المسأجر فيه بلاعذر مثالا لوندت شاة من الغنم ولم يذهب الراعى لقبضها تكاسلا او اهملا يضمن حيث يكون مقصر الخ.

ددغه تقصير له و جي پرگادی وان ضمان شته اوکه ئې تقصير ته نظرونه شی هم پرگادی وان ضمان شته حکمک اجير مشترک دی او په ضمان کی د اجير مشترک مفتی به اوراجح قول دادی چی پر اجير مشترک ضمان شته په داسی قسم هلاک کی چی احتراز ورڅخه ممکن وی لکه غلادغه قول د صاحبین دی په رد المحتار کی راغلی دی ج ۵ ص ۴۵:

وقولهما قول عمر و علی رضی الله عنهما وبه یفتی احتشاما لالعمر و علی وصیانة لاموال الناس... آه لانه اذا علم انه لا یضمن ربما یدعی انه سرق اوضاع من ید به شرح المجلة لسلمیم باز ص ۳۳۲ کی راغلی دی و قفاتی بقولهما کثیر من الفقهاء لتغیر احوال الناس وبه تصان اموالهم لانه اذا علم الاجیر انه لا یضمن فریما یدعی انه سرق اوضاع فی یدہ والله اعلم وعلمه اتم

مولانا محمد اخص برکتی مولانا محمد اسحاقی مولانا محمد اکیم حنی الله مولانا نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان
تویشر چی د کار په جریان اورواخلی

ضمان یی پر جادی ۱ و تویشر وال حق دمزدوری لری اوکنه

پوښتنه یوسری راولاړ سو دېل سری درمند یی ورتیشین کړی په دی مابین کی یو وار تریشین خراب سو ییادا تریشین والا بیرته جوړ کړی ۹ نیم ساعته بعد داناری اورواختی تریشین چی جوړ سو دی ۱۲ گانته کیږی ولاړ ووباره داخله لکه خاوند دماشین اوبزگر ان دواړه ولاړه کوچی ناری وهلی دماپښین پردرې نیمې بجې چی ناری اورواختی موږ ور غلو تریشین هم اورواختی وو بیامو تریشین سم کړی اود لمبی څخه موواختی ماشین والا طلب دمزدوری ځنی وکړی هغه ورته وویل چی زما در من تا وسو آیاددغه درمن تاوان پردغه ماشین والا کیږی او که پر خاوند کیږی آیا ماشین والا حق دمزدوری لری که یی نه لری؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

که ماشین والا خپل عمل پای ته رسولی وو اود عمل تتيجه یعنی هغه کار چی په ماشین والا پوری موقوف وو کړی ئې وواوو مستأجر ته ئې ورسپارلی وونو که دغه اوروروسته لگیدلی وود ماشین والا دمزدوری حق کیږی او که ئې عمل نه وو کړی یا ئې کړي ووخو

مستاجر ته نہ و وسپار لی دماشین و الامزدوری حق نکیر پی او اور لیبل دل د اجنبی سری پی له اذنه خخه د مالک تاوان لری دهغه چاچی بیله بادخخه اورور رسیدلی وی اوپه خپله طبعه پی او رو سوخی اوکه دونه لیری وی چې اوپه خپل طبعه نسی ور رسیدای بیله حرکت دبادد غه تاوان نسته نوچې داجنبی سری تاوان نه وی نوکه مالک دمخکی اوریل کی او دبل شخص وشی ته ئی تاوان ورساوه په سبب دباددهم تاوان نه لری په طریق اولی سره اذا ستاجر رجلا لیبنی له بناء فی داره او یعمل له ساباطا .... و مالشبه ذلک فی ملکه او فیما فی ید فعمل بعضه فله ان یطالبه بقدره من الاجر لکنه یجبر علی الباقي حتی لو انهدم .... فله اجر ما عمله بحصته ولو کان عین ذلک فی غیر ملکه و یده لیس له ان یطلب شیئا من الاجرة قبل الفراغ من عمله و تسلیمه الیه حتی لو هلك قبل التسليم لایجب شیء من الاجرة (الهندیة ج ۴ ص ۲۳۱) و من استأجر أرضا او استعارها فاحرق الحصاد فاحترق شیء فی أرض اخرى فلا ضمان علیه لان هذا سبب لیس بمباشرة و الضمان فی التسبب لایجب بدون التعدی ولم یوجد لانه تصرف فی ملک نفسه و قال الصدر الشهید رجل احرق شوکا او تبنا فی أرضه فذهبت الريح بالشرارات الی أرض جاره فاحترق زرعه ان كانت النار یبعد من أرض الجار علی وجهه لایصل الیه شرار النار فی العادة فلا ضمان علیه لان ذلک بفعل النار و ان كانت بقرب أرضه علی وجهه یصل شرار النار غالباً فانه یضمن ذلک لان له ان یوقد النار فی أرضه و لکن علی وجهه لایتعدی ضرره الی أرض جاره هکذا فی غایة البیان (الفتاوی الهندیة ج ۴ ص ۲۷۲ رشیدیہ)

(نوٲ) او عمل کول په ملک یعنی دمستأجر په مخکه کی که پای ته ورسپی او صراحة پی مزدور و مالک ته دمخکی ورتسليم نه کی بیا هم حکم دتسليم لری و الله اعلم و علمه اتم و احکم -

مولوی محمود میوندال مولوی زاهد امانی

د کرایي شی که غلاشی نو

پوښتنه: مانور محمد خپله ریږی او ترازو عبد القادر ته په کرایه ورکړه دیوې میاشته ۵ ورځی وروسته دشپې ریږی غلاسوه آیاز ما پر عبد القادر باندی حق د ضمان کیږی کیا؟ ریږی د سرک پر غاړه ولاړه وه او قلف کړی یې نه وه چې غلاسوه.

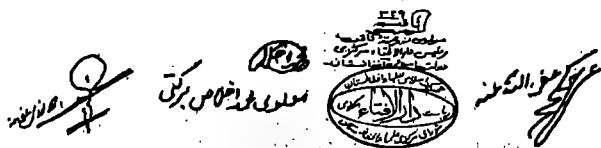
(المستفتی نور محمد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

جواب د استفتاء دارنگه دی هغه شی چې شوک ئې په اجاره سره وبل چاته ورکي اوس چې د اجاري وخت نه ئې پوره شوی دغه شی کچیري تاوانی شوپه وجه دکوتاھي اولووالي دده سره دغه شی ضمانی اوتاوان لری اوکچیري کوتاھي اولووالي دده نه وه بیاتاوان نه لري اوس چې دغه رپړی عبدالقادر نه ده قلف کړي دغه د عبدالقادر کوتاھي اولووالي ده تاوان به نورمحمد ته ورکوي هکذا فی مجمع الضمانات ص ۱۲ نزل المستاجر عن الدابة فی سکتة ودخل المسجد لیصلی وخی عنها فضاغت کان ضامنا قالو اهذاالم یربطها وان ربطها لا یضمن هغه شی چې په اجاره وی هغه لکه امانت داسی دی د امانت حکم په وقت کی د هلاک دادی که په کوتاھي اولووالي دده وو تاوان لري اوکنه وو په کوتاھي دده تاوان نه لري؛

هکذا فی الفقه الاسلامی ج ۴ ص ۷۷۵ اما العین المستأجرة فلا خلاف بین العلماء فی انها امانة فی يد المستاجر فلا یضمنها ان تلفت بغير تفريط منه لانه قبض العین آه هکذا فی الکاملية ص ۱۹۶ سئلت عن استاجر عینا آه والله اعلم بالصواب

مولوی احمد نوری محرمی مولوی نور محمد نائب رئیس عمومی دارالافتاء مرکزی امارت اسلامی افغانستان

کرايه دارچي په دکان مصرف وکړی ددی رجوع پرمالک کولای شي کنه ؟

پوښتنه: احمد الله ولد احمد رسول ۴ ناحیه دارنگه دافغانستان اسلامی دولت ددارالافتاء محترم رئیس صاحب حضورته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته محترمه! یو باب دکان واقع ۴ ناحیه چې په کوټ باب - علیه الرحمة سره موقعیت لری چې په دری محاکمو شرعی کی فیصله پر جانب مقابل حبیب الله ولد عبدالله چې نوموړی اصلاکرایه کش وویایی دقطعی بیع ادعا وکړه اوس په قوماندانی کی عارض دی چې زه ددکان مصارف غواړم نوپه دې باب عارض یم چې نوموړی خو کرایه نشین ووآیاد شریعت غراء محمدی اوفقه حنفی دلاری دمصارف حقیقت ئې کیږی اوکنه که چیری حقیقت نکیري نوموړته شرعی

مسئله له منفي موضوع حل كړې او هم بايد وويل شي موږ دختو دبنديد و خبرور كړ
اونوموړي قطعي ادعا شروع كې والسلام.

(المستفتي احمد الله)

بسم الله الرحمن الرحيم

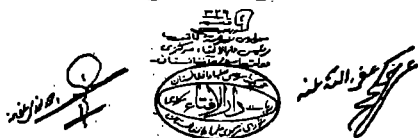
بعون الملك العلي الاعلى

كوم سړى چې كرايه كس وي ديوځاى اويياپه هغه كې څه بناء وكړي نودغه بناء به ياد
امرد مالک وي اويابهدخپل ځان دپاره وي بغير دحکم دمالک اويابه دابناء دپاره دمالک
دځاى وي بغير دامرد مالک په اول صورت كې بناء دمالک دپاره ده په دوهم صورت كې
بناء دكرايه كس ده دى به ټي كاري كه ضرر نه و بناء دمالک ته او كه ضرر و نو منع به كړاى
شي دپورته كولو دبناء څخه اودپاره دمالک دځاى اجراءات لازم دي په لاندې تفصيل سره
څښتنى دبناء كه ددغه ځاى څخه وي يعنى دځاورو څخه ددغه ځاى وي كه وروسته دپورته
كولو دبناء څښتنى باقى پاته كيږي نو كرايه كس دى خپله بناء پورته كړي اودځاورو قيمت
دى وركړي مالک ته او كه څښتنى نه پاته كيږي بلكه څښتنى خاورى گرځيدى نو كرايه كس
لره بناء پورته كول نشته ځكه فائده نه لري خاورى خو هسي هم دمالک دى اودغه بناء چې
كرايه كس كړي ده كه ختي وي اوددغه ځاى دځاورى څخه وي نو بناء اودغه ختي دى پاته
كړايشي او كه خاوره دكرايه كس وي نوييادى دى ددغه خپلى خاورى ختي لري كړي اوپه
درېم صورت كې يعنى چې بناء دپاره دمالک دځاى وي بغير دامرد مالک څخه نو كرايه
كښى متبرع او احسان كونكى دمالک سره بلل كيږي هيڅ شى هم نه لازميږي كرايه كس لره
والاجرو اللبن ان كان من تراب الدار فان كان بعد التقض يبقى اجرا اولبنا فله قلعو ويضمن قيمة
التراب لصاحب الدار وان كان يعودترابا فليس له قلعو لعدم الفائدة لانه مستحق لصاحب الدار
وامالطين فان كان من تراب الدار فتحكمه كاللبن اذا عاد ترابا وان كان ملك المستأجر بان اتى به
من خارج فله قلعو لانه عين ملكه (شرح المجلة للاتاسى ج ۲ ص ۶۲۴ وفيه برمز (عده) لكل من
بنى فى دار غيره بأمره والبناء لامره ولوينى لنفسه بلامره يكون له وله رفعه الا ان يضر بالبناء
فيمنع ولو بنى لرب الارض بلامره ينهى ان يكون متبرعا كما مر شرح المجلة للاتاسى ج ۲
ص ۶۲۵)

اوپه كوم صورت كې چې مال دكرايه كښى وي او بغير داجازى دمالک څخه ټي مصرف

کړی وی او په پورته کولو کې نقصان رسیږي بڼه ته نو پاته به شی او پر مالک باندې قیمت دورځي د دعوی لازمیږي د پاره د کرایه کښ:

(سئل) فی مستاجر بیت من دار عمل فيه طوانا لسقفه وکتبتین وقمریتین من الزجاج ومصباحا فی حائطه کل ذلك من مال نفسه بلا اذن المؤجر فاذا خرج فهل له قلع معمله حیث لا یضر قلعه (الجواب) نعم وفی تجرید البرهانی واذا حصص المستاجر الدار و فرشها بالاجر و رکب فیها بابا او غلقا او جعل مسمارا فی بابها و اقربه الاجر و اراد المستاجر قلعه و ذلك لا یضر قلعه و مایضر قلعه بالدار لیس له قلعه و لکن یضمن له رب الدار قيمة ذلك و تعتبر قیمته یوم یختصمان عمادیة من احکام العمارة فی ملک الغیر (الفتاوی تنقیح الحامدیة ج ٢ ص ١٣٥) والله اعلم بالصواب

مولانا محمد احمد سخاڼي فاضل وفاق المدارس مولانا نور محمد نائب رئيس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

د لومړي مستاجر تر تصرف مخکي که په زیات

قیمت بل مستاجر پیدا شي نو لومړی اجاره فسخ کیږي ګڼه

پوښتنه: که مخکه د بیت المال وی او متصرف دمخکي د بیت المال یو سړی ته په اجاره ورکړی بل سړی راغلی مخکي تردی چی اول سړی تصرف نه و وپکښی کړی و وپیل شي چی زه شي په زیات اجرت تراول سړی غواړم او زیادت هم معتبر زیادت و نو آیا اجاره داوول سړی فسخ کیږي که یا؟

(المستفتی: امیر المؤمنین مجاهد ملا محمد عمر)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب د بیت المال مخکي کی واجب داده چی په مناسب اجرة چی هغه اجره مثل دی ورکړه شی او که چیري تراجرة مثل په کم قیمت و رکول شوی وی نو دغه اجاره فاسده ده پر مستاجر باندی و اجبه ده چی اجرة مثل پوره ورکړي:

(سئل فی مزرعة ميرية معلومة اجرها المفوض له امرها من رجل مدة معلومة باجرة معلومة من الدراهم هي دون اجرة مثلها بغبن فاحش ثم زاد رجل آخر في اجرتها زيادة معتبرة نحو نصف

الاجرة المرقومة هي اجرة مثلها ويريد المتكلم عليها ايجارها منه باجر المثل فهل له ذلك الجواب نعم قد تقران اراضى بيت المال يسلك بها مسالك ارض الوقف خيرية من العشر والخراج وفيها والحاصل انه يجب مراعاة مصلحة بيت المال كما تجب مراعاة مال اليتيم وماورديه غير خاف على فقيه وفيها ايضاً نزل الامام الاعظم في مال بيت المال منزلة والى اليتيم وفيها ايضاً لليتيم ايجارها شرعاً باجرة المثل الخ (تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۱۰۲)

او الا لزمه ندهه چې پردى اول مستأجر دى بيا عرض كړه شى ولى دا اجاره فاسده ده بل چاته په اجاره وركول كيدلا شى بى له عرض پر اول مستأجر لکه تنقيح كى چې وايي:

(لكن فى هذه الصورة يؤجرها اليتيمارى ممن زاد بالزيادة المزبورة من غير عرض على الاول اذا لاجارة الاولى فاسدة بغبن فاحش وفى الفاسدة تؤجر من غير عرض) (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۱۰۲)

ديت المال اوديتيم اودوقف دمخكو حكم يودى لکه څنگه چې ديتيم اودوقف مخكه تراجرة مثل په كمه وركول ناروا ده همدارنگه ديت المال مخكه په كمه وركول ناروا ده: (فى الخيرية ايضاً من الدعوى ان اراضى بيت المال جرت على رقبته احكام الوقف الموبنة) (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۱۰۲) واجارة الوقف ومال اليتيم لا يجوز الا باجر المثل فلو اجر بدون اجرة المثل يلزم المستأجر تمام الاجرة وعليه الفتوى البحر الرائق ج ۸ ص ۴ مجمع الانهر ج ۲ ص ۳۷۰ الفتاوى الكاملية ص ۱۹۱ ومثله فى مادة ص ۴۴۱ المجلة) والله اعلم

مولانا شاه مولانا احمد نوري مولانا عبد الله مولوى نور محمد نائب سرپرست دارالافتاء مركزى دولت اسلامى افغانستان
 مولانا محمد رفيع خان بركتى
 مولانا محمد رفيع خان بركتى

كتاب الوديعة والعارية

دوديع، امين او وكيل حكم يودى چې ضمان ورباندى نشته قسم به وركول كېږي پوښتنه: ما قولكم رحمكم الله تعالى يو طالب دلوگرو ولايت دپاره دامير المومنين وفقه الله لاعلاء كلمة الله په امضاء باندې له بانك افغانستان څخه څلورزره لکه افغانى راويستلى كله چې نقد مذکور دلوگرو ولايت ته ورسيدى اودهغه ولايت والى ته تسليم شوى زړ لکه افغانى ناقصى شوى دلوگروالى په طالب دعوى وكړه چې ته سارق ټي او طالب دبانك

خزانه دارته خپله امضاء دڅلور زره لکه ورکړي ده نو طالب په دفع کښی وویل چې خزانه دار ناقصی را کړیدی دخپلی دعوی ثبوت ئې پخپلو انډیوالانو وکړی چې زما سره دوه کسه انډیوالان ملگری وه په وخت درا اخیستو کی یو ترمیدان هوایی پوری ووچې کله موږ په طیاره کی کښینستو نو هغه دموږ څخه پاته شو کله چې طیاری پرواز وکړی نو دکابل پر میدان چې طیاره کښینسته دطیاری دروازی ته زموږ دلوگر ولایت مستوفی او رئیس بانگ راغله نو دپیسو گونی هغوواخیستی پخپل موټر کښی کښینوولی شوچې لوگر ته په گډه ولاړو مستوفی صاحب پیسی پخپله کوټه کښی بندی کړی شوچې صباح ورځ والی صاحب ته تسلیمی دی پیسی کمی شوی خو کله چې زموږ دمحکمی مسئولینودده د ملگری ملا محمد هاشم څخه پوښتنه وکړه عین بیان ئې وکړی کله چې دطالب څخه پوښتنه وشوه چې ولی نقصان پر خزانه دار دی ولی پرتاندی طالب وویل داځکه چې مادده پر حساب اکتفاء وکړه ولی چې موږ یر دتلوار په حالت کی وو او خزانه دار موږ ته پیسی راویستلی چې دغه پیسی ۴۰۰۰۰۰۰۰ څلور زره لکه دی موږ قناعت په وکړی موږ نه دی حساب کړی (دنظامی محکمی ریاست)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

دغه طالب چې پیسی انتقالولی دلوگر ولایت ته دی طالب ته آمین ویل کیږی ولی دغه پیسی ده ته د امانت په شکل ورکول شوی دی رسول او و دیع او وکیل ټوله یو حکم لری په امانت کی یعنی دغه ۳ کسانو ته چې شی سپارل شوی وی هغه ددوی سره امانت گرځی که چیری هلاک شی ضمان نه لری که تقصیر په حفظ اوساتلو کی ددغه شی نه وکړی او په دی مسئله کی چې طالب د زړ لکه څخه منکر شوی دی طالب ته قسم ایښوول کیږی که یی قسم واخستی نودی خلاصیږی که چیر دبانک دخزانه دار سره شاهدان نه وه:

فاذا صحت الدعوى سأل المدعى عليه فان اقراو انكر فبرهن المدعى عليه والاحلف بطلبه (كنز الدقائق بهامش البحر الرائق ج ۷ ص ۲۰۲) (الدعوى) ان كانت مقيدة بسبب بان ادعى انه اقترض الفاء وغصبه الفاء او ادعه الفاء وانكر المدعى عليه فقد اختلف ابو يوسف ومحمد في انه يحلف على السبب او على الحكم قال ابو يوسف يحلف على السبب بالله ما استقرضت منه الفاء او ما غصبته الفاء او ما ادعنى الفاء الخ وقال محمد يحلف على الحكم من الابتداء بالله ماله عليك هذه

الالف التي ادعى (بدائع الصنائع ج ۶ ص ۲۲۸)
وهكذا في الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۵۲۵) وقد اتفق العلماء على انه ليس في الاختطاف او الخيانة فيما
اتمن عليه او الاختلاس او النهب او الغصب حد (الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۹۳) وقال الجمهور لا يقطع
جاحد المستعار ولا جاحد الوديعة (الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۹۴) وفي تهذيب القلانسي الوكيل من
يباشر العقد والرسول من يبلغ المباشرة والسلعة امانة في ايدهما (البحر الرائق ج ۷ ص ۱۴۰) وقض
الامانة هو ما كان فيه القابض غير مسئول عن المقبوض الا بالتعدي او التقصير في الحفظ كالوديعة او
العارية او المأجور او مال الشركة في يد الوديع او المستعير او المستأجر او الشريك (الفقه الاسلامي ج ۴
ص ۴۲۱) الوكيل امين فيما في يده كالمودع فيضمن بما يضمن به المودع ويبرء به والقول قوله في دفع
الضمان عن نفسه (الفتاوى الهندية ج ۳ ص ۵۶۷)

او همدارنگه خزانه دارد بانگ وديع دي او امين دي قول دده معتبر دي په حق كي ددفع دضمان
دده دخيل خان خخه نه په حق كي دايجاب دضمان پر طالب باندې بلكه طريقه هغه ده چې ذكر
شوه چې كه په خزانه دار باندې يو شو ك دعوه وكې او شاهدان و نه لري نوده ته به قسم وركول
كيږي:

اذا امر صاحب الوديعة المودع بالدفع الى رجل بعينه فقال دفعتها اليه وقال ذاك الرجل لم اقبضها منك
وقال رب الوديعة لم تدفع اليه ايها المودع فالقول قول المودع في حق براءته عن الضمان لافي حق
ايجاب الضمان على المدفوع اليه كذا في الظهيرية (الفتاوى الهندية ج ۴ ص ۳۵۸)
لكن قسم خزانه دار او طالب دواړه نه اېښوول كيږي بلكه مدعي كه دهر يوه تصديق وكې
او دبل تكذيب يي وكې نو قسم به هغه چاته وركول كيږي چې تكذيب يي شوي دي:
وتجب اليمين على احدهما لالا عليهما لانه لا بد للمؤكل من تصديق احدهما وتكذيب الاخر فيحلف
المكذب منهما دون المصدق (بدائع الصنائع ج ۶ ص ۳۴) المأمور بالدفع الى فلان اذا ادعاه وكذبه فلان
فالقول له في براءة نفسه الا اذا كان غاصبا او مدعي ناكما في منظومة ابن وهبان (مجمع الضمانات ص ۲۵۹)

کتابخانه
موسسه تخصصی
پژوهش و تحقیقات
دانشگاه تهران
کتابخانه
موسسه تخصصی
پژوهش و تحقیقات
دانشگاه تهران
کتابخانه
موسسه تخصصی
پژوهش و تحقیقات
دانشگاه تهران

مولانا حمزوری غنی مولانا عبدالحکیم غنی الله ص ۱۲۰ ۱۳۷۵ مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء مرکزی دوت اسلامی افغانستان

مستعير چي په ځمکه کي درختي کښيږي

وارث دمعير رجوع پر درختوهم کولای شي که پرنفس ځمکه؟

پوښتنه: که یوکس وبل کس ته زمکه په اعاره ورکړي وی مستعير درختي پر ايښی وی نوایا ورث دمعير داحق لری چې دغه درختي راوگرځوی کنه؟ ښو اتوجروا.

(المستفتی ملا عبد الستار مجاهد ۱۵-۸-۱۳۷۵)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الهواب

وارث حق در رجوع په نفسی زمکی کی لری لکه په شرح المجلة لسليم باز ص ۴۴۸ المادة ۸۰۷ کی وايي:

تنفسخ الاعارة بموت المعير او المستعير فلو مات المعير فلورثته الرجوع... آه

هر چې درختي دی هغه دمستعير دی معير حق په درختو کی نه لری اونه هم حق داجرة لری ځکه چې منفعت دعارية دمستعير دی لکه چې په دغه نوموړی کتاب م ۸۱۲ ص ۴۵۰ کی وايي:

المستعير يملك منفعة العازية بدون بدل فليس للمعير ان يطلب من المستعير اجرتها بعد الاستعمال لان الاعارة تملك المنفعة مجاناً اي بلا عوض وشرطها خلوها من شرط العوض لانها تصير اجارة... آه

په الدر المختار على هامش رد المحتار ج ۴ ص ۵۶۳ کی وايي:

ولو اعار ارضا للبناء والغرس صح وله ان يرجع متى شاء لما تقرر انها غير لازمة ويكلفه قلعها الا اذا كان فيه مضرة بالارض فيتركان بالقيمة مقلوعين لثلاث تلف ارضه آه والله اعلم وعلمه اتم

مولانا محمد نوري
مولانا محمد نوري
مولانا محمد نوري
مولانا محمد نوري
مولانا محمد نوري
مولانا محمد نوري
مولانا محمد نوري
مولانا محمد نوري
مولانا محمد نوري
مولانا محمد نوري

مولانا محمد نوري عفی عنہ مولانا عبدالحکیم عفی عنہ مولانا محمد احمد خان

مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان

كتاب الهبة

هبة دمشاع خه حكم لری اویه هبه کی قبل القبض رجوع خنکه ده

پوښتنه : عبد الغنی د حاجی صبغت الله زوی د ۴ ناحی اوسیدونکی پوښتنه د افغانستان د اسلامی دولت محترم عالیقدر د دارالافتاء رئیس صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته د دارالافتاء عالیقدر رئیس صاحب دوی مسئلی د شرعی شریفی پوښتنه کوم (لومړی) زما مور خپله حصه د بعض حویلی موروثه پدري و خپل وراره ته چې محمولی نومیرې وباڅښه او په هبه کې ورکړې په طور دمشاع بیله کوم امتیاز او بیله قبض او تسلیم پس له هبه کې رجوع وکړه یعنی وئې ویل چې زه رد کوم آیا دغه رجوع د هبې قبل القبض او قبل التسليم صحت لری کنه ؟

(المستفتی عبد الغنی ولد حاجی صبغت الله)

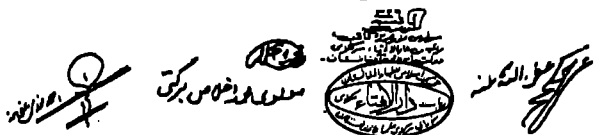
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله الملك العلي الاعلى

که چیرې دغه حصه هبه کړې سوي د حویلي چې مشاع غیر مقسوم ده قابل د قسمت وې یعنی پس له قسمت څخه منتفع به پاته کیږي په هغه قسم د نفع سره چې پخواتر قسمت وې نو دا هبه د سره سوي نه ده او نه صحت او جواز لري ځکه چې شرط د جواز د هبې دپاره کیدل د موهوب دی مقسوم غیر مشاع (یعنی) قسمت شرط د جواز د هبې دی په هغه موهوب کی چې قابل د قسمت وې او که دغه حصه مذکوره قابل د قسمت نه وي نو دغه هبه خو صحیح ده لکن د تمام د هبې دپاره خو بیا هم قبض شرط دی او بله دا خبره چې رجوع په هبه کی قبل القبض صحت لري او کنه د واضح او روښانه ده د عبارتو د فقهاو څخه چې صحت لري.

ولکن لاتصح هبة مشاع يحتمل القسمة على وجه يتنفع به بعد القسمة كما قبلها كالدار والثوب والارض ونحو ذلك ولو كانت الهبة لشريك الواهب لان القبض في الهبة منصوص عليه فيشترط كماله والمشاع لا يقبل لقبض الا بضم غيره اليه وذلك غير موهوب فلم يوجد القبض الكامل فاكتفى بالقبض القاصر ضرورة (مجمع الانهر) (شرح المجلة لسليم باز اللبناني ص ٤٧٣) للواهب ان يرجع عن الهبة قبل القبض بدون رضا الموهوب (شرح المجلة المذكور م ٨٦٢ ص ٤٧٤) وفي الزيلعي واما القبض فلا بد منه لثبوت الملك اذ الجواز ثابت قبل القبض بالاتفاق انتهى سري الدين وهذا يفيد ان القبض شرط لثبوت

الملك لا للصحة خلاف ما يعطيه كلام المصنف (قوله غير مشاع) هذا شرط الجواز في محتمل القسمه
لا في غير كما يأتي حاشية الطحطاوى على الدرج ۲ ص ۳۹۲ وايضا في تبين الحقائق ج ۵ ص ۹۱ الى ج ۵ ص ۹۳

مولانا احمد نوري مكي من مولانا محمد احمادي مولوي مفتي نور محمد نائب رئيس عمومي دارالافتاء مركزي دولت اسلامي افغانستان

قباله ديو چاپرنامه جو پرول معني دهي لری اوکته

پوښتنه : و حضور ته د فضيلت پناه عاليقدر محترم رئيس صاحب د علماء کرام و دارالافتاء
د طالبانو اسلامي تحريک ته احتراماً السلام عليكم ورحمة الله وبركاته اما بعد زه
حاجي محمد اسماعيل د حاجي عبد العزيز زوی د عبد الحليم لمسی ستاسو محترم ته
عرض لرم څنگه چې د نجيب د حکومت په دوره کې يوه اندازه څمکه په څو قباليو شرعي سره
خريداری کړې ده په قرار قباله ۶۰ - ۲۱۰ - ۱۷ - ۵ - ۶۸ او نمبر - ۲۶۵ - ۷ - ۵ -
۷۰ - او نمبر ۳۰ - ۴۹ - ۲۷ - ۱۲ - ۷۰ زما پر نامه وکړه او په قباله من ۳۲ - ۲۱۰ - ۱۲ -
۴ - ۲۸ - زما د زوی محمد ظاهر پر نامه او بله قباله - ۱۱۱ - ۵۵۴ - ۱۵ - ۱۱ -
۱۳۶۸ زما زوی عبد الحکيم په نامه خريداری کړې ده چونکه زما ټوله موروثی
اوزر خريده زما په تصرف او ملکيت جاری دی او دواړه زامن زما سره وجود لری نفقه
او کسوت ورکوم سره له دې خبرې چې نور اثاوت او ذکور اولادونه هم لرم او ټولو ته زه محمد
اسماعيل نفقه ورکوم و غټانوته می و دونه ورکړې دی اولادونه لری هغوته فعلاً نفقه
او کسوت ورکوم نو اوس چې دايوه قباله د محمد ظاهر پر نامه او بله قباله د عبد الحکيم
پر نامه کړې ده آیا معنی ده په ده او که څنگه تراوسه هيڅ نه په عقيده او نه په تصرف او نه په
قولي نه فعلی ماو زامنوته هيڅ هبه کړې نه دی البته زما زامن چې محمد ظاهر او عبد
الحکيم به دغه فکر ولری چې قباله زما پر نامه ده نو دغه د قبالي د متن مال زما ملک دی زه
نه غواړم چې زمانور اولادونه دی د دغه مال او ملک څخه بې بهری شی ستاسو دلور حضور
څخه استفتاء غواړم چې کوم کتاب او څنگه فتوی او په کوم مسئله شرعي په کومه صفحه
سره څنگه حکم راته وفرمایاست چې دغه شک او شبهه او معضله حل و فصل شی.
والسلام مع الاکرام.
(محمد اسماعيل عارض - ۱۴ - ۱۲ - ۱۳۷۵)

شاهد انويي وصيت وکړې چې دغه قبالي چې ددغه کشرانوپه نامه دی ددوی نه دی زما تپو ل زامن اولونی پکښې مشترک دی اوس په دغه مخکه کی چې قبالي دهغو دروپه نامه دی دپلار دوصيت له رویه موږ دغه دقبالو په مخکه کی ازروی شریعت حق لرو که ئې نه لرو اوس ازروی شریعت اعتبار و قبالي ته دی او که وصیت نامی ته دی.

(المستفتی جمال الدین)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

مسئله داده چې پلار خپلو زامنو ته مخکه یا مال ورکړی دپاره ددی چې هغه زامن تصرف پکې وکړي په طریقه دهې اویا زامن هم تصرف پکښې وکړي اویا پلار مړسی نو ټوله مخکه دهغه زامنو ده او که ئې په طریقه دهې نه وه ورکړی نو یا مخکه یا مال پر طریقه دمیراث تقسیم کېږي یوازې قبالة دچاپه نامه جوړول دلیل دهې نه ګرځي؛

دفع لابنه مالا لتصرف فيه ففعل وکثر ذلک فمات الاب ان اعطاه هبة فالکل له والا فمیراث وتماه فی جواهر الفتاوی (الدر المختار بهامش ردالمحتار ج ۴ ص ۵۸۲) یملک الموهوب له الموهوب بالقبض فالقبض شرط لثبوت الملك الخ (شرح المجلة لسليم باز ۸۶۱ م ص ۴۷۳)

اب انتقال ملک بغير کسی عقد صحیح مجرب تام کی نیس هوکا... تا ویکه کوئی عقد صحیح مجرب مفید انتقال ملک واقع نه ہو حالانکه همیشه تصرفات مالکانه خود کرتارها (۹) امداد الفتاوی ج ۳ ص ۳۱) والله اعلم وعلمه اتم

مولوی محمد احتشامی مولوی محمود میوند وال مولانا احمد نوری مفتی عز

د هبه خط په لیکلو دهې څه حکم دی

اودغه هبه خط قبل القبض دملک حجة دی کنه اوبه داسي هبه خط کي رجوع څنگه ده؟

پوښتنه: (۱) یو څوک چې چاته خپل ملک ورهې کړی او دهې خط ددوو مسلمانانو په حضور کی ورکړی خو هغه ملک ورته تسلیم نکړی او هغه سړی په دغه هبه شوی ملک کی تصرف ونکړی نو دا هبه صحیح ده کنه خو تقسیم معلوم ده چې هغه ځمکه ده (۲) که دغه هبه

ترجمه: اوس دملک منتقلید لپله کوم صحیح معتبر اوتام عقد نه کیږي ترڅو چې کوم صحیح او معتبر عقد دملک دانتقال مفید واقع نشي حال ددی چې مالکانه تصرفات یې پخپله تل کول... الخ

شوى ملك هغه سړى بيرته راوگرزوى چې زه ئې نه دركوم او د ابل ئې ورپرېږدى شفاهى
دا صحيح ده كنه ملك بيرته د كوم يو كيږى (٣) هغه هبه خط وروسته د وفات څخه
شرعاً د هغه بل سړى چې ملك ورته هبه شوى مدارد اعتبارده كنه اوو رته دده دغه هبه
گرزولاي شى كنه ؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

په دى اجزا كېنى په دى هبى سره ثبوت د ملك نه ده راغلى ځكه قبض نشته پكېنى او په
هبه كى قبض شرط دى د اثبوت د ملك د پاره نو په دغه ٣ اجزاء كېنى د استفتاء مال ټوله
ميراث دى په طريقه د ميراث به تقسيم كيږي هبه خط هيڅ فائده نه كوى په شرح المجلة
لسليم باز ص ٤٧٣ كېنى ليكلي :

(المادة ٨٦١) يملك الموهوب له الموهوب بالقبض فالقبض شرط لثبوت الملك للصحة الهبة
(طحاوى) لان جوازها قبل القبض ثابت بالاتفاق (مجمع الانهر)

والله اعلم بالصواب

مولوى محمد امجد اعظمى
مولوى محمد امجد اعظمى
مولوى محمد امجد اعظمى

مولوى محمد امجد اعظمى مولوى محمد امجد اعظمى مولوى محمد امجد اعظمى

مولوى نور محمد نائب د افغانستان د مركزي دارالافتاء رئيس

موهوب له چې په هبه شوى ځمكه كې تصرف وكړى واهب حق د رجوع لري او كنه

پوښتنه : محترم استاد مولوى صاحب زه عبد الحبيب د مستوفيت مسئول غواړم چې په دى
مسئله كېنى چى لاندى ليكل كيږي پوره معلومات راكړى خو چې زموږ مشكل رفع شى په
هبه شوى ځمكه كېنى چې موهوب له تصرف پكېنى كړى اعنى سراى ئې پر جوړ كړى وى
واهب بيرته رجوع كولاى شى كنه ؟ والسلام.

(عبد الحبيب مسئول مستوفيت)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله الوهاب په هبه شوی شی کی چی موهوب له داسی زیاده وکړی چی دموهوب شی سره متصل وی نه جدا کیږی اودموهوب شی قیمت په زائد کیږی نوواهب رجوع په دغه موهوب شی کی نشي کولای نوکه موهوب محکه وی موهوب له سرای پر جوړ کړی وی (لکه چی مستفتی وایي) واهب لره حق درجوع نسته په تبیین الحقائق ج ۵ ص ۹۸ کی لیکلی دی:

(ومنع الرجوع دمع خزقة یعنی الموانع للرجوع فی الهیة اشیاء یجمعها هذه الحروف علی مانیینها فالدال زیادة المتصلة كالغرس والبناء والسمن) لان الرجوع لا یصح الا فی الموهوب والزیادة فامتنع اصلا وبطل حق الواهب لان له حق التملك فی الاصل دون الزیادة لیست بموهوبية فلارجوع فیها والفصل متعذر لیرجع فی الاصل دون الزیادة وحق الموهوب له حقيقة الملك فیها فكان مراعاته اولی عند تعذر الفصل ولا یمكن ایجاب الضمان علیه لان حق التملك لا یجوز اخذ العوض عنه فبطل اصلا... آه

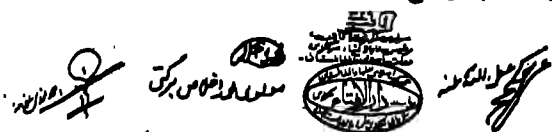
په الدر المختار علی هامش الطحطاوی ج ۳ ص ۴۰۱ کی لیکلی دی:

ویمنع الرجوع الرجوع فیها دمع خزقة یعنی الموانع السبعة الاتية فالدال زیادة فی نفس العین الموجبة لزیادة القيمة المتصلة كبناء وغرس ان عدا زیادة فی کل الارض والارجع ولو عدا فی قطعة منها امتنع فیها فقط رلیص... آه

په طحطاوی کی په شرح ددغه عبارت کی لیکلی دی:

وفي الهندية عن الكافي ان وهب لآخر ارضا بیضاء فانبت الموهوب له فی ناحية منها نخلا او بنی بناء او دکانا وكان ذالک زیادة فیها فلیس له ان یرجع فی شی منها... آه

دغه مسئله چی زیاده متصله چی دموهوب په قیمت کی زیاده راوولی مانع درجوع څخه د واهب ده دمذهب په ډیرو کتابونو کی ذکر شوی ده لکه ردالمحتار ج ۴ ص ۵۷۴ بدائع الصنائع ج ۶ ص ۱۲۹ مبسوط ج ۱۲ ص ۸۶

مبداء حکیم عفی الله عن مولانا مبداء الله مولوی نور محمد نائب دافغانستان و مرکزی دارالافتاء رییس

بي دقبسي له موهوب له دپلار هبه وزوی ته څنگه ده ؟

پوښتنه : که پلار په خپل ژوند کې یو چاته پیسې ورکې په شراکت او هغه سړی ته ووايي چې دغه پیسې ته چلوه پیسې او گټه یې ټو له زما د مرگ وروسته زما د فلانی زوی دی او یو څو کاله وروسته پلار مړ شي او پیسې د هغه سړي سره وي آیا وروسته دغه پیسې یوازې د هغه زوی کیږي او که دا حق مشترک دی د ټوله ورثه وو. والسلام با احترام (المستفتی ملا عبد الباسط)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله العلي الاعلى

د پلار تر تخصیص یوه زوی لره په هې د مال خپل سره پس له مرگ څخه دا شرعا وصیت بلل کیږي لکه په الفتاوی تنقیح الحامدیة ج ۲ ص ۲۸۰ کښی لیکل شوي دی ادا اقل او وصیت ان یو هوب لفلان سدس داری بعد موتی کان ذلک وصية عملا بقوله بعدموتی فالهبة بعد الموت هی الوصية فتصح مع الشیوع ولا یشرط قبضه فی حیاة الموصی تا تا خانیه اول کتاب الوصية نو کله چې زوی وارث دی وارث لره وصیت نه صحیح کیږي بغير د اجازت څخه دنورو ورثه وو پس دغه پیسې دا حق مشترک دی د ټولو ورثا مگر که هغو اجازت وکړي دغه یوه زوی دمړي لره کوم چې هغه ورته وصیت کړي وولکن دغه اجازت به هم وروسته تر مرگ د پلار وړي ځکه چې په حال د حیات د پلار کې د اجازت څخه رجوع صحیح کیږي :

(ولا لوارثه) لقوله عليه الصلوة والسلام ان الله اعطى كل ذي حق حقه الا وصية لوارث ولان بقية الورثة يتاذون بايثاره بعضهم ففي تجويزه قطيعة الرحم (الاباجازة الورثة) استثناء مما تقدم من عدم الصحة بمزاد على الثلث وعدم صحة الوصية لقاتله ووارثه يعني لا تصح الوصية بمزاد على الثلث وللقاتل وللوارث في حال من الاحوال الا في حال التباسها باجازة الورثة مجمع الانهر ج ۲ ص ۶۹۲ و الفتاوى تنقیح الحامدیة ج ۲ ص ۲۸۶ والدر المختار على هامش رد المحتار ج ۵ ص ۴۶۴ والله اعلم .

مولوي محمد امجد الحقاني
مولوي محمد امجد الحقاني
مولوي محمد امجد الحقاني
مولوي محمد امجد الحقاني

مولوي محمد امجد الحقاني مولانا احمد نوري مغل مولوي نور محمد نائب د افغانستان د مرکزي دارالافتاء رئيس

د تقسيم پر مهال که پلار خني ورته پرېږدي نو هغوی د حق دعوی کولای شي او کنه؟

پوښتنه: یو څوک چې خپل ملکیت په خپل ژوند خپلواک منوته ورکړی او هریوته خپله حصه ور معلومه کړی او خپلی منکوچی ته حق ورته کړی نو وروسته دده له وفات څخه دده منکوچه د حق دعوی کولای شي کنه حق لری کنه لری؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

چې پلار خپل زوی ته خپل ملکیت او مال ورکړی دا ورکړه ئې پر دوه قسمه ده (۱) دادی چې پلار خپل زوی ته مال ورکړی لپاره ددی چې هغه تصرف پکښی وکړی او بیا فعلاً دی هغه تصرف وکړی او دا مال دیر کړی نو وروسته بیا پلار مړ شي نو اوس که دا پلار دا مال ورکړی وی (هبة) نو دا ټول مال دپاره ددغه زوی او اولاد دی نور څوک حق نه پکښی لری (۲) پلار خپل زوی ته خپل مال نه وی ورکړی په طریقه دهبی بلکه ورکړی وی په طریقه دقرض او یا ئې ورکړی وی دپاره ددی چې عمل وکړی دپاره دخپل پلار نو دا مال بیا چې ورکړی دی ټوله په طریقه دمیراث دی اصل ئې ټوله میراث دی (ریح) ئې او گټه ئې ټوله دده لکه په الدر المختار بهامش رد المحتار کی لیکلی دی ج ۴ ص ۵۸۲ -

دفع لابنه مالا لیتصرف فيه ففعل وكثر ذالك فمات الاب ان اعطاه هبة فالكل له والافميراث او همدارنگه په تكملة درد المحتار كښی لیکلی دی ج ۲ ص ۳۸۶ دفع لابنه مالا لیتصرف فيه ففعل وكثر ذالك فمات الاب ان اعطاه هبة فالكل له والافميراث (قوله: والا) ای وان لم يعطه هبة بان اعطاه قرضا ودفع اليه ليعمل للاب (قوله فميراث) فالاصل ميراث والريح له.

مولوي محمد امجد علي خان مولوي محمود ميوندوال مولوي عبدالکريم غني الله عزوجلانا محمد نوري غني عزوجلانا محمد ثاقب دافغانستان مرکزی دارالافتاء رئيس
مولوي محمد امجد علي خان
مولوي محمود ميوندوال
مولوي عبدالکريم غني الله عزوجلانا محمد نوري غني عزوجلانا محمد ثاقب دافغانستان مرکزی دارالافتاء رئيس

د پلار او اولاد ته مشترکه يا جلا جلا څمکه هبه کول

پوښتنه: محترم د دارالافتاء رئيس صاحب السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترمه! زموږ نيکه د پلار په ژوند کی خپل جايداد په لاندی ډول په خپلو اولاده ويشلی دی یو باغ چې ريکه باغ په نامه يادېږي خپل دود و لوڼو ته بل باغ چې د ترنگ د باغ او څو جووی نوری

چې د بادام د جوووپه نامه يادېږي و خپل زوی ته چې زموږ پلار کيږي ورکړي دی چې دغه سند په کورکي ليکل شوی دی او شاهدان پريښول شوی دی فعلا سند موجود نه دی او يو شاهد موجود او ژوندی دی همدارنگه په دی ویش اوسند زموږ دواړه عمه گاني چې زما د پلار خوندی کيږي اگاهي لري کله چې تقسيم معلوم شو زموږ پلار خپل باغ کی تصرف کړي دی او د هغه باغ سرپرستی ئې تر مرگ ترساعته پوری کړي ده او هم زموږ د پلار تر مرگ وروسته بيا زموږ نيکه په شفاهي ډول وصيت کړي دی چې هغه زما د زوی حق زما د لمسيانودی اوبل زما دلونودی زموږ د پلار تر مرگ وروسته د باغ تصرف زموږ وروڼوپه لاس کی شوي دي څرنگه چې د پنځلس کاله راپدی خوا تراوسه پوری زموږ عمه گاني دهجرت په ډول په پاکستان کی ژوند کوی او دخپل باغ تصرف ئې تراوسه ندی کړی دوه کاله کيږي موږ د عمه گانو باغ د پنځو کالو د پاره و غلام جان ته ورکړی دی نوموړی شخص به پنځه کاله په باغ کی کار کوی حصول به ئې خوری پس له پنځه کاله بيرته موږ ته راتسليميږي موضوع مو محترم مقام ته عرض کړی په دی حصه کی د شرعی احکامو مطابق فتواي غواړم چې زموږ قناعت پوری حاصل شی والسلام . ۲۵ - ۱۰ - ۱۳۷۵

بسم الله الرحمن الرحيم

بعون الله الكريم پلار و خپل اولاد ته مخکی ورو ویشی په طور د هبه دغه هبه صحيح ده په دي شرط چې د هريوه حصه به ئې هغه ته ور جلا کړي وي هغه به په مالکانه طور قبض کړی وی دوه اولادونه به ئې په يو حصه نه وی شریک که شریکان وه هبه د مشاع نه صحيح کيږي په استفاء کښی مستفتی وايي چې يو باغ چې دريکه باغ په نامه يادېږي و خپلو لونیو ته ورکړی دی که ئې باغ چيري تقسيم کړی وی د هر لور حصه ئې معلوم کړی صحی دی که ئې مشترک ورکړی وی نو دغه هبه نه صحيح کيږي لکن که چيري دغه لونی فقیراني وی نو هبه صدقه گړزی صحی کيږي که څه هم مشاع دي هر چې وصية د نيکه دی د دغه باغ هبه که صحی نشی د وجه د شیوع څخه نو د ثلث مال څخه هم نه نافذ کيږي ځکه چې وصيت و وارث ته نه صحيح کيږي هر چې مستفتی وايي چې يو شاهد ژوندی او موجود دی نور شاهدان مړه دی اوسند هم ورک دی دغه شواهد اوسندونه په وخت کی د دعوی په مخکی د قاضي پکار دی که موجود نه وه نو قسم دی هر چې د يانته ده دخولی ورکړی او تسليم ته اعتبار دی ځکه عقد د هبه په ایجا ب و قبول په شرط د قبض تاميږي په شرح المجلة للاتاسی کی راغلی دی ج ۳ ص ۳۶۲ :

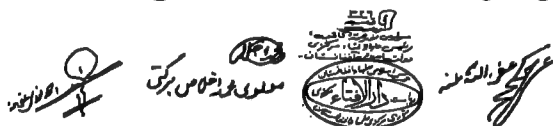
مادة ۸۵۰ (اذا وهب احد لابنه الكبير البالغ العاقل شيئاً يلزم التسليم ويدون قبضه لاتمم الهبة اذا لفرق بينه وبين الاجنبى حيثذ به الدرالمختار كى راغلى دى وهب اثنان دار الواحد صح لعدم الشيوع وبقلبه لكبير ين لا عنده للشيوع فيما يحتمل القسمة (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ج ۴ ص ۵۷۳)

په ردالمحتار ج ۴ ص ۵۷۳ كى راغلى دى:

قوله لكبير ين اى غير فقيرين والا كانت صدقة فتصح به البحر الرائق ج ۷ ص ۲۹۰ كى راغلى دى قوله (صح تصدق عشرة وهبتها لفقيرين للفقيرين) اى لا يجوز التصديق بهما على غنيين ولا بهتهما لهما والفرق ان الصدقة يراد بها وجه الله وهو واحد فلا شيوع والهبة يراد بها وجه الغنى وهما اثنان والصدقة على الغنى مجاز عن الهبة كالهبة من الفقير مجاز عن الصدقة.... الخ

په تبیین الحقائق ج ۶ ص ۱۸۲ كنبى راغلى دى:

ولا تصح بمزاد على الثلاث ولا لقائله ووارثه ان لم تجز الورثة اما الثالث فلقوله صلى الله عليه وسلم ان الله تعالى اعطى كل ذى حق حقه فلا وصية لوارث الخ والله اعلم

مولانا محمد زوى محى محمد مولوى عبد الحكيم محى الله عنه مولوى محمد اخص برکتى مولوى نور محمد ثاقب دافغانستان دمر كزى دارالافتاء رئيس

دخيني زامنيه نوم رانيول شوى خمكه دجاده

پوښتنه: يوسرى مخكى رانيولى اوقباله ئې ديوه زوى په نامه اوښله مخكه ئې رانيولى قباله ئې دنورو زامنو په نامه ليكله دغه دقبالو داخلي مخكى مشتركى دورونو ترمنځ دى او كنه دپلار دمرگه وروسته ؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

كچيرى ئې دغه مخكه هبه كړى وى اوزامنو مالكانه تصرف پكښى كړى وويئى دغه جائداد ئې ځان ته دپلار دلاسه تسليم كړى وونودا جائداد خاص دى په زامنو پورى مشترك نه كړئى او كه ئې هبه نوه كړى يا زامنو دپلار په ژوند كى قبض دمخكو نه ووكړى بيانو مشترك كړئى يوازي قباله ديوچاپه نامه جوړول معنى دهېى نه لرى او نه انتقال

دملک په کیدای سی:

دفع لابنه مالاً لیتصرف فيه ففعل وکثر ذلك فمات الاب ان اعطاه هبة فالکل له والا فمیراث)
الدر المختار بهامش ردالمحتار ج ۴ ص ۵۸۲) یملک الموهوب له الموهوب بالقبض فالبض
شرط لثبوت الملك الخ (شرح المجله لسليم باز م ۸۶۱ ص ۴۷۳)
اب انتقال ملک بغير کسی عقد صحیح محرکام کی نہیں ہوگا۔ تاہیکہ کوئی عقد صحیح محرک فید انتقال ملک واقع نہ ہو حالانکہ ہمیشہ تصرفات مالکانہ
خود کرتا رہا (۱) الخ امداد الفتاوی ج ۳ ص ۳۱ حکم فی امداد الفتاوی (۸۳۳)

کتاب الغصب

دعقار دغصب حکم

پوښتنه ددارالافتاء فضيلت مآب رئيس صاحب لاندی عرض کوم یو قطعہ مخکے چې
تقریباً دوه جریبه دیار لس بسوی کیږی دکابل جادی ته نژدی ددوراهی په حدود کی په
تاریخ ۱۵ - ۲ - ۱۳۵۴ په بیع قطعی دحاجی رحمت الله څخه رانیولی وه چې سندې په
لاس لرو او په ۲۰ = ۵ - ۱۳۵۶ کال رسمی عریضه دشرعی قبالی لپاره دوخت حکومت
ته ورکړی وه تراوسه ذوالیده یو و اوس خود سرانه ډبره پرلوید لي ده چې معلومات موو
کړی عبد الولی دحاجی رحمت الله زوی په زبردستی داکار کړي دي موږ دقانون برابری
داخله شعبی ته عاریضه ورکړي ده دامنی قوماندانی د عبد الولی خود سرانه کار بند کړي
دي په دي هکله ستاسو دمقدس مقام څخه هیله لرم چې موږ ته شرعی معتمد ه مسئله
راکړی که موږ حق په جانب یو متجاوز دی مربوط شعبی ته معرفی اولازمه جزاء دي ورکړه
سی والسلام.

(حاجی محمد اکبر عارض)

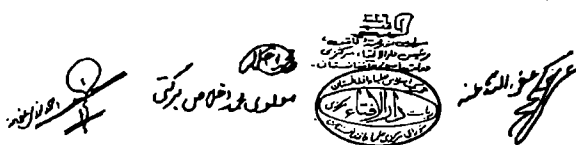
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

کومه ډبره چې عبد الولی دحاجی رحمت الله زوی په زبردستی پراچولی ده پردغه مخکے
باندي داصوره دغصب دعقار دي اودعقار په غصب کی اختلاف دی په مینځ کی دامامینو

(۱) ترجمه: اوس انتقال دملک بیله کوم صحیح او معتبر عقد نه تاملېږی ترڅو کوم صحیح معتبر او د ملک دانتقال
لپاره مفید عقد واقع نشی حال دادی چې تل بی مالک په توگه تصرفات پخپله کول... الخ

او امام محمد رحمته الله امامين رحمة الله عليهما وايي چې په عقار كې غصب نه متحقق كيږي او امام محمد رحمته الله وايي چې په عقار كې غصب متحقق كيږي او حكم د غصب داده: كه مغضوب موجود وي دده دعين مغضوب بل شي نشته په صورة مذكوره كي فقط دمخكې تسليمي ده چې مخكه و خپل خاوند ته تسليم شي مخكه چې مخكې ته كوم تاوان نه دي رسيدلى لكن خلاصه داده چې امامين رح چې وائي چې غصب په عقار كي نه متحقق كيږي داهغه (۱) وخت چې غصب د عقار په حكم د ضمان كېنى داخلي او (۲) هر چې په ماورا خنجه د ضمان چې واخلي نوييا امامين رح هم قول كوي په غصب د عقار سره مخكه چې متحقق كيږي دا غصب د عقار په وجوب سره درد (المغضوب الى مالكه) كه چيري غصب متحقق په نزد امامين رح په ماعد الضمان كي نوای نونه به وای متحقق شوى وجوب درد ثم ان غصب العقار انما لا يتحقق عندهما فى حكم الضمان اما فيما وراء ذلك يتحقق الاترى انه يتحقق فى وجوب رد المغضوب الى مالكه فلولم يتحقق الغصب عندهما فيما عد الضمان لما يتحقق وجوب الرد (شرح المجلة لسليم رستم ص ۵۰۱) وفي اجارة الفيض انما لا يتحقق الغصب عندهما فى العقار فى حكم الضمان اما فيما وراء ذلك فيتحقق الاترى انه يتحقق فى الرد النسخ (الدر المختار على هامش رد المحتار ج ۵ ص ۱۳۱ اي فى وجوب رده على مالكة فلولم يتحقق الغصب عندهما ايضا فيما عد الضمان لما يتحقق وجوب الرد (رد المحتار ج ۵ ص ۱۳۱) والله تعالى اعلم بالصواب.

مولوي زاهد احمد اعظمي مولوي نور محمد نائب د افغانستان د مرکزي دارالافتاء رئيس

د بېت المال کوم اجناس چي غصب شي

پوښتنه: د بېت المال اجناس لکه آهنی گاډران او تختی چي یو نفر پر خونه ایښی وی او خونۍ یې پری جوړی کړی وی په ده گاډران راوړل شی او که په عوض کي پیسی ځنی واخستل شی په دی باب شرعی فتوی او فیصله غواړو.

(د تحقیق مدیریت د استخباراتو څانګه)

بسم الله الرحمن الرحيم

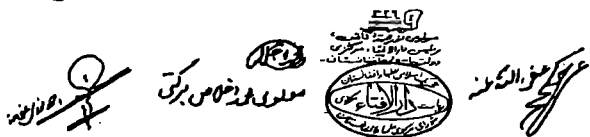
الجواب باسم ملهم الصدق والصواب

دغه دبيت المال اجناس چې خلقو وړی وی او بناء یی پر جوړه کړی وی کچیری دبناء قیمت پر قیمت ددغه اجناس ډیر وی نودهغه وړونکی نفر څخه قیمت ددغه اجناس اخستل کيږی او که ددغه اجناس قیمت پر قیمت دبناء ډیر وړونو اجناس اخستل کيږی:

والبناء على ساجة وقيمته اى البناء اكثر منها اى من قيمة الساجة يملكها الباني بالقيمة (الدر المختار) (قوله وقيمته اى البناء اكثر منها) جملة حالية قال فى المنح واما اذا كان قيمة الساجة اكثر من قيمة البناء فلم ينقطع حق المالك عنها كما فى النهاية عن الذخيرة وبه قيد الزيلعى كلام الكنز آه (ردالمحتار ج ٥ ص ١٣٥ كتاب الغصب)

او کچیری قیمت دبناء او د اجناسو برابر وړونو که دغه وړونکی او متصرف د اجناس پریوشی صلح و کړه رواده او که یی صلح نکول نودغه بناء سره د اجناس خر څیږی ثمن یی په اندازه ددوی د مالو تقسميږی:

لو كانت قيمته الساجة والبناء سواء فان اصطالحا على شئ جاز وان تنازعا يباع البناء عليهما ويقسم الثمن بينهما على قدر مالهما شر نبلاية عن البرازية (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ٥ ص ١٣٥)

مولوی محمد اظہار برکتی مولوی عبدالحکیم عفی اللہ عنہ مولوی نذیر محمد امانی مولوی نور محمد ثاقب و افغانستان د مرکزی دارالافتاء رئیس

دتوپکیانو په کورونو کې په اثبات رسیدلي دولتي اجناس

پوښتنه: هر هغه شی چې د بیت المال وی دتوپکیانو په وقت کې په ځینو کورونو کې موجود وی هغه په اثبات او شواهد رسیدلی وی لکه داوبو پیسونه چیرکټان او تلیفون خادی او داسی نور چکنه اجناس؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصدق والصواب

دغه اشیاء چې په اثبات رسیدلی وی که اوس هم دهغو خلقو سره موجود وی عین دغه شیان اخستل کيږی او کچیری دغه خلق دعوی کوی چې هلاک شوی دی اوس زموږ سره وجود نه لری حاکم به یی بنديان کړی تر هغه وقت پوری چې حاکم ته معلوم شی کچیری دغه شیان

ددغه خلقو سره موجود وای اقرار به ئې په کړې وای که ئې اقرار وکړي نودغه شيان اخستل کيږي او که ئې اقرار ونه کړي نومل ددغه شيان که چيري مثلي وي يا قيمت کچيري قيمی وي اخستل کيږي:

يلزم ردالمغضوب عينا وتسليمه الى صاحبه في مكان الغصب ان كان موجودا (المجلة ۸۹۰م) وهكذافي الدر المختار على هامش رد المختار ج ۵ ص ۱۲۸ فان ادعى هلاكه حبس حتى يعلم الحاكم انه لوبقى لظهر اى لاظهره ثم قضى الحاكم عليه بالبدل من مثل اوقيمة اه (الدر المختار على هامش ردالمختار ج ۵ ص ۱۳۰)

مولوي عبدالکريم عني الله عز مولوي زاهد اصفهاني مولوي محمد اخلاص برکتی مولوي نور محمد ثاقب دافغانستان دمركزي دارالافتاء رئيس
 مولوي محمد رفيع صبرتي
 مولوي محمد رفيع صبرتي
 مولوي محمد رفيع صبرتي

مولوي عبدالکريم عني الله عز مولوي زاهد اصفهاني مولوي محمد اخلاص برکتی مولوي نور محمد ثاقب دافغانستان دمركزي دارالافتاء رئيس
 چاچي سلاح وړی وی

پوښتنه: هغه سلاح چې دتوپکيانو په وخت کې وړل شوی وي يائې خرڅه کړی وي د توپکيانو ياد تحريک اسلامي حکومت کې ددغه نفر سره څنگه وکړو؟
 (دتحقيق مديريت داستخباراتو څانگه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصدق والصواب
 اسلحي دييت المال چې توپکيانو په وقت يا تحريک اسلامي په وخت کې خلقو خپل پرسروړی وي يائې خرڅ کړی وي که ددغه اسلحي ددغه خلقو سره موجود وي ددغه اسلحي اخستل کيږي که موجود نه وي قيمت ددغه اسلحو اخستل کيږي لکه چې دپورتنی پوښتنی په جواب کي چې ذکر شول سره د حوالو والله تعالى اعلم.

مولوي عبدالکريم عني الله عز مولوي زاهد اصفهاني مولوي محمد اخلاص برکتی مولوي نور محمد ثاقب دافغانستان دمركزي دارالافتاء رئيس
 مولوي محمد رفيع صبرتي
 مولوي محمد رفيع صبرتي
 مولوي محمد رفيع صبرتي

مولوي عبدالکريم عني الله عز مولوي زاهد اصفهاني مولوي محمد اخلاص برکتی مولوي نور محمد ثاقب دافغانستان دمركزي دارالافتاء رئيس

مغضوب عنه که دغاصب پر نور مال قدرت ومومي نو

پوښتنه : دافغانستان داسلامی دولت محترم رئیس صاحب دار الافتاء وعالی مقام ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته عالیقدره زموږ څخه یوه رمه چې ۲۶۱ میړی وی دغور په منطقه کښی ددوستم نفروه چې ارباب عبد الصمد اوارباب رحیم په زوره راڅخه بوتل نو اوس دارباب عبد الصمد نامی چې زما مال ئې بیولی دی دده نورپسونه دهلمند په ولایت کښی دآغا بادار پلاس کښی دی چې هغه هم کوچی دی نودمه ربیانی دمخی وماته داسی فتوی راکړی چې زما لاس په دغه مالو چې داغابادار پلاس کی دی لگیږی اوکنه؟ (المستفتی ادم اکا ولد نیک محمد کوچی)

بسم الله الرحمن الرحيم

هو الله تعالى المستعان

امابعد فنقول ومن الله تعالى التوفيق محترمو خاوند لره دحق په اوس زمانه کی چې قدره ئې پرهغه چا چې مال ئې ځنی اخستی وی که بعینه هغه مال چې له ده څخه ئې اخستی وی په زبردستی سره یابل چې هغه قدر قیمت لری واخلی روادی لکن په دی شرط چې یقینی معلوم شی چې دامال د عبد الصمد دی :

لیس لذی الحق ان یاخذ غیر جنس حقه وجوزه الشافعی رحمته الله قد منافی کتاب الحجران عدم الجواز کان فی زمانهم اما الیوم فالفتوی علی الجواز وهو الاوسع لتعینه طریقا لا ستیفاء حقه فیتقل حقه من الصورة الی المالیة کما فی الغضب والاتلاف (ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۰)

(تنبيه) : قال الحموی فی شرح الكنز نقلا عن العلامة المقدسی عن جده الاشرع عن شرح القدوری للاخصب ان عدم جواز من خلاف الجنس کان فی زمانهم لمطاوعتهم فی الحقوق والفتوی الیوم علی جواز عند القدرة من ای مال کان لاسیما فی دیارنا لمداومتهم العقوق ردالمحتار ج ۵ ص ۱۰۵ کتاب الحجر والقاضی یحبس الحر المدیون لبيع ماله لدينه وقضى دراهم دينه من دراهمه یعنی بلامره وكذا لو كان دنانیر (وباع دنانیر بدراهم دينه وبا لعكس استحسانا) لاتحادهما فی الثمنية (لا) بیع القاضی (عرضه ولا عقاره) للدين (خلافا لهما وبه) ای بقولهما بیعهما للدين (یفتی) اختیار وصحه فی تصحیح القدوری وبیع کل مالا یحتاجه فی الحال (الدر المختار) قوله وبیع کل مالا یحتاجه الخ قال فی التبيين ثم عندهما یدعی القاضی بیع النقود ثم العروض ثم العقار الخ (ردالمحتار ج ۵ ص ۱۰۵ کتاب الحجر والله تعالی اعلم :

مولانا ندامحمد الحقانی

دغصب په ځمکه تصرف کونکي حق دتصرف لري ګنه؟

پوښتنه : دمحترم ددارالافتاء ورياست ته السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترم څرنگه چې دمسکله په صورت کې ددغه مسئلې په ذکر کې معلومات مفصل راکي (۱) ددولت مخکې يونفر غصب کړي ده او بل نفر ته په اجاره ورکړي ده اجاره دار په هغه مخکې مصرف کړي دي اوس دولت بېرته هغه مخکې د معلومات په صورت کې ضبط کړل اوس اجاره دار وايي چې زما مصرف په سوي دي چې ۱۲ سوه گزه جر پکښې ويستل شوي او بل په ټکټر اړول شوي او خاوره ورکول شوي نو دغه مصرف په کوم طرف پوري مربوطيت لري دامکان په صورت کې موږ ته ددغې مسئلې په باره کې معلومات راکړي والسلام.

(المستفتي حاجي خير محمد معاون زراعت)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب

محترم مستفتي صاحب نوموړي اجاره دار چې کوم په استفتاء کې ذکر سوي مصارف په مخکې دغصب کړي دي هيڅ حق دعوض دمصارفو نه لري پريښ چا باندې ځکه چې دي په حکم دعین غاصب کې شميرل کيږي او دغاصب حکم دادی چې دي متبرع (يعنی ښه ځواني کوونکي او احسان کوونکي) بلل کيږي په هغه مصارفو کې چې مال متقوم نه وي لکه کوم مصارف چې په استفتاء کې مذکور دي:

(المادة ۹۰۸) اذا كَرَبَ اَرْضًا غَصَبَهَا ثم استردّها صاحبها فليس للغاصب ان يطالب باجرة الكراب لكونه متبرعا وليس الكراب مالا متقوما ليستردّه الغاصب قال في الهندية وان كان الغاصب زادا في الارض من عنده ان لم تكن الزيادة مالا متقوما بان كَرَبَ الارض وحفر النهر او القى في الارض سرقينا واختلط بالتراب وصار بمنزلة المستهلك فان للقيم ليسترد الارض بغير شيء آه وفي الخانية ولو غصب نخلا او زرع فسقاه وانفق عليه حتى انتهى فلا شيء له وكذا لو قصر الثوب المغصوب آه (المادة ۹۱۰) غاصب الغاصب في حكم عين الغاصب وكذا مودع الغاصب والمرتهن منه والمتهب والمستعير والمستأجر من الغاصب ردالمحتار وكذا من اخذ المغصوب من الغاصب ليرده الى مالكة (هندية) شرح المجلة لسليم باز اللبناني من ص ۵۰۶ الى ص ۵۰۷ والله اعلم وعلمه اكمل واتم.

مولوي محمد امجد الحقاني مولوي احمد نوري عفي عن

باب الضمان

به ضیاع سره دبل دمال ضمان لازمی

پوښتنه : محترم دتمیز عالی ریاست رئیس محترم مولوی صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ملا عبد القیوم اخند وایی چی ما دهرات مربوط دزنده جان په ولسوالی کی یوه عراده لنډ کروزر موټر په آویا خلتو تریاکو چی وزن دهری خلتی یومن ۲۳ سیره رانیولی چی دخپل ددغه سودا شاهدان دشخصیت تیر کړی امدامخه تردی چی دی موټر راوولی په هرات کی طالبانوداشتبا په خاطر موټر بیولی چی اخیر موټر په کابل کی سوی اوس مونږته شرعامعلومات نه کیږی ددغه موټر تاوان ورکړو که یا اوکه ئې ورکوباید په څه ترتیب ئې ورکړو دوی مو درواستول تاسوبه معلومات راکړی والسلام .

(المستفتی ملا صاحب الحاج محمد حسن)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

چا که دبل چامال ضائع کړو اگر چې داثم گمان و چې داځما مال ده نوضمان پری لازمیږی په شرح المجلة للاتاسی ج ۳ ص ۴۵۶ کښی لیکلی دی:

لواتلف احد مال غیره علی زعمه انه ماله یضمن (لان هذا حق العبد فلا يتوقف علی عمله وقصدہ کما فی مجمع الانهر نعم لا يتعلق به اثم كما تقدم فی شرح المادة ۸۸۷ والثانی لا يتعلق به المأثم وهو ما وقع علی الجهل کمن اتلف مال غیره وهو لیضمن انه له فانه یضمن ویأثم لقوله علیہ الصلوة والسلام رفع عن امتی الخطاء والنسیان معناه رفع مأثم الخطأ أفاده الشلبی (شرح المجلة للاتاسی ج ۳ ص ۴۱۱).

او کله داخلیږی په حکم دغصب کښی غیر غصب هم چې په دواړو کی ازاله دتصرف دمالک وی دخپل ملک څخه -

بینت هذه المادة انه قد یدخل فی حکم الغصب مالیس بغصب ان ساواه فی ازالة تصرف المالك عن ملكه الخ شرح المجلة للاتاسی ج ۳ ص ۴۳۲)

نویا به ضمان په شان دضمان دغصب وی او په غصب کی که مال مغضوب دمثلیاتو څخه وی نویا به اداء دمثلی وی او که دقیمیاتو څخه وی نو ادا دقیمه به کیږی په زمان دغصب اوهم په مکان دغصب کښی او که مثلی شی وی خودمثلی برابرل او اداء کول مشکل وی چی

دامثل نه پيدا کيڙي نويابيه ددي مثلى هم قيمه آداء کيڙي خوز مونږ ددرى امامانو پکښى اختلاف دى امام اعظم ابوحنيفه رحمته الله عليه فرمايي چي قيمه ديوم الخصومة عند القاضي واجب دى او امام محمد رحمته الله عليه وايي چي قيمه دورخي دانقطاع دمثل واجب ده او امام ابو يوسف رحمته الله عليه وايي چي قيمه ديوم الغصب واجب ده درى واره اقوال ترجيحات لري خو قول دامام ابو يوسف رحمته الله عليه اعدل الاقوال بلل شوى دى:

ويجب رد مثله ان هلك وهو مثلى وان انقطع المثل بان لا يوجد فى السوق الذى يباع فيه وان كان يوجد فى البيوت ابن كمال (فقيمه يوم الخصومة) اى وقت القضاء وعند ابى يوسف يوم الغصب وعند محمد يوم الانقطاع ورجحا قهستاني (وتجب القيمة فى القيمة يوم غصبه) اجماعا قوله (ورجحا) اى قول ابى يوسف وقول محمد وكان الاولى ان يقول ايضا اى كمار جرح قول الامام ضمنا لمشى المتون عليه وصرىحا قال القهستاني وهو الاصح كما فى الخزانة وهو الصحيح كما فى التحفة و عند ابى يوسف يوم الغصب وهو اعدل الاقوال كما قال المصنف وهو المختار على ما قال صاحب النهاية وعند محمد يوم الانقطاع وعليه الفتوى كما فى ذخيرة الفتاوى وبه افتى كثير من المشايخ (قوله يوم غصبه اجماعا) هذا فى الهلاك كما هو فرض المسئلة قال القهستاني اما اذا استهلك فكذلك عنده وعندهما يوم الاستهلاك اه وفى جامع الفصولين غصب شاة فسمنت ثم ذبحها ضمن قيمتها يوم غصب لا يوم ذبحه عنده وعندهما يوم ذبحه ولولفت بلاهلاكه ضمن قيمتها يوم غصب.... اه (الدوررد المحتار ج ٥ ص ١٢٨)

ان انصرم المثلى فقيمه يوم الخصومة يعنى اذا انقطع المثلى عن ايدي الناس يجب على الفاصب منه يوم الخصومة وهذا قول الامام وقال الثانى يوم الغصب وقال محمد يوم الانقطاع لان المثل هو الواجب والقيمة انما يصار اليها للعجز عنه والعجز فى يوم الانقطاع فيعتبر فيه وللثانى ان المثل لما انقطع التحق بالقيمتى وفيه يعتبر القيمة يوم الغصب ولل امام ان المثل هو الواجب بالغصب وهو بان فى ذمته مالم يقض القاضي بالقيمة ولهذا صبر الى ان يعود لمثل كان له ذالك وحد الانقطاع ان لا يوجد فى السوق الذى يباع فيه وان كان يوجد فى البيوت ذكره فى النهاية وقال فى النهاية فان قلت ولم قدم قول ابى يوسف فى التعليل لم يوسطه كما هو حقه قلت لعله ان يكون هو المختار لانه اعدل الاقوال (تكملة البحر الرائق ج ٨ ص ١١٠)

تجب قيمة يوم الخصومة المعتبرة وهى ماتكون عند القاضي وهذا عند ابى حنيفة رحمه الله تعالى وعليه مشيت المتون وهو الاصح كما فى الخزانة وهو الصحيح كما فى التحفة وعند ابى يوسف

یوم الغصب وهو اعدل الاقوال كما قال فی المنح وهو المختار علی ما قال صاحب النهایة وعند محمد یوم الانقطاع وعلیه الفتوی كما فی ذخیرة الفتاوی وبه افتی کثیر من المشائخ (کذا فی الدر وحواشیه (شرح المجلة للاتاسی ج ۳ ص ۴۱۶)

مولوی عبدالحکیم عفی اللہ عنہ مولانا محمد سلم حاتنی مولانا محمد اللہ مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد ثاقب و افغانستان و مرکزی دارالافتاء رئیس
 دہلی دمال پر اتلاف مجبور کرل شوی ضمان لازمیری اوکنہ
 مولوی محمد رفیع حسن برکتی
 مولوی محمد رفیع حسن برکتی
 مولوی محمد رفیع حسن برکتی

پوہنستہ : چ میفرمایند علماء دین و مضیان شرع مبین اندرین مسئلہ کہ دسال ۱۳۷۱ ہمار تورن علماء الدین خان بمنطقہ ولسوالی شکر ولایت غور کمندار تریاک از صاحبان تریاک اخذ شدہ و بعدا بمحضرمقام مردم ہان تریاک باسوختاندہ شدہ است و عکس گیری شدہ از سوتا ندہ آنها ایا با مورین و عکس نامی تحت امر علماء الدین خان نمائون توان است یا خیر میا بنند الکتاب دارالافتاء بارہ حکم شرمی بہ مید .
 رئیس شوری مرکزی علما محترم اخذ زادہ صاحب عبد الغفور سینانی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب بعون ملہم الصواب این صورت صورت اکراہ است و اکراہ بدو قسم است اکراہ تام و اکراہ ناقص اکراہ تام آنست کہ مکرمہ بالفتح راقدرت و اختیار باقی نباشد زیرا کہ باو تہدید قتل یا اتلاف بعض اعضاء یا اتلاف جمیع مال وادہ شدہ باشد و اکراہ ناقص آنست کہ قدرت و اختیار مکرمہ بالفتح را باقی باشد زیرا کہ اورا تہدید می آسان وادہ شدہ باشد مثل تہدید بضرب سیر یا قید کردن یا اتلاف بعض مال یا محاق ظلم مثل منع ترقی و دکار یا اخذ نمودن و غیرہ از دیس اکراہ بر اتلاف مال غیر اگر اکراہ تام بوضمان بر مکرمہ باکسر بود و اگر اکراہ ناقص بوضمان بر مکرمہ بود بالفتح و شروط اکراہ قرار ذیل می باشد (۱) مکرمہ باکسر باید کہ قادر باشد بر تہذیب و تہدید مکرمہ بالفتح سلطان باشد یا غیر سلطان (۲) مکرمہ بالفتح اگر غائب غن اود قمع و حید از جانب مکرمہ بود اکراہ صحیح باشد (۳) و حیدی کہ از جانب مکرمہ صادر شدہ قابل عمل نباشد مثل قتل و اتلاف عضو (۴) و حید مکرمہ باید کہ عاجل بود نہ آبل (۵) اکراہ باید کہ بر غیر حق باشد و اگر اکراہ بر حق باشد اکراہ نبود و باید تذکر دادہ شود کہ اکراہ در حضور مکرمہ می باشد و اگر مکرمہ غائب بود اکراہ نمی باشد پس اگر د اتلاف این

انفون شرط مذکورہ موجود باشد و علماء الدین در وقت اذخاں مذکور موجود باشند همان بر کرہ است بالکسر والنہان بر آخذین مال و مباشرین

ان اطلاق میثدا الاکراه نوحان یعنی اوکال و غیر یعنی اذناقص (الفقہ الاسلامی ج ۴ ص ۲۱۳)

ومثله فی بدائع الصنائع ج ۷ ص ۱۷۵ او شرطه قدرة المکره علی ایقاع ما هدبه سلطانا او لصا وخوف المکره ایقاعه فی الحال وکون الشئ المکره به متلفا نفسا او عضوا الخ وکون المکره ممتنعا عما کره علیه قبله لحقه اولحق آخر اولحق الشرع متن الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۸۹ ویدل علیه ما فی بدائع الصنائع ج ۷ ص ۱۷۶ ومثله فی الفتاوی الهندیة ج ۵ ص ۳۵ واما شرطه فان یکون الاکراه من السلطان عندابی حنیفة رحمه الله تعالى وعندهما اذا جاء من غیر السلطان ما یجی من السلطان فهو اکراه صحیح شرعا کذا فی النہایة وعلیه الفتوی فان غاب المکره عن بصر المکره یزول الاکراه (الفتاوی الهندیة ج ۵ ص ۳۵) ومثله فی بدائع الصنائع ج ۷ ص ۱۷۶ الاکراه یشب حکمه اذا حصل ممن یقدر علی ایقاع ما توعد به سلطانا کان او غیره وان غاب المکره عن نظر من اکرهه یزول الاکراه ذکره قاضی خان (مجمع الضمانات ص ۲۰۴) (وفیه المکره علی الاخذ والدفع انما یبیهه مادام حاضر عند المکره والالیم یحل لزوال القدرة والالجام بالبعد منه وبهذا تبین انه لا عذر لاحد من اعوان الظلمة فی الاخذ عند غیبة الامیر اورسوله فلیحفظ قوله مادام حاضر اعنده المکره قال فی الهندیة عن المبسوط فان کان ارسله لیفعل فخاف او یقتله ان ظفر به ان لم یفعل لم یحل الا ان یکون رسول الامر معه علی ان یرده علیه ان لم یفعل ولولم یفعل حتی قتل کان فی سعة انشاء الله تعالى ولو هدده بالحبس او القید لم یسعه الاقدام آه قوله لزوال القدرة والالجام بالبعد لکن ینخاف عوده وبه لا یتحقق الاکراه بزایة (الدر المختار وردالمحتار ج ۵ ص ۹۸ ومثله فی شرح المجلة للاتاسی ج ۳ ص ۵۶۲) والله اعلم

بسم الله الرحمن الرحیم
 مولانا عبدالحکیم عفی الله عنہ مولانا احمد نوری مولوی نور محمد نائب د افغانستان و مرکزی دارالافتاء رئیس
 مولانا عبدالحکیم عفی الله عنہ

دباغيانوسره دجنگ پر مهال تلف شوى مالونه ضمان لرى او كنه

پوښتنه: نور محمد د داد مولى زوى د ترينكوټ د چارچينود ولسوالى د پوښتنه د اوسيدونكى غوښتنى ليك د افغانستان د اسلامى دولت محترم عاليقدر مشر مجاهد امير المؤمنين السلام عليكم ورحمة الله عاليقدره موږ دوه موټر سيكلان هونډا د تجارت لپاره كجران ته بيولى وه په ولسوالى باندې ټكان ورسول او په نتيجه كېنې زموږ ذكرسوى موټر سيكلان ورسوځل سول اوس هغه قاتلان او مجرمان نيول سوي دي د حكومت په لاس كېنې دي يادى زموږ خساره دولت راكړى او يادى د كجران ولسوال امر راكړى ترڅو زموږ حق د شريعت مطابق د دغو باغيانو څخه راواخلي چې اوس ورسره بنديان دي وكتل سو د دارالافتاء محترم رئيس د پورته موټر سيكلانو د ضمان په هكله به معلومات راكړي چې پر چا كېږي. والسلام

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

د افغانستان د اسلامى دولت محترم عاليقدر مشر مجاهد امير المؤمنين السلام عليكم ودام ظلكم العالى كوم موټر سيكلان چې په استفتاء كېنې بيان شوى دي دهغو د ضمان په باره كېنې به دا ووايو چې د دغه موټر سيكلانو پر هېچا ضمان لازم نه دي نه پر دولت لازم دي او نه هم پر باغيانو لازمېږي او د امانت تلف دي يعنې هدر دي ځكه چې داپه حين او وقت د قتال او جنگ د باغيانو كې تلف شوي دي او كوم شئ چې تلف شي د لاس څخه د باغيانو په حال د جنگ كېنې هغه ضمان نه لري پر هېچا خود عدم ضمان دپاره يو خوش طرونه دي چې لېوړو سته به شي په حواله درد المحتار سره وليكو:

واذا نجلت الحرب ومع اهل العدل اموال ردت عليهم وما يتلف منها فى غير القتال فهو مضمون على متلفه وما تلف عليهم فى نائرة الحرب من نفس ومال فهو هدر (الاحكام السلطانية للقاضى ابى يعلى محمد بن الحسين القراء ص ٥٤ ب) ضمان ما اتلفوه من الانفس والاموال قال الحنفية والمالكية والحنابلة والشافعية فى اظهر القولين عندهم لا يضمن البغاة المشأولون بين الناس وفيهم البديون فاجمعوا فى وقائهم كوقعة الجمل وصفين على الايقام حد على رجل استحل فرجا حراما بتاويل القرآن ولا يغرر مال اتلفه بتاويل القرآن ولان البغاة طائفة ممتنعة بالحرب بتاويل سائق فلم تضمن ما تلفت على الاخرى كاهل العدل ولان تضمينهم يفضى الى تنفيرهم

عن الرجوع الى الطاعة فلا يشترع كتضمنين اهل الحرب (الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۱۴۴) -

لكن دغه عدم دضمان پرتلف دباغيانو مالونو دخلقوله په وقت دجنگ ددوی کښی بناء دی پریوڅو شرطونو باندی چې هغه په دی ډول دی (۱) دغه باغيان به ډیروی چې لښکرولری (۲) چې دوی به په جمع واری سره راجمع شوی وی جنگ داهل عدل لره (۳) چې دوی به په تاویل سره عقیده لری دحلال والی دجنگ داهل عدل سره اوکه دغه شرطونه نه وه موجود نویایه دغه صورت کښی ضمان پر باغيانو لازمېږی په (ردالمحتار ج ۳ ص ۳۴۲ باب البغاة) کښی لیکلی دی:

قلت فتحصل من ذلك كله ان اهل البغي اذا كانوا اكثرين ذوى منعة وتحيز والتقالنا معتقدين حله بتأويل سقط عنهم ضمان ما اتلفوا من دم او مال دون ما كان قائما ويضمنون كل ذلك اذا كانوا اقليلين لامنعة لهم او قبل تحيزهم او بعد تفرق جمعهم.... الخ والله اعلم بالصواب

مولوي محمد الحقاني مولوي عبدالحکيم عني الله عزوجل مولوي احمد نور عني الله عزوجل مولوي نور محمد نائب و افغانستان د مرکزی دارالافتاء رئيس

حکم دآلاتو دسروز

پوښتنه : محترم رئيس صاحب ددارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله محترمه! الات دسروز لکه ټيپ اوریدو یو ټلوویژون وغیره ماتول څه حکم لری اوپورته شیان چې گیرشی خلق هم ددغو شیانو څخه ناوړه استفاده کوی بهترینه لارښی کومه ده څه په کوی په دغه شیانو والسلام.

(نور محمد پوښتنه کوونکی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب الات دلهو که داسی وی چې یوازی په لهو لعب کی مستعملېږی پرماتونکی ئې په اتفاق ضمان نشته اوکه په غیرکی دلهوهم مستعملېږی که ماتول په اذن دامام وه هم په اتفاق ضمان نشته اوکه په اذن دامام نه وه امام ابوحنيفة رحمه الله تعالى وایی ضمان شته اوصاحبان رحمهما الله تعالى وایی ضمان نشته ترجیح قول لره دصاحبانو ده دوجهی دفسادد زمان هرچی الات دی چې په مباح ځایو کی مستعملېږی

لکه طبل دغزیا تیپ رادیو دمتدین شخص چپ په لہو کی نه مستعملوی په اتفاق ضمان پر ماتونکی شته هر چپ تیپ یا رادیو د فاسقانو دده دهغه حکم دالات دلهو دی چپ سابق ذکر شو پر ماتوونکی ئې پر قول مفتی به ضمان نشته که څه هم بلاذن دامام وی دغه مسائل او حکمونه دلاندی عبارتو مدلول دی

(تنبیه) امام ابو حنیفه رحمه الله تعالی چپ ضمان وایي هغه داسی ضمان چپ کار دغیر دلهو ورڅخه اخسته کیږی مثلاً په ډول کی ضمان د قیمت د داسی ډول شته چپ پنبه پکی ساتی په (فتاوی هندیه ج ۵ ص ۱۳۱) کی راغلی دی:

اذا كسر بربط انسان او طنبور ه اودفه او ما ا شبه ذلك من الات الملاهی فعلى قولهما لا ضمان وعلى قول ابی حنیفه رحمه الله تعالی يجب الضمان وذكر فی الجامع الصغير ان على قول ابی حنیفه رحمه الله تعالی يضمن الا اذا فعل باذن الامام قال القاضي الامام صدر الاسلام الفتوى على قولهما لكثرة الفساد فيما بين الناس وذكر الشيخ فخر الاسلام فی شرح الجامع الصغير ان قول ابی حنیفه رحمه الله تعالی قیاس وقولهما استحسان وقال صدر الاسلام ثم عند ابی حنیفه اذا وجب الضمان يجب على وجه الصلاح لغیر التلهی على ادنى وجه يمكن الا تتفاح بذلك وعلى هذا الاختلاف النردو الشطرنج لانه يمكن ان يجعل هذه الاشياء سنجات الوزن وفي القدوری فی مسئلة الطنبور والبربط انه يضمن قيمته خشبا منحوتا وفي المتنقي يضمن قيمته خشبا الواحا كذا فی المحيط والذ خیره والطبل الذی يضرب للصبيان يضمن بالاتلاف من غير خلاف كذا فی التاتار خانية آه په الدر المختار کی راغلی دی (وضمن بكسر معزف) بكسر الميم آله الله ولو لكافر ابن كمال قيمته خشبا منحوتا صالحا لغیر اللهو وضمن القيمة لا المثل وباراقة سكر ومنصف سيجی بیان فی الاشربة وصح بيعها كلها وقال لا يضمن ولا يصح بيعها وعليه الفتوى ملتنقي ودر روزلمی وغیرها واقره المصنف واما طبل الغزاة زاد فی حظر الخلاصة والصيادين والدف الذی یباح ضربه فی العرس فمضمون اتفاقا (الدر المختار بهامش ردالمحتار ج ۵ ص ۱۴۹) په ردالمحتار کی راغلی دی قوله وقال الخ هذا الاختلاف فی الضمان دون اباحة اتلاف المعازف وفيما يصلح لعمل آخر والالم يضمن شيئا اتفاقا وفيما اذا فعل بلاذن الامام والالم يضمن اتفاقا... الخ

په تبیین الحقائق ج ۵ ص ۲۳۷ کی راغلی دی:

ومن كسر معزفا او راق سكر او منصفاً ضمن وصح بيع هذه الاشياء وهذا عند ابی حنیفه رحمه الله تعالى وقال لا يضمنها ولا يجوز بيعها لانها معدة للمعصية فيسقط تقومها كالخمر ولانه فعله باذن

الشرع لقوله صلى الله عليه وسلم بعثت بكسر المزامير وقتل الخنازير ولقوله صلى الله عليه وسلم اذا راي احدكم منكر افلينكر بيده فان لم يستطع فبلسانه فان لم يستطع فبقلبه وذلك اضعف الايمان والكسر هو الانكار باليد ولهذا الوفعله بامر اولي الامر كالامام لا يضمن فبامر الشرع اولي... الخ

(وروسته ترخو سطر وایي)

والفتوى في زماننا على قولهما لكثرة الفساد فيما بين الناس

په مجمع الضمانات ص ۱۳۲ کی هم فتوی پر قول د صاحبین ذکر شوی ده په طحطاوی علی الدرج ۴ ص ۱۱۴ کی راغلی دی:

(قوله صاحب الفیر للهو) ففي الدف قیمته دفایوضع فيه القطن والبربط یضمن قیمته قصعة یجعل فيه الشرية ونحو ذلك ذكره قاضیخان -

په مجمع الاثر او الدر المنقوی بهامش مجمع الانهر ج ۲ ص ۴۶۹ کښی ذکر د فتوی پر قول د صاحبین رحمه الله تعالی راغلی دی

(نوت) الات دلهو چې گیرشی موظفین به ئې ماتوی خپله به ئې نه مستعملوی ځکه مال دغیر دی استعمال د مال غیر بلا اذن جائزه دی هر چې ماتول دی هغه په اذن د شرعی دی لکن موظفین حضراتو ته دیر احتیاط پکار دی د موثرانو هنداری به نه ماتوی که ئې ماتیکی ضمان پرشته او اذی به مسلمانانوته نه رسوی چې د ثواب پر ځای گناه زیاته نسی هرامیر او مشر مجبور دی چې خپل افراد به اصلاح کوی ځکه چې په حدیث شریف کی دی کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیتة والله اعلم

مولوی عبدالحکیم عفی الله عنہ مولوی محمد اعجاز برکتی مولوی نور محمد ثاقب د افغانستان د مرکزی دارالافتاء رئیس

کتاب الدعوى

دمدعي په قول کي که تناقض راشي نوتوفيق نه آيا، تياشته؟

پوښتنه: الحمد لله الذي هدانا للاسلام وصيرنا من امة خير الانام صلى عليه وسلم اما بعد
خه وايي علماء دين مبين او مفتيان د شرع متين په دې مسئله کې چې دوى قطعى مخکې

وى يوه په بله پورې متصله پردي

شکل باندې

شمالى قطعه	زيد مشترى
شرق	غرب
جنوبى قطعه	عمرو مشترى

که دغه دوى قطعى مخکې دوه نفره رانسې مثلاً شمالى قطعه زيد رانسې او جنوبى قطعه
عمرو رانسې لکن په دې مخکې کې يو بل شريک هم وى دبائع سره چې هغه په وقت د عقد
کې غائب وى کله چې دغه شريک را حاضر شى نو دخپل حق دعوى وکړې کله چې مدعى
دواړو قطعو حدود يانه وى نو دشمالى قطعى اضافه وزيد ته وکړې او د جنوبى قطعى
وعمر و ته وکړې يعنى په بيان که حدود دشمالى قطعى داسې وليکې چې جنوبا متصله ده
په مخکې پورې د عمرو داسې ئې نه وى ليکلى چې متصله ده په مخکې مملوکه ياپه ملک
پورې د عمرو او په بيان د حدود د جنوبى قطعى دارنگه وليکې چې شمالا متصله ده په
مخکې پورې د زيد اضافه دمخکې وزيد ته وکړې مدعى عليه په خپل دفع کې وليکې چې
مدعى اقرار کړې دى يعنى مثلاً عمرو وليکې چې مدعى اقرار کړې دى چې دغه مخکې
زما مدعى عليه ده مخکې چې دغه مدعى په خپل صورت دعوى کې دشمالى قطعى د حدود
په بيانولو کې اضافه دمخکې و ما مدعى عليه ته کړې ده يعنى داسې يې ليکلى چې جنوبا
متصله ده په مخکې پورې د عمرو نويادى څرنگه دعوى کوي چې په دې مخکې کې زه
شريک يم او حق لرم مدعى په جواب کې داسې ووايي چې ما دمخکې اضافه و مدعى

عليه ته کړې په اعتبار دتصرف او ذواليدی یعنی چې مدعی علیه ټې متصرف او ذواليدی فی الحاله چې دی اضافی ته دعلم نحوی علماء اضافه دادنی ملاسته وايي نه په دی اعتبار چې مدعی علیه يي مالک دټولی مخکې او مخکته ټې مملوکه ده ځکه که چيری مادی مالک بوللای دټولی مخکې نومايياولی دعوی کوله او بل جواب داسی وکی چې ماددغی قطعی د نصف دعوی کړی ده په حقیقت سره اودهغه بل نصف دعوی چې کوم نوهغه په شفع سره لکن دغه نصف خود مشتری گرځيدلی په شرا سره نوزه مدعی اودی مدعی علیه دواړه په دي مخکته کي سره شريکان شوو کله چې اصحاب ديوحد متعددشی نويوچې ذکرشی هم جواز لری آيادغه اضافه سره ددغه جوا يينو اقرار بلل کيږی اوکته يينو بالبرهان واجرکم علی الرحمن.

(المستفتی عبدالله حقانی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامدا ومصليا

ددغه مدعی چې شریک دبائع سره ځان بولی په دغه دوو قطعو دمخکې کی چې هغه په سوال کښی په تفصیل سره بیان شوي دی نودده دغه اضافه سره دجوايينو اقرارنه بلل کيږی ځکه چې ده توفیق راو ستلی دی بالفعل په جوايينو سره اودغه توفیق بالفعل دمدعی اعتبار لری په دفع دتناقض کښی - المادة ۱۶۵۷ -

لواکمن توفیق الکلام الذی یری متناقضا ووقفه المدعی ایضا یرتفع التناقض مفاد قولهم ووقفه المدعی ایضا انه لا یکتفی بامکان التوفیق بل لابد من التوفیق بالفعل وهذا القول مختار من اربعة اقوال الخ (شرح المجلة لسليم باز اللباني ص ۹۷۵) -

اوپه داسی محل کی چې هلته توفیق ظاهر غیر خفی وی لکه په استفتاء مذکور کښی چې اضافه مدعی کړي دی مدعی علیه ته دمدعی به په اعتبار دتصرف سره دامجاز متعارف دی صرف امکان دتوفیق هم کفایت کوی بغیر دتوفیق بالفعل:

وقد ذکر والقولین فی مسائل التناقض والذی اختاره فی جامع الفصولین وقال انه الا صوب عندی وقره فی نورالعین انه ان کان التناقض ظاهرا والتوفیق خفيا لا یکنی امکان التوفیق والا یکنی الامکان الخ (الفتاوی تنقیح الحامدیة ج ۲ ص ۳۸) -

اودغه شان که چيری صادرشی دمدعی څخه داسی یوشی چې هغه محتمل داحتمالین وی

هم دقرار اوهم دعدم اقرار ترجيح به په هغه صورت كېنى قرائنو اوعلاماتولره وى په صورت داستفتاء كى قرينه دعدم دقرار ده چې هغه دعوى دمدعى ده؛ ولوصدر عنه مايحتمل الاقرار وعدمه فالترجيح بالقرائن والا فلا يكون اقرار للشك (جامع الفصولين ج ۱ ص ۱۰۱) والسلام والله اعلم بالصواب

مولانا احمد نوري حنفى عز مولوى نذير احمد اعظمى مولوى نور محمد ثاقب د افغانستان و مركزى دار الافتاء رئيس
 مولوى محمد رفيع ص بركتى
 دار الافتاء
 مولانا محمد رفيع

کوم څوک چې بېخپل ژوند کې دعوى ونکړي ورثه يې حق ددعوى لري کنه؟

پوښتنه : نحمده ونصلی علی رسولہ الکریم اما بعد څه فرمایي علماء ددين مبين او مفتیان دشرع متين په دې مسئله کي چې يوسړى وفات سى نروارث ئې پاته نسى بلکه يوه ماشومه لور ئې پاته سى او نور زاننه ورثه ئې پاته سى او ميراث ئې اجنيبان خلق سره تقسيم کړى کله چې دغه ماشومه لويه سى نو ۷ يا ۸ کاله ژوند وکى بيا وفات سى مطلب داچې دخپل حق دعوى ونکى په خپل ژوند کي وروسته ددغه ښځى اولاد ددى دحق دعوى وکى مرور الزمان هم نه وى راغلى صرف دا خبره نه وى چې والدى ئې دعوى نه وى کړى دخپل لوى والى په ژوند کى آيا دغه دعوى په شريعت کى مسموع ده او کنه؟ بينوا تو جروا -
 (المستفتى محمد عيسى)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب والله الموفق للصواب

چې يورجل تصرف وکى يوه زمانه چې هغه زمانه هم دمرور زمان نه وى په يوه مخکه کى اوبل رجل ئې وينى هغه مخکه او هغه تصرف ددغه رجل اوييا هم دعوه ونکى او مړسى نو ددغه مذکور سړى دولت دعوى نه اوريدل کيږي او پاته کيږي په لاس کى دهغه متصرف ځکه چې حال شاهد دى نورنو الله هادى دى او پر هغه زموږ اعتماد دى لکن مشروط په دى شرط چې موانع به دمدعى دپاره نه وى موجود په دغه وقت کى دترک ددعوى لکه صغر دمدعى يا داچې مدعى عليه متغلب او جابروى يا داسى نور او هر هغه وقت چې مدعى ناظر او مطلع وى پر تصرف دمدعى عليه تر هغه وخته چې مړشى مدعى عليه نونه اوریده کيږي

دعوى پر ورثه دهغه باندې او همدارنگه که مړسې مدعى نه اوریده کيږي دعوى دورته د ده مدعى چې دغه صوره په استفتاء کې هم دى:

قال في فتاوى الولوالجية رجل تصرف زمانا في ارض ورجل آخر راي الارض والتصرف ولم يدع ومات على ذلك لم تسمع بعد ذلك دعوى ولده فترك على يد المتصرف (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۳)

وايضاً في مجموعة الفتاوى على هامش خلاصة الفتاوى (ج ۴ ص ۸۷) رجل تصرف زمانا في ارض ورجل آخر يرى الارض والتصرف ولم يدع ومات على ذلك لم تسمع بعد ذلك دعوى ولده فترك على يد المتصرف والظاهر ان الموت غير قيد بدليل انهم لم يقيد وابه هنا وبه علم ان مجرد السكوت عند الاطلاع على التصرف مانع (رد المحتار على الدر المختار ج ۵ ص ۵۲۴) سئل عن رجل له بيت في دار سكنه مدة تزيد على ثلاث سنوات وله جار بجانبه والرجل المذكور يتصرف في البيت المذكور هدماً وعمارة مع اطلاع جاره على تصرفه في المدة المذكورة فحصل اذا ادعى البيت او بعضه بعد ما ذكر من تصرف الرجل المذكور في البيت هدماً وبناء في المدة المذكورة تسمع دعواه ام لا اجاب لا تسمع دعواه على ما عليه الفتوى آه فانظر كيف افتى بمنع سماعها من غير القريب بمجرد التصرف مع عدم سبق البيع وبدون مضي خمس عشرة سنة او اكثر الخ (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۴) واللّه اعلم وعلمه اتم

مولوي محمد امجد الحقاني مولانا احمد نورى عفى عنهما مولوي نور محمد نائب و افغانان و مرکزی دارالافتاء رئيس

دارت په دعوى کې مرور زمان ته اعتبار شته او کنه

پوښتنه: په حضور دمحترم ددارالافتاء رئيس صاحب السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترم مستاسوپه حضور کې دميراث په باره کې پوښتنه لرم عبد الحميد د محمد ايوب زوى دمحمد انور لمسى د شاه ولى كوت دولسوالى اوسيدونكى چې ددهغه عبد الحميد نامى خپله موروثي ځمكه زما د اكاد زامنو سره ده او ډيره زمانه وتلى ده چې دا ځمكه موروثه گرځيدلى او تقسيم نه دى شوى زه غواړم چې زما د شريعت غراء دا حكمو سره سم خپل تقسيم راكړي والسلام س ۱۵ - ۱۲ - ۱۳۷۵ (المستفتى غلام محمد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب حکم ددعوی دার্থ پہ باب دمرورزمان کنبی حکم دعامودعاوی ده یعنی کچیری امام قضاة منع کړی وه دسماع او اورید لوددعوی څخه پس له پنځلس کلونو ندغه قضاة دمیراث په دعوی کنبی هم منع دی داوړیدو څخه او پس له دیر شو کلونو یادری دیرش کلونو یاشپږدیرش کلونو بناء پر اختلاف دفعهء رحمهم الله کله مدعی دعوی ونکړه نوقاضی به ئی دعوی نه اوری که څه هم امام ورته امر کړی وی راجح قول دشپږدیرش کلونو ده دعوی اوریدل کیږي که دایو څو عذرونه وی چې مدعی غائب وی په دی زمانه کنبی اویا صبی اویا مجنون وی او ولی نه لری اویا مدعی علیه امیر جابر ظالم وی په مجله الاحکام ماده ۱۶۶۰ کی لیکلی:

لاتسمع دعوی الدين والوديعة وملک العقار والميراث وما لا يعود من الدعاوی الى العامة والالی اصل الوقف كدعوی المقاطعة او التصرف بالاجارتين والتولية المشروطة والغلة فی العقارات الموقوفة بعد ان ترکت خمس عشرة سنة... آه

اوپه شرح المجلة للاتاسی ج ۵ ص ۱۶۸ کی په شرح ددی ماده کنبی وایي: دغه ماده صریح ده چې دعوی دার্থ مستثنی نه ده د حکم څخه دنورودعاوی اوپه فتاوی تنقیح الحامدية ج ۲ ص ۵ کنبی لیکلی:

سئل فی رجل يريد الدعوی علی زيد بميراث أمه المتوفاة من أكثر من خمس عشرة سنة وزيد يجحد ومضت هذه المدة من بلوغه رشيد ا ولم يدعی بذلك ولا منع مانع شرعی وهما مقيمان فی بلدة واحدة فهل تكون دعواه بذلك غير مسموعة للمنع السلطانی (الجواب نعم) -

اوپه ردالمحتار ج ۴ ص ۳۸۲ کی لیکلی:

وفی جامع الفتوی عن فتاوی العتابی قال المتأخرون من اهل الفتوی لاتسمع الدعوی بعد ست و ثلاثين سنة الا ان يكون المدعی غائبا او صبيًا او مجنونًا وليس لهما ولی او المدعی علیه امیراً جائزاً... آه

اوهرچي په الدر المختار علی هامش ردالمحتار ج ۴ ص ۳۸۲ کنبی فتوی دابوسعود لیکلی په داسی شان:

لوامر السلطان بعدم سماع الدعوی بعد خمس عشرة سنة فسمعها لم ينفذ قلت فلاتسمع الان بعدها الا بامر الافی الوقف والارث ووجود عذ شرعی وبه افتی المفتی ابوالسعود فليحفظ

نوعلامه شامی په متعلق ددي فتوی کښی په الفتاوی تنقیح الحامدیه کښی په ج ۲ ص ۶ باندی لیکلی دی:

واماما افتی به العلامة ابوالسعود افندی وصاحب البيت کما قيل ادری فهذه صورته (میراثه متعلق الی الخ) تعریب ددغه ترکی لفظ داده (الدعوى المتعلقة بالميراث اذا تركت بعذر شرعى خمسين سنة فهل تسمع بلامر عال الجواب تسمع اذا كان العذر (قویا...آه) او په ردالمحتار ج ۴ ص ۳۸۱ کښی لیکلی وینخالفه (ای استثناء الارث) مافی الخیریه حیث ذکران المستثنی ثلاثة مال الیتیم والوقف والغائب ومقتضاه ان الارث غیر مستثنی فلا تسمع دعواه بعده المدة وقد نقل فی الحامدیه من المهنداری ایضاً کتب علی سوال آخر فیمن ترک دعواها الارث بعد بلوغها خمس عشرة سنة بلاعذر ان الدعوى لاتسمع الا بامر سلطانی ونقل ایضاً مثله فتوی ترکیه عن المولى الى السعود وتعریبها اذا ترکت دعوى الارث بلاعذر شرعى خمس عشرة سنة فهل لاتسمع الجواب لاتسمع الا اذا اعترف الخصم بالحق ونقل مثله شیخ مشایخنا لترکمانی عن فتاوی علی افندی مفتی الروم ونقل مثله ایضاً شیخ مشایخنا لسانحانی عن فتاوی عبد الله افندی مفتی الروم وهذا الذى رأينا عليه عمل من قبلنا فالظاهر انه وردنهى جديداً بعدم سماع دعوى الارث والله سبحانه اعلم...آه

مولوي محمد نور محمد اعظمي
مولوي محمد نور محمد اعظمي
مولوي محمد نور محمد اعظمي
مولوي محمد نور محمد اعظمي
مولوي محمد نور محمد اعظمي
مولوي محمد نور محمد اعظمي
مولوي محمد نور محمد اعظمي
مولوي محمد نور محمد اعظمي
مولوي محمد نور محمد اعظمي
مولوي محمد نور محمد اعظمي

مولوي احمد نوري مولوي عبد الحكيم عني الله عز مولوي محمد اخلاص برکتی مولوي نور محمد ثاقب د افغانستان دم کړنيزي دارالافتاء رئيس

پر مورث که دعوی ونشي پروارث دعوی صحیح کیږي او کنه ؟

پوښتنه :زه عبد الله د عبد الودود زوی دم معروف دولسو والی اوسیدونکی یم د دارالافتاء ومحترم رئیس صاحب حضور څخه دلاندي موضوع په هکله د شرعی فتوی پوښتونکی یم هیله کوم چې د شریعت په منورو احکامو منی ممنون وگرزوی په مورث چې دعوی نه وي شوی په وارث دعوی صحت لري که نه ؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

زيد مثلاً تصرف مال الكانه به مخكه كى ياسراى كى كوى عمر مثلاً دغه تصرف وبنى هيع دعوى يا انكار نه پر كوى دغه متصرف زيد مرسى وروسته عمر پر ورته دزيد دعوى وكى دغه دعوى ئې مسموع نه ده دغه رنگه چى عمر مرسى ورته ئې دعوه وكى پريزيد باندې دعوى مسموع نه ده: فى جامع الفتاوى اول كتاب الدعوى عن الخلاصة رجل تصرف فى ارض زمانا ورجل آخرى تصرف فيها ثم مات المتصرف ولم يدع الرجل حال حياته لا تسمع دعواه بعد وفاته وفى الحامدية عن الولوالجية رجل تصرف زمانا فى ارض ورجل آخرى الارض والمتصرف ولم يدع ومات على ذلك لم تسمع بعد ذلك دعوى ولده فترك على يد المتصرف... آه والظاهر ان الموت غير قيده (ردالمحتار ج ٥ ص ٥٢٤) كهذا فى الفتاوى تنقيح الحامدية ج ٢ ص ٣ (وفيه واذا كان المدعى ناظر او مطالعا على تصرف المدعى عليه لا تسمع الدعوى على ورثته كما مر عن الخلاصة وكذا الوماط المدعى لا تسمع دعوى ورثته كما مر عن الولوالجية والظاهر ان الموت ليس بقيده وانه لا تقدير بالمدة مع الاطلاع على التصرف... آه (ص ٢٣٢) كه چيرى ئې اطلاع پرتصرف نوه نه وئې دعوى تر هغه وخت صحى كيږي چى وخت د سماع د دعوى پرتيرېږي چي هغه وخت ديرش ياد رو ديرش ياشپېد يرش كاله بناء پر منع فقهي ياپنځلس كاله بناء پر منع سلطان ده

والظاهر ان عدم سماعها بعد هذه المدة اعم من كونه مع الاطلاع على التصرف او بدونه لان عدم سماعها مع الاطلاع على التصرف لم يقيد وهنا بعدة فلا منافاة بين كلامهم تأمل آه ردالمحتار ج ٥ ص ٥٢٤ طرشيديه

مولانا محمد شفيع
مولانا محمد شفيع
مولانا محمد شفيع
مولانا محمد شفيع
مولانا محمد شفيع
مولانا محمد شفيع
مولانا محمد شفيع
مولانا محمد شفيع
مولانا محمد شفيع
مولانا محمد شفيع

مولانا زمان شاه مولانا عبد الحكيم عني الله عن مولانا احمد نوري مولوي نور محمد ثاقب دافغانستان دمرکزي دارالافتاء رئيس

د مالکانه تصرفاتو کولوسره بيله عنده

دمشتري به ژوند کي سکوت اودمشتري پراولا دودعوى

پوښتنه :يو شوک چى مخكه خرڅه کړى اومشتري په هغه مخكه کښى دبايع په حضور کي تصرفات په ملکانه طور کوى او بايع ته شرعى عذر موجود نه وي اومشتري وفات شى

دمشتری په اولاد باندې دبايع دعوى صحت لری کنه ؟

(المستفتی عبداللہ ولد عبدالودود معروف ولسوالی)

الجواب بعون الملک الوهاب

بائع چی دمشتری سره بیع صحی قطعې وکړه وروسته حق ددعوی پردغه دمشتری نه لری په وخت دحیات دمشتری وروسته ترمرگه دمشتری حق ددعوی پرورثه وود دمشتری په طریق اولی نه لری حُکمه دغه بائع نقض دهغه شی کوی چې دده دجانب تام سوی دی من سعی فی نقض ماتم من جهته فیکون سعیه مردوداً علیه (المجلة المادة ١٠٠) دغه بیعه صحی قطعې په اقرار یا شاهدانو سره ثابت وه اوکه ددغه بائع نه اقرارشې په بیعه صحی قطعې ثابت وواونه هم شاهدان پر بیع صحی قطعې وه بیائې دعوه دبیع فاسد اویا بیع وفاوکړه دعوی ئې صحی ده حُکمه چی په بیع فاسد کی په مرگ دیوه دعا قذین حق دفسخ نه ساقطیږی:

ولا یبطل حق الفسخ بموت احدهما فیخلفه الوارث به یفتی (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج ٤ ص ١٤٣ البحر الرائق ج ٦ ص ٩٤) اذا اقر احد بصور عقد باب صحیح منه وربط اقراره هذابسند ثم ادعی بان ذلک العقد کان وفاء او فاسداً فلا تسمع دعواه راجع (المادة ١٠٠) مثلاً لو باع احد دازه لاخر فی مقابلة ثمن معلوم وسلمها ثم ذهب الی حضور الحاکم واقر بقوله انی بعت دارى المحدودة بهذه الحدود لفلان فی مقابلة هذا الثمن بیعاً باتاً صحیحاً وربط اقراره هذابوثیقة شرعیة وبعد ذلک ادعی ان بیعی المذکور کان عقداً بطریق الوفاء او بشرط فاسد اه وكذا فلا تسمع دعواه... آه (مجله المادة ١٦٥٨) -

والظاهر ان قوله وربط اقراره بسند لبس قیداً احترازياً انما هو مما شاة مع العادة الغالبة من ان المتعاقدين یربطان عقدهما بسند ویصرحان فيه بان العقد المربوط فيه وقع صحیحاً باتاً خالیاً من الشروط المفسدة والقيود المطلقة ونحو ذلک حتی لو لم یربط عقدهما بسند لکن ثبت اقرارهما بما ذکر بالبینة الشرعیة یرکون الحکم کذلک لما صرحوا به من ان الثابت بالبرهان کا لثابت بالعیان ولو ذکر فی السند مجرد الايجاب والقبول ولم یذكر فيه الاقرار بوقوع العقد صحیحاً باتاً فالظاهر انه تسمع دعوی الوفاء والفساد ونحوهما لان مجرد ذکر الايجاب والقبول لا ینافی ان العقد وقع فاسداً او موقوفاً لیکون مدعی الفساد ونحوه متناقضاً ولا یرکون ساعیا فی نقض ماتم من جهته بل هو ساع فی نقض مالم یرتم من جهته علی زعمه فتسمع دعواه هذامایقتضیه مفهوم هذه المادة وهو

د مالكانه نصر فانو ليد لوسره بي له عذر سكوت دعوى باطلوى

پوښتنه : و حضور ته د محرمو علماء كرامو د دارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته
اما بعد دلاندى موضوع په باب پوښتنه لرم اميد لرم چى شرعى فتوى راکړى هغه دادى چى
مور د سنگين په ولسوالى كى مخكه په بيع قطعى رانيوله اول څه وخت مور وپي ورنكړى
كچيرى يو كس دعوى كول د شفعى يا غيره خوڅوك پيدا نه سوييا مور وپي وركړى اوڅه
موده نور هم مو كار معطل كړى بيا هم څوك پيدا نسواخر مو كار په هسته هسته شروع كړى
سراى پر تكميل سو په دغه جريان كى تريو كال ډير وخت تير سو او ټول خلك په دغه رانيو
لواو كار كولو خبر وو كچيرى اوس يو څوك د دغه مخكي اوياد شراكت دعوى وكى او په دغه
جريان هم خبر وى آيا شرعائى دعوه صحي كيږي كه يا ؟ فقط په احترام

(المستفى ډاكتر ملا عبد الرحمن)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

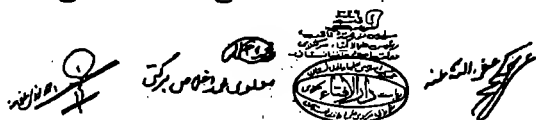
كچيرى يو كس مخكه يا غيره رانيول او مالكانه تصرف ئې پكښى وكى لكه كښت يا بڼه
مدعى په دغه بيع او تصرف خبر وو او شرعى عذر د ترك د دعوى ورته متوجه نه وو خو بيا هم
ساكت وو وروسته ئې دعوى وكړه د دغه مبيعى ياد شراكت په دغه مبيع كى دعوى ئې
شرعاً نه صحى كيږي كه قريب دبائع وى او كه اجنبى وى ځكه دغه سكوت ئې په منزله
داقرار دى نو دغه مدعى كچيرى اقرار وكى چى دغه خرڅ سوى شى دبائع دى وروسته دعوه
په وكى دعوى نه صحى كيږي دغه رنگه د سكوت حكم هم دى سكوت چى مانع د سماع
څخه د دعوى وى هغه درى ۳ قسم دى اول سكوت د قريب دبائع دى لكه زوى او زوجه دغه
سكوت مانع د دعوى څخه بشرط نفس اطلاع پر بيع او تسليم د مبيعى دى دوهم سكوت
د اجنبى كه څه هم جار وى په وخت كى د بيع او تصرف د مشترى په مبيع كى د دغه اجنبى
سكوت وروسته تر علم پر بيع او تصرف د مشترى مانع د سماع څخه د دعوى دى دريم سكوت
دى په معنى د ترك د دعوى طويل مده چى هغه ديرش كاله يا دروديرش كاله يا شپږ ديرش
بڼه پر منع فقهي اويان پنځلس كاله بڼه پر منع سلطاني نو دغه اندازه مده چى مدعى دعوى
ونكړى او عذرى شرعى هم نه وى نو د دعوى د دغه مدعى مسموع نه ده :

باع عقارا او حيوانا او ثوبا وابنه او امراته او غيرهما من اقاربه حاضر يعلم به ثم ادعى الابن مثلاً انه

ملكه لاتسمع دعوى وكذا اطلقه في الكنز والملتقى وجعل سكوته كالافصاح قطعاً للتزوير والحيل بخلاف الاجنبى فان سكوته ولو جاراً لا يكون رضا الا اذا سككت الجار وقت البيع والتسليم وتصرف المشتري فيه زرعاً وبناءً فحينئذ لاتسمع دعواه على ما عليه الفتوى قطعاً للاطماع الفاسدة أه (الدر المختار على هامش ردالمحتار)

(قوله حاضر) المراد من الحضور الاطلاع (رملى) (قوله وجعل سكوته كالافصاح) اى بانه ملك البائع (قوله بخلاف الاجنبى) قال الرملى اقول الذى ظهر لى فى الفرق ان الاطماع الفاسدة فى القريب اغلب ففطنة التليس فيه ارجح وكذلك غلب فى الاقرار خصوصاً فى دعوى الارث لسهولة اثباته بخلاف الاجنبى فان طمعه فى مال من هو اجنبى عنه نادر فلا بد من مرجح يرجح جهة التزوير وهى ان يتصرف فيه المشتري زماناً (قوله الا اذا سككت الجار) وغيره من الاجانب بالاولى فتخصيص الجار بالذكر لانه مظنة انه فى حكم القريب والزوجة (قوله وقت البيع والتسليم) اى وقت علمه بهما كما افاده كلام الرملى السابق وقد علمت ان البيع غير قيد بل مجرد سكوت عند الاطلاع على التصرف مانع من الدعوى (قوله زرعاً وبناءً) المراد به كل تصرف لا يطلق الا للمالك فهما من قبيل التمثيل أه (ردالمحتار ج ٥ ص ٥٢٤) هكذا فى موضع آخر من ردالمحتار ج ٤ ص ٣٨٢) وهكذا فى الفتاوى تنقيح الحامدية ج ٢ ص ٣ وفى شرح المجلة للاتاسى ج ٥ ص ١٥٨) (سئلت) فيمن باع عقار اوسلمه للمشتري وتصرف فيه زماناً وجاره او غيره حاضري البيع والتسليم والتصرف وهو ساكت بلامانع ثم يقوم ويدعى انه كله اوبعضه له هل لاتسمع دعواه هذه؟ الجواب لاتسمع لما تقرر ان من يرى غيره يبيع ارضاً او داراً فتصرف فيه المشتري زماناً والرأى ساكت تسقط دعواه كما فى جامع الفصولين والاشباه افاده فى الخبرة اقول ولا يشترط حضوره مجلس البيع بل علمه كاف كما فى بهجة الفتاوى والله تعالى اعلم أه (الفتاوى الكاملية ص ١١٤) ان باع احداً لاعلى انه ملكه فى حضور اخر لشخص وسلمه ثم ادعى الحاضر بانه ملكه مع انه كان حاضراً فى مجلس البيع وسكت بلاعذر ينظر الى ان الحاضر هل كان من اقارب البائع ام لا فان كان من اقاربه اوزوجها اوزوجه لاتسمع دعواه هذه مطلقاً وان كان من الاجانب فلا يكون حضوره وسكوته فى مجلس البيع فقط مانعاً لدعواه بل بعد حضوره وسكوته فى مجلس البيع بلاعذر ان تصرف المشتري فى ذلك الملك تصرف الملاك بناء اوهدماً اوغرساً ورأه الحاضر ثم بعد ذلك ادعى بقوله هذا ملكى اولى فيه حصة لاتسمع دعواه (المجلة - المادة ١٦٥٩ -)

به شرح المجلة للاتاسى كى وروسته ترزيات تحقيق شخه راغلى دى:
والحاصل ان المصرح به عند السكوت المانع من سماع الدعوى على ماعليه الفتوى ثلاثة انواع
سكوت القريب والزوجة عند مجرد اطلاعهما على البيع والتسليم وعللو اذالك كمافى ردالمحتار
عن الرملى بان الا طماع الفاسدة فى القريب اغلب فمظنة التلبيس فيه ارجح فجعل سكوتهما عند
مجرد البيع والتسليم كالاتقرار الصريح بان لاحق لهما فى المبيع النوع الثانى سكوت الاجنبى
ولو جاراً عند كل من البيع والتسليم مع تصرف المشتري بعد الشراء وعللو اذالك بان طمع
الانسان فى من هو اجنبى عنه نادر فلا بد من مرجح يرجح جهة التزوير وهى ان يتصرف فيه
المشتري زمانا والنوع الثالث السكوت بمعنى ترك الدعوى مدة طويلة هى خمس عشرة سنة
على ماورد به الامر سلطاني وثلانون سنة او ثلاث وثلانون اوست وثلانون على ما ذكره الفقهاء
وقيل ثلاث سنوات فقط وهو قول مهجور ولا يعمل به وعللو اذالك بان ترك الدعوى جميع هذه
المدة مع التمكن منها يدل على عدم الحق ظاهر آه شرح المجلة للاتاسى ج ٥ ص ١٦٤

مولانا نبي الله مولوي عبدالحكيم خني الله عز وجل مولانا محمد نوري خني عز وجل مولانا عبد الله مولوي نور محمد ثاب وفاضل دكم كزي دارالافتاء ريس

پس له اويكا كاله دعوى دميراث خه حكم لري

پو بنسنته محترم ريس صاحب دارالافتاء چه ميگره علمه شرع بين دبدہ شخص كد دعوى مدت تقريباً متداول در ميراث كرده بشد خلاصه كزي دعوى
براي ميراث برايش شود يا خير عراي انكده مي خلد

(المستفتى مولوي عبد الوهاب هلمندي)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب
حكم د دعوى دارث په باب كى دمرور زمان حكم دعاود دعاوى وي يعنى كچيرى امام
قضاة منع كړي وه د سماع شخه د دعوى پسله پنخلسو كلونو
نودغه قضا په دعوى كى دارث هم منع دى د سماع شخه پسله دير شو كلونو يا درودير شو
كلو يا شپږ دير شو كلو بناير اختلاف د علماء رحمهم الله كه دعوى مدعى ونكړه قاضى به ئي

دعوی نہ اوری کہ شخصہم امام امرور تہ وکری پہ مجلۃ المادۃ ص ۱۶۶۰ -

لا تسمع دعوی الدین والودیعة وملك العقار والميراث وما لا يعود من الدعاوى الى العامة ولا الى اصل الوقف كدعوى المقاطعة او التصرف بالجارتين والتولية المشروطة والغلة فى العقار الموقوفة بعد ان تركت خمس عشرة سنة ... آه -

علامۃ اتاسی رحمہ اللہ تعالیٰ وایہ پہ شرح کی ددغی مادی چى دغہ مادہ صریح دہ چى دعوی دارث مستثنی نہ دہ یعنی دحکم شخصہ دنورو دعاوی ونہ دہ وتلی (شرح المجلۃ للاتاسی ج ۵ ص ۱۶۸) پہ فتاوی حامدیہ کی لیکلی دی:

سئل فی رجل يريد الدعوى على زيد بميراث امه المتوفاة من اكثر من خمس عشرة سنة وزيد يجحد ومضت هذه المدة من بلوغه رشيدا ولم يدعى بذلك ولا منعه مانع شرعى وهما مقيمان فى بلدة واحدة فهل تكون دعواه بذلك غير مسموعة للمنع السلطاني الجواب نعم (الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۵) او پہ ردالمحتار کی لیکلی دی (ج ۴ ص ۳۸۲) ذکرہ فی البحر فی کتاب الدعوى عن ابن الغرس عن المبسوط اذا ترك الدعوى ثلاثا وثلاثين سنة الخ ثم قال وفى جامع الفتوى عن الفتاوى المتأخرى قال المتأخرون من اهل الفتوى لا تسمع الدعوى بعد ست وثلاثين سنة الا ان يكون المدعى غائبا او صبيبا او مجنونا وليس لهما ولى او المدعى عليه امير اجائرا آه ونقل عن الخلاصة لا تسمع بعد ثلاثين سنة آه ثم لا يخفى ان هذا ليس مبني على المنع السلطاني بل هو منع من الفقهاء فلا تسمع الدعوى بعده وان امر السلطان بسماعها ... آه

او هر چى فتوى دابوسعود دہ لکہ چى پہ الدرالمختار على هامش ردالمحتار (ج ۴ ص ۳۸۰) کی لیکلی دہ:

لو امر السلطان بعدم سماع الدعوى بعد خمسة عشرة سنة فسمعها لم ينفذ قلت فلا تسمع الا ان بعدها لا يامر الا فى الوقف والارث ووجود عذر شرعى وبه افتى المفتى ابوسعود فليحفظ ... آه
علامۃ ابن عابدين پہ متعلق ددغی فتوى پہ الفتاوى تنقيح الحامدية (ج ۲ ص ۶) کی لیکلی ویلی دی:

واما ما افتى به العلامة ابوسعود آفندى وصاحب البيت كما قيل ادرى فهذه صورته (ميراثه متعلق الى الخ) تعريب ددغہ ترکی لفظ دادی (الدعوى المتعلقة بالميراث اذا تركت بعذر شرعى خمسين سنة فهل تسمع بلا امر عال الجواب تسمع اذا كان العذر قويا ... آه
او پہ ردالمحتار کی لیکلی دی (ج ۴ ص ۳۸۱):

ويخالفه (أى استثناء الارث) مافى الخيرية حيث ذكران المستثنى ثلاثة مال اليتيم والوقف والغائب ومقتضاه او الارث غير مستثنى فلا تسمع دعواه بعد هذه المدة وقد نقل فى الحامدية عن المهندارى ايضاً انه كتب على سوال اخر فيمن ترك دعوى الارث بعد بلوغها خمس عشرة سنة بلاعذر ان الدعوى لاتسمع الا بامر سلطانى ونقل ايضاً مثله فتوى تركية عن المولى أبى السعود وتعريبها اذا تركت دعوى الارث بلاعذر شرعى خمس عشرة سنة فهل لاتسمع الجواب لاتسمع الا اذا اعترف الخصم بالحق... الخ

مولوی عبدالحکیم رضی اللہ عنہ مولانا نانک شاہ مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد نائب افغانستان و مرکزی دارالافتاء ریس

پس دمرور له زمانه اوبې وقاضي ته له حاضریدو دعوی کول

پوښتنه : درخواستي عبدالواجد ولد حاجي محمدنبي مسکونه ارغنداب حضورته د محترم رئيس صاحب دارالافتاء السلام عليكم ور حمة الله وبرکاته يونفر ملک عبدالله زماعارض ماما دی اوپه خپل قضائي مرگ سره مړشوي دی ماته ئې په خپل ژوندکی چې زمامور هم ژوندی وه زماد مور حق راکاوه اوکله چې زمامور مړه شوه بيا ئې هم حق راکاوه اوزه په دغه باندی حاجي عبدالنبي او حاجي محمد کريم عبدالعلي شاهدان هم لرم نوڅکه چې وماته دمور د حق ميراث نه دی راکړل شوی هيله کيږي چې وماته اوومه برخه دمور حق راعلومد کړی چې خپل حصه ميراث يوسم او دغه ملک عبدالله چې مړشو دری لوڼې اودری داکازامن او يوزه خوريي په ميراث پاته يو او يوه زماد ماما ښځه با ته ده نورو ټولو خپل ميراث وړی دی يوازی ماعارض دخپلی مور حصه نه ده وړی هيله کيږي که چيري زمحق کيږي ماته مسئله راکړي په درناوی.

(عبدالواحد)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الجواب بعون الله تعالى حكم ددعوی دارث په باب دمرور الزمان کښی حکم دعامو دعاوی ودی یعنی که چیري امام قضاة منع کړی وه دسماع ددعوی څخه پس له پنځلس کلونو نودغه قضاة دمرثا په دعوی کښی هم منع دی داوړیدو څخه اوپس له دیرشو کلونو

يادري ديرش كلونو ياشپېديرش كلونوبنا پر اختلاف دفقهاؤ رحمهم الله تعالى كه مدعى دعوى ونكرى نوقاضى به ئې دعوى نه اورى كه شه هم امام امرورته وكى راجع قول دشپېديرش كلونودى هادعوى اوريدل كيږي كه چيرى مدعى عليه اقرار په حق كاوه كه شه هم دغه مذكوره مده تيرشوى وي يادغه يوڅو عذرونه موجودى هغه داچې مدعى غائب وي ياصبى وي يامجنون وي اوولى نه لري اويامدعى عليه امير جاتروى په فتاوى تنقيح الحامدية ج ٢ ص ٥ ط بيروت كى ليكلي دى:

سئل فى رجل يريد الدعوى على زيد بميراث امه المتوفاة من اكثر من خمس عشرة سنة فزيد يجحد ومضت هذه المدة من بلوغه رشيدا ولم يدع بذلك ولا منعه مانع شرعى وهما مقيمان فى بلدة واحدة فهل تكون دعواه بذلك غير مسموعة للمنع السلطاني؟ الجواب نعم به مجلة الاحكام مادة ١٦٦٠ كنبى ليكلي دى لاتسمع دعوى الدين والوديعة وملك العقار والميراث وما لا يعود من الدعاوى الى العامة ولا الى اصل الوقف كدعوى المقاطعة او التصرف بالاجارتين والتولية المشروطة والغلة فى العقارات الموقوفة بعد ان تركت خمس عشرة سنة -

په شرح المجلة للاتاسى (ج ٥ ص ١٦٦) كنبى ليكلي دى:

والنوع الثالث السكوت بمعنى ترك الدعوى مدة طويلة بغير عذرو هذا هو المذكور فى مواد هذا الباب وقد اختلف الفقهاء فى تحديد هذه المدة فقيل هى ثلث سنوات وهو قول مهجور لا ينفذ القضاء به كفاى تنقيح الحامدية ورد المختار والخيرية وقيل هى ثلاثون سنة وقيل ثلاث وثلاثون سنة وقيل ست وثلاثون سنة ونقل فى التنقيح عن جامع الفتاوى ان المتأخرين من اهل الفتوى قالو الاتسمع بعد ست وثلاثين سنة الا ان يكون المدعى غائبا اوصيبا اومجنونا وليس لهما ولى او المدعى عليه امير اجائر ايخاف منه -

په رد المختار ج ٤ ص ٣٨١ كنبى راغلى دى:

الثالث عدم سماع القاضى لها انما هو عند انكار الخصم فلوا عترف تسمع كما علم مآخذ مناه من فتوى المولى ابى السعود افندى اذ لا تزوير مع الاقرار -

او هرچې په الدر المختار بهامش رد المختار ج ٤ ص ٣٨٠ كنبى ليكلي دى فتوى دابوسعود په داسى شان:

لوامر السلطان بعدم سماع الدعوى بعد خمس عشرة سنة فسمعها لم ينفذ قلت فلا تسمع الان بعد ها الا بامر الافى الوقف والارث ووجود عذر شرعى وبه افتى ابو السعود فليحفظ -

نوعلامه شامی په متعلق ددي فتویٰ په الفتاویٰ تنقیح الحامدیه ج ۲ ص ۶ کی لیکلی دی :
واما ماقتی به العلامة ابوسعود افندی وصاحب البيت کما قیل ادری فهذه صورته (میراثه متعلق
الی الخ) تعریب ددغه ترکی لفظ دادی الدعوی المتعلقة بالمیراث اذا ترک بعذر شرعی خمسين
سنة فهل تسمع بلا امر عال الجواب تسمع اذا كان العذر قویاً آه فقیده کما تری بالعذر وهذا فی سائر
الدعای وکتب احمد افندی المهمنداری علی سوال آخر انها لا تسمع الخ -

هر چې داخبره دمستفتی ده چې زما ما په وقت کښی دژوند وماته دمورحق راکوی
نواصل خبره داده چې ده په حضور کی دقاضی دعوی نه وه کړی بی حضور دمجلس دقاضی
دعوی لره اعتبار نشته په الفتاویٰ تنقیح الحامدیه کی راغلی دی ج ۲ ص ۷ :

سئل فيما اذا ترك زيد دعواه على عمر ولحق مدة خمس عشرة سنة ولم يدع زيد عليه بذلك عند
القاضي بل طالبه بذلك مراراً في غير مجلس القضاء ويريد زيد الان الدعوى عليه بذلك متعللاً
بانه مات ترك الدعوى في المدة المزبورة فهل تسمع دعواه ام لا؟ الجواب قال في المنع من كتاب
الدعوى وشرطها اي شرط جواز الدعوى مجلس القضاء فلا تصح الدعوى في مجلس غيره حتى
لا يجب على المدعى عليه جوابه آه ومثله في الدرر وقال في البحر ومنها مجلس القضاء فلا تسمع
هي والشهادة الا بين يدي الحاكم آه ومقتضى هذه النقول المعتبرة ان دعواه غير مسموعة بتعلله بانه
مات ترك في المدة المزبورة لعدم شرط الدعوى وهو كونها عند القاضي فافهم .... آه والله اعلم

مولوي محمد رفيع الله خان
مولوي محمد رفيع الله خان
مولوي محمد رفيع الله خان
مولوي محمد رفيع الله خان

مولوي محمد رفيع الله خان مولوي محمد رفيع الله خان مولوي محمد رفيع الله خان مولوي محمد رفيع الله خان

دمرور زمان خومره موده ده او شرعي قبالة اعتبار لري كنه؟

پوښتنه : نحمده ونصلی علی رسولہ الکریم اما بعد شه فرمائي علماء ددين په دی مسئله
کی چې یوسری مخکه رانیسی تقریباً ۳۹ کاله ئې دی اودده اولادو خوری بیا بل څوک
دعوی باندی وکی چې په دی مخکه کی زه حق لرم سړی په جواب کی وواي چې دغه مخکه
ما پرخپل نام رانیولی ده موروثه نه ده شاهدان دشرایي وفات شوی وی لکن شرعی قبالة
موجوده وی اوددی قبالی مشنی هم په دفتر کی دحکومت موجوده وی آیادغه قبالة په
شریعت کی حجت ګرځی او کنه؟ بینوا تو جروا - (المستفتی محمد عیسی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

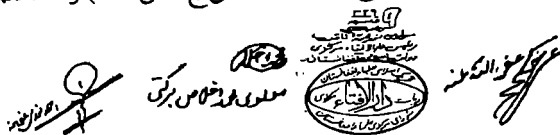
اول سوال جواب دمرور الزمان په مدة كى اختلاف دى څوك ديرش څوك درى ديرش څوك شپږديرش كاله ورته تعينوى او څوك نور عددونه ورته تعينوى خود مجله المادة ۱۶۶۱ مطابق مختار قول شپږديرش دى ددي څخه وروسته قضاء حق ددعوى نه لرى اونه يى دعوى اوریده کيږي خوشرط دادى چې ترك ددعوى په دغه مدة كى بغير عذر شرعى وى او كه د عذر شرعى په وجه دعوى پريښوول شوى وه مثلامدعى صغير وويائي مدعى عليه متغلب ووياداسى نور نومرور الزمان دوقت څخه دزوال د عذر معتبريږي مثلاصغير چې هروقت كبير شو نومرور الزمان مدة شروع كيږي ترڅوچې ۳۶ كاله تيريږي اماديانه اود الله جل جلاله په نزد په مرور الزمان دچا حق نه باطليږي كه څه هم په سل گونو كلونه تيرشى:

ونقل في التنقيح عن جامع الفتاوى ان المتأخرين من اهل الفتوى قالو الاتسمع بعد ست وثلاثين سنة الا ان يكون المدعى غائبا او صيبا او مجنون او ليس لهما ولى او المدعى عليه امير جائرا يا خاف منه (شرح المجلة للاتاسى ج ۵ ص ۱۶۷) وليس هذا مبني على بطلان الحق في ذلك الخ فلا يرد ما في قضاء الاشباه ان الحق لا يسقط بتقادم الزمان (الاتاسى ص مذكورة) -

ددوهم سوال جواب شرعى قباله اعتبار لرى كه لاندې ۳ شرطه پكښى كى وه اول داچې مثنى به يى موجوده وى دقاضى په كتاب كښى دوهم دقاضى كتاب به داسى ځاى كى محفوظ وى چې دخلقو دچمونو اولاس وهلو څخه به محفوظ وى دريم به قباله كى په خلاف دشريعت حكم نه وى لكه حكم په ملكيت دمغصوب اوداسى نور...

ان الاعلام والسند الصادرين من حاكم محكمة يجوز بمضمونها الاسلام و المسند الصادرين من حاكم حكمه صور الحكم والعمل بطلوبه بلائينة اذا كانا عار بين وسالمين من شبهة التزوير والتصنيع وموافقين لاصولهما (المجلة المادة ۱۸۲۱) يعمل ايضا بسجلات المحاكم اذا كانت قد ضبطت سالمة عن الفساد والحيلة على الوجه الذى يذكر في باب القضاء (المجلة المادة ۱۷۳۸) وما ذكرناه عن الخانية محله ما ذالم يكن للصك وجود فى سجل القضاة اما لو وجد فيه فانه يعمل به كما فى حواشى الاشباه (ردالمحتار ج ۳ ص ۴۴۳) لكن اذا كانت الاعلامات والسندات مطابقة للاحكام الشرعية والا فلا يعمل بها وان روى فيها احكام التعليمات مثلا اذا كان اعلام الحكم

يتضمن الحكم بدين على الميت (شرح المجلة للاتاسي ج ۶ ص ۱۱۷) واللّه اعلم وعلمه اتم

مولوی ذاکر احمد احماتی مولوی احمد نوری مفتی عزیز مولوی نور محمد نائب و افغانستان و مرکزی دارالافتاء ریس

مدعی که ددعوی وکیل بل خوگ جوړ کړی نو دمدعی علیه رضاغواړی کنه؟

پوښتنه : و محترمو علماء کرامو ته ددارالافتاء اولا السلام علیکم ورحمة الله پرپوه مدعی علیه دوونفرو دعوی دمیراث کړي ده دخپلو له طرفه څخه یی وکیل بالدعوی مقرر کړي دی دغه مدعی علیه وایي چې دغه وکیل یو فاسق سړی دی زه دده په وکالت رضایت نه لرمه یو داسی مسئله غواړمه چې زه په وکالت رضایت نه لرمه ایا زما رضایت شرط دی کنه؟ زه و مدعیانو ته وایمخه چې پخپله دعوی وکړی یا بل وکیل صالح ودروی فقط والدعاء مع الاحترام .

(المستفتی حاجی محمد شاه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

توکیل په خصومت کی جائز دی په ټولو حقوقو کی لکن په دي شرط چې رضاء دخصم به وی او کچیری اعذار په موکل کی موجوده ۱- مرض - ۲ غائب وی په هغه مده د سفر سره - ۳ مرید د سفر وی نو په وجود کی ددغواعدارو بیا توکیل جائز دی بی له رضاء دخصم اودرایه دامام ابو حنیفه رحمه الله تعالی ده اوصاحبین وایي چې توکیل جائز دی په خصومه کی بی له رضاء دخصم او کڅه هم یو عذر دا عذارو څخه نه وی اوداقول دامام شافعی رحمه الله هم دی اومفتی به قول دامام ابو حنیفه رحمه الله دی اودلیل دامام ابو حنیفه رحمه الله مرجع دی او غالب متون هم پردغه ترجیح دی اولازم دی عمل په هغه سره لوجه څخه ددفع دضرر او خاص بیا په دی زمانه کی چې فاسده زمانه ده :

ای بجوز التوکیل بالخصومة فی جميع الحقوق بشرط ان یرضی الخصم الا اذا کان معذورا بعذر من الاعذار التي ذکرها فحیثد بجوز بغير رضاء الخصم وهذا عند ابی حنیفه رضی الله عنه وقالا بجوز التوکیل بالخصومة من غیر رضاء الخصم وان لم یکن به عذر وهو قول الشافعی رضی الله

ذوالید طولانی به مقابل کی دسند شرعی اعتبار لری او کنه

پوښتنه: شخصی سی سال مقرف و ذوالید بیک قله اراضی میاشد دیگر هم مدعی ملکیت اراضی مذکوره و سند شرعی بدست دارد که محلی بمحضر محکمه آنوقت و بوقت رسمی هم است آیا ذوالیدی طولانی مقبر است و یا سند شرعی در حال که شامی در دو الحمار و در بحث کتاب القاضی الی القاضی و هم در اول کتاب قضاء اسناد شرعی که مامون و محفوظ از تغیر باشد مطلقا مقبر گفته بلکه تقادم زمان را مؤید اعتبار اسناد شرعی گفته و مرور زمان را هم قضاء گفته اند که بعد سی سال مانع ملاح دعوی است.

(المستفتی ملا سید صلاح الدین آغا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله تعالى

ذوالیدی طولانی که بی و شش سال رسیده باشد مقبر است هم در مقابل سند شرعی و هم در مقابل شهود باین معنی که دعوی خارج اگر چه صاحب سند شرعی باشد بعد از این مدت مسموع نیست قضاة از شنیدن بدین معنی دعوی منع میاشند لکن شروط باین شرط که مدعی ترک دعوی در این مدت از جت هذر نگرده باشد مثل منقرض و ضیوت مدعی وجود و قدرت مدعی علیه و غیر آن و آنکه صاحب رد الحمار تقادم هم را مؤید اعتبار اسناد شرعی گفته منافاة باین مسند ندارد زیرا که تقادم هم در رد الحمار در مقابل سبیل جدید واقع شده پس آن قدر تقادم مقبر است که در اصطلاح برای آن جدید گفته نشود و آنکه بعد از مرور الزمان برسد:

قال المتأخرون من اهل الفتوى لا تسمع الدعوى بعد ست وثلاثين سنة الا ان يكون المدعى غائبا او صيبا او مجنوننا وليس لهما ولى او المدعى عليه امير اجائر (رد المحتار ج ۴ ص ۳۸۲) الفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲ ص ۱۲ و المجلة المادة ۱۶۶۱ والظاهر ان وجه الاستحسان ضرورة احياء الاوقاف ونحوها عند تقادم الزمان بخلاف السجل الجديد لا مكان الوقوف على حقيقة ما فيه باقرار الخصم والبيئة فلذا لا يعتمد عليه (الخ رد المحتار ج ۴ ص ۳۴۳)

که مدعی دخیل ملک دعوم اقرار و کوی به خارج دمحکمه کی نو

پوښتنه: ذوالید اگر اقرار مید ب عدم مالکیت خود بلکه ب مالکیت غیر خود آیا که اقرار خارج محکمه باشد و باقرار علام هم کاری که دال بعدم مالکیت باشد میکند مثلاً بناء خود را در آن اراضی خراب میکند آیا این اقرار برای مدعی سند میگرداند و یا نه بحث اینکه همراه با محلی دال بعدم

ملکت ذوالید برده است

(المستفتی ملا سید صلاح الدین آغا)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الجواب بعون الله تعالى

اگر مدعی دعوی اقرار کند یعنی دعوی کند که مدعی علیه خارج از محکمه بدون حضور قاضی اقرار کرده است این دعوی مدعی مسموع و صحیح نیست مگر اینکه اقرار را در محلی ثبت کرده شده باشد به وجهی که شبهه نزوی و حیل را در آن خط کتبانش نباشد و قرینه اگر قاطع باشد که مسلم است بین بود حجت میگردد و اگر قاطع نباشد حجت نمیگردد؛

واما اذا لم يقر المدعى عليه في حضور الحاكم بل ادعى المدعى انه اقر في محل آخر فكما لا تسمع دعواه الاصلية كذلك لا تسمع دعواه الاقرار ولكن اذا كان الاقرار المدعى به قد ربط بسند حاو الخط المدعى عليه او ختمه المعروفين ولم تمر مدة مرور الزمان من تاريخ السند الى وقت الدعوى فمئذ ذلك تسمع دعوى الاقرار على هذه الصورة المجلة المادة ١٦٧٤ احد اسباب الحكم القرينة القاطعة ايضاً (المادة ١٧٤٠)

القرينة القاطعة هي الامارة البالغة حداً ليقين (المجلة المادة ١٧٤١)

پس له پنخه ویشته کلونو یوورور په بل دعوی گولای شي کنه؟

پوښتنه: و محترم حضور ته د دارالافتاء و علماء کرامو السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته موږ دوو وروڼو ته خپل پلار په خپل حیات کې یوه ټوټه مخکه راجلاکې وه زه صغیر وم او هغه بل بالغ وه مخکه و هغه بالغ ته تسلیم سوي ده بیا زما د صغیر په حالت کې زما ورور د پلار د مرگ څخه وروسته له حصه ماته جلا کړه ډیره حصه یې خپله گرزولی ده اوزما د بلوغ تقریباً پنځویش کاله کیږي اوس پس له پنځویش کاله څخه شریعت مقدس ماته اجازه را کوی چې په خپل ورور دعوی وکړم چې تقسیم راسره وکړي اوزما پوره حق وماته ورسپړي او کیا؟

(المستفتی خدای نظر)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب

په مذکور صورت کی مستفتی خدای نظر په خپل ورور باندی دعوی کولای شی چې خپل پوره حق ورڅخه واخلی ځکه چې د مدعی د بلوغ څخه وروسته ترشپږ دیرش کاله پورې مدعی کولاسی چې دعوی وکړی د خپل حق د طلب لپاره او تر ۳۶ کاکله وروسته دعوی نسی کولای مگر په هغه صورت کی که مدعی معذور وو:

وفي جامع الفتوى عن فتاوى العتاي قال المتأخرون من اهل الفتوى لاتسمع الدعوى بعد ست وثلاثين سنة الا ان يكون المدعى غائبا او صيبا او مجنونا وليس لهما ولى او المدعى عليه اميرا جائرا (ردالمحتار ج ۴ ص ۲۸۲) او شرح المجلة لسليم باز المادة ۹۸۶ (لا يعتبر الزمان الذى مر حال صغر المدعى وانما يعتبر من تاريخ وصوله الى حد البلوغ) (شرح المجلة لسليم باز ص ۹۹)

دمیراث دعوی پس له ۴۲ کلونوڅه حکم لری

پوښتنه: و مقام ته دمحترم رئیس صاحب دارالافتاء السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته محترمه! زما پلار چې وفات وکړه ۳۰ کالو اوزما خور دیو کاله پاته شوه اوزموږ مور وڅه حق دخپل اکاپلاس کی ووکله چې زه لوی شوم و ماته خپل اکا څلورمه حصه حق را کړی ده اوزما څخه په دغه لږ حق خط راڅخه اخستی ده چې زه ئې په خپل پوره حق رسولی یم اود خور ذکر نه زما په حصه کی دا کاله طرفه سوی دی او نه په خط ورکولو کی زما له طرفه او وهغی ته څه شی ورکول سوی دی اوزما عاجزه زور نه په رسیدی اوس زما د خور د واده ۴۲ کاله کیږی چې واده شوی ده اوس پس له ۴۲ کالو زما څخه خپل مور وڅه حق غواړی اوزما دا کا د زامنو څخه نه غواړی نوکه چیری پس له ۴۲ کالو دغه زما خور په ما کی حق ولری وماته دروید د شریعت هدایت را کړی چې زه ئې ورکړم او که په مرور الزمان د ۴۲ کالو چې دی د حق غوښتنه کړي نه ده د حق جلاکید و د حق نه لری وماته دروید د شریعت معلومات را کړی چې زه دخپل خور مخنیوی په وکړم چې زما مشکل حل سی دابه ستالویه وسیله وی

(المستفتی امین الله ولد عبدالحق مرحوم ولایت هلمند)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين ولصلوة على سيدنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم
الجواب باسم ملهم الصواب به مذكور صورت كي چي امين الله دعبد الحق زوى دده
ديلايه حصه كي ورته ثلورمه حصه دده داكا له طرفه ورته رسيدلى ده دامين الله
دخور دعوى په ده باندې پس له ۴۲ كاله صحت نه لري حكه چي امين الله دخپلى خور په حق
سره اقرار هم نه دى كړى او مرور الزمان هم بيله عذر شرعى ثابت دى:

وفى جامع الفتوى عن فتاوى العتايى قال المتأخرون من اهل الفتوى لاتسمع الدعوى بعد ست
وثلاثين سنة الا ان يكون المدعى غائبا او صبيبا او مجنونا وليس لهما ولى او المدعى عليه امير
اجائرا (رد المحتار ج ۴ ص ۳۸۲ وشرح المجلة للاتاسى ج ۵ ص ۱۶۸ والفتاوى تنقيح الحامدية ج ۲
ص ۳) لا يسقط الحق بتقادم الزمان فاذا اقر المدعى عليه واعترف صراحة فى حضور الحاكم بان
حق المدعى عنده فى الحال على الوجه الذى يدعيه وكان قد مر الزمان على الدعوى فلا يعتبر
مرور الزمان ويحكم بموجب اقرار المدعى عليه (شرح المجلة لسليم باز م ۱۶۷۴)

مولانا احمد نوري عفى عن

به ذواليدى كي اعتبار يد مقدم لره دى كه مؤخر لره

پوښتنه: د شرح المجلد لېناني درباب التنازع بالايدي ديك موضع تحرير كړيده كه اليد الظاهرة لا اعتبار لها ود موضع آخر من ذواليد
المنقضية لا عبرة لها كيك سند همراه ديكر تضاد دارد اعتبار باین است كه در اثبات ذواليدى اعتبار برای مقدم است یا متأخر -

(المستفتى مولوى حمد الله فائز)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله الوهاب

اعتبار برای يد متأخر است اگر شود از جانبين بود: وفي العيون تنازعاً في شيء فاقام احدهما البيينة انه كان في يد
ه منذ شهر و اقام الاخر البيينة انه في يد ه الساعة اقره القاضي في يد مدعى الساعة لان يد الاخر
منقضية واليد المنقضية لا عبرة بها عند ابي حنيفة ومحمد رحمهما الله آه

(شرح المجلة لسليم باز مادة ۱۱۱۱) - و مراد عبارة اليد الظاهرة لا اعتبار لها آن است كه بمجريد ظاهره اثبات ملكيت

نیت که احتمال غضب و غیره دارد.

عبدالحکیم بن محمد

مولوی عبدالحکیم بنی الله عز مولوی نور محمد نائب و افغانستان و مرکزی دارالافتاء رئیس

قباله حجت گوزی گنه ؟

پوښتنه : چاچی قباله چی مشنی په محفوظ خای کښی ولری په چا باندی حجت ده خاص په مقرر او دهغی په ورثه وو او که په عامو خلکو.

(المستفتی مولوی حمد الله فائز)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله تعالى

قباله چې په دیوان کی د حکومت محفوظ خای ولری او اعتماد پروی چې تغیر او تبدیل نه دی پکښی شوی نو حجت ده :

وبهذا یتأید ما قاله المحقق هبة الله البعلی فی شرحه علی الاشباه بعد ما مر عن البیرونی من ان هذا صریح فی جواز العمل بالحجة وان مات شهودها حیث كان مضمونها ثابتا فی السجل المحفوظ اه (ردالمحتار ج ۴ ص ۳۴۳) وعلی هذا فیعمل بما وجده القاضی فی ایدی القضاة الماضیین وله رسوم فی دواوینهم ای السجلات آه (شرح المجلة للاتاسی ج ۱ ص ۱۹۲) په قلم دمحترم مولوی محمد رسول هوتکی بغلانی ترسیم شو ۱۲

عبدالحکیم بن محمد

مولوی عبدالحکیم بنی الله عز مولوی عبد الله مولوی نور محمد نائب و افغانستان و مرکزی دارالافتاء رئیس

آیا اعتبار شرعی حدود و نه دی که نقشی نه ؟

پوښتنه : د دوو نفرو پر یوه توتو ځمکه دعوی ده چې په املاک کی دیوه نفر په حدود کی داخله ده او د بل نفر په نقشه کی داخله ده آیا شرعی حدود معتبر دی او که نقشه معتبره ده ؟

(المستفتى بهاؤ الدين حقاني ۱۳-۲-۱۳۷۶)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله الوهاب

دفاتر دحكومت حجة دی چې موافق دمقررات سره دحكومت وی سره لدی چې مخالفت به دقوانین سره دشرعی هم نه لری نوکه په نامه دحدود وی اوکه دنقشی وی په هریوه کی چې دغه شرائط وی هغه معتبردی لومدار دحکم گرخی.

لاي عمل بالخط والختم فقط ولكن اذا كان سالما عن شبهة التزوير والتصنيع يكون معمولاً به يعني يكون مدار الحكم لا يحتاج الى الثبوت بوجه اخر المجلة المادة ۱۷۳۶ البراءة السلطانية وقيود دفتر الخاقانية لكونها امينة من التزوير معمول بها المادة ۱۷۳۷ يجوز العمل والحكم بمضمون الاعلام والسندات الذين اعطيا من طرف حاكم محكمة بلاينة اذا كانا عاريين وسالمين عن شبهة التزوير والتصنيع وموافقين لاصولهما (المجلة المادة ۱۸۲۱) موافقة الاعلامات والسندات اي الحجج للاصول بان يراعى فيها التعليقات التي نظمها جمعية المجلة وجرى التصديق عليها من الجانب السلطاني بتاريخ ۳ جمادى الاولى سنة ۱۲۹۶ وهي تحتوى على ۲۵ مادة فاذا استوفيت الشروط المبنية في تلك التعليمات يعمل بها ويحكم بلاينة لكن اذا كانت الاعلامات والسندات مطابقة للاحكام الشرعية والا فلا يعمل بها وان روعى فيها احكام التعليمات آه (شرح المجلة للاتاسى ج ۶ ص ۱۱۷)

مولوى محمد الحقاني
مولوى عبد الحكيم حقاني
مولوى نور محمد ثاقب و افغانستان دمرکزی دارالافتاء رئيس

مولوى محمد الحقاني

مولوى عبد الحكيم حقاني

مولوى نور محمد ثاقب و افغانستان دمرکزی دارالافتاء رئيس

کتاب القضاء والشهادات

والي يا اولسوال نعين دقاضي کولای شي اوکنه

پوښتنه: جناب محترم امير المؤمنين صاحب دامت حیات السلام علیکم وبعد استقامت میدارم ایکه قضاء که دولوایها که از طرف والیان یا رؤسا محکم تعیین گردیدند که از طرف وزارت حدیه یا مقام امارت صلاحیت برای ایشان داده شده یا نه بر صورت حکم شان نافذ است یا نه دین باره شائراوات و هدایات لازم مهربانی کردند

(المستفتی قاضی مولوی عبد الرحمن قاضی ولسوالی جوند ولایت بادغیس)

بسم الله الرحمن الرحيم

دقاضیانو مقرری دامام وظیفه ده خاص امام صلاحیت لري چې قاضی معین کړی اویاهغه شوک کولای سی چې قاضی مقرر کړي چې امام اذن دقاضی دمقرری ورته کړی وي اووالی دولایت یا ولسوالی یا قاضی دمرافعی یا بل دمنصب دارانوڅخه دحکومت بدون اجازی دامام نسی کولای چې دیوځای دپاره دی قاضی معین کړی کچیری ئې معین کړی قضا ئې نافذنه ده دیووطن خلق خپل په رای هم نسی کولای چې په اتفاق یو قاضی مقرر کړی حتی که امام ئې هم نوی لاهم قاضی نسی مقرر کولای بلکه دغه خلق به اتفاق کوی پر تعیین او مقرری دامام وروسته به امام ددوی دپاره قاضی معین کوی حاصل دادی چې نصب او عزل دقاضیانو خاص الخاص دامام اویا دهغه کس چې امام اذن ورته کړی وی کار دي امام چې یو قاضی معین کړی دیوی خاصی ولسوالی دپاره اویا دیو خاص ولایت دپاره اویا دیو خاص فیصله دپاره اویا دیو معین زمانی دپاره نو قضاء ددغه قاضی هم خاص په هغه پوری ده چې امام ورته معین کړی وي په غیر کښی له هغه ئې قضاء نافذ نه ده دیو محل قاضی ته چې عذر پېښ سی بل عالم هلته پر خپل ځای خلیفه اونائب کولای سی چې دامام یانائب دامام دخواه اذن په نیابت ورته سوی وی او که اذن نه وی ورته سوی نو قضاء دنائب ئې صحیح نه ده:

القضاء ولاية من الولايات المستمدة من الخليفة باعتباره ممثلاً للامة فلا بد للقاضي من تعيين صادر عن الحاكم الاعلى اونائبه سواء كان عادلا ام جائرا ولا يصح ان يولي نفسه او يولي جماعة من الرعية (الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۷۵۲) الامير الذی ولاه السلطان ناحیه وجعل له خراجها واطلق له التصرف فی الرعية وما يقتضيه الامارة له ان یقلد ويعزل وكذا حال السلطان مع الخليفة

امالوقال فلان ولايت رابتو دادم لايلی ذلك لانه تفويض المال (البزازية على هامش الهندية ج ۵ ص ۱۲۹) اجتمع اهل البلدة وقدموار جلا على القضاء لا يصح لعدم الضرورة وان مات سلطانهم واجتمعوا على سلطنة رجل جاز للضرورة (البزازية على هامش الهندية ج ۵ ص ۱۳۰) ويتخصص بزمان ومكان وخصوصة الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ۴ ص ۳۸۰) قوله ولايستخلف قاضي الخ اي ولوبعذر بحر عن العناية فدخل فيه ما لوقعت له حادثة فلايستخلف بلا تفويض الخ (ردالمحتار ج ۴ ص ۳۵۹) ولايستخلف قاضي اي لاينصب نائباً لان المفوض اليه القضاء لا التقليد ولا يتصرف في غير مافوض اليه كالوكيل لا يوكل بلا اذن الموكل الا اذا فوض اي الاستخلاف اليه بان قيل له من قبل السلطان ول من شئت (درالحكام في شرح غررالحكام ج ۲ ص ۳۸)

والي كه دامير المؤمنين خلاف حكم وكری؟

پوښتنه : چې يوه نفر مړه ځمکه اباده کړې وي او ۲۲ کاله ئې خوړلې وي اصول ددغه ځمکې اوداؤد اظها رنامه ورکړې وي او خلقيانو خلقی قباله ورکړې اود مجاهدينو په وخت کې دمجاهدينو محکمې ورکړې وي اود طالبانو په وخت کې ئې دامير المؤمنين دمکتوبی هدايت سره سم يو کال اجاره ورکړې وي چې دهغه مکتوب مضمون داسې دی هغه دولتي ځمکې چې د حکومت جنگلات نه وي اوفارم نه وي اوصديان نه وي اومجاهدينو يا خلقيانو چاته ورکړې وي اودوی تصرف پکښې کړې وي ترامرثاني دی طالبانوته اجاره ورکوي په امرثاني کې موږ دغه ځمکه دقانون سره برابر دغه خلقوته ورکوي آيادغسې ځمکه دوليت والی کولای شی چې ددغه شخص څخه ئې واخلي اوبل شخص ته ئې ورکړې کيا؟ والسلام

(المستفتی بهاؤ الدين حقانی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامد او مصليا

چونکه دمستفتی سوال يوازی دغه وو چې تصرف دوالی دوليت پر خلاف دامردامير المؤمنين نافذدی کڼه نو ددغه په جواب کښې به ووايو چې دغه تصرف نافذنه دی ځکه چې تصرف دوالی هلته نافذدی چې موافق دامر سره د امير وی ځکه دی دجانب دامير وکیل دی:

(الحاکم وکیل من قبل السلطان لاجراء المحاكمة والحکم المجلة المادة ۱۸۰۰ اصل الحکم

وادارة الشئون ان يكون للسلطان لانه صاحب الامامة الكبرى وجميع من يعمل للعموم يكون
وكيلا عنه لكن الوكالة قد تكون بلا واسطة كان يقول السلطان لزيد وكلتك بالحكم بين الناس
ولاخر بجباية الاموال وحفظها ولاخر بحفظ الثغور ولاخر بادارة الامور السياسية ولاخر بعقل
المجرمين (وهكذا في شرح المجلة للاتاسي ج ٦ ص ٥٠) والله اعلم وعلمه اتم

كشف موضوعاتويه قاضي پخيله كوي كه خنكه؟

پوښتنه: كه لپاره د قاضي د مدعى بها كيفيت مجهول شى د حكم لپاره سازگار نه وي
د چاپه ذريعه به دا كيفيت څان ته معلومه وي دهغو كسانو نام څه او عدد څومره دمسانى
بعد يا قرب په لپړلو د دي كسانو څه اثر لري كه نه مصارف د موتر يا خوراك به ښې په چاوى
ايا دغو كسانو ته د مدعى يا مدعى عليه په كور كښى روادى او كه خير؟ قاضي په خپله
د بعضى موضوعاتو د كشف لپاره تللى شى او كه خير (بينوايى بالدلائل توجروا بالفضائل)
(المستفتى رئيس تميز)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

كله چې دپاره د قاضي كيفيت د مدعى به مجهول شى د حكم دپاره سازگار نه وي
نود معلوميه دپاره به هغه ځاى ته پخپله قاضي ورځي كه دا ورته اسانه وي والا نوييا كه دى
مأذون بالاستخلافوى نوبل څوك به وليږي چې دهغه څخه تعبير په خليفه او هم نائب او هم
امين سره كيږي او په بعضى كتابونوكى ذكرده چې عدد د دوى به دوه وي او د قرب او بعد
د مسافت دومره خبره ده چې كه مسافت دومره بعيد وي چې نه احضار د مدعى به ممكن وي
اونه هلته ور تلل د قاضي او يا د نائب نوييا په معلوميت كښى ذكر د قيمت هم كافى ده
او مصارف به د بيت المال څخه كوي ځكه دا عمل د قضاه او د مدعى يا د مدعى عليه په
كور كښى دى خوراك نه كوي ځكه دا رفق بالناس او ابعاد عن التهمة ده او بل دا چې دلته
ولاية شته او حرام ده هغه هديه وغيرها چې سبب ښې ولايه وي په شرح المجلة د تسليم باز
كښى په بيان د معلوميه د مدعى به كښى ذكر كړى؛

ثم انه اذا تعذر احضار العين مع بقائها كرحى وصبرة طعام وقطيع غنم فالقاضي بالخيار ان شا
حضر ذالك الموضع لو تيسر له ذالك وان لم يتيسر له الحضور وكان مأذونا بالاستخلاف بعث
امينه الى ذالك وهو نظير ما اذا كان القاضي يجلس فى داره ووقعت الدعوى فى جمل لا يسع باب

داره فانه يخرج الى باب الدار اويأمر نائبه حتى يخرج يشير اليه الشهود بحضرة ولو لم تكن العين باقية بل هالكة او غائبة بحيث لا يمكن احضارها ولا حضور القاضي اونائبه لبعد الصفاة او مانع اخر فيكتفى بذكر قيمتها (تكملة ملخصا) (شرح المجلة لسليم باز ص ۹۱۵)

قال شمس الائمة الحلواني رحمه الله تعالى ومن المنقولات ما لا يمكن احضاره عند القاضي كالصبرة من الطعام والقطيع من الغنم فالقاضي فيه بالخيار ان شاء حضر ذلك الموضع لو تيسر له ذلك والا فان كان مأذونا بالاستخلاف يبعث خليفته الى ذلك الموضع كذا في المحيط (الفتاوى الهندية ج ۴ ص ۵)

او ذكر شوي ده همداء عبارة په درر الحكام شرح غرر الاحكام ج ۲ ص ۳۳۱ او ددی درر الحکام شخه نقل سوی ده په تکمله درد المحتار کنبی ج ۱ ص ۳۲۰

وان كان التعذر لكونه يحتاج في احضاره الى مؤنة ومصرف فالقاضي مخير ان شاء حضر الى موضعه يشار اليه في الدعوى والشهادة ويحكم به هناك والا فان كان مأذونا بالاستخلاف ارسل خليفته فيحكم الخليفة والا بعث امينا ليشار اليه في الدعوى والشهادة بحضوره فاذا سمع يخبر القاضي بذلك فيقضى باخبار امينه وحده انقروى عن القنية قال وفي الثاني من دعوى التاتار خانية معزيا للينايين وكان شيوخنا يقولون ان شاء حضر عندها وانشاء بعث اليها امينين من امنائهم.... آه (شرح المجلة للاتاسي ج ۵ ص ۲۶) وتعليق النبي صلى الله عليه وسلم دليل على تحريم الهدية التي سببها الولاية فتح قال في البحر وذكر الهدية ليس احترازا اذ يحرم عليه الاستقراض والاستعارة ممن يحرم عليه قبول هديته كما في الخانية آه قلت ومقتضاه انه يحرم عليه سائر التبرعات فتحرم المحاباة ايضا الخ (رد المحتار ج ۴ ص ۳۴۵)

اوپه هدايه کنبی په کتاب القسمه کنبی ج ۴ ص ۴۰۸ - ۴۰۹ باندی ذکر دی چې هغه عمل چې دجنس دعمل القضاء شخه وی چې قطع دمنازعه پری راخی او منفعة عامه وی نو هلته رزق پزییت المال ده او بل دا رفق بالناس او ابعاد عن التهمة ده ۱۲

موسوی عبدالحکیم

موسوی عبدالحکیم

موسوی عبدالحکیم

مولوی عبدالحکیم رضی اللہ عنہ مولانا محمد مسلم حاتمی مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد نائب افغانستان و مرکزی دارالافتاء ریس

بيله رسمي محكمي فيصله ملزم ده كنه ؟

پوښتنه : عارض ملا فدا محمد ولايت زابل ولسوالۍ ميزانه بحضور جناب عليقدر محترم
المقام رئيس صاحب عالي تميز السلام عليكم ورحمة الله محترم رئيس صاحب عالي
تميززه ملا فدا محمد داعرض كوم چي فيصله بي له محكمي رسمي صادره سي هغه قابل
دا اعتبار ده كه نه ده ؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله الوهاب

فيصله قابله دا اعتبار يعني ملزم ده چي له سلطان اويا قاضي اويا محكم دخواه وي كه امير
دبلد فيصله وكړه او دسلطان له خواتم وريز ورتي سوي ووفصله ئي ملزم ده كه خليفه
دقاضي فيصله وكړه او قاضي ته دسلطان له خواتم غسې تفويض سوي ووا قاضي هم
وخليفه ته دغسې اجازه كړي وه فيصله ئي ملزم ده :

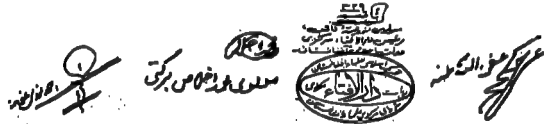
وفي النوازل السلطان اذا حكم بين الاثنين لا ينفذ وفي ادب القاضي للخصاف ينفذ وهو الاصح وبه
يفتي كذا في الخلاصة آه (الهندية ج ۳ ص ۳۱۸) وقدمنا ان السلطان لو حكم بين اثنين فالصحيح
نفاذه آه (ردالمحتار ج ۴ ص ۲۷۳) واما الحاكم فهو اما الامام او القاضي او المحكمه (شرح المجلة
للاتاسي ج ۶ ص ۱۱ ردالمحتار ج ۴ ص ۳۳۱) الحاكم هو من عينه و نصبه السلطان لاجل فصل
و الدعوى والمخاصمات الواقعة بين الناس وفقا لاحكامها المشروعة (المجلة المادة ۱۷۸۵)
استفيد ان السلطان اذا راي الدعوى بين المتخاصمين وحكم بها موافقا لاصولها المشروعة صح
بالاولى لان القاضي وكيل عنه (شرح المجلة للاتاسي ج ۶ ص ۱۲) الحاصل ان السلطان اذا نصب
في البلدة امير او فوض اليه امر الدين والدنيا صح قضاءه -

(ردالمحتار ص ۳۸۳ ج ۴) ولا يستخلف قاضي نائباً الا اذا فوض اليه صريحاً كقول من شئت او دلالة
كجعلتك قاضي القضاء والدلالة ههنا اقوى لان في الصريح المذكور يملك الاستخلاف لا العزل
وفي الدلالة يملكهما. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۳۵۹ ج ۴)

واذا نهى الامام القاضي عن الاستخلاف لم يكن له ان يستخلف وان اذن له فيه استخلف على مقتضى
الاذن ولا يستخلف القاضي اذا مرض او سافر الا باذن الخليفة لان الخليفة انما فوض التصرف اليه
برأيه الا برأى غيره فلا يملك ان يستخلف الا باذنه وكذلك الخليفة اذا امر القاضي ان يستخلف
خليفة يحكم فامر رجلا يحكم بين الناس جاز فان قضى خليفه ولم يكن امره الامام بذلك لم يجز اه

(معین الحکام ص ۲۶) الباب الرابع والعشرين فی التحکیم تفسیر تصویر غیرہ حاکما فیكون الحكم بين الخصامين كالقاضي في حق كافة الناس وفي حق غيرهما بمنزلة المصلح كذافي محيط السرخسی اه (الہندیہ ص ۳۹۷ ج ۳) کما ان حکم الحکام لازم الاجراء علی جمیع من کان فی ولايتهم كذلك ینفذ حکم المحکمین علی من حکمهم فی شان الذی حکمهم به ومن ثم ليس لاحد الخصمين ان یمتنع من قبول الحكم الذی صدر من المحکمین اذا کان موافقا لاصوله المشروعة (المجلة المادة ۱۸۴۸)

(تنبیه) دغه موجوده والیان دولایاتو اوولسوالان دولسوالیو فیصلی پہ مایین کی دخصومو نسی کولای حُکمه چی پہ ولایاتو اوولسوالیو کی قاضیان مقرر سوی دی هغه ته تفویض سوی دی دا حکامو شرعیة والحاصل ان السلطان اذا نصب فی البلد امیرا وفوض الیه امر الدین والدنیا صح قضاؤه واما اذا نصب معه قاضیا فللانه جعل الاحکام الشرعیة للقاضي لا للامير وهذا هو الواقع فی زماننا (رد المحتار ج ۴ ص ۳۷۳)

مولوی عبدالحکیم عنی اللہ عزہ مولانا محمد نوری مولانا زمان شاہ مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد ثاقب و افغانستان و مرکزی دارالافتاء رئیس
دولایت او محکمی له خوا ما مورشی رسمی بلل کیڑی کنه؟
پوښتنه: دولایت او محکمی لخوا چی یو شوک ما مورشی هغه رسمی بلل کیڑی کنه؟
(المستفتی ملا فدا محمد ولایت زابل اولسوالی میزانه)

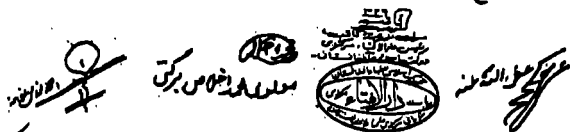
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب
کچیر یو شوک و لیپل سی دولایت لخوا اوایاد محکمی لخوا دپاره دمطلق کشف الحال
نودغه لیپل جائز دی خواه دسلطان لخوا اذن وی اوکه نه کچیری لیپل دپاره دفیصلی او حکم
وی نوپه دغه صورت کی اذن دسلطان او تفویض شرط دی:

وان كان التعذر (ای تعذر احضار المدعی به) لكونه يحتاج فی احضاره الى مؤنة ومصرف
فالقاضي مخیر ان شاء حضر الى موضعه لیشار الیه فی الدعوی والشهادة ویحکم به هناك والافان
كان مأذونا بالاستخلاف ارسل خليفة فیحکم الخليفة والابعث امینا لیشار الیه فی الدعوی

والشهادة بحضوره فاذا سمع يخبر القاضي بذلك آه (شرح المجلة للاتاسى ج ٥ ص ٢٦)

مولوى عبد الحكيم عنى الله عز مولانا احمد نوري مولانا زمان شاه مولانا عبد الله مولوى نور محمد نائب و افغانستان و مركزى دارالافتاء ريش
شهود كه دمفتي به مخفي تير شي او قاضي فيصله و كبرى نو
پو بنسنة : شهود چي بيله قاضى و مفتى ته تير شي او فيصله قاضى صادره كبرى دا قابل
دا اعتبارده كنه ؟

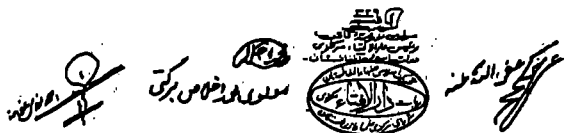
(المستفتى ملا فدا محمد ولايت زابل و لسوالى ميزانه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب شهود چي و مفتى ته شاهدى ادا كى كه مفتى چيرى د قاضى
ما ذون لخواه شخه نائب و ونودغه ادا د شاهدى معتبرده او كه نائب نه و ونونده معتبره كنه
چي ادا د شاهدى و حاكم ته معتبردى خواه سلطان وى يا قاضى وى يا محكم وى مفتى له
درو حاكمانو شخه نه دى :

الشهادة هي الاخبار بلفظ الشهادة يعنى يقول اشهد باثبات حق احد هو فى ذمة الاخر فى حضور
الحاكم (المجلة المادة ١٦٨٤) قوله فى حضور الحاكم المراد منه ان يكون الاخبار فى مجلس
الحكم ثم ان كان الحاكم منصوب الامام و جب ان تكون الشهادة فى المجلس الذى عينه له الامام
للمحكم وفى محل ولايته وان كان محكما من المتداعيين فلا يتقيد حكمه فى مجلس دون مجلس
بل كل مجلس حكم فيه كان مجلس حكمه فوجب ان تكون الشهادة فيه كما فى التكملة (شرح
المجلة للاتاسى ج ٥ ص ٢٠٠) و يقضى النائب بما شهد و به عند الاصل و عكسه (الدر المختار
على هامش رد المحتار ج ٤ ص ٣٩٦) للنائب ان يحكم بالبينة التى سمعها الحاكم و للمحكم ايضا ان
يحكم بالبينة التى استمعها نائب و من ثم لو سمع الحاكم البينة فى دعوى و اخبر بها نائبه كان لنائبه
ان يحكم باخبار الحاكم من دون ان يعيد البينة و كذا اذا كان النائب مأذونا بالحكم فسمع بيته فى
دعوى و انتهى الامر الى الحاكم كان للمحكم ايضا ان يحكم بدون اعادة البينة اما اذا لم يكن النائب
مأذونا بالحكم بل كان مأمورا باستماع البينة للتدقيق و الاستكشاف فقط فليس للحاكم ان يحكم
بانهاه بل يلزمه ان يستمع البينة بالذات (المجلة المادة ١٨٠٦) والله تعالى اعلم -

(تنبيه) کچیری حاکم نائب وہ پہ یوہ حادثہ کی کہ دغہ نائب مأذون بالحکم وونو هغه شاهدان چي نائب ته تیرسی نائب ئي حاکم ته ووسوی دحاکم دحکم دپاره اعاده د شاهدانو ضروری نه ده اوکه نائب مأذون بالحکم نه وونودحاکم دحکم دپاره اعاده د شاهدانو ضروری ده .

مولانا نبي الله مولوي احمد نوري مولوي عبداللہ مولوي عبدالحکیم مخي الله عمر مولوي نور محمد نائب دافغانين دمرکزي دارالافتاء رئيس

بي دقاضي له حضوره اقرار صحت لوی گنه؟

پوښتنه : څه وايي علماء دين و مفتيان شرع متين په دى مسئله كى چې اقرار كول ديو شخص دقاضى بيله حضوره صحيح كيږي كه څنگه؟ كه زموږ طرفته يو درحمت نظروكى معلومات راته راكى دير مهربانى به مووي والسلام.

(المستفتى علماء محكمه باگران)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله الوهاب

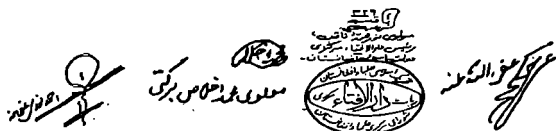
اقرار كول ديو شخص په مال سره دپاره د بل چا بى له حضوره څخه دقاضى داصحيح ده اوپراقرار كونكى باندى لازم ده چې اداء به كوي ددغه مال لكه په بدائع الصنائع (ج ۷ ص ۲۲۳) كښى ليكلى دى:

واما حق العبد فهو المال من العين والدين والنسب والقصاص والطلاق والعناق ونحوها ولا يشترط بصحة الاقرار بها ما يشترط لصحة الاقرار بحقوق الله تعالى وهى ما ذكرنا من العدد ومجلس القضاء والعبارة حتى ان الاخرس اذا كتب الاقرار بيده او اوامراً بما يعرف انه اقرار بهذه الاشياء يجوز الخ او به (الفتاوى الكاملية ص ۱۵۲) كښى ليكلى دى سئلت عن وصى سمع من اقرار الميت حال حياته ان لفلان عليه كذا فهل يجوز له ان يدفع ذلك الدين بدون قضاء قاضى؟ الجواب مافى كتاب آداب الاوصياء وهذانصه وصي علم الدين باقرار الميت او بالمعاينة له ان يؤدى وان كان بالشهادة لا لان يقضى به... الخ

او په الفقه الاسلامى وادلته (ج ۶ ص ۶۱۹) كښى ليكلى دى:

العصر اوفق فليس للحاكم ان يعمل برى مجتهد آخر يخالف رأى ذلك المجتهد واذا عمل لا ينفذ حكمه وذلك لان امر السلطان متى صادف فصلا مجتهد افيه نفذ امره (درمختار) والله اعلم بالصواب.

مولوی نذیر احمد اعظمی مولانا احمد نوری عفی عنہ مولوی نور محمد ثاقب و افغانستان دمرکزی دارالافتاء رئیس

دوسی چي نه اولسوالی خارنوالی

نه بیا محکمی نه خی آباد کتاب القاضي الي القاضي دی کنه؟

پوښتنه : و محترموا علماء کراموته ددارالافتاء السلام علیکم وایم وبعد محترموا قدر منو ستاسودلوړ حضور څخه داهیله کیږی چې ددوسیوپه باب باید داووايم چې دغه دوسیوی چې دهرات یافراه یا نیمروز یاد کندهار ولسوالیو څخه و څارنوالی ته راخی بیا محکموته ځی نودغه دوسیوی په طریقه دکتاب القاضي الي القاضي نه دي چې اخری قول دامام ابویوسف صاحب دادي چې شاهدان به شاهی آداء کوي پردي چې دغه کتاب اومهر دفلان قاضی دي بینواتو جروا -

(المستفتی دمرافعی څارنوالی څارنوال مولوی الله نظر)

بسم الله الرحمن الرحيم

جواب د استفتاء دارنگه دی کتاب اوخط دقاضی یابه ووالی ته اوامیر ته استه وی یابه وه بل قاضی ته لیږی که چری خط ووالی ته استوي چې ورسیدی ووالی ته شاهدان نه غواړی چې دغه خط دفلان قاضی دی لکن ښه کار دي چې شاهدان شاهی ادا کی خو ضروري نه دي ولی چې تکلیف دي هر سپی وه مجلس ته دامیر نشی رسیداي نو د ضرورة په خاطر شاهدان نه غواړی لکن دغه ضرورت هلته دي چې ښارونه دقاضی اودامیر جلاجلای که یو ښار وویا ضرورت نشته شاهدان غواړی:

هکذا فی تبیین الحقائق (ج ۴ ص ۱۸۵) ولکن استحسنوا ذلك للعادة فان القاضي يكتب الى الوالی ويستعين به فيما عجز عن اقامته في كل وقت ولو شرط ذلك لخرجوا لان كل احد لا يحضر مجلس الامير فيشهد والامير لا يمكنه التفحص لكن هذه الضرورة والعادة فيما اذا كان الامير في

مصر آخر غیر المصر الذي فيه -

او کچیری خط د قاضی و قاضی ته وویا به یا خصم اقرار کوي چې داغه خط د فلان قاضی دي په حق د فلان واقعی کنبی یا به خصم منکروی کچیری اقرار کوي بیا شاهدان نه غواړي؛

(هکذا فی طحطاوی ج ۳ ص ۲۱۰) ولا یقبله الا بحضور الخصم وشهوده الا اذا قرر الخصم فلاحاجة اليهم ای الى الشهود قوله الا اذا قرر الخصم آه انه كتاب القاضي فيحینئذ يستغنی عن الشهادة حموی (هکذا فی البحر الرائق شرح الكنز الدقائق ج ۷ ص ۴)

او که چیری خصم اقرار نه کوي بیا دوه قسم حال دی یا به خط مستبین مرسوم او علامه داره وي یا به نه وي کچیری مستبین او علامه داره وویا شاهدان نه غواړي؛

هکذا فی العقود الدرية ج ۲ ص ۱۹ قالو الكتاب على ثلاث مراتب ۱ مستبین مرسوم وهوان يكون معنونا اي مصدرا بالعنوان وهوان يكتب فی صدره من فلان الى فلان على ما جرت به العادة فهذا كما لنطق فلزم الحجة ۲ مستبین غیر مرسوم آه او على الكاغذ لاعلى وجه المعتاد فلاحاجة الا بانضمام شيء اخر اليه كالبيئة والاشهاد وقيل الاملاء بلاشهاد لا يكون حجة والاول اظهر وهکذا فی ردالمحتار ج ۴ ص ۳۹۲ ويستغنی منه ايضاً ما قدمناه وهوما اذا كان على وجه الرسالة مصدرا معنونا وهوان يكتب فی صدره من فلان الى فلان وهکذا فی ص ۳۹۳ قال فی خزنة الاكمل اجاز ابو يوسف رح ومحمد رح العمل بالخط فی الشاهد والقاضی والراوي وان لم يكن الصک فی يد الشاهد لان الغلط نادر واثر الغلط يمكن الاطلاع عليه -

او کچیری پر داغه سوابق مذکوره رقم نه وي بیا شاهد غواړي هکذا فی الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۴۹۳ وقد اشترط علماء المذاهب

مدعي نه د شاهدانو حاضرولو لپاره بايد خومره وخت ورکول شي

پوښتنه: بر ریاست محترم دارالافتاء السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته محترماً لطف خواہش یشود که اگر شخصی می خواهد که شاهدان خود را حاضر دارم وقت برایم واده شود بناء از روی شریعت غراء محمدی چند وقت برایش واده یشود از روی کتاب جزای ماسلومات بهرید تابع قانون شریعت برایش اجازه واده شود تما شاهدان خود را حاضر دارند والسلام

(مولوی سید محمد عضور ریاست استیناف)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب حامداً ومصلیاً

کہ یوٹوک و وایی چہ زہ پر خپلہ دعویٰ شاہدان لرم او ہفہ دلتہ پہ بنار کی دی نودری ۳ ورخی بہ وخت ورکول کیڑی خوچہ دی خپل شاہدان حاضرہ وی اوپہ دغہ دری ۳ ورخی کی بہ مدعی علیہ یعنی منکر تہ قسم نہ ایبنوول کیڑی بلکہ مدعی علیہ شخہ بہ یوثقہ او با اعتبارہ ضامن اخستل کیڑی خوچہ دی خپل شاہدان حاضر وی اوکہ یی وویل چہ زہ شاہدان لرم ولیکن غائب دی یامریضان دی نودی شاہدانو تہ اعتبار نشتہ بلکہ منکر تہ بہ قسم ایبنوول کیڑی او اندازہ دغیبہ اندازہ دسفرہ یعنی کہ شاہدان داسی خای وہ چہ ترہفہ خایہ مسافت دسفر نہ و و ہفہ حاضر بلل کیڑی دالازمہ نہ دہ چہ پہ بنار کی بہ وی :

قوله (ولو قال المدعی لی بینہ حاضرة وطلب الیمین لم یستحلف وقیل لخصمه اعطہ کفیلاً بنفسک ثلاثة ایام) کیلایغیب نفسہ فیضیع حقہ الخ والتقدیر بثلاثة ایام یروی عن ابی حنیفہ رح وهو الصحیح کذا فی الکافی وصح فی الخانیۃ انہ الی جلوس القاضی مجلساً اخر الخ البحر الرائق ج ۷ ص ۲۱۰ وھکذا فی الفتاویٰ الھندیۃ ج ۴ ص ۱۴) وفتح القدیر ج ۷ ص ۱۸۰ والاختیار لتعلیل المختار ج ۲ ص ۱۱۲ وردالمختار ج ۴ ص ۴۷۴ وقید بحضور ھا لانتھا لوکانت خارج المصر فانہ یحلف اتفاقاً وفی المجتبى وقدرت الغیبة بمسیرة السفر البحر الرائق ج ۷ ص ۲۱۰ وھکذا فی الدر المختار بہامش ردالمختار ج ۴ ص ۴۷۴ -

اوتطریق پہ مابین کی ددی دوو قولو چہ ٹوک دری ۳ ورخی وخت ورکوی اوٹوک ترمجلس ثانی پوری دقاضی پہ دی دول کیڑی چہ پہ ہفہ وقت کی قاضی دری ۳ ورخی وروستہ قضاء تہ حاضری دی لکہ البحر الرائق چہ پہ بحث د استمهال دمدعی علیہ کنبی وایی :

فقہ البزازیہ ویمہلہ ثلاثۃ ایام ان قال المطلوب لی دفع وانما یمہلہ هذه المدة لانہم کانو ایجلسون فی کل ثلاثۃ ایام اوجمعة فان کان یجنس فی کل یوم ومع هذا یمہلہ ثلاثۃ ایام جاز فان مضت المدة ولم یأت بالدفع حکم آہ البحر الرائق ج ۷ ص ۲۰۲ واللہ سبحانہ وتعالی اعلم وعلمہ اتم واحکم

محمد رفیع

مسئول دفتر من برکتی

محمد رفیع

مولوی عبدالحکیم مئی اللہ عر مولوی زہرا عاتق مولوی محمد اعجاز برکتی مولوی احمد نوری مئی عر مولوی نور محمد نائب دفتاری دارالافتاء مرکزی دارالافتاء

شاهدی دتسامع خہ حکم لری

پوښتنه محترم رئیس صاحب دارالافتاء خزننگه چې یوسری په بل سری دعوی کوی چې تاخپله لورچې لطیفه نومېږی وماته راځی ده او هغه مدعی علیه منکر دی چې باند ده درکړی نوموړ محکمه د مدعی خخه شاهدان طلب کړه مدعی وویل چې زموږ په کورکی زما مور اوز ما خور اوز ما ورور شاهدان وه چې زما سره ایجاب او قبول وکړی اوز موږ په کور کی نور خلق هم خبر دی چې وریدی او غوښی زما یی خوړلی دی نوموړ محکمه دغه مور او خور او ورور د مدعی را طلب کړه هغو په اشد بالله سره شاهدی ادا کړه او دنورو خلقو خخه مو پوښتنی وکړی هغو هم وویل چې موږ واوریدل په سماع سره او پکښی ناست نه وو نوموړ محکمه ستاسو خخه فتوی غواړوپه ډیر احترام

(محکمه ابتدائیه ولسوالی ډنډ کندهار قاضی مولوی دوست محمد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله تعالى

نکاح لره دوه حالت دی یو حالت دانعقاد بل د اظهاريه حالت دانعقاد کی شاهدی دفروع اواصول صحیح کیږی او په حالت د اثبات کی چې انکار راسی بیانیه صحیح کیږی؛ فیصح فی النکاح شهادة الاصول والفروع ولكن شهادة هؤلاء وان كان ينعقد به النكاح الا انه لا يثبت به عند الانكار فشهادتهم تقع في حل الزوجة ديانة لاقضاء (الفقه على المذاهب الاربعة ج ۴ ص ۱۷) وينعقد بحضور من لا تقبل شهادته له اصلا كما تزوج امرأة بشهادة ابنيه منها وكذا اذا تزوج بشهادة ابنيه لا منها او ابنيه لا منه هكذافي البدائع والاصل في هذا الباب ان كل من يصلح ان يكون وليا في النكاح بولاية نفسه صلح ان يكون شاهدا ومن لا فلا كذافي الخلاصة (هندي ج ۱ ص ۲۶۷) وهكذافي ردالمحتار ج ۲ ص ۲۹۷ والاصل عند ناان كل من ملك قبول النكاح انعقد بحضرته ولا يظهر عند التجاحد بشهادتهما عند دعوى القريب لانهما لدفع تهمة الزنا لالصيانة العقد عند الجحود كما بسط في البدائع (الدر المنتقى بهامش مجمع الانهر ج ۱ ص ۳۲۱) وهكذافي مجمع الانهر ج ۱ ص ۳۲۱ وهكذافي البحر ج ۳ ص ۸۹) -

او شاهدی دتسامع په نکاح کی صحیح ده لکن په شرط دشهرة حقیقی یا حکمی او بل په وقت داداء د شاهی کی به لفظ داشهد وایي داسی به نه وایي چې ماله خلق واوریدلی دی او که داسی شاهی اداکی چې موږ نه یو حاضر شوی لکن دامشهور امر دی زموږ یقین دی

يباهم صحيح دى:

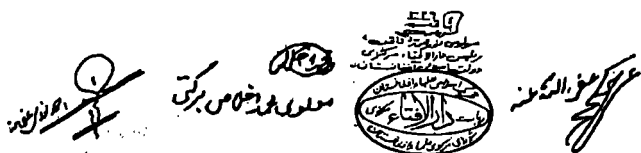
ولا يشهدا حد بمال يعاينه الا فى النسب والموت والنكاح والدخول بزوجه وولاية القاضى واصل الوقف وهو كل ما تعلق به صحته وتوقف عليه فله الشهادة بذلك اذا خبره بهام يثق به من خبر جماعة لا يتصور تواطؤهم على الكذب بلا شرط عدالة او شهادة عدلين الخ الدر المختار قوله من يثق آه قال فى الفتوى الصغرى الشهادة بالشهرة فى النسب وغيره بطريق الشهرة الحقيقية او الحكمية فالحقيقية ان يشتمل ويسمع من قوم كثيرين لا يتصور تواطؤهم على الكذب ولا يشترط فى هذا عدالته بل يشترط التواتر والحكمية ان يشهد عنده عدلان من الرجال او رجل وامره تان بلفظ الشهادة الخ (طحطاوى ج ٣ ص ٢٣٧ وهكذا فى رد المحتار ج ٤ ص ٤١٧ وحاشية علامه ابي الاخلاص على الدر ج ٢ ص ٣٧٥)

وفتح القدير ج ٦ ص ٤٦٦) وان فسر الشاهد للقاضى ان شهادته بالتسامع او بمعاينة اليدررت على الصحيح الا فى الوقف والموت او قال فيه اخبرنا من يثق به تقبل على الاصح خلاصه بل فى العزيمة عن الخانية معنى التفسير ان يقول لا شهدنا لاناسمعنا من الناس اما لو قال لم نعاين ذلك ولكنه اشتهر عندنا جازت فى الكل وصححه شارح الوهبانية وغيره (الدر المختار بهامش رد المحتار ج ٤ ص ٤١٨) (نوت) هغه اشخاص چې شاهدی یی په وخت د جحود کى نه قبلېږي که په حضور ددوى کى نکاح منعقد شى بيادوى اخبار وهغه چاته وکوى چې شاهدی یی قبلېږي بيا په تسامع شاهدی هغه چاته روا ده چې شروط د تسامع پر مخاى وي:

وفى البدائع ان الاشهاد فى النكاح لدفع تهمة الزنا للصيانة العقد عند الجحود والانكار والتهمة تندفع بالحضور من غير قبول على ان معنى الصيانة تحصل بسبب حضورهما وان كان لا تقبل شهادتهما لان النكاح يظهر ويشتهر بحضورهما فاذا ظهر واشتهر تقبل الشهادة فيه بالتسامع فتحصل الصيانة وظاهره ان من لا تقبل شهادته اذا انعقد بحضوره ثم اخبر به من تقبل شهادته جازله الشهادة بالتسامع (البحر الرائق ج ٣ ص ٨٩ وهكذا فى الطحطاوى ج ٢ ص ١١) او شهرة حكمى هلته معتبردى چى مدعى استشهد انه كوى او كه مدعى طلب د شاهدی له شاهدانو وكاوه بيانه ده معتبر ولكن هذا اذا شهدا عنده من غير استشهدا الذى قال ان افلان ابن فلان الفلانى حتى اذا لقي رجلين عدلين شهدا عنده على نسبه من غير استشهدا وعرفا حاله وسعه ان يشهدوا ان اقام هذا الرجل شاهدين عنده شهدا على نسبه لم يسع ان يشهدا على نسبه نص عليه محمد فى المبسوط لانه لمال يعتمد قوله فى شهادته لا يعتمد قول من اعتمد هذا الرجل على قوله ١٢ (معين الحكام

(ص ۱۳۵) -

مولوی مبرا حکیم عفی اللہ عنہ مولانا عبد اللہ مولانا احمد نوری مولوی نور محمد ثاقب و افغانستان و مرکزی دارالافتاء رئیس

شرعی قبالة حجت ده او عمل بی پر مقتضا ضروری دی

پوښتنه: د کند هار ولایت د علماء کرامو د دارالافتاء محترم رئیس صاحب ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته زه حاجی راز محمد د محمد کریم زوی د ناحیه ۵ اوسیدونکی ستاسی درانه حضور ته دارنگه عرض لرم محترمه زموږ باغ چې د دامان دولسوالی د خوشاب په کلی کښی موقعیت لری چې په ۱۳۰۷ کال کښی ئې شرعی قبالی صورت نیولی دی او د همدغی قبالی په اساس ئې غرباراه عام موجوده ده چې دوهمه قبالة ئې په ۱۳۵۳ شمسی کال کښی موږ په لاس راوړې ده چې هم ئې حدود غربا عامه لاره ده لکن د کلی خلک موږ ته اذیت را کوی چې ستاسی حدود غربا دارغستان ویا له ده نو ستاسی څخه احترامانه هیله کوو د قبالی د مشاهدی پر اساس زموږ حدود تعیین او مخالفت قطعہ کړی او دوی چې کومی اوبه یادوی هغه اوبه هم نشته ومن الله التوفیق.

(المستفتی حاجی راز محمد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

شرعی قباله حجت ده عمل پر مقتضی د قبالی شرعی ضروری دی لکن په دی شرط قبالة حجت ده او عمل په ضروری دی چې دخیلو او تزویر څخه ساتلی وی په دی طریقہ چې مثنی به محفوظ ځای کی ولری او وخت هم پرتیر شوی وی هر چې د کلی خلق وائی چې غربا حد ئې ویا له ده داوینائې هغه وخت معتبره ده چې په شرعی حجت ثابت وی خصوص په داسی وخت کی چې اوبه دویالی هم نوی نود قاضی د حکم دپاره نفس قول د خصم معتبر نه دی چې شرعی دلائل ورسره نه وی دغه حکمونه دلاندي عبارتود معتبرو کتابو څخه معلومیدي :
وبهذاتاید ماقاله المحقق هبة الله البعلی فی شرحه علی الاشباه بعدما مر عن البیری من ان هذا صریح فی جواز العمل بالحجة وان مات شهودها حیث کان مضمونها ثابتا فی السجل المحفوظ

آه لكن لابد من تقييده بتقادم العهد كما قلنا توفيقا بين كلامهم (ردالمحتار ج ۴ ص ۳۴۳) لا يعمل با لخط والختم فقط ولكن اذا كان سالما عن شبهة التزوير والتصنيع يكون معمولا به يعني يكون مدار للحكم لا يحتاج الى الثبوت بوجه آخر المادة ۱۷۳۶ من المجلة اعلم اولان طريق القاضى الى الحكم يختلف باختلاف المحكوم به والطريق فيما يرجع الى حقوق العباد المحضة عبارة عن الدعوى والحجة وهي اما البيينة او الاقرار او اليمين او النكول عنه او القسامة وهي من نوع ما اخذ فيه بالقرائن كما سيأتى او علم القاضى على خلاف المفتى به فى زماننا او القرائن الواضحة كالمثال فى المادة ۱۷۴۱ كذا فى قضاء ردالمحتار عن ابن الفرس شرح المجلة للا تاسى ج ۵ ص ۳۸۹ المادة ۱۷۴۱ القرينة القاطعة هي الامارة البالغة حد اليقين مثلا اذا خرج احد من دار خالية خائفا مدهوشا فى يده سكينه ملوثة بالدم فدخل فى الدار ورؤى فيها شخص مذبوح فى ذلك الوقت فلا يشبهه فى ان قاتله هو ذلك الشخص ولا يلتفت الى الاحتمالات الوهمية الصرفة كان يكون الشخص المذكور ربما قتل نفسه من المجلة ۱۷۴۱ والله اعلم.

مولانا احمد نوري مولانا محمد اخصاص برکتی مولوی نور محمد ثاقب دافغانستان دمرکزى دارالافتاء ريش
دمشود به معاینه د شاهد لیاره شرط ده

پوښتنه (زید) پر عمر باندې دعوی کړې ده چې بکر چې د عمر پلاردی پر مایعنی پر زید مخکه او اوبه په قطعی بیع سره خرڅه کړیده د زید پلاس کی کوم سند وجود نه لری دوه تنه شاهدان ئې راوستل چې یو خالد دی او بل والدی خالدو ایی چې زه فقط داسی شاهدیم چې بکر د عمر پلار ماته وویل چې د زید څخه زما پیسی راوړه ما پیسی راوړی په بیع او اجاره علم نه لرم والدو ایی چې زه او بل نفر چې حاجی طور نومیدی بکر ته ورغلو چې زید وایی پر ما مخکه او اوبه خرڅی کړه بکر وویل چې زه اوبه او مخکه خرڅه وم دیعی په وخت حاضر نه وم بله ورځ والد وائی چې زه او حاجی طور بکر ته ورغلو بکر حاجی طور ته وویل چې زید هغه باقی پیسی نه دی را کړی ستاسو څخه د دغه شهادت په باب فتوی غواړو چې آیا قابل قبول دی او که ندی؟ بینوا تو جوړوا - (محکمه ابتدائیه ولسوالی دند)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

دغه يوشاهد چې وائي چې بکرد عمر پلارماته وويل چې دزیدخه خماروپي راوړه (ماوروپي) نودی کی خودیر احتمالونه دي چې داپیسی دی دبل شی وی نه دیع دمخکی اوداوبواودغه بل شاهد چې وایي چې زه اوبل نفر بکرتو ورغلوچې زید وائي پرمامخکه او اوبه خرخی کره بکروویل چې زه ئې خرخه وم نوپه دی کبسی هم بیع قطع نشته بلکه داوعدہ دیع ده دبل په خوله اوداچې وایي چې بکروویل چې زید هغه باقی پیسی نه دی راکړی نوداهم دیر احتمالونه لری اومعتبر خو هغه شهادت ده چې معاینه دمشهودبه پکبسی موجوده شوی وی لکه په فتاوی هندیه کبسی وایي ومنه ان یكون التحمل بمعاینة المشهودبه بنفسه لا بغيره الخ (ج ۳ ص ۴۵۰) ها کچیرته شاهد مشاهد اومعاینه دمالک اودملک وکره اومالک یي پیژنده په چهره اونوم اونسب اوملک ئې پیژنده په حدودو اوحقوقو دملک سره او داملک په یددده کبسی وی اوتصرف پکبسی کوی تصرف دملک اودشاهد په زره کبسی هم واقع شی چې دادده ملک ده نوییا حلال ده مشاهده لره چې شهادت آداکړی په ملکیت سره دپاره دده په (فتاوی هندیه ج ۳ ص ۴۵۳) کبسی لیکلی دي: وان لم یعاین الملک والمالک ولكن سمع من الناس قالو الفلان بن فلان فی قرية کذا ضیعة حدود ها کذا هو لم یعرف تلک الضیعة ولا یده علیها لایحل له ان یشهد له بالملک وان عاین المالک دون الملک بان عرف الرجل معرفة تامة وسمع ان له فی قرية کذا ضیعة وهو لایعرف تلک الضیعة بعینها لایسمعه ان یشهد کذا فی الکافی وان عاین الشاهد المالک والمملک بان عرف المالک بوجهه واسمه ونسبه وعرف الملک بحدوده وحقوقه وراه فی یده یتصرف فیہ تصرف المملک ویدعی انه له ویقع فی قلبه انه له حل ان یشهد له بالملک هکذا فی المحيط الخ والله اعلم

مولوی عبدالحکیم رضی اللہ عنہ
مولوی محمد اظہار علی برکتی
مولوی نور محمد شاقب
مولوی احمد نوری
مولوی نور محمد شاقب
مولوی نور محمد شاقب
مولوی نور محمد شاقب

مولوی عبدالحکیم رضی اللہ عنہ مولوی محمد اظہار علی برکتی مولوی احمد نوری مولوی نور محمد شاقب مولوی نور محمد شاقب مولوی نور محمد شاقب مولوی نور محمد شاقب

کتاب الصلح

به يوه مصلح صلح راڼلای شي ګنه؟

پوښتنه : و حضور ته دعا ليقدر محترم رئيس صاحب دارالافتاء مقام عالي تميز السلام عليكم ورحمة الله محترمه دارو زگان په ولايت كې د ۲ كورني پريوه اندازه مخكه دعوى ده بيا د طرفين په مابين كې يو ملا صاحب چې د دې صلح دپاره تعين اوراستولى وود د دې صلح وكړه داسې چې نيم مخكه د دې طرف اونيم مخكه ئې د بل طرف موره يم يعنې مدعى اومدعى عليه قناعت پروكې پر خپله مخكه ودريدلو اوس يو ملا واقضى وايي چې ستاسو صلح صحت نه لري ولې چې مصلح يونفردى په يونفر مصلح صلح نسې كيداى نوستاسو صلح نقض ده فلهدا ستاسو محترم لوړ حضور ته موضوع عرض سوه موره ته دمعتبرو كتابو څخه لطفا و مرحمة فتوى راكې چې دغه مسئله حل سى والسلام.

(المستفتى محمد نعيم)

بسم الله الرحمن الرحيم

بعون المك العلى الاعلى

محترم مستفتى صاحب اصلا د صلح په معاملاتو كې اتمام او پوره والى متعلق دى تر رضائيت دمده اومدعى عليه پورې ځكه چې د ا صلح هم يو عقد دى د عقود د شرع شريفى څخه او هر عقد شرعى تماميږي په خپلو اركانو سره اركان د عقد صلح هغه ايجاب او قبول دى او د دوى دواړو تعلق دمده اومدعى عليه سره دى نو داراومدار د تماميت د صلح صرف پر رضائيت دمده اومدعى عليه باندې دى دا چې دريم گړى ته مصلح ويل كيږي يا خوبه وكيلى وى د دوى د طرف څخه او بيا به فضولى وئ په دغه عقد كې نو خلاصه داده كه مصلح يونفروى او كه ډير خو چې رضائيت دمده اومدعى عليه وى نو صلح تامه ده نقض يى راونه دى په دې وجه چې دريم گړى او مصلح يودى؛

(المادة ١٥٣١) الصلح عقد يرفع النزاع بالتراضى وينعقد بالايجاب والقبول لکنه يتم بلاقبول من المدعى عليه اذ ابده هو بطلب الصلح بعد اقراره بالدين فقال المدعى صالحتك على ذلك فلا يشترط قبول المدعى عليه لان ذلك اسقاط من المدعى ويتم بالمسقط وحده (طحطاوى) شرح المجلة لسليم باز اللبناني ص ٨٢٧ وهكذا فى الفقه الاسلامى ج ٥ ص ٢٩٩ والدر المختار بهامش الطحطاوى ج ٣ ص ٣٤٩ والله اعلم بالصواب

مولوی احمد نوری عفی عنہ مولوی نذیر احمد خاں

صلح چي واقع سي بيا ماتیہی کنه؟

پوښتنه: صلح چي دڅو کسانو تر منځ وشي تر صلح کولو ورسته د ا صلح ماتیہی او کنه او که ماتیہی نو په کومو ځایو کي ماتیہی.

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

کله چې مایین کی د جانبین صلح و سی نو یوه جانب لره دا حق نسته چې رجوع د صلح څخه وکی او صلح پرېږدی مگر په یوڅو مسا یلو کی چې صورت د مستفتی دهغه اقسامو څخه نه دی:

اذاتم الصلح فلیس لواحد فقط من الفريقین الرجوع المجلة الما دة ۱۵۵۶ وهکذا فی الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۳۲۱ و بدائع الصنائع ج ۶ ص ۵۳ لان الصلح عقد لازم لیس لا حد هما نقضه الافی مسائل الاولی (شرح المجلة لسلمی باز ص ۸۴۵).

مولانا احمد نوری عفی عنه مولانا محمد الحقانی

پس له صلحي نه یو فریق حق در جوع لری اونه یي وارث اوبیانه بینه قبلیری اونه اقرار

پوښتنه: څه وایي علماء د دین مبین او مفتیان د شرع متین چې زما پلار عبد القادر له حاجی عبد الکریم سره د شیلی پراو بوباندی په دغه سنه ۱۴۴۲ کښی دخپل حق آبه دعوی کړی وه چې مدعی علیه په حال دانکار کي و نتیجه الدعوی داشوه چې په هم دغه سنه کی د علماء کرامو د وطن د مشائخوپه ذریعه دغه منازع فیها موضع د اصلاح له لاری منحل او فیصله شوه او په هم دی طریقه فیصله تحریری ترتیب شوه چې همدغه مدعی بهادر سر خاوی اوبه ئې و مدعی علیه ته ورکړی او د مدعی جانب ته ئې د مدعی علیه په یوه خرابه قطعه ځمکه کی قنات کاری ورکړه چې همدغه قطعه محدود شوی دی په تیریدود زمان سره دغه قنات نصف پرمخ بیول شوی او نصف تر هغه معلوم ځای پوری دتوان په خاطر پاته شوی دی او دغه نصف په وقت د حیات د مدعی علیه کښی په اجر ا رسیدلی دی کله چې یوڅو کلونه بعد مدعی علیه مړ شونود غه متباقی قنات کاری دده پروارث یاپرده باندی په وقت د حیات کښی الزام لری او که څنگه یعنی د دغه بدل متباقی کار تر هغه معلوم ځای

پوری چہ پہ فیصلہ کنبی تعین شوی دی لازم دی اوکھ نہ ؟
(مستفتی عبدالصمد دغزنی دولايت دمقرد ولسوالی دفتح خیلو د کلی اوسیدونکی)
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب
صلح چہ وشى اوتام وگرخی بیانشته دیود فریقینو دپاره رجوع ددی صلح خخه اوکله چہ
مرشی یود فریقینو نشته دوارث دپاره چہ فسخ کړی هغه صلح دمورث خپل حتی بعد
الصلح نه اقرار معتبرده اونه کومه یینه قبلېږی؛
اذا تم الصلح فليس لواحد فقط من الفريقين الرجوع عنه سواء كان الصلح عن اقرار او انكار
او سكوت حتى لو ادعى عليه شيئا فانكر فصالحه على شيء ثم اقر المدعى عليه لا يلزمه ما اقر به
وكذا لو برهن المدعى بعد صلحه لا يقبل (تكملة) الخ ويملك المدعى بالصلح بدله ولا يبقى له
حق في الدعوى وليس للمدعى عليه ايضا ان يسترد بدل الصلح منه (المادة ١٥٥٧) اذا مات احد
الفريقين فليس لورثته فسخ صلحه لان الوارث قائم مقام المورث وحيث لم يكن للمورث ان
يفسخ الصلح الواقع بتراضى الطرفين فليس لوارثه فسخه الا اذا ظهر فساد الصلح او بطلانه شرح
المجلة لسليم باز ص ٨٤٥ وص ٨٤٦ حتى لو انكر فصالح ثم اقر به وكذا لو برهن بعد صلحه لا يقبل
الخ (تكملة رد المحتار ج ٢ ص ١٧٥) سئلت فيمن ادعى على اخري دينا فانكر وصالحه على شيء ثم
اقام المدعى عليه البينة على القضاء او الابرأ هل ينتقض الصلح فالجواب لا ينتقض بل هو على
حاله قال في الخانية ولو ان رجلا ادعى مالا على رجل فانكر وصالحه على شيء ثم ان المدعى
عليه اقام البينة على القضاء او الابرأ لا تقبل ولا يبطل الصلح ويكون الصلح فداء عن اليمين اللتي
كانت عليه آه الفتاوى الكاملية ١٦١) والله تعالى اعلم

مولانا محمد اسلم خان مولوی عبدالحکیم حنی اللہ عز و مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد نائب و افغانستان د مرکزى دارالافتاء ریس
مولوی محمد رفیع برکتی
دارالافتاء
مولانا محمد اسلم خان مولوی عبدالحکیم حنی اللہ عز و مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد نائب و افغانستان د مرکزى دارالافتاء ریس

دمحکمی جوړ شویو لیکونوڅه حکم دی اویس له صلحي طرفین درجوع حق لری ګنه
اوپه حدودو کي غلطې شبه ده ګنه ابراه دمریض څه حکم لری او مرض موت څه ته وائی؟
پوښتنه: یو شخص خیر محمد ولد میرباز خپل ملک ابراه کړي دی عیانی ورپروته چې هغه
حضرت نور احمد نوردی لکن په دی وخت کښی علاتی ورور ژوندی وو چې محمد باز ولد
میرباز وویس له هغه نه خیر محمد وفات وکړو لکن دهغه ابراه خط غلط ووپه څومادوسره
چې هغه دادی (۱) دکومی یوی محکمی په نامه چې دا ابراه خط جوړ شوي ده هلته ثبت
محفوظ نشته (۲) محدودونه ئې غلط دی ۷ قطعی مخکه ده ځنی کښی یو محدود اوځنی
کښی ۲ محدود اوځنی کښی دري ۳ محدود غلط دی (۳) ذکر شوی مخکه په ابراه خط
کي یونیم جریب ده اوپه محدود کی ۷ جریبه ده اویونیم جریبه مخکه یي په صلح کښی
اخیستی ده (۴) څه وقت پس محمد باز دعوی وکړه ا و مصلحین راغله صلحه ئې وکړه په
نصف باندی په حضور د شاهدانو کی چې تواطؤ دهغو په کذب باندی محال ده ښه په
رضا اورغبت سره لکن محمد بار فوت وکړو ۱۰ کاله دامخک دهغه زامنو خور له اوفی
الحاله ذوالیدهم دی لکن پس دلس ۱۰ کاله حضرت نور او احمد نور دمحمد باز په زامنو
دعوی کوی آیادادعوی صحیح ده اوکه باطله (۵) دغه ابراه خط په حال دمرض کښی ووله
دی وجهی نه دی مشهور په ناجور پلار سره وو مفتیان دشرعی دفتحه حنفی په رڼا کښی په
دی باره کښی څه وائی؟

(المستفتی مولوی محب الله حقانی سلابی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

ابراه خط یا هبه خط یا نور خطونه چې دمحکمی څخه صادر شوی وی قابل داعتبار او دعمل
کولو دی که لاندی دری ۳ شرطه پکښی وه (۱) ثبت به یی په محکمه کی موجودی (۲)
دقاضی کتاب به داسی ځای محفوظ وی چې دخلقود چم او تزویر څخه خلاص وی (۳) په
دی خط کی به خلاف دشریعت حکم نه وی اوکه دشرطونه وه لکه دمستفتی په سوال کی
چې دکوم خط بیان شوي دی نو قابل داعتبار نه دی لکه ردالمحتار چې وائی:

وما ذکرناه عن الخائنة محله ما ذالم یکن للصک وجود فی سجل القضاة اما لو وجد فيه فانه یعمل
به کما فی حواشی الاشباه (ردالمحتار ج ۳ ص ۴۴۳) لکن اذا كانت الاعلامات والسندات مطابقة

للاحكام الشرعية والا فلا يعمل بها (شرح المجلة لمحمد خالد الاتاسي ج ۶ ص ۱۱۷)
يعمل ايضاً بسجلات الحاكم اذا كانت قد ضبطت سالمة عن الفساد والحيلة على الوجه الذي يذكر
في باب القضاء (المجلة مادة ۱۷۳۸) (۲)

دصلح په باره كى بايد ووايو چې هر كله صلح وشى نوييا طرفين لره حق ددعوى نه كيږي
اونه ددوى ورته لره داحق شته چې صلح فسخ او يا دعوى وكړي كه چيري بطلان
افساد دصلح نه ووراغلى لكه څنگه چې دراتلونكي عبارتو څخه دفتها معلومېږي:
لصلح احكام هي اولاً انقطاع الخصومة والمنازعة بين المتداعيين شرعاً فلا تسمع دعواهما بعدئذ
وهذا حكم ملازم جنس الصلح (الفقه الاسلامي ج ۵ ص ۳۲۱) وهكذافي (شرح المجلة لسليم باز
م ۱۵۵۶ ص) ۸۴۶ اذامات احد الفريقين فليس لورثته فسخ صلحه (المجلة المادة ۱۵۵۷) فليس
لوارثه فسخه الا اذا ظهر فساد الصلح او بطلانه (سليم باز ص ۸۴۶) (۳):

غلطی په حدودو کی یاد اچي د ابراء خط او د محدود ترمین په جریو کی تفاوت کثیروی
نودا شبهه ده او هغه خط چې په هغه کی شبهه موجوده شی نو هغه قابل د قبول نه دی او حجة
نشی مگر محیدلای:

لا يعمل بالخط والختم فقط ولكن اذا كان سالماً عن شبهة التزوير والتصنيع يكون معمولاً به يعني
يكون مدار الحكم لا يحتاج الى الثبوت بوجه آخر (المجلة مادة ۱۷۳۶) (۴):

ابراء دداسی مریض چې هغه ته مرض موت پېښ وي دوه ۲ قسمه ده یوه ابراء د وارث ده یوه
ابراء داجنبی ده ابراء د وارث موقوفه ده پرا اجازه دنورو ورته كه هغو اجازه وكړه نوصحة لری
او كنه نى لری او ابراء داجنبی په ثلث كى دمال صحيح ده بى له توقفه پرا اجازه دورته او په
زائد كى تر ثلث موقوفه ده ددوى پرا اجازه حاصل داچې ابراء او هبه اوداسی نور تبرعات
دمریض دپاره حكم دوصية لری:

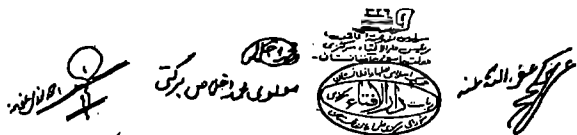
فان ابراء المريض وارثاً توقف الابراء على ابراء الوارث ولو كان الدين اقل من الثلث وان ابراء اجنبياً
والدين يجاوز ثلث التركة توقف الابراء في الزائد عن الثلث على ابراء الوارث لان الابراء تبع له
حكم الوصية (الفقه الاسلامي ج ۵ ص ۳۳۲) وهكذافي (المجلة مادة ۱۵۷۰) -

او مرض موت ودى ته وایي چې انسان هغه افعال چې پخوا یی اجراء کول نشی اجراء کولای
او مخ کی تر کال پوره کیدو موت وده ته راشی او که دده مرض په حال کی دتزیاید او تغیریوی
نودوخت څخه ددده مرض اعتبار لری که څه هم تریوه کال ډیر وخت وغواړی او بعض

کسان داسی تعریف کوی چې مرض موت هغه دی چې غالباً موت پر مرتب وی اوصحت یابی مخنی نادره وی که څه هم بستر نه وی:

قیل مرض الموت ان لا ینخرج لحوایج نفسه وعلیه اعتمد فی التجرید بزازیة (الدر المختار بهامش ردالمحتار ج ۵ ص ۴۶۷) وهکذا فی الفقه الاسلامی ج ۴ ص ۱۳۴ والمجلة المادة ۱۵۹۵ قوله (والمختار انه ما کان الغالب منه الموت) کذا اختاره صاحب الهدایة فی کتابه التجنیس. (ردالمحتار ج ۵ ص ۴۶۷) واللّه اعلم وعلمه اتم

مولوی نذیر احمد احمدي مولوی احمد نوري سني عز مولوی نور محمد ثاقب د افغانستان د مرکزی دارالافتاء رئيس

پر صلح بدل اخستل او د مدعي عليه دانکار سره صلح کول څنگه دی

پوښتنه چې بعضی مال پر چا ثبوت سی او هغوی بیا د نور مال څخه انکار سی اوس پوښتنه داده چې د دغه انکاری مال څخه صلح کول جائز دی کیا؟ (۱) اخستل د بدل د صلح څنگه دی؟
والسلام (المستفتی عبد الغنی)

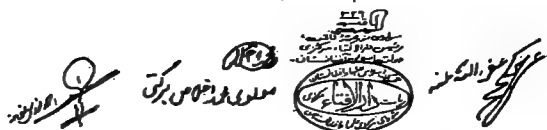
بسم الله الرحمن الرحيم

بعون الله العلي الاعلى

سره دانکار د مدعي عليه هم جائز او رواده لکه څنگه چې سره د اقرار جائز او رواده کله چې صلح دری ۳ قسمه ده صلح سره د اقرار صلح سره دانکار صلح سره د سکوت دری قسمه دصلحي جائز او روادى نو کله چې صلح صحيح او جائز شوه پس بدل د صلح اخستل مدعي لره جائز دی په دروسره قسمو د صلح کبى:

الصلح بثلاثة اقسام القسم الاول الصلح عن الاقرار وهو الصلح الواقع عن اقرار المدعى عليه القسم الثانى الصلح عن الانكار وهو الصلح الواقع عن انكار المدعى عليه القسم الثالث الصلح عن السكوت وهو الصلح الواقع عن سكوت المدعى عليه بان لا يقر ولا ينكر (مجلة الاحكام المادة ۱۵۳۵) وهو فى اقسامه الثلاثة صحيح شرعا حتى ان المدعى يملك بموجبه بدل الصلح ولا يسترده المدعى عليه ويبطل حق المدعى فى الدعوى

(شرح المجلة لسليم باز اللبناني ص ۸۲۸ وهو جائز باقرار وسكوت وانكار لاطلاق ماثلونا وماروينا ومايينا من المعنى ويقوله عليه الصلوة والسلام كل صلح جائز فيما بين المسلمين الاصلحا احل حراما او حرم حلالا) تبين الحقائق ج ۵ ص ۳۰ ايضا فى الفتاوى الكاملية ص ۱۵۸ ومجمع الانهرج ۲ ص ۳۰۸) والله اعلم بالصواب

مولوى احمد نورى عفى عنه مولوى زاهد احنافى مولوى نور محمد نائب دافغانستان و مركزى دارالافتاء رئيس

ديسويه مقابل دخیل میراث

له حق خنجه ابراء بيله دعوى صحيح كبرى كنه او حکم دبیع لری كنه؟

پوښتنه : از طرف ریاست محكمه مرافعه كندهاى براى محترم رئيس صاحب دارالافتاء السلام عليكم - المرام يكديك زن كه از حق و حصه پدرى موروثى براى عم خود ابراء و تبرأ در مقابل ..... ۱۶۶۰۰۰۰ آفغانى بده بدون دعوى صحت داريد بدين حكم بيع داريد بده معلومات براى بايان بدهيد حواله كتاب هم تحرير داريد فقط

(رياست محكمه مرافعه قندهار)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

اول سوال جواب ابراء دعوى خنجه ددغه موروثى مخكى چونكه ابراء بالعوض ده او ابراء بالعوض حكم دصلح لری نو خكه داوايو څې بغير له دعوى خنجه دغه ابراء صحت نه لری خكه څې صلح موقوفه ده یر دعوى:

الابراء بعوض عند الحنفية هو صلح بمال (الفقه الاسلامى ج ۵ ص ۳۴۶) الصلح على ثلاثة اضرب
صلح مع اقرار و صلح مع انكار و صلح مع سكوت ..... ووجه الانحصار ان المدعى عليه
عند دعوى المدعى امان يجيب لدعواه اولاي يجيب فان اجاب فلا يخلو امان يكون الجواب بالاقرار
او بالانكار فهو الضرب الاول والثانى فان لم يجب اصلا فهو السكوت وكل ذلك جائز عندنا)
لسان الحكم بهامش معين (الحكام ص ۱۵۳) -

او كه ترمنځه دعوى نه وه شوى او د ابراء خط ليكل شوى وى نو د ابراء هبة بالعوض ده لكه

زوجة چې ابراء دخپل مهر څخه وکي اوقصد يی عفوکول دزوج وی دمهر څخه نوقفه
دلته ابراء هبه بولی ځکه چې عوام دمصطلحات فقهیه امتیازنشی کولای مثلاً دهبه
بالعوض څخه تعبیر په ابراء کوی او هبه بالعوض چونکه یو تبرع ده هر څوک یی هر ځای
کولای شی سبق ددعوی نه غواړی:

ففي الوقت الحاضر الذي لا يميز فيه الناس بين المصطلحات الفقهية يمكن جعل الأبراء تمليكا
ويكون حكمه حكم الهبة (الفقه الاسلامي ج ۷ ص ۲۸۶)

ددوهم سوال جواب لکه په اول جواب کی چې تیر شول چې دغه ابراء خط ۱۲ احتمال لری که
تر مخه دعوی شوی وه وروسته د ابراء خط لیکل شوی وونود ابراء چونکه حکم دصلح
بالمال لری اوصلح بالمال په لاندی ډول حکم لری که چیری دغه صلح سره د اقراره دمدعی
علیه شوی وه نوصلح حکم دبیع لری اوکه سره دانکار یا سکوت شوی وه نو حکم
دمعاوضی لری دمدعی لپاره او خلاصوالی دقسم څخه دی دمدعی علیه لپاره اوکه
دعوی نه وه شوی او ابراء خط لیکل شوی وونودا حکم دهبه بالعوض لری او هبه بالعوض
هبه وی په ابتداء که بیع وی په انتهاء کی:

اذا وقع الصلح عن اقرار على مال عن دعوى مال معين فهو في حكم البيع (المجلة المادة ۱۵۴۸)
الصلح عن انكار او عن سكوت هو في حق المدعى معاوضة وفي حق المدعى عليه خلاص من
اليمين وقطع للمنازعة المجلة الماد ۱۵۵۰ واذا وقعت الهبة بشرط العوض المعين فهي هبة ابتداء
..... بيع انتهاء (الدر المختار بهامش رد المحتار ج ۴ ص ۵۷۹ وهكذافي بدائع الصنائع ج ۶ ص ۱۳۲
والفقه الاسلامي ج ۵ ص ۲۹) -

لکن په هبه بالعوض کی یوه خبره ضروری ده هغه دا چې دغه مخکه چې ابراء ځنی شوی ده
او هبه شوی ده دابه دنوری مخکی څخه جلا کیږی او پس دجلاکیدوبه بیاموهوب له ته
تسليمیږی او هغه به یی قبض کوی ځکه چې هبه دمشاع صحت نه لری چې په وقت کی
دقبض هم پرخپل مشاع والی پاته وی:

وهبة المشاع فيما يقسم لا تنفذ الا بالقسمة والتسليم (بدائع الصنائع ج ۶ ص ۱۲۱) فلا تنصح عند
الحنفية هبة المشاع اذا كان يحتمل القسمة كالدار والبيت الكبير وتكون الهبة فاسدة فان قسم
المشاع وسلم جازت الهبة وهذا شرط صحة للهبة (الفقه الاسلامي ج ۵ ص ۱۴) والله تعالى اعلم
بالصواب

کتاب الوکالة

آيا وکالت ورکول دمحمکمي په حضور شرط دی

پوښتنه : چې موکلین یو وکیل ته وکالت ورکوي ددواړو حضور محکمي ته ضروري دی او کيانه رځای موکلین کولای سی چې وکیل ته وکالت ورکړي یعنې که یو موکل وکالت ورکړي په حضور د شاهدانو بیله محکمي څخه د وکالت صحي دی او کيانه ؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

فقهاء په وکالت کې د اشرط ندي ذکر کړي چې موکل او وکیل به محکمي ته حاضرېږي بلکه د فقهاء د عباراتو څخه د معلومېږي چې د اشرط نه غواړي هرځای کولای سی چې یو څوک بل سړی وکیل کي ولی بناء د وکالت پرفراخي اوسهولة او اساني باندې ده اوله دی وجهی څخه اتحاد د مجلس د ايجاب و قبول د وکالت شرط نه دی کيدلای سی چې ايجاب نن وسي قبول د وکالت بله ورځ او کيدلای سی چې یو څوک غائب وکیل دروي :

اتحاد المجلس شرط في جميع العقود ماعدا اثلاثة الوصية والايعاء والوكالة... واما الوكالة... فمبنية على التوسعة واليسر والسماحة فلا يشترط فيها اتحاد المجلس لان قبولها قديم يكون باللفظ لقول اوبالفعل بان يشرع الوكيل في فعل ما وکیل فيه ويصح فيها توكيل الغائب (الفقه الاسلامي ج ۴ ص ۱۱۳ هکذا في بدائع الصنائع ج ۶ ص ۲۰) -

(نوټ) : د اول سوال د جواب په تفصيل کې بايد ازياته کړو چې کله جانيين يو چاته ووايي چې زموږ مايين کي ته تقسيم وکه موږ به راضي يو او هغه هم تقسيم وکي نو دا صلح ده يوه جانب لره بيا دا حق نسته چې رجوع وکړي او ووايي چې زه دا تقسيم نه منم لکه ۱۵۵۶ ماده د مجلې چې وائي :

اذاتم الصلح فليس لواحد فقط من الفريقين الرجوع عنه والله اعلم

مولوي احمد نوري مټي عز مولوي زاهد احمدي

وکیل تر عمل کولو وروسته معزولېږي او کنه ؟

پوښتنه : و حضور ته د علماء کرامو د دار الافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبرکاته د الله جل جلاله په حفظ کې اوسې ۲ نفر او يا د یر کسان چې يو وکیل ته په خپله رضا سره وکالت

شرعی ورکری دتقسیم د معلومولود پاره یعنی د ویش د معلومید و لپاره نو وکیل چې عمل وکړی

یعنی ویش معلوم کړی تر عمل وروسته موکل کولای سی چې وکیل معزول کړی ایاتر عمل وروسته معزول کیدای سی او کیا؟ او که معزول کیدای سی خو قدر زمانه وروسته معزول کیدای سی او که گرسره تر عمل وروسته بیانسې معزول کیدای.

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب

وکیل چې خپل کار او عمل پای ته ورسوی په محض پای ته رسید لوسره د عمل خپله وکیل معزول کیږي ضرورت و دی ته نسته چې موکل یی عزل کړي؛

طرق انتهاء الوكالة ۳ انتهاء الغرض من الوكالة وهوان يتم تنفيذ التصرف الذي وكل فيه لان العقد يصح حينئذ غير ذي موضوع (الفقه الاسلامي ج ۵ ص ۱۲۶) يترتب على الوكالة ثبوت ولاية التصرف الذي تناوله التوكيل (الفقه الاسلامي ج ۵ ص ۹۳)

مولانا محمد رحمانی مولانا احمد نوری ضی عز

وکیل دغائب پر خپل وکالت پاتېږي ترڅو چې خیانت پکې خوځند نشي

پوښتنه و محترم د دارالافتاء ریاست لور مقام ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته اما بعد
خرنگه چې زه نیاز محمد د نور محمد زوی د کندهار ولایت د ناحیه اوسیدونکی دارنگه
عرض وړاندې کوم رام تلوهندو په شیر سرخ کې ۴۰۰ انگوری جوی لری ټوله ئې و ماته په
تسلیم راکړی دی اودی و هندوستان ته کډه شوی دی مادغه باغ په اول کال و حافظ آغاته په
روزنه ورکی تر کال وروسته هغه بیرته راپریښود ما بیرته و معلم عبدالغنی ته په شراکت
ورکي چې نیمايي دهندو او نیمايي زما و ستا هغه تر اوسه و ماته یوه افغانی هم نه ده راکړی
د باغ مالک خوز ماڅخه غوښتنه کوی اودغه انگوری جووی ئې پر خپل سر خرابه کړی دی
زه په خبره یم ځکه چې دی واثي دغه باغ دهندو دی ته هیڅ حق نه لری یودانه و اتر پمپ او ۳
خونی ما پکښی آبادی کړی دی ستاسو د محترم حضور څخه هیله کوم چې زموږ د موضوع
په باره کی شرعی فتوی راکړی او قومندانی ته ولیکي چې په دی باب کی اجراءات وکی
والسلام.

(مستفتی نیاز محمد ولد نور محمد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب^١

هندو چې په وقت دخپل موجودیت کی نیاز محمد دخپل باغ متصرف تا کلی دی نویابل
 شوک نسی کولای چې په وخت کښی دغیوبوت دهندودنیاز محمد دلاسه دغه باغ وباسی
 مگر کچیری دنیاز محمد خیانت ظاهرسی نوبه قاضی دنیاز محمد شخه باغ اخلی اوبل ثقه
 امین سړی ته به ئې ورسپاری په (الفتاوی تنقیح الحامدیة ج ۱ ص ۳۳۹) کښی راغلی دی؛
 فان العرف فیما بین الناس ان من اراد سفرا یؤکل غیره بقبض دیونه اوبقبض حقوقه علی الناس
 ویرید بذلک التوکیل بالقائم والحادث جمیعاً حتی لایضیع شیء من حقوقه فلمکان العرف صرفنا
 الوكالة الی الكل وهذا نظیر من وكل انسانا بقبض غلاته كان وکیلاً بالواجب وبما یحدث
 وانصرفت الوكالة الی الكل لمکان العرف فان الناس فی عاداتهم یریدون بهذا التوکیل القائم
 والحادث حتی لایحتاجون الی تجدید الوكالة فی کل زمان ولا یقعون فی الحرج
 اوپه (ردالمحتار ج ۳ ص ۳۶۰) کښی راغلی دی؛

نقل ابن المؤید عن جامع الفصولین لو اخذ القاضی ودیعة الفقود ممن هی بیده ووضعها عندثقة لا
 بأس به آه وهذا یخالف ما فی المعروضات الان یقال ما فیها هوفی حق امین بیت المال فلیس له
 ذالک وان كان المفقود لا وارث له الا بیت المال لان الوارث حقیقة لیس له ذلک فامین بیت المال
 بالاولی ومانقلناه انما هوفی القاضی الذی له ولایة حفظ مال الغائب والظاهر انه محمول علی
 ما اذاری المصلحة فی ذلک بان كان من المال بیده غیرثقة والافهو عبث تأمل-

حاصل دادی چې ددغه باغ متصرف نیاز محمد دی که ئې تفویض دهندوونیاز محمد ته په
 حجة شرعی ثابت وی او غلات او حاصلات به وده ته تسلیمیری او معلم عبد الغنی ته
 صرف خپل حصه ده والله تعالی اعلم وعلمه اتم واکمل

مولوی ذکاء محمد احتشانی مولوی احمد نوری غنی من

کتاب الشفعة

دکان شفعه لری او کنه ؟

پوښتنه : جناب محترم د مرکزي دارالافتاء فاضل اودانشمند رئيس صاحب السلام عليكم
محترمه زموږ د سترې محکمې نمايندگي ته يو تعداد ښاري خلک راځي اودا تپوس کوي
چې دکان شفع لري که نه ؟ موږ به خپل واردالازم وگڼل چې دا کار رسمي شکل پيداکړي
اوتاسو محترم په دې باب شرعي فتوي دلاندي ټکو په باب صادره کړي (۱) که چيري
ددکان څنگ يا شاته کومه مخکې خرڅيږي ددغه دکان مالک اويا کرايه نشين داحق شرعا
لري چې دشفع دعوی ئې وکړي اوکه يا اوچې دوکان خرڅيږي دبل دوکان مالک حق لري
کنه ؟ اميدوار يو چې دخلکو د مشکل دحل په منظور پورته معلومات راته را کړي ستاسو
مهرباني او مرحمت به وي والسلام

(المستفتي خطيب د سترې محکمې نمايندگي مسئول)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلوة على اهلها اما بعد شفعه په هر هغه شئ کې چې نه نقل کيږي او ثاب
دپارد استمرار وي يعنی غير منقول وي لکه مخکې ژرنده کوهی اوداسی نور شيان شته
نوکه پرچا باندي بله خونه سريږه وه شفعه لري يعنی که سريږه خونه خرڅه شوه دلاندي
صاحب حق دشفع لري اوکه دلاندي خونه خرڅه شوه دسريږه خوني صاحب ئې حق لري که څه
هم لاري سره جلاوي هم دارنگه که دري دوکانه څنگ پر څنگ لاري وعام لاري ته راوتلی
وي يوه سړی لره پر څنگ ددي درودکانونو داري دوکانونه خرڅ شوه دادڅنگ
دوکاندار حق دشفع لري دلاندي مسئلو :

و شرطها ان يكون المحل عقار المراد بالعقار ههنا غير المنقول فدخل الكرم والرحاء والبئر وان لم
يكن طريقه في السفل الخ (ج ۵ ص ۱۵۲ من ردالمحتار) لانه التحق بالعقار بماله عن حق القرار
الخ (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۱۵۳) (ومنها) ان يكون المبيع عقار او ما هو
بمعناه فان كان غير ذلك فلا شفعة فيه عند عامة العلماء سواء كان العقار مما يحتمل القسمة
اولا يحتملها كالحمام والرحى والبئر والنهر والعين والدور الصغار (الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۱۶۰)
(وعن محمد رح حوانيت ثلاثة يلى بعضها بعضها وباب كل واحد الى الطريق الا عظم ولرجل الى
جنب حانت منها حانوت فبيعت الحوانيت الثلاثة فله ان يأخذ بها وهي كالبوت في دار واحدة)

بزازیه بهامش الهندیه ج ۶ ص ۱۵۹)

اودسرقلفی والا که همیشه ددوکان مستحق شی په شفعه کی اختلاف دی بهتره داده چې حق دشفع نه لری په قرار دلاندى مسئلی:

بقی لوکان الخلو بناء اوغراسا بالارض المحتکرة اوالملوکه یجرى فيه حق الشفعة لانه لما اتصل بالارض اتصال قرار التحق بالمقار آه قلت ذکره من جریان الشفعة فيه سهو ظاهر لمخالفته المنصوص عليه فى كتب المذهب كما سیأتى فی بابها ان شاء الله تعالى (ردالمحتار ج ۴ ص ۱۹ والله اعلم)

دفضولی په بیع کی دعوی دشفعی صحت نه لری ترخوچي مالک اجازه ونکړی

پوښتنه : ددارالافتاء رئیس صاحب دحاجی وزیر محمد اوعبد الله موضوع تاسوته راجع سوه دپوره څیړنی وروسته به تاسی خپل نظر اوفیصله موندته راولیږی. والسلام ۶-۸-۱۳۷۵ (امیر المؤمنین مجاهد ملا محمد عمر)

هو الله المستعان

دافغانستان داسلامی دولت محترم عالی قدر امیر المؤمنین ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته جناب فضلیت ماب تاسوچې مونږته دحاجی عبد الله او حاجی وزیر موضوع رالیږلی وه هغه مونږته په ۲۸-۱۳۷۵-۸ راتسلیم شوه زمونږ دمرکزی دارالافتاء علماء دغور لاندی ونیوله ترڅیړنی روسته مونږچې کوم مطلب ته ورسیدوه هغه داده چې په فیصله کښی ذکر شوی دی چې بائع هندو وه لکن معلوم نه ده چې کوم هندو وه خو حاجی وزیر وایی چې هغه هندو نندلال وه دېگوانداس زوم په دوسیه کښی خودیر اوږد جریان ذکر شوی خو مونږ به یوه نوی خبره پکښی وکړو هغه داچې نندلال چې زوم دېگوانداس ده هغه خوپه میراث دېگوانداس کښی حق نه لری اودغه نندلال دحاجی وزیر سره بیع په وکالت دورته دېگوانداس هم نه ده کړی ځکه چې دنن دلال یواقرار خط پروت ده په دوسیه کښی چې دسفارت مهرهم پری لگیدلی هغه ویلی چې ورته رضایت ونه ښوده او حاضر نشول چې دایبیع ومنی نوکله چې دایبیع بلاوکالت شوی ده نویب دفضولی بلل کیږی اوپه بیع دفضولی کښی دعوی دشفع نه صحیح کیږی ترڅو اصل مالک اجازه ونکړی لکه چې په الدر المختار علی هامش ردالمحتار کښی په ج ۵ ص ۱۵۴ کښی وایی:

وتجب بعد البيع ولو فاسد انقطع فيه حق المالك... آه

اوپه مجله ماده ۱۲۶ کنبی وایی:

یشترط ان يزول ملك البائع عن المبيع:

نو ظاهره داده چې دلته شفيع نشته بل خواته شفيع دخپلى شفيع داثبات دپاره هم ډير څه ويلي دي البته مونږ مصلحت او مناسب دابولو چې کچيرى امير المؤمنين مدظله العالى په خپل صلاحيت او اختيار سره دادواړه دتميز فيصلى معطله کړي ترهغى چې ټول جوانب حاضر شي او حالت روښانه شي بيا په امر دامير المؤمنين جديد دابتداء څخه داموضوع په جريان کنبى واچول شي دابه دجنجال په ختمولو کنبى مؤثر واقع شي.

مولوى محمد اکرم خان
مولوى محمد اکرم خان
مولوى محمد اکرم خان
مولوى محمد اکرم خان

مولوى محمد اکرم خان ۱۳۷۵-۱۳۷۶ هـ ق

دشفعي په دعوى کي که مدعي عليه حاضر نشي دمدعي په جانب فيصله څنگه ده؟

پوښتنه: و حضور ته د محترم رئيس صاحب دارالافتاء يونفر په نامه عطاء الله او بل په نامه داسد الله نومېږي چې دگل اغاڅخه مخکې رانيولې ده تقريباً ۲۰ خرواره مخکې ده نوزه حاجي نصرالله او بل حاجي خان بل آيات الله بل حاجي عبدالکريم نومېږي موږ په دغه ورځ چې خبر سو دشفع دعوى وکړه نوموړى عطاء الله او اسد الله نامي زموږ څخه وتښتيد ه کابل ته ځان نه حاضر وى نوموړى د نوموړى پلار حاضر کړى او ۲۰ ورځې موږ وخت ورکړى او پلار هم حاضر نکړه او دست برداره سوه بيا موږ په راديو کي اعلان وکړى اوس غواړو چې دغه مخکې موږ ته تسليم او قيمت و حکومت ته ورتسليم کړي يا څنگه وکړو؟ ستاسو څخه افتاء غواړو په ډير احترام

(محکمه عدليه د ډنډا ابتدائيه قاضى دوست محمد و ملا محمد خان)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب محترمو مستفتيانو تاسو په استفتاء کي داسي ليکلى دي چې هغه ورځ چې موږ دشفع دعوى وکړه عطاء الله او اسد الله زموږ څخه وکابل ته وتښتيدل اوس غواړو چې موږ ته مخکې راتسليم شي او قيمت و حکومت ته ورتسليم کړو د شريعت منوره له مخي تاسو حق نه لري ترڅو چې مدعيان عليهما حاضر شي او بيا ملامت

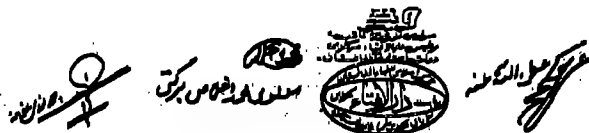
شی قاضی حکم پروکوی بیا حق د تسلیم لری ځکه چې پر غائب حکم نه کیږی:
ولا یقضى على غائب ولا له ای لا یصح (قوله ولا یقضى آه) ای بالبینة سواء کان غائبا وقت الشهادة
او بعدها وبعد التزکية وسواء کان غائبا عن المجلس او عن البلد واما اذا قرر عند القاضی فیقضى علیه
وهو غائب لان له ان یطعن فی البینة دون الاقرار (قوله ای لا یصح) لما فی الفتح من ان حضرة
الخصم لیتحقق انکاره شرط لصحة الحكم (ردالمحتار ج ۴ ص ۲۷۳) -

او هغه عبارت چې په درمختار کی لیکلی دی:

ولو قضی علی الغائب بلانائب ینفذ وقیل لا:

هغه دهغه قاضی حکم ده چې قضاء پر غائب صحیح بولی لکه چې تفسیر یې کړی ده:

ای قضی من یری جوازه کشافعی لاجماع الحنفیة علی انه لا یقضى علی غائب (ردالمحتار ج ۴
ص ۳۷۶) واللّه تعالی اعلم

مولوی عبدالکیم منی عز مولانا زمان شاه مولانا عبداللہ مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

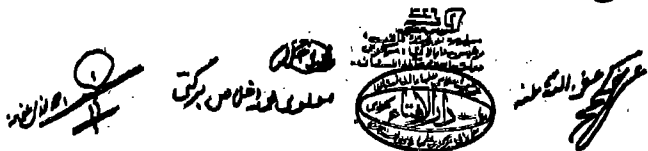
د شفیع قمر مرگ وروسته وارث حق ددهوی لری ګنه؟

پوښتنه: د عبد الصمد د نظر محمد د زوی د پنجوايي داوسیدونکی غوښتن لیک د تمیز
د علماء کرامو حضور ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته عالیقدر پنجوايي کی پلار
محمد انور د ملک د شفع دعوی کوله اوس دغه پلار وفات سو دهغه زوی میر حمزه غواړی
چې دعوی وکړی زه په دی هکله ستاسو عالیقدر رود حضور څخه مسئله غواړم چې زوی ئې
د دعوی حق لری او که ئې نه لری؟

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده ونصلی علی رسولہ الکریم الجواب ومنه الصدق والصواب
کله چې شفیع مېرشی د یخ څخه وروسته او مخکی تراخستلو دهغی مخکی یاسرای چې
شفیع یی په شفعه باندي اخلی په مذهب دا حنا فو رحمهم الله دهغه وارث حق داخستلو په
شفعه سره نه لری که چیرې قاضی قضاء په شفعه سره د شفیع لپاره نه وه کړی ورنه حق
د شفعی وارث لری:

اذا مات الشفيع بعدما قضى القاضي له بالشفعة قبل ان يقبض الدار وقبل اوينقد الثمن كانت الدار لورثة الشفيع لان قضاء القاضي بالشفعة بمنزلة البيع .... واذا مات الشفيع بعد البيع قبل ان يأخذ بالشفعة لم يكن لوارثه حق الاخذ بالشفعة عندنا (الهندية ج ۵ ص ۱۹۸) ويبطلها موت الشفيع قبل الاخذ بعد الطلب او قبله ولا تورث خلافا للشافعي ولو مات بعد القضاء لم تبطل (الدر المختار) قوله يبطلها موت الشفيع الخ (لأنها مجرد حق التملك وهو لا يبقى بعد موت صاحب الحق فكيف يورث) قوله ولو مات بعد القضاء لا تبطل (لما تقدم متنا انها تملك بالاخذ بالتراضي وبقضاء القاضي) (ردالمحتار ج ۵ ص ۱۷۰)

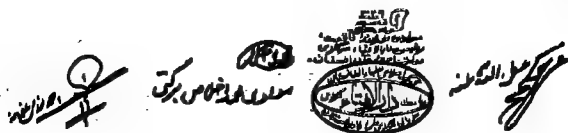
مولوی عبدالحکیم عفی عنہ مولوی ذہیر احمد اعجازی مولانا محمود میوندوال مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
دشفیع دحمکی سره متصله حمکه که بائع و مشتری ته و بخشی نو ....
پوښتنه: کله چې محمدزی پرما حمکه خرڅول ۱۰ منه تخم ریزه حمکه ئې زما په خوازی کې
په بخښه راکړل هغه ۱۰ منه د محمد انور سره وبغل ته دی او هغه بله خوا ئې راباندی خرڅه
کړل اوس ددی مسئله راکړی چې دشفیع دعوی ئې صحیح کیږی کنه؟
(المستفتی عبدالصمد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب
په مذکوره صورت کې د محمد انور دشفعی دعوی د محمدزی پرما حمکه پر مشتری
عبدالصمد باندی صحت نه لری حمکه ۱۰ منه تخم ریزه حمکه د محمد انور سره متصل د
محمدزی له طرفه و عبدالصمد ته په هبه باندی ورکول شوي ده دهی څخه وروسته یې
باقی حصه پر خرڅه کړی ده نو په دی صورت کې د ارض مشتراة اتصال د عبدالصمد دخپلی
موهوبی مخکی سره سته د محمد انور دمخکی سره اتصال نشته ؛
(ومن جملة ذلك) ای ومن جملة الحیل لمنع وجوب الشفعة ان یبین موضعاً من الدار ویخط خطاً
ویتصدق علیه بذلك الموضع بطريقه اویهبه ذلك الموضع بطريقه ثم یشتري بقية الدار فلا یثبت حق
الشفعة للشفيع وانما قال یخط خطاً کی لا تكون هذه هبة المشاع فیما یحتمل القسمة وانما لا یكون

في هذه للشفيع حق الشفعة لان المشتري صار شريكا والشريك مقدم على الجار وانما شرط ان يتصدق عليه بطريقه لانه اذالم يتصدق بطريقه صار المتصدق عليه جار للدار المشتراة فلا يتقدم على الجار غير ان هذه الحيلة انما تكون حيلة لا بطلان حق الجار لا لا بطلان حق الخليفة (الهندية ج ٦ ص ٤٢٢)

وان باع رجل عقار الاذراعا مثلافى جانب احد الشفيع فلا شفعة لعدم الاتصال وكذا لا شفعة لو وهب هذا القدر للمشتري وقبضه (قوله لو وهب هذا القدر) اى الذراع مثلا والظاهر ان المراد وهبه بعد بيع ما عدا هذا القدر بقرينة قوله للمشتري.... ويحتمل ان الهبة قبل البيع الخ (رد المحتار ج ٥ ص ١٧١) والله اعلم بالصواب

مولوى محمد امانى مولانا محمود ميوند وال مولوى عبد الحكيم منى من مولوى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء دولة اسلامى افغانستان

په ځمکه کې دخپل حق ددعوى گټلو وروسته په پاتې ځمکه دشفعي دعوى کول

پوښتنه زه بې بې روزی گلله چې خپل میراثی ملک او جائداد می دخپلو ماما گانو څخه په لاندی ډول جلا کړی یو باغ چې زما ماما گانو زما په غیاب کې بغیر له اجازی څخه خرڅ کړی وو او زه هم په دی باغ کې شریکه وم او مشتري زما د حق درا کولو څخه منکرو و کله چې خبره شریعت ته شوه نو ما خپل حق پیدا کړ او بیامی دبائع او مشتري په حضور کې خپله حصه جلا کړه ماته له حق سپارلو څخه وروسته مادستی دشفعی دعوى وکړه او مشتري ته می وویل چې زه خو په او بو لښتی او دباغ په هر حساب کې شریکه یم ځکه زه یو وار ته یم اوته غیر سړی یی نوزه شفیع یم او دباغ دغه نوره حصه زما په شفعه ده تاته ټي نه درکوم مشتري راته وویل چې ستا شفع حق نکړی ولی تا پخواد شفعی ږغ نه دي کړی ما ورته وویل چې پخواما خپل حق نسوژوندى کولای ماڅه ږغ کړی وای نو اوس سوال دادی چې زه شفع پیدا کولای شم او کیا؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

په شفع کی طلب موأثبت شرط دی طلب موأثبة دادی چې شفیع په بیع ددغه زمکی چې دی یی شفیع دی خبرشی په دغه مجلس کی دعلم طلب دشفع وکی حتی که دغه شفیع په دغه زمکه کی دعوی درقبی اودشفعی ددواړو کول دواړی دعوی به په یوه کلام کوی او که ئې اول دعوی دملکیت درقبی وکړه وروسته ئې دعوی دشفع وکړه نوئې دعوی دشفعی نه صحیح کیږی اوس نو حکم دادی کچیری دغه بی بی روزیگله په هغه وقت کی چې په بیع دباغ خبره شوه دعوی دخپل حصی اودشفعی په دغه نوریاغ کی کړی وی نوئې دعوی دشفعی صحیح کیږی او که ئې محض خپل دحصی دعوی کړی وه نوئې شفع ساقط ده:

يلزم الشفيع ان يقول كلاما يدل على طلب الشفعة في المجلس الذي سمع فيه عقد البيع في الحال كقوله انا شفيع المبيع او اطلبه بالشفعة ويقال لهذا الطلب طلب الموائبة (مجلة الاحكام المادة ١٠٢٩) ولو بيعت دار بجانب دار رجل هو شفيعها وهو يزعم او رقبة الدار المبيعة له وهو يخاف انه اذا ادعى رقبتها تبطل شفيعته وان ادعى فيها تبطل دعواه في الرقبة فيقول هذه الدار داري وانا ادعى رقبتها فان وصلت اليها والا انا على شفيعتي لان الجملة كلام واحد فلا يتحقق السكوت عن طلب الشفعة غمز عيون البصائر شرح الاشباه والنظائر ج ٣ ص ١٩١ وهكذا في طحطاوى على الدر المختار ج ٤ ص ١٣١) والله اعلم وعلمه اتم وحكم

مولوي عبدالحکیم غنی مراد مولوي احمد نوري غنی مراد مولانا محمود میوندال مولوي نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
 مولوي نور محمد من برکتی
 مولوي نور محمد من برکتی
 مولوي نور محمد من برکتی

مولوي عبدالحکیم غنی مراد مولوي احمد نوري غنی مراد مولانا محمود میوندال مولوي نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

په بیع فاسد کې تر هغو شفعه نه صحیح کیږی تر څو حق دفسخ ساقط شي

پوښتنه: زه حاجی عبداللہ جان یوه پوښتنه لرم هغه داده چې محمد هاشم نامی یو سرای رانیو و د فیض اللہ څخه په دي شرط چې مسجد ته وقف کړی مائې دشفیع دعوی وریاده کړه محمد هاشم ئې جواب را کړ چې دغه سرای دپاره دمسجد شریف دضرورت دپاره رانیسم دغه سرای محمد هاشم رانیوی قبالة ئې دمسجد دملامام په نام جوړه کړه ووسته تر قبالی ئې اقرار دوقف نویسته کړی چی دسرای دعوی نه زه کوم نه ئې زما اولاد کوی وروسته

حاجی خیرو جان نامی راغلی چې زه ئې شفیع یم او شفعه په مشترک حای سره کوی په نام دشفیع دغه قباله ئې دمحمد هاشم خنخه واخیسته قیمت ئې ورکړی اومونږ مسجد وال ئې هم شفیع یو نو شرعی حکم څه ده؟

بسم الله الرحمن الرحيم

که بیع په مابین دمحمد هاشم اوفیض الله په شرط دوقف دمسجد سوی وی بیع ئې فاسدده په بیع فاسد کی ترهغه پوری شفعه نسته چي حق دفسخ نه وی ساقط سوی په بناء سره دمشری یا په بیع یاغیره چی په فقهه کي ذکر سوی دی اوکه پدغه بیع کی دغه مذکور شرط نه وي بیع بیاصحی ده شفعه دشفیع پکي سته چی په صحی شرعی طلبات سره مسبوق وی اگرچې وقف کول دمخکی وروسته تربیع وی بلکه شفیع حق دشفع لری اووقف نقض کیږی هرچی شفع دخاجی عبدالله جان اودده دشریکانو ده هغه ساقط ده ځکه چی طلبات ئې پر وجه شرعی نه دي کړی هرچی بیع په شرط دوقف دمسجد فاسدده ځکه په ردالمحتار کی راغلی دی؛

وکذا اذا كانت المنفعة لغير العاقدین ومنه اذا باع ساحة علی ان یبني بها مسجداً وطعماً علی ان يتصدق به فهو فاسداه (ردالمحتار ج ۴ ص ۱۳۷ وهکذا فی فتح القدیر ج ۶ ص ۷۸) هرچی عدم شفعه په بیع فاسد کی ترهغه وخت چی حق دفسخ ئې ساقطیږی ځکه په هندیه کی راغلی؛

ولا شفعة فی الشراء الفاسد سواء کان المشتري مما یملک بالقبض اولا یملک وسواء کان المشتري قبض المشتري اولم یقبض اه (الهندیه ج ۵ ص ۱۶۴ وكذا فی المجلة المادة ۱۰۶۶) فی الکامیله ص ۲۲۰ سئلت عن اشتری ارضا شراء فاسدا هل تثبت فیها الشفعة فالجواب لا تثبت فیها الشفعة ففی منح الفقار اذا اشتری دارا شراء فاسدا فلا شفعة فیها اما قبل القبض فلبقاء ملک البائع فیها واما بعده فلا احتمال الفسخ لان لكل من المتبايعین سبیلا الی فسخه ولم یسقط فسخه فان سقط فسخه بان بنی المشتري فیها وجبت الشفعة...آه

هرچی وقف کول شفع نه ساقط وی ځکه په الدرالمختار کی راغلی؛

كما ینقض الشفیع جمیع تصرفاته فی المشتري حتی الوقف والمسجد والمقبرة والهبة (زیلعی وزاهدی) (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۱۶۴) وفی الکامیله ص ۲۱۸ سئلت عن اشتری ارضا فبنی فیها مسجدا اووقفها ولها شفیع هل له الاخذ بالشفعة وهدم المسجد وابطال

الوقف فالجواب نعم قال الكفوى سئل عن اشترى ارضا فبنى فيها مسجدا ووقفها ولها شفيع هل له الاخذ بالشفعة ويهدم المسجد اجاب نعم له الاخذ ويومر الباني بالهدم ابن نجيم في الشفعة اه هرچي سقوط دشفعي دحاجي عبدالله جان دى حكه چي مجله كى راغلى دى ان اخر الشفيع طلب الموائبة مثلا لو وجد في حال يدل على الاعراض عند استماعه عقد البيع ولم يطلب الشفعة في ذلك المجلس بان اشتغل بامر آخر وببحث صدأ آخر اوقام من المجلس من دون ان يطلب الشفعة يسقط حق شفيعته آه (المادة ۱۰۳۲) وفي مجمع الانهر وتبطل الشفعة بترك طلب الموائبة او طلب التقرير حين علم مع القدرة عليهما لانها تبطل بالاعراض وترك الطلبين واحد هما دليل الاعراض آه (ج ۲ ص ۴۸۳) والله اعلم -

هرچي شفيعه په سبب د مشترکه مشاع مخكى ده يعنى دهغه مخكى چي شفيع په سبب ددغه مخكى دعوى دشفع كوى هغه مشترکه په ماين كى دشفع اودنورو كسانو دى دشفع شفيعه په سبب ددغه مخكى صحي كيرى حكه په تبين الحقائق كى راغلى دى؛ وكذا لو كانت دار بين رجلين ولا أحدهما فيها بشر مشتركة بينه وبين آخر غير شريكه في دار فباعها كان الشريك في الدار أولى بشفعة الدار لانه شريك فيها والاخر جاور والشريك في البئر أولى لانه شريك فيها والاخر جاور آه (ج ۵ ص ۲۴۱) والله تعالى اعلم وفي الخانية على هامش الهندية (ج ۳ ص ۵۳۶) واذا بيعت الدار بجانب دار مشتركة بين رجلين كان لكل واحد من الشريكين فيها الشفعة وتسليم أحدهما للشفعة يصح في حق نفسه دون صاحبه... آه

مولوى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء
مولوى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء
مولوى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء
مولوى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء

مولوى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء
مولوى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء
مولوى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء
مولوى نور محمد نائب رئيس دار الافتاء

كتاب المزارعة

دمزارعة په هکله دارغستان د علماء کرامو خو مهمي مسئلي

دغه مسائل چې په ارغسان کښي علماء ترتيب کړي دهغه حای دولسو مال حاجی محمد اخند لخوا د افغانستان مرکزی دارالافتاء ته تقدیم شوی ترڅو ټي تصویب یا تردید وکړي دارغستان دولسوالی د مسئولینو لخوا دارغستان دولسوالی وټولو اوسیدونکو ته خبر ورکول کيږي چې دغه یو څو مسئلې چې ډیري ضروري دي اودو لسوالی دجیدو او مشرانو

علماء په اتفاق سره فیصله سوی اوترتیب کړه سوی ضرور باید ومنی اوهغه رواعملی اودهغه نارواڅخه پرهیزوکړی که چیری دغه دعلماء دفیصلواوحکمونو مخالفت وکړی شرعی جزاء به ورکړه سی

(۱) په ترک تور اوتریتل ډاگ کو تل په یو حصه دهغه دغنمو جائز اوروا نه ده باید په پیسو ساعت واره او یا په ټیکه وکړل شی

(۲) لوی دهر کښت په یو حصه دهغه کښت غیر جائز اونا روا ده باید په پیسو او مثلی شیانو وکړل شی

(۳) کاریز کارول په یو خو شباروزو ددغه کاریز غیر جائز اونا روا دی باید په پیسو یا مثلی شیانو وکړل شی

(۴) خرابه مخکه جوړول په منافع او کښت ددغه مخکی غیر جائز اونا روا دی باید په پیسو او یا مثلی شیانو وکړل شی

(۵) دزراعت دری قسمه روا دی هغه داچی (الف) مخکه دیوه وی تخم غویی او عمل دبل وی (ب) او یا عمل دیوه وی هغه نور دری دبل وی (ج) او یا مخکه و تخم دیوه او غویی و عمل دبل وی او غیر جائز څلور قسمه دی (الف) مخکه او غویی دیوه تخم او عمل دبل (ب) یا غویی و تخم دیوه هغه نوردوه دبل (ج) یا غویی دیوه اوهغه نور دبل (د) او یا تخم دیوه هغه نور دبل نو باید هغه روا دری قسمونه عملی اوهغه ناروا څلور قسمه څخه پرهیز وکړه سی

(۶) پر پاخه کښت بزگردول په یو حصه دهغه کښت غیر جائز اونا روا دی باید پرهیز څنی وکړه شی دحکم کونکو علماء کرامونو مونه اولاسلیکونه په لاندی ډول دي:

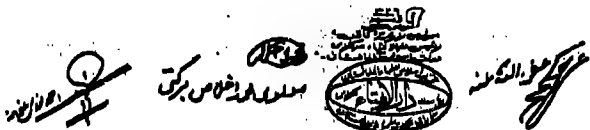
مولوی عبدالکریم صاحب - مولوی مولاداد صاحب - مولوی عبدالرزاق صاحب - مولوی عبدالولی صاحب - مولوی محمود صاحب - مولوی جمعه گل صاحب - مولوی خدای نظر صاحب - مولوی عبدالرشید صاحب - مولوی عبدالصمد صاحب - مولوی محمد الله صاحب - مولوی عبد الحی صاحب - مولوی نعمت الله صاحب - مولوی عبدالغفور صاحب حاجی بابا قاضی محکمه ارغسان (دولسوالی ملا حاجی محمد اخند لاسلیک)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامدا ومصليا

والمسئلة الاولى والثانية والثالثة والرابعة عندنا قابلة للنشر ومثلها ان يدفع رجل ارضا الى آخر ليغرس اشجار امثل الكرم او غيره على ان تكون الارض والشجر بينهما نصفين وهذا مروج في بعض القراء والحال انه غير جائز في البحر الرائق ج ۸ ص ۱۱ وفي المحيط دفع ارضه لرجل ليغرس اشجارا على ان تكون الارض والشجر بينهما نصفين لم يجزوا الشجر لرب الارض وعليه قيمة الشجر وله اجر ما عمل الخ وهكذافي الخانية على هامش الهندية ج ۲ ص ۳۳۱) والمسئلة الخامسة عندنا صحيحة ذكرت في شرح المجلة للاتاسي بالتفصيل الكامل ج ۴ ص ۳۷۸ والمسئلة السادسة مطابقة لعبارات الفقهاء والنقول فيها موافقة لمراجعها والله اعلم

مولوي عبدالکريم من مولوي زهير مطلق مولوي محمد ابراهيم بکتي مولوي احمد زوي مني مولوي نور محمد نائب رئيس دارالافتاء ودست اسلامي افغانستان
دخيني موادود قرار داد په سپار لويو فيصدي گته اخستل خه حکم لري؟

پوښتنه: د تمیز دریاست ولور مقام ته السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته محترمه! د کرنی او مالدارۍ ریاست د کمیایو کود ادویه جات حیوانی اوزراعتی کوچنی ماشین آلات خرڅول او واردول ئې د حاجی محمد نسیم د حاجی نظر گل د زوی سره قرارداد کړې دی چې ټول بودجه ئې د حاجی محمد نسیم لخوا درې فیصد گټه د بزگرانو څخه واخلی او یو فیصد ئې د کرنی وریاست ته ورکوي دغه موضوع ستاسی حضور ته په عرض ورسیده هیله ده چې ومونئته هدایت راکړی چې دغه یوه فیصد گټه چې ومونئته راکوی جواز (روایت) لری که څنگه؟ با احترام.

(ملا محمد صادق اخند د کرنی دریاست مرستیال)

بسم الله الرحمن الرحيم

په استفتاء کښی دري پوښتنی معلومېږی یوه صراحتا اودوه ضمنا صریحی پوښتنه داده چې دغه یو فیصد گټه چې د حکومت د کرنی ریاست ته ورکوی آیا صحت لری او کڼه او ضمني یوه پوښتنه داده چې محمد نسیم باندی دا ایښودل شوی ده چې صرف درې فیصد گټه د بزگرانو څخه واخلی نه زیاته اوبله ضمني پوښتنه داده چې دا قرار داد د حاجی

محمد نسیم سره شوی اوبل څوک نشی کولای چې دغه مالونه وارد کړی د حکومت لخوا بندیزده ورباندی نوجواب داوولی پوښتنی داده چې دغه یو فیصد گټه چې د کرنی ریاست ته ورکول کیږی صحت او جواز نه لری ځکه دامال د جملی د حلال مال څخه نه ده په (شرح المجلة للاتاسی ج ۶ ص ۴۲ او ج ۶ ص ۴۳) کی اول د حلال مالونو بیان کړی چې هغه دادی چې دامال ورته په میراث کی پاتی وی او یا ورته په معدن کی لاس ته ورغلی وی او یا په غنیمه کی او یا فیئ وی او یا په بیع کی لاس ته ورغلی وی او یا په مهر کښی وی او یا اجرة وی او یا ورته چا هبه کړی وی او یا صدقه وی او یا ئې په ښکار (اصطیاد) سره حاصل کړی وی او یا ئې په غره کښی بوټی کړی وی؛

وغیر ذالک او بیائې ویلي فهذه فجامع مداخل الحلال وماسوی ذالک فحرام لایجوز اكله وكذا اذا كان من هذه الجهات وصرفه الى غير المصارف الشرعية كالخمر والزمر والزنى واللواطه والميسر والسرف المحرم وكل هذه الوجوه داخلة تحت قوله سبحانه (لا تأكلوا اموالكم بينكم بالباطل)

اوبل داده چې دا عقد فاسد دی او هر عقد فاسد ریا (سود) بلل کیږی په البحر الرائق ج ۶ ص ۶۸ کښی لیکلی دی:

ان كل عقد فاسد فهو ربا... الخ

اوجواب د دویمې پوښتنی چې حاجی نسیم باندی دا ایښودل شوی چې صرف دری فیصده گټه د بزگرانو څخه به اخلي نه زیاته نو دا نرخ مقرر ول او یو خاص مقدار گټه ایښودل د طرفه د حاکم څخه هغه وقت صحیح کیږی چې تجاران تعدی او تجاوز اوزیاتی کوی لکه په دوچند قیمت ئې خرڅوي او دا عام ده په مواد خوراکیه کښی وی او که غیر خوراکیه کی:

(ولا یسعر حاکم) لقوله عليه الصلوة والسلام لا تسعروا فان الله هو المسعر القابض الباسط الرازق (الاتاعدي الارباب عن القيمة تعديا فاحشا فيشعر بمشورة اهل الراي وافادان التسعير في القوتين لا غير وبه صرح العتابي وغيره لكنه اذا تعدي ارباب غير القوتين وظلموا على العامة فيسعر عليهم الحاكم بناء على ما قال ابو يوسف ينبغي ان يجوز ذكره القهستاني فان ابايوسف يعتبر حقيقة الضرر كما تقرر فتدبر (قوله بناء على ما قال ابو يوسف) اي من ان كل ما ضرر بالعامه حبسه فهو احتكار ولو ذهب اوفضة او ثوبا قال ط وفيه ان هذا في الاحتكار لا في التسعير... آه قلت نعم و لكنه يؤخذ منه قياسا واستنباطا بطريق المفهوم ولذا قال بناء على ما قال ابو يوسف ولم يجعله قوله

تامله علی انه تقدم ان الامام یرى الحجر اذعم الضرر كما فی المفتی الماجن والمکاری المفلس والطبيب الجاهل وهذه قضية عامة فتدخل مسئلتنا فيها لان التسعیر حجر معنی لانه منع عن البيع بزيادة فاحشة وعليه فلا يكون مبنيا علی قول ابی یوسف فقط كذا ظهر لی فتامل (الدرا المختار ورد المختار ج ۵ ص ۲۸۴) او جواب ددریمی پوینتی چې داقرار دادد حاجی نسیم سره شوی اوهرچاته اجازه نشته چې دامالونه وارد کړی. د حکومت لخوا بندیزده نودامستله دانحصارده چې حکومت په بعضی شيانو کښی انحصارات وضع کوی اوهرچاته په دی شيانو کښی اجازه نه وی نوکه چیری په انحصاراتو کي فائده عامه وی ملت ته او دفع عام ضرروی د ملت څخه نودغه عمل بیا جائزده که څه هم یوه اندازه حجر دتجارانو پکښی راځی په تبیین الحقائق ج ۵ ص ۱۹۳ کي لیکلی دی: حتی لوکان فی الحجر دفع ضرر عام یحجر علیه عنده وذاك كالحجر علی المتطبب الجاهل... الخ - او تصرف دامام پررعية باندي دپاره د مصلحت جائز دی چې مخالف دشرع نه وی په الاشباه والنظائر د ابن نجیم کښی په ۵ قاعده کي دنوع ثاني دقواعدو ص ۱۲۳ کي لیکلی: تصرف الامام علی الرعية منوط بالمصلحة اوهمانرنگه په مجلة الاحکام ماده ۵۸ کښی لیکلی: التصرف علی الرعية منوط بالمصلحة والله اعلم بالصواب

مولوي محمد اعجاز برکتی
مولوي محمد اعجاز برکتی
مولوي محمد اعجاز برکتی

مولوي محمد اعجاز برکتی مولوي احمد نوري محي من مولوي نور محمد ثاقب رئيس دار الافتاء دولتي اسلامي افغانستان

کتاب الحجر

دانحصاراتوله لوري پرځيني موادو کنترول لگول څنگه دی؟

پوښتنه: ددارالافتاء محترم عالي رياست ته السلام عليكم ورحمة الله وبركاته څرنگه چې دظاهر داؤد په وختونو کي ددولت مقرر اتوبيره سم دانحصاراتو رياست پر تنباکو بوري تيلو اوداسی نوروشيانو باندي کنترول درلود او دهغوی بييله مشورې او موافقې څخه به اجراء نه ترسره کيدل موږ اوس پورته اجراء شايد ترسره کړو په دی هکله ستاسو محترمو علما کرامو فتواي غواړو والسلام .

(ملا محمد حسن رحمانی دکندهار والی)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الجواب بعون الملك الوهاب

کچیری په انحصار اتو کی عام فائده وی وملت ته اودفع دعام ضروری نودغه عمل دانحصار اتو جائز دی که څه هم یواندازه حجر د تجارانو پکښی راځی په تبیین الحقائق ج ۵ ص ۱۹۳ کی په بیان د حجر د عاقل بالغ اود مېزر کی وایی:

ولان فى حجره الحاقه بالهائم واهدار الادمية وهو اشد ضررا من التبذير ولا يتحمل الاعلى لدفع الانى حتى لو كان فى الحجر دفع ضرر عام يحجر عليه عنده وذلك كالحجر على المتطرب الجاهل الخ او تصرف

دامام پررعايت باندی دپاره دمصلحت جائز دی په الاشباه والنظائر اوبه مجله ماده ۵۸ کی وایی: التصرف علی الرعية منوط بالمصلحة...آه

دغه حجر د تجارانو په واقع کی د باب دامریا المعروف دی لکه حجر د طیب جاهل اومفتی ماجن اومکاری مفلس علامه کاسانی رحمه الله په بدائع الصنائع ج ۷ ص ۱۶۹ کی وایی چې منع ددغه درو کسانو د باب دامریا المعروف اونهی عن المنکرده دباب شخه د حجر نه ده نو د مذهب سره دامام ابو حنیفه رحمه الله تعالی مخالفت نه لری حاصل دادی چې باید د حکومت لخوا یو هیئت د متدینو کسانو اود ماهرانو ددغه کار مقرر کړی شی چې هغه کسان نفع اوضر لحاظ کړی چې دامعلوم سی چې په انحصار توکی نفع عام اود دفع د ضرر عام شته وروسته دی دغه عمل تر سره شی لکه په باب کی دنرخ ایینو لویو په درمختار ج ۴ ص ۱۶۱ کی وایی:

ولا ينبغي للسلطان ان يسعر على الناس الا ان يتعدى ارباب الطعام تعديا فاحشا في القيمة فلا بأس بذلك بمشورة اهل الخبرة به... آه

او عام ده چې په مواد خواريه کښې وی که په غیر خواريه کښې (ردالمحتار ج ۵ ص ۲۸۴) باید په دغسې امور کې امام او حکومت ډیر غور او فکروکی چې ظلم ورڅخه پیدانشی و بعض ظالمانو ته لاری خلاصی نشی والله اعلم

۹
مجلس شورای اسلامی
جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
معاونت امور کتابخانه ها و اسناد -
کتابخانه مرکزی و اسناد ملی
کتابخانه و اسناد
کتابخانه و اسناد
کتابخانه و اسناد

عن علي بن الحسين

مولوی احمد نوری مضمی و مولانا ندیم سلہ مولوی عبدالکیم مضمی و مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

ناقصه ياتروخت تيره دواخر خونكي حكم

پوښتنه: هغه دوا فروشان چې ناقصه دوا تروخت تيره دوا خرڅه وي جزاء لري ښه كه نه لري
تركومي اندازي؟

(داميني قومانداني لخوا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله تعالى ددغه قسم دوا فروشانو جزاء داده چې دواوي نه بڼدي شي دوي
ددوا خرڅيدو څخه منع شي ځكه دغه قسم دوا فروشان دقسم څخه دطيبيانو جاهلانودي
منع دجاهل طبيب كه څه هم ظاهرا حجر دردي لكن په واقع كي دبابه دښي عن المنكردي
لكه چې په بدائع الصنائع ج ۷ ص ۱۶۹ كښي وايي: يمنع هؤلاء الثلاثة عن عملهم حسا لان
المنع عن ذلك من باب الامر بالمعروف والنهي عن المنكر لان المفتي الماجن يفسد اديان
المسلمين والطبيب الجاهل يفسد ابدان المسلمين والمكاري المفلس يفسد اموال المسلمين...
الخ- نوچې دغه حجر په واقع كي نهې عن المنكر شوه حجر نشو نوپه مذهب دامام ابو حنيفة
رحمه الله تعالى جائز شوپه (الفقه الاسلامي ج ۵ ص ۴۴۹) كي راغلي دي:
فيحجر على هؤلاء وامثالهم لان دفع الضرر العام واجب وان كان فيه الحاق الضرر الخاص و
مصارمة الحريات والحجر في هذه الحالات عقوبة مناسبة لجرهم ودرء المفاسد عن الناس لهذا
روي عن ابي حنيفة رحمه الله تعالى انه كان لايجري الحجر الا على هؤلاء الثلاثة لان الطبيب
يضر الابدان والمفتي يضر الاديان والمكاري يضر الاموال-

الحاصل ددغه قسم دوا فروشانو منع ددوا فروشي څخه پر حكومت واجب دي ترهغه وخت
پوري چې دوي ددغه عمل څخه تائب كيږي او دحاكم په رايه كي هم دغه اندازه منع ده

کتاب احياء الموات والشرب

غرفني درختي اوخمکي بي دامام له اجازي مملو که مگرخي کنه؟

پوښتنه: اشجار جبال وزمين آن بواسطه تقسيم اهل آن منطقه بدون اذن امام ملوک شان ميگردانند؟

(المستفتي مولوی حميد الله فائزر رئيس محاکم ولايت پکتکا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب

تقسيم اشجار جبال وزمين ان بدون اذن امام جائز نيست و آن زمين ملوک شان ميگردانند و اگر اذن امام نزد امام ابي حنيفه رح در احياء شرط است اگر یک شخص حطب جل جمع کند مالک ميگردانند و اگر حطب جل مثل ميد حکم دارد؟

ومن احياء باذن الامام ملکه وهذا عند ابي حنيفة رح (تبيين الحقائق ج ۶ ص ۳۵) قوله وهذا عند ابي حنيفة رح وقد اخذ الطحاوي في مختصره بقول ابي حنيفة رحمة الله عليه حاشية الشيخ شهاب الدين احمد الشلبلي على هامش تبين الحقائق ج ۶ ص ۳۵

مولوی عبدالکريم عفی عنہ مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد نائب رئیس دار الافتاء دولت اسلامی افغانستان
 مولوی محمد شفیع صاحب برکت
 مولوی محمد رفیع صاحب برکت
 مولوی محمد رفیع صاحب برکت

دامام به اجازه دخميکي احياء باعث دملک دی که چاغصب کړه پیرته به ورده وی

پوښتنه: څه فرمایي علماء کرام په دغه مسئله کی چی یوسری ته حکومت اسلامی زمکه ورکی په اسناد صحی وی یعنی نوم دپلار نوم په کتاب کی نوشته وی حدود دمخکی هم په کتاب کی معلوم وی شرقا غربا شمالا جنوبا تمام حدود معلوم وی په داسی ډول بل سری قبضه کړی وی چی هیڅ شرعی لار نه ولری اوقانونی لار هم په داسی حیث مثلاً زید فوت شو په میراث کی دغه مخکه ئې ولونو ته پاته شوه او په حکومت کی رشوت ورکی مخکه تقریباً دیرش کاله و خوری او هیڅ سند شاهد هم نه ولری اوس که مالک دمخکی خپله مخکه ځنی واخلی څه مشکل شرعی خوبه نه لری آیا په خوړل سوی وخت کی اصل مالک حق لری چې طلب ئې کړی که نه دتیرشوی حاصلات او په حقیقت کښی ددی فوت شوی

سپری هیخ لور هم نه وی اوداچی دی قابض لیکلی دی په دی خاطر چې حکومت ئې ونه گرځوي ځکه هغه وخت داقانون وه چې حکومت به چاته مخکه ورکړه نوچی هغه به وفات شواو ورته به ئې نه وونوبه حکومت بیرته گرځوله اوس حقیقت داده چې دمالک دوه ځامن پاته دی او پنځه دیرش کاله تیرشوی دوفات او ځامنو ترک ددعوی په وجه دمسکنه کړې ده چې دتگ اوراتگ کرایه هم ورسره نه وه یتیمان او طالبان وه او بل خلکو بیروول چې مقابل طرف رشوت ورکړې او حکومت دوخت هم رشوت خوری او په هیخ صورت تاسودان شي گتهلی نو ځکه زامنو داجرات نه وو کړې .

(المستفتی محمد عیسی عفی عنه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الوهاب

امام اويا هغه څوک چې امام اجازه ورکړې وي چې ځمکه معينه يو کس ته ورکي هغه کس ئې اباده کړې دغه ځمکه ئې مملوک گرزې وروسته ترمرگ ئې ورته ووتنه پاتېږي که يوچاقبضه پروکړه بنيایي پروکړه يائې درختي يائې زراعت په وکي ځمکه به مالک ياد مالک ورته ته ردوي هرچې بناده هغه که ددغې ځمکې له خاورو جوړه وه مالک ته به ئې پريږدي او که دخبستو ددغې ځمکې څخه جوړه وه خبستی هم وروسته ترنړيدو ثابت پاتيدی خبستی دبانی دی مالک ته به دنقصان ضمان ورکي که په زمکي کي نقصان راغلی او که بناء ټول يا بعض ددغې زمکي نه وه هغه دبانی ده دغه رنگه درختي هم دقابض دی مالک ته به زمکه فارغ کوی دغه حکم دبناء دنړيدو او ددرختو دختلو په دی شرط ده چې زمکي ته نقصان فاحش نه رسوي او که ئې نقصان فاحش رسوي بناء او درختي به مالک ته دزمکي پريږدي مالک به دمقلوع قيمت چې دمزدور مزدوري دختلو هم ورڅخه کم کړې ورکوي هر چې زراعت دی هغه زراعت چې قابض خوړلي وي پرقابض ئې ضمان نسته او هغه زراعت چې بالفعل زمکه په مشغوله وي قابض مجبور دی چې دغه زراعت به کارې زمکه به فارغ کوی دزمکي دنقصان ضمان به ورکوي هغه دقبض لیکل چې دفوت شوی سپری دوی لورانی پاته دی يانورڅه خبرې چې قابض ئې کوي هغه وخت معتبرې دي چې په حجج شرعي ووثابت شي هرچې سکوت دمدعي په معنی دترک ددعوی دی اصلي حکم دشرعي په باب دترک ددعوی چې مدعي ترک ددعوی دیريش کاله پريو قول دروديرش کاله پربل

قول شیخ دیرش کالہ پریل قول چی فقہاؤ راجع بللی دی وکی قاضی بہ ٹی دعوی نہ اوری کہ خہ ہم امام امرورته وکی اوکہ مدعی ترک ددعوی پنخلس کالہ وکی قاضی بہ ٹی دعوی نہ اوری پہ شرط ددی چی امام قضاۃ منع کپی وی دسماع خخہ ددعوی وروستہ ترپنخلس کالہ لکن کہ امام امرپہ سماع ددعوی ددعہ مدعی وقاضی تہ وکی قاضی بہ ٹی سماع کوی اوپر امام واجب دہ کہ مدعی حیلہ گراومزورنہ ووچی دعوی بہ ٹی خیلہ اوری یایہ بل تہ امرد سماع کوی کہ خہ ہم پنخلس گالہ تیزشوی وی لکن دغہ مرور الزمان ہغہ وخت معتبردی چی اعذار شرعی بہ مدعی لہ نہ وی کہ مدعی صغیر وو کہ خہ ہم وصی لری مرور الزمان ٹی دیلوغ خخہ معتبردی اومدعی علیہ کچیری متغلب وی کہ امیروی اوکہ غیزد امیروی لکن تزویر ددعاوی کوی لکہ ملک یاخان چی درشوت خور حکومت سرہ ہمراہ وی نومرور زمان ہغہ وخت معتبردی چی دغہ تغلب ٹی زائل شی :

اذا احیا ارضا میتۃ ان کان باذن الامام ملکھا (خانیۃ علی ہامش الہندیۃ ج ۳ ص ۲۱۹) وھکذا فی تبیین الحقائق ج ۶ ص ۳۵) قوله ان اذن له الامام فی ذالک والقاضی فی ولایتہ بمنزلۃ الامام تاتارخانیہ عن الناطفی (ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۷) و(ھکذا فی البحر الرائق ج ۸ ص ۲۱۰)

اذا احیا ارضا من الاراضی الموات بالاذن السلطانی صار مالکا لھا وان اذن السلطان او وکیلہ لشخص باحیاء ارض علی ان لایکون متملکا بل لمجرد الانتفاع فذالک الشخص یتصرف بتلک الارض کما اذن له لکن لایکون مالکا تلک الارض مجلۃ المادۃ ص ۱۲۷۲)

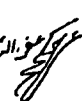

افادت ہذہ المادۃ ان اذن وکیل السلطان کاذنہ بنفسہ وبہ صرح فی مجمع الانہر فقال باذن الامام اونائہ وفي رد المحتار عن التاتارخانیۃ مانصہ والقاضی فی ولایتہ بمنزلۃ الامام اہ (شرح المجلۃ للاناسی ج ۴ ص ۲۰۴) ومن بنی او غرس فی ارض غیرہ بغیر اذنہ امر بالقلع والرد ولوقیمۃ الساحۃ اکثر کما مر ولمالک ان یضمن لہ قیمۃ البناء اوشجر ا امر بقلعہ ای مستحق القلع فتقوم بدونها ومع احدهما مستحق القلع فیضمن الفضل ان نقصت الارض بہ ای بالقلع (الدر المختار)

(قوله ومن بنی) ای بغیر تراب الارض والا فالبناء لرب الارض لانه لو امر بنقصہ یصیر ترابا کما کان قوله ای مستحق القلع وهی اقل من قیمته مقلوعا مقدار اجرۃ القلع فان کان قیمۃ الارض مائۃ وقیمۃ الشجر المقلوع عشرۃ واجرۃ القلع درہم بقیت تسعۃ دراہم فالارض مع ہذا الشجر تقوم بمائۃ وتسعۃ دراہم فیضمن المالك التسعۃ (منح) قوله ان نقصت الارض بہ ای نقصانا فاحشا بحيث یفسدھا امالو نقصھا قلیلا فیاخذ ارضہ ویقلع الاشجار ویضمن النقصان (سائحانی عن

المقدسى) (ردالمحتار ج ٥ ص ١٣٧) وهكذا في شرح المجلة للاتاسى وفيه اقول يعنى بان كان البناء لبنا محضا اخذه من تراب الارض وانظر ما اذا امكن نقضه لبنا على هيئة هل يملكه الباني ويضمن قيمته التراب او ينقص الارض باخذ التراب منها الظاهر نعم لانه اخرج التراب عن اسمه بجعله لبنا بالصنعة فانقطع حق المالك اه وفيه ايضا اقول ولا تنس مامر فى المادة ٩٠٠ من ان نقصان الفاحش ما كان مساويا ربع القيمة فصاعدا اه (شرح المجلة للاتاسى ج ٣ ص ٤٤٣) لو غصب اخذ عرصة اخر وزرعها ثم استردها صاحبها يضمه نقصان الارض الذى ترتب بزراعية (المجلة المادة ص ٩٠٧) وعبرة الهندية فى المسئلة الاولى غصب من آخر ارضا فزرعها ونبت فلصاحبها ان ياخذ الارض ويأمر الغاصب بقلع الزرع تفريغا لملكه فان ابى ان يفعل فللمغصوب منه ان يفعله بنفسه فان لم يحضر المالك حتى ادرك الزرع فالزرع للغاصب وهذا معروف وللمالك ان يرجع على الغاصب بنقصان الارض ان انتقصت بسبب الزراعة اه (شرح المجلة للاتاسى) والنوع الثالث السكوت بمعنى ترك الدعوى مدة طويلة بغير عذر وهذا هو المذكور فى مواد هذا الباب وقد اختلف الفقهاء فى تحديد هذه المدة ف قيل هى ثلاث سنوات وهو قول مهجور لا ينفذ القضاء به كفاى تنقيح الحامدية وردالمحتار وقيل هى ثلاثون سنة وقيل ثلاث وثلاثون سنة ونقل فى التنقيح عن جامع الفتاوى ان المتأخرين من اهل الفتوى قال لا تسمع بعد ست وثلاثين سنة اه (شرح المجلة للاتاسى ج ٥ ص ١٦٧) ويتخصص القضاء بزمان ومكان وخصومة حتى لو امر السلطان بعدم سماع الدعوى بعد خمسة عشر سنة فسمعها لم ينفذه (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ج ٤ ص ٣٨٠) وقد افاد فى ردالمحتار ان القاضى الممنوع من سماع دعوى مضى عليها خمس عشرة سنة لو سمعها وحكم لا ينفذ قضاؤه لانه معزول عن سماعها لما تقرر ان القضاء يتخصص بزمان ومكان وخصومة الا ان يأمره بسماعها بعد هذه المدة فحينئذ يجب عليه سماعها ثم نقل عن الاشباه ان السلطان الذى منع قضائه عن سماع الدعوى بعد مضى المدة المذبورة يجب عليه ان يسمعها بنفسها او يأمر بسماعها كيلا يضيع حق المدعى ثم قال والظاهر ان هذا حيث لم يظهر من المدعى اماراة التزوير وهذا بخلاف ما اذا مضى عليها ست وثلاثون سنة فان القاضى لا يسمعها وان امره السلطان بسماعها لان عدم سماعها بعد هذه المدة ليس مبنيا على المنع السلطانى بل هو منع من الفقهاء وكذا فى التنقيح وردالمحتار (شرح المجلة للاتاسى ج ٥ ص ١٦٨) والمعتبر فى هذا الباب يعنى مرور الزمان المانع لاستماع الدعوى ليس هو الا مرور الزمان الواقع بلا عذر اما الزمان الذى مر بعذر شرعى ككون المدعى صغيرا ومجنونا او معتوها سواء كان له

وصى اولم يكن او كونه في ديار بعيدة مدة سفر او كون خصمه من المتغلبة فلا يعتبر مثلاً لا يعتبر الزمان الذي مر على حال صغير المدعى وانما يعتبر من تاريخ وصوله الى حد البلوغ كذا لك اذا كان لرجل مع احد المتغلبة دعوى ولم يمكنه الادعاء لامتداد زمان تغلب خصمه ووجد مرور الزمان لا يكون مانعاً لاستماع الدعوى وانما يعتبر مرور الزمان من تاريخ زوال التغلب . آه (المجلة المادة ١٦٦٣) لا يشترط في كونه متغلباً ان يكون اميراً او التقييد بكونه اميراً جائز اتفاقاً او جرى على الغالب حتى لو لم يكن اميراً او لأمور الكنه صاحب نفوذ وله وجاهة عند اولياء الامور وهو مع ذلك شرير يزور الدعاوى الجنائية الكاذبة على من يقاومه او يعانده يكون من المتغلبة بل تغلبه وهو في هذه الحالة اشد من تغلبه لو كان اميراً فقد شاهدنا من امثال هؤلاء كفى الله عباده من شرورهم كثير ممن استولى على اراضي وعقارات وخلافها من اناس قد منعهم الخوف من شره ان يدعوا عليه في محكمة ما فمثل هؤلاء لا يكون مرور الزمان مانعاً من سماع الدعوى عليهم الا اذا كان من تاريخ زوال تغلبهم.... آه (شرح المجلة للاتاسي ج ٥ ص ١٧٨)

مولانا نبي شاه مولانا عبد الله مولوي عبد الحكيم مخي مخي مولوي احمد نوري مخي مولوي نور محمد نائب رئيس دارالافتاء دولتي اسلامي افغانستان

حکومت جي موات ڏمڪه ڇانه تقسيم ڪري رقبه بي دڇاده؟

پوئستنه : ڇڻي پوءِ دولتي ڏمڪه وي او حڪومت بيا ورته جوڙه ڪري وي اويياڻي پو چاته دسي ور ڪري وي ڇڻي دغه مڻڪه ته ترشل ڪاله نسي خرڇولاي اواصول ٿي خوره پس تر ٢٠ ڪاله ڪه تابه روزلي وه بياڻي موڊ په قيمت درڪوو او قيمت بي په قسطور اڪوي ڇڻي قيمت دي راڪري بيا موڊ شرعي قباليه درڪوو خوترشل ڪاله مڻڪي ڪمونستي حڪومت راغلي او ڪه نه واي راغلي حڪومت به قباليه ورڪولاي خواوس ددغه نفر پلاس ڪي فقط تصرفه وه ده ڏمڪه خرڇه ڪري ايا بيع ٿي صحيح ده ڪيا ؟ ڪه نوي صحيح ڏمڪه حڪومت ته رديري او ڪه مڻڪي نفرت رديري .

(المستفتي بهاؤ الدين حقاني ١٣ - ٢ - ١٣٧٦)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله الوهاب

دغه جوړه شوى مځكه چې حكومت و دغه سپرى ته وركړى ده رقبه ئې دبيت المال ده ځكه چې پر خرڅ كړى ئې نده نود دغه سپرى بيع صحيح نه ده دغه ځمكه بيت المال ته رديږي لكه هغه موات ځمكه چې حكومت ئې يو سپرى ته وركى چې آباءه كړه حصلا ت ئې خوره اورقبه ئې د بيت المال ده دغه سپرى ئې نشى خرڅولای:

وان اذن السلطان اووكيله لشخص باحياء ارض على ان لا يكون متملكا بل لمجرد الانتفاع فذلك الشخص يتصرف بتلك الارض كما اذن له لكن لا يكون مالك تلك الارض (المجلة المادة ١٢٧٢) وانما له حق التصرف فيها انتفاعا حسبما ياذن له السلطان واما رقبته فمملوكة لبيت المال فلا تورث عنه الميراث الشرعى ولا يبيعها كما يبيع سائر املاكه وانما له الفراغ عنها لآخر باذن السلطان كما هو الحكم فى سائر الاراضى المملوكة رقبته لبيت المال وهى فى تصرف الغير لظاهر (شرح المجلة للاتاسى ج ٤ ص ٢٠٤)

مولوى احمد نوري محمدي
مولوى محمد رفيع
مولوى محمد رفيع
مولوى محمد رفيع

مولوى احمد نوري محمدي
مولوى محمد رفيع
مولوى محمد رفيع
مولوى محمد رفيع

به دولتي ځمکو کي جوړ شوی سړایونه حکومت ډنگولای شي کنه؟

پوښتنه: محترم رئيس صاحب دارالافتاء السلام عليكم محترمه! هغه دولتي مځكه چې خلقو كورونه پر جوړ كړى دى يا قطعاً چا اجازه نه وي وركړى يا اجازه لري دسابقه قوماندانانو په وخت كى ياسابق دمحمد داؤد په وخت كى وغيره آيادغه خلق ددغو كورد ځايو څخه موږ منع كولای شو يانوى سړايونه جوړوى ددغو خلقو سړايونه دامرپه امير نريدلاى شى كه څنگه؟ والسلام.

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده ونصلی علی رسولہ الکریم

امابعد الجواب باسم ملهم الصواب هغه دولتي مځكه چې دچا شخصى ملكيت نه وي اوپه شهر كى داخل نه وي اودشهر څخه خارج هم دشهر دانسانانو د بوټو كولو اود حيواناتو

چراگاه نوی کہ یوشوک د بادشاہ یا وکیل د بادشاہ یا قاضی پہ اجازہ دغسی مٹکہ آبادہ کری ہفہ ددہ ملکیت گرزیدلی دی ہیٹوک دغہ ملکیت ددہ نسی باطلہ ولای اوسابقہ قوماندانان چونکہ ہغود بادشاہ یا قاضی حیثیت نہ درلودی نوددغہ قوماندان پہ اجازہ کہ چاکومہ مٹکہ آبادہ کری وی امیر المؤمنین کولای سی چې ہفہ ورخخہ قبض کی او کہ پردغہ مٹکہ قرار ورکوی ہم یی ورکولای شی اودارنگہ داسلامی حکومت پہ دور کی کہ دامیر المؤمنین یا دقاضی داجازی شخہ بغیر چاکومہ مٹکہ آبادہ کری وی امیر المؤمنین کولای شی چې دغہ مٹکہ ورخخہ قبض کی یا پرہفہ باندی قرار ورکی:

الارض الموات هي ارض خارج البلد لم تكن ملكا لاحد ولا حقا له خاصا فلا يكون داخل البلد موات اصلا وكذا ما كان خارج البلدة من مراقفها محتطبا لاهلها ومرعى لهم لا يكون مواتا حتى لا يملك الامام اقطاعها وكذلك ارض الملح والقار ونحوهما مما لا يستغنى عنها المسلمون لا تكون ارض موات حتى لا يجوز للامام أن يقطعها لاحد وهل يشترط ان يكون بعيدا من العمران شرطه الطحاوي وفي ظاهر الرواية ليس بشرط .... والصحيح جواب ظاهر الرواية فان الموات اسم لما لا ينتفع به فاذا لم يكن ملكا لاحد ولا حقا خاصا له لم يكن منتفعا به فكان مواتا بعيدا عن البلدة اوقريبا منها ويملك الامام اقطاع الموات والملك في الموات يثبت بالاحياء باذن الامام عند ابي حنيفة رحمه الله وعند ابي يوسف ومحمد رحمهما الله تعالى يثبت بنفس الاحياء (الهندية ج ۵ ص ۳۸۶) ط رشيديه وقول الامام هو المختار ولذا اقدمه في الخانية الملتقى كعادتهما وبه اخذ الطحاوي وعليه المتون والقاضي في ولايته بمنزلة الامام (رد المحتار ج ۵ ص ۳۰۷) ط بشاور اذا حيا ارضا ميتة ان كان باذن الامام ملكها (فاضل خان على هامش الهندية ج ۳ ص ۲۱۹) والله اعلم بالصواب

مولوي محمد امجد الحقاني مولوي احمد نوري مخي عز مولوي عبدالبارين محمد انور مولوي نور محمد نائب رئيس دار الافتاء دولت اسلامي افغانستان
 مولوي محمد امجد الحقاني
 مولوي احمد نوري
 مولوي عبدالبارين
 مولوي نور محمد
 مولوي نور محمد نائب رئيس دار الافتاء دولت اسلامي افغانستان

په مخکي حکومتونو کې چې کومي دولتي ځمکې قبضه شوی دی څه حکم لري؟
 پوښتنه: و محترم رئيس صاحب ته دارالافتاء کندهار السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترمه
 څرنگه چې دنجيب دحکومت دسقوط وروسته دولتي ځمکې خلگو پرځپل سر قبضه کړي ياد
 طالبانو د تحريک مخکي دتوپکيانو په وخت کې توپکيانو پر خلگو څرخي کړي دي آيا د ځمکې

دهغو خلگو چي نن ئې په لاس کي دي ملک ئې گرځي که يا په دی باب مو توجه و شرعی فیصله ته غواړمه والسلام (المستفتی الحاج ملا محمد حسن آخند رئیس تنظیمه ووالی ولایت قندهار)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه العون على الصواب
سابقه قوماندانان چونکه دباشاه یا قاضی حیثیت نه درلودی نو که ددوي په وخت چا کومه ځمکه آباده کړی وي امیر المؤمنین کولاشی چې هغه ورڅخه قبض کړی یا قرار ورکړی او هم دارنگه داسلامی حکومت په دورکی یاددی ترمنځه پخپل سرچا مځکه قبض کړی وي بغیر داجازي دحکومت امیر المؤمنین کولای شی چې دغه مځکه ورڅخه قبض کړی یا پر هغه باندې قرار ورکړي ځکه چې داددوی شخصی ملکیت نه گرځي:

ویملک الامام اقطاع الموات... والملک فی الموات یشبث بالاحیاء باذن الامام عندابی حنفیه رح وعندابی یوسف ومحمد رحمهما الله تعالی یشبث بنفس الاحیاء (الفتاوی الهندیة ج ۵ ص ۳۸۶) وقول الامام هو المختار ولناقله فی الخانیة والملتی کعادتهما وبه اخذ الطحاوی وعليه المتون (ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۷)

(تنبيه) دولتی مځکی وموات مځکو ته ویل کیږی یا نورو آبا دودولتی مځکو ته نه ومرعی اوشخصی مملوکه مځکو ته اومرعی هغه مځکی بولی چې هغه مقبره وي دخلقو یاد کوچنیانو دلوبو ځای وي یاد حیوانات دخړ ځای وي مطلب دا چې منافع دخلقو دپاره وی دامځکی نه حکومت تصرف پکښی کولای شی نه یی چاته ورکولای شی بلکه دادپاره دمنافع دخلقودی اوهغو ته به پاتیږی او که یو چاقبضه کړی وي دهغه څخه به اخیسته کیږی که څه هم تر ۳۶ کاله زیات وقت تیر شوی وی:

ونوع ليس من مرافقها وهو الارض الموات او مایسمی الان املاک الدولة لعامة (الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۵۴۲)
مایکون تبعاً لبعض القرى مرعى ل مواشيه ومحتطباً لهم فهي حقهم لا يجوز للامام ان يقطعها من احد (تحفة الفقهاء ج ۳ ص ۳۲۱) وهكذافي الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۵۴۲) لوضبط احد المرعى المخصوص بقرية وتصرف فيه خمسين سنة بلا نزاع ثم ادعاه اهل قرية تسمع دعواهم (مجلة الاحكام مادة ۱۶۷۵) وهكذافي الفتاوى الكاملية ص ۱۱۸ والله تعالى اعلم بالصواب

مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

په مخکنی حکومتونو کې پر خلکو ویشل شوی دولتي ځمکو څه حکم دی ؟

پوښتنه : دارالافتاء دمحترم ریاست څخه (۱) هغه ځمکه چې دولتي وی اودطالبانود اسلامی حکومت دمخه دخلق اوپرچم په وخت کې وخلقوته دحکومت دنقشه اوماستر پلان سره مطابق وخلقوته تقسیم سوی وی دغه تقسیم مدارد اعتباردی اوکنه (۲) په عین شکل دنقشه سره مطابق دتوپکیانوپه دوره کې توزیع حکم څه دی (۳) دخلق اوپرچم د حکومت دمخه چې په عین شکل سره دحکومت دنقشې سره مطابق دماستر پلان دمخې مخکې وخلقوته تقسیم شوی اعتبارلری اوکه یاداټول په هغه دوران کې چې اسنادولری دهغی دوری حکم یی څه دی اوچې اسناد نه لری حکم یی څه دی (۴) اوکه دحکومت دنقشو اوماسترپلان څخه مخالف په تیر ودوروکې مخکې تقسیم سی مدارد اعتباردی اوکنه ستا سومحترم حضور څخه غوښتونکی دجواب یو .والسلام مع الاحترام -

(المستفتی مولوی عبد الولی مسئول قضایای دولت)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب

(۱) په دولت اسلامی کې دمخکې دتقسیم لپاره دضروری ده چې ځمکه به دشهر اوقریه څخه خارج اودمسلمانانودمنفعت یعنی دحيواناتو چراگاه اوقبرستان اودبوټو کولوځای اودکوم شخص شخصی ملک نه وی اودارنگه دمسلمان خلیفه اجازه به وی نو حاصل دادی چې دخلق اوپرچم حکومت یو کفری حکومت دهغو تصرفات شرعا معتبرنه دی (ځکه چې دوی دکفرپه فعل باندی راضی وه) نوهغه کسان چې سند نه لری دهغو په باره کې څه اشکال نشته اوکم خلق چې سند لری هغه فعلا د امیر المؤمنین دامت برکاتهم پراجازه مسئله موقوفه ده که امیر المؤمنین یی بڼه برشفقت یاڅه مصلحت ورته پریږدی یایی ورڅخه ضبطوی په دواړو صورتوکی دهغو اختیاردی اودماسترپلان شرعا اعتبار نشته . الارض الموات هی ارض خارج البلد لم تکن ملکا لاحد ولاحقا له خاصا فلایکون داخل البلد موات اصلاوکذا خارج البلده من مراقفها محتطبا لاهلها ومرعی لهم لایکون مواتا حتی لایملک الامام اقطاعها ویملک اقطاع الموات... والملك فی الموات یثبت بالاحیاء باذن الامام عندابی حنیفه رحمه الله تعالى (الهندیة ج ۵ ص ۳۸۵) اذاحیاء ارضا میتة ان کان باذن الامام ملکها(قاضیخان علی هامش الهندیة ج ۳ ص ۲۱۹) واعتبر محمد عدم ارتفاق اهل القرية به وبه

قالت الثلاثة قلت وهذا ظاهر الرواية وبه يفتى كفاي زكوة الكبرى ذكره القهستاني وكذا في البرجندی عن المنصورية عن قاضيخان ان الفتوى على قول محمد ان اذن له الامام في ذلك الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۶ وج ۵ ص ۳۰۷ ويشترط كونه مسلما الخ قوله (ويشترط كونه مسلما الخ) اي لان الكافر لا يلي على المسلم (ردالمحتار ج ۱ ص ۴۰۵) يكفر بوضع قلنسوة المجوس على راسه على الصحيح الا لضرورة دفع الحر والبرد وبتحسين امر الكفار اتفاقا (الهندية ج ۲ ص ۲۷۶ وج ۲ ص ۲۷۷)

(۲) دتوپکیانو په دورکی چې مخکی تقسیم شوی وی که چیری د داسی یو مسلمان شخص په اجازه سره وی چې هغه پر یو علاقه باندی غلبه حاصله کړی وی اوسند موجودوی نودغه تقسیم معتبردی ورنه معتبرنه دی اودا خبره په مشاهده سره یقینی ثابته ده چې د قندهار په علاقه اوطرافوکی دتوپکیانو څخه هیڅ شخص هم مکمل تسلط نه درلودی نوپردغه خبره دمذکورې علاقې دتوپکیانو تصرفات صحیح نه دی:

ثم ان الظاهر ان البلاد التي ليست تحت حكم سلطان بل لهم امير منهم مستقل بالحكم عليهم بالتغلب او باتفاقهم عليه يكون ذلك الامير في حكم السلطان (ردالمحتار ج ۴ ص ۳۴۲)

(۳) دخلق اوپرچم څخه مخکی کوم بادشاه که داسی مخکه ئې خلقوته ورکړی وی چې پر هغه د موات تعریف صادق وی اوسند پلاس کی ولری اودارنگه دمسلمان خلیفه اجازه وی نوهغه ددوی ملکیت شمیرل کیږی اگرچې د نقشی اوماستر پلان اعتبار نشته اوکوم خلق چې سند نه لری دهغو د قول اعتبار نشته:

ویملك الامام اقطاع الموات (الهندية ج ۵ ص ۳۸۶)

(۴) مخکی موږ عرض وکی چې د نقشی اوماستر پلان شرعا اعتبار نشته اوپر مخکه به د موات تعریف صادق وی اوسند به په لاس کی لری اودارنگه دمسلمان خلیفه اجازه به وی نوکه مذکور شرائط وجود نه لری مسئله په اول دوهم دریم نمبرکی واضحه شوله والله اعلم وعلمه اتم واكمل واحکم

مولوی محمد الحقانی مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
مولوی محمد رفیع صاحب برکتی
مولوی محمد رفیع صاحب برکتی

سرکاری ځمکه جي دتوپکيانو په وخت کي چارانيولي وی نو

پوښتنه: ددارالافتاء ټولو محترمو علماء کرامو ته السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وبعد
 نطلب منكم الجواب دجه خاني منطقه چې دقول اردو ملکيت وو بعض کسان داوايي چې
 موږ دمنزليانو په وخت کي نمرې اخستې وي ددکانو دپاره که چيري دوی نمرې اخستې وي
 اوس ددوی په رانيو لوسره دوی ته ملکيت ثابتيږي اوکنه که چيري دوی ته ملکيت ثابت
 نسي موږ ته په خالي نمره باندې کرايه اخستل جواز لري اوکنه؟

(المستفتي باز محمد افغاني)

بسم الله الرحمن الرحيم

د توپکيانو په دورکي چې مخکي تقسيم شوی وي که چيري د داسي يو مسلمان شخص په
 اجازه سره وي چې هغه پريو علاقه باندې غلبه حاصله کړي وي اوسند موجودوي نودغه
 تقسيم معتبر دي ورته معتبر نه دي اودا خبره په مشاهده سره يقيني ثابته ده چې دقندهار په
 علاقه اوطرافو کي دتوپکيانو څخه هيڅ شخص هم مکمل تسلط نه درلودي نوبناء پردغه
 خبره دمذکورې علاقې دتوپکيانو تصرفات صحيح نه دي اوسابقه قوماندان چونکه
 دقاضی حيثيت نه درلودی نوکه ددوی په اجازه چاکومه مخکې اباده کړي وي امير
 المؤمنين کولاي شي چې هغه ورڅخه قبض کړي مسئله داده چې په مخکې مملوکه يا
 موقوفه اوياسلطانيه کښي مستاجر تعمير بناء کړي په اذن دمالک يادناظر په شرط دقرار
 نوباني لره حق دقرار شته په دې شرط چې اجرة مثل دمخکي قطع نظر دبناء څخه اداکوي
 حاصل دادی په خالي نمره باندې کرايه اخستل جواز لري:

ثم ان الظاهر ان البلا دالتی لیست تحت حکم سلطان بل لهم امير منهم مستقل بالحکم عليهم
 بالتغلب اوباتفاقهم عليه يكون ذالك الامير في حکم السلطان فيصح منه تولية القاضي عليهم
 ردالمحتار ج ۴ ص ۳۴۳) ويملک الامام اقطاع الموات فلو اقطع الامام انسانا فترکه ولم يعمره
 لايتعرض له الى ثلاث سنين فاذا مضى ثلاث سنين فقد عاد مواتا وله ان يقطعه غيره والملک في
 الموات يثبت بالاحياء باذن الامام عندابی حنیفة رح وعندابی يوسف رح ومحمد رحهما الله
 يثبت بنفس الاحياء الخ (الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۳۸۶ وردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۷) قال فی جامع
 الفصولين وغيره بنی المستاجر اوغرس فی ارض للوقف صار له حق الة ار وهو المسمى
 بالکروار له الاستبقاء باجر المثل آه (ردالمحتار ج ۴ ص ۱۸)

سئل فی جماعة یملکون مکانا استاجرہ منهم رجل بازید من اجر المثل وآذنوه بالبناء فیہ لیكون له خلوا بحق البقاء والقرار فبنی وعمر حسب الاذن منهم وجعله معد للصاغة و وضع یدہ علیہ مدة نحو اربع سنوات ثم باع ذالک الخلو لرجل آخر و وضع یدہ علیہ مدة تزيد علی خمس عشرة سنة وهو يدفع اجرة المثل و زیادة للمالکین ثم بعد تلك المدة قام المالکون الان یریدون ابطال ذالک الخلو واجارة المكان لغيره و یریدون علیہ الاجرة تعنتا فهل اذا كان ذالک الخلو ثابتا باعترافهم واطلاعهم واخذهم الاجرة تلك المدة لا یجابون بما ذکر ولا یؤجر و نه لغيره حیث كان يدفع صاحب الخلو اجرة المثل و زیادة (اجاب) اذا ثبت الخلو المذكور مستوفیا شرائط الصحة و و اضح الید قائم بدفع اجر مثل ذلک المكان بقطع النظر عما احد ثم فیہ لا یكون لمالکی المكان المذكور ابطال الخلو بدون وجه شرعی ولا اجارة المكان من غیر صاحب الخلو (الفتاوی المہدیة ج ۵ ص ۴۹)

تقسیم دمرعی دخلکو تر منخ خنگه دی ؟

پوښتنه: ښه اواره محترم دارالافتاء شوری مرکز ۱ علماء کرام السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته محترم احترامانه خواہش بلکہ عرض است کہ لغا و احسانا دحضہ مرعی کہ یک قسم زمین مباحہ بودہ و متروکہ عمرات یاد می شود و الی قریہ ہاشمیرکا ازان در یک یو کات محدود معلوم استفادہ مینماید و تصرف مالکانه وارن دوست نبوده یا تقسیم ان در بین الہی جائز است یا نہ اگر باشد بکدام طریق ؟

اجروکم علی اللہ با احترام مع الاکرام -
(المستفتی مولوی لعل محمد ۲۷-۴-۱۳۷۵)

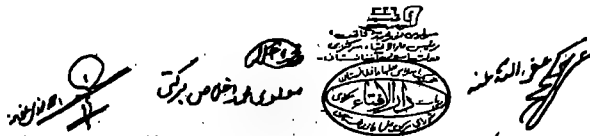
بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب ومنہ الصدق والصواب

جائز نیست برای الہی قریہ ہا کہ بعض از انہا دیارہ آہنہا تحویل و تغیر بہند مرعی را برای غیر آن منع کہ مرعی دامل برای آن دیش کریدہ لہذا تقسیم مرعی در بین الہی درست نیست و نیز جائز نیست کہ ان آہلی مرعی را از دیگران منع کنند زیرا کہ ان مرعی ملک ایشان نیست و نیز برای امام ہم جائز نیست کہ اطلاع آن مرعی بکند برای یک شخص زیرا کہ در آن ضرر است بہ مردم و حرکات کہ مرعی ملک نیست و در تقسیم ملک شرکاء شرط میباشد ازین بہت ہم تقسیم مرعی صحیح نیست

اذ بنی او غرس فی ارض متروکة لمنافع العامة كالطریق والمرعی فانه يؤمر بالقطع فی کل حال ای ولو کان القلع مضر ابا الارض او کان قد بنی او غرس بتاویل ملک اذ لیس لبعض العامة اولکلمہ

اذا اجتمعوا ان يحولوا هذه الارض لغير ما وضعت له في الاصل ۱۲ (شرح المجلة لسليم باز ص ۵۰۲)
ما يكون تبعا لبعض القرى مرعى لمواشيهم ومحتطبنا لهم فهي حقهم لا يجوز للامام ان يقطعها من
احد لان في ذلك ضررا بهؤلاء ولكن ينتفع بالخطب والقصب اللتي فيها هؤلاء وغيرهم وليس لهم
ان يمنعوها عن غيرهم لانها ليست بملك لهم (تحفة الفقهاء ج ۳ ص ۳۲۲) شرط المقسوم كونه
ملك الشركاء حين القسمة فاذا ظهر مستحق للمقسوم بعد القسمة بطلت الخ. (مجلة الاحكام
المادة ۱۱۲۵)

مولانا محمد مسلم خانی مولوی عبدالحکیم عفی عنہ مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
به موعی کی نه تغییر کول جائز دی نه بیع اونه خوگ خنی منع کیدلای شی

پوینتنه : ریاست محترم دارالافتاء مقام شورای مرکزی تحت مکتوب (۴۶) ۲۴-۴-۷۵ مدیریت اطلاق ولایت فراه استدا
مورست ورزیده که دولوای کواه یکمقدار اشخاص زیاد مسکونین وانی آن و لوالی در ساحات لانزروع و علف چربا نام مورث خود
قدار کرده و توسط اسناد عرفی بدون سلسله و قهر اطلاق بالای یکمیکر بفروش میرساند که فروشت آن به چل بیون افغانی بان می شود که
در سال ۱۳۷۵ از نیزوانان موضوع بایات رسیده است که در قیمت اخذ پول خرید و فروش خلاف مقررات که صورت گرفته مقام
ولایت در مورد چرخ اجرات مل نمایند که این موضوع تحریر ولایت فراه موجب غور فرید کتب شرعی می نمایند که ریاست
شاه موردشان معلومات ابراز نظر مسائل شرعی واضح نمایند.

(مولوی خلیل الله فیروزی رئیس مقام عالی ریاست تمیز)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب :

جائز نیست برای اہل قریہ مانہ برای بعض آنهاوند برای جمیع شان که تحویل و تغییر بدند آن زمین را که باشد برای منافع عامہ مانند مرعی بہ
غیر آن منافع که آن زمین وضع شدہ باشد برای آن در اصل یس فروض مرعی دست نیست و نیز جائز نیست کہ اہل قریہ مانع کنند

غير ایشان را از مرعی زیر که مرعی ملک نیست برایشان و چون مرعی ملک ایشان نیست پس ازین جهت هم فرض صحیح نشود و برای امام هم دست نیست که اقطاع مرعی را شفعی بکند زیرا که در آن ضرر است بمرعی:

اذابنی او غرس فی ارض متروکة لمنافع العامة كالطريق والمرعی فانه يؤمر بالقلع فی کل حال ای ولو کان اقلع مضرا بالارض او کان قد بنی او غرس بتاویل ملک اذلیس لبعض العامة او لکلهم اذا اجتمعوا ان يحولوا هذه الارض لغير ما وضعت له فی الاصل (شرح المجلة لسليم باز ص ۵۰۴) مایکون تبعا لبعض القرى مرعی لمواشيهم ومحتطبا لهم فهی حقهم لایجوز للامام ان یقطعها من احد لان فی ذالک ضررا بهؤلاء ولكن ینتفع بالحطب والقصب اللتی فیها هؤلاء و غیرهم ولیس لهم ان یمنعوا عن غیرهم لانها لیست بملک لهم (تحفة الفقهاء ج ۳ ص ۳۲۲)

(نوت) اگر زمین مذکور موات باشد هم بدون اذن امام بدون احیاء فروشن آن صحیح نیست

مجلس شورای اسلامی
مجلس شورای اسلامی
مجلس شورای اسلامی
مجلس شورای اسلامی
مجلس شورای اسلامی
مجلس شورای اسلامی
مجلس شورای اسلامی
مجلس شورای اسلامی
مجلس شورای اسلامی
مجلس شورای اسلامی

مولوی محمد مسلم حقانی مولوی عبدالحکیم عفی عنہ مولوی عبداللہ مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

په مرعی کي دسرای جوړول احیاء ده کنه ؟

پوښتنه : په مرعی کي دسکني لپاره سرای کوتی جوړول احیاء ده کنه ؟

(المستفتی مولوی حمد الله فائز)

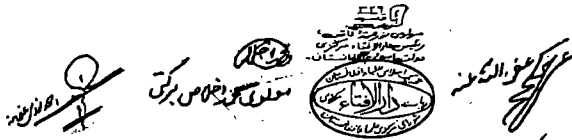
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

سرای جوړول په مرعی کښی احیاء ده لکن احیاء د مرعی جائز نه ده نه شي امام اقطاع کولای سی او نه شي خلق پخپله احیاء کولای سی :

اذابنی او غرس فی ارض متروکة لمنافع العامة كالطريق والمرعی فانه يؤمر بالقلع فی کل حال ای ولو کان القلع مضرا بالارض او قد بنی او غرس بتاویل ملک اذلیس لبعض العامة او لکلهم اذا اجتمعوا ان يحولوا هذه الارض لغير ما وضعت له فی الاصل شرح المجلة لسليم باز ص ۵۰۴) ومایکون تبعا لبعض القرى مرعی لمواشيهم ومحتطبا لهم فهی حقهم لایجوز للامام ان یقطعها من احد لان فی ذالک ضررا بهؤلاء ولكن ینتفع بالحطب والقصب اللتی فیها هؤلاء و غیرهم ولیس لهم

ان یمنعوا من غیرهم لانها لیست بملک لهم (تحفة الفقهاء ج ۳ ص ۳۲۲) ولا یجوز احياء ما قرب
من العامر بل یترک مرعى لهم ومطر حا لحصائدهم لتعلق حقهم به فلم یکن مواتا (الذرمختار
على هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۸)

مولوی عبدالحکیم عفی عنہ مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

ارتفاق خه نه وائي

پوښتنه: حقیقت د ارتفاق عبارت له څه شی څخه ده چې کله کله تري نفع اخلي او که هغه ده
چې استغنا وړ څخه نه وی یعنی دغه ارتفاع بل ځای نه حاصلیږي.

(المستفتی مولوی حمد الله فائز)

رئيس محاکمه ولايت پکتکا

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الله تعالى

په ارتفاق کی اختلاف دی امام محمد ارتفاق حقیقه معتبروی او ابو یوسف ۷ ارتفاق حکمی
معتبروی:

ويشترط عندناي يوسف رح كونها بعيدة عن العامر لان الظاهر ان مايكون قريبا من القرية لا ينقطع احتياج
اهلها اليه كمرعى مواشيتهم وطرح حصائد هم فلا يكون مواتا وحد البعدان يكون في مكان بحيث لو صبح
من اقصاد لا يسمع فيها وعند محمد رح ان لا ينفع بها اهل العامر ولو قرية منه (مجمع الانهر ج ۲ ص ۵۵۷):
اكثر الفقهاء رحمهم الله تعالى رايه دامام محمد ۷ مختار كرى ده ظاهر الرواية ۷ بلى دى
او فتوى پر كرى ده همدغه قول داوسنى زمان سره موافق دى ځكه خلق زيادت سوه او احتياج ۷
وبناؤ اوزراعت ته ډير سواو قول دابى يوسف ۷ هم ددغه قول څخه ډير بعد نه لرى ځكه چې نغره
داخر څخه دبنا معتبر دى نه داخر څخه دمعمورى زمكى او بعض فقهاء اوسط اواز معتبر كرى
او اكثر فقهاء اوچت اواز معتبر كرى دى:

واعتر محمد عدم ارتفاق اهل القرية به وبه قالت الثلاثة وقلت وهذا ظاهر الرواية وبه يفتى كمافى زكاة
الكبرى ذكره القهستاني وكذا فى البرجندى عن المنصور عن قاضى خان ان الفتوى على قول محمدر حمة

دار تياپر مهال په مرعي کي تقسيم يا عمارت کيدای شي ګنه؟

پوښتنه: اګر برای الملی قریه احتیاج پیدا شود که در منافق و مرعی عمارت قطع نمایند بعد اقسام مرعی سمت داروینا اگر ندارد احتیاجات مذکوره چطور رفع گردد و اګر برای بعضی الملی قریه احتیاج عمارت باشد و برای دیگران نباشد محتاجون میتوانند که عمارت در مرعی بدون اجازه باقی الملی نمایند

(المستفتی مولوی حمد الله فائز)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامدا ومصليا

برای الملی قریه عمارت کردن در مرعی جائز نیست خواه احتیاج داروینا نه برای جمیع الملی و نه برای بعضی:

اذابنی او غرس فی متركه لمنافع العامة كالطريق والمرعی فانه يأمر بالقطع فی كل حال ای ولو كان القلع مضرا با لارض او قد بنی او غرس بتأویل ملك اذ ليس لبعض العامة اولكلهم اذا اجتمعوا ان يحولوا هذه الارض لغير ما وضعت له فی الاصل (شرح المجلة لسيلم باز ص ۵۰۴) وما يكون تبعا لبعض القرى مرعی لمواشيهم ومحتطبا لهم فهي حقهم لا يجوز للامام ان يقطعها من احد لان فی ذلك ضرر رايه هؤلاء ولكن ينتفع بالحطب والقصب اللتي فيها هؤلاء وغيرهم وليس لهم ان يمنعوها عن غيرهم لانها ليست بملك لهم (تحفة الفقهاء ج ۳ ص ۳۲۲)

مولوی عبدالکیم حنی مرع مولوی عبداللہ مولوی نور محمد نائب رئیس دار الافتاء دولت اسلامی افغانستان
مولوی محمد رفیع صاحب دار الافتاء
مولوی عبداللہ صاحب دار الافتاء
مولوی عبداللہ صاحب دار الافتاء

مولوی عبدالکیم حنی مرع مولوی عبداللہ مولوی نور محمد نائب رئیس دار الافتاء دولت اسلامی افغانستان

د مرعي تعريف په مرور د زمان مرعي ملک ګرځي ګنه په مرعي کي حکومت

تصرف کولای شي ګنه او د کلي او مرعي تر منځ ويا له مانع له مرعي والي ګرځي ګنه؟

پوښتنه: په حضور د جناب جلالت ماب رئيس صاحب دار الافتاء و علماء کرام موته السلام عليكم ورحمة الله وبرکاته محترم څرنگه چې د مرعي په مسئله کښی ځما اشتباه په بعض نقطو کی سته نو که دلاندي استفتاء مطابق څه معلومات راکړه شی ډیر لطف به وی (۱) مرعی کوم شی دی په مرور د زمان د چا ملک ګرځي او ګنه او دارنګه په ابادی سره او ابراء بعضو اعتبار لری که څنګه (۲) حکومت د وقت نهې چاته ورکولای شی که څنګه (۳) هغه

ويا له چې حکومت يا خلق ئې وکاردی او اهل قریه هم په شریکان وی او د اهل قریه پلونه او ځمکونه پردغه بیاله ثابت وی آیا دغه ویا له دمرعی مانع کیدلای شی که څنگه؟ فقط په درناوی.

(ستاسو ورور مولوی عبد العلی هلمندی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب والله الموفق للصواب داستفتاء په اول سوال کی دری سوالونه صراحة دی هغه دا (۱) مرعی کوم شی دی (۲) مرور دزمانی اعتبار لري کنه او په مرور دزمانی دچا ملک څرخی کنه (۳) ابراء بعض اعتبار لري او کنه او یو سوال ضمنی دی هغه دادی چې مرعی په ابادی سره دچا ملک څرخی او کنه جواب دا ول جزء دادی (۱) مرعی هغه شی دی چې مقبره دمریوی ددغه ښار (۲) مرعی هغه ځای دی چې ځای دلوبود کوچنیا نووی (۳) مرعی هغه ځای دمواشی ددغه ښار دی تفصیل دادی چې ځمکه پردوه قسمه ده (۱) ځمکه هغه ده چې دچا ملک وی (۲) ځمکه هغه ده چې دچا ملک نه وی هغه ځمکه چې دچا ملک وی هغه بیا پردوه قسمه ده (۱) ځمکه هغه ده چې هغه اباده ځمکه وی (۲) ځمکه هغه ده چې خرابوی او هغه ځمکه چې دچا ملک نوی هغه هم پردوه قسمه ده (۱) ځمکه هغه ده چې دمنافع څخه دښاروی او محتطبا لهم او ځای دمواشی ددغه ښاروی (۲) ځمکه هغه ده چې نه دمنافع څخه دښاروی او نه ځای دمواشی ددغه ښاروی چې دغه ځمکی ته مړه ځمکه وایي نو هغه ځمکه چې دمنافع دښاروی او ځای دمواشی وی هغه مرعی ده لکه په (بدائع الصنائع ج ۶ ص ۱۹۲) کی وایي:

الكلام في الموضوعين في بيان انواع الاراضى وفي بيان حكم كل نوع منها (۱) اما الاول فالاراضى في الاصل نوعان ارض مملوكة وارض مباحة غير مملوكة والمملوكة نوعان عامرة وخراب والمباحة نوعان ايضا نوع هومن مرافق البلدة محتطبا لهم ومرعی لمواشيهم ونوع ليس من مرافقها وهو المسمى بالموات آه اودارنکه په الفقه الاسلامی کی لیکلی دی (ج ۵ ص ۵۴۲) الاراضی نوعان ارض مملوكة وارض مباحة والمملوكة نوعان عامرة وخراب والمباحة ايضا نوعان نوع هومن مرافق البلد للاحتطاب ورعی المواشي ونوع ليس من مرافقها وهو الارض الموات او مایسمی الآن املاک الدولة العامة والمقصود بالارض العامرة هی التي یتنفع بها من سکنی او زراعة او غیرها واما الارض الخراب فهی المعروفة بالارض المملوكة العامرة وهی التي انقطع ماءها اولم تستعمل لسکنی او استثمار او غیرها

او همدارنگه په تحفة الفقهاء (ج ۳ ص ۳۲۱) کی لیکلی:

وما احكام الاراضى فهى انواع ارض مملوكة عامرة لايجوز لاحد التصرف فيها والاتفافع بها الا برضا صاحبها والثانية ارض خراب انقطع ماءها وهى ملك صاحبها لا تزول عنه الا باذنه وتورث عنه اذامات وهذا اذا عرف صاحبها وان لم يعرف فحكمها حكم اللقطة والثالثة الارض المباحة وتسمى الموات وهى نوعان اولهما ما يكون تبعا لبعض القرى مرعى لمواشيهم ومحتطبا لهم فهى حقهم لايجوز للامام ان يقطعها من احد لان فى ذلك ضررا بهؤلاء ولكن ينتفع بالحطب والقصب التى فيها هؤلاء وغيرهم وليس لهم ان يمنعوها من غيرهم لانها ليست بملك لهم والحد الفاصل ان يسمع صوت من ادنى الارض المملوكة اليه فماله يسمع صوته فيه فهى ليست بتابعة لقريرتهم والثانى ما لا يكون تبعا لقرية من القرى فهى على الاباحة من احيائها باذن الامام فعند ابي حنيفة رحمه الله تعالى تكون ملكا له وعندهما بغير اذن الامام تصير ملكا له ويصير هواحق بهامن غيره ملكا -

جواب ددوهم جزء دادى چې مرورد زمانى اعتبار نه لري په مرعى كى لكه په مجلة الاحكام ۱۶۷۵م كى ليكلي:

لا اعتبار لمرور الزمان فى دعاوى المحال التى يعود نفعها للعموم كالطريق العام والنهر والمرعى مثلا لو ضبط احد المرعى المخصوص بقرية وتصرف فيه خمسين سنة بلا نزاع ثم ادعاه اهل قرية تسمع دعواهم اوهم دارنگه په الفتاوى الكاملية ص ۱۱۸ كنبى ليكلي سئلت عن الدعوى فى الطريق والنهر والمرعى ونحوها من المنافع العائدة الى العموم هل يعتبر فيها مرور الزمان حتى لا تسمع فيها الدعوى بعد خمسة عشر عام او بعد ستة وثلاثين سنة فالجواب انه غير معتبر فيها فتسمع الدعوى فيها ولو بعد مرور خمسين سنة كما فى المجلة للاتاسى من المادة ۱۶۷۵ -

جواب ددريم جزء دادى چې ابراء دبعضوا اعتبار نه لري حكه دغه بعض ملكيت نه لري لكه په الفقه الاسلامى ج ۵ ص ۵۴۳ كى ليكلي دى:

ولكن ينتفع بالحطب والقصب الذى فى هذه الارض من قبل اهل البلدة وغيرهم وليس لهم ان يمنعوها عن غيرهم لانها ليست مملوكة لهم آه او همدارنگه په تحفة الفقهاء كى وائى (ج ۳ ص ۳۲۲) (وليس لهم ان يمنعوها عن غيرهم لانها ليست بملك لهم آه.

جواب داستفتاء ددوهم جزء چې حكومت دوخت ئې چاته وركولاى شى كنه جواب ئې دادى چې نه شى وركولاى لكه په (الفقه الاسلامى ج ۵ ص ۵۴۲) كى ليكلي:

الارض الموات نوعان احدهما ماكان من مرافق اهل بلدة يستعمل مرعى لمواشيهم ومحتطباهم او مقبرة لموتاهم او ملعبا لصغارهم سواء كانت داخل البلدة ام خارجها فيكون حقها لهم لامواتا فلا يجوز للامام ان يقطعه لاحد لما يترتب عليه من الاضرار باهل البلدة آه او همدان نكه به تحفة الفقهاء (ج ٣ ص ٣٢٢) كنبى ليكلى والثالثة الارض المباحة وتسمى الموات وهى نوعان احدهما ما يكون تبعا لبعض القرى مرعى لمواشيهم ومحتطباهم فهى حقهم لا يجوز للامام ان يقطعها من احد لان فى ذلك ضرر اهؤلاء ولكن ينتفع بالخطب والقصب التى فيها هؤلاء وغيرهم وليس لهم ان يمنعوها عن غيرهم لانها ليست بملك لهم... آه

جواب داستفتاء ددریم جزء آیا دغه ویا له دمرعی مانع کیدی شي کنه جواب ئې دادی هر کله چې مرعی ده منافع بخنه دبنارسوه اوس که مرعی دیاله پرهغه غاړه وی که پردی غاړه وی او که پرهغه غاړه وی او مواشی پرتلای شی او ویا له مانع نه وی دمواشی نودغه واله مانع دمرعی نه شوه:

والحد الفاصل فيما يعتبر قريبا من البلدة هو المكان الذي يسمع فيه الرجل صوت الشخص الذي يناديه من اخر ارض مملوكة الخ (الفقه الاسلامي ج ٥ ص ٥٤٣) وقال القاضي فخر الدين واصح ما قيل فيه ان يقوم الرجل على طرف عمران القرية فينادي باعلى صوته الى اى موضع ينتهى اليه صوته يكون من فناء العمران لان اهل القرية يحتاجون الى ذلك الموضع لرعى المواشى او غيره الخ (الفتاوي الهندية ج ٥ ص ٣٨٦)

د د بستونواو غرونو لرگی له مباحاتو څخه دی ګڼه ؟

پوښتنه: محترم رئيس صاحب دارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترم د منطقہ ولسوالۍ معروف بين اشخاص
تام قريه د باره حوب كوه و دشت خيلى جنال دياښد بعضى مردم ميكويد كه حوب كوه و دشت مربوط قريه يابان د تصرف
ما د ابا و اجد دياښد بكدام كس نيد هم و بعض خلق ميكويد كه حوب هاي كوه د و دشت د مباح است ازين سبب د دين شان

خيلي خيال با وجك يايشد و علماء كرام هم دو طرف است بعض علماء عرف را اعتبار ميدهند و بعضي تعصفت از قدیم اعتبار ميدهند به انتاء سائل ذیل مسند مجمع الرسائل ص ۱۱۴ و ص ۱۳۲ و بعض علماء اعتبار بظاهر الروايات اعتبار ميدهند و جواب های كوه و دشت مباح گردانند بحكم سائل ذیل مسند مادة ۱۳۴۳ و مادة ۱۳۴۴ لهذا موضوع بحضور شما محترم راجع شد
طوريكه كه لازم دانى هدايت فرمايد و السلام
(از طرف ولسوالى معروف محكمه ابتداءيه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

آن جواب دوا مانند آن كه در كوه با دشت های يابش مباح اند هر كس از آن استفاده نيتواند ضرر رسان نيست نسبت آن با يك قرية و يا حماة ثابت نشود ملكيت شفعي ايشان و در آن امور كه منعقت آن عام يابش در زمان مقبر نيست حرقت دعوى قابل سامع يابش مرجه عرف است پس گفته ميشود كه هر عرف هم مقبر نيست چنانچه تفصيل در همان مجموع رسائل

ابن عابدین موجود است در جلد دوم از ص ۱۱۴ تا ص ۱۴۷ :

المباح هو المال الذى لم يدخل فى ملك شخص معين ولم يوجد مانع شرعى كالماء فى منبعه و الكلاء و الحطب و السجى فى البرارى الخ الاستيلاء على الكلاء و الاجام الكلاء هو الحشيش الذى ينبت فى الارض بغير زرع لرعى البهائم و الاجام الاشجار الكثيفة فى الغابات او الارض غير المملوكة و حكم الكلاء ان لا يملك وان نبت فى ارض مملوكة بل هو مباح للناس جميعا لهم اخذه ورعيه و ليس لصاحب الارض منعهم منه لانه باق على الاباحة الاصلية و هو الراجع فى المذهب الاربعه لعموم الحديث الناس شركاء فى ثلاثة الماء و الكلاء و النار و اما الجام فهى من الاموال المباحة ان كانت فى الارض غير مملوكة فلكل واحد حق الاستيلاء عليها و اخذ ما يحتاجه منها و ليس لاحد منع الناس منها الخ (الفقه الاسلامى ج ۵ ص ۵۰۲) و مثله فى البحر الرائق ج ۸ ص ۲۱۳ الاشجار التى تنبت بلا غرس فى الجبال المباحة غير المملوكة مباحة (مجله الاحكام ۱۱۴۳ م) و الحطب فى ملك رجل ليس لاحد ان يحتطبه بغير اذنه و ان كان فى غير ملك فلا بأس به و لا تضر نسبت به الى قرية او جماعة مالم يعلم ان ذاك ملك لهم و كذلك الزرنيخ و الكبريت و الثمار فى المروج و الاودية مضمرات و يملك المحتطب الحطب بمجرد الاحتطاب و ان لم يشده و لم يجمعه (رد المحتار ج ۵ ص ۳۱۳) و كذا فى الطحطاوى ج ۲ ص ۲۱۸ و الهندية ج ۵ ص ۳۹۲

وشرح المجلة لسليم باز م ۱۲۴۴ يسوغ الاحتطاب من اشجار الجبال المباحة لكائن من كان ويملك الحطب بمجرد الاحتطاب اى بجمعه والربط ليس بشرط (مجلة الاحكام م ۱۲۵۳) ليس لواحد قبل اخذ الشئ المباح واحرازه ان يمنع الاخر عنه (مجلة م ۱۲۵۵ ومثله فى ۱۲۵۶) لكل واحد كائن من كان ان يقطع فاكهة مالا صاحب له من الاشجار التى فى الجبال المباحة وفى الاودية والمراعى التى لا صاحب لها م (۱۲۵۹) -

مرحبه آن که مرور زمان مستبرفت:

سئلت عن الدعوى فى الطريق العام والنهر والمرعى ونحوها من المنافع العائدة الى العموم هل يعتبر فيها مرور الزمان حتى لا تسمع فيها الدعوى بعد خمسة عشر عاما وبعد ست وثلاثين سنة الجواب انه غير معتبر فيها فتسمع الدعوى فيها ولو بعد مرور خمسين سنة كما فى المجلة م ۱۶۷۵ الفتاوى الكاملية ص ۱۱۸ والله اعلم وعلمه اتم

مولوى محمد رفيع صاحب برکتی
مولوى محمد رفيع صاحب برکتی
دارالافتاء
دارالافتاء

مولوى احمد نوري عني عن مولوى زهير اعظمي مولوى عبد الحكيم عني عن مولوى نور محمد نائب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان
دغوه له لرگيو خخه خوگ منع کولای شي کنه او تقسيم پکي کول خنکه دی؟

پوښتنه: علماء کرام دین مسند حکم شرعی چیست مردمان که در مناطق اطراف ولایت کوهستان افغانستان حصه های کوه ها و شله های را بقدر ضرورت دانی زمینهای حرقیه از مدت قدیم نسبت به نیرم و خاد و علف های کوهی را بطور متعین تقسیم دارند که حرقیه از حصه خود تجاوز کرده نمیتواند که به حصه قریه دیگری برود استفاده کند آیا مطابق شرع خواهد بود یا خیر در صورتیکه از شرع مخالف نباشد حکومت وقت میتواند آن تقسیم را باطل کند یا خیر میزاق و جروا - (علماء ولایت غور)

بسم الله الرحمن الرحيم

جواب داستفتاء دارنگه دی په ۳ شیانوکی لکه اوبه اور لرگی په دغوکی ټوله خلق شریک دی په دی شرط چې داغه ۳ شیان به محرز او ساتلی نوی او شخصی به نه وی مثلاً لکه اوبه په کور او منگی کی به نه وی نوی یا خلق شریک دی او که شخصی وی بیا خلق پکښی شریک نه دی اوس که هر چا دغه مشترک شیان تقسیم کړه ویش او تقسیم ئې صحیح نه دی تقسیم

وعرف او اصطلاح هلته اعتبار لری چې حکم شرعی اودلیل شرعی نه وی اودلته حدیث شته پر شراکت گواه اودلیل دی:

(هکذا فی الدر المختار ج ۵ ص ۳۰۸) فلو منعهم المقطع کان بمنعه متعد یا وکان لما اخذه مالکا هکذا المسلمون شرکاء فی ثلاث فی الماء والكلاء والنار وهکذا فی شرح المجلة لسليم باز نمادة ۳۶) العادة محكمة.... وانما تجعل العادة محکما فی الامور التي لانص فيها وهکذا فی مجمع الانهر (ج ۲ ص ۵۶۲) المسلمون شرکاء... آه -

وهکذا فی بدائع الصنائع (ج ۶ ص ۱۹۳) الناس شرکاء فی ثلاث:

همدارنگه مرعی دخلگوپه مابین کی شریک ده چې نزدی اودنفع خای یی تقسیم اوبراء دبعضی خلگونه ده صحیح اودعوی دنوروخلگوپکبسی صحیح ده په وقت تیریدوسره دعوی نه ده باطله:

هکذا فی شرح مجلة الاحکام ماده ۱۶۷۵) لا اعتبار لمرور الزمان فی دعوی المحال التي يعود نفعها كالطريق العام والنهر والمرعی مثلا لوضبط احد المرعی المخصوص بقرية وتصرف فيه خمسين سنة بالانزاع ثم ادعاه اهل قرية تسمع دعواهم (هکذا فی الکاملية ص ۱۱۸) سئل عن الدعوی فی الطريق آه هل يعتبر فيها مرور الزمان فالجواب انه غير معتبر فيها فتسمع الدعوی فيها ولو بعد مرور خمسين سنة هکذا فی شرح المجلة للاتاسی ۱۶۷۵) وهکذا فی الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۵۴۳ ولكن يتنفع بالحطب آه.... وليس لهم ان يمنعوها عن غيرهم لانها ليست مملوكة لهم والله اعلم بالصواب

مولوي محمد نوري خاني محمد ميمند وال مولوي نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان
 مولوي محمد خايم بركت
 مولوي محمد خايم بركت
 مولوي محمد خايم بركت

مولوي احمد نوري خاني محمد ميمند وال مولوي نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

په تقسيم کي داووبوهغه قديمه طريقه معتبره ده

پوښتنه: زه عبدالصمد دارغستان دولسوالی اوسيدنکی دارنگه عرض وړاندی کوم محترم زموږ دارغستان اولسوالی دباکلز په کلی کبسی یوه واله چې ددیري مودی څخه پراته (۸) شواروزه باندی ویشل سوی ده چې د هر نفر حق دپخواڅخه معلوم دی اوپه قبالوکی هم ذکر شوی دی اوس داولس په مشوره اوهمکاری یوه نوی ویا له کبیل شوی ده چې ځنی خلک وائي چې دغه ویا له باید پر (۱۲) دولس شواروزه باندی وویشل شی او هغه

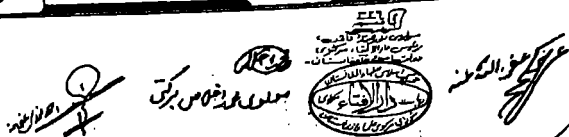
دپخواپه شکل ئې نه پرېز د نوزه ستاسی محترم څخه هیله لرم چې ماته شرعی حکم راکړي چې دغه ویا له هغه دپخواپه شکل وویشل شی او که څنگه چې ستاسی د حکم مطابق موږپه خپل منځ کښی دغه ویا له وویشو او د هریوه حق به معلوم شی په احترام -

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

تقسيم داو بوچي په عرف اوپه زمان قديم کښي په کومه طريقه اوپه کومه اندازه شوي وي هغه تقسيم معتبر ده ځکه قديم پاته کيږي په خپل قدم باندې نوصحيح نه ده له طرفه د بعض شرکاء مطالبه د بل تقسيم بيا هم که کوم تغير راځي نور ضاد ټولو شرکاء به ضروري وي:

ويترك على حاله كما كان قبل اليوم لانها قسمت مرة فلا يكون لبعضهم ان يطالب بقسمة اخرى ثم الاصل ان ما وجد قديما فانه يترك على حاله ولا يغير الابحجة (الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٣٩٧ كتاب الشرب) (وليس لاحد من الشركاء) في النهر (ان يشق منه نهر او ينصب عليه رحي الارحي وضع في ملكه ولا يضر بنهر ولا بهاء وقاية) (اودالية كناعورة او جسر او قنطرة) (اويوسع فم النهر او يقسم بالايام و) الحال انه (قد كانت القسمة بالكوي) بكسر الكاف جمع كوة بفتحها الثقب لان القديم يترك على قدمه لظهور الحق فيه (اويسوق نصيبه الى ارض له اخرى ليس له منه) اي من النهر (شرب بلارضاهم) يتعلق بالجميع ولهم نقضه بعد للاجازه ولورثتهم من بعدهم (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ٥ ص ٣١٥) (سئل فيما اذا اختص جماعة في شرب بينهم فهل يقسم على قدر اراضيهم) (الجواب) نعم يقسم بينهم على قدر اراضيهم والمسئلة في الملتقى والتنوير من الشرب (اقول) وهذا اذ لم تعلم الكيفية في الزمان المتقادم كما في البرازية فلو علمت يبقى القديم على قدمه تنقيح الفتاوى الحامدية ج ٢ ص ٢٣٢ (ولان يقسم بالايام او مناصفة بعدكون القسمة) من القديم (بالكوي) بكسر الكاف جمع كوة بفتحها وقديضم الكاف في المفرد فالجمع كوي كمروة وعراي ويجوز فيه المدو القصر والمراد ثقب في الخشب او الحجر ليجري الماء الى المزراع او الجداول اي ليس لواحد منهم ان يقسم بالايام ولا مناصفة مع ان القسمة قد كانت من القديم بالكوي وكذا لا يجوز ان يقسم بالكوي وقد كانت بالايام لان القديم يترك على قدمه الا ان يرضى الكل (مجمع الانهر ج ٢ ص ٥٦٦)

مولوی عبدالحکیم معنی عز مولانا محمد مسلم حاتمی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

تقسیم د شرب آب یا پریخوانی طریقہ باتیری کہ خنگہ؟

پوہنتنہ : ذوالعز و الاحترام امینی فاضل دواشنہد جناب رئیس صاحب دارالافتاء السلام علیکم اباعد محترم دولایت
فراہ آب دریانی آن در موسم بہار زیاد میشود در بعضی سالہا و بعضی سالہا نہایت کم میشود کہ حتی کندم ہم نشود علاوہ بر سبز
یحات و بعضی جویانی آن تترہ یا قلب میاشد آب مساویہ توزیع میشود و بعضی جویانی آن بلد در بلند جوی نیز مساویہ تقسیم
شدہ است و دریایان آن کدام تقسیمات مساوی نیست و بعضی جویا دریایان آن تترہ و یا قلب جور شدہ و بلند آن تترہ
و یا قلب نیست اکنون بعضی مشاجرات جاری شدہ کہ یکہالی ۲ جاہ در جوی از سالہای قدیم مساویہ آب تقسیم توزیع
شدہ است الان چنان مشاجرات بوجود آمدہ کہ میگویند کہ اراضی بازیا در میاشد و از شا کتر باید آب بقدر اراضی تقسیم شود
ما گذشتہ رضا بودہ ایم اکنون رضائتم مثلاً یکطرف ۵۰۰ جریب منبتہ یا حوض میاشد دیگر طرف ۳۰۰ جریب بعضی علماء
میگویند کہ مشاجرات در آب باید بقدر اراضی آب آن تقسیم شود و بعضی علماء میگویند کہ قدیم شرک علی قدیمہ آیایان
مبارت مطلق میاشد یا متعبدہ عدم ضرر و طرف کہ اراضی شان کثیر میاشد نہایت منقرر میشوند دین بارہ توزیع و جویای کہ
محتوی بر بہرہ جانب باشد میخواہم والسلام با احترام

(مولوی نور احمد احمدی رئیس محکمہ مرافعہ ولایت فراہ)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

تقسیم آب جویا شرک بقدر اراضی آنجا میشود کہ آنجا کہ کدام تعینات حصص آب در زمان قدیم شدہ باشد و اگر تعینات شدہ
باشد بر آن میاشد و بیج تفسیر فی پذیرہ خاطر کہ تعارض و تدافع دعاوالت علماء بکرمیاید کہ بعضی میگویند در مشاجرات آب باید

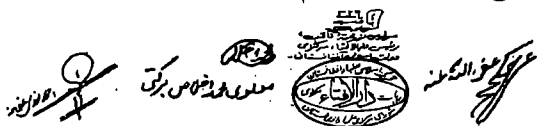
بدر اراضی آب آن تقسیم شود و بعضی میگویند که القیدیم شرک علی قدمه حقیقتاً بیج تعارض بوجود نیامده تقسیم آب بدر اراضی در آنجا صورت میگیرد که در آنجا تعیین و تقسیم قدیمی صورت نگرفته باشد و القیدیم شرک علی قدمه محمول میشود بر آن محل که کدام تعیین و تقسیم قدیمی داشته باشد و در صورت اخیر اگر به اجازت کل شرکاء جونی مشترک کدام یک تقسیم جدید بوجود آید مانعت نیست:

نهر بین قوم اختصاصی الشرب فهو بینهم علی قدر اراضیهم (الدر المختار علی هامش رد المحتار ج ۵ ص ۳۱۵) (قوله اختصاصی الشرب) ای ولا تعرف کیفیة فی الزمان المتقادم بزایة رد المحتار ج ۵ ص ۳۱۵ و سألته عن نهر بین رجلین له خمس کوی من هذا النهر الاعظم بین قوم لكل واحد منهم نهر منه فمنهم من له کوتان و منهم من یكون له ثلاث فقال صاحب الاسفل لصاحب الاعلی انکم لتأخذون اکثر من نصیبکم لان رفعة الماء و کثرته من اعلی النهر قد جعل فی کواکم شیئا کثیر او لایاً تبینا الا هو قليل غائر فنحن نریدان تنقصکم بقدر ذلك و نجعل لکم ایاماً معلومة و نسد فیها کواولنا ایاماً معلومة تسدون فیها کواکم قال لیس لهم ذلك و یترک علی حاله کماکان قبل الیوم لانها قسمت مرة فلا یكون لبعضهم ان یطالب بقسمة اخرى ثم الاصل ان ما وجد قدیماً فانه یترک علی حاله و لا یغیر الابحجة (الفتاوی الهندیة ج ۵ ص ۳۹۷) ای لیس لواحد منهم ان یقسم بالایام و لا مناصفة مع ان القسمة قد كانت من القیدیم بالکوی و کذا لایجوز ان یقسم بالکوی و قد كانت بالایام لان القیدیم یترک علی قدمه الان یرضی الكل (مجمع الانهر ج ۲ ص ۵۶۶) (سئل) فیماذا اختص جماعة فی شرب بینهم فهل یقسم علی قدر اراضیهم (الجواب) نعم یقسم علی قدر اراضیهم و المسئلة فی الملتقى و التنویر من الشرب (اقول) و هذا ذالم تعلم کیفیة فی الزمان المتقادم کما فی البزایة فلو علمت ببقی القیدیم علی قدمه (الفتاوی تنقیح الحامدیة ج ۲ ص ۲۹۴)

اما هر چه که آنست که این ضابطه مذکوره در ذیل استثناء که القیدیم شرک علی قدمه مطلق می باشد یا مقید بعدم ضرر تا حدی که نقضای گرام بیان این ضابطه کردند مقید بعدم ضرر نمودند و گفتند که اگر بعضی شرکاء را ضرر بود در قسمت قدیم امام را اجازت است که قسمت جدید بکند تا که نفع هر دو برای هر شان:

اقول لولزم من بقاء القیدیم علی قدمه ضرر علی بعضی الشرکاء بان قل ماء النهر کما یكون فی بعض

السنين وكانت كوة احدهم في اعلى النهر تاخذ اكثر ماء النهر فلا يبقى لشركائه مايكفي اراضيهم
ينبغي ان يفتى بما ذكره القهستاني عن شيخ الاسلام (شرح المجلة للاتاسي ج ۴ ص ۱۹۸) وهم
چنين درهمين صفحه شرح المجلة للاتاسي مذكور است ثم قال وذكر القهستاني وتبعه العلائي في
شرح الملتقى عن شيخ الاسلام انه استحسّن المشايخ ان يقسم الامام بالايام... الخ وانت خبير بان
ما استحسّنه مشايخ الانام من القسم بالايام فيه دفع الضرر العام وقطع التنازع والخصام اذ لا شك ان
لكل في هذا الماء حقا فتخصيص اهل الاسفل به حين قلة الماء فيه ضرر لاهل الاعلى وكذا
تخصيص اهل الاعلى به فيه ذلك مع العلم بانه مشترك بين الكل فلذا استحسّنا ما ذكره وارتضوه
الخ.... (رد المحتار ج ۵ ص ۳۱۶) والله اعلم

مولوی ذمہد احمد خان مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

به قديمه وباله كي نوى تكيران جوړول څه حكم لري

پوښتنه: و حضور ته درئيس صاحب دارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وبعد:

آب تقسيم شده برسايلين وارانسي وطن وقرية كلان ازقديم الزمان كه بكي از اهل وطن وقرية همان تقسيم سابق وقديم درمين
حيات درزندگي خویش قناعت كرده درمنا واده اند و بعد از ان برودر زمان خريداري جديده اراضي و اماكن همراه حصه آب
هم بسان آمده از جانب بعضی آملی وطن ساكنان قرية ويس ازین در بسیاری زمان ساخر بعض احتياوات گذشته از جهان
بر خلاف مرضی اكثرين از آملی وطن ښودايد كه نقشه قديم آب تقسيم شده را تغيير دهد و از ان طرز قديم انصراف وانحراف
وارد طرز جديد را اتخاذ نمايد مثل تكمير ان نوبخته ی مثل آن و باقي از اهل وطن برقرار سابق و قديم قناعت درمنا واده
تغيير و تبديل را نمی پذیرند و نمی خواهند و نمی جویند آیا حق بجانب كست و چه باید كرده شود و كسب مذهب مذهب چه میفرماید
در این سلسله ښودايد و جوا فقط والسلام باید كاسایی تان

(المستفتی حافظ عبد المجید مسئول قومانده ان آمنیه قندهار)

بسم الله الرحمن الرحيم

ومنه الاستعانة على الصواب

هغه واله چې مشترک وی په مابین کی دیو قوم یادخواقوامو او اوبه یی پردغه خلقو تقسیم شوی وی دی ته دفتقی په اصطلاح کی نهر خاص نهر مشترکه نهر مملوکه ماء المقاسم ویل کیږی او حکم یی دادی چې هیڅ یوه شریک لره دا حق نشته چې په واله کی یا اوبوکی تغیرا ولی یا تصرف وکی ترڅو پوری چې دتولو شرکاء رضا و اجازه نه وی حتی که یوسری په دی ټولوکی ناراضه وی لاهم تصرف کول ناروادی او په دی پوری هم اړه نه لری چې دغه تصرف دنورو شرکاء دپاره ضرردی که نه دی بلکه که ضرروی که نه وی دهغو په اجازه پوری اړه لری او که اجازه وکی دغه شرکاء دپاره دتصرف او یوڅه مدة وروسته بیرته پنبیما نه شی او یا ورته ددوی پنبیما نه شی نوهم کولای شی چې هغه تصرف او تغیر دفع کی او بیرته هغه پخوانی رقم شی حاصل دا چې په مشترکه واله کی تگیران جوړول یاد قلفانو تقسیم په ورځو اړول یا قلفان بالا کول یاد خپلی مخکی څه اوبه کمول یا یی ډیرول یاداسی نور قسمونه دتغیر او تصرف داتول ناروادی که ضرر دنورو کی وی او که نه وی پکښی ترڅو چې ښه په رضا اور غبت سره ټول شرکاء اجازه ونکړی که په ټوله قوم یا اقوامو کی یوسری ناراضه وی لاهم دغه تغیر ناروادی او ددغسی اوبو په حق کی عمومی قانون دادی:

القديم یتړک علی قدمه (مبسوط ج ۲۳ ص ۱۸۰ الفتاوی تنقیح الحامدیة ج ۲ ص ۲۱۴ المجلة المادة ۶) الاصل ابقاء ماكان علی ماكان (المجلة المادة ۵) ویوده مافی الحامدیة والخانیة و خلاصته لايجوز لاحد الشركاء احداث الشئ فی النهر المشترك الا برضا الجميع سواء اضر ذلك باحد الشركاء اولم يضر لان البناء واقع فی بطن النهر المشترك واحد الشركاء لا يملك التصرف فی المحل المشترك الا برضا بقية الشركاء سواء تضرروا اولا (شرح المجلة لسليم باز ص ۶۸۵) وهکذا فی المبسوط ج ۲۳ ص ۱۷۲-

او دا چې موږ وویل چې اجازه دشرکاء غواړی مستفاد دی ددی عبارتونو څخه: (فان رضی البقیة بشئ من ذلك) المذكور من النقص والزيادة والقسمة من الايام وغيرها جازولهم نقضه بعد الاجازة ولورثتهم من بعدهم) لانه اعارة الشرب لا مبادلة (مجمع الانهر ج ۲ ص ۵۶۷) وهکذا فی شرح المجلة لسليم باز ص ۶۸۷ والدرا المختار بهامش ردالمحتار ج ۵ ص ۳۱۵ والمبسوط ج ۲۳ ص ۱۷۹)-

وقد تضمنت هذه المادة ثلاث مسائل (الاولى) ما اذا اراد احد الشركاء في النهر ان يتصرف فيه (الثانية) ما اذا كان ماء النهر مقسما عليه بالنوب فاراد احدهم ان يبدل نوبته (الثالثة) ما اذا كان لارض احدهم شرب من النهر المشترك فاراد ان يسوقه الى ارض له اخرى ليس لها شرب من ذلك النهر وفي جميع ذلك يمنع مما اراد فعله الا باذن جميع الشركاء حتى لو اذنوا الا واحد منهم او كان احدهم صغير او غائبا منع ايضا (شرح المجلة للاتاسي ج ٤ ص ١٩٧) -

اودا چې موب وويل چې تصرف په حق مشترك كې ناروا دى مستفاد دى ددى عبارة څخه دبدائع:

ولا سبيل الى التصرف في الملك المشترك والحق المشترك الا برضا الشركاء واما الذي يرجع الى النهر فالاصل فيه ان النهر الخاص لجماعة لا يملك احدهم التصرف فيه من غير رضا الباقين سواء اضر بهم التصرف او لا (بدائع الصنائع ج ٦ ص ١٩٠) -

اودا چې موب وويل چې په ضرر پوري د شركاء اړه نه لري مستفاد دى ددى عبارة څخه دبدائع والتصرف في الملك المشترك لا تقف حرمته على الضرر بالمالك (بدائع الصنائع ج ٦ ص ١٩٢) وهكذا ج ٦ ص ١٩٠ وشرح المجلة للاتاسي ج ٤ ص ١٩٧) وليس لواحد منهم ان يشق منه (اي من النهر المشترك) نهر او ينصب عليه رحي او دالية او جسر ابلان البقية الارحية في ملكه ولا تضر بالنهر ولا بمائه ولا ان يوسع فم النهر ولا ان يقسم بالايام او مناصفة بعد كون القسمة بالكوى ولا ان يزيد كوة وان لم يضر بالباقيين ولا ان ينقص بعض كواه الخ (مجمع الانهر ج ٢ ص ٥٦٦) وهكذا في الاختيار لتعليل المختار ج ٣ ص ٧٤ والبحر الرائق ج ٨ ص ٢١٦ والمبسوط ج ٢٣ ص ١٧٨ والفتاوى الهندية ج ٥ ص ٣٩٦) -

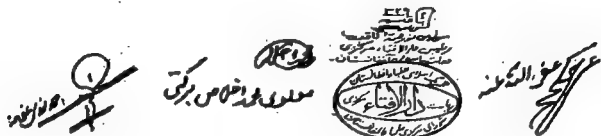
او همدارنگه نه ده روا بعض شرکار لره چې تقسيم داوبو په بله طريقه وکي چې مغايره وي پخوايي طريقې لره لکه (البحر الرائق کبني چې وايي:

وکذا اذا راد ان يقسم النهر مناصفة لان القسمة في الكوة تقدمت الا ان يتراضيا لان الحق لهما (البحر الرائق ج ٨ ص ٢١٦) وهكذا في المبسوط ج ٢٣ ص ١٨٠) -

او همدارنگه نده روا چې اوبه د والي په سرکي بندي کي دپاره ددى چې ديوه شريک مخکه ياد خوشرکاء مخکه اوبه سي اوبيانور وشرکاء ته ورايله کي که ټوله شرکاء ناراضه وي يا بعضى ناراضه وي:

لان في السكر قطع منفعة الماء عن اهل الاسفل في بعض المدة وليس لبعض الشركاء هذه الولاية

فی نصیب شرکائه یوضحه ان فی السكر احداث شی فی وسط النهر و رقبة النهر مشترک بینهم فلیس لبعض الشرکاء ان یحدث فیها شیئا بدون اذن الشرکاء و ربما ینکسر النهر بما یحدث فیها عند السكر فان تراضا و اعلى ان الاعلى یسکر النهر حتی تشرب حصته اجزت ذلك بینهم لان المانع حقهم و قد انعدم بتراضیهم (المبسوط ج ۲۳ ص ۱۷۳) فقد ذکر فی الحامدیة انه لیس لاهل الاعلى ان یسکروا النهر المشترک عن اهل الاسفل وان کانوا یفعلون ذلك من قديم الزمان (شرح المجلة للاتاسی ج ۴ ص ۱۹۸) واللہ اعلم و علمه اتم

مولوی احمد نوری سنی عز مولوی ذمہ دار امتحانی مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

کومه و باله چي په یوقوم پوری خاصه وی تغیر بکي کول څنگه دی؟

پوښتنه: و حضور ته د دارالافتاء په لاندی ډول عرض لرم زه ملاجمعه خان او ملا اغاجان اخند د قشله جدید د دولتی مخکو مسئولیت په غاړه لرو او دغه دولتی مخکی د محمد ظاهر شاه په وخت کی دوه پاخه قلفان لری او نوری مخکی هیڅ قلف نه لری د توپکیانو په وخت کښی دغه باقی مخکو ته کچه قلفان جوړ شول آیادغه کوم قلفان خامه موږ ته شریعت اجازه راکوی چې دغه مخکی په اوبه کړو او کنه او حال دادی چې روزانه زموږ سره دکلی خلق جنجالونه او دعوی کوی چې تاسو د دغه کچه قلفانو حق نه لری په دغه باب هیله من یو چې موږ ته فتوی را کړی تاریخ ۲۰-۱-۱۳۷۶

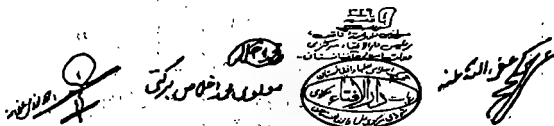
(للمستفتی ملاجمعه خان و ملا اغاجان آخند)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

کومه واله چې خاصه وی په مایین کی دیوه قوم او اوبه یی تقسیم شوی وی په مایین کی د قوم په هغه کی تغیر کول ناروادی نه نور قلفان وراچول کیږی او نه اجنبی اویسگانه سړی په هغه اوبو سره خپل باغ یا مخکه او بولای شی مگر هغه وخت که ټول شرکاء اجازه وکړی او پس دا جازي څخه په بل وقت کی هم دغه شرکاء کولای شی چې خپله اجازه بیرته واخلي او کوم تغیر چې راغلی وی دهغه دفع وکی:

ولان يزيد كوة وان لم يضربا لباقيين لان الشركة خاصة بخلاف ما اذا كان الكوى في النهر الاعظم (مجمع الانهر ج ۲ ص ۵۶۶) وهكذا في الاختيار لتعليل المختار ج ۳ ص ۷۴ والفتاوى الهندية ج ۵ ص ۳۹۶) قال في الهندية نهر لقوم ولرجل ارض يجنبه ليس له شرب من هذا النهر كان لصاحب الارض ان يشرب ويتوضأ ويسقى دوابه من هذا النهر وليس له ان يسقي منه ارضا وشجرا وزرا الخ (شرح المجلة للاناسي ج ۴ ص ۱۹۴) فان رضى البقية بشئ من ذلك جاز ولهم نقضه بعد الاجازة ولورثتهم من بعدهم لانه اعارة الشرب لامبادلة الخ (مجمع الانهر ج ۲ ص ۵۶۷) والله اعلم

مولوی محمد اسحاقی مولوی احمد نوری مئی مد مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء و دعت اسلامی افغانستان

د کاریز جینی اوخاه حویم خو مره دی

پو بښتنه : بمقام محترم عالی تمیز!

ماښه نفع اخصای تمیز د پهلوی تدویر سینار قنات ولایت غزنی به اثر ارمیه قبلی آنتقام و غنیمت دا شتم تا از مرد و عوی ملا محمد الدین نام و غیره شرکاء کاریز واقع و لوالی اندر ولایت غزنی شهادت بحر آوریم تعداد هفت پایه ما شین و اتمرب الی قریه منکر و توامی مذکور در زمین های ملوک شان نصب که به مسافه های مختلفه با کاریز ملا محمد الدین مذکور قرا دار و مسافه چرپا به ما شین با کاریز توسط ورقه علیحدہ نمبر ترسیم و بعد مسافه ما شین با کاریز و چکوگی موقعیت آن نشان میدهد ملا محمد الدین که ادعاء دفع ضرر نموده یک تعداد مسائل شرعی نیست مؤلف تقدیم دات است تا بانضمام معروضه هذا مسائل شرعی مردود جانب ما جدول مسافه ما شین با کاریز بمقام محترم تقدیم است تا لافا مسائل مذکور ابرایانست محترم بریاست محترم افتاء تفویض فرموده تاد موضوع از نگاه شریعت مقدس اسلام در روشنی فقه حنفی و نظر خود را ابراز داشته و فتوی شرعی انظار فرمایند با احترام

بسم الله الرحمن الرحيم

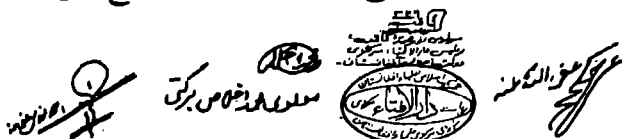
الجواب بعون ملهم الصواب كاريز يا شاخه يا چينه كه په موات مخكه كى وه په اذن دامام سره نوحريم لرى اندازه دحريم ئې په كتابوكى دقغه حنفى په مفصل طور ذكرشوى دى او كه خپل په زمكه كى ياپه موات كى بلاذن امام وه نوحريم نه لرى البته چې مقصود حريم دكاريزونويوه اندازه تفصيل به ئې ذكر كړو په حريم كى دكاريز چې اوبه ئې پرمخ دزمكى ښكاره كيږي اختلاف دى امام محمد رحمه الله تعالى وائې چې پرمزله دخاوه دى او امام ابو حنيفه رحمه الله تعالى وائې چې حريم نه لرى ترهغه پورى چې پرمخ دزمكى اوبه ښكاره كيږي خلكى چې دغه په حقيقت كښي واله ده هروقت چې اوبه پرمخ دزمكى ښكاره شي نو پرمزله دچينى دى حريم ئې هر طرف ته پنځه سوه گزه دى هرگز ئې شپږ قبضى دى او كه يوه شخص ويل چې زما دخاوه يا دكاريز اوبه هغه بل ځاه جزيه وي او هغه هم دحريم څخه خارج ونودغه قول لره ئې اعتبار نشته:

(وللقناة حريم بقدر ما يصلحه) القناة مجرى الماء تحت الارض لم يقدر حريمه بشى يمكن ضبطه وعن محمد رحمه الله انه بمنزلة البير فى استحقاق الحريم وقيل هذا عندهما وعند ابى حنيفة رحمه الله تعالى لا حريم له ما لم يظهر على وجه الارض لانها نهر فى الحقيقة فتعتبر بالنهر قالوا عند ظهور الماء بمنزلة عين فيقدر حريمها بخمس مائة ذراع (تبيين الحقائق ج ۶ ص ۳۷ البحر الرائق ج ۸ ص ۲۱۲) وفى الدر المختار وفى الاختيار

قيل فوضه لرأى الامام اى لوباذنه والافلاشى له آه ولو حفر الثانى برفاى منتهى حريم البير الاولى باذن الامام فذهب ماء البير الاولى وتحول الى الثانية فلاشى عليه لانه غير متعد فى فعله والماء تحت الارض غير مملوك لاحد فلا يكون له المخاصمة بسببه (تبيين الحقائق ج ۶ ص ۳۷ الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۹) لا حريم لبير حفرها شخص فى ملكه ولجاره ايضا ان يحفر بير اخر فى ملك نفسه عند ذلك البير وليس لذلك الشخص منع جاره من حفر البير بقوله انه يجذب ماء بيرى (المادة ۱۲۹۱) لما تقدم مراراً من ان الماء تحت الارض غير مملوك لاحد فلا مخاصمة فيه... آه (شرح المجلة للاتاسى ج ۴ ص ۲۱۷)

فلو فى غير موات اوفيه بلاذن الامام فلم يكن الحكم كذلك (الدر المختار) (قوله لم يكن الحكم كذلك) اى لم يثبت له الحريم المذكور لتوقف الملك فى الاحياء على الاذن عنده وبدونه يجعل الحفر تحجيراً (ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۹) والزرع هو المكسرة وهوست قبضات وكان ذراع الملك اى ملك الاكاسرة سبع قبضات فكسر منه

قبضته (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۹ و تبیین الحقائق ج ۶ ص ۳۷)

مولوی محمد مسلم حقانی مولوی عبدالحکیم عفی عنہ مولوی عبداللہ مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
د کاریز او جینی حریم خومره دی ؟

پوښتنه: بریاست محترم شورای عالی علای مرکزی افغانستان السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته احتراماً پوښنه دیکړه دایک دعوی درابطه به حریم کاریز و خیر و قنات بادولایت غزنی و ولایت پکتیا به کثرت وجود دار و طرفین یعنی اصحاب دعوی به ارتباط حریم کاریز و قنات و خیر د مسائل شرعی مختلف راب محکم حاضر میدارند و علماء کرام افغانستان برای صاحبان دعوی مسائل مختلف ارایه میدارند مسائل حاضر آورده شان که یکی بادیگر اختلاف دارد تفیق آن به محاکم مربوط مشکلات و ابار آورده سبب وقوع مخالفت بین اصحاب دعوی میکرد و موضوع به مقام عالی پوښنه دیکړه که در موضوع تعیین حریم کاریز خیر به ابدایت صریح به هدیه نامطابق آن اجرات شرعی به داریم با احترام والسلام.

عبد الکبیر مجددی

مولوی عبد الکبیر مجددی رئیس مرا فعه غزنی

مولوی حمید الله فائز رئیس محکمه مرا فعه پکتیکا

۱۳۷۵ - ۴ - ۱۵

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب كاريز يا چشمه كه په موات زمكه كى وى په اجازه سره دامام نو حريم لرى او كه خپل په حمكه كى او يا په موات كى وى په اذن دامام نه وى هغه حريم نه لرى ؛
فلوفى غير موات اوفيه بلاذن الامام فلم يكن الحكم كذا لك (الدرالمختار) قوله لم يكن الحكم كذا لك اى لم يثبت له الحريم المذكور لتوقف الملك فى الاحياء على الاذن عنده وبدونه يجعل الحفر تحجير (ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۹) لا حريم لير حفر هاشخص فى ملكه ولجاره ايضا ان يحفر بيرا اخر فى ملك نفسه عند ذلك البير وليس لذلك الشخص منع جاره من حفر البير بقوله انه يجذب ماء

بيرى (المادة ١٢٩١) المتقدم مراراً من ان الماء تحت الارض غير مملوك لاحد فلا مخاصمة فيه اهـ)
شرح المجلة للاتاسى ج ٤ ص ٢١٧ ط رشيديه

شرح المجلد الثانی ج ۱ ص ۳۰۹
هر چه اندازه در حرم ده چشمه پنجه سوه گزده له هر جانب هرگز شپ قبضی دی هره قبضه
خلور گوتی ده : و حريم العين خمساً ته ذراع من كل جانب كما في الحديث والذراع هو الكسرة
وهو ست قبضات وكان ذراع الملك اى ملك الاكاسرة سبع قبضات فكسر منه قبضة (الدر المختار)
قوله وهو ست قبضات كل قبضة اربع اصابع قهستانی وهذه تسمى ذراع العامة وذراع الكرياس لانها
اقصر من ذراع الملك وهى زراع المساحة كما فى غاية البيان وفسر الذراع فى الحاوى القدسى
هنا بذراع العرب فقال والذراع من العرفى الى الانامل ذراع العرب آه (ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۹)

هذبند ابرار العرب فقالوا واذبح من السرى حتى لا يفسد ريحهم
همدغه بيان په (البحر الرائق ج ۸ ص ۲۱۱ و تبیین الحقائق ج ۶ ص ۳۶) کنبی راغلی دی حرم
د کاریز امام محمد رحمه الله تعالی واثی چې اوبه ئې پرمخ د زمکې نه وی ښکاره په منزله د شاه
دی امام ابو حنیفه رحمه الله تعالی وایي چې حرم نه لری ځکه چې قنات په حقیقت کنبی والد ده
هروخت چې اوبه ئې پرمخ د زمکې ښکاره شی نو پر منزله د چشمی دی حرم ئې پنځه سوه گزه
دی: (وللقناة حريم بقدر ما يصلحه) القناة مجرى الماء تحت الارض ولم يقدر حريمه بشئ يمكن ضبطه
وعن محمد رحمه الله تعالى انه بمنزلة البئر فى استحقاق الحريم وقيل هذا عندهما وعند ابى حنيفة
رحمه الله لا حريم له مالم يظهر على وجه الارض لانها نهر فى الحقيقة فتعتبر بالنهر قالوا عند ظهور الماء
بمنزلة عين فواره فيقدر حريمها بخمس مائته ذراع اه (تبیین الحقائق ج ۶ ص ۳۷ البحر الرائق ج ۸ ص ۲۰۲)
(والقناة عند خروج الماء كالعين وقبله قيل هو مفوض الى رأى الامام لانه لا بد للقناة من الحريم لملقى
طينه مالم يظهر فاذا ظهر كالعين الفواره قيل هو قولهما اما على قول ابى حنيفة لا حريم للقناة مالم يظهر
الماء لانه نهر مطوى فيعتبر بالنهر الظاهر (الاختیار ص ۶۸ الجزء ۳)

[illegible]

مولوی محمد مسلم خانی مولوی عبدالحکیم خنی عہد مولوی عبدالحقہ مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

کاريز مخکي داووت تر ظهور حريم نه لري اوس له ظهوره حکم دچيني لري

پوښتنه: د افغانستان د اسلامي دولت د دارالافتاء محترم رئيس صاحب السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترمه! زه عبد النبي ولد حاجي عبدالسلام د دامان دولسوالی

اوسيدونكى دد امان په منطقه شخصى جايداد او حاكمه لرم غواړم چې په خپله پورتنى
مخكه كى چې زما شخصى موروثه ملكيت هر هډ حضر كړم مگر مشكل دلته دى چې
زما د پورتنى مخكى څخه په يونيم سل متره مسافه كى د كاريز سوبى موقعيت لرى نوزه
ستاسى دعالى مقام څخه فتوى غواړم چې آيا زه شرعا صلاحيت لرم چې د پورتنى جريان
په نظر كى نيولوسره په خپله پورتنى شخصى موروثه ملكيت كى د هر هډ كيندنه وكوم
بينواتو جروا -

(با احترام عبد النبي عارض)

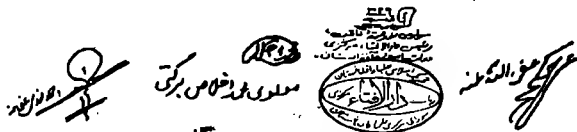
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب : كاريز د مخه ددى چې اوبه ئې پر حاكمه ښكاره شى هيڅ
حريم نه لرى په نزد د امام صاحب باندې حكه چې دا په حقيقت كښى والده ده صرف دومره
نخاي ورته پكاردى چې ددى ختى ورباندې واچول شى او چې اوبه ئې پر حاكمه ښكاره شى
نوييا په منزله د چشمى ده حريم يې پنځه سوه گزه ده هرگز شپې قبضى ده او هره قبضه څلور
گوتى ده نو د سوبو څخه حريم نه معتبر كيږي بلكه دهغه محل د ظهور رداو بو څخه چې
سردنه ورته وايي معتبر يږي:

وعنده لاحريم لها لانها بمنزله النهر مالم يظهر ماؤها على وجه الارض ولا حريم للنهر عنده فان
ظهر كالعين الفوارة حريمها خمسائة ذراع (ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۹ كتاب احياء الموات) فى تبين
الحقائق للإمام الزيلعى ج ۶ ص ۳۸ والاختيار لتعليل المختار ج ۳ ص ۶۸) قال الفقيه ابو جعفر أخذ
بقوله فى الغرس ويقولهما فى القاء الطين ثم عنداى يوسف رحمه الله حريمه قدر نصف بطن النهر من
كل جانب وهو اختيار الطحاوى وعند محمد رحمه الله مقدار بطن النهر من كل جانب وهو اختيار
الكرخى وذكر فى كشف الغوامض ان الاختلاف بين ابى حنيفة وصاحبيه رحمهم الله فى نهر كبير
لا يحتاج فيه الى الكرى فى كل حين اما الانهار الصغار يحتاج فيها الى كرىها فى كل وقت فلها حريم
بالاتفاق والله اعلم (تبين الحقائق ج ۶ ص ۳۹) وقال المحققون من مشايخنا للنهر حريم بقدر ما يحتاج
اليه لاقاء الطين ونحوه بالاتفاق ثم قال ابو يوسف حريمه مقدار عرض نصف النهر من كل جانب لان
المعتبر الحاجة الغالبة وذلك بنقل ترابه الى حافته فيكفى ماذكرنا وقال محمد عرض جميع النهر من
كل جانب لانه قد لا يمكنه القاء التراب من الجانبين فيحتاج الى القائه فى احدهما فيقدر فى كل طرف
ببطن النهر (الاختيار لتعليل المختار ج ۳ ص ۶۹) -

اودا چې مونږ وويل چې اوبه پرځمکه ښکاره شي بيا يې حريم پنځه سوه گزه ده او هرگز شپږ قبضی ده اوهره قبضه څلور گوتي ده ددی گزونو او قبضو بيان آوور سره نور تفصيل په (الدر المختار ج ۵ ص ۳۰۹ کښی ذکر شوی ده والله اعلم بالصواب

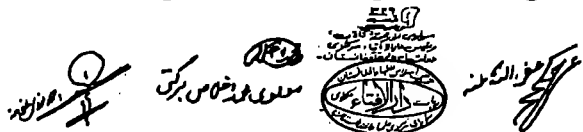
مولانا زمان شاه مولانا احمد نوري مټي عز مولانا عبدالحکيم مټي عز مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان دکاريز اوبه چي پرمخ دځمکي ښکاره شي نوڅومره حريم لری؟

پوښتنه هغه ځای معلومول چي قناته پکی دچینی غونډی حريم لری؟
(دپکتکا ولايت دمحکمې له لوری غوښتنه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامد اومصليا

هروخت چي اوبه دکاريز پرمخ دزمکي ښکاره سي نو بيا دچيني غونډی حريم لری :
والقناة عندخروج الماء كالعين وقبله قيل هو مفوض الى رأي الامام لانه لا بد للقناة من الحريم لملقى طينه لمالم يظهر فاذا ظهر فهو كالعين القوارة قيل هو قولهما اما على قول ابي حنيفة ولا حريم للقناة مالم يظهر الماء لانه نهر مطوى فيعتبر بالنهر الظاهر (الاختيار ص ۶۸ جزء ۳) وللقناة حريم بقدر ما يصلحه ا لقناة مجرى الماء تحت الارض ولم يقدر حريمه بشئ يمكن ضبطه وعن محمد رحمه الله تعالى انه بمنزلة البئر في استحقاق الحريم وقيل هذا عندهما وعند ابي حنيفة رحمه الله تعالى لا حريم له مالم يظهر على وجه الارض لانها نهر في الحقيقة فتعتبر بالنهر قالوت عند ظهور الماء بمنزلة عين فوارة فيقدر حريمها بخمسما ته ذراع (تبيين الحقائق ج ۶ ص ۳۷ والبحر الرائق ج ۸ ص ۲۱۲)

مولانا عبدالحکيم مټي الله عز مولانا عبد الله مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء مرکزی دولت اسلامی افغانستان که واټر بمپ يا کاريز وډير لری کاريز نه ضرور سوی نو...

پوښتنه : اکر یک قنات يا واټر بمپ جديد اښاکړو دوا ب قنات وکړ را از مسافو بعيد مثل یک هزار کز مسافو جذب نايه

ضرر مذکور منوع است و باید در بسوط جلد ۱۲ جزء ۲۳ و البحر الرائق جلد ۸ برای چاه چل کر حريم داده و وجه حريم منع شدن جذب آب تحریر کرده و دیگر کتب تحریر نموده که آب زیر زمین ملک کسی نیست لهذا جذب آب از یک چاه دیگر چاه منوع نمی باشد که این مسائل نیز در بین خود تصادد دارد

(المستفتی مولوی حمید الله فائز رئیس محاکمه ولایت پکتیکا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملک الوهاب

اگر چاه یا قنات یا غیره از حريم قنات قدیم خارج بناء بگردد منوع نیست و به جذب کردن آب اعتبار نیست بل بساط حريم اعتبار است و مسافت حريم که در بسوط و البحر الرائق و غیره مذکور است مخصوص است و وجه عقلی در مقابل منصوص غیر مستبر است کافی تبیین استحقاق

ولان العين تستخرج للزراعة فلا بد من موضع يجتمع فيه الماء ومن موضع يجرى اليه ومن موضع يجرى الى المزارعة فقدرة الشارع بخمس مائة ولا مدخل للرأي في المقادير فاقصر عليه اه (ج ۶ ص ۳۶) ولو حفر الثاني بئر افى منتهى حريم البئر الاولى باذن الامام فذهب ماء البئر الاولى وتحول الى الثانية فلاشئ عليه لانه غير متعد في فعله والماء تحت الارض غير مملوك لاحد فلا يكون له المخاصمة بسببه ... آه (تبیین الحقائق ج ۶ ص ۳۷ الدر المختار على هامش رد المحتار ج ۵ ص ۳۰۹)

مجلس مفتی العظمی
مولوی محمد رفیع صاحب برکت
مجلس مفتی العظمی

مولوی عبدالحکیم عفی اللہ عنہ مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
دکاریز حريم داووبونگاریدود خای سره وی که داخل منبع سره

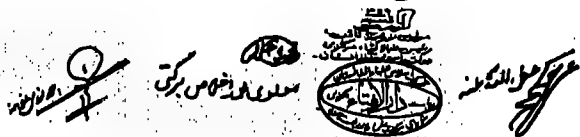
پوښتنه: حريم قنات در منبع که ابتدا از آن آب برمی آید و بنام سرچاه یاد میشود است و یاد محل عبور آب که بنام سرود یاد می شود است و یاد محل مجمع آب که بنام حوض یاد می شود است (المستفتی مولوی حمید الله فائز ولایت پکتیکا)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

حريم قنات ازان جاء شروع و مثل يشتر است که اب بر روی زمین ظاهر گردد و اما قبل آن که اب بر زمین ظاهر میگردد مثل چاه شرود امام محمد و شرود امام ابوحنیفه است:

والقناة عند خروج الماء كالعين وقبله قيل هو مفوض الى رأي القاضي لانه لا بد للقناة من الحريم لملقى طينه مالم يظهر فاذا ظهر فهو كالعين القوارة قيل هو قولهما اما على قول ابي حنيفة رحمه الله لا حريم للقناة مالم يظهر الماء لانه نهر مطوى فيعتبر بالنهر الظاهر (الاختيار ج ٣ ص ٦٨) وللقناة حريم بقدر ما يصلحه القناة مجرى الماء تحت الارض ولم يقدر حريمه بشئ يمكن ضبطه وعن محمد انه بمنزلة البئر في استحقاق الحريم وقيل هذا عندهما وعند ابي حنيفة رجح لا حريم له مالم يظهر على وجه الارض لانها نهر في الحقيقة فيعتبر بالنهر قالوا عند ظهور الماء بمنزلة عين فوارة فيقدر حريمها بخمساً ته ذراع... آه (تبيين الحقائق ج ٦ ص ٣٧ البحر الرائق ج ٨ ص ٢١٢)

مولوی عبدالکیم حنی اللہ عزوجلنا عبد اللہ مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

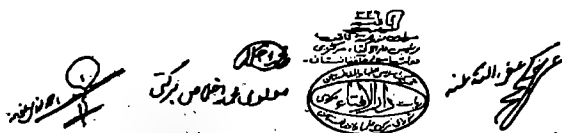
دقديم كاريز له حريمه بهر نوى كاريز كه دقديم كاريز اوبه جذب اووچي كړى نو
پوښتنه : كه دقنات ياكوهى له حريمه څخه بهر څوك نوى قنات ياكوهى وكاړي اود هغه قديم قنات اوبه بالكل جذب اووچى كړى ضرر يين فاحش ده منع كيږي كه نه او كه دقديم اوبه كمى كړى څه حكم ده ؟

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

كه دقناة دحريم څخه بهر څوك قنات ياكوهى وكاړي هغه دقديم قنات اهل حق دمنع نه لري په دى سبب چې زما دقناة اوبه جذب كوي:
ولو حفر الثانى بئرا فى منتهى حريم البشر الاولى باذن الامام فذهب ماء البئر الاولى وتحول الى الثانية فلا شئ عليه لانه غير متعد والماء تحت الارض لا يملك فلا مخاصمة كمن بنى حائوتا

بجنب حاثوت غيره فكدست الحاثوت الاولى بسببه فانه لاشى عليه... آه (الدر المختار على هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۳۰۹ شرح المجلة للاتاسى ج ۴ ص ۲۱۴ مجمع الانهر ج ۲ ص ۵۶۰ تبیین الحائق ج ۶ ص ۳۷)

مولوى عبدالحکیم عفى الله عن مولوى عبد الله مولوى نور محمد نائب رئيس دارالافتاء دولت اسلامى افغانستان

کتاب القسمة

آيا قاضى لره داحق شته چې دشركاء ترومخ جبر اتقسيم وكړى؟

پوښتنه: يوشخص چې د (۱۰۲) كالوپه عمر دى خپلو دوو نوزامنو ته تقسيم نه وركوى اود خبروڅخه داسى معلومېږي چې څه عصبى تكليف لري ځكه چې وايي زه هغه مړو قربيانوته چې څوك ئې نه دى پاته هم حق وركوم او خپل زوى ته هم وكالت نه وركوى اوس د دارالافتاء دمحترم مقام څخه استفتاء غواړو چې آيا قاضى داحق لري چې جبر اوده له خوا څخه څوك وكيلى كړي او كه ئې نه لري؟ يينواتو جوړوا
(از طرف محكمه ابتدائيه ولسوالى دنده)

بسم الله الرحمن الرحيم

قاضى لره داحق شته چې جبر اتقسيم وكړي په طلب د بعض شركاء يا كل شركاء سره ولې په هغه تقسيم كېنى به نقصان او ضررنه راځي ټولو شريكانو لره لكه د مشترك مال داسى لږ حصه (ټوټه) دمخكې وى چې وروسته تر تقسيم هيڅ شريك نفع او فائده پر خپل حصه نشي اخستلاى په دغه صورت كېنى تقسيم اجبارى روانه دى او په تراضى دشركاء سره په دغه صورت كې هم روادى اود تقسيم اجبارى مطلب دادى چې قاضى به قاسم ودروى او بيا به خپله تقسيم وكړي:

يشترط لقسمة القضاء او القسمة الجبرية ما يأتى الشرط الاول طلب احد الشركاء او كلهم من القاضى قسمة المشترك (الفقه الاسلامى ج ۵ ص ۶۶۷) وان كانت حصه كل من الشريكين قليلة لم يقسم القاضى بينهما الا بتراضيهما لان الجبر على القسمة لتكميل المنفعة وفى هذا فتويهما واما تجوز القسمة بتراضيهما لان الحق لهما وهما اعرف بشأهما (الفقه الاسلامى ج ۵ ص ۶۶۸)

(وكذا القاضى له ولاية بيع مال الصغير والكبير فى الجملة فكان له ولاية القسمة فى الجملة)
بدائع الصنائع ج ٧ ص ١٨) وقد تكون برضا البعض وذلك الى القاضى وامينه كذا فى الينا بيع
الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٢٠٤ والله اعلم

مولانا محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء
مولانا محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء
مولانا محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء

مولوى محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء
مولوى محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء
مولوى محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء

پوښتنه : كله چې يوسرى مړسى او په مال كى يې تقسيم نه وي سوي شه وقت وروسته په
داسى حال كى چې دمتوفى يوزوى غائب وود دغه غائب يوزوى چې دمتوفى لمسى كيږي
راولارسود دمتوفى دورثه ووپه مابين كى يې تقسيم وكى اوس هغه غائب زوى حاضر سوي
دى او وائې چې دا تقسيم زما په غياب كى سوي دى زما زوى دا حق نه درلودى چې تقسيم
وكى نو ځكه يې زه نه منم والسلام .

(المستفتي ملا يار محمد)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب
هغه تقسيم چې په غياب كى ديوه وارث وشى هغه موقوف دى پرا اجازه دهغه وارث كه هغه
وارث اجازه وكړه نو تقسيم صحت لري كه يې اجازه نه وكړه صحت نه لري :
سئل فى دارمشاركة بين هند وجماعة فاقسموها فى غيبة هند بدون وكالة عنها ولااجازة
منها فهل تكون القسمة المزبورة غير صحيحة الجواب نعم.... ارض قسمت يرض فلم احد
الشركاء بنصيبه ثم زرعه بعد ذلك لم يعتبر فان القسمة ترد بالرداء الفتاوى تنقيح الحامدية ج ٢
ص ١٨٠ وهكذا فى شرح المجلة سليم باز اللبناني م ١١٢٤ ص ٦٢٤) والله تعالى اعلم

مولانا محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء
مولانا محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء
مولانا محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء

مولوى محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء
مولوى محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء
مولوى محمد امجد علي خان صاحب دارالافتاء

باب الحقوق

حق العبور له موثر انوا حستل خنكه دى

پوښتنه : من رياسته الفوائد العامة محترم و قدر منو علماء كرامو السلام عليكم ورحمة الله وبركاته وروسته څرنگه چې د قندهار څخه بياترغزنى پورې د لوى سړک کار شروع کيږي اود موثرو څخه حق العبور په ذکر سوى وړقو کښى په خپل اندازۀ افغانى اخستل کيږي نو په دى حق ستاسى څخه طلب د شرعى حکم کيږي والسلام.

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب : امام چې په رعييت باندې كوم شئ مقرر كړى دپاره مصلحت او فائدى درعية نوداشئ حق او واجب گرځي پررعية باندې اوداكار ظلم نه بلل كيږي او درعية د طرفه امتناع جا ئونه ده خود اهغه وخت چې په بيت المال كښى موجود نه وي دومره مال چې كافى كيږي ددى كار دپاره او كه په بيت المال كښى ددى كار د كفايت دپاره مال موجوده نوداكار دى دبیت المال څخه وشى بياد امقرري پررعية باندې درست نه ده بله خبره داده چې كه په بيت المال كښى قدر كفايت مال نوى اود امقرري پررعية وشى بيادى د دى مقرري تشهير نه كيږي چې فتنه ترينه راولاړه نشى اوبل جرئت ونشې په زياده باندې له هغه قدر مقرر او مستحق څخه؛

واصله فى القنية حيث قال وقال ابو جعفر البلخى ما يضر به السلطان على الرعية مصلحة لهم يصير ديناً واجباً وحقاً مستحقاً كالخراج وقال مشايخنا وكل ما يضر به الامام عليهم لمصلحة لهم فالجواب هكذا حتى اجرة الحراسين لحفظ الطريق واللصوص ونصب الدروب وابواب السكك وهذا يعرف ولا يعرف خوف الفتنة ثم قال فعلى هذا ما يؤخذ فى خوارزم من العامة لاصلاح مسنة الجيكون او الرىض ونحوه من مصالح العامة دين واجب لا يجوز الامتناع عنه وليس بظلم ولكن يعلم هذا الجواب للعمل به وكف اللسان عن السلطان وسعته فيه لا للتشهير حتى لا يتجاسروا فى فى الزيادة على القدر المستحق آه قلت وينبغى تفيد ذلك بما اذا لم يوجد فى بيت المال ما يكفى لذلك لماسياتي الجهاد من انه يكره الجعل ان وجد فى (ردالمحتار ج ٢ ص ٦٢)

مصلحة عامة مثل شركات المياه والكهرباء والتلفظ وخطوط النقل الجوية والبرية والبحرية ونحوها من المرافق الحيوية ذات النفع العام للبلاد (الفقه الاسلامى وادلته ج ٥ ص ٥٢٤) على المسلمين ان يتعاونوا مع الحاكم فى كل ما يحقق التقدم والخير والازدهار فى جميع المجالات

الخارجية بالجهاد في المال والنفس والد اخلية بزيادة العمران وتحقيق النهضة الصناعية والزراعية ....

والاجتماعية واقامة المجتمع الخير الخ (الفقه الاسلامي ج ۶ ص ۷۱۰) التصرف على الرعية منوط بالمصلحة (المادة ۵۸ وشرحها شرح المجلة للاتاسي ج ۱ ص ۱۴۱)
القاعدة الخامسة تصرف الامام على الرعية منوط بالمصلحة فيما يتعلق بالامور العامة لم ينفذ امره شرعا الا اذا وافقه فان خالفه لم ينفذ ولهذا قال الامام ابو يوسف رحمه الله في كتاب الخراج من باب احياء الموات وليس للامام ان يخرج شيئا من يد احد الا بحق ثابت معروف انتهى (الاشباه والنظائر ج ۱ ص ۳۷۳)

او بعضی دهغه امور و خخه چې په هغو کښی مصلحت ده د عامو خلکو هغه کنستل او پاکول د لویو نهرو نودی چې غیر مملوکه وی چې دا کار به هم د بیت المال خخه کیږی او که په بیت المال کښی شی نه وي بیابه خلک مجبورولی شی په دی کار باندی اوددوی مصرف به د مال داغنیاء خخه وی لکه دامضمون په (ردالمحتار ج ۵ ص ۳۱۳) الفتاوی الهندیة ج ۵ ص ۳۸۹ تبیین الحقائق ج ۶ ص ۴۰) او همداسی نور و کښی لیکلی دی
نوټ : دیر احتیاط پکار ده او خیر او مصلحت په نظر کښی نیول ضروری دی چې خلک آزار نشی اویا د طالبانو تحریک ته نسبت ونه شی دهغه زنجیرانو او پاټکونو د کومو په خلاف چې اول دا تحریک شروع شوی ده والله اعلم

مولانا محمد امجد الله مولوی محمد امجد الله مولوی محمد امجد الله
مولانا محمد امجد الله مولوی محمد امجد الله مولوی محمد امجد الله

مولانا محمد امجد الله مولوی محمد امجد الله مولوی محمد امجد الله

آيا قديمه لاره خمکي وال بندولای شي

پوښتنه : محترم رئيس صاحب دارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته محترمه! زموږ پوټو ته مخکې دنورو مخکوپه مابين کی ده او هغه ملک متصرفه دنورو خلکو دی دغه مخکې يوه لار لری زموږ دا کا د امانود مخکې پرسرتيره شوي ده دولی پر غاړه موږ د قديمه ددغی لاری خخه استفاده کوله اوس هم استفاده کوو فعلا زموږ دا کا زامن وايي چې موږ دغه لار بنده وو تنها پياده لار د پرېږدو دنورو مال مواشی د عبور او د استفادی لار نه پرېږدو

اومود ستاسو محترم شخه داهيله لرو چي مود ته داواض كرى ايا دغه خلق دغه لار بندولاي شي كيا كه نه وى ثونه اندازه لار بايد راته پريدي والسلام.

(مستفتي حاجي عبد الوهاب)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصدق والصواب ددغه خلقودا حق ده چي خپلى مخكى ته تير شي په دغه قديمي لاره باندې اودغه نور وخلقو ته دا حق نشته چي دوى منع كړى ددى لارى شخه بلكه لار به ور كوى هم دپياده دپاره اوهم دسواري دپاره مزيد بيان اوتفصيل به درته دكتايونود دالاندى عبارتو شخه در معلوم شى په الفقه الاسلامي ج ۴ ص ۶۳ كښي ليكلي دي:

حق الارتفاق هو حق مقرر على عقار لمنفعة عقار آخر مملوك لغير مالك العقار الاول وهو حق دائم يبقى مابقى العقار ان دون نظر الى المالك مثل حق الشرب وحق المجرى وحق المسيل وحق المرور وحق الجوار وحق العلو او به شرح المجله دسليم باز ص ۶۷۲ مادة ۱۲۲۵ كښي ليكلي دي ومن ثبت له حق المرور بالرجل فله المرور بالرجل والعاقر جامع الفصولين وفيه شرى شجرة وقطعها واستأجر ارضا بجانب الشجرة ولهذه الارض المستأجرة طريق في بستان رجل فلمشتري الشجرة ان يمر في هذا الطريق بخشبه ودوابه للحاجة الى الطريق آه ونقل حيدر آفندي عن القاعدية انه لو كان حق المرور لواحد فباعه تبعاً لارضه من عشرة فليس لمن كان المرور في ارضه ان يمنعهم عن المرور لعله كثرتهم؛

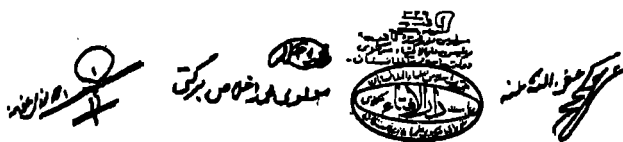
اوپه الفقه الاسلامي (ج ۴ ص ۶۵) كښي وايي:

حق المرور هو حق صاحب عقار داخلي بالوصول الى عقاره من طريق يمر فيه سواء كان الطريق عاما غير مملوك لاحد ام خاصا مملوك للغير الخ او به شرح المجله دسليم باز (م ۱۲۱۷ ص ۶۶۷) كښي ليكلي دي: (يجوز ان يعطى رجل مازاد عن حاجة الطريق من جانب الميرى بشمن مثله ويلحقه بداره اذالم يضر ذلك بالمارين) يرا دالطريق ههنا الطريق العام لان الطريق الخاص ملك اصحابه لا يجوز لهم التصرف فيه بالبيع والقسمة كما سيأتى (في المادة ۱۲۲۳) فلا يجوز لغيرهم بالاولى والمراد بعدم المضرة ان يكون الطريق واسعا لا يضيق اذا اخذ منه شئ وانما قيد وابه لانه لو اضربا لمارة لا يجوز ان يعطى منه شئ ولو كان للعامة طريق اخرى (رد مختار) او به فتاوى قاضيخان على هامش الهندية ج ۳ ص ۲۰۶ كښي ليكلي ولو كانت

الارض على شط الفرات او على شط نهر عام كان للامة المرور في هذه الارض للشفقة ولا صلاح النهر وليس لصاحب الارض ان يمنعهم اذالم يكن لهم طريق الا في هذه الارض او به الفقه الاسلامي وادلته ج ٤ ص ١٧ كنبى وايي واتفق الفقهاء على ورائه حقوق الارتفاق كحق الشرب والمرور لانها حقوق تابعة لعقار ولازمة :

اوپه مجله الاحكام م ٦ كنبى وايي القديم يترك على قدمه اوپه ماده ٧٤ كنبى وائي :
القديم هو الذى لا يوجد من يعرف اوله اوپه شرح المجلة دسليم باز م ١٢٢٤ ص ٦٧١ كنبى ليكل
دى العبرة للقدم فى حق المرور وحق المجرى وحق المسيل يعنى تترك هذه الاشياء وتبقى
على حالها القديم الذى كانت عليه لان القديم يبقى على حاله بمقتضى حكم ماده ٦ والله اعلم
وعلمه اتم

مولوى نذير احمد خان مولوى محمد اخصاس برکتى مولوى احمد نوري حنى من مولوى نور محمد شاقب رئيس دار الافتاء دوله اسلامى افغانستان
يو تعمير دومره جگول چي له کليکينا نوڅخه د بل صحن معلومېږي داخوبه ضرر فاحش نه وي
پوښتنه : عرض پانه دمحمدانور عبد النبى محمد گل محمد نبى عبد الرسول اغامحمد
شريف مير احمد خان عزيز الله جان ولى محمد احمد الله ولي جان بسم الله جان خير محمد
خان حاجى غلام حضرت مسكونه سره جامع شهر نو ناحيه ٦ وحضور ته دمخترم رئيس
صاحب مقام عالي رياست دار الافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته زموپه محل كى
يونفر دوه منزله تعمير آباد كړى دى چې زموپه ټول كورونه تر لاندې دى او موبه ته دستر لوى
خطر اوبى آبي ده او موبه پير ځنى په عذاب يوڅلور واره موخبر وركړى چې شرعا دا كار
صحيح نه دى خوده نه ده منلى لطفا دشريعت محمدى مطابق هيئت ورواستوى
او معلومات وكړى اوزموبه ستر او حيا خوندى كړى موضوع موستاسى عالي مقام ته عرض
كړه چې زموبه غور وكړى په درناوى

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصواب
كچيرى ديوه همسايه لخوا بېل همسايه ته ضرر فاحش رسيدلى وي نو دغه ضرر فاحش به

منع کپری پرهره وجه او طریقه چې وی ضرر فاحش دی ته وایي چې د اصل منفعت د بناء
 څخه مانع وی مثلاً د سکونت څخه مانع وی او یا بناء په نړېږي او یا سستیږي کچیری
 یو سړی خپل کور داسی جوړ کي چې پرداسی ځایو کلکنان ورکي چې د همسایه گانو د زنانو
 د ناستو او گذاري ځایونه ځینی معلومېږي نو دغه ضرر فاحش دی دغه سړی مجبور دی چې
 دغه ضربه دفع کوی فرق نه لری خواه د دغه سړی دسرای اود همسایه گانو دسرایوپه مابین
 کښی لاروی او که نه وی خواه دغه ضرر قدیم وی او که حادث دغه تفصیل دلاندی عبارتو
 څخه معلومېږي:

يدفع الضرر الفاحش باي وجه كان... آه (المجلة المادة ١٢٠٠) الضرر الفاحش كل ما يمنع الحوائج
 الاصلية بمنع المنفعة الاصلية المقصودة من البناء كالسكنى او يضر البناء او يجلب عليه وهنا ويكون سبب
 هدمه (المجلة المادة ١١٩٩) رؤية المحل الذي هو مقر النساء كصحن النار والمطبخ والبئر يعد ضرراً
 فاحشاً فاذا حدث رجل في داره شبا كالويناء مجدداً وجعل له شبا كامطالع على المحل الذي هو مقر نساء
 جاره الملاصق او الفاصل بينهما طريق فانه يؤمر برفع الضرر ويصير ذلك الرجل مجبوراً يدفع هذا الضرر
 بصورة منع وقوع النظر اما بيناء الحائط او وضع طيلة لكن لا يجبر على سد الشباك بالكلية كما اذا عمل
 ساترا من الاغصان التي يرى من بينها مقر نساء جاره فانه يؤمر بسد محلات النظر ولا يجبر على هدمه وبناء
 حائط محله (راجع مادة ٢٢ المجلة المادة ١٢٠٢) (وهي ان الضرورات تقدر بقدرها) الفتوى على ان الكوة
 حيث كانت للنظر والموضع موضع النساء تسد بلافرق بين الطريق الفاصل وغيره كما في المضمرات
 وغيره (فتاوى تنقيح الحامدية ج ٢ ص ٢٦٦) سئل في فني يريد فتح كوة في حانوته مشرفة على دار جاره
 النعمي وعلى عوراته وفي ذلك ضررين على الجار يزعم انها قديمة فهل يمنع من ذلك ولا فرق بين
 القديم والحادث حيث كان الضررينا الجواب نعم يمنع من ذلك ولا فرق بين القديم والحادث حيث كان
 الضررينا كتبه الفقير احمد المفتي بدمشق الشام عفى عنه وفي حاشية البحر من القضاء للشيخ خير الدين
 لافرق بين القديم والحادث حيث كانت العلة الضرر البين لوجوده فيها تامل (فتاوى تنقيح الحامدية ج ٢
 ص ٢٦٥) والله اعلم

مولوي محمد اظلام برکتی مولوي محمد اسماعیل مولوي احمد نوري مفتي مولوي نور محمد نائب رئيس دار الافتاء دولتي اسلامي افغانستان
 مولوي محمد اظلام برکتی مولوي محمد اسماعیل مولوي احمد نوري مفتي مولوي نور محمد نائب رئيس دار الافتاء دولتي اسلامي افغانستان

کتاب الصيد والذبائح

دکلاشنکوف یا کمرشکن یشکارخه حکم لری؟

پوښتنه: و محترمینو اساتذہ و ددار الافقاء ته لومړی مسنون سلام وړاندی کیږی السلام علیکم ورحمة الله وبعده غوښتل کیږی چې ددی مسئلې معلومات را کړی چې په کمرشکن (چره ایز) مرغه وولی بغیر ذبیح مړشی حلال دی کنه؟ او یا په بله مړمی لکه کلاشنکوف وغیره څنگه دی؟ (المستفتی ملا عبد الحییب)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب: بعون خالق الدنيا

په کمرشکن چې مرغه وولی بغیر ذبیح مړشی حلال نه دی او یا په بله مړمی لکه کلاشنکوف چې تیره والی و نه لری په فتاوی دارالعلوم دیوبند یعنی امداد المفتین کښی لیکلی دی:

(ص ۹۳۳ سوال ۸۳۲) اگر غلیل یا بندوق کا ښکار بسم الله اور الله اکبر کړیا اور جانور مړگیا ذبح کرنی کا موقع نه ملا

جانور حلال ہے یا حرام اس مسئلہ کے پوری تحقیق مطلوب ہے (الجواب) بندوق کے چرے اور گولی اور غلیل کے غلے ان سب کا حکم شرعی یہ ہے کہ ان کے ذریعہ ذبح کا تحقق نہیں ہوتا اگرچہ بسم الله کہہ کر بندوق یا غلیل چھوڑے جائی

وچ یہ ہے کہ ذبح کرنے میں جن چاروں رگون کا قطع کرنا ضروری ہے ان میں یہ شرط ہے کہ ان کو دھار وار چیز سے قطع کیا جائے کسی جو جھل چیز کے صدمہ سے تو ہانہ جائے بندوق کے چھوڑے گولی اور غلیل کے غلے ظاہر ہے کہ

دھار دار نہیں ہوتے اس لئے ان سے تجزؤم لگتا ہے وہ قطع کرنے کے حکم میں نہیں ہو سکتا جسے مذہب مفتی بہ

ہے جس کی تصریح عالمگیری نے کتاب الذبائح میں کی ہے نیز در مختار میں ہے (وحل الذبیح بکل ما قری الا ولج

فانهر الدم الدر المختار ص ۲۹۴ کتاب الذبائح) جس سے معلوم ہوا کہ ذبح کر لے قطع کرنا عروق اربعہ کا ضروری

ہے تو پرینے سے یہ صورت حاصل نہیں ہو سکتے۔ والله تعالی اعلم وعلہم اتم (*)

(*) ترجمہ: پوښتنه (۸۴۲) که په غلیل یا توپیک په بسم الله او الله اکبر ویلو یشکار وکړ او حیوان مړشو د ذبیح کولو موقع ونه موندل شوه دغه حیوان حلال دی که حرام ددی مسئلې پوره تحقیق غواړو الجواب د توپیک چرې او مړمی او د غلیل د ډبرو د دغو تولو شرعی حکم دادی چې ددوی په وسیله د ذبیح تحقق نشی راتلای که څه هم په بسم الله ویلو غلیل یا توپیک وچلول شی وجه داده چې په ذبیح کولو کې چې د کومو څلورو رگونو قطع کول ضروری دی په هغوی کې دا شرط دی چې هغوی په څوکه درلودونکی تیره شی قطع کړل شی د کوم درانه شی له امله مات نکړل شی د توپیک چرې گولی او د غلیل گسی یشکاره دی چې تیره څوکه درلودونکی نه وی ځکه په دوی چې کوم تپ جوړېږی هغه د قطع کولو په حکم نشی کیدلای همدغه مذہب مفتی به دی چې څرگند ونه عالمگیری په کتاب الذبائح کې کړي په داغ رنگه په در مختار کې دی وحل الذبیح الخ چې ورڅخه معلومه شوه چې د ذبیح لپاره د څلورو رگونو قطع کول ضروری دی په ماتولو دا صورت نشی حاصلیدلای،

وايضاً في الشامي من الجلد الخامس ص ٣٣٥ كتاب الصيد قال قاضيخان لا يحل صيد البندقة والحجر والمعراض والعصا وما شابه ذلك وان جرح لانه لا يخرق الا ان يكون شئ من ذلك قد حده وطوله كالسهم وامكن ان يرمى به فان كان كذلك وخرقه بحدته حل اكله فاما الجرح الذي يدق في الباطن ولا يخرق في الظاهر لا يحل لانه لا يحصل به انهيار الدم ومثقل الحديد وغير الحديد سواء ان خرق حل والافلاآه والخزق بالخاء والزاء المعجمتين التفادقال في المغرب والسين لغة والراء خطأ وفي المعراج عن المبسوط بالزاي يستعمل في الحيوان وبالراء في الثوب وفي التبيين والاصل ان الموت اذا حصل بالجرح يقيم حل وان بالثقل اوشك فيه فلا يحل حتما واحتياطاً ولا يخفى ان الجرح بالرصاص انما هو بالا حراق والثقل بواسطة اندفاعه العنيف اذ ليس له حد فلا يحل وبه افتى ابن نجيم وايضاً في البحر الرائق من الجلد الثامن ص ٢٢٩ (وما قتله المعراض بعرضه او البندقة حرم) لما روينا من حديث ابراهيم ولما روى ان عدى بن حاتم قال للنبي صلى الله عليه وسلم اني ارمى الصيد بالمعراض فاصيب فقال اذا رميت بالمعراض فخرقت فكله وان اصابه بعرضه فلا تأكله (رواه البخاري ومسلم واحمد) ولما روى انه عليه الصلوة والسلام نهى عن الخذف وقال انها لا تصيد ولكنها تكسر العظم وتقفل العين (رواه البخاري ومسلم واحمد) ولان الجرح لا بد منه لما بينا من قبل والبندقة لا تجرح وكذا عرض المعراض وايضاً في الفتاوى الهندية من الجلد الخامس ص ٤٢٥) ولا يؤكل ما اصابه المعراض بعرضه ولا يؤكل ما اصابته البندقة فمات بها كذا في الكافي وايضاً في (مجمع الانهر من الجلد الثاني ص ٥٨٠) (او البندقة) معطوف على المعراض اي يحرم ما قتله البندقة وهي طينة مدورة يرمى بها لانه يدق ويكسر ولا يجرح فصار كالمعراض اذا لم يخرق (ولم يجرحه) قتلها الخ - اعلم ان في حل الصيد بالرصاص ما لم يدرك حياً فينبغ بطريق مشروع اختلاف وفي تكملته فتح الملهم ج ٣ ص ٤٩١ فالجمهور منهم في ديارنا على عدم حل المصيد بالرصاص ما لم يدرك حياً فينبغ بطريق مشروع وحثهم مامر عن ابن عابدين من ان الرمي بالرصاص رض ووقنوا ليس جرحاً الخ فلا احتياط في عدم اكل غير مذبوح منه ١٢ والله اعلم

مولوي محمد اخص برکتی
مولوي محمد اخص برکتی
مولوي محمد اخص برکتی

مولوي عبدالحکيم عني الله عزه مولوي محمد اخص برکتی مولوي احمد نوري مولوي نور محمد نائب رئيس دار الافتاء دولتي اسلامي افغانستان

فرحلقوم ذبح کبستہ ڄنگه ده؟

پوښتنه: محترم هغه پوسه او چرگ چي حلقوم يی ټول کبستہ ولاړشی خوراک يی څنگه دی؟
(المستفتی ملاشاه ولی ولایت هلمند)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

هغه مذبوح چې عقده (غټو) ئې د جسد و طرف ته ولاړه شی په حلالیدو کښی ئې اختلاف دی دیرو معتبرو کتابو دغه اختلاف نقل کړی ده لکه ردالمحتار (ج ۵ ص ۲۰۶ تبیین الحقائق ج ۵ ص ۲۹۰ طحطاوی علی الدر المختار ج ۴ ص ۱۵۰ فتاوی کاملیه ص ۲۳۷ وغیره) او ترجیحات د علماء د فقه حنفی هم مختلفې دی لکن په ردالمحتار کښی وروسته تر زیات تحقیق کړی که په ذبح سره چې تر عقده لوړه وی قطع د درو عروق د هغه څلور عروق څخه چې په ذبح کښی قطع کیږی راتله نو مذبوح حلال دی والا فلاودغه معلومیږی په مشاهده یا په سوال د اهل خبره څخه:

اقول والتحریر للمقام ان يقال ان كان بالذبح فوق العقدة حصل قطع ثلاثة من العروق فالحق ما قاله شراح الهداية تبعا للرسطنی والا فالحق خلافه اذا لم يوجد شرط الحل باتفاق اهل المذهب ويظهر ذلك بالمشاهدة اوسوال اهل الخبرة فاعتنم هذا المقال ودع منك الجدال (ردالمحتار ج ۵ ص ۲۰۷ وهكذافي الفتاوى الكاملية ص ۲۳۷) -

په امداد الفتاوی کښی وروسته تر تحقیق ئې ترجیح دحل راوړی ده اودغه ئې اخر قول خپل گرزولی دی:

حل و حرمت دونوں قولوی میں اختلاف کا مبنی صرف یہ ہے کہ ذبح فوق العقدة میں حلقوم اور مرے قطع ہوں گے یا نہیں سو یہ امر مشاہدہ کے متعلق ہے مشاہدہ کے بعد اس میں اختلاف کے گنجائش نہیں اور چونکہ مشاہدہ قطع کا روایت ثقات سے محقق ہو چکا اس لئے حلت کا حکم دیا جاوے گا مدت ہوئے کہ اقرے اس کی حرمت کا فتویٰ کتب فقہ سے نقل کیا تھا اب اس سے اجوع کرتا ہوں (۱) امداد الفتاوی ج ۳ ص ۵۳۹ -

(۱) یہ حل او حرمت دواړو اقوالو کي اختلاف اساس صرف دادی چي په ذبح فوق العقده کي حلقوم او مری قطع کیږی او کله نوداسی د لیدنې سره اړه لری تر لیدنې وروسته په دی کي دا اختلاف گنجائش نشته او کله چي د قطع لیدنہ د ثقاتو په روایاتو په ثبوت رسیدلی دی څکه د حلت حکم ورکول کیږی ډیره موده مخکی احرر دی د حرمت فتویٰ د فقهی له کتابو را نقل کړی ده اوس له هغه څخه رجوع کوم

الحاصل دادی چی و روسته ترعمیق مطالعه دکتب د مذهب د فقه حنفی معلومیدی چی دغه قسم مذبوح حلال دی لکن په فتاوی کاملیه کی راغلی دی چی احتیاطی یی عدم اکل دی چی خروج د موضع دا اختلاف څخه راشی:

اقول ومذهب الامام مالک رحمته الله عدم الحل فالورع والاحوط عدم الاكل منها خروجاً من الخلاف فانها مینة علی مذهبه رحمه الله تعالى فلیحفظ (الفتاوی الکاملیه ص ۲۳۸) واللہ تعالی اعلم

مولوی عبدالکیم عفی الله عنہ مولوی ذمہد احماتی مولانا محمود میوندال مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

کتاب الحظر والاباحه

داختراود جمعی دورځي روغېر څنگه دی؟

پوښتنه: څه وايي علماء کرام و مفتیان دین متین په مندرجه ذیل مسئله کښی مسئله داده چې په قلچه آباد کښی یو ملا چې نوم یی ملا عبد القهار اخنددی یو فتوی یی صادره کړی ده چې داختریه ورځو کښی مصافحه او روغېر بدعت دی او همدارنگه د جمعی په ورځ هم روغېر بدعت دی او په دلیل کښی د کتابونو حوالی ورکوی او په دی وجهی سره سیمه کښی اختلافات او جنگ او حتی تر قتل و قتال پوری خبره رسیدلی ده نو ستاسو څخه هیله ده چې د شریعت مطهره مطابق فتوی راکړی ترڅو چې دافتنه ختمه سی بینوا بالبرهان توجروا عند المنان .

(المستفتی حاجی شیر محمد ولد حاجی محمد یعقوب)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

مصافحه په ورځ داخترکه څه هم بعض علماء بدعت بللی ده لکن په ډیرو معتبرو کتابو کښی جائز او حسن لیکل شوی ده حاصل دادی چې مصافحه په ورځ داختریا جمعی فی نفسه حسن کاردی لکن التزام یی بدعت دی یعنی چې لازم او واجب ګرځول یی پر ځان بدعت دی هر چې نفس دوام یی دی هغه بدعت نه دی:

تجوز المصافحة لانها سنة قديمة متواترة لقوله صلى الله عليه وسلم من صافح اخاه المسلم

وحرک یدہ تناثر ذنوبہ واطلاق المصنف تبعاً للدرر والکنز والوقایۃ والنقایۃ والمجمع والملتی وغیرہا یفید جوازہا مطلقاً ولوبعد العصر وقولہم انہ بدعۃ ای مباحۃ حسنۃ کما افادہ النووی فی اذکارہ وغیرہ فی غیرہ وعلیہ یحمل ما نقلہ عنہ شارح المجمع من انہا بعد الفجر والعصر لیس بشئ توفیقاً فتأملہ (الدرالمختار) قوله (کما افادہ النووی) الذی ذکرہ النووی انہا مستحبۃ وعبارتہ اعلم ان المصافحۃ مستحبۃ عند کل لقاء واماماً اعتادہ الناس بعد صلوۃ الصبح والعصر فلا اصل لہ فی الشرع علی هذا الوجه ولكن لا بأس به فان اصل المصافحۃ منہ وكونہم حافظو اعليہا فی بعض الاحوال وفرطوا فیہا فی كثير من الاحوال او اکثرہا لا یخرج ذلك البعض من كونہا من المصافحۃ التی ورد الشرع بامرہا آہ (حاشیۃ الطحطاوی علی الدرالمختار ج ۴ ص ۱۹۰) سئلت عن المصافحۃ فی یوم العید والجمعة ما حکمہا؟ فالجواب ان حکمہا الاستحباب قال صلی اللہ علیہ وسلم من صافح اخاه المسلم وحرک یدہ تناثر ذنوبہ آہ (الفتاوی الکاملیۃ ص ۲۶۲) قال النووی فی الاذکار اعلم ان المصافحۃ مستحبۃ عند کل لقاء واماماً اعتادہ الناس من المصافحۃ بعد صلوۃ الصبح والعصر فلا اصل لہ فی الشرع علی هذا الوجه ولكن لا بأس به فان اصل المصافحۃ سنۃ وتقییدہا بما بعد الصبح والعصر عادۃ کانت فی زمانہ والافعقب الصلوۃ کلہا كذلك والراجع عند الحنفیۃ جواز المصافحۃ مطلقاً ولوبعد الصلوۃ وکرہ بعض الحنفیۃ المصافحۃ بعد الصلوۃ (الفقہ الاسلامی ج ۳ ص ۵۷۰):

ہاں نماز فجر کے بعد مصافحہ کرنے کا طریقہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اور صحابہ کرام رضی اللہ عنہم کے زمانہ میں نہیں تھا اور اس کا رواج دینا اور التزام کرنا بدعت ہے (*) کفایت المفتی ج ۹ ص ۹۲ واللہ اعلم بالصواب

مولوی محمد امجد الحسنی مولوی احمد نوری رضی اللہ عنہما
مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

(ترجمہ: ہودسہار ترلماںخہ وروستہ دمصافحی (روغبی) کو لو طریقہ در رسول اللہ صلی اللہ او صحابہ کرام رضی اللہ عنہم پہ زمانہ کی نہ وہ اودی تہ رواج ور کو لو التزام کو ل (یعنی پر نہ کو لو خوابدول) بدعت دی

دکفار او اهل ذمه سره مصافحه او ملاقات څنگه دی؟

پوښتنه: زموږ سره دمويسيسو والاملاقات کيږي مصافحه اونور تعلق څه ډول ورسره وساتو شرعي حکم راکړي بعض خلق کافران دي او اهل ذمه وي چې زموږ سره يو ځای کيږي (المستفتي مولوي محمد ولي)

بسم الله الرحمن الرحيم

(۱) مسلمان دي شروع نه کوي په سلام کولو سره پر دمي باندې ليکن که شروع ده کول نو داسي به وايي په سلام کې السلام علي من اتبع الهدى لکه په سلام د کتابت کې هم طريقه دغه شان ده: لکن في الشرعة اذا سلم على اهل الذمة فيقل السلام على من اتبع الهدى وكذلك يكتب في الكتاب اليهم آه وفي التاتار خانية قال محمد اذا كتبت الى يهودي او نصراني فاكتب السلام على من اتبع الهدى آه (ردالمحتار على الدر المختار ج ۵ ص ۲۹۲ هندية ج ۵ ص ۳۴۸)

(۲) او دمي چې سلام وکړي نو د سلام جواب به ورکول کيږي لکن پر و عليك و عليك به مسلمان زيادت نه کوي (يعني) لفظ د سلام به نه زياتوي وروسته تر و عليك و عليك لکن في التاتار خانية و اذا سلم اهل الذمة ينبغي ان يرد عليهم الجواب وبه تأخذ (ولكن لا يزيد على قوله و عليك) ردالمحتار ج ۵ ص ۲۹۲ و اما الوسلم الذمي فيرد بقوله و عليك فقط بريقة محمودية ج ۴ ص ۳۹

(۳) او مصافحه (يعني) روغېر د دمي سره به ضرورت او حاجت څخه ناروا او مکروه دي اوسره د حاجت بيا پروا نه لري حاجت لکه د دمي آزاريدل په ترک د مصافحه د مسلمان سره (قوله کما کره للمسلم مصافحه الذمي) اي بلا حاجه لما في القينة لا بأس بمصافحه المسلم جاره النصراني اذا رجع بعد الغيبة ويتأذى بترك المصافحه آه (ردالمحتار على الدر المختار ج ۵ ص ۲۹۲ و الفتاوى الهندية ج ۵ ص ۳۴۸)

او بعضي شيان خونو ښکاره ناروا دي لکه دوي سره قلبي محبت په زړه کښي مينه او ياد دوي په مراعات باندې سستي کول په ديني امورو کښي چې د مقدس دين بعضي کارونه پاته شي والله اعلم

مولوي محمد اعجاز الحق
مولوي محمد امجد الحق
مولوي محمد امجد الحق
مولوي محمد امجد الحق
مولوي محمد امجد الحق

مولوي محمد اعجاز الحق مولوي محمد امجد الحق مولوي محمد امجد الحق مولوي محمد امجد الحق مولوي محمد امجد الحق

دفن بال والي بال اونور سپورتي لوبو حکم

پوښتنه: څه وايي علماء دين متين په باره ډکراته بازی اوفت بال اوزيبای اندام اووالی بال اوداسی نوری بازی دشریعت غراء محمدی له مخی جواز لری اوکه څنگه اوکه جواز لری نو په کوم نیت او شرائطو جواز لری؟ بینو اتوجروا

(المستفتی اطلاعات وکلطور قندهار)

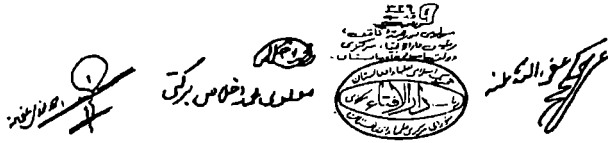
بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب: ومنه الصدق والصواب که دداسی بازی څخه کومه معتد بها فائده مقصودوی بیا جائز دی خو څو شرطونه لری یو دا چې په دی کښی کوم امر خلاف شرع خلط نه وی ستر عورت به ضروری وی او ددی بازی په سبب به په ضروریاتو داسلام کښی لکه لمونځ وغیره شو خلل نه واقع کیږی اوبل دا چې تشبه بالكفار به هم نه وی چې په لباس او طرز وضع کښی انگریزیت وغیره نه وي:

والمصارعة ليست ببدة الالتلهی فکړه الخ (قوله والمصارعة ليست ببدة) فقد صرع عليه السلام جمعا منهم ابن الاسود الجمحي ومنهم ركائة فانه صرعه ثلاث مرات متواليات لشرطه انه ان صرع اسلم كما في شرح الشماثل للقاري قال الجراحي ومصارعته عليه السلام لا بي جهل لا اصل لها (قوله فيجوز في كل شيء) اي مما يعلم الفروسية ويعين على الجهاد بلا قصد التلهی الخ اقول قد منا عن القهستاني جواز اللعب بالصولجان وهو الكرة للفروسية الخ واما شالة الحجر باليد وما بعده فالظاهر انه ان قصده التمرن والتقوى على الشجاعة لا بأس به (ردالمحتار كتاب الحظر والباحة ج ۵ ص ۲۸۶ طبع باكستاني) اما اذا قصد التلهی او الفخر او لترى شجاعته فالظاهر الكراهة لان الاعمال بالنيات فكما يكون المباح طاعة بالنية تصير الطاعة معصية بالنية (قوله فيباح في كل الملاعب) اي التي تعلم الفروسية وتعين على الجهاد الخ وفي القهستاني عن الملتقط من لعب بالصولجان يريد الفروسية يجوز عن الجواهر قد جاء الاثر في رخصة المصارعة لتحصل القدرة على المقاتلة دون التلهی فانه مكروه (ردالمحتار ج ۵ ص ۲۸۵) وذكر الاثر المذكور في ج ۵ ص ۲۷۹ من ردالمحتار ايضا-

او هغه شرطونه چې موږ په سر دفتوی کښی ذکر کړل او سمدارنگه نور تفصیل دا ذکر شوی په فتاوی دارالعلوم دیوبند دویم جلد یعنی په امداد المفتیین ص ۱۰۰۰ - ۱۰۰۱ - ۱۰۰۲ - کښی اودایبان فی المجله په فتاوی دارالعلوم دیوبند ج اول یعنی عزیز الفتاوی ص ۷۵۱

کہنی ہم ذکرده .

مولوی عبدالحکیم عفی اللہ عنہ مولانا محمد مسلم حافی مولانا عبد اللہ مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
دسگریپ تاش شطرنج اوکٹار حکم خہ دی؟

پوہنستنه : محترم مفتی صاحب السلام علیکم بعد اعرض ایکہ از جناب تان دبارہ حرمت ویا اباحت سکریٹ و تاش و شطرنج کتار
تفصیلا معلومات میخوام ہمراہی صفحہ کتاب ہامی والسلام .

(از طرف عبد اللہ خادم تحریک طلباء)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین وصلى الله على سيدنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم

الجواب باسم ملهم الصواب

تاش و شطرنج و کتار حرہ شان مکروہ تحریمی ہستند و مرکب مکروہ تحریمی ہمان اندازہ کھمار شود مثل کہ شرک واجب کھمار شود
و سکریٹ فی نفہ از حدہ اباحت است مگر بخاطر نسی امیر المؤمنین باید از کشیدن سکریٹ احتراز و اجتناب کردہ شود زیرا کہ
اطاعت امام در غیر معصیت واجب است .

تاش کھیدن بھت براہے اور اگر اس پر حارجیت روپیہ پسندہ وغیرہ کی ہو تو خواہے اور بالکل حرام ہے امداد المقتضین
ص ۱۰۰۲ (*)

و کرہ تحریمہ و الشطرنج (قوله و الشطرنج) معرب شد رنج و انما کرہ لان من اشتغل بہ ذھب عناؤہ
الدینی و جاءہ العناء الاخری و فھو حرام و کبیرۃ عندنا و فی اباحتہ اعانتہ الشیطان علی الاسلام
و المسلمین (رد المحتار ج ۵ ص ۲۷۹ و عزیز الفتاوی ص ۷۵۱)

اور جو کہ بعضی کتب حنفیہ میں اس کے نسبت مکروہ لکھا ہے مراد اس سی مکروہ تحریمی ہے جو عملاً مثل حرام کے

(*) ترجمہ پد تاش (پتو) لوبی کول دیربد دی او کہ پردی دروپی پیسو اونور و گتیل بایلل وی نوخماردی او یو میخ حرام دی

ہے استحقاق عقوبت ناری میں اگرچہ علماً فرق ہے کہ منکر اس کا کافر نہیں کما صرح بہ فی رد المحتار پس ہماری نزدیک ارتکاب اس فعل حرام کا موجب استحقاق عذاب جہنم ہے (۱) امداد الفتاوی ج ۳ ص ۲۳۱ عادت دائمی کے طور پر فطرنج کھینچی والا حنفیہ اور شافعیہ کہ نزدیک بالاتفاق فاسق ہے اور اس کے فاسق او معطن ہونی میں کسی طور کا شک و شبہ نہیں ہے (۲) مجموعۃ الفتاوی لمولنا عبدالحی رحمہ اللہ ج ۲ ص ۲۶۳۔

اللعب بالاربعة عشر مرام وهو قطعة من خشب يحفر فيها ثلاثة السطر ويجعل في تلك الحفر حصى صغار يلعب بها اء منح قلت الظاهر انها المسماة الان بالمنقلة لكنها تحفر سطرین كل سطر سبع حفر (ردالمحتار ج ۵ ص ۲۷۹ کتاب الحظر والاباحة)۔
ویائم بارتکابه ای المکروه تحریماً کما یائم بترک الواجب الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ج ۵ ص ۲۳۷۔

بیری سکریت پینا فی حد ذاتہ مباح ہے بدو منہ میں رہ جائی تو بدو کے وجہ کراہت پیدا ہوتی ہے (۳) کفایت المفتی ج ۹ ص ۱۱۳۔

عن الحمري ان صاحب البحر ذكر ناقلاً عن آئمتنا طاعة الامام في غير معصية واجبة فلو امر بصوم يوم وجب (ردالمحتار ج ۴ ص ۲۸۲) قال محمد واذا امر الامير العسكر بشئ كان على العسكران يطيعوه الا ان يكون المامور به معصية (ردالمحتار ج ۴ ص ۳۷۳) واللہ اعلم وعلمہ اتم واحکم

لہ رادیو خخہ دقرآن سماع واجب دہ گنہ؟

پوہنشتہ: از طریق رادیو قرآن خواندہ میشود سماع واجب هست یا نہی؟ بینواتو جروا۔
(المستفتی برادر شما عبد الواحد)

(۱) ترجمہ او کو مچی دا حنفو پہ عینی کتابو نوکی ددی پہ ارہ مکروہ لیکلی دی مرادلہ ہفہ خخہ تحریمی مکروہ دی کو مچی عملاً دحرامو پہ رنگہ دی ددو زخ داورد عذاب پہ مستحق گرغیدو کی کہ خخہ ہم علما فرق شتہ چھی منکر ددی کافرنہ دی کما صرح بہ فی ردالمحتار نوزمو پہ اندد دی حرام فعل ارتکاب ددو زخ د عذاب د مستحق والی باعث دی (۲) ژباړہ: د ہمیشنی عادت پہ توگہ د شترنج لو ب غاری دا حنفو او شوافعو پہ نزدیہ اتفاق سرہ فاسق او دودہ پہ فسق او معطن والی کی پہ ہیخ توگہ شک او شبہ نشته۔
(۳) ترجمہ بیری او سکریت شکول فی حد ذاتہ مباح دی بدو بیی چھی پہ خولہ کی پاتی شی نو بدد بویی پہ وجہ کراہت پکی پیدا کیچی۔

الجواب والله الموفق للصواب

ريډيو په ذريعه قرآن اوريدل جائز دی ځکه اوکه جائز دی نو يا ددی دپاره هم هغه آداب او شرائط دی کوم چې بالمواجه دقاری داوړيد وپه وخت کی لازميږي خلاصه الجواب جواب ظاهر دی دکوم شی ويل چې جائزوی دهغه شی اوريدل هم جائز دی لکن څنگه چې په قاری باندی لازم دی چې مجلس دقراءت کښی دآداب قرآنی پوره پابندی به کوی هم دارنگه په اوريدونکی باندی هم لازم دی چې په داسی مجلس کښی ريډيو نه چلوی چې هغه خای کی عام خلق په لهولعب يا شوروشغب يا خپل کاروبار کښی مشغول وی او دقرآن اوريد لوطرف ته متوجه نه وی هرکله چې ريډيو څخه قرآن اوريدل مقصود دی نو په ادب سره دی ناست وی او قرآن دی اوري اودهغی تماموادابو رعایت دی کوی چې دتلاوت دقرآن دمجلس دپاره لازم وی (آلات جديده ص ۱۶۴)

پر دکانو محصول اېښودل څنگه دی؟

پوښتنه : ومحترم معلم کراموته دشوری مرکزی ولایت قندهار السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته اما بعد داسی لیکلی کیږي چې زموږ په منطقه کښی داسی یو لیک راغلی دی چې تاسی درجه بندی ددکانو وکړی چې موږ معلومات ځنی وکړی دوی داسی وایي چې ددکان ټوله اټکلی قیمت کیږي چې بیا پرسلو لکو ښیرلکه افغانی حکومت ځنی اخلی نو اوس دادی تاسی ته معلومات درکی چې دشریعت دنگاه څخه موږته معلومات راکړی چې جواز لری اوکیا؟ موږ معطل کړي دی . (دهلمند ولایت دنادعلی ولسوالی)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب

مسئله داده چې کومی پیسی چې حکومتی خلق په نامه دمحصول ددکاندارانو څخه اخلی داشرعی جواز نه لری په (ردالمحتار ج ۳ ص ۲۸۱) کښی لیکلی دی :
ولیس للامام ان یخرج شیئا من یداحد الایحق ثابت معروف وهکذا فی الحموی شرح الاشباه والنظائر ج ۱ ص ۳۷۳ او همدارنگه په شرح المجلة للاتاسی ج ۱ ص ۱۴۳ کښی لیکلی دی :
وفعل الامام منوط بالمصلحة والظلم لیس بمصلحة وهکذا فی الفقه الاسلامی ج ۶ ص ۲۸۰)
او همدارنگه په امداد الفتاوی ج ۶ ص ۳۲۵ کښی لیکلي دی :

(سوال) (۵۱۷) شرما کرور (چکلی) کیری حرام است ونیز معمول شراب وافین وانواع آن ونیکس مانا ناجائز است لیکن

(سوال) (۵۱۷) شرعاً کرور (چکنی) کیری حرام است و نیز محصول شراب و افیون و انواع آن و تیکس خانہ ناجائز است لیکن ازین وجوہات آمدنی کثیر می باشد اگر ہمہ را موقوف کرده شود در ریاست چند کرور داروپہ را نقصان می شود دین باب کدام حیلہ شرعیہ است یا نہ (تمہ اولی ۳۱۵) (جواب) از قواعد مقرر شرعیہ است کہ مصلح با منفعہ معصیت معارض نمیتوان شد پس محاصل ناجائز بکدامی مصلحت جائز نمیتوان شد والله اعلم و علیہ اتم و احکم

عزیز الرحمن الرحمنی
مولانا احمد نوری

مولانا احمد نوری عفی عنہ مولانا محمود میوند وال

پر دیو الونو، کاغذ و نوادہ موثرانویز پر غونہ قرآن آیتونہ لیکل

پوہنبتنہ آیتونہ پر دیوال یا پر رسمی کاغذ انویا پر جندی دموثرانویز لیکل پہ شریعت کی خہ
دول ممنوع دی؟

(المستفتی مولوی شاکری معاون ریاست امر بالمعروف)

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب بعون اللہ الوہاب دقرانی آیاتو یا بسم اللہ یا اسماء اللہ تعالیٰ لیکل پر دیوالو
باندی غیر مستحسن کار دی یعنی مکروہ دی اود غہ رنگہ لیکل پر محرابو باندی
پہ (البحر الرائق ج ۲ ص ۳۷) کبھی راغلی دی:
وفی النہایہ و لیس بمستحسن کتابۃ القرآن علی المحارب و الجدران لما یخاف من سقوط کتابۃ
وان توطأ... آہ

وہکذا فی الطحطاوی علی الدر المختار ج ۱ ص ۲۷۸ لیکلی دی قرآنی آیاتونہ یا اسماء
اللہ تعالیٰ یا نفس حرفونہ کہ خہ ہم جلا جلاوی پر بساط یا مصلی دلمانخہ مکروہ دی
پہ (فتاویٰ خانیہ علی هامش الہندیہ ج ۳ ص ۴۲۵) کبھی راغلی دی:
بساط او مصلی کتب علیہ فی النسخ الملک للہ یکرہ استعمالہ و بسطہ و القعود علیہ و لوقطع
الحرف من الحروف او یخیط علی بعض الحروف حتی لا تبقی الکلمۃ متصلۃ لا تزول الکراہۃ لان
للحرف المفرد حرمة... آہ -

لیکل د آیاتو یا بسم اللہ یا اسم د نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم پر جندی یا اخبار و کی غیر
مناسب کار دی باید بغیر دیر ضرورت پی ونہ لیکلی ٹککہ پہ غیر مناسب محایو کی غور و خول

المفتى والسائل ص ۴۸ کبى راغلى دى:

وبالجملة كل ما فيه تخلل فى تعظيم اسم العظيم او اسم النبى ذى الخلق العظيم لاشك انه يكره والله اعلم -

هغه اخبار ونه يا جنودى چې معظم شيان پکبى ليکلى وى وروسته تراستغناء به يي په پاکه محکه کى پته وى اويابه ي په ديرواوبوکى اچوى هغه معظم شيان به محوکوى اوپه کوخواولاروکى به يي نه اچوى په نفع المفتى والسائل ص ۴۸ کبى راغلى دى:

ويتضرع عليه ان الرسائل التى يستغنى عنها وفيها اسم الله تمحى ثم تلقى فى الماء. الكثير او تدفن فى الارض الطيبة كذا فى نصاب الاحتساب والناس عنه غافلون فانهم عند ما يستغنون من الرسائل يخرقونها وينشرون فى الطروق والنجاسات ولا يبالون فى ذلك.

مولوى محمد اخصاص برکتى مولوى زاهد اصفهاني مولوى عبدالمکرم منى الله عنده مولوى نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء دولت اسلامى افغانستان
 مولوى معروف اونهى عن المنکر خنگه کيوى؟
 پوښتنه: دامر بالمعروف والنهى عن المنکر رياست ددارالافتاء داستاذانو شخه دخپل کار لائحه او هداية غواړي او کوم کارونه چي ضروري وى زمونږ دکار په شان کي زمونږ فهم نه وى هغه هم راته وليکي. (المستفتى مولوى شاکري معاون رياست امر بالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون خالق الدنيا

چونكى مسئولينو دامر بالمعروف اونهى عن المنکر څو پوښتنى په باب دامر بالمعروف اونهى عن المنکر کړى وى هم دغه رنگه ټي طلب دنورو ضروري امورو په دغه باب کړى وو نوموړې مخکى تر حل دپوښتنو شخه ضروري شيان بيانوو امر بالمعروف والنهى عن المنکر فرض كفائى دى يعنى که په مجلس کى بد کارو جو ددرلوديو سپرى په دغه مجلس کى پردغه بد کار انکار وکى دټوله مجلس غاړى خلاصى دى او که هيڅ يوسرى انکار پرو نکړى دټول مجلس خلق گنهکار دى که يوسرى ځان وامر بالمعروف والنهى عن المنکر ته معين کړى او يا امام ټي ورته معين کړى نو بيا پردغه سپرى فرض عين دى

معين كړې او يا امام ټپي ورته معين كړې نو بيا پر دغه سړي فرض عين دى
په التفسيرات الاحمدية ص ٢٠٦ كښې راغلى دى:

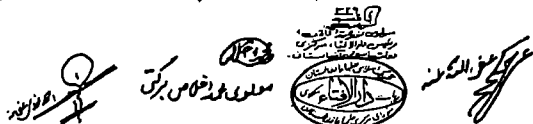
اعلم انه قد تقرر بين العلماء ان الامر بالمعروف والنهي عن المنكر من فروض الكفاية والايات الدالة على فرضيته غير مقصورة وكذا الاحاديث ففي هذا الباب الخ ثم فى ص ٢٠٧ ومن تصدى نفسه للامر بالمعروف والنهي عن المنكر واشتغل بهذه الحرفة او نصبه الامام لاجله يكون ذلك عليه فرض عين ويسمى ذلك محتسبا -

فضائل دامر بالمعروف او نهى عن المنكر او وعيدات پر ترك دامر بالمعروف او نهى عن المنكر ډير زيات دى مگر پر طور د نموني به د خوحد يثونو ذکر وکړو -

قال النبي صلى الله عليه وسلم ما جميع اعمال البر عند الجهاد الا الكنفثة تلقى فى بحر لجى وما جميع اعمال البر والجهاد فى سبيل الله عند الامر بالمعروف والنهي عن المنكر الا الكنفثة فى بحر لجى وعن ابى بكر الصديق رضى الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان الناس اذ اذاهم وا منكر افلم يغيروه يوشك ان يعمهم الله بعقابه وقال النبي صلى الله عليه وسلم ان الله لا يعذب العامة بعمل الخاصة حتى يروا المنكر بين يريهم وهم قادرون على ان ينكروه فاذا فعلوا ذلك عذب الله العامة والخاصة -

امر بالمعروف ونهى عن المنكر يواهم كارد كارو شخه د اسلام دى علامه النووى په شرح كى دمسلم شريف وايي چې باب دامر بالمعروف ونهى عن المنكر يواهم باب دى اكثر خلق په دى باب كى تقصير كوى او حال دادى چې دغه باب موقوف عليه د امر د دين دى ټكه چې خباثت ډير شى او گناهونه زيات شى نو بيا به عذاب د الله تعالى عام شى صالح او طالح لره د پاره د طالب د آخره لائق كاردادى چې ډيره اعتناء په دغه باب كى وكى د چاسره مدهانت دوجى د دوستى او صداقت ونكړى او نه يي د پاره د اطلب د جاه او رياست وكړى آداب او خصال دهغه چا چې امر بالمعروف او نهى عن المنكر كوى (١) په شرح شرعة الاسلام كى وايي چې امر بالمعروف او نهى عن المنكر په نرمى كوى د جذبى شخه به كارنه اخلى ټكه غلظه او جذبه فساد زياتوى (٢) او خپل نفس ته به اطمينان پر صبر وركوى (٣) توثق به پر ثواب د الله تعالى كوى ټكه ټكه چې توثق پر ثواب وكى نو بيا هر څومره تكليف وده ته اسان ښكارېږي (٤) علائق به د خلقو سره كموى (٥) طمع به د خلقو شخه قطع كوى (٦) اراده به د اعلام د كلمه الله كوى (٧) حلم او بردوبارى به په دغه باب كى كوى (٨) علم

او پوهنه به په دغه باب کی لری (۹) اولابه خپله عمل په کوی دغه رنگه نور آداب هم دپاره ددغه باب په ډیرو کتابو کی په تفصیل سره ذکر شوی دی چې ذکر یی په دغه مقام کی نه خاښیری دپاره دمستولینود امر بالمعروف او نهی عن المنکر پکار ده چې مطالعه د کتابو په شان کی ددغه باب وکی دغه باب یو اهم کاردی باید په ډیر احتیاط ترسره ورسیری .

مولوی عبدالکرم عفی الله عنہ مولوی ذمیر احمدي مولوی محمد اخص برکتی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

فوتوگان (عکسونه) اخستل یا استعمالول

پوښتنه : کوم خلک چي بی ضرورته فوتوگان اخلي یا په حکومتی ځایو کی عکسونه وی دهغو په شان کی دشریعت څه حکم دی

(المستفتی مولوی شاکری معاون ریاست امر بالمعروف)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب باسم ملهم الصدق والصواب

دلته دوی خبری دی اول جوړیدل دبتانودی دوهم استعمال دهغه شیانو چې بتان پرتش شوی وی جوړیدل دبتانو مطلقا حرام دی که غټان وی که واړه وی که پر کاغذوی که پردیوال وی که پرفرش وی که مجسمه وی که په قلم وی که په ماشین وی لکن که یی چیری سرپری وونو حرام نه دی کچیری یوازی تصویر دسریانصف اعلی ووپه هغه کی اختلاف دی مولانا مفتی محمد شفیع رحمه الله تعالی په فتاوی دارالعلوم دیوبند امداد المفتیین کښی تصریح په حرمت کړی ده اود حرمت قول یی راجع بللی دی هر چې فوتوگان دضرورت دی لکه فوتوگان دپاسپورټ مولانا محمد شفیع رحمه الله تعالی جائز کړی دی ځکه په وخت دضرورت کی عمل په قول ضعیف جائز دی په رد المحتار ج ۱ ص ۴۷۹ کښی راغلی دی:

قال القهستاني وفيه اشعار بان لا تكرر صورة الرءس وفيه خلاف كما في اتخاذها كذا في المحيط قال في البحر وفي الخلاصة وتكره التصوير على التوب صلى فيه والانتهى وهذه الكراهة تحریمیة وظاهر كلام النووي فی شرح مسلم الاجماع على تحريم تصوير الحيوان وقال سواء صنعه لما يمتن اولغيره فصنعه حرام بكل حال لان فيه مضاهاة لخلق الله تعالى وسواء كان في ثوب او بساط او درهم او نواة او حائط

او غیرها آه په (بريقه شرح طريقه محمدية ج ۴ ص ۷۴) کنبی راغلی دی ومن آفات اليد تصوير صور الحيوانات عن ابن مسعود رضى الله عنه مرفوعا ان اشد الناس عذابا يوم القيامة المصورون صورة ذی روح تام فی نحو ورق او قرطاس او حجر لان الاصنام بصورة الحيوان وشمل النهی التصوير علی ما یداس ویمتن کبساط ووسادة وآتیه وطرق ونمط وستر وسقف وغیرها ومن وهم اختصاص النهی بغیر الممتن فقدوهم خرج بالتام مقطوع بحوراس مما لا یعیش بدونه... آه -
په فتاوی دیو بند امداد المفتیین ص ۹۹۹ کنبی راغلی دی:

اصل دین مسند این است که کشیدن تصویر و باطن آن بالات فوتو وغیره مطلقا ناجائز است صرح به العلامة العینی فی شرح البخاری باوضح واتم ویچ چیز از آن مستثنی نه ساقند البته علامه شامی در مکروها ت صلوة روایتی از قسطنی آورده عبارتش این است:

ویاتی غیر ذی روح لایکره قال القهستانی وفيه اشعار بانه لا تکره صورة الرأس وفيه خلاف کما فی اتخاذه کذا فی المحيط -

ازین عبارت معلوم شد که کشیدن تصویر چهره یا سر یا مانند آن مختلف فیہ است که بعضی حضرات فقهاء تجویز کرده اند اگر چه تحقیق دین باب نیز جانب عدم جواز است که صاحب بدائع بان تصریح کرده اند و روایات حدیث نیز بر عدم جواز صراحت وروده اند مگر در مسند پاسورت که مسلمان بسوی آن محتاج است بدون کشیدن تصویر قبول کردنش صورت نه بنده بناچار و مجبور اگر بر قول ضعیف عمل کرده شود جائز باشد... الخ

هرچی استعمال دبتانودی استعمال دبتانوهم غیر جائز دی لکن بعض استثناءات لری که کچیری سردبت کت شوی وی استعمال نهی جائز ده دغه رنگه داسی کو چنی بت چې پر مخکه پروت وی دا اعضا و کامل تمیزیه نظر کی نه راخی که په خای اهانت کی وی لکه فرش یا پت وی هم بی استعمال جائز دی په دغه صورتونو کی چې استعمال یی رواوی مانع د دخول د ملائکه ووهم نگر خی په دغه بیت کی چې دغه قسم بوتان موجود وی لمونځ پکنبی جائز دی مگر په یو صورت کی چې بت پر بساط وی سجده پر عین بت لگیږی لمونځ مکروه استعمال یی جائز دی په رد المحتار (ج ۱ ص ۴۷۹) کنبی راغلی دی:

وکلام النووی فی فعل التصوير ولا یلزم من حرمة حرمة الصلوة فيه بدلیل ان التصوير یحرم ولو کانت

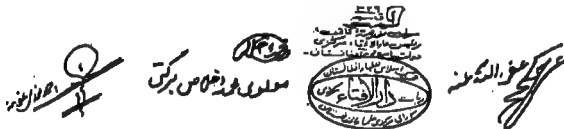
الصورة صغيرة كالتي على الدرهم او كانت في اليد او مستقرة او مهانة مع ان الصلوة بذلك لا تحرم بل ولا تتركه الخ ثم قال وفي البحر قالوا واشدها كراهة ما يكون على القبلة امام المصلي ثم ما يكون فوق رأسه ثم ما يكون عن يمينه ويساره على الحائط ثم ما يكون خلفه على الحائط والستر.... آه -

په بل موضع کښی ج ۱ ص ۴۸۰ راغلی دی:

ظاهر كلام علماء نان ملايؤثر كراهة في الصلوة لا يكره ابقاءه وقد صرح في الفتح وغيره بان الصورة الصغيرة لا تتركه في البيت قال ونقل انه كان على خاتم ابي هريرة ذابتان آه ولو كانت تمنع دخول الملائكة كره ابقاء هافي البيت لانه يكون شر البقاع وكذا المهانة... الخ

په پریکولو کی دسردیت یوازې خپه پراغه کافی نده بلکه خراییدل دس ضروری دی دغه رنگه دس ترگو یا حاجینو خراییدل هم کافی نه دی په رد المحتار ج ۱ ص ۴۷۹ کی راغلی دی:

قوله (او مقطوعة الرأس) ای سواء كان من الاصل او كان لها راس ومحي وسواء كان القطع بخيط خيط على جميع الرأس حتى لم يبق له اثر او بطلية بمغرة او بحتة او بغسله لانها لاتعبد بدون الرأس عادة واما قطع الرأس عن الجسد بخيط مع بقاء الرأس على حاله فلا ينفي الكراهة لان من الطيور ما هو مطوق فلا يتحقق القطع بذلك وقيد بالرأس لانه لا اعتبار بازالة الحاجبين او العينين لانها لاتعبد بدونها وكذا لا اعتبار بقطع اليدين او الرجلين (بحر)

مولوي محمد اخلاص برکتی مولوي ذاهد احماني مولوي عبدالحکیم عني الله عز مولوي نور محمد شاقب رئيس دار الافتاء دولت اسلامي افغانستان

دبیت المال په استعمال کي خیانت څنگه راځي

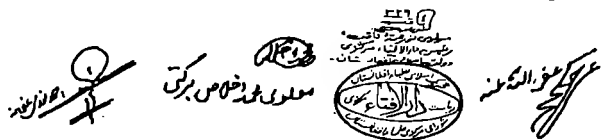
پوښتنه: دبیت المال استعمالول په کوم ځای کي خیانت بلل کیږي؟
(د تحقیق مدیریت داستخباراتو څانگه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب حامدا ومصليا

دبیت المال داستعمال ځایونه ډیر زیات دی ځکه دبیت المال څلور قسمه دی دهر قسم دپاره خپل مصارف شته چې استعمال یی په خلاف ددغه مصارفو کی خیانت بلل کیږی لکن ددغه اقسام او مصارف تفصیل دلته ضروری نه دی البته دابه ووايو باید هر شی دبیت المال چې

مستعملیری اسلامی غرض او هدف په نظر کی ونیسو -

مولوی محمد اخص برکتی مولوی عبدالحق بن محمد اعظمی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

کتاب الوصية

خپلي ښځې ته وصيت په دريمه دمال څنگه دی؟

پوښتنه : محترم رئيس صاحب دارالافتاء ته د اعراض وړاندې کيږي چې يوسړي چې خپلې زوجې يعنې ښځې ته وصيت په دريمه حصه دمال سره وکړي ايا دغه وصيت صحيح کيږي او کيا؟

(المستفتي عبد الله)

بسم الله الرحمن الرحيم

محترم مستفتي صاحب نوموړې شخص چې و خپلې زوجې ته وصيت په دريمه حصه دمال سره وکړي نو دغه وصيت يې صحت نه لري يعنې نافذ ندي په رود شرعي ځکه چې دا وصيت وارث لره دی او هغه وارث لره چې په وخت د مرګ دموصی يعنې وصيت کونکي کې هم وارث دی نو دغسې وارث لره وصيت صحيح او نافذ نه دی مګر نفاذ لره يې يو طريقه شته هغه دا چې نور ورته دموصی اجازه وکړي نو بيا صحيح او نافذ دی لکن اجازه دورته ووميني پر ۲ شرطوده ۱ يودا چې اجازه کونکي به د اهل څخه د تبرع وي (يعنې صحيح عاقل بالغ به وي) او عالم به وي په هغه شئ سره چې وصيت کونکي په هغه سره وصيت کړي دی ۲ اوبل دا چې وارث به اجازه پس له مرګه دموصی کړي وي؛

يشترط لنفاذ الوصية الا يكون الموصي له وارثا للموصي عند موت الموصي اذا كان هناك وارث آخر لم يجز الوصية فان اجاز بقية الورثة الوصية لوارث نفذت الوصية فتكون الوصية للوارث موقوفة على اجازة بقية الورثة لقوله صلى الله عليه وسلم ان الله قد اعطى كل ذي حق حقه فلا وصية لوارث وقوله ايضاً لا تجوز وصية لوارث الا ان يشاء الورثة لا وصية لوارث الا ان يشاء الورثة (الخ) الفقه الاسلامي ج ۸ ص ۴۱) وهكذافي الفتاوى الحامدية ج ۲ ص ۲۸۶ ويشترط لصحة الاجازة شرطان الاول ان يكون المجيز من اهل التبرع عالماً بالموصي به بان

يكون بالغاً عاقلاً غير محجور عليه لسفه أو عته أو مرض موت ولا تصح إجازة وارث لم يعلم بما وصى به الموصى الخ الثاني أن تكون الإجازة بعد موت الموصى فلا عبرة بأجازة الورثة حال حياة الموصى... الخ (الفقه الاسلامي ج ٨ ص ٤٢)

مولانا احمد نوري عني عن

دوراء د تقسيم غوبشتي پر مهال آيا قاضي د صغير له طرفه وصي ٲاكلي شي؟

پوښتنه كچيرى بعض ورثه طلب د قسمت وكړى لكن په ورثه كښى صغير موجود وو آيا قاضى صاحب كولاي سى چې د صغير دپاره وصى ودروى او تقسيم وكړى كنه؟ ستاسو څخه د شرعى مسئله طمع لرم ثواب موروزى سه فقط. والسلام.
(المستفتى ملا عبد البصير)

بسم الله الرحمن الرحيم

بعون الله تعالى قاضى صاحب د طرف د صغير وصى درولاى سى چې حصه د صغير قبض كړى لكن په دى شرط چې دوه وارثان يايو وارث اويو موصى له وقاضى ته حاضر سى او شاهدان پر موت دمورث او پر عدد دورثه ووتير كړى او مال هم ددغه وارثان سره وى په وخت كښى د وجود ددغه شرائط به قاضى تقسيم وروكړى:

(ولو برهنه على الموت وعدد الورثة وهى) اى العقار قلت قال شيخنا وكذا المتقول بالاولى (معهما وفيهم صغير او غائب قسم بينهم ونصب قابض لهما) نظر الغائب والصغير (فان برهن) وارث (واحد) لا يقسم اذ لا بد من حضور اثنين ولو احدهما صغير او موصى له الخ (الدر المختار على هامش رد المحتار ج ٥ ص ١٨١ ج ٥ ص ١٨٢) قوله بينهم ونصب) افاد ان القاضى فعل ذلك قال فى المحيط فلو قسم بغير قضاء لم تجز الا ان يحضر اوبيلغ فيجيز (رد المحتار ج ٥ ص ١٨٢) ولو برهنه على الموت وعدد الورثة والدار فى ايديهم ومعهم وارث غائب او وصى قسم ونصب وكيل او وصى يقبض نصيبه اى وكيل يقبض نصيب الغائب او وصى يقبض نصيب الصبي ولا بد من اقامة البينة عند ابي حنيفة رحمه الله تعالى ولو كانوا مشترين وغاب احدهم او كان العقار فى يد الوارث الغائب او حضر وارث واحد لم يقسم اى لم يقسم المال المشترك مع غيبة بعضهم فى هذه الصور كلها..... الخ (تبيين الحقائق ج ٥ ص ٢٤٧) والله اعلم وعلمه اتم واحكم

مولوى احمد نوري عني عن

بي دقاضي له علمه آيا جد صحيح گولای شي چي ديتيمانو ولي ورورد ميت گرځوي پوښتنه : محترمو علماؤ سوال دادی چې کوم وقت ميت وصی و نه لری يا خويي پلاروی نو محترمو علما دغه ميت مال متروکه ولری اويتيمان هم موجودوی بيانوپلارد ميت چې جد صحيح دصغير انودی ايا دغه جد صحيح ورورد ميت په حضور د شهود عادلہ سرپرست د مال ديتيمانو گرځولای سی کیا؟ اودا سرپرست گرځول علم دقاضي غواړی کیا؟ (المستفتی عبدالباری)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب ومنه الصدق والصواب
مسئله داده چې پلارد ميت چې جد صحيح دصغير انوی ورورد ميت سرپرست د مال ديتيمانو گرځولای سی په دی لاندی ترتیب سره چې ولی دصغير پلاردی او که پلارنوونوييا وصی دپلاردی او بيا که هغه نه وو دهغه دووی وصی به وی او که هغه نه ونو بيا جد صحيح دی لکن شهود او علم دقاضي نه غواړی ځکه چې دووی په تعریف کی نفس قبول دوصیت راغلی دی بغیر د علم قاضي او شهود وڅخه:

اوصی الی زید ای جعله وصیا وقبل عنده صح فان ردعنده یرتد الخ (الدر المختار بهامش رد المختار ج ۵ ص ۴۹۴) بمعنی جعل الغير وصیا الی زید ای جعله وصیا وقبل عنده فان رده عنده رد لانه متبرع فی ذلک فان شاء دام علیه وان شاء رجع اذ ليس للموصی ولاية الزام التصرف علی الغير وليس فی الرجوع تغیر اذ يمكنه ان یوصی غیره... الخ (در الحکام ج ۲ ص ۴۴۷) وولیه ابوه ثم وصیه بعد موته ثم وصی وصیه ثم بعدهم جدہ الصحيح وان علاثم وصیه ثم وصی وصیه ثم القاضی او وصیه (الدر المختار ج ۲ ص ۲۰۳) وهکذا فی الدر المنتقى شرح الملتقى ج ۲ ص ۴۵۴) اذ اکان للناصر مال کان للاب الولاية علی ماله حفظا واستثمارا باتفاق المذاهب الاربعة فقال الحنفية تثبت هذه الولاية للاب ثم لوصیه ثم للجدا بی الاب ثم لوصیه ثم للقاضی فوصیه-

(الفقه الاسلامی ج ۷ ص ۷۴۹) واللہ اعلم وعلمه اتم واحکم

مولوی محمد امجد الحقانی مولوی احمد نوری غنی عز

خاوند خپله کور والا ددریمي وصي گرځولای شي کنه؟

پوښتنه : یوه سړی خپله ښځه داسی وصی کړی ده چي زما د مال ددریمي اختیار ستادی

هرڅه چي په کوی نوآيا دا وصيت صحيح کيږي او کنه؟ (المستفتي ملا غلام محمد آخند)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون الملك الوهاب

مړي چي خپله ښځه دخپلي دريمی وصی گرځولی ده دا وصيت صحيح کيږي ځکه چي دلته موصی له په حقيقت کي دده ښځه نه ده بلکه موصی له دلته جهت ده يعنی هر هغه فعل دی چي په هغه سره تقرب حاصلیږي:

اتفق الفقهاء على صحة الوصية لجهة عامة كالمساجد ومدارس العلم والمشافي الخ فان لم يوجد شرط من الموصي يصرف على اصلاح وعمارة الجهة الموصى لها انشاء وتريما وخدمة من امام وموذن في المسجد وشؤون المتعلمين في دور العلم لان العرف يحمله على ذلك ويصرفه القيم في اهم مصالح الجهة باجتهاده الخ (الفقه الاسلامي ج ۸ ص ۶۱) وهكذا في بدائع الصنائع ج ۷ ص ۳۴۱) والله اعلم وعلمه اتم

مولوي احمد نوري
مولى محمد نوري
مولى محمد نوري
مولى محمد نوري
مولى محمد نوري
مولى محمد نوري
مولى محمد نوري
مولى محمد نوري
مولى محمد نوري
مولى محمد نوري

مولوي احمد نوري معني مولى محمد نوري مولانا محمد سيو ندوال مولوي نور محمد نائب رئيس دار الافتاء دولت اسلامي افغانستان

کتاب الفرائض

دمري ۲ وروڼه ۲ خوندي ۳ لوراني او يوه زوجه په ميراث کي څومره څومره برخه لري پوښتنه: بحضور جناب محترم رئيس صاحب دار الافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبرکاته محترمه! ملا عطاء الله اخند مړدی پر ميراث باندي يي ورثه نه جوړيږي نوموضوع مو احتراماً تاسوته عرض کړه اميد دی د شريعت محمدی مطابق دهغه تقسيم خط راجوړ کړي ورثه په لاندي ډول دی اول ۲ وروڼه دوهم ۲ خوندي دريم ۳ لوراني څلورم زوجه يونفر اميد دی دپورته ورثه تقسيم خط راجوړ کړي تر څو دهغو تر مابين مشکل رفع سي تاسوته دی الله جل جلاله ثواب دريه نصيب کړي والسلام.

(مولوي عبد الشکور د لوی څارنوالی سرپرست)

بسم الله الرحمن الرحيم

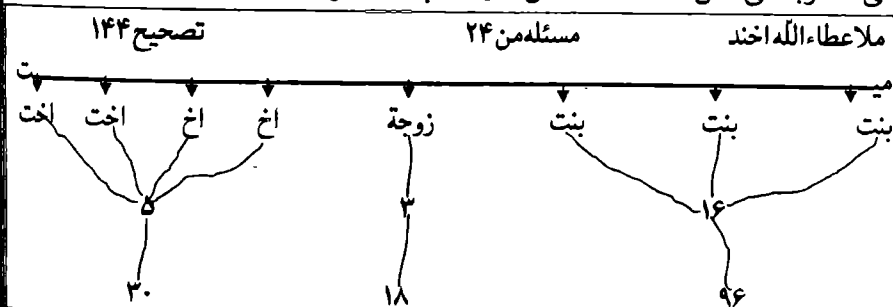
په دغه صورت کی دمستفتی مسئله د (۲۴) ده ځکه ذوی الفروض په دغه صورت کی

یوزوجه اودری ۳ لورانی دی دزوجه اتم دلورانو دوه ۲ ثلث دی په سراجی کی راغلی دی:
(واذا اختلط الثمن بكل الثاني او بیعضه فهو من اربعة وعشرين) سراجی ص ۱۹-

شپاړس ددرولورانودی دری دزوجه دی پنځه وعصبه ووته چې دوه وروڼه اودوی خوندي دی پاته دی کسرپر دوو طائفو راغلی پر لورانو او عصبه وو قانون دتصحیح دادی چې کسر پردوو طائفو راسی چیری په مابین ددغه دوو طائفو کښی تداخل وونواکثر په اصلی مسئله کی ضرب کیږی لکه په سراجی ص ۲۳ کښی راغلی دی: (والثانی ان یکون بعض الاعداد متداخلا فی البعض فالحکم فیها ان یضرب اکثر الاعداد فی اصل المسئلة)

اکثر شپږدی ځکه ددوو وروڼو څخه څلور خوندي جوړیږی حاصل دضرب دشپږو په اصلی مسئله کی ۱۴۴ کیږی طریقه دمعلوم والی دهری طائفی دحصی له تصحیح څخه داده چې نصیب ددغی طائفی له اصلی مسئلې څخه په مضروب کی ضرب کیږی حاصل دضرب یی حصه ددغی طائفی ده لکه په سراجی ص ۲۴ کی راغلی دی:

(واذا ردت ان تعرف نصیب کل فریق من التصحیح فاضرب ماکان لکل فریق من اصل المسئلة فی ما ضربته فی اصل المسئلة فما حصل کان نصیب ذلک الفریق)

دهری لور حصه (۳۲) کیږی دمجموع (۱۴۴) څخه اودزوجه حصه (۱۸) کیږی دمجموع (۱۴۴) څخه اودهرورور حصه (۱۰) کیږی دمجموع (۱۴۴) څخه اودهری خور حصه (۵) کیږی دمجموع (۱۴۴) څخه

مولوی عبدالکیم منی الله عن مولوی احمد نوری منی عن مولوی عبداللہ مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

دمری دورونو اوخوندو ترمنخ تقسیم د میراث

پوښتنه : یکنفر فوت گردیده ورثه آن قرار ذیل مانده از متوفی دو ۲ برادر مانده و سه نفر خواهران مانده و هفت نفر برادرزادگان مانده متروکه و میراث با اندازه حق شرعی مطابق حکم میراث مناسخه مسئله ترتیب فرمائید ؟

مسئله ۷

میت

اخوان لاب و ام - اخوات ثلاثه - لاب و ام - سبعة اولاد اخوة لاب و ام
برای هریک دو حصه - برای هریک یک حصه - محرومون
(المستفتی مولوی احمد الله اخند زاده رئیس دیوان تجارت تمیز)

بسم الله الرحمن الرحيم

اول به داووايو چې دغه مستفتی چې ویلی چې پر طریقه د مناسخه مسئله ترتیب کړی
نو مناسخه دلته نشته اودغه لیکل شوی صورت دمستلی په استفتاء کی صحیح اوصحیح
دی تحکه چې په صورت مذکوره کښی دمری دوه ۲ ورونه اودری ۳ خوندی دیوه پلار اومور
خخه دی خوندی په ورونو خپلوسره عصبه گرخی اوترکه پر دوی تقسیمیری په تقسیم
دلذکر مثل حظ الاثین سره نوم مسئله یی درؤوس خخه کیپی دآسانی دمستلی دپاره
رؤوس اعتباریه اوه ۷ دی نوم مسئله یی داووا ۷ خخه شوه برابر پردوی تقسیمیری:
ومع الاخ لاب و ام للذکر مثل حظ الاثین بصرن به عصبه لاستواءهم فی القرابة الی المیت
السراجی ص ۱۰ :

اودغه اووه ۷ نفره وریرونه محروم دی په وجود دورونو دمری سره الاقرب فالاقرب
یرجحون بقرب الدرجة الخ السراجی ص ۱۴ والله تعالی اعلم وعلمه اتم

مولوی احمد نوری غنی عز مولوی محمد اعظم برکتی مولوی زاهد احمادی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان
مولوی محمد اعظم برکتی مولوی زاهد احمادی مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

د مناسخه یو صورت

پوښتنه : ومحترم رئیس صاحب ته د دارالافتاء السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته یوسری

چې سيد محمود آغا نومبېړی او پس د وفات څخه دده د ميراث تقسيم تر ډیره وخت پورې نه دی شوی حتی چې وس يی لانور ورته هم ډيرو فوات شوی دی او فعلاً خلور کسان پاته دي چې يو ابن الابن چې عبد الرسول آغانومبېړی او بل ابن الابن چې سيد احمد آغانومبېړی او يوه بنت الابن چې راحتو نومبېړی او يوه زوجه د ابن الابن چې حضرتو نومبېړی نو که دده کسانو تر مابين خپل حقوق معلوم شي نو ستاسی ډير لطف او مهربانی به وی . والسلام .
(المستفتی مولوی احمد نوری عفی عنه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الجواب بعون ملهم الصواب

اول (۱) سيد محمود آغا مسئله من (۸) تصحيح ۳۲ / ۹۶ / ۶۹ / ۲۸۸۰۰ / ۸۶۴۰۰ / ۲۵۹۲۰۰

ميراث	زوجه	ابن	بنت	بنت
محمد ايوب آغا	بي بي عائشه	صاحبو	بي بي عائشه	بي بي عائشه
۱۴	۱	۷	۷	۷
/ ۴۲ /	۴	۲۱	۲۱	۲۱
		۶۳۰۰		

ثاني (۲) زوجه مسئله من ۴ مافي اليد ايضاً ۴

ميراث	ابن	بنت	بنت
محمد ايوب	صاحبو	بي بي عائشه	بي بي عائشه
۲	۱	۱	۱
۶	۳	۳۰	۳۰
		۹۰۰	

ثالث (۳) بي بي عائشه

مسئله من ۳ مافي اليد

۸ ويينهما تباين

سادس (٦)

صاحبو

مافى اليد

٩٦٠٠

میت

ابن الاخ

عبد الرسول اغا

٩٦٠٠

٢٨٨٠٠

٨٦٤٠٠

ابن الاخ

عبد الوهاب مفقود

ليس لهما ميراث

بنت الاخ

راحتو

ت

سابع (٧)

نجمو

مستله من ٣

مافى اليد ٣٥٢٠

وبينهما تباين

میت

ابن

عبد الرسول اغا

٢

٧٠٤٠

٢١١٢٠

ابن

عبد الوهاب اغا مفقود

ليس له ميراث

بنت

راحتو

١

٣٥٢٠

١٠٥٦٠

ت

ثامن (٨)

بنت عبد الرؤف اغا التي ولدت بعد موته

مستله من ٦

مافى اليد ٢٨٥٦

میت

اخ لاب وام

نور احمد

٥

٢٣٨٠

ام

حضرتو

١

٤٧٦

١٤٢٨

اخ لاب

سيد احمد اغا

عمة

راحتو

ليس لهما ميراث

وبينهما تباين

ت

تاسع (٩)

نور احمد اغا

مستله من ٣

مافى اليد ٨٠٩٢

میت

اخ لاب

سيد احمد اغا

٢

١٦١٨٤

ام

حضرتو

١

٨٠٩٢

عمة

عم

راحتو

عبد الرسول اغا

عم مفقود

عبد الوهاب

ليس لهم ميراث

ت

حاصل دمناسخی دادی چې ټول مذکور کسانو څخه څلور کسان پاته دي او مجموع حساب (۲۵۹۲۰۰) دی دسید احمد اغا حصه (۳۳۳۲۰) د عبد الرسول اغا حصه (۱۶۸۰۰۰) د حضرت تو حصه (۱۷۰۸۰) ده دراحتو حصه (۴۰۸۰۰) ده واللہ اعلم

مولوي محمد اسحاق بيگي مولوي محمد ابراهيم بيگي مولوي نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان
 مولوي محمد اسحاق بيگي مولوي محمد ابراهيم بيگي مولوي نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

دوراره په موجوديت وريزه په ميراث کي برخه نه لري

دوراره په موجوديت وريزه په ميراث کي برخه نه لري

پوښتنه :

حاجي عبد الرحيم

مي ټول ټول ټول ټول
 ابن ابن ابن ابن
 حاجي محمد انور حاجي محمد عمر حاجي محمد يوسف بنت
 حاجي محمد عمر

مي ټول ټول ټول ټول
 زوجة ابن بنت بنت بنت
 حاجي محمد انور

مي ټول ټول ټول ټول ټول ټول ټول
 زوجة ابن ابن ابن ابن ابن ابن
 اختر محمد سردار محمد محمد يوسف بنت بنت بنت بنت بنت بنت

مي ټول ټول ټول ټول ټول ټول ټول ټول
 ابن الاخ اخت ابن الاخ بنت الاخ بنت الاخ بنت الاخ بنت الاخ بنت الاخ بنت الاخ
 حليمه

مي ټول ټول ټول ټول ټول ټول ټول ټول
 ابن الاخ ابن الاخ بنت الاخ بنت الاخ بنت الاخ بنت الاخ بنت الاخ بنت الاخ
 اختر محمد سردار محمد

متروکه دمحمد يوسف اومتروکه دحليمه ودغه ورثه ووته چې ۲ وراره گان او ۵ وريری گانی دی نورورثه نه لری میراث په دغه کسانو کی چاته رسیږی

(المستفتی محترم الحاج عمادالدین اخندزاده صاحب)

بسم الله الرحمن الرحيم

بعون الملك العلي الاعلى

په مذکور استفتاء کی ټول ترکه دمحمد يوسف اوحليمه ددغه ورارگانو کيږی چې اخترمحمد اوسردار محمد نومېږی چې دوی عصبه بنفسه دهغودی لکه په سراجی ص ۱۴ کی ليکلی دی ثم جزء ابيه ای الاخوة ثم بنوهم وان سفلا اووريری گانی دذوی الارحام څخه دی اوذوی الارحام په څودرجی وروسته دی دعصبه و وڅخه لکه په سراجی ص ۳۵ کی ليکلی دی والصنف الثالث ينتمی الى ابوی المیت وهم اولاد الاخوات وبنات الاخوة وبنو الاخوة لام په سراجی ص ۴ کی دی (ثم ذوی الارحام الخ) یعنی په څو مرتبو وروسته کی دعصبه وڅخه میراث دذوی الارحام دی والله اعلم بالصواب

مولوی احمد نوري
مولوی محمد نوري
مولوی محمد نوري
مولوی محمد نوري
مولوی محمد نوري
مولوی محمد نوري
مولوی محمد نوري
مولوی محمد نوري

مولوی احمد نوري معنی عز مولوی مذممه اتمانلی مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

د څلوروز امنواد یو لوی ترمنځ تقسیم دمیراث

پوښتنه: حضور عالیقدر محترم رئیس صاحب دارالافتاء احتراماً السلام علیکم ورحمة الله (امابعد) څرنگه چې څو کاله دمخه مرحوم حاجی عبد الشکور په قضاء الهی فوت سوي دی ورثه منحصره په لاندی ډول دي:

مرحوم عبد الشکور

میراث	ابن	ابن	ابن	ابن	بنت	بنت	بنت
عبد الرسول	احمد جان	یار محمد	عبد الواحد	رحم بی بی	گل اناره	بی بی فاطمه	بنت
عرف حاجی گل	عرف لالاجان						

فلهذا ستاسودلور مقام خخه هيله منديو چې دپورته ورثي دكتب معتبره خخه اسهام او حصص شرعي راته تعين كي والسلام

المستفتي حقير العباد احمد الله

رئيس ديوان تجارت تميز

بسم الله الرحمن الرحيم

بعون الملك العلي الاعلى

محترم مستفتي صاحب نوموړي ۳ بنات دميت عصبه شوي دي په خپلودغه ورونوسره چې په استفاء كي ذكر شويدي خكه چې خور په ورور سره عصبه گرځي لكه په سراجي ص ۸ كي ليكل شوي دي ومع الابن للذكر مثل حظ الانثيين وهو يعصبهن باقى دعصبه وومسئله ددوي درموس خخه جوړيږي:

قوله وللذكر مثل حظ الانثيين لقوله تعالى يوصيكم الله فى اولادكم للذكر مثل حظ الانثيين فانه لالم يبين نصيب البنات عند الاجتماع مع الابن دل على انه يعصبهن وان المال يقسم بينهن وبين الابن بطريق العصبية ويجعل المسئلة من الرؤس بعد فرض الابن مقام البنتين (الحاشية المرقومة بالرقم ص ۶ على هامش سراجي ص ۸) -

اوس دلته رموس اعتباريه ۱۱ دي خكه چې هريو ابن پر ۲ ښځو حسايږي لكه په حاشية مذكورة كي په صراحت سره ذكردي نومسئله ددوي ۱۱ خخه كيږي بيا تقسيميږي پردوي په داسي شان سره چې دوه دوه كيږي هراين لره يو يو كيږي هربنت لره صورت په لاندې شكل سره دي

مسئله من ۱۱

مي	ابن	ابن	ابن	ابن	بنت	بنت	بنت
عبدالرسول	احمدجان	يارمحمد	عبدالواحد	رحم بي بي	گل اثاره	بي بي فاطمه	
۲	۲	۲	۲	۱	۱	۱	

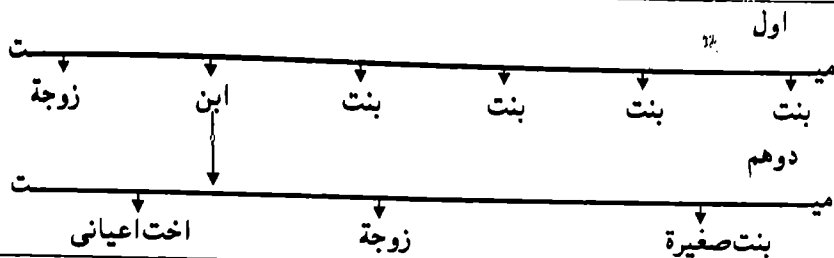
والله وسبحانه وتعالى اعلم

مولوي عبدالحكيم عفي الله عنه مولوي احمد ثوري عفي عنه مولوي ندامحمد الحقاني

مولوي نورمحمد شاقب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

دميراث دتقسيم بوصورت

پوښتنه: و حضور ته دمحرترم رئيس صاحب دارالافتاء السلام عليكم ورحمة الله وبركاته
وبعد هيله كوم چې په لاندی صورت کی مورته خپل حقوق رامعلوم کی

بسم الله الرحمن الرحيم

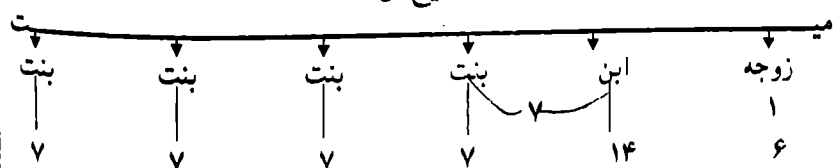
بعون ملهم الصدق والصواب

په جواب کی به مورداو وایو چې اصل مسئله دمیت مذکور اول ۸ څخه کیږی چې په مسئله کښی یوازی
ثمن راغلی دی او په مسئله کی چې یوازی ثمن راشی مسئله کیږی ۸ څخه لکه په سراجی ص ۱۸ کی
لیکل شوی دی والثن من ثمانية الخ داتو څخه دزوجی دمیت لپاره یو کیږی ځکه چې یو په اتو کی ثمن
دی اوزوجه لره هم ثمن کیږی کله چې میت لره اولادوی اودلته هم میت لره اولادشته اوباقی پاته ۷
حصی داتو څخه څلور وبناتو او یوه ابن لره کیږی ځکه چې دوی عصبه دی اوقاعده داده چې پاته حصی
دذوی الفروض څخه دعصبه وویکیږی اوس دلته ددوی دحصو پردوی باندی کسر راغلی دی ځکه چې
حصی ۷ دی اورؤس اعتبار په ۶ دی نوتصحیح دمسئله کیږی ۴۸ څخه بناء پرهنه قاعده مشهوره چې
په السراجی ص ۲۲ کی لیکل شوی ده:

والثالث ان لاتكون بين سهامهم ورة وسهم موافقة فيضرب كل عدد رؤس من انكسرت عليهم السهام
فی اصل المسئلة وعولها ان كانت عائلة ..... الخ په ۴۸ کی ۶ کیږی دزوجی او ۷ کیږی دهری یوی
بنتی او ۱۴ کیږی دابن صورت دمسئلی په لاندی شکل سره دی

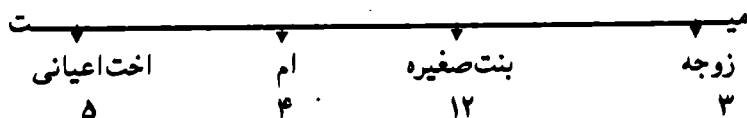
تصحیح من ۴۸

اصل مسئله من ۸

مسئله ددوهم میت ۲۴ خنجه کپری خُکِه چپ په مسئله کی ثمن سدس سره راغلی دی او په مسئله کی چپ ثمن سدس سره خلط شی مسئله د ۲۴ خنجه کپری لکه په سراجی ص ۱۹ کی لیکل شوی دی؛ واذّا اختلط الثمن بكل الثانی اوبیعضه فهو من اربعة وعشرين د ۲۴ خنجه زوجی دمیت لره ۳ کپری خُکِه چپ داثمن دی ددغه عدد مذکور اوزوجه لره هم دلته ثمن دی اوبنت دمیت لره ددغه عدد خنجه ۱۲ کپری خُکِه چپ دانصف دی ددغه عدد خنجه اویوی لور لره هم نصف کپری اوام یعنی مورد میت لره ۴ کپری ددغه عدد خنجه ۱۲ کپری خُکِه چپ دانصف دی ددغه عدد خنجه اویوی لور لره هم نصف کپری اوام یعنی مورد میت لره ۴ کپری ددغه عدد خنجه خُکِه چپ دا ۴ عدد سدس دی دهغه عدد مذکور خنجه اوامور لره هم دلته سدس کپری اوباقی پاته ددغه عدد مذکور خنجه ۵ دی دغه ۵ اعیانی خور کپری خُکِه چپ داعصبه شوي دی په لورد مری سره واعصبه لره باقی مال دی دذوی الفروض خنجه صورت دمستلی په لاندی شکل دی

مسئله من ۲۴

دمیت دبنخی دری لوړواو دواړه ددری زامنو ترمنځ تقسیم دمیراث

پوښتنه: دی لاندی نی ووته حصص راته تعیین کړی محمد ایوب مرحوم ۲۰ سال قبل بقضاء الهی فوت گردید ورته زوجه بنت بنت بنت دیگر اولاد ندارد عصبه بنات الاخ ۴ نفر عصبه بناء ابن الاخ ۳ نفر

بسم الله الرحمن الرحيم

بعون ملهم الصدق والصواب

په جواب کی به موږ داوایو چې دمرحوم محمد ایوب دورته ووتقسیم په دی ډول ترسره کپری چې اصلی مسئله ددوی کپری د ۲۴ خنجه خُکِه چپ په مسئله کی ثمن خلط سوي دی دلشان سره نوکله چې داسی حال وی مسئله دمذکور عدد خنجه کپری لکه په سراجی ص ۱۹ کی لیکل شوي دی؛

واذا اختلط الثمن بكل الثانی اوبیعضه فهو من اربعة وعشرين دخلرویشث خنجه ثمن دری دی ۳ دزوجی کپری ۱۶ دوه ثلث دی ده درو بناتو کپری پنځه ۵ پاته کپری ۳ ابناء ابن

الآخ ته حُکمه چې دوی عصبه دی او مابقی مال ذوالفروض څخه د عصبه وویکړی او هر چې ۴ بنات الآخ دی هغولره هیڅ شی نه کیږی دمستلی مذکوره څخه اودا چې دوی په استفاء کی په عصبه سره لیکل شوي دی داد مستفتی غلطی ده باقی په مسئله کی اول کسر راغلی دی پربنات حُکمه چې بنات ۳ دی او حصص ددوی د اصل مسئلی څخه ۱۶ دی د شپاړس په درو کسر دی ددی کسر دلیری کولو دپاره قاعده داده چې نسبت وکتل سی په مابین درو س دمن انکسر علیهم السهام اودسها موکی نوکه چیری نسبت دتباين وی لکه دلته کی نوتول رو س به ووهل سی په اصل مسئله کی ماحصل تصحیح ده مسئلی کیږی نو اوس به ۳ ووهل سی په ۲۴ کی ماحصل ۷۲ تصحیح دمستلی کیږی ددغه عدد څخه دتصحیح دمستلی څخه ۹ زوجی لره دی ۴۸ درو لونه لره دی هری یوی لره ۱۶ کیږی ۱۵ درو ۳ ابناء ده ابن الآخ لره دی هریوه لره پنځه کیږی صورت دمستلی په لاندی شکل سره دی

محمد ایوب مرحوم			اصل مسئله من ۲۴		تصحیح من ۷۲	
میر	زوجه	بنات	بنات	ابن ابن الآخ	ابن ابن الآخ	ت
۹	۱۶	۱۶	۱۶	۵	۵	۵

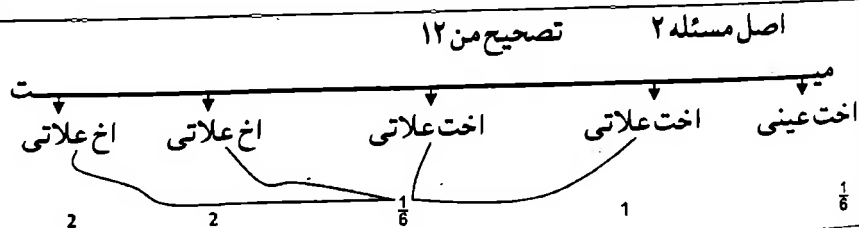
مولوی محمد امجد الحقانی مولانا محمود میوندوال مولوی نور محمد ثاقب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

داخت عینی اخوات علانی او اخوة علانی ترمنځ تقسیم د میراث

پوښتنه: ومقام ته دمحترم رئیس صاحب دارالافتاء ولایت کندهار ته السلام علیکم ورحمة وبرکاته محترمه! دمیرزا عبدالله ۲ ښځی پاته دی چې دیوی ښځی څخه یوزوی علی محمد خان اویوه لور پاته دی اودبلی ښځی څخه ۲ زامن او ۲ لونی پاته دی چې دغه علی محمد خان پخپل شخصی پیسویو سرای رانیولی ووکله چې علی محمد مړ سویوه لوری پاته سوه اولوری هم وفات وکی اوبښځی یی بل میره وکی اوصرف دده یوه سکه خوراو ۲ میریزی وروڼه او ۲ ناسکه خوندي پاته دی اوس وماته درویه دشریعت معلومات راکړه چې دغه مورثه سرای دعلی محمد خان دچاکیږی چی زه ستادهدایت سره سم هغه کاروکړم

اوزماغاری خلاصی شی سوال دادی چې آیداغہ سرای یوازی دسکہ خورکپری اوکہ دسکہ اونا سکہ وروہواو خوندو مشترک گرخی والسلام با احترام (المستفتی نعمت اللہ)
بسم اللہ الرحمن الرحیم

جواب: داستفتاء دارنگہ دی پہ میراث کی دعلی محمد خان چې میراث یی یو سرای پاتہ دی ټوله ورثہ حق لری چې ورثہ یی عبارت دی دیوی خورسکنی خخہ او ۲ خوندی ناسکنی خخہ او ۲ وروہہ ناسکہ خخہ دی داغہ ټوله حق لری او حق دویش دمیراث دارنگہ دی چې یوی خورسکنی دپارہ نیمای دسرای کپری او نور نیمای یی د ۲ خوندو او د ۲ وروہو ناسکہ ووکپری لکن دوه وروہہ خلور شمارل کپری فرضا او اعتبارا نو ټوله عدد ۶ کپری نوسرای دعلی محمد خان ۱۲ حصی کپری نیمای یی د ۱۲ چې ۶ کپری دیوی سکنی خور کپری او پاتہ ۶ حصی شریک دی په مابین د ۲ وروہو او د ۲ خوندو چې ناسکہ دی نو تقسیم یی دارنگہ کپری ۲ حصی دیوہ وروردی ۲ حصی د بل وروردی د شپہ حصو خخہ او یوہ حصہ دیوی خور ناسکنی دہ او یوہ بلہ حصہ ہم د بلی ناسکنی خورده هکذا فی السراجی واما الاخوات لاب و ام فاحوال خمس النصف للواحدة ص ۱۰ والاخوات لاب کال اخوات لاب و ام ولهن احوال سبع .... ولایرثن مع الاختین لاب و ام الا ان یکون معهن اخ فیعصبهن والباقی بینهم للذکر مثل حظ الانثیین (السراجی ص ۱۱) والثالث ان لاتکون بین سهامهم ورؤسهم موافقة فیضرب کل عدد رؤس من انکسرت علیهم السهام فی اصل المسئله

دہری ددر یولو یوہ لمسی او یوی لمسی تو منخ تقسیم دمیراث

پوښتنه: زمانیکہ وفات سوی دی ۲ لونی یوہ عیالداری ورثہ دی ثانیہ عیالدری یی وفات سوی دہ پہ لاندی شکل سره

مافی الید	آتمه	دلبرو
بی بی امینه - بی بی حجره - ابن الابن محمد ولی - بنت الابن - معصومه		
دغه آتمه ددی یعنی دلبرو پر دغه ورثه ووپه کوم ډول ویشل کیږي تکلیف به سی بیا هم داسی وایو جزاکم الله خیر الجزاء فی الدارین آمین ثم آمین یارب العالمین		
(المستفتی عبد الغنی ولد حاجی صبغت الله)		

الجواب بعون الله تعالى

په جواب کی به ووايو چې مافی الید د دلبرو نامی ښځی چې آتمه دخپل مورث د زوج څخه پر ورثه ووددی چې هغه ورثه ددی په صورت د استفتاء کی مذکور دی په لاندی ډول ویشل کیږي اصل مسئله کیږي د ۳ څخه څکه چې په مسئله کی یوازی ثلثان راغلی دی د ۳ لویو دمیت دپاره او په مسئله کی چې یوازی ثلثان راشی مسئله کیږي د ۳ څخه (فاذا جاء فی المسائل من هذه الفروض احاد احاد فمخرج کل فرض سیمه الا النصف وهو من اثنتین (سراجی ص ۱۸) چونکه ثلثان ددرو ۳ څخه دوه دی ددو وکسردی پردرو لویو دمیت نو تصحیح دمستلی کیږي دنو ۹ څخه ثلثان ۹ څخه شپږ دی شپږ تقسیم کیږي پردرو لویو دوه دوه صحیح رسیږي او دا خبره چې ددرو لویو لپاره ثلثان کیږي لکه راغلی دی په (سراجی ص ۸) کی (والثلثان للاثنتین فصاعداً) باقی دنو ۳ څخه دري دی دغه دري کیږي دغه یو لمسی او یو لمسی دپاره چې په صورت دمستلی ذکر سوي دی په دې شان سره چې دوه کیږي دلمسی او یو کیږي دلمسی څکه چې دوی هم پر عصبه ووجې تقسیم کیږي نو په هغه مشهوره او معروفه قاعده دمیراث به کیږي چې هغه داده (للاذکر مثل حظ الاثنتین) نارینه لره دوه چنده دحسی دښځی دی صورت دمستلی دادی :

اصل مسئله من ۳	تصحیح من ۹	مافی الید	آتمه	دلبرو
بنت	بنت	ابن الابن محمد ولی	بنت الابن	معصومه
بی بی امینه	بی بی حجره			
۲	۲	۲		۱

مولوی احمد نوری مری مولوی ذمهر الحقانی مولوی نور محمد نائب رئیس دارالافتاء دولت اسلامی افغانستان

آیا مفقود به میراث کی ونده لری کنه؟

پوښتنه: یوسړی چې دپلار په ژوند کې ورک سی اویا پلار وفات سی آیا دغه ورک سړی دپلار په میراث کی حق لری کنه او که چیری وروسته بیا پیداسی او تقسیم شوی وی نوڅه بایدوسی؟

(المستفتی ملا عبد الباسط)

بھون الله العلی الاعلی

په جواب کښی به داسی ووايو یوسړی چې دپلار په ژوند کې ورک شی اویا پلار وفات شی دغه ورک سړی دپلار په میراث کی حق لری کله که یوازی ووبل وارث نه وو نو ټول مال به ددغه ورک سړی دپاره یو عادل سړی ته و سپارل شی او که ورسره بل وارث هم موجود وو نو دده هغه حصه دترکی څخه به یو عادل ته و سپارل شی: (فیوقف نصیبه) ای نصیب المفقود (منه) ای من مال من مات قبل الحکم بموته فی ید عدل لامکان حیاته (کلا) لوانفر دوارثا (اوبعضا) لومعه وارث آخر فلو مات رجل وترک ابنا مفقود فقط وقف جمیع التركة وان معه بتین اعطی نصف التركة لهما ووقف النصف الاخر الخ (مجمع الانهر ج ۱ ص ۷۱۳ و الفتاوی تنقیح الحامدیه ج ۱ ص ۱۰۶) - او په رد المحتار (ج ۳ ص ۳۶۲) کښی لیکل شوي دی: هذا یس خاصا بالوصية بل هو حکمه العام فی جمیع احکامه من قسمة میراثه وینونه زوجه وغیر ذلک الخ - او که چیری تقسیم شوی وی بغیر دتوقف او جلا والی د حصی دورک شوی زوی اویا پیداشی نو نقض او ماتوالی دتقسیم به کیری دده د حصی لپاره مگر که دی په یوشی راضی شی نو بیا حاجت نشته نقض لره: بخلاف ماذا ظهر وارث آخر او موصی له بالثلث او الربع فقال الورثة نقض حقه و لا یفسخ القسمة لتعلق حقه بعین التركة فلا یتقل الی مال اخر الا بر ضاهما کما فی النهایة الخ (رد المحتار ج ۵ ص ۱۸۷ و الفقه الاسلامی ج ۵ ص ۶۸۸ و الفتاوی الکاملیه ص ۲۳۱)

مولوي احمد نوري
مولوي محمد شفيع
مولوي محمد شفيع
مولوي محمد شفيع

مولوي احمد نوري عني عن مولوي زاهد اصفهاني مولوي نور محمد ثاقب رئيس دارالافتاء دولت اسلامي افغانستان

دمفقود به مال به خه کپیری؟

پوښتنه : دمفقود په مالو کښی به څرنگه عمل کپیری؟ بینوا تو جوړ وا

بسم الله الرحمن الرحيم

مفقود کچیری په وقت د وجود کي خپل پر مالوباندي حافظ او وکیل درولی وواو خپل مالونه یی ورسپارلی وه نو هروخت چې ورک سواو مفقود سو هغه حافظ یی حافظ دی که خائن نه وو او که چیري خائن وونویا قاضی لره داشته چې یو ثقه امین ورته معین کړی او کچیری مفقود په وخت کښی د وجود پر خپل مالوباندي حافظ نه وودرولی نویا به قاضی یو حافظ امین ورته ودروی: و یقیم القاضی من یحفظ ماله ویستوفی غلاته فیما لا وکیل له فیہ لان القاضی نصب لمصالح المسلمین نظر المن عجز عن التصرف بنفسه کما قلنا فی الصبی والمجنون والمفقود عاجز بنفسه فیتصرف له القاضی والنظر له فیما ذکرنا... آه (الاختیار لتعلیل المختار ج ۳ ص ۳۷) ونقل ابن المؤید عن جامع الفصولین لواخذ القاضی ودية المفقود ممن هی بیده ووضعها عند ثقه لا بأس به آه (ردالمحتار ج ۳ ص ۳۶۰) وهذا بحث ذکره فی البحر حاصله انه انما ینصب اذا لم یکن له وکیل فی الحفظ اقامة الغائب قبل فقده لانه لا ینعزل بفقده آه (ردالمحتار ج ۳ ص ۳۶۰)

مولوي احمد نوري مني مولوي نذير احمد اعطاني
سید مولوي محمد رفیع صاحب برکت
عبدالحق صاحب الدین

سبحانک لا علم لنا الا ما علمتنا انک انت الملیم الحکیم

نورالقرآن علمی خپرندویه ټوله کاسه روچ کوټه